ספרות עזר · אנציקלופדיות

עין זוכר

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עין זוכר

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עין-זוכר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
מערכת א 5
מערכת ב 88
מערכת ג 109
מערכת ד 117
מערכת ה 133
מערכת ו 185
מערכת ז 192
מערכת ח 196
מערכת ט 214
מערכת י 221
מערכת כ 233
מערכת ל 257
מערכת מ 267
מערכת נ 301
מערכת ס 304
מערכת ע 316
מערכת פ 322
מערכת צ 326
מערכת ק 330
מערכת ר 338
מערכת ש 345
מערכת ת 353
קלורית לעין 363

הקדמה

ספר יעיר אזן

יעי"ר כל שהוא כלל"א נמרצת אתערותא דלתתא אנכי העירותיהו עי"ן רואה זו היא שימת עי"ן **עין זוכר** קצת כללי הש"ס והיו לטוטפות. וכאן אתה מוצא טוב עי"ן מכללי **רבינו סעדיא גאון** ז"ל **כ"י** ומכללי **הרמב"ם** ז"ל **כ"י** אבות דאורייתא בעלי אסופות. ומכללי רבינו בצלאל כ"י אשר העלה מגאוני הדורות כלהו כתיבי באדרעיה שהיו ידיו יפות:

ואז"ן שומעת קול קורא במדב"ר **מדב"ר קדמו"ת** אס"ף המזכי"ר קצת הקדמות מרז"ל והמפרשים ומספרי כ"י איש איש ממקומו עיירות המוקפות. אס"ף אסי"פם לקטני ישראל מילדי העברים צאן קדשים צאננו מאלי"פות. הבט ימין וראה כי תיבות יעיר אזן האלו עולין במספר **ח"י דוד בן יצחק אזולאי** עם הכולל הוא אדוני ועטרת ראשי אבא מארי ז"ל נגש ונהנה מקדשי שמים וכס""ף תועפות:

נדפס **בליוורנו** יע"א

שנת מקור **חיי"ם באורך נרא"ה** אור לפ"ק

בדפוס המשובח של החכם כמוהר"ר **אליעזר סעדון** נר"ו

ספר עין זו"כר

איתא זכירה זכירה לזכרון קאתי מעלה בז"כרו וכלי"ל לא"ישים כל שהוא מין כלל"א קצת כללים ומילי דרבנן ואביזרייהו וקצת ענינים שמו"טת אג"ב מבקש לימודו דרך תבונות. אתיא דבר זמנין דמשכחת חצי דבר וחצי חציו תבנית כל רמ"ז ספק נגע מטי ולא מטי קרי חדא ופרי כמ"ד דול"ג וכמ"ד פוסק אין הקומץ משביע אין שב"יעה באוכלין ורובא דאיתיה קמן כי אתא זעיר"י זוטרן מיליה מעם שנו"ת. אתיא פני פני מידי העלותו קונטריס **פני דוד** בשעה שכרה דוד שי"טין יהיב דעתיה משום אקרובי תקרובת בעי"ן פני"ם הלך אחר הנמצא ולפי שעה נזדמן ואפר כירה מוכן בעטי"ם מזומנות. אתיא שימה שימה זו היא שימת עי"ן זעיר שמה שנים שלה גרגרים בראש אמי"ר פירורין שאין בהם כזית דרך קצרה רביעית של אר"ש על גביהן אגב ריהטא ובסוכלי תלאים מתנינן כי גבהו בי"נות. איתא תוך תוך ראשי פרקים והגהות נשי"ם באו"ת והתויתי תיו מאלף עד תיו מיני קטני"ות קטני ארש וכתוב בספר הזכרונות. אתיא קריאה קריאה מקר"י דרדקי דורשין תחילות כי לא לחכמים לחם והשבתי ידי על הצערים להם לבדם נתנה הארש חוש"ה אל העי"ן והשיכותי מעלי את תלונות. אתיא אחל אחל תחילת דיבר כנוף ואתו דרדקי האידנא יחזו פנימו אס"ף המזכיר לא אמרתי לשאול אלא להזכיר ליום קטנות.

אתיא קול קול במד"בר על העין שעשה בן קטי"ן אסף די פתר **חיים יוסף דוד** (כמספר זוכר עם האותיות) בכמהר"ר **יצחק אזולאי** זלל"ה במנוחות שאננות:
שנת **זכר דבר לעבדך** לפ"ק
נדפס **בליוורנו** יע"א
בדפוס המשובח של החכם כמוהר"ר **אליעזר סעדון** נר"ו

מערכת א

א. **אם למקרא**. מצאתי בתשובות הרי"ף כ"י שכתב וז"ל שאלה מפני מה אמרו חכמים יש אם למקרא ויש אם למסורת ולא אמרו אב. ואמרו בנין אב. זה בנה אב. ולא אמרו אם. ואמרו בת קול. ולא אמרו קול. תשובה לא שמענו בזאת כלום אלא פעמים שאומרים לשון זכר ואומרים אב כגון בנין אב משני כתובים ובנין אב וכתוב אחד וכגון מ"ש אבוהון דכלהו דם אלא יש לומר שבמקום שעושה אותו דבר עיקר ללמד דבר אחר קורין אותו אב. וזה שאמר יש אם למקרא הואיל ואין למדין המנו לדברים אחרים אלא להודיע על מה סומכין על הקריאה או על המסורת שהקריאה אינה לשון זכר אלא לשון נקבה עכ"ל: **ורבינו** בחיי פרשת וזאת הברכה על פסוק תומיך ואוריך וכו' כתב שכל דברי רז"ל מיוסדים על אדני החכמה ועל פסוק תורה שבכתב הזכירו בנין אב שכל פסוק הוא בנין אב יתעלה ואמרו יש אם למקרא ולמסורת שהוא דבר נמסר מתורה שבע"פ הזכירו אם ולא אב והאריך בזה וכתב שבדקדוק אמרו בת קול ולא בן ע"ש באורך. ואחר זמן רב נדפסו תשובות הרי"ף ע"ש בריש תשובותיו. עיין מ"ש הליכות עולם בנותן טעם לענין זה דאמרי בנין אב אם למקרא דף מ"ז ע"א מספר יבין שמועה:

ב. **אין הלכה כשיטה**. דברי הרב הליכות עולם בשער ה' פ"ג קשים לשמוע שכתב ולפי זה הטעם נראה דאין חילוק בין היכא דאמרינן פלוני ופלוני כלהו ס"ל ובין היכא דאמרינן אמרו דבר אחד וכו' וכה"ג לא חשיבא שיטה ואפשר דהלכה כוותייהו עכ"ל ואין דבריו מובנים דברישא כתב ולפי זה נראה דאין חילוק וכו' וסיים וכה"ג לא חשיבא שיטה וא"כ יש חילוק גדול. ותו דכפי הטעם דמנה מועטים נראה דגם אמרו דבר אחד שיטה היא: **והיה** אפשר לידחק ולפרש דבריו באופן זה דמ"ש דאין חילוק היינו דלפי טעם זה דמנה המועטים אין חילוק בין כלהו ס"ל לאמרו דבר אחד דבשניהם הדעות שוין לאפוקי הטעם האחר שכתב אח"כ דכלהו ס"ל אינם שוים בדעתם. אמנם גם לטעם הראשון נהי דאין חילוק לענין מה דשוין בדעתם אך כלהו ס"ל היא שיטה ואמרו דבר אחד אינה שיטה ואפשר דהלכה כוותייהו והטעם דכשאומר כלהו ס"ל מוכח דבא לומר דאין הלכה

כמותם ומנה המועטים אבל כשאומר אמרו דבר אחד הוה ס"ד דאינם שוים בדעתם ובא לומר דכלם שוים ואפשר דהלכה כוותייהו ובאמת שהוא דוחק:

והיותר נראה דט"ס נפל בדברי הרב הליכות עולם וצ"ל וכל אחד מודה לחבירו ואיכא דאמרי דכה"ג לא חשיב שיטה ואפשר דהוי הלכה כוותייהו ושיטה היינו כגון פלוני ופלוני ס"ל כך וכו' וכן משמע מדברי הר"ן פ"ק דסוכה ופ"ג דקדושין דחילוק זה בין כלהו ס"ל ובין אמרו דבר אחד אינו מוסכם. והרב הליכות עולם משם חפר אוכל וכמו שרמז לדברי הר"ן בסוף דבריו ע"ש ועיין בשו"ת הרשב"א סימן שי"ד וסימן תל"א ועיין בסמוך:

ג. **אין הלכה כשיטה**. כתב הרב שפתי כהן י"ד סימן רצ"ד דלא אמרינן הכי רק בתלמוד בבלי ולא בירושלמי וראיתי להרב הכולל חסיד שבכהונה הרמ"ך בספר הנדפס חדש ממש יד מלאכי שקבע בכלליו כלל זה אות נ"ח והנה מציב לו יד בסתמא כאלו הני מילי הם מוסכמים וליכא מאן דפליג עלה. וק"ק דהו"ל להזכיר דהרשב"א בתשובה הובאה בית יוסף י"ד שם סימן רצ"ד בדין זה חולק שכתב בהדיא דכיון דאמרו בירושלמי ר"ש וראב"י אמרו דבר אחד הוי שיטה ואינה הלכה ע"ש והוא בתשובות הרשב"א כ"י כלל ג' סימן נ"א ואחר זמן רב נדפסו תשובות הרשב"א ח"ג וע"ש סימן רל"ז. גם רבינו ירוחם נתיב כ"א ה"ב הכריע כהרמב"ם מכח דמאחר דבירושלמי אמרו ר"ש וראב"י אמרו דבר אחד הוי שיטה ואינה הלכה. וזה דעת מרן בכ"מ פ"ג דשמיטה דין ח' שהקשה על הרמב"ם ע"ש וכן דעת הרב מעדני מלך שהקשה על הרא"ש מזה. הא למדת דשלמים וכן רבים סברי דהך כללא אתמר גם בירושלמי הפך הרב ש"ך ולא הו"ל להרב יד מלאכי למסתם סתומי:

ד. **אין הלכה כשיטה**. כתב הרב כנה"ג בכלליו משם הרמ"ע סימן י"ג דהיינו היכא דאמרינן כלהו ס"ל אבל היכא דאמרינן אמרו דבר אחד אפשר דהלכה כוותייהו והביא זה הרב יד מלאכי בכלליו אות ע"א וכתב עלה דלפי יש מי שאומר שכתב הרשב"א בחידושי שבת דף י"א ע"ג נראה דאין חילוק עכ"ד וסברא זו שהביא הרמ"ע הזכירה הר"ן פ"ק דסוכה ועיין מ"ש בסמוך אות ב'. ומדברי הרשב"א שהזכרתי בסמוך אות ג' ודברי רבינו ירוחם והרב מעדני מלך שזכרתי בסמוך שם מוכח דלדידהו פשיטא דאף כי אמרינן אמרו דבר אחד נמי הוי שיטה והרי הוא כמבו"אר:

ה. **אמרי לה ואמרי לה**. מוכח מדברי הרב מהר"ם ן' חביב בכלליו אשר בסוף ספר גט פשוט כלל דהלכה כאמרי לה בתרא. אמנם הרב פרי חדש בחידושיו לגיטין במים חיים דף ז' ע"ג כתב דהכלל הוא כשאומר הש"ס איכא דאמרי אבל אין כלל זה אמור כשאומר הש"ס אמרי לה:

ו. **אין כבודו מחול**. פירשו הגאונים אין סומכין על מחילת כבודו. שיטה מקובצת לכתובות פ"ב דף ח' ע"א. ואם היה המלך כשחטאו לו הדיוט ואח"כ נעשה מלך יכול למחול על מה שחטאו לו כשהיה הדיוט. כן מתבאר מדברי הרב פרשת דרכים במ"ש בענין דוד המלך כשחטא לו שמעי ע"ש באורך. ויש סמך לזה מירושלמי פ"ח דתרומות ע"ש:

ז. **אב שמחל על כבודו כבודו מחול**. כתב בספר חסידים דהיינו דוקא בדיני אדם אבל בדיני שמים חייב ע"ש סימן תקע"ג. ומה שקשה על זה מדברי ספר חסידים במקום אחר אני בעניי יישבתי בהגהות י"ד כ"י סימן ר"מ. ועיין בהגהות הנזכרות ובברכי יוסף בחילוקי דינים בזה. וכתב מהר"ם שאע"ג שמחל אם מקיים מצוה הוא עושה כמ"ש בשיטה מקובצת מציעא דף ל"ב ועיין הרדב"ז בתשובות דפוס ויניציא סימן תקכ"ד:

ח. **איני יודע**. אמרו ביבמות דף כ"ג ע"ב וקדושין דף נ"א דייקא נמי דקתני אינו יודע ולא קתני ואינו ידוע. ופירש"י דאינו יודע השתא משמע ואין ידוע משמע דלא נודע הדבר מעולם וכתב הרב בכור שור דף קי"ז ע"ג וצ"ע ממ"ש בנזיר דף נ"ז דייקא נמי דקתני ואיני יודע ופירשו התוספות דמשמע שלא נודע לו מעולם מדלא קתני שכחתי ואפילו לפי מ"ש התוספות ביבמות דאינו יודע משמע הכי ומשמע הכי מ"מ אין מיושב שפיר מאי דדייק הכא איפכא מדיוקא התם עכ"ל ובשיטה מקובצת לנזיר הנדפסת מחדש הקשה קושית הרב ז"ל ורמי התרי סוגיי הנזכרות ומשני דאינו יודע משמע תרווייהו וכמ"ש התוספות ביבמות. וכבר הרב הנזכר כתב דאפילו לפ"ז דמשמע הכי ומשמע הכי אין מיושב שפיר וכו'. וראיתי בחידושי קדושין לחד מקמאי בדפוס שהקשה קושיא הנזכרת. ואיהו מפרק לה דאיני יודע משמע דידע ושכח אי נמי דלא ידע מעולם ובנזיר הכי דייק אי הוה קאי גבייהו הול"ל ידעתי ושכחתי לאשמועינן דלא הוי ספק טומאה בר"ה אלא ש"מ דהאי איני יודע פירושו שלא ידע מעולם אבל גבי קדושין ודאי כשהוכרו ולבסוף נתערבו מדלא קתני אינו ידוע עכ"ד ולדעת אביי דהוו קדושין והתנא לא דייק למנקט לשון מבורר ולמתני אין ידוע אפ"ה שפיר קאמרינן בנזיר דייקא נמי דקתני דהתם מיהא דאיק:

העולה מזה דמשפט הלשון בדקדוק הוא כשאומר אינו יודע הפירוש הוא דעתה אינו יודע וכשאומר אין ידוע פירוש שלא נודע מעולם ואם אשכחן איפכא או לא דאיק או יש טעם בדבר:

ט. **אי תניא תניא**. הרב החסיד הרמ"ך בספר יד מלאכי הביא בידו המלאה פירושי הראשונים אות א' ואשו"ר ברהטי"ם שהוכיח הרב כדעת רש"י וסיעתו דהפירוש הוא

אי תניא תניא והדרי בי מהש"ס ריש פרק כל כתבי דקאמר מאי תניא ומדקמהדר למען דעת היכי תניא משמע דלאו דחיה היא ע"ש ולישר"י לן מר דההוכחה מצד עצמה קול ענות חלוש"ה ותו דהתם פרק כל כתבי לאו מאן דאמר אי תניא תניא איהו ניהו מאן דאמר מאי תניא אלא סתמא דתלמודא קאמר לה ע"ש ואין כאן הוכחה:

יוד. **אתנוסי הוא דאתניסו**. כתבו התוספות בראש השנה דף כ"ג ע"א דהיכא דזמנין עבדינן וזמנין לא עבדינן לא אמרינן אתנוסי הוא דאתניסו וכ"כ הרשב"א בחידושיו כ"י. ומה שיקשה לכאורה על זה מפ"ק דכתובות דף ט"ז ע"ב אני בעוניי בקונטרס פתח עינים שם בר"ה תירצתי ע"ש ובמקום אחר הארכתי על מה שהקשה מדקדק אחד בספרו על גדולי המדקדקים מדברי התוספות דר"ה הנזכרים ע"ש באורך:

יא. **אסור**. לשון זה משמע שאין לו תקנה כן כתב הרב ווי העמודים פרק י"ד וסמוכות שלו מדברי התוספות ריש ביצה וספר חסידים ע"ש באורך ויש לגמגם בדבריו כאשר יראה המעיין ומאי דתריץ יתיב בהכי דברי מרן בב"י סימן קי"ו גבי גילוי ציר יש לגמגם ולא היה צריך הרב לזה ליישב דברי מרן כי בלאו הכי הדין עם מרן כאשר יראה הרואה להרב פרי חדש שם ותמ"ה יקרא על הרב בית חדש שכתב על מרן שלא הבין פשט השמועה ע"ש באורך. וכזה ראיתי להר"ן בחידושי חולין הנדפסים מחדש דף מ"ט דמוכח מדבריו ז"ל שהבין כדברי מרן והפר"ח ע"ש ודוק. ועמ"ש לקמן אות ק"ג:

יב. **אשתמיטיתיה**. לשון זה רגיל בתלמוד והוא לשון כבוד דלפי שעה נשמט דבר זה אע"ג דידעו והיתה עמו וקרא בו וכמ"ש הארי הח"י הוא הרב חוות יאיר בתשובתו בספר חוט השני סימן ך' ושם הראה את עושר כבוד בקיאותו דגם גדולי ישראל נעלם מהם איזה בקיאות ואתיא מכללא זכר עשה שהרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה הוא היה מונה כמה תנאים שלא נזכרו כי אם פעם אחת במשנה והוא מצא כמה מהם שנזכרו פעמים אחרות ובאמת הוא פלא על רבינו הרמב"ם אך בקטנותי אמרתי על הרב מדויל ידיה משתלים שהרב ספר יוחסין קדמו ביתר שאת להשיג על הרמב"ם ונעלם דבר מהרב חו"י ושוב ראיתי שבספרו חוות יאיר סימן א' שרטט וכתב שראה שקדמו ספר יוחסין. ועד אחרון מקרוב בא לידי ספר אמרי צרופה וראיתי בהקדמתו שהשיג על הרב הנזכר דכבר קדמו ספר יוחסין ולא זכר שהרב ז"ל עצמו כל רז לא אנס ליה אף הוא ראה ספר יוחסין כדבר האמור והרב אמרי צרופה משכן עצמו ותריץ יתיב בעד הרמב"ם ולא פניתי להתיישב בישוביו. וגם הרב אמרי צרופה כתב שם כמה תמיהות שיש לו על גדולי ישראל:

והדבר פשוט דאין להקשות אשתמיטיתיה לאמורא אלא ממתניתין או מתניתא או

משמעתא מאמורא הקודם לו בזמן ובמעלה. וכן מבואר בדברי הרב הגדול מהר"ר בצלאל בשיטה מקובצת לכתובות פ"א דף ע"ז ע"א והן היום האיר אל עבר פנינו ספר"א רבא דאורייתא ספר יד מלאכי לרבי"ן חסידא הרב הרמ"ך וחזה הוית על י"ד היאו"ר באות ל"א הזכיר תשובת חוט השני הנזכרת. וגם מילא את ידו ויבא לו דברי מהר"ב בשיטה מקובצת הנזכר וכתב עליו ויש לתמוה דבפרק עשרה יוחסין דף ע"א ע"ב מצינו דקאמר על ר' יוחנן אשתמיטתיה הא דר' אלעזר וכו' אע"ג דר' יוחנן רביה דר' אלעזר עכ"ל ואני בעניי אומר דמאי מתמיה על רבינו בצלאל ז"ל הלא דבריו פשוטים וברורים וזו סברא פשוטה וישרה ומאי אית ליה על הרב בצלאל. ובגופא דשמעתא הוא דאיכא למידק הכי והו"ל לפרש דבריו כי ממרוצת לשונו מורה דנטה ללו"ן על הרב בצלאל דאי לאו הו"ל להקשות בש"ס ואח"כ יביא דברי הרב בצלאל ועוד אני בעניי אומר כי:

אשתמיט מיניה דהרב יד מלאכי דמהרימ"ט בחידושי קדושין שם בסוגיא שפיר קמותיב הא דקשיא ליה בתוספת נפך שפיר ואיהו מפרק לה בתלת פרוקי וז"ל תימה לי דקאמר לר' יוחנן דאשתמיטתיה הא דר' אלעזר תלמידיה והא לעיל בעי למימר דאביי לית ליה הא דר' אלעזר וסבר דעלו מאיליהן. וי"ל לפי שהיה מקשה על זעירי מאי דעתיך וכו' דילמא כר' אלעזר ועזרא העלם בע"כ א"נ לזעירי קאמר שלא זכר הא דר' אלעזר להשיב לר' יוחנן א"נ מסתמא כל מה שהיה ר' אלעזר אומר מיניה דר' יוחנן שמיע ליה כדאמרינן אלעזר תלמידך יושב ודורש והכל יודעים וכו' ולכך לא היה אומר משם רבי יוחנן רבו דמסתמא הכל שלו ולהכי קאמר אשתמיטתיה שמעתא דנפשיה עכ"ל הרב מהרימ"ט עיניך הרואות דמהרימ"ט שכל את ידיו בקושיתו היולדה והמחזיקה דמאי פריך על ר' יוחנן הא בעי למימר דאביי לית ליה דר' אלעזר וזו קושיא כפולה:

איברא דתרי שינויי קמאי דהרב מהרימ"ט יש בהם מן הדוחק דקמא דמאי מקשה על זעירי דילמא כר' אלעזר יש להשיב דר' יוחנן לא סבר כר' אלעזר ולא חש לה כי רוח מבינתו ממאנת למאמר"ו ופריך על זעירי לפי דעתו ואגב אורחיה גילה לזעירי דדברי ר' אלעזר ליתנהו. גם את השני דזעירי אמאי לא השיב לר' יוחנן מהא דר' אלעזר לא סליק שפיר דזעירי אין לו פה להשיב לומר בפניו דשביק מיליה דמר ונסיב מיליה דר' אלעזר תלמידו ובמה כחו להקשות על ר' יוחנן:

ועלה בדעתי לישב דכיון דר' יוחנן אמר הלכה כסתם משנה ואיהו דייק טפי לישנא דמתניתין והכא משמע ליה לסתמא דתלמודא דמשנתנו דקתני עשרה יוחסין עלו מבבל ולא קתני עלו לא"י אתיא כר' אלעזר כדאמרינן בריש פרקא ואע"ג דבעי למימר דאביי לא סבר דר' אלעזר מ"מ סתמא דתלמודא משמע ליה דמתניתין דייקא כר' אלעזר וכדקאמר

התם בכח זה קאמר הכא אשתמיטיתיה דר' אלעזר דמשנתנו מסייעא ליה ובודאי דר' יוחנן היה מפרש לה כר' אלעזר אי יהיב דעתיה. ומשום דקאמר לזעירי מאי דעתיך אלימא מדתנן עשרה יוחסין עלו מבבל וכו' קאמר אשתמיטיתיה הא דא"ר אלעזר וכו' כלומר דמשנתנו דאיירי בה דייקא כוותיה:

ומאי דמשני הרב מהרימ"ט באחרונה דגם ר' אלעזר שמעה מר' יוחנן כדאמרינן אלעזר תלמידך וכו' הכי אמרי ביבמות דף צ"ו ע"ב. ובירושלמי פ"ב דברכות ופרק ב' דשקלים. והכי אשכחן דהתוספות ביומא דף ד' ע"א כתבו על מימרא דר' אלעזר סתמית דודאי ר' יוחנן אמרה מאותה שאמרו אלעזר תלמידך וכו' ע"ש:

אמנם לא אכחד דיש להרהר על תירוץ מהרימ"ט דאיברא דמצינו סייעתא לדבריו מדברי התוספות כאמור אמנם התוספות אמרוה על מימרא דר' אלעזר סתמית דמסתמא ר' יוחנן אמרה. אבל נראה ודאי דכי אשכחן דר' יוחנן אמר איפכא ממאי דאמר ר' אלעזר לית לן למימר דגם מימרא דר' אלעזר ר' יוחנן אמרה ופליג דידיה אדידיה. וכבר אמר ר' יוחנן לריש לקיש מסכת בתרא דף קנ"ד ע"ב זו אלעזר אמרה אני לא אמרתי דבר זה מעולם. וא"כ הכא דר' יוחנן קרי בחיל לזעירי הפך ממאי דא"ר אלעזר היכי קאמר אשתמיטיתיה דר' אלעזר וכלומר דהוא אמרה הא בכי הא ודאי יש לנו לומר דר' אלעזר אמרה מדנפשיה אם לא שנאמר דהכא קים ליה לתלמודא דמימרת ר' אלעזר הלזו נאמרה בזמן שר' אלעזר לא הוה אמר כלום מדידיה. אמנם מלבד שהוא דוחק עצום לא יצדק לדברי מהרימ"ט דכתב מסתמא כל מה שהיה ר' אלעזר אומר וכו' כמו שכתבתי דבריו לעיל והרי הוא כמבוא"ר באר לחי רואי:

ואפשר לומר ב' תרוצי מהרימ"ט בחדא מחתא ונאמר דודאי כי אשכחן מימרת ר' אלעזר שהיא הפך דברי ר' יוחנן. בכגון זו אין לתלמוד להחליט דתרוייהו ר' יוחנן אמרם ופליג או לא זכר מה שאמר הוא עצמו בו בפרק כי הכא דקאמר אשתמיטיתיה. ובודאי אית לן למימר הא דידיה הא דרביה ור' אלעזר מדנפשיה קאמר. אמנם הש"ס הכא קאמר אשתמיטיתיה לזעירי דאי זכר מאי דאמר ר' אלעזר הוא דקאי בהדי ר' יוחנן הו"ל להקשות עליו ממימרת ר' אלעזר דמסתמא מדר' יוחנן אמרה על דרך דמותיב ר"ל בסוגית בתרא הנזכרת. ואז ר' יוחנן או היה מודה או היה אומר זו אלעזר אמרה ואני לא אמרתי דבר זה מעולם. ולזעירי שפיר נאה לאותוביה לר' יוחנן עצמו:

העולה מזה דכי אשכחן מימרת ר' אלעזר מסתמא אית לן למעבד טצדקי להסכימה עם דברי ר' יוחנן כמ"ש התוספות ביומא. אבל אי לא אפשר להסכימה עם דברי ר' יוחנן אז אמרינן דר' אלעזר מדנפשיה אמרה:

יג. **אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות**. כתב הרב באר שבע בריש הוריות בתוספותיו דהיכא דאיכא למעט ממעטינן. וזו של כת הקודמין ספר כריתות והליכות עולם. וגם מ"ש עוד הרב באר שבע דלשתוק ממיעוט וכו' כ"כ התוספות ביומא דף ס' וכמו שרמזתי על דבריו בספרי הקטן שער יוסף דף י"ב סוף ע"א. ועתה נדפס ספר יד מלאכי להרב החסיך הרמ"ך ובאות כ"ט תמה על הרב באר שבע דכבר קדמוהו רבנן וכבר אנכי העירותיהו כלאחר יד בשערי. והרב הנזכר בסוף דבריו בשפלנו זכר לנו ע"ש:

וראיתי לאחד קדוש שהביא ראיה לזה דכי איכא למעט ממעטינן ממאי דאמרינן במכות דף ט' ע"ב דלרבי יהודה בלא ראות פרט לסומא ובבלי דעת פרט למתכוין אלמא דכי איכא למעט ממעטינן. ויש דוחין דשאני התם דלא כתיב בבלי דעת ובלי ראות בפרשה אחת. ואינה דחיה דהרי לר"מ התם חשיב ליה מיעוט אחר מיעוט אלא דלר"מ פרט למתכוין שמעינן משגגה כמ"ש התוספות ע"ש ופוק חזי לרש"י ז"ל במנחות דף ס"ז חשיב דגנך דגנך מיעוט אחר מיעוט אף דחד בראה וחד בשופטים. ואף שהתוספות שם פירשו בענין אחר נראה קצת דלא פליגי בזה. וכבר הארכנו בעניותנו בכלל זה בספרי הקטן שער יוסף דף י"א וי"ב וי"ג בס"ד:

ויש לי להוכיח עוד דכל היכא דאיכא למעט ממעטינן מסוגית הנחנקין דף פ"ו ע"א דלר"י חציו עבד איכא תרי מיעוטי ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ולרבנן ממעטינן עבדים וחציו עבד ולא אמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלמא כל היכא דאיכא למעט ממעטינן:

יד. **אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות**. הנה בירושלמי פ"ק דהוריות אמרו דכי איכא תלתא מיעוטי ממעטינן. והרא"ש בתוספותיו שם כתב דתלמודא דידן פליג על הירושלמי מההיא דפ"ק דסנהדרין גבי תשעה וכהן ואני בעניותי הוקשה לי דבירושלמי דמגילה אמרו כתלמודין ויש פנים דההיא דט' וכהן לא תברא להך כללא כמבואר באורך בספרי הקטן שער יוסף דף י"ב. והן עתה נדפסו מחדש חידושי נדה להרמב"ן ושם על דף מ' הביא הא דהירושלמי ותריץ יתיב ההיא דט' וכהן אליביה. ואני השפל הארכתי בעניותי בזה בקונטריס אחורי תרעא דף קע"א ושם אתן את דודי לעורר את האהבה על דברתי מלכי צדק הרב יד מלאכי באות כ"ט ע"ש באורך:

טו. **אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו**. הכי אמרו ביבמות דף ק"ב ומנחות דף ל"ב וכתב הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה ירצו לומר שאין להוסיף ולגרוע במצוה על דרך נבואה בשום פנים וכן אם יעיד הנביא שהקב"ה אמר אליו שהדין במצוה פלונית כך וכי סברת פלוני אמת יהרג הנביא ההוא שהוא נביא שקר עכ"ל וכן כתב בחיבורו פ"ט דיסודי התורה והרב מהר"ם ן' חביב בריש תוספת יה"כ כתב דכן

הוא דאין הולכין אחר הנביא בענין ספק בן ז' לראשון וכו' ע"ש באורך וכ"כ בספר בני דוד בריש ספרו. ואני בעניי הארכתי להוכיח נגד הרבנים ז"ל מכמה סוגיות בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ל"ב ועוד כתבתי במאי דשייך לזה בהגהותי כ"י לי"ד סימן רמ"ב. ועד אחרון בספר הקטן פני דוד פרשת בשלח ע"ש:

והעולה ממה שכתבתי דבספק מציאות שומעין לנביא אם כה יאמר כך הוא כאשר המעיין בעיניו יראה במקומות הנזכרים. ובשם הגדולים ח"א דף ל"ד כתבתי דאפילו לדעת הרמב"ם שכתב שהנביא שיאמר סברת פלוני אמת יחנק היינו שחכמי הדור יכולים להכריע הדין ההוא אבל אם נפל המחלקת בין חכמי הדור ואין מכריע שרי לשאול מן השמים כמי מקדושים ההלכה ומצינן למעבד על פי מה שהראוהו מן השמים וכמ"ש הראב"ד רוח הקדש הופיע בבית המדרש. ורבינו יעקב סג"ל ככה יעשה לשאול שאלות מן השמים והיו משיבים לו ואם רב אחד נ"ל לחלוק יכול לחלוק דלא בשמים היא וכן הרמב"ן חלק על הראב"ד בדין ההוא שכתב רוח הקודש הופיע וכו' ע"ש באורך:

טז. **אין להוציא דין מסברא רק צריך לבקש סמך מהגמרא או מהפוסקים**. הרב מהר"ר יעקב הלוי בתשובות סימן ס"ב. ואף גם זאת בקש לו סמך מסוגית נזיר דף ל"ט גבי שער דמייתי מסברא ולבסוף במידי דתניא ע"ש והוא זכר לדבר:

טוב. **אין מעבירין על המצות**. הרב עיר וקדיש בעל ארעא דרבנן סימן א' בתחילה הוכיח דהוי דרבנן מדכתבו התוספות ביומא דף ל"ג משם רב האיי גאון דאם פגע בתפילין של ראש יעביר על המצוה ויניח של יד משום והיו לאות ולטוטפות ואי אמרת דאין מעבירין מדאורייתא מאי אולמיה דהאי מהאי והן הן דברי הרדב"ז בתשובות החדשות סימן תקכ"ט:

אמנם הרב ארעא דרבנן הוכיח מדברי התוספות שם ביומא ומגילה דף ו' דמקשו אמאי דתנן שיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי ומייתי לה מקרא דאמאי אצטריך קרא תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות ותירצו ומוכח דאין מעבירין מדאורייתא וכפי זה הדר קשיתיה מההיא דתפילין דאם פגע בתפילין של ראש יעביר ויניח של יד ואי אין מעבירין דאורייתא מאי אולמיה דהאי מהאי. ונדחק הרב לתרץ ע"ש ולא קשה מידי דאין מעבירין הגם שהוא דאורייתא הוא כולל לכל הדברים והוה ליה כלאו שבכללות דאין לוקין עליו והכא בתפילין בפרטות נצטוינו של יד תחילה ולכן זה הציוי בפרטות דוחה אין מעבירין הכולל דקליש:

א"נ אפשר לומר דוקשרתם לאות על ידיך דחי לתפלה של ראש שהוא מקודש כמ"ש במנחות דף ל"ד ומקודש אלים טפי מאין מעבירין כמ"ש הגאון מהר"ר צבי בתשובות

סימן ק"ו. וכיון דוקשרתם אלים כל כך דחינן אין מעבירין ואם פגע בשל ראש יעביר ויניח של יד. וכי תימא הרי השתא דפגע של ראש תחילה איכא תרתי אין מעבירין ומקודש ומשום דאיכא תרתי הו"ל להניח תפלה של ראש ואח"כ של יד יש לומר דאיכא מעלין בקדש ואין מורידין ואם מניח של ראש ואח"כ של יד אזיל בתר איפכא והו"ל עולה ויורד ומתוך הדברים עין רואה דבהא לחוד מתרצתא קושית הרב ז"ל דדחינן אין מעבירין משום דאיכא וקשרתם לאות על ידיך ומעלין בקדש. ואכתי יש לחקור דאמאי אצטריך קרא להניח של יד תחילה הא איכא אין מעבירין דזרוע קרוב יותר מהראש כמשז"ל ואיכא מעלין בקדש. וי"ל דאי לאו קרא ה"א דהיכא דפגע בשל ראש דאיכא אין מעבירין דשל ראש לפניו והוא מקודש יותר לקדם קמ"ל. ועדיין יש לצדד בזה כמו שיראה המעיין:

ועוד יש לומר כמ"ש הרדב"ז בתשובה הנזכרת דלא שייך בזה אין מעבירין דכיון שהוא מחוייב לקשור של יד תחילה עדיין לא הגיע זמן של ראש עד שיניח של יד ומ"ש בזה אין מעבירין כונתם שהוא כעין מעביר על המצות וכמ"ש רבינו ירוחם ע"ש:

והרב מהר"י עייאש בספר עפרא דארעא כתב על הא דק"ל דאי אין מעבירין מדאורייתא אמאי בפגע בשל ראש יעביר ומניח של יד וז"ל ולענ"ד דאע"ג דהוי דאורייתא היינו לכתחילה אבל אם כבר התחיל במצוה השנית אין לזלזל בה ולדחותה בידים דאסורא דעבוד בדחוי הראשונה עבוד ולהכי אצטריך קרא בתפילין דאעפ"כ ידחה של ראש ותדע דהרי בטלית ותפילין דקי"ל דמקדים טלית ואי פגע בתפילין מקדימין אלמא דאין מעבירין עדיפא ושאני תפילין של יד לשל ראש דגלי קרא עכ"ל:

ושותיה דמר לא גמירנא דהרב ארעא דרבנן קשיא ליה דכיון דאין מעבירין דאורייתא ופגע של ראש תחילה ילבש של ראש ואח"כ ילבש של יד דמאי אולמיה קרא דכתיב לאות על ידיך ולטוטפות מאין מעבירין דהוי דאורייתא כפי מה שהקשו התוספות ועל זה תירץ כאשר ירדוף הקורא בעיניו יראה. ומאי משני לזה הרב מהר"י עייאש ואזיל בתר איפכא למיהב צריכותא לקרא בתפילין. ותו דאמר רב הנחה שובר"ת דכבר התחיל וכו' ומשמע דהא דפגע בתפילין קרי ליה התחיל בשל ראש ואין זה התחלה דפגע לבד ומאי מייתי מטלית ותפילין. ולפום ריהטא צדדתי בדבריו ואני שמעתי ולא אבין:

ועל הרדב"ז בתשובה הנזכרת קשה דפשיטא ליה דאין מעבירין הוא מדרבנן שהרי מדברי התוספות דמגילה דף ו' מוכח דהוי מדאורייתא כמו שהוכיח הרב ארעא דרבנן. ומה גם דהרדב"ז גופיה מסיק דלא שייך בפגע של ראש אין מעבירין וכונת רב האיי וסיעתו היינו דהוי כמו אין מעבירין וא"כ אין ראיה כלל מהכא דהוי דרבנן כמתבאר

ממש"ל. וק"ק על הרב יד מלאכי ח"ג אות ד' דמייתי הא דהרדב"ז דאין מעבירין דרבנן ולא זכר דהתוספות פליגי עליה:

אחר זמן השמש יצא על הארץ ספר קהלת יעקב להרב המחבר ארעא דרבנן. ושם ראיתי בחלק תוספת דרבנן סימן מ"א שהביא תשובת הרדב"ז הנזכרת ותמה עליו מדברי התוספות הנזכרים ומיהו לא זכר הרב ז"ל דבמ"ש הרדב"ז שם דלא שייך בהא דפגע בשל ראש אין מעבירין תנתק ותמוש מאי דק"ל בספר ארעא דרבנן על התוספות מינה וכדכתיבנן בעניותין:

ואתה תחזה להרב ארעא דרבנן מה שהאריך עוד וכלל מ"ש חביבה מצוה בשעתה עם אין מעבירין והקשה אח"כ מפסחים דף ק"ה ואנכי העירותיהו בספר הקטן ברכי יוסף אורח חיים סימן כ"ה אות ג' דף ט"ו עמוד ד' בס"ד גם עיין מה שרמזתי אני הדל על דברי הרב בספר הקטן ראש דוד פרשת וירא דף ט"ו ע"ד. ובקונטריס זה לקצר אני צריך את קסת"י נתתי קסת נחוצ"ה:

חי. **איסור שתית כוס עיקרין להיות עקר שאינו מוליד**. לכאורה נראה דאיסורו אינו אלא מדרבנן. ויש קצת להוכיח זה ממ"ש הריטב"א בחידושי יבמות על דף ס"ג ומטי נמי משם רבינו הגדול ז"ל שאם קיים פריה ורביה וחשקה נפשו לגמרי ורוצה לאכול או לשתות דבר שיעקר כדי שלא יתבטל מתורתו מותר דההיא דר' יהושע מצוה דרבנן היא ובכי הא שרו רבנן וטעמא דמסתבר הוא ושמעתי על גדולים שעשו מעשה בעצמן בדבר זה עכ"ל:

ואנן בעניותין הוינן בה דהא בשבת דף ק"י פריך הש"ס ומי שרי לשתות כוס עיקרין ומהדר תלמודא לאוקמא בסריס וזקן ולא הונח לו עד דאוקמה באשה ולפי דברי הריטב"א וסיעתו לוקמה באיש וקיים פו"ר וחשקה וכו' דבהכי שרי כמו שעשו הגדולים מעשה בעצמן ופריקנא לה דניחא ליה לגמרין לשנויי בפשיטות. ולא לעשות אוקמתות באיש שקיים פו"ר וחשקה נפשו בתורה לגמרי ובכי הא ליכא משום מצות ולערב אל תנח ולא מצי למיקם בהרהור ותאוה דהיה מאריך הרבה ובחר לתרץ בפשיטות ובקצרה. ונדון זה דהריטב"א נלמד בלא"ה דמהסוגיא מוכח דאין איסור לשתות כוס עיקרין אלא כשיש מניעת פו"ר דאיכא מצות ולערב אל תנח ידך דהא אוקמא בזקן ודחה מדר' יוחנן דאמר החזירוני ואוקמה באשה ופריך מריב"ב ומשני בזקנה ועקרה דליכא ליתא דפו"ר אלמא כי ליכא ליתא דפו"ר שרי וא"כ בנדון הריטב"א דקיים פו"ר וליכא מצות ולערב דחשקה נפשו בתורה מאד מסתברא דשרי:

ויותר נראה ליישב דלא ניחא ליה להש"ס לאוקומה בכי האי גונא שכתב הריטב"א

דהברייתא דעלה פריך זאת אומרת דשותה כוס עיקרין לירוקא ואלו אדם זה שקיים פו"ר וגבר חשקו בתורה ויצר לו מהרהורים הוא שותה בעבור זה כוס עיקרין ולא משמע ליה לאוקומיה ברייתא בהכי דהבריתא קתני ששותה בשביל ירקונא. והגם דיש לומר דבשתים עלתה לו לשתות כוס עיקרין דחיקא מילתא וטפי ניחא ליה לאוקומיה באשה:

אמנם אכתי קשה על הריטב"א והגדולים דנהי דאמרינן דליכא בהא מצות ולערב דבכי הא שר"ו חכימיא מ"מ לא יהא אלא סריס דאמרו התם בשבת דסריס אסור לשתות כוס עיקרין דהו"ל כמו מסרס אחר מסרס דאסיר והרי התם דסריס ליתיה בפו"ר ואסור לשתות כוס עיקרין. והגם דבעי לשנויי התם בזקן ואשה דשרי מטעם סירוס אלא דדחי בזקן ואשה מלתא דפו"ר. היינו דוקא גבי זקן ואשה כמ"ש התוספות דזקנה לאו בת סירוס היא ובאשה לא שייך בה סירוס ומשו"ה ליכא משום מסרס אחר מסרס דזקן וזקנה מסורסים דמו בדרך כל הארץ אמנם בנדון הריטב"א נהי דליכא ליתא דפו"ר אכתי איכא משום סירוס:

וכבר ראיתי להרשב"א בחידושיו שכתב וז"ל אלא בזקן קשיא לי ומי גרע זקן מסריס וי"ל דמסרס אחר מסרס גזרת הכתוב היא וטעמא דקרא דכל שכיוצא בו כלומר בחור כמותו מוליד וזה מסרסו אין ניכר שהיה סריס מתחילתו ונראה כמסרסו עכשיו ולפיכך אסריס הקפיד הכתוב אבל זקן שאין ראוי להוליד לפי דרכן של בני אדם לא הקפידה תורה בסרוס דידיה עכ"ל ולפי זה בנדון הריטב"א איכא משום סירוס:

ומכל זה מוכח דסברי הריטב"א והגדולים סיעתו דשותה כוס עיקרין אינו איסור תורה דלא אסר רחמנא אלא מסרס בידים אבל שותה כוס עיקרין דאתי הסירוס ממילא מדאורייתא שרי אלא דרבנן אסרוהו. וכיון דהוי דרבנן משום יקרא דאורייתא וקושי ההרהורים התירו. ומ"מ הלב מהסס דהו"ל להריטב"א לבאר זה:

איברא דמדברי הרמב"ם פי"ו דאסורי ביאה דין י"א משמע דמשקה כוס עיקרין אסור דאורייתא כמו שנבאר שכתב בדין י"א וז"ל המשקה עיקרין לאדם או לשאר מינין כדי לסרסו הרי זה אסור ואין לוקין עליו ואשה מותרת לשתות עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד עכ"ל ורגע אדבר בדברי הרמב"ם הללו במ"ש כדי לסרסו. מה הלשון אומרת כדי לסרסו וחזה הוית למורינו הרב זרע אברהם א"ה סימן א' שהקשה דמוכח מדברי הרמב"ם דאינו אסור אלא במכוין לסרסו והרי מוכח בסוגית פרק ח' שרצים דגם כי לא מכוין לסרוסי כי אם לרפואה לא שרי אלא באשה וכו' וכתב הרב ליישב וז"ל ונראה דלא קשה מידי דהא דאצטריך לאוקומיה בסריס או באשה היינו לרב אסי דפירש דההיא דר"י דמותר ליטול כרבלתו היינו משום רמות רוחא כלומר שאינו מסתרס בכך אבל סתמא

דתלמודא דמייתי הא דאמר בהדיא הרוצה לסרס תרנגול יטול כרבלתו משמע דעביד ליה כדי לסרסו ואפ"ה מתיר ר"י כיון שאינו נוגע באברי הזרע א"כ גם באדם כל שאינו נוגע מותר וכו' כ"ש הכא דאינו מכוין אלא לרפואה וכו' עוד ראיתי להרשב"א דגריס והאר"א אמר ר"י רמות רוחא וכו' ועפ"ד ניחא נמי דהרמב"ם השמיט דהא ר"י דהרוצה לסרס תרנגולו כנראה דס"ל כדאמר רב אשי משם ר' יוחנן דליכא סרוס אלא רמות רוחא וכו' עכ"ל ע"ש שהאריך:

ואני שמעתי ולא אבין דדבריו ז"ל אינם עולים לפי סוגיות ושיטות הש"ס דכי פריך על תירוץ ה"מ היכא דמכוין הכא מעצמו והאמר רב אשי רמות רוחא וכו' ומשני אלא בסריס ופריך ומשני על זה ומסיק באשה וכו' מבואר הדבר דסתר תירוץ שתירץ ואין לו תקומה מאחר דרב אשי פירש הא דרבי יוחנן והלכתא כרב אשי דהוי בתרא ומאריה דתלמודא. ואיך יתכן לומר דתירוץ הכא מעצמו אכתי קאי ופסק הרמב"ם כוותיה נגד רב אשי ונגד מסקנת הש"ס ומאן הוא גבר בכולא מצי למימר דאין זה כונת רבי יוחנן נגד רב אשי ותו דדברי ר"י לרב אשי א"ש דמאי דקאמר הרוצה לסרס וכו' הכונה דבזה לא ישמש והיינו מסתרס ומותר דכיון דלפי האמת אינו מסתרס בכלי הזרע רק משום רמות רוחא אינו משמש כמ"ש רש"י לא דמי למשקה כוס עיקרין דמפסיד כלי הזרע וזה פשוט מאד ומבואר ודברי ר"י כפשטן ונסתלק כל מ"ש הרב ז"ל. ולא תברא ממ"ש הרשב"א בחידושיו דהוי רבותא כאשר ישר יחזה המעיין:

ושפתי לא אכלא עוד הם מדברים כי לא זכיתי להבין דברי הרב הנזכר במ"ש בסוף דבריו שהביא גירסת הרשב"א דרב אשי משום רבי יוחנן אמרה וכתב עלה הנפק ובזה תירץ דעת הרמב"ם שלא הביא מימרת ר"י וכו' והוא סותר הקודם מה שתירץ להרמב"ם שכתב כדי לסרסו דהוי נגד רב אשי שהוא פסק כסתמא דתלמודא. ואי תימא דהדר ביה הרב ז"ל מדבריו הראשונים. ק"ק דהדרא קושיא לדוכתא דמ"ש הרמב"ם כדי לסרסו הוא נגד סוגית הש"ס ואנחת לן חדא ואקשת לן חדא:

ומה שקיים הרב גירסת הרשב"א הנזכרת ותלי בה כיפי דלגירסתנו דברי ר"י נראין הפך דברי רב אשי וכו' אינו הכרח כלל דגם לרב אשי דברי ר"י כפשטן ושפיר קאמר הרוצה לסרס יטול דבזה מסתרס ושרי דלקושטא כליו כמות שהם רק מאנינות אינו משמש והא קרי ליה מסרס באופן דדברי רבי יוחנן ככתבן ודברי רב אשי שתים כהלכתן שוו בשעוריהם והדברים נוחים ומרווחים ואין צורך לגירסת הרשב"א ולפי מה שכתבנו בעניותנו נדחה מ"ש הרב הנזכר דלגירסת הרשב"א לו יהי דהוו תרי אמוראי וכו' וכל זה אינו ופשוט:

אך לשון הרמב"ם וסמ"ג ומרן דכתבו כדי לסרסו צריך ישוב דהרי גם שהוא לרפואה אסור וקשה על מרן דהדבר מפורש בטור והוא הביא סוגיין ולא חלי ולא מרגיש על לשון הרמב"ם ולא עוד אלא דתפס לשונו ומעלהו על השלחן. ואפשר לומר דהרמב"ם הבקי ברפואה ידע בחכמתו דלירקונה התרופה הוא הסרוס והגם שהוא מכוין לרפואה הוא היודע דהרפואה הוא הסרוס ומשו"ה כוס עיקרין יפה לו וכן הרמב"ם ידע בחכמתו דאין רפואה בכוס עיקרין אלא לחולי ירקונה או חולי אחר שצריך סירוס. ונמצא דשותה כוס עיקרין כדי להסתרס והגם כי נפשו אוותה הרפואה מ"מ ידע איניש שהוא מסתרס וזהו רפואתו וז"ש הרמב"ם כדי לסרסו והוא דין הש"ס ונמשך אחריו הסמ"ג וכזה ראה וקדש מרן על שלחנו זה נראה לפום ריהטא:

אשובה אראה מאי דקשיתיה למורינו הרב זרע אברהם על הרא"ש דהוכיח דלא שייכי דברי הערוך דה"ד בשבת וכו' דאמאי לא הוכיח מסוגיין וניחא ליה להרב ז"ל דהרא"ש גריס כנסחא דקמן ולסתמא דתלמודא שרי וכו' ע"ש באורך. ולי ההדיוט אין דברי הרב מחוורין דגם לגירסתנו נדחה תירוץ ראשון מכח דברי רב אשי וא"ש דברי ר' יוחנן ככל האמור לעיל. ולקושית הרב ז"ל אפשר לומר דכיון דהרא"ש קאי על דברי השאלתות דמפרש דסוגיין אליבא דר' יהודה לא רצה לאתויי ראיה מסוגיין דלשאלתות אתיא כר' יהודה ומשו"ה מוכיח מאותה סוגיא דזבחים. וק"ק על הרב הנזכר דמכח קושיתו על הרא"ש הכריח דגריס כגירסתנו ולא כגירסת הרשב"א דאי גריס כהרשב"א הו"ל לאתויי מסוגיין. והרי הרשב"א דגריס דר' יוחנן גופיה אמר רמות רוחא ואפ"ה כתב כהרא"ש ומייתי ראיה מפרק כל התדיר גבי מזלף יין כמ"ש הרא"ש ואמאי לא מייתי מסוגיין ואיך הרב ז"ל העלים עין מדברי הרשב"א ודוק הטב. ומ"ש עוד הרב זרע אברהם על דברי מור"ם בהגהה בא"ה סימן ה' נדחה על פי מ"ש בעניותנו לעיל וכבר ראיתי להרב החסיד כמהר"ם הכהן בתשובתו אשר בספר בני יהודה סימן מ"ז אשר הערה על זה שכתב הרב ז"א על מור"ם. ומיהו כי יתן את רוחו המעיין יראה דיש לדקדק קצת על דברי הרמ"ך הנזכר ואין להאריך:

והנה ממה שסיים הרמב"ם דאשה מותרת לשתות כוס עיקרין שלא תלד. מוכח דגם שלא יהיה לה צער הרבה יותר על שאר נשים מותרת לשתות בפשיטות. ומ"ש בסמוך דהמסרס את הנקבה פטור דמוכח פטור אבל אסור נראה דכונת הרמב"ם במסרס ביד וסובר הרמב"ם דשייך סרוס ביד באשה והוא שלא כדעת התוספות בשבת דף ק"י ע"ב ודף קי"א ע"א ד"ה בזקנה דכתבו דאין שייך בה סירוס ע"ש ולכאורה נראה דדעת הרי"ף והרא"ש כתוספות שהרי השמיטו הא דהאשה מותרת לשתות כוס עיקרין כדאוקמא

בש"ס לברייתא דירקונא וצריך טעם מה ראו להשמיטו. אמנם אם נאמר דסברי כהתוספות ניחא דדעתם ז"ל דנהי דהש"ס אמר הכי אבל הוא ליתובי הברייתא ברם הוא מילתא דפשיטא והש"ס לא הוה אצטריך לאשמועיניה כיון דאשה לא שייכא בסרוס כמ"ש התוספות אלא דהש"ס לתרץ הברייתא אתא. אבל הרמב"ם סבר דשייך לסרס האשה גם כן ביד והוא פטור אבל אסור. איברא דתניא בספרא פרשת אמור דיש סרוס בנקבות ואסורות בהקרבה והזכיר סוף הברייתא הה"מ ומוכח מינה כדעת הרמב"ם. ומה שרמז הה"מ אחר הברייתא דקתני ר' יהודה אומר אין הנקבות בסרוס דכן מבואר פרק שמנה שרצים כעת לא ראיתי בגמרין שם דלא הזכירו אשה אלא בכוס עיקרין:

ומתוך מ"ש ק"ק על הרב בית חדש סימן ה' דנקיט בפשיטות דאין סרוס בנקבה אלא ע"י כוס עיקרין כמ"ש התוספות ומשו"ה נדחק בדברי הרמב"ם והסמ"ג דנראה פשוט מהת"כ דיש סרוס בנקבה ביד. ותו דמשנה שלימה שנינו פ"ד דבכורות שאין פרה וחזירה יוצאת ממצרים עד שחותכין לה האם שלה שלא תלד אלמא שייך בנקבה סרוס ביד וזה דעת הרמב"ם וסמ"ג וכן מוכח מדברי הרב החנוך וכ"כ הרב בית שמואל ולפי זה יש לפרש דברי התוספות דכתבו דלא שייך סירוס בנקבה דכונתם דלא שייך סירוס כזכר דבזכרים בין באדם בין בבהמה הגוים מסרסין. אבל אופן סרוס בנקבה בין באדם בין בבהמה אינו מצוי אפילו בגוים ומשו"ה כתבו דלא שייך א"נ דקרא איירי בזכרים וכמ"ש הרשב"א בחידושיו ע"ש ותו קשה לדברי הרב ב"ח דמפרש מ"ש הרמב"ם וסמ"ג המסרס הנקבה פטור בהשקאת כוס עיקרין בלי סיבה קשה דהרמב"ם נראה מלשונו בהדיא כמ"ש דהמסרס הנקבה פטור דמיירי בסרוס ולא בשתיית כוס עיקרין דהרי בתר הכי כתב דין כוס עיקרין ותו יש להרגיש על הרב ב"ח דלפי דבריו הרמב"ם הול"ל דמותר לאשה כוס עיקרין כשיש לה צער הרבה כההיא דדביתהו דר"ח דגדל צערה מאד טפי מנשי אחריני. ומ"ש הרב ב"ח בתוך דבריו דומיא דדביתהו דר' חייא דהתיר לה ר' חייא לכתחילה וכו' ע"ש ק"ק דר' חייא לא ידע שהיא אשתו ולא ששואלת משום צער לידה ולא שרוצה לשתות כוס עיקרין רק שניא מנהא ושאלה אשה אי אתתא מפקדא אפו"ר והשיבה ר' חייא דאינה מצוה כמפורש בש"ס פרק הבא על יבמתו ודברי הרב ב"ח אינם מכוונים ולשון סמ"ג מוכח כמ"ש דביד אסור באשה ובכוס עיקרין מותר באשה לגמרי:

ואחזה אנכי למהרש"ל בים של שלמה פרק הבא על יבמתו סימן מ"ד שכתב דאשה מותרת לשתות אף כוס עיקרין וכ"כ סמ"ג וראיתו מסוגית סוף פרקין דדביתהו דר"ח וכו' ואומר אני דאין ראיה מזו אלא למי שיש לה צער לידה כעין דביתהו דר' חייא וכ"ש אם בניה אין הולכין בדרך ישרה ומתיראה שלא תרבה בגדולין כאלו שהרשות בידה עכ"ל

וק"ק דלפי דעתו ז"ל דלא מצינו היתר אלא למי שיש לה צער לידה הרבה מאד כדביתהו דר' חייא א"כ איך רב שרי כשאין בניה הולכים דרך ישרה וכו' אטו נביאה היא דלא תלד זרעא מעליא ומי הגיד לה ואלו הם מפלאות תמים דעים ובידה לכונן מחשבותיה ולהיות לבה לב טהור וכבר כתבו ז"ל כי הכל תלוי באשה כמ"ש במ"א ומאחר שדעת הרב ז"ל דלא הותר אלא כעין דביתהו דר' חייא דהיתה מצטערת הרבה בלידתה איך התיר בנדון זה. ותו קשה על הרב ז"ל דמסוגיית פרק שמנה שרצים דאוקמה בפשיטות באשה ומבואר דהיינו טעמא דלא מפקדא ממאי דקאמר אח"כ ולר' יוחנן בן ברוקא דאמר על שניהם הוא אומר וכו' מוכח דבכל ענין מותרת וכן מתבאר מדברי הר"ן שם. ואין לומר דדוקא משום חולי הוא דשרי באשה דהא קאי אברייתא דקתני לירקונא תרי. כי ודאי מוכח דבחולי זה דירקונא אין בו סכנה דאי היה בו סכנה היה מותר גם לאיש בפשיטות וכמו שכתב הריטב"א והביאו מורינו הרב זרע אברהם שם. וא"כ בעילה כל דהו שריא ושמעינן דלא צריך צער לידה י"תור נפי"ש מאחריני כדביתהו דר' חייא. והו"ל למהרש"ל לאוכוחי מינה. והיותר שיש להרגיש על מהרש"ל הוא כי הנה הרב מהרש"ל ז"ל על הסמ"ג קאי. והרי לשון הסמ"ג כן הוא. פרק שמנה שרצים מוכיח שמשקה כוס וכו' בנקבה מותר וה"ה לשאר מינין וכן משמע פרק הבע"י שהאשה מותרת וכו' גבי יהודית דביתהו דר' חייא וכו' עכ"ל הבט ימין וראה שכתב פרק ח' שרצים מוכיח וכו' ושוב כתב וכן משמע פרק הבע"י וכו' אלמא עיקר ראייתו מפרק ח' שרצים ואמטו להכי כתב מוכיח פרק ח' שרצים ולההיא דדביתהו דר' חייא אפיק לה בלשון משמע. דמפרק ח' שרצים טובה תוכ"חת מגולה דבאשה כיון דלא מפקדא מותרת מדנקט לה בפשיטות אך מדביתהו דר' חייא אין ראיה גמורה דיש לדחות כמו שכתב מהרש"ל ומיהו איכא משמעות דחזינן דדביתהו דר' חייא לא שאלה אלא אי מפקדא אפו"ר משמע דאי לא מפקדא תו ליכא לספוקי כלל מצד סירוס וק"ק על מהרש"ל דהשמיט מדברי הסמ"ג מה שהוכיח מפרק ח' שרצים שהיא עיקר ראייתו ועמ"ש מרן הב"י א"ה סימן ה' אחר דברי הה"מ ודוק:

ומעתה הגיע ע"ט לדבר במאי דאתאן עלה אי שתיית כוס עיקרין אסור מדאורייתא או מדרבנן ומדברי הרמב"ם הנתנין למעלה משמע דהוי מדאורייתא וכמש"ל וזה ממ"ש דהמשקה כוס עיקרין אסור ואין לוקין עליו ולשון זה מורה ובא דסבר הרמב"ם דאיסור תורה הוא ואצטריך לאשמועינן דהגם דהוא איסור תורה אין לוקין עליו וכזה ראיתי להרב החסיד מכהר"ר מלאכי הכהן זלה"ה בתשובתו הרמתה הנה באה ונהייתה בספר בני יהודה שהוכיח מדברי הרמב"ם כדכתיבנא בעניותין אף הוא היה מתכוין ואסף הכהן

דברי כמה רבוותא בתראי איש איש ממקומו שפירשו דברי הרמב"ם בכמה מקומות שכתב לשון זה דכונתו דאסור מדאורייתא ע"ש באורך. וכל קבל דנא הרב מהר"י עייאש בתשובתו דחה ראיותיו וכתב דלדידיה שתיית כוס עיקרין הוא דרבנן ועל לשון הרמב"ם כתב דאין להוכיח כלום דאיידי דנקט ברישא לוקין נקט בסיפא אין לוקין עכ"ד ועם האדון הסליחה דהרמב"ם תנא דווקנא ולא יכתוב לשון דמשמעותו הפך האמת באיידי ואם אמרו בתנאים במתניתין ומתניתא איידי בפוסקים הדבר יותר קשה שדרכו לפר"ש הפוסק ומה גם הרמב"ם דאשתקי"ל מילוליה בשקל הקדש ובר מן דין הרי הרמב"ם אחר שאמר בדין דבסמוך כולן לוקין כתב והמסרס את הנקבה בין באדם בין בשאר מינים פטור ושוב כתב המשקה עיקרין וכו' הרי זה אסור ואין לוקין עליו. והנה הרב מהרי"ע גופיה לעיל בסמוך חלק על הרב ב"ח ופירש דהמסרס הנקבה בידים ליכא איסורא דאורייתא אלא אסור מדרבנן וז"ש הרמב"ם המסרס הנקבה פטור ור"ל פטור אבל אסור א"כ לדידיה טפי הו"ל להרמב"ם לומר לעיל המסרס הנקבה אסור ואין לוקין עליו דחלוקה זו סמוכה למ"ש כלן לוקין והשתא דכתב המסרס הנקבה פטור הול"ל המשקה כוס עיקרין פטור דומה לחלוקת מסרס הנקבה דסליק מינה אלא מוכח דמשקה כוס עיקרין אסור מדאורייתא. ותו קשה על הרב מהר"י עייאש שהרי כתב הסמ"ג לאוין קכ"ב וז"ל בפרק ח' שרצים מוכיח שהמשקה כוס עיקרין לאדם כדי לסרסו בזכר אסור בנקבה מותר וכו' וכתב רבינו משה שסירוס סם בזכר אסור ואין לוקין עליו עכ"ל ואי כדברי הרב הנזכר דהאי ואין לוקין דכתב הר"מ איידי נקטיה ואינו אסור אלא מדרבנן אמאי הביאו הסמ"ג הא כבר כתב דהוא אסור וכפי הרב הנזכר מצד הסברא נודע דהוי איסור דרבנן וא"כ למה הוצרך להביא דברי הר"מ שכתב דאין לוקין עליו מאחר דדברי הרמב"ם בזה לא דייקי ובאיידי נקטינהו לדעת הרב הנזכר אלא מוכח דהמשקה כוס עיקרין אסור דאורייתא וז"ש הרמב"ם אסור ואין לוקין ומשו"ה הביאו הסמ"ג ומשם נלמוד לימוד ברור דהסמ"ג דעתו דעת עליון דכונת הרמב"ם שכתב דשותה כוס עיקרין אסור ואין לוקין עליו היינו דהוא מדאורייתא וכמ"ש הרמ"ך בתשובתו הנזכרת וראה ראיתי להרב קרית ספר שכתב דשותה כוס עיקרין אסור מדאורייתא משום שמבטל פו"ר דכל היכא דלא נגע באברים ממש לא מחייב משום ובארצכם לא תעשו וכו' עכ"ד ולפום ריהטא ק"ק דנראה דמפרש הכי דברי הרמב"ם דעליה קאי ואי כדבריו מי שקיים פו"ר אין אסור מדאורייתא לשתות כוס עיקרין והרי הרמב"ם קפסיק ותני דשותה כוס עיקרין אסור ואין לוקין עליו ומוכח דאסור מדאורייתא בכל זמן אף דקיים פו"ר וגם מרוצת דבריו נראה דאסור משום סירוס ולא מצד ביטול עשה דפרו ורבו. ותו קשה מסוגיית פרק

שמנה שרצים דבעי לאוקמה ברייתא דלירקונא תרי בסריס וע"ז הקשה דהו"ל מסרס אחר מסרס ואי אמרת דאעיקרא שותה כוס עיקרין דמתסר אינו אלא משום דמפקד אפו"ר א"כ בסריס דליתיה בפו"ר אמאי מתסר ואמאי מדמה ליה למסרס אחר מסרס ומה ענין זה לזה דהתם הנה זה נוגע באברים ובשלמא אי שותה כוס עיקרין אסור מדאורייתא משום עקור פריך שפיר אבל אי אמרת דאסורו אינו אלא מטעם פו"ר מאי פריך:

ומעין דוגמא יקשה אי אמרינן דשתיית כוס עיקרין אין איסורו אלא מדבריהם וכמו שהוכחנו קצת מדברי הריטב"א דיבמות מראש מקדמי אר"ש. דאעיקרא מאי פריך על ברייתא דלירקונא תרי דאסיר משום איסור עקור הלא בשתיית כוס עיקרין אינו אסור אלא מדרבנן ונימא דבמקום חולי לא גזרו רבנן. ותו כי אוקמה בסריס מאי פריך ממסרס אחר מסרס הרי בריא השותה אינו אסור אלא מדרבנן ובסריס ודאי לא גזרו רבנן. ומידי עוברי בדברי הרבנים הרמ"ך ומהר"י עייאש בתשובותיהם הנזכרות אחזה אנכי אשית אל לבי דיש לדקדק על דבריהם ופנא"י לא היה לי להאריך לדקדק בדבריהם אך זה אומר דראיתי להרב מהר"י עייאש דתמה דמאחר דשותה כוס עיקרין אין לוקין עליו מנא לן למירמי עליה איסורא מדאורייתא כל כמה דלא אשכחינן בפירוש כההיא דחצי שיעור דמרבה ליה מכל והאריך בזה והוכיח איזה הוכחות לקיים סברתו דהוי איסור שתיית כוס עיקרין מדרבנן וכתב דכל ראיות הרמ"ך שהוכיח דהוי איסור תורה יש לישבם ולשון השאלתות יש לדחות דרצה לומר על עיקר הסרוס שהוא בידים וכיון דאיכא לאו בעושה בידים ממש ממילא שייך לגזור במשקה כוס עיקרין זהו תורף דבריו בקצור:

ואני בעניי אומר דלשון השאלתות הכי הוא אסור לשתות סמא דמעלי לגופא ומעקר משום דכתיב ובארצכם לא תעשו קרי ביה לא תיעשו. וכונתו מבוארת דכי קרי ביה לא תיעשו היינו שלא תהיו עקורים ממילא בלי שליחות יד באברים והיינו ע"י כוס עיקרין מעין דוגמא למשז"ל אקרא תעשה המנורה מאליה ועל דרך שכתב סמ"ג דלשון כל מלאכה לא יעשה בהם משמע אפילו ע"י גוי ע"ש. ומאחר שכן מה חרד עלינו דמנא לן למירמי עליה איסור תורה דהכא ליכא כל כחצי שיעור או ילפותא אחרת והו"ל כפטורי דשבת וכו' הרי גם כאן יש משמעות לא תיעשו דהיינו שלא תהיו עקורים בלי מעשה באברים ואשר האריך להוכיח ועד אחרון כתב דלשון השאלתות קאי על עיקר הסרוס לישרי לן מר דבהדיא קאי על כוס עיקרין כמבואר:

ובצפייתנו צפינו לרבינו אליעזר ממיץ ז"ל בספר יראים מצוה שפ"א שכתב וז"ל ואפילו לפסוק בסם אסור ולא מתסר אלא בהנהו דמפקיד אפו"ר דאמרי פרק הבע"י דביתהו דרבי חייא וכו' אבל אי הוות מפקדא לא הוות עבדא משום דכתיב ובארצכם לא תעשו

ובבהמה אע"ג דלאו בני מצות פו"ר נינהו כיון דזכרים נינהו דומיא דאנשים שנצטוו יש לומר דעליהן הקפידה תורה. ע"א הכתוב לא דיבר כלל אלא בזכרים כדכתיב ונתוק וכרות ונקבות לאו בני הכי נינהו ואתא כי הוות מפקדא הוות מיתסרא אע"פ שקימה מצות פו"ר לאו משום עקור אלא משום דכתיב בבקר זרע את זרעך וכו' והא דאמר פרק שמנה שרצים ירקונא תרי בשכרא ומעקר מוקמינן התם באשה דלא מפקדא ואי הוות מפקדא הוה אסורה משום ובארצכם לא תעשו. ומשם ראיה דפירוש שפירש ביבמות בע"א דאי הוות מפקדא לא הוות (עבדא) מיתסרא משום עקור ולריב"ב מוקמינן לה בזקנה ועקרה. שמעינן מהתם אע"ג דאסרינן נותק אחר כורת לא אסרינן אלא ביש כיוצא בו ראוי לבנים אבל זקנה ועקרה שאין כיוצא בהן ראוי לבנים שרי עקור סם ונראה הדבר שעקור סם מדרבנן מדשרי בזקנה ועקרה ואפילו למ"ד נשים נצטוו על פו"ר עכ"ל ונראה מדבריו דמכח סוגית פרק ח' שרצים מסיק דאיסור כוס עיקרין אינו משום ביטול פו"ר כמו שצדד אלא הוי משום איסור עיקור על דרך שכתבנו בעניותנו בסמוך על דברי הרב קרית ספר ולמדנו מדבריו שהרב ז"ל סובר דאיסור כוס עיקרין מדרבנן מדשרי בזקנה ועקרה אף לריב"ב וצ"ל לדעתו ז"ל דהגם דהוי מדרבנן פשיטא ליה לש"ס דרבנן גזרו אף בסריס ותקון כעין דאורייתא במסרס אחר מסרס והיינו כל שכיוצא בו ראוי לבנים על דרך שכתב הרשב"א לחלק בין זקן לסריס והבאתי דבריו לעיל ודברי רבינו מהר"א ממיץ הנזכרים נעלמו מהרבנים הרמ"ך ומהר"י עייאש הנזכרים ומדבריו יש סיוע במקצת לאיזה דבר מדבריהם וסתירה במקצת לדבריהם כאשר יראה המעיין ולא רציתי להאריך ולפי זה מה שהוכחנו מדברי הריטב"א דסבר דהוא איסור דרבנן הוא קרוב לשמוע וצריך לדחוק בסוגית פרק ח' שרצים:

ומ"מ לדעתי הקצרה פשטן של דברי השאלתות והרא"ש ודברי הרמב"ם וסמ"ג מוכחי דסברי דכוס עיקרין אסור לשתותו מדאורייתא וכמתבאר ממש"ל בס"ד ואם כנים אנחנו בזה עלה בידינו דהוי פלוגתא דרבוותא קמאי אם איסור כוס עיקרין הוי מדאורייתא או מדרבנן משום עיקור ואפילו למ"ד דרבנן אם לא קיים פו"ר הפעם ילוה איסור גדול מדאורייתא שמבטל עשה דפו"ר ודו"ק:

יט. **איום שמאיימין ב"ד על הנשבע שאומרים לו הוי יודע שכל העולם נזדעזע וכו'**. כתב הרב המבי"ט בקרית ספר שלו סוף פי"א דשבועות וז"ל ועניין איום זה כדי שיחזור החוטא למוטב ונראה דהוי דרבנן דאם לא איימו עליו נראה דאינו חוזר ונשבע עכ"ל וראיתי להרדב"ז בביאורו להלכות שבועות שכתב פי"א על מה שכתב הרמב"ם שם הורו רבותי שאין משביעין שבועת הדיינין אלא בלשון הקדש דדין התלמוד דמשביעין בכל

לשון וטעם הוראת רבותיו כדי לאיים עליו וכו' ע"ש. וקרוב לזה הם דברי מרן בכ"מ שתמה על הוראת רבותיו דריש פרק שבועת הדיינים אמרינן דנאמרת בכל לשון ותירץ דלאו מדינא קאמרי אלא משום עולבנא דדייני ובדין י"ד כתב דלכתחילה קאמרי. והרב לחם משנה והרב בית חדש סימן פ"ז כתבו דרבותיו הוקשה להם קושית התוספות דלא תני תנא שבועת הדיינים ומשום הכי מפלגי בין לכתחילה לדיעבד עש"ב:

ואשתמיט מינייהו מלכי מרן והרדב"ז והרב לח"מ והרב בית חדש דברי הר"ן דקיימי אדוכתייהו פרק שבועת הדיינים בשמעתין שכתב דהרב מהר"י ן' מיגש פירש אף היא בלשונה נאמרה בלשון הקדש וקאי אמאי דתנן ואלו נאמרין בלשון הקדש וכ"כ הרב העיטור אות ח' דיני חוב דף ס"ז ע"ג ורבינו אבן מיגש שאמר בלשונה בלשון הקדש שגגה היא עכ"ל וכ"כ הרשב"א בחידושי שבועות דרש"י והרי"ף פירשו בכל לשון שמבין ומהר"י הלוי פירש אף היא בלשונה נאמרה בלשון הקדש כלומר אף היא נאמרת בלשון הקדש כאותם שנשנו שם בסיפא דמתניתין:

והכין חזינן למהר"י ן' מיגש בחידושיו לשבועות שכתב וז"ל נקיטינן השתא וכו' ובכלהו בעי אנקוטי חפצא ולמיהוי מעומד ולמיהוי בלשון הקדש כדאמרינן שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה וכו' ע"ש:

והיותר קשה לי הוא על הרדב"ז דבביאורו קרובים דבריו לדברי מרן דלכ"ע פירוש הברייתא בכל לשון אלא דרבותיו הורו לאיים והרי הוא כמבוא"ר בדבריו בשני דינין אלו. ואלו בתשובותיו ח"א סימן קנ"ה כתב דלישנא דברייתא בלשונה נאמרה דייקא כאותם הסוברים בלשון הקדש ואסיפא דאלו נאמרין בלשון הקדש קאי עש"ב והני מילי דמר סתרא"י נינהו. ועד אחרן עתה נדפסו מחדש חידושי הריטב"א לשבועות ומבואר באורך שיטת מהר"י ן' מיגש ומה שהשיגו הרמב"ן מהתוספתא דקתני בהדיא שבועת העדות ושבועת הדיינין נאמרת בכל לשון ע"ש באורך ובחידושי הרשב"א והר"ן ומזה יש להרגיש עוד על הרב הרדב"ז בתשובה הנזכרת דהאריך לדקדק הלשון כסברת מ"ד בלשון הקדש ודחה זה הדקדוק מכח מאי דקאמר הש"ס לגירסתנו וכתב נסח גירסת מ"ד בלשון הקדש והאריך ולא היה צריך הרב לכל זה בהיות הדבר מפורש בתוספתא כמ"ש הרמב"ן והרשב"א והר"ן והא הו"ל להרדב"ז לאתויי התוספתא. ונראה מבין ריסי עיניו ודברי מרן והאחרונים הנזכרים דנעלמה מהם התוספתא דסוטה הנזכרת:

והוי יודע דבספר העטור יש ט"ס וכצ"ל ובפרשת סוטה ודוי מעשר גרסינן במשניות בירושלמי ואלו נאמרין בלשונם ופירוש בכל לשון ובלשונה נאמרה פירוש בכל לשון וכו' וכונתו מבוארת דלא תידוק ממאי דקתני אף היא בלשונה נאמרה דהכונה בלשון הקדש

כדדייק הרב מהרדב"ז בתשובה הנזכרת דהרי בגרסת הירושלמי פרק אלו נאמרין גרסינן ברישא דמתניתין ואלו נאמרים בלשונם והכונה בכל לשון וא"כ גם מאי דקתני בלשונה נאמרה פירושה בכל לשון. והתוספות פרק אלו נאמרין הכי גרסי אלו נאמרין בלשונם: **וחזה** הוית בחידושי הרמב"ן לשבועות שכתב וז"ל שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה כלומר אף שבועת הדיינים כשבועת הפקדון היא והיא נאמרת בכל לשון וכ"כ רש"י והרי"ף תדע דשבועת הפקדון גופיה שבועת הדיינים היא ברוב עכ"ל ומאי דדייק עלה הרשב"א בחידושיו יש ליישב דדרך הברייתא לפרושי. והכי פריק לה הרב תוספת י"ט בריש פרק שבועת הדיינים למאי דדייקי התוספות דאמאי לא קתני נוהגת באנשים ובנשים ע"ש וקצת יש להרגיש שהרב תוספת י"ט עצמו פרק אלו נאמרין הוצרך לתרץ תירוץ אחר לקושיית התוספות אמאי לא תני שבועת הדיינים במתניתין והל"ל לשנויי נמי כדמשני הוא עצמו פרק שבועת הדיינים וכדתרצה הרמב"ן. ודע שהתוספות ריש פרק אלו נערות רוח אחרת אתם דהיכא דתני אלו ואלו איכא לשנויי תני ושייר הפך ממ"ש פרק שבועת הדיינים:

והסמ"ג עשין קכ"ב כתב ואין משביעין הדיינים אלא בלשון הקדש ומ"מ צריך להודיע את הנתבע עד שיהא מכיר לשון השבועה עכ"ל ונראה דהסמ"ג לאו דס"ל כמהר"י ן' מיגש דסברא דחויה היא אלא אפשר שכתב כן משום דנהגו בכל בתי דינין להשביע בלשון הקדש כמ"ש הרמב"ם שם פי"א דשבועות דין י"ד. ונראה דהיינו דנקט הרמב"ם דין י"ד הדיינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון ודקדק מרן דהיינו דיעבד והשיג עליו הרב לח"מ דהרי כתב הרי זו כמצותה ולכתחילה משמע. ומיהו לא יישב דקדוק הלשון מרישא לסיפא דהשביעו דקאמר הרמב"ם דיעבד משמע כמ"ש מרן. אמנם נראה דמשום דנהגו בכל בתי דינין להשביע בלשון הקדש נקט הכי הדיינין שהשביעו כלומר שלא נהגו כמנהג. וכתב הרי זה כמצותה דודאי יכולים לכתחילה נמי להשביעו מדינא ופשוט ומה שהקשה בספר מעיל שמואל בהגהות הרמב"ם לא קשה מידי ועל תירוצו יש להשיב. ומ"ש הרב ב"ח סימן פ"ז דאין להקשות אמאי לא תני לה במתניתין דמאי דשייר במתניתין תני לה בברייתא וכו' לא נהירא ועמ"ש התוספות בזבחים דף פ"ד ועיין בתוספות כתובות דף ט"ל ובמקום אחר כתבתי בזה. ואחר זמן רב נדפס ספר יד מלאכי להרב החסיד הרמ"ך וע"ש אות תרנ"א:

ך. **אין עושין מצות חבילות חבילות**. כן ראינו בעי"ר וקדיש בעל ארעא דרבנן סימן ב' הביא מהתוספות פ"ק דסוטה דף ח' דהוא מדרבנן והאריך בזה ובסוף הקשה על הרמב"ם פי"ב דנדרים שפסק דמפר הבעל נדרי שתי נשיו כאחד וכן האב מפר נדרי

ב' בנותיו כאחד דהרי אין עושים מצות חבילות חבילות. והרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא תירץ דלא אמרו אין עושין מצות חבילות אלא במצוה המחוייבת דלא סגי דלא עביד לה אבל בהפרה רשאי שלא להפר עכ"ל ולי ההדיוט לא יגהה מזור דמה לי אם רשאי שלא להפר. איכו השתא שהוא מפר אין עושין מצות חבילות שלא יהיה נראה כמשאוי כמ"ש התוספות שם ואע"ג דאי בעי לא מפר עתה כי תאוה נפשו להפר אין עושין מצות חבילות שלא יהיה נראה כמשאוי. ולכי תדוק גם בהפרה לא סגי דלא מפר שנדר עינוי נפש אינו רוצה שיתקיים ומוכרח להפר:

ותו לא ידענא אמאי אצטריך לזה והלא הרב המחבר בסמוך איהו מפרק לה בטוב טעם וז"ל ולמאי דאקשינן מ"ש נדרים דמפר נדרי ב' נשיו וכו' נראה פשוט דטעם הרמב"ם כדעת הרשב"א דבברכה א' מוהל לשתי ולדות וכו' וה"נ בהפרה אחת פוטר לשתיהן עכ"ל והם דברים ברורים דבדיבור אחד אומר מופר לכון ולא שייך בזה אין עושין מצות חבילות ואין כאן מש"א במדב"ר כי דיבור אחד כוללן. והדת נתנה מהרשב"א בתשובה סימן תנ"א כמ"ש הרב המחבר. והרשב"ץ ז"ל בתשובותיו ח"ב סימן מ"ב כתב וז"ל ולא תקשי לך היאך מלין שני תנוקות כאחד והלא אין עושין מצות חבילות חבילות לא אמרינן אלא במצות חלוקות כבהמ"ז וקדוש היום אבל במצוה אחת לא הוי חבילות חבילות והוי כקדושא ואבדלתא דמברכין אכסא חדא וכדאמרינן פרק ערבי פסחים ולא דמי לשני מצורעין דאין מטהרין אותם כאחד ולשני עבדים דאין רוצעין אותם כאחד ולשתי עגלות דאין עורפין אותם כאחד ובכל הני יהבי טעמא בגמרא משום דאין עושין מצות חבילות דהתם כל א' מצוה בפני עצמה לכל א' וא' ואפילו שתי תנוקות דשני בני אדם לא דמי להני משום דהנך מצות רמו עלייהו דב"ד לבני אדם חלוקין אבל מילה דרמיא על אב וכל חד מיחייב לממהל בריה לא מצות חבילות אם יוצאין בברכה א' והוא הדין להרבה שוחטים שיוצאים בברכה אחת אעפ"י שהם גופין מוחלקין וכו' עכ"ל והא דהפרה דמיא לברכה א' לשתי תנוקות כמבואר. וקצת יש להרגיש על הרב מהר"י עייאש דשמעתיה דהרשב"ץ בפומיה כוליה יומא כי רב המקו"ם הוא כנודע אמאי לא זכר תשובה זו ודוק בדברי הרשב"א בתשובה הנזכרת ובדברי הרשב"ץ:

ומה שתמה הרב המחבר ארעא דרבנן בראש אמיר על הרשב"א מדברי התוספות שהביאו התוספתא דאין להביא שתי פרות בבת אחת וכו' ע"ש לא קשה מידי דהרי התוספות שדו בה נרגא ותמהו שמביאין ב' קרבנות וכו' וא"כ תו אין להקשות מהתוספות על הרשב"א. וגם הרב האריך בזה ושקיל וטרי כפי התוספות ושוב נדפס

מחדש ספר קהלת יעקב להרב ז"ל ובריש תוספת דרבנן מסיק דהמנהג נגד התוספתא דכבר התוספות מקשו עלה ואין להקפיד אלא על המעשה שיהיה בזה אחר זה ע"ש ודוק:
כא. **אמורא** 5**נראה כמפרש דברי תנא והתנא איירי באיסורא דאורייתא והאמורא באיסור דרבנן**. הכי אשכחן במסכת שבועות דף ח"י ע"ב ת"ר והזרתם וכו' וכמה אמר רבא עונה ומוכח מדברי הרמב"ן והריטב"א בחידושיהם דמדאורייתא אסור כחצי שעה קודם והיינו והזרתם וכ"כ הרשב"א במשמרת הבית בית ז' ש"ב משם הרמב"ן דקרא דוהזרתם לסמוך וסת מדאורייתא ועיין במלחמות שם אמנם איסור עונה דקאמר רבא הוי מדרבנן:
כב. **אין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא**. רש"י בשבת דף ק"ל ע"ב פירש שמותי שברכוהו ומשם הירושלמי פירש דהוא מתלמידי ב"ש וכן כתבו התוספות שם מירושלמי דתרומות והערוך כתב שני הפירושים וכתב דמסתברא כפירוש דהוא מבית שמאי והביא מירושלמי דשביעית גם הרשב"א בחידושי שבת שם כתב וז"ל פירש רש"י שברכוהו ואינו מחוור אטו משום שברכוהו לא תהא הלכה כמותו בכל מקום אלא פירוש שמותי מדב"ש וכן מפורש בירושלמי עכ"ל וקצת יש להרגיש דכיון דרש"י עצמו סיים ובירושלמי מפרש שהוא מתלמידי ב"ש לא הו"ל להרשב"א לכתוב בסגנון זה כאלו חדשות הוא מגיד אלא הול"ל אלא הפירוש כמ"ש רש"י מהירושלמי מדב"ש. ותו ק"ק על רש"י דבנדה דף ז' פירש שברכוהו ולא הביא הירושלמי ואחר דנמצא פירוש שמותי בירושלמי אמאי לא הדר משמעתיה. ולא עוד אלא דכתב סתם שברכוהו ולא הזכיר פירוש הירושלמי כמו שעשה בשבת והתוספות שם בנדה הקשו על רש"י דלא היה מזכיר לשון שמתא אלא פירשו ר"ת ורשב"ם מתלמידי ב"ש והביאו הירושלמי דתרומות ע"ש והיה להם לומר דרש"י עצמו הביאו בשבת:
והרב יבין שמועה הביא פירוש אחר משם הריטב"א דתפס מדת ב"ש לחלוק על רבים ודחה פירש"י דברוכי מ"ל ופירוש התוספות דהוא היה מתלמידי ב"ה עכ"ד הרב יבין שמועה כלל רמ"ב בשם הריטב"א ע"ש וקשה על הריטב"א דפירוש התוספות לאו מדנפשייהו אלא הם דברי הירושלמי בכמה מקומות וכבר התחיל הרב יבין שמועה שם להעיר על הריטב"א ובספר הקטן פתח עינים שם בנדה כתבתי על זה ושם הזכרתי דברי הירושלמי בכמה דוכתי. ואשר ממ"ש הריטב"א פ"ק דביצה משמע דמפרש כתוספות ע"ש והרמב"ן פרק הזהב הובא בשיטה מקובצת שם דף נ"ט כתב נמי דעיקר הפירוש שמותי מדב"ש כי כן מפורש בירושלמי:
עלה בידינו דהערוך ורשב"ם ור"ת והתוספות והרמב"ן והרשב"א והר"ן פ"ק דשבת כלם

הסכימו כפירוש הירושלמי דהוא מב"ש:

וקצת יש להרגיש דכפי דעת התוספות שפירשו בירושלמי דהיה מתלמידי ב"ש א"כ מאי ק"ל פרק הזהב ופ"ק דיבמות דאמאי קיימו בת קול דהלכה כב"ה ולא בת קול זה דר' אלייעזר ומאי קושיא הא ר"א מתלמידי ב"ש ובתנורו של עכנאי יצאת בת קול מה לכם אצל ר"א דהלכה כמותו בכל מקום והוא סותר בת קול דבית הלל ומוכח ודאי דמשום כבודו דר"א נפק ולא חיישינן ליה ודוק הטב:

כג. **אם אינו ענין**. דאמרינן בת"כ ובש"ס בכמה דוכתי. משמע מדברי התוספות דצריך לתת טעם מה זה היה אך יצא יצא בלשון אחר שאינו ענין לו כמ"ש התוספות בסנהדרין דף נ"ד ע"ב דאמרינן בש"ס דאביי סבר דאזהרה לנשכב יליף ר' ישמעאל מכל שוכב עם בהמה אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לנשכב ואפיקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר וכתבו התוספות ד"ה ואפיקיה לרבי אבהו הא דאפיקיה לנשכב בלשון שוכב אצטריך למ"ש פ"ק דף ט"ו דהוא ובהמתו בכ"ג עכ"ל הרי דהתוספות מהדרי בנותן טעם לר' אבהו מדוע אפיקיה לנשכב בלשון שוכב והכי גמיר לה רב מהרש"א בגופי הלכות אות נ"ג:

ולפום ריהטא יש להרהר על זה דיש פנים לומר דאי האי כללא הוא דבכל דוכתא דאמרינן אם אינו ענין איבעי לן לאהדורי מ"ט אפיקיה כהאי לישנא דאינו ענין לו והא קשיא להו לתוספות על רבי אבהו ומשנו דאצטריך לכ"ג. א"כ דף ט"ו לעיל בפ"ק ד"ה אם אינו ענין לנשכב שכתבו התוספות ומהכא נמי פרק ד' מיתות ילפינן אזהרה לנשכב מה שוכב ענש והזהיר וכו' ותימא רבי אבהו דפליג עליה התם כ"ג מנ"ל ע"ש מאי ק"ל הרי אי פליג על אביי ר' אבהו היינו דלא אצטריך לאזהרה אמנם ודאי לדידיה צריך לתת טעם אמאי אפיקיה בלשון שוכב כיון דהאי קרא הוא עונש לנשכב באם אינו ענין לכ"ע כדתניא התם וא"כ לר' אבהו ניחא טפי דלהכי אפיקיה בלשון שוכב לכ"ג דוקא דהא לא אצטריך לאזהרה והן אמת דלאביי נמי ניחא הא דאפיקיה דתרוייהו ילפינן ומאי ק"ל לתוספות אדרבא התוספות בפ"ק הול"ל דאף דלאביי הא דאפיקיה הוא לאזהרה תרתי ש"מ אבל לר' אבהו ל"ק כלל אלא משמע דאף דדרשינן באם אינו ענין אינו מוכרח למיהב טעמא למאי דאפיקיה בלשון שוכב וא"כ פשטא דסוגיין דפרק ארבע מיתות משמע דר' אבהו פליג אאביי ולא דריש מידי ר' אבהו מדאפיקיה וכו' והיינו דק"ל לתוספות פ"ק לר' אבהו דוקא כ"ג מנ"ל ושם לא תירצו התוספות לזה. והכא פרק ד"מ באו לתרץ קושיתם שהקשו פ"ק וכתבו דגם ר' אבהו דורש הן לה האי דאפיקיה בלשון שוכב לכ"ג ולשון התוספות פרק ד"מ אינו כל כך בדקדוק דלאו דקשיא לר' אבהו אמאי אפיקיה ובאו

לתרץ על זה דהא ל"ק ולאו כללא הוא אלא עוצם כונתם לתרץ מאי דקשיתנהו פ"ק ושם לא תירצו וכזה ראה דכמה זמני אמור רבנן בש"ס אם אינו ענין והתוספות לא נ"ט אמאי אפיקיה בהאי לישנא. זה אפשר לצדד והכלל אינו מוכרח:

אמנם אכתי ק"ק על התוספות אמאי ק"ל אר' אבהו דפליג אאביי כ"ג מנ"ל ולא הקשו לר"ע דהתם אליבא דכ"ע דמפיק אזהרה לנשכב משכבתך שכיבתך ולדידיה כ"ג מנ"ל וכן פרק ד"מ הול"ל דלר' עקיבא ולר' ישמעאל אליבא דר' אבהו מדאפיקיה ילפינן כ"ג ואמאי נקטי ר' אבהו לחוד תו ק"ק על התוספת היכי ס"ד בפ"ק דר' אבהו פליג אאביי ולא דריש מידי מדאפיקיה בלשון שוכב הרי שנינו במכילתא פרשת משפטים. עונש לנשכב מנין ת"ל כל שוכב עם בהמה מות יומת קרא הכתוב לנשכב כשוכב מה זה בסקילה אף זה בסקילה עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל לא תהיה קדשה ולא יהיה קדש ואומר וגם קדש היה בארץ עכ"ל המכילתא וסתם מכילתא ר' ישמעאל. והרי במכילתא דריש אזהרה מלא יהיה קדש כמ"ש בברייתא דמייתי הש"ס מרבי ישמעאל ויליף דנשכב בסקילה מדאפיקיה בלשון שוכב לומר מה שוכב בסקילה אף נשכב בסקילה ומאחר שכן היכי ס"ד דהתוספות לומר דר' אבהו פליג ולא דריש מידי מדאפיקיה הא ר' ישמעאל גופיה דריש מדאפיקיה בלשון שוכב מה זה בסקילה אף זה בסקילה ור' אבהו אליבא דר' ישמעאל קאי:

הן אמת דמהך מכילתא ק"ק לאביי דסבר דלר' ישמעאל אזהרת נשכב מדאפיקיה וכו' הרי במכילתא דכבר דריש מדאפיקיה לסקילה ואי איתא דאזהרתיה מהכא הול"ל דאזהרה שמענו מהכא נמי ואמאי אצטריך ללא יהיה קדש. והן כל יקר ראתה עיני בחידושי סנהדרין לרבינו יונה כ"י שכתב וז"ל ואע"ג דבמתניתא קתני דמלא יהיה נפקא ליה לר' ישמעאל אזהרה לנשכב מבהמה ס"ל לאביי דלאו דוקא אלא סירכא נקט ואיידי דקתני ברישא הכי גבי נשכב לאדם תנא נמי הכי נשכב לבהמה עכ"ל ובמכילתא דחיקא מילתא טפי דליכא התם אלא חלוקת בהמה:

והסמ"ג לאוין צ"ה פסק כר' עקיבא וכתב וז"ל ונכתב לשון שוכב לדרוש שהנשכב בעונש השוכב בסקילה שאם לא כן הייתי אומר שזו המיתה היא האמורה סתם שהוא חנק עכ"ל ודבריו חיים וקיימים דהאי מדאפיקיה דרשינן ליה לכולי עלמא והרי ר' ישמעאל דדריש ליה נמי ללמוד סקילה וכמו שאמרו במכילתא והוא הדין נימא לר' עקיבא:

הגם הלום נשאתי את עיני ואחזה אנכי להרב דינא דחיי בביאוריו שכתב וז"ל דעת ה"ה דלר' עקיבא האי מדאפיקיה אצטריך דכעונש השוכב כך עונש הנשכב ולפי דעתו אף לר' אבהו צ"ל כן שלא כדברי התוספות שכתבו דהאי מדאפיקיה אצטריך לר' אבהו

לכ"ג וקשה לדעת הרב המחבר כ"ג מנלן וכן לדעת התוספות קשה סקילה מנא לן ושמא י"ל דס"ל לה"ה דלר' עקיבא לחוד צ"ל דהאי מדאפיקיה צריך לדרוש דעונש הנשכב כשוכב וכ"ג נפיק ליה מלא תשכב לא תשכב אבל לר' אבהו אליבא דר' ישמעאל האי מדאפיקיה אצטריך לכ"ג ועונש סקילה נפקא ליה מג"ש וכו' עש"ב. ומ"ש הרב דלרבי עקיבא נפיק ליה כ"ג מלא תתן שכבתך שכיבתך אינו נח לי ההדיוט דהתם הכתוב תרתי קאמר שכבתך שכיבתך אבל שיהיה בכ"ג מנ"ל דלא אשכחן דמקיש שכבתך שכיבתך ותו דאי הכי אמאי אצטריך הסמ"ג ללמוד סקילה לר' עקיבא מכל שוכב ומדאפיקיה שוכב ולא אמר נשכב לאקושינהו תפוק ליה משכבתך שכיבתך. אלא דשכבתך שכיבתך לאזהרה דוקא:

ואעיקרא דמילתא לא ידעתי מאי ק"ל על הסמ"ג והתוספות דכיון דדרשינן מדאפיקיה בלשון שוכב לאקושי נשכב לשוכב כלהו שמעינן מינה כ"ג וסקילה אליבא דכ"ע דאין היקש למחצה וסמ"ג והתוספות כל חד חדא מינייהו נקט וכמ"ש הרב מהרש"א בחידושי הלכות תדע דהרי אביי מדאפיקיה בלשון שוכב יליף אזהרה לנשכב ויליף מיניה כ"ג כדמוכח מדברי התוספת בפ"ק דלא קשיא להו אלא אר' אבהו אבל לאביי ניחא דיליף נמי אזהרה ע"ש וה"ה דלאביי נפיק נמי סקילה ולר' עקיבא ולר' ישמעאל אליבא דר' אבהו נפיק סקילה וכ"ג וכל זה פשוט:

ומ"ש עוד הרב ז"ל דלר' אבהו אליבא דר' ישמעאל עונש סקילה נפקא ליה מג"ש א"נ דאין לחלק באין אשה הנשכבת לאיש הנשכב עיין שם באורך אשתמיטתיה ברייתא דמכילתא הנזכרת דיליף ר' ישמעאל סקילה מדאפיקיה כמ"ש הסמ"ג לדעת ר' עקיבא כמדובר ואתה תחזה מאי דקשיתיה להרב דינא דחיי לעיל מזה בסוגיית כריתות דף ג' עש"ב ואני בעניי כתבתי בזה בספרי הקטן פתח עינים שם בכריתות בס"ד ע"ש:

כד. **אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר**. הפירוש הפשוט בכל מקום שאינה ראיה החלטית מצד הענין וכן תרגמוה התוספות והר"ן בנדרים דף מ"ט ויש מי שהקשה עליהם ופירש שם פירוש אחר דמאי דאמר אעפ"י שאין ראיה לדבר היינו דדברי קבלה מד"ת לא ילפינן ואני בעניי עמדתי על דבריו ויישבתי דברי התוספות והר"ן ועל פירושו כתבתי דלא נהירא עיין בספרי הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן פ"ז בס"ד:

כה. **אגב גררא**. כשהתלמוד מביא מימרת האמורא אגב גררא אף דקשה עליה ממתניתין אם לא הביא שם הש"ס המשנה לא פריך עליה בהדיא ממתניתין כן כתבו התוספות בערכין דף י"א ע"א ד"ה מנין. ובדיבור התוספות הלז הניפותי ידי יד כהה ארש בשב"ט פי בספרי הקטן פתח עינים שם בערכין ע"ש באורך בס"ד:

כו. **אנינות נשיא שמת**. כתב רבינו הגדול הרב משנה למלך פ"ג דאבל דין יו"ד דאינו אלא אנינות של דבריהם ואינו אנינות דאורייתא דאסור באכילת קדשים והביאו הרב החסיד מהר"י אלגאזי זלה"ה בספר ארעא דרבנן אות ל"ח. ואני בעניי כתבתי בהגהותי להרמב"ם הלכות חגיגה פ"א דלדעת התוספות דפליגי על רש"י דמשום טרדא אינו אסור באכילת קדשים בפ"ק דיומא דף י"ד כמ"ש הריטב"א שם ובתוספות ישנים. צ"ל דאנינות דנשיא עשאוהו כשל תורה דאסור באכילת קדשים ע"ש באורך בס"ד ודוק:

זך. **אין למדין למד מלמד בקדשים**. היינו דוקא בדבר הנלמד בהקש אבל לימוד וי"ו מוסיף על ענין ראשון הרי הוא כאלו כתוב בתורה בהדיא ולא שייך לומר בו למדין למד מלמד כ"כ הרא"ם פרשת ויקרא סוף ד"ה מן העוף ולא כל העוף. והקשה על זה הרב מהר"ר אליהו אלפאנדארי בספר הבהיר סדר אליהו דף ע"ב מדאמרינן פ"ק דשבועות דף יו"ד ע"א מ"ט דר"מ אמר קרא שעיר ושעיר הוקשו כל השעירים וי"ו מוסיף על ענין ראשון קס"ד כל חד מחבריה גמר והאר"י כל התורה למדים למד מלמד חוץ מקדשים מוכח בהדיא דגם על וי"ו מוסיף אמרינן אין למדים למד מלמד. וראיתי מי שתירץ לקושיא זו ולי ההדיוט אין דבריו מחוורים והרב הנזכר עצמו הוא מותיב ואיהו מפרק לה ובחלקו"ת ישית דשאני וי"ו דשעיר דכתיבא באמצע ודרכן של וי"ן לחבר הענין ולא מוכחא מילתא כל כך משא"כ וי"ו דמן הצאן ואם מן העוף הבאות בתחילת הפרשה ומורה דאתו לדרוש ועליהם אמר הרא"ם דלימוד זה כאלו כתוב בהדיא. ולכאורה נראה שהוא חילוק יפה:

ובצפייתנו צפינו לרבין חסידא הרמ"ך בספרו הנחמד יד מלאכי הנדפס חדש ממש אשר בנה דייק על תירוץ הרב באות ג'. מסוגית זבחים דף ה' דאי לאו ה"א דהראשון הוה אמינא דוי"ו וביום השמיני מוסיף וכו' עש"ב. ולי הצעיר לא קשה מידי דכונת הרב מהר"א אלפאנדארי פשוטה דגבי וי"ו דאמצע אין לו דין כתוב בתורה בהדיא דלהוי למד מלמד כמ"ש הרא"ם. ברם הא פשיטא דלמוד הוא וגמרינן מיניה ואמטו להכי אצטריכא ה"א דהראשון דאי לאו גמרינן מוי"ו דוביום השמיני ומאי דתו קשיתיה דהרא"ם סתמא קאמר ל"ק דהנה מקום לומר דבההוא גוונא דמיירי ביה קאמר ולא כשהוי"ו באמצע:

אמנם דברי הרא"ם תמוהים וכמו שתמה הרב הנזכר מסוגיית זבחים דף מ"ט דאפילו דכתיב במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את החטאת קאמר דאין למדין מחטאת דאין למדים למד מלמד וכן הקשה על דברי מרן בכ"מ פ"ה דהלכות מעשה הקרבנות דין ג'. וכבר הושג מהרב ברכת הזבח. ויש מי שתירץ ואין דבריו נראים בעיני:

כח. **אין הלכה כרשב"ג בטריפות**. כן כתב הרב הליכות עולם. והרב החסיד בספר יד מלאכי אות ד' חגר חרבו והפליא לתמוה עליו באורך. ונראה דהעיקר כמ"ש בסוף דהליכות עולם העתיק דברי הש"ס ותו לא. ואין כונתו על כל מילי דטרפיות אלא אשר יאמר היום בפירוש הש"ס הוא כונת הרב הליכות עולם. ומה שדחה הרב הנזכר דאי הכי הו"ל לפרש. ותו דאין זה כלל אלא פרט ע"ש. לק"מ דכמה וכמה ענינים כאלה הביאום בעלי הכללים והם פרטים לא כללים כמ"ש הרב מהר"י חאגי"ז בספר תחילת חכמה ע"ש באורך וגם זה כאחד מהם והרב הליכות עולם העתיק לשון הש"ס ותו לא. והרב מלאכי בתחילת דבריו כתב כ"כ הליכות עולם וכן העתיק בעל חוות יאיר סימן צ"ד ובעל אסיפת הכללים כלל ע"ג עכ"ל והרואה יראה דקונטריס אסיפת הכללים הלז הנדפס סמוך לספר כריתות ותחילת חכמה דפוס אמשטרדם הוא קונטריס הכללים מהרב חוות יאיר עצמו והכל רועה אחד אמרן ונרמז קצת בדברי המדפיס ע"ש:

כט. **אין נשבעין לבטל את המצוה**. נסתפק הרב ארעא דרבנן אות תכ"ו אי הא דלא חיילא היינו אפילו מדאורייתא או דילמא מדאורייתא חיילא אלא מדרבנן לא חיילא והאריך בזה. וחזה הוית במכתב לאחד קדוש שהקשה דהרי מפורש בנדרים דף י"ו ע"ב דמן התורה אין שבועה חיילא לבטל את המצוה וכן אמרו נשבע לאכול מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה ואי מדאורייתא חיילא אמאי לקי משום שבועת שוא עכ"ד ודברים ברורים הם:

ואחר שנים רבות הן עתה השמש יצא על הארץ ספר קהלת יעקב להרב החסיד הנזכר וראיתי בתוספת דרבנן אות ריי"ג שהרב ז"ל עצמו מייתי שמעתא דנדרים הנזכרת וכתב דלא נכנס בכלל ספק:

ומידי עוברי אשור"ה נא את המראה הגדול מה שהאריך הרחיב הרב המופלא חסידא קדישא גאון עזי ומעוזי נר"ו בן הרב ז"ל ושקיל וטרי מענין לענין כמדת"ו לכל רו"ח חכמה. ואשו"ר ברהטי"ם בדף עי"ן לו ראתה שהקשה על התוספות פרק הנחנקין דף פ"ו במ"ש ושמא בכל הני ריבוי יש דמרבינן גרים דהרי מפורש ברז"ל וכו' ומייתי ברייתא דת"כ אדם לרבות הגרים ומשני לקושית הרב קרבן אהרן דקאי לסמיכה וכו'. ובכל זה יתוש קדמו בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תר"ב הקשתי על התוספות דהתם וסוכה והבאתי הברייתות ופירשתי ברייתא דת"כ כדתרגמא רב נר"ו והבאתי תניא דמסייע לן תשובת רבינו ישעיה הראשון מטראני שפירשה הכי והבאתי דברי הירושלמי פ"ב דשקלים דמייתי ברייתא דת"כ ודברי האחרונים ע"ש ובמחזיק ברכה שם ועוד כתבתי בזה במקום אחר בס"ד:

ל. **אדם חשוב שאני**. הכי אמרינן בכמה דוכתי וראה ראיתי להרשב"ץ בתשובות ח"א סימן פ"ט שכתב על מיני מתיקה שעושים הגוים דעם היותם מותרים לא מלאני לבי לאכול מהם משום דאשכחן פרק במה טומנין דאמר רב נחמן אטמין לי צונן ואייתי מיא דאחים קפילא ארמאה וכו' אדם חשוב שאני וכיוצא בזה אמרו על ר' יהודה נשיאה שמע ר' אמי ואקפד פרק מי שהפך שבכל אלו הדברים של גוים כדי להתרחק ממעשיהם וחוקותיהם ראוי לכל אדם חשוב להתקדש עצמו במותר לו עכ"ל ואין כונת הרב ז"ל דדוקא בבשולי גוים אמור רבנן אדם חשוב שאני כדי להתרחק ממעשיהם וחוקותיהם שהרי בהני תרי דמייתי הרב ז"ל דפרק במה טומנין ופרק מי שהפך אתמר נמי לענין שבת דאמר ר"נ אטמין לי צונן ור' יהודה נשיאה נפק בחומרתא דמדושא ואקפד ר' אמי דאדם חשוב שאני והכי נמי אמרינן לענין אבלות שם בריש פרק מי שהפך דרב אחא בריה דרבא פסקיה לגמליה מטעם אדם חשוב שאני. וה"נ אמרו על ר' יוחנן ועל רב נחמן בכתובות דף נ"ב ודף פ"ה לענין עורכי הדיינים דאדם חשוב שאני ע"ש. אבל הדבר ברור דמשום דהרשב"ץ קאי בהנהו מיני מתיקה שעושין הגוים נקט מילתא בהא וה"ה לשאר איסורים אבל לשון הרשב"ץ הלזה שהביא מרן בבית יוסף י"ד סוף סימן קי"ג דין גרמ"א להרב באר שבע סימן מ"ח שכתב דלא אמרו אדם חשוב שאני אלא גבי בשולי גוים ומסתמיך אהך תשובת הרשב"ץ שהזכירה מרן בבית יוסף ודבריו קשים וכבר השיג עליו הרב מהר"י אירגאז זלה"ה בתשובותיו בספר דברי יוסף בסימן מ"ה. ואני בעניי הארכתי קצת בזה בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ בסימן טו"ב אות י"ט ועמ"ש בא"ח סימן נז"ר ובמחזיק ברכה שם בס"ד:

לא. **אתמר**. ביומא דף נ"ז אמרי דאתמר ר' יאשיה ור' יונתן וכו' וכתבו בתוספות ישנים ואעפ"י שתנאים הם קאמר בלשון מימרא ונראה דהיו תנאים אחרונים כמו ר' חייא ור' שמעון ברבי עכ"ל והדבר ברור שכונתם לתת טעם בהאי דקמן דנקט לה בלשון אתמר אבל ודאי בכמה דוכתי נשנו דבריהם בברייתא וזו אינה צריכה לפנים. ותכל מעליהם תלונות הרב יד מלאכי אות ה'. והקרוב אלי שכונתם במ"ש ונראה דהיו תנאים וכו' היינו דיעין דהוו תנאי בתראי דסמיכי לאמוראי קבלו האמוראים מהם ועשאום מימרא מאי דלא תני בברייתא כמ"ש הריטב"א בחידושיו ודוק:

לב. **את ופסיק**. הכי אתמר בריש מגילה והיינו דאי לא הוה את היינו מפרשים תרי יומי בהדי הדדי ולהכי אתא את ופסיק אמנם אל המקום אשר היה את דאי לא הוה כתיב היינו מפרשים כל חד באפי נפשיה אז אתא את לאפוקי כ"כ הרבנים גדולי הדור מהר"ח

אלפאנדארי בספרו הבהיר אש דת סוף דף י"ט ומהר"ח אבולעפיא בספר הבהיר ישרש יעקב לישב מאי דאתשיל הרב שער אפרים עיין בדברי קדשם ודבריהם חיים וקיימים:

לג. **אשר פיהם דיבר שוא**. אמרינן על הגוים אף דאכפל תנא להביא דבריהם. כן מוכח מהש"ס בנדה דף מ"ה ע"א דת"ר מעשה ביוסטני וכו' אני נשאתי בשש וילדתי בשבע וכו' ומסיק ואי בעית אימא אשר פיהם דיבר שוא הרי אף דתנא דברייתא מייתי מה שאמרה יוסטני קאמר הש"ס לשינויא בתרא אשר פיהם דיבר שוא. כן נראה לי ההדיוט לאפוקי מהרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן קל"א. וכבר כתבתי בעניותי על דברי הרב ז"ל בספרי הקטן פתח עינים שם בס"ד ע"ש:

לד. **אין צפרית חד זמן**. זה לשון הירושלמי פ"ב דחגיגה ופרק נגמר הדין בעובדא דשמעון ן' שטח. והרב קרבן העדה הביא משם הרב יפה מראה שפירש אם אזעק ודחאו שא"כ ירגישו שקורא אנשים ולכן פירש לשון סיבוב ע"ש ולא נהירא. והעיקר נראה כמו שפירש הרב מהר"ם די לונזאנו במעריך שהוא מענין שריקה וכן דרך המכשפים לשרוק ולרמוז כידוע. ועיין במוסף הערוך ולשון רש"י פרק נגמר הדין יצא לחוץ ורמז להם אמנם אתה תחזה דיש חילוק בין מ"ש רש"י בהאי עובדא לסגנון דמייתי ליה בירושלמי:

ומ"ש הרב מהר"ם די לונזאנו שם ונראה לי כי מזה נקראו צפורים לפי ששורקין יש להרהר עליו ממ"ש הרמב"ן בפירושו פרשת טהרה והביאו הרא"ם וז"ל וממ"ש טהורות פרט לעוף טמא נלמוד שאין הצפורים מין טהור אבל הוא שם כולל כל העופות וא"כ מהו הפטפוט הזה כי עופות רבות אין פוצה ומצפצף והשיב הרא"ם שאין האגדה הזו נ"ט אלא על הצפורים בכלל למה קרבנו מן הצפורים ולא מן הבהמות ואמר לפי שהנגעים באים על לשון הרע לפיכך הוזקק צפורים שהפטפוט נמצא במין הצפורים ולא במין הבהמות עכ"ל ומשמע מדבריהם שלא נקראו צפורים על שם ששורקין. ומ"ש בספר קרבן העדה במ"ש שם בירושלמי אויים אויים אינו מחוור לי ההדיוט והעיקר כמו שפירש מהר"ם די לונזאנו במעריך שהוא לשון יוני ע"ש ודוק:

לה. **אמרי בי רב משמיה דרב**. כתב הרא"ש פרק הערל ושאר דוכתי דהיכא דקאמר הכי אמרי בי רב משמיה דרב משמע דאיכא מאן דפליג אליבא דרב עש"ב:

וחזיתיה לאישי כהן גדול רב כהנא ורבין חסידא בספרו הנחמד יד מלאכי פשט בעל הבית את י"דו ובאות י"ד עלה בקב"ץ טרח ומייתי מכמה דוכתי בש"ס דאמרינן אמרי בי רב משמיה דרב ולא אשכחן דפליג שום חד אליבא דרב ותמה על דברי הרא"ש ז"ל כאשר עין אדם יושת על י"ד היאו"ר הולך ואור:

ואני בעניי אומר דלק"מ דהגם דעינינו לא ראו בש"ס מאן דפליג בדעת רב לא איכפת לן

דאמוראי ידעי דיש חולק על זה אליבא דרב ומשו"ה קאמר הש"ס אמרי בי רב משמיה דרב ולא חש להביא החולק. רק בקצירת האומ"ר כאומרו משמיה דרב להורות נתן דאיכא מאן דפליג. וכבר נודע מ"ש הרשב"א בתשובה דמחכמת התלמוד ללמד דעת בשתיקה רק בסדור הדברים לבד כי ההיא דאין הלכה כשיטה. איכו השתא אין כאן קושיא על הרא"ש כמבואר ואין להאריך:

לו. **אי לאו דדלאי חספא וכו'**. הרב יד מלאכי באות כ"א הביא פירוש הדבר משיטה מקובצת מציעא דף נ"ט ע"ג בשם תוספת שאנץ דבקרקעית הים וכו' ע"ש ולא היה צריך הרב לקבץ ממקובצת פירוש זה כי כן מפורש בתוספות דידן באותו פרק באותו מקום פ"ק דמציעא דף י"ז ע"ב בשם ר"ת בקצרה והיתה לבא"ר ומה שהוסיף בתוספות שאנץ בפירוש הכתוב דאיוב שהביא הרב הנזכר לא נחתינן האידנא בפירושא דכתובי:

לז. **אמר לך רבי פלוני**. כי קאמר בש"ס יש מקום לדקדק דאינו הלכה מדלא קמשני בפשיטות כן כתבתי אנכי איש צעיר בספרי הקטן שער יוסף דף מ' סוף ע"ג. והרב יד מלאכי אות ל"ה בשפלנו זכר לנו וסייען מדברי מרן והרב מהר"ם ן' חביב והרב ראשון לציון ואולם קשיתיה מ"ש מרן בכ"מ פ"א דשבועות דדבריו סתרא"י נינהו ואסיק בקשיא ואני ההדיוט עמדתי בזה אך בחלקו"ת אשית לדברי מרן דהתם וכמו שכתבתי בעניותי בקונטריס אחורי תרעא דף ק"פ עיין שם באורך בס"ך ושם הבאתי השייך לזה:

לח. **אין עושין אלא כך וכך**. משמע עיכובא כך הביא הרב יד מלאכי אות מ"א מדברי הרב המגיד פ"א דמגילה דין ז' ומרן בכסף משנה פ"ב דכלי המקדש דין ו'. והקשה הרב הנזכר דמצינו למרן בכ"מ פ"ב דקרבן פסח דין י"א דשינה את טעמו שכתב דר' יצחק לאו לאפסולי אתא דא"כ הול"ל הכי פסח שנשחט בפחות משלש כתות פסול והסתירה מבוארת וצ"ע עכ"ד ואפשר לחלק לכאורה דהתם בקרבן פסח שאני דשנינו במשנתנו הפסח נשחט בשלש כתות ומשמע למצוה וכמו שפירש"י שם ובכי האי גוונא דמתניתין לא נקט שלילה ומשמע מצוה אי האמורא משמיענו דפסול ולא תידוק ממתניתין הו"ל לאשמועינן בהדיא אבל השתא דלא אשמועינן בהדיא ואתינן עליה מדיוקא ניחא לן למיזל בתר דיוקא דמתניתין דמשמע מצוה ובכי האי גוונא הוא דכתב מרן דהול"ל פסול:

ועוד אפשר לחלק בין היכא דבעיקר הדין מתני בלשון אלא. להיכא דעיקר הדין שנוי במשנה או ברייתא והאמורא אמר מימרא לפרושה כגון מאי דקמן דהא דג' כתות משנה היא ור' יצחק אתא לאשמועינן דליהוו תלתין בכל כת אית לן למימר דר' יצחק לא אתא אלא להכי לאשמועינן דבכל כת בעינן שלשים דכיון דעיקר הדין דג' כתות ידוע וכל תורפיה דר' יצחק אתי דלבעי תלתין אין למדין מדנקט אלא דאימור דלא נחית להכי ואי

אתא לאשמועינן נמי דפסול הול"ל בהדיא מאחר דהוא לא הוליד הדין דג' כתות ועקרו תני תנא במשנתנו. זה אפשר לחלק ליישב דברי מרן שלא יהיו סותרין זה את זה והמעיין יבחר ודוק:

טל. **אלא**. כתוב בשיטה מקובצת כתובות פרק אלו נערות דף צ' ע"ב וז"ל הא דלא קאמר אלא משום דלא הוזכר שום אמורא לעיל וכמ"ש בתוספות שאנץ פרק המניח ועיין רשב"ם פרק חזקת דף מ"ד ותוספות פרק המוכר פירות דף צ"ז. וכתב הר"ן בפירוש ההלכות פרק כל הצלמים זמנין דנדי מענין לענין ולא קאמר אלא וכ"כ ר"ח בתוספות פרק הזורק דף צ"ח וכ"כ התוספות בכמה דוכתי עכ"ל ועמ"ש בשער יוסף דף ע"ח ע"ג. ועמ"ש מרן בכללי הגמרא דף ט"ז ומש"כ ביבין שמועה שם ועיין להרמ"ך ביד"ו המלאה אות ל"ו:

מ. **אי קשיא לי הא קשיא לי**. כתב הרשב"א בחידושי חולין על דף ך' וז"ל קשה דהא מעיקרא לא אקשו מידי על ר' זירא ומה שייך לומר אי קשיא לי הא קשיא לי שאין רגילות לומר כן בשום מקום בתלמוד אלא בזמן שהקשו ותירצו ואח"כ אומר אי קשיא לי הא קשיא לי עכ"ל והרב יד מלאכי אות ס"ב מצא בבתרא דף מ' דשם נאמר אמר רבא אי קשיא לי הא ק"ל ולא קדם שום קושיא ובזה תריץ יתיב קושית הרשב"א דרבא רגיל למנקט האי לישנא וכו' ע"ש באורך ולא ידעתי איך מתרץ קושיא בקושיא דוגמתה דהרשב"א גם התם בבתרא יקשה קושיתו דאמאי רבא נקט כי האי לישנא התם נמי דמשפט הלשון הוא דיש קושיא ויש תירוץ קודם ורשב"ם שם כתב אמר רבא אי קשיא לי בכל הנך דינים דאמר לי רב נחמן גבי קנין לחוד הוא דקשיא לי וכו' ע"ש ובזה רצה למתק לשון רבא כמבואר. ורשב"ם דף צ"ג כתב וז"ל הא לא קשיא אם אין קשיא אחרת זו אינה קושיא וכל היכא דאיכא פירכא אחריתי קאמר גמרא הא לא קשיא עיין שם והוי מעין דוגמא על דרך שכתב הרשב"א. ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דודאי הלשון הזה אי קשיא לי הא קשיא לי מפורש ומבורר כמ"ש הרשב"א דיש קושיא אחרת ואינה קושיא אבל יש להקשות קושיא זו. אמנם אין צריך שיהיה הדבר מפורש בש"ס הקושיא ותירוצא ועלה לימא אי קשיא לי הא קשיא לי. אלא מצינן לומר דהאומר לשון זה אי קשיא לי הא קשיא לי מר ניהו הוא היודע דיש קושיא ותירוץ ולא חש לאומרה אלא מאי דקשיתיה בתר הכי קאמר ובזה יתורצו כל הסוגיות כמבואר:

מא. **אזכרות**. הרדב"ז בתשובות החדשות סימן ק"ב כתב דלא קרי אזכרה אלא לשם הוי"ה. ומזה דן שאין צריך לקדש הכותב ס"ת כי אם שמות הוי"ה דוקא ע"ש באורך ודבריו תמוהים וכבר הרב יד מלאכי אות ס"ט השיג עליו מכמה מקומות. והגם דיש

לדחות קצת ראיות הרב יד מלאכי מ"מ יש ראיות חזקות הפך הרדב"ז וכבר אני בעניי הארכתי בזה בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רע"ו וגם הניפותי ידי על יד הקדש יד מלאכי כאשר עיניך תחזינה שם באורך. ומצאתי עוד ראיה דאזכרות כולל לכל השמות כמ"ש בב"ר פרשה ך' אמר ר' יהודה בר סימון בשם ר' הושעיא מתחלת הספר ועד כאן שבעים ואחד אזכרות מגיד שנדון בסנהדרין שלמה עכ"ל מוכח בהדיא דגם לשם אלהים קורא אזכרה ודוק:

מב. **אין למדין הלכה ממדרש**. וכתבו רבנן בתראי דהיינו דוקא בדבר שהוא נגד התלמוד והביא דבריהם הרב יד מלאכי אות ע"ב. אף אני אביא דברי חד מן קאמיא לאריא דבי עילאי מתיל רבינו תם בספר הישר כ"י שכתב דצריך להיות בקי במדרשים כי עליהם יש לסמוך בדברים שאינם מכחישים תלמוד שלנו אלא שמוסיפין והרבה מנהגים בידינו על פיהם ועוך האריך והבאתי דבריו בקצור בספרי הקטן מחזיק ברכה בקונטריס אחרון לא"ח סימן נ"א. ולפי זה מה שתמה הרב לקט הקמח בא"ה דף קצ"ג אין כאן תימא כמו שכתבתי בעניותי בקונטריס הנזכר סימן קכ"ח ע"ש ודוק ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סימן קע"ח. ועמ"ש התוספות בברכות דף י"ח ע"א ובפסחים דף מ' ע"ב ועיין מ"ש בעניותי לפנים לקמן מערכת ה"א אות ח"ן בס"ד:

מג. **אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד**. מגוף הענין ומסוגיות הש"ס בקידושין דף ע"ח דפריך אקרא דכתיב ושמואל שוכב ומפרק חלק דירבעם עשה מה שעשה מחמת זה דאין ישיבה בעזרה נראין הדברים דהוי מדאורייתא וכמו שנראה מפירש"י וכמ"ש הרב משנה למלך פ"ז דבחירה. וכ"כ הרב המבי"ט בקרית ספר דהוי מדאורייתא. אמנם הרב באר שבע האריך ומסיק דהוי מדרבנן וכבר עמד על דבריו הרב מופת הדור מהר"ח אלפאנדארי בספר דרך הקדש דף י"ד ודחה דברי הרב באר שבע ע"ש. והרב החסיד בספר ארעא דרבנן אות ג' על מבוכה זו ישב וארוכה לו עלתה ושם ראיתי שכתב וז"ל ומצאתי כתוב בשם הרב בצלאל ז"ל שכתב כללא דמילתא נראה שכך הוא בכל מקום שא"א לעשות בעזרה שום דבר שהצריך הכתוב לעשות בעזרה כי אם בישיבה זה יכול לעשות בין כהן בין מי שיהיה וכו' בכה"ג לא חיישינן בישיבה בעזרה. ותמהני דא"כ מאי פריך פרק עשרה יוחסין משמואל שוכב בהיכל ה' והלא היה מן הלוים השומרים והרמב"ם כתב פ"ח דבית הבחירה והיכן היו הלוים שומרים וכו' שאסור לישב בעזרה ואי כדברי הרב כל שהיה לצורך שמירה מותר עד כאן לשונו. והנה מה שמצא כתוב בשם הרב בצלאל הוא בספר דרך הקדש דף ה' ע"ג. ומה שהקשה מאי פריך פרק עשרה יוחסין משמואל שוכב כפי הלשון שהביא מהרב בצלאל לא שמעינן שהתיר אלא

לכהנים השומרים שהיה במקום הקדש ממש דכתיב לפני אהל מועד אבל ללויים לא הצריך הכתוב במקום הקדש. ותו דמאן לימא לן שהשומרים בעת שמירתן ישנים והלא יש לומר דהיו משמרות מתחלפות ובעת השמירה ערו וכשכלתה שעת שמירתם ישנים כאשר יתבאר לך שיטה זו מתוך דברי הרב משנה למלך בסוף הלכות בית הבחירה ומשום הכי פריך בש"ס דכתיב ושמואל שוכב ואהא קשיא מאי שינ"ה במקום הקדש שלא בשעת שמירה:

ועתה אמת אגיד כי דברי הרב בצלאל לאו מדנפשיה אלא הם דברי הראב"ד ז"ל בפירושו לתמיד. ויש להרגיש על הרב הגדול מהר"ח אלפאנדארי בספר דרך הקדש כי האי ספר"א רבא הן כל ראתה עינו בעה"ק חברון ת"ו והיתה עמו וקרא בו איך העלים עין שהרב בצלאל פה לא עשה מאומה אף דיבור אחד רק צדיק עת"ק מחידושי הראשונים וכל חידושא שמא דמארה עלה והיכי מייתי הכל בשם הרב בצלאל ולא עוד אלא כי בדף י"ד ע"א מייתי דברי הרב בצלאל בענין זה ומקשה עליה אמאי לא מייתי דברי רש"י בפירוש המקרא ולא מייתי דברי התוספות ביומא וכו' ע"ש והרי אותו הלשון שהביא משם הרב בצלאל הוא מחידושי הראב"ד ומאי פריך עליה ואם כונתו שהרב בצלאל אחר לשון הראב"ד אמאי לא מייתי דברי רש"י ותוספות גם זה לק"מ דמי שראה הגהות הרב בצלאל עין לו ראתה דלא נחית אלא להעתיק דברי הראשונים דוקא כמבואר. וכבר זכנו ה' לחזות בנועם רוב ספר קדשים בהגהות הרב בצלאל. וכבר כתבנו דגם לשון שהביא הרב ארעא דרבנן הוא מהראב"ד וכבר נדפסו חידושי הראב"ד לימים ראשונים בפראג שנת תע"ה ומקרוב נתחדשו בדפוס פה ליוורנו וע"ש בדף ד' ע"ג ודף ו' ע"ג וע"ד. ועיין בדף ד' ע"א. ולא אאריך כי את קסתי נתתי קסת נחוצה. ומה שתמה הרב ארעא דרבנן על הרב באר שבע במה שהקשה על רש"י דאם הלכה למשה מסיני היא איך יליף מקרא וכו' ע"ש כבר קדמו הרב חוות יאיר דף קפ"ה ע"ב ועמ"ש לקמן במערכת ה' אות כ"ב בס"ד. ומה שתירץ הרב הנזכר לקושיית הרב משנה למלך אמאי לא חשיב לה בפ"ק דכלים וניחא ליה דלא חשיב אלא מילי דקדושה מן הטומאה וכו' כבר קדמו הרב מהרח"א בדרך הקדש דף י"ד שהוא חקר חקירת הרב משנה למלך הנזכר וכתב שם ריש ע"ב וז"ל ועל פי הדרך שכתבתי במשנה א' יש לתרץ ולעיל סוף דף ב' כתב דברי הר"ש וכתב ונראה דלא חשיב מתניתין כי אם מילי דקדושה מן הטומאה וכו' ע"ש כל הלשון ובדברי הרב ארעא דרבנן. ועמ"ש אנכי עפר דל בספרי הקטן פתח עינים ביומא על דף כ"ה ודוק: מד. **אבא רב שמו אבא**. ונמצא לרש"י במקומות שונים שיראה לכאורה בשנותו את טעמו אני בעניי כמעט שעמדתי על רוב פירושי רש"י בזה איש איש ממקומו. ובאתי

לכלל ישוב אשר יראה לכאורה קושי וחלוף לרש"י ונימוקו עמו. כי תאוה נפשך לראות לשון הדיוט לך נאה ראה בספרי הקטן פתח עינים ברכות על דף מ"ז הנה ארש"י אר"ש חיי"ם ביד לשון מדברת לפי תומו:

ודע שכתב הרמ"ע הביאו הרב חוות יאיר בתשובה סימן קנ"ב כי רב הוא רבי אבא תלמיד מובהק ומובחר מתלמידי רבי שמעון ן' יוחאי. ואגב רהטאי הא חזאי בדברי הרב חוות יאיר שכתב וז"ל מ"ש רב ללוי כמדומה לי שאין לו מח בקדקדו ביבמות דף ט' ובמנחות דף פ' לולי דמסתפינא לשלוח ידי במשיח ה' כי ידוע שרב הוא רבי אבא תלמיד מובהק ומובחר מתלמידי רשב"י וכו' יגורתי לומר כי שלא כהוגן דיבר ושקליה למטרפסיה וכאשר בכמה דוכתי אמר רב ששת כד ניים ושכיב אמר רב וכו' ומ"ש רב כמדומה לי וכו' היינו שמותר לרב להוכיח לתלמידו וכו' ולוי היה תלמיד רבי וכו' לכן דיבר אליו קשות וכו' ע"ש באורך כל לשונו. ולפום ריהטא לא זכיתי להבין דבריו כי בתחילה קבע דבריו דרב אמר ללוי כמדומה לי שאין לו מח בקדקדו וקסת"ו דרך בתחילה יראה כי רב הוא רבי אבא וכו' ושקליה וכו' כד ניים ושכיב רב וכו'. ולבסוף שקטה דכי ניים ושכיב לשבח. וכמדומה לי וכו' הוא להוכיח לתלמיד ומייתי עלה דלוי תלמיד דרבי והוכיחו וכו' והלא ברב בישר בתחילה. וסיים ברבי. וכן הוא בש"ס דיבמות ומנחות דמייתי הוא ז"ל דרבי אמר ללוי כמדומה שאין לו מח בקדקדו. וכאשר סיים הרב ז"ל נמי כמבואר לרואה דבריו. אם כן אפה אמאי כאן בתחילה חיפה דברים על רב שאמר ללוי ונתירא ומסיים בשבח ומאי אית ליה רב הכא. וגם אני בעניי יראתי לומר על הרב דאגב שטפיה כתב כן ותקפה עליו משנתו כי יגורתי מפני האב בחכמה האשל אשר ברמה:

וחזה הוית בספר כנפי יונה כ"י ח"ג סוף סימן ס"ב שכתב וז"ל ורב דאיהו רבי אבא הנזכר בזוהר לדעת רבינו שחיה ת' שנה והוא היה גדול החברים אצל רשב"י ורבי אלעזר בנו והיה רבו של רבי חייא בחכמה הזאת ושמש אח"כ את ר' ור' חייא במשנה וגמרא עכ"ל לענייננו:

ומ"ש שחיה ת' שנה. ראיתי בשיטה מקובצת לכתובות פרק האשה שנפלו דף פ"ח ע"ב שכתב משם הרמב"ם דרב חי שלש מאות שנה. ואח"ז זכני ה' ובאו לידי כללי הרב רבינו בצלאל כ"י ושם כתב ג"כ משם הרמב"ם בספר סדר עולם שחיבר מכללי התלמוד שרב חי ש' שנה יכ"כ בספר הקנה דף פ"ג מוגה מספר הקנה כ"י ובדפוס יש ט"ס:

והרב ספר יוחסין הוא היה מונה עשר קדושות שהיה נוהג רב ואני בעניי מצאתי הענין באורך בספר הפרד"ס לרש"י כ"י והבאתיו בספרי הקטן פתח עינים סוף מנחות ויעת"ק משם ע"ש באורך:

ודע כי בתוספות רי"ד קדושין על דף מ"ד ע"ב כתב וז"ל א"ל הא רבי עקיבא ובית דינו בכפרי ראיתי כתוב ששמואל קרא את רב ר' עקיבא מפני שהיה חכם גדול בדורו כרבי עקיבא בדורו עכ"ל ובנסחא דקמן בש"ס ה"ג א"ל הא מר עוקבא וב"ד בכפרי וה"ג רש"י: מה. **אי הוה שמיע ליה הוה הדר ביה**. הכי בעי הש"ס בכמה דוכתי כגון ההיא דכתובות דף ס"ט דבעי אי ר' יוחנן שמיע ליה דרבי ולא קבלה או לא שמיע ליה ואי שמיע ליה הדר ביה. וכתבתי בספר הקטן פתח עינים בכתובות על דף ח' דמורינו הרב מהר"א נחום ז"ל הקשה דהיכי אמרינן אי רבי יוחנן שמיע ליה ולא קבלה והא הוכיחו התוספות שם בכתובות דף ח' דלא אמרינן על רבי יוחנן תנא הוא ופליג וא"כ מאי מספקא לן ודאי לא שמע דרבי דאי שמע הוה מקבל דרבי יוחנן לאו תנא הוא. ואני בעניי תירצתי דהא מספקא לן דילמא רבי יוחנן שמע דרבי והוא הוה ידע תנא דפליג על רבי ומשו"ה לא קבל דברי רבי דאית ליה תנא כוותיה. ושוב אחר שנים רבות מחדש נדפסו תשובות הרשב"א ח"ג וראיתי בסימן שס"ט דמוכח מדבריו דהכי הוה מפרש לה להא דבעי פרק מציאת האשה הנזכר דילמא רבי יוחנן שמיע ליה מאן דפליג כאשר יראה המעיין שם. ומיהו מדברי רב האיי גאון בתשובה דמייתי מהר"י קולון ריש שרש צ"ד לא משמע הכי ממרוצת לשונו וגם מדברי הרי"ף והרא"ש לא מוכח כדאמרינן. אמנם הרואה יראה דיש לדחוק בדברי הגאון והרי"ף והרא"ש להסכימם לזה. וראיתי למהרימ"ט בתשובות חלק אה"ע סוף סימן ח"י דמייתי להא דפרק מציאת האשה הנזכר דעסקינן בה וכתב וז"ל ואני מישב זאת עם אותה שאמרו פרק במה אשה דף ס"א ע"א דילמא רבי יוחנן שמיע ליה וקסבר אין הלכה כאותה משנה עכ"ל ואפשר דכונת הש"ס שם בשבת דדילמא ר' יוחנן שמיע ליה וקסבר אין הלכה כאותה משנה משום דידע תנא דפליג עליה והכי משמע קצת לשון אין הלכה וזה ג"כ כונת מהרימ"ט:

ועוד חידש לנו הרב מהרימ"ט בזה דלא מיבעיא דמהך מילתא דמתני איפכא הדר ביה אלא אפילו ממילתא אחריתי דאיכא לפלוגי בינייהו כיון דסתר למקצת מילתיה הוה הדר מכולא מילתא ומייתי שמעתא דפ"ק דחגיגה ריש דף ד' גבי סימני שוטה. ועמ"ש עוד מהרימ"ט ובתשובת הרב מהר"י קולון הנז"ל ודוק:

מו. **איכא בינייהו**. כתוב בשיטה מקובצת קמא על דף כ"ג מהש"ס. דף מ"ד ע"ד מהספר דשאלו למהר"י ן' מיגש מאי דאמר התם מאי בינייהו איכא בינייהו וכו' וקחזינן דאיכא בינייהו טובא והשיב רבינו ז"ל דאיכא דוכתי בש"ס דבעי מאי בינייהו אע"ג דחזינן דאיכא בינייהו אנפי טובא וטעמא דמילתא דאיכא נמי אנפא אחרינא וכו' ע"ש באורך ועיין מה שהאריך הרב יד מלאכי כלל תמ"ח כמ"ש בש"ס איכא בינייהו אי הוי דוקא

אותם הדברים שאמר הש"ס דיש מחלקת בין הראשונים עיין שם באורך. ומהר"י אבוהב הביאו במקובצת מציעא על דף יו"ד כתב על סוגיא דהתם איכא בינייהו אה"נ שיש הבדלים אחרים אבל הגמרא נקט הני שמביא בהם חידוש גדול וכו' ע"ש:

מז. **אמורא שתנא אחד פליג עליה ודאי ותנא אחר יש שני פירושים בדבריו מצי למימר קים לי כתנא זה וכפי הפירוש שאני מפרש**. הרב מהר"ם ן' חביב בסוף תוספת יום הכפורים והרב הגדול מהר"י ן' לב ח"א סימן י"ג ולמדוה מדברי רבותנו בעלי התוספות בקדושין דף מ' ד"ה דכולי עלמא תנאה מיהא הוי ע"ש באורך:

מח. **אם כן**. זימנין דלא קאי על דבר שהקשה לו המקשן אלא ר"ל אם כן כסברתו והוא מחודש. תוספות יבמות דף ח' ע"ב ויש להרגיש על דברי התוספות אמאי לא מקשו מיבמות דף נ"ד. ותו דכבר תרגמא רש"י פ"ק דקדושין דף י"ד ע"א. ולולי דבריהם אפשר לפרש דסבר הש"ס דויבם משמע בעל כרחה ומשמע ביאה וכן ב' נפקי מה"א דיבמה. ומשום הכי לא קפיד הש"ס בקדושין דשקולים הם ויבואו שניהם. ומשום דבקדושין הקשה המקשה אימא בעל כרחה לז"א אם כן ויבם מיבעי ליה. אבל לא נעלם מהתרצן הברייתא דיבמות והש"ס לא קפיד ודוק הטב:

מט. **אמר מר**. כשאומר בגמרא דאמר מר הוא כמו הלכתא פסיקתא וכמו ואנן קיימא לן. כן כתב הרב מהרש"ל בים של שלמה ריש פרק מצות חליצה. ומיהו מדברי רבינו תם מוכח להפך וכן מוכח מהש"ס שם. וכבר הארכתי בזה אני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף בח"מ סימן ה' דף י"ד ע"ד ע"ש באורך:

ן. **אינו מנהג מבטל הלכה לא מצינו**. כן כתב הרב מהר"ש אלגאזי בתשובתו הרמתה באה ונהייתה בסוף ספרו היקר שמע שלמה. והרב בני חיי בא"ח סימן רכ"ג השיג עליו והרב מהר"ם יצחקי בספר אור יקרות דף ס' תריץ יתיב ע"ש:

נא. **אפילו**. תיבת אפילו דוקא כגון מ"ש אבל לאחריו אפילו מיל אינו חוזר. ומכאן הביא ראיה בספר אהל מועד הביאו מרן בבית יוסף י"ד סימן ל"ו למ"ש גבי ריאה שנימוקה אפילו רביעית כשרה דטפי לא דאפילו דוקא וכן כתב הרב פרי חדש שם ס"ק כ"ד דאפילו דוקא. אלא דבההיא עמעם עלה ע"ש. ובתשובות הרב הגדול מהר"י מטראני בי"ד סימן ל"א נראה דהוי פלוגתא דרבוותא היכא שאומר הש"ס אפילו אם הוא דוקא ואתה תחזה כמה סוגיות רמז שם. הגם שלכאורה עיקר הנדון דעליה קאי שהוא מחלקת הריב"ש והרשב"ץ ח"ג סימן ר"ז יש לחלק כאשר יראה המעיין:

נב. **אם תמצא לומר**. דעת הגאונים והרמב"ם דכשאומר בגמרא אם ת"ל הוו פשיטותא. ונראה דהם ז"ל מפרשים את"ל לכשתבא לתמצית הדברים כמו שכתב הרב ספר יוחסין

דף א'. ועמ"ש בעניותי לפנים מערכת כ"פ אות כ"ט בס"ד:

ודע דכשאומר ואפילו את"ל אינו פשיטות וכ"כ רש"י ריש תמורה והרב המבי"ט בספר קרית ספר פ"ק דתמורה וכ"כ הרב מהר"י קורקוס. שוב ראיתי שכן כתב הרב יד אהרן בכלליו בסוף א"ח מדנפשיה:

והא דאם ת"ל הוי פשיטותא היינו דוקא כשהש"ס יאמר בפירוש את"ל אבל אם לא אמר בפירוש את"ל אף דמוכרח לאומרו לא הוי פשיטותא כן כתב הרב לחם משנה פ"ב דשאלה ד"ה או ששאל ב' פרות ועתה נדפס מחדש ספר אור יקרות להרב החסיד מהר"ם יצחקי זלה"ה וראיתי להרב ז"ל בחידושיו להרמב"ם פ"ג דהלכות נערה דף מ"ד ע"ב שהביא כלל זה משם מרן בבית יוסף א"ה סימן קכ"ב ותמה על הרב מהר"ב אנגי"ל שכתב להפך. וגם הביא מהרב לחם משנה פ"ב דגרושין דין י' דחילק בין כשהבעיין אחד לכשהוא בעיין אחר והשיג עליו. אחר זמן רב נדפס ספר"א רבא דאורייתא היא היד החזקה יד מלאכי והאריך בזה בכללי הרמב"ם דף קפ"א וע"ש באות של"ג גוד אחית גוד אסיק פנה וזוית לא שביק. ויראה המעיין דברי הרב משנה למלך ספ"ג דביאת מקדש דנראה דקצת מסתפק בכלל זה היכא דלא נאמר בפירוש את"ל ודוק:

גן. **אין אדם מוציא דבריו לבטלה**. זו סברת ר"מ פ"ק דערכין ורבנן פליגי עליה. ונמצא ברבוותא קמאי ורבנן בתראי שנשתמשו בזה והדברים קשים דהלכתא כרבנן. והרב כנה"ג ח"מ סימן רנ"ג העיר על זה. אח"ז בא לידי ספר שו"ת הרב כנה"ג ח"מ ח"א שנדפס מקרוב וע"ש סימן קס"ט דף ר"ג מ"ש בזה. ומלבד מה שהביא הרב כנה"ג עוד נמצא לאחרונים בכמה וכמה תשובות כתבו בפשיטות הא דר"מ כאלו היא הלכה כמ"ש אני עני בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רנ"ח דף ל' ע"ד. ושם הבאתי איזה חילוקים שכתבו ז"ל דגם לרבנן נאמר בהם אין אדם מוציא דבריו לבטלה ושם הארכתי בעניותי בענין זה ומשם באר"ה וגם בספרי הקטן פתח עינים שם בערכין הבאתי עוד מהאחרונים שכתבו בפשיטות דקי"ל אין אדם מוציא דבריו לבטלה ע"ש והוא תימא דגם אם יעלה על לב לחלק איזה חילוק לא הי"ל לגזור אומר דקי"ל אין אדם מוציא דבריו לבטלה מאי דקי"ל איפכא כרבנן:

נד. **אין שליחות לעכו"ם**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות ה' חקר דלפי זה הא דאבעיא בנדרים דף ל"ה אי הני כהני שלוחי דרחמנא תפשוט מברייתא איש איש לרבות לרבות גוים שנודרים ואי אמרת שלוחי דידן הא אין שליחות לגוי אלא ודאי שלוחי דרחמנא נינהו. ומה שתירץ הרב ז"ל דוחק גדול. ואני בעניי כתבתי על דברי הרב ז"ל בספרי הקטן פתח עינים ביומא על דף י"ט דהחקירה כבר נחקרה מהרב פנים מאירות ח"ב סימן

קי"ח ושל כת הקודמין היא הובאה בספר דרוש שמואל. אבל לדעתי הקצרה אעיקרא אינה חקירה כמ"ש בעניותי שם ושם רמזתי קצת על דברי הרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא ע"ש:

עוד הביא הרב ארעא דרבנן דברי הרב משאת בנימין סימן צ"ז דיש שליחות גוי בגוי ואשר תמהו גדולי הרבנים עליו דבירושלמי דתרומות מפורש דאפילו גוי בגוי ליתיה בשליחות. והרב ארעא דרבנן יצא לישע הרב משאת בנימין דאיברא דהכי אתמר בירושלמי. אמנם נראה דתלמודין חולק דאמרו פרק זה בורר מנין שאין טוענין למסית מנחש דהול"ל דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים ומדנקיט תלמודא טעמא דאין שליח לדבר עבירה ואם גוי בגוי אין לו שליחות ת"ל דאין שליחות לגוי ומדקאמר הש"ס טעם אין שליח לדבר עבירה ש"מ דהכי סבר הש"ס דגוי בגוי יש שליחות. והרב מהר"י עייאש נכנס בדוחקים ואוקמתות ע"ש:

ולפום ריהטא לא ידעתי מאי הוכחה איכא מהכא ומאן דכר שמיה שליחות ומאן שוייה שליח רק דהש"ס נקט דברי הרב ודברי התלמיד וכו' ואם הוא טעם דאין שליח לדבר עבירה לא משום זה יתחייב דבדין שליחות מיירינן. אך טעם זה היה מועיל אף דכאן אינו ענין לשליחות כלל ומאי הוכיח הוכח דתלמודין פליג על הירושלמי ואני בעניי על דברי הרב משאת בנימין כתבתי בספר הקטן ברכי יוסף אבן העזר סימן ה' ושם רמזתי דברי האחרונים בזה:

שוב ראיתי להרב ארעא דרבנן לקמן אות ז' שכתב בשם גאון עזינו הרב פרשת דרכים דף ו' דמייתי לשון ב"ר דאפילו הרג ע"י שליח נהרג בן נח וכתב מהר"ש יפה דבדיני ישראל המשלח פטור דאין שליח לדבר עבירה והקשה הרב פרשת דרכים מההיא דפרק זה בורר דנראה בהדיא דב"נ לגבי ב"נ אמרינן אין שליח לדבר עבירה והוא הפך הב"ר עכ"ל הרב ארעא דרבנן לקמן בקיצור. ונראה דעל זה בנה יסודו כאן דהך שמעתא דזה בורר אתי עלה מדין אין שליח לדבר עבירה ואתיא כהרב משאת בנימין ודלא כירושלמי:

אמנם כונת הרב פרשת דרכים ברורה דאע"ג דהכא בנחש ליכא שליחות ואין ענין שליחות לזה מ"מ הש"ס קאמר דהול"ל דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים. וקשיא ליה להרב פרשת דרכים דכיון דמהא דב"ר שמעינן דבב"נ יש שליח לדבר עבירה ונהרג ולא אמרינן כישראל דפטור מטעמא דדברי הרב וכו' א"כ טעם זה לא יועיל לב"נ ואיך הש"ס קאמר דהול"ל דברי הרב וכו' והלא טעם זה אינו כלום לגבי ב"נ ולא שהש"ס קאמר דיש שליחות ואין שליח לדבר עבירה דודאי אין כאן שליחות והרב פרשת דרכים לא כתב כלשונו שכתב בשמו ואחד הרואה דברי הרב פרשת דרכים בגופן שלהם בעיניו

יראה דכונתו כדאמרן. וכונת תירוצי הרב על קוטב זה דבחלקו"ת ישית כאשר יהיה האופן דב"נ פטור ואמרינן באותו נדון אין שליח לדבר עבירה והיינו מטעם דברי הרב וכו' וא"כ היינו דקאמר בש"ס דהול"ל דברי הרב וכו' אבל מהש"ס ליכא למשמע מידי לא דיש שליחות ולא דאין שליח לד"ע רק להשוות תלמודין עם ב"ר קאמר. אבל להוכיח מהש"ס אין הוכחה כלל. והגם דנימא דהב"ר אתי כמשאת בנימין כמו שהוכיח הרב ארעא דרבנן כאן באות זה כבר אמרו דבכל מקום דהתלמוד להפך לא סמכינן אמדרש והכא הירושלמי פ"ו דדמאי ופ"ק דתרומות קרי בחיל דאין שליחות אפילו גוי בגוי כמ"ש הרבנים ז"ל. והלכה כירושלמי כל שאין הוכחה בבבלי להפך כידוע ודוק ועיין בסמוך בס"ד:

נה. **אין שליח לדבר עבירה**. פ"ק דמציעא דף יו"ד פריך למ"ד חצר משום שליחות אתרבאי מדתניא המצא תמצא בידו אין לי אלא ידו גגו קרפיפו חצירו מנין ת"ל המצא תמצא מ"מ ואי חצר משום שליחות הא קי"ל אין שליח לדבר עבירה אמר רבינא היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דשליח בר חיובא הוא אבל חצר דלאו בר חיובא מחייב שולחו וכו' רב סמא אמר היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אבל חצר דבעל כרחיה מותיב ביה מחייב שולחו מאי בינייהו וכו' ע"ש באורך:

והנה מור"ם בהגהה ריש סימן קפ"ב כתב אין שליח לדבר עבירה ודוקא שהשליח בר חיובא אבל אם אינו בר חיובא הוי שליח אפילו לדבר עבירה עכ"ל ובדרכי משה סימן שמ"ח כתב הרב וז"ל פסק המרדכי בשם מהר"ם דהיכא דשליח לאו בר חיובא מחייב שולחו ואם אמר אחד לחבירו קח לי שור מבית פלוני שהוא שלי ונמצא אח"כ שלא היה שלו אלא לגנוב נתכוון נתחייב שולחו באחריות של שור במשיכת השליח דהא השליח לא ידע שהוא גנוב וכו' עכ"ל:

ותהי עלה הרב שפתי כהן סימן קפ"ב וז"ל ולעד"נ אדרבא דעת המרדכי שפסק כרב סמא דהא מסיים שם דכיון שהשליח לא ידע שהוא גנוב חשוב כמו חצר דבע"כ מותיב ביה ואע"ג דאי בעי עביד אי בעי לא עביד ע"כ ומ"ש בריש דבריו אבל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא מחייב שולחו אינו אלא פיסקא מילתא דגמרא בלישנא דרבינא וכן מוכח יותר למעיין במרדכי שם שהוא מציין לישנא דש"ס ובאמת הרב הבין שהוא לשון המרדכי בשם מהר"ם ובמרדכי שם לא הזכיר למהר"ם בדין זה כלל רק שבדין הסמוך לזה וכו' ופשוט שהגהות מיימוניות פ"ב דשלוחין לקוחים מהמרדכי ושניהם לדבר אחד נתכוונו וראיה לדברי ממ"ש האגודה פ"ק דמציעא אי בעי עביד וכו' פירש ר"י וכו' וגם

הרשב"א סוף סימן תקע"א כתב וכן לטעמיה דרב סמא דהיכא דאי בעי עביד וכו' משמע דס"ל דהלכה כרב סמא שוב ראיתי באשרי פ"ק דמציעא כתב בשם הרמ"ה דקי"ל כרב סמא דרבינא גופיה קבלה וכו' ומשמע שגם דעת הרא"ש כן וכו' ואעפ"י שראיתי ברבינו ירוחם סוף נתיב כ"ח וכו' נ"ל שט"ס יש בדבריו שהרי דרכו לימשך אחרי דברי הרא"ש וכו' עכ"ל הרב שפתי כהן עיין בדבריו באורך:

איברא דדברי המרדכי בזה לאו מתורת מהר"ם. ומאי דהזכיר מהר"ם מקודם לענין אחר הוא וכמ"ש הרב ש"ך וכן מוכח בהדיא דהגמי"י שמעתיה דמהר"ם בפומיהו כולי יומא ודבר זה הביאוהו משם ר"י ע"ש אמנם בין כך ובין כך הרב ש"ך אשתמיטתיה תשובת מהר"ם בר ברוך ד"פ סימן תצ"ג דשם מהר"ם קרי בחיל דהלכתא כרבינא ולא כרב סמא ע"ש באורך. ומ"ש הרב ש"ך דהמרדכי ציין דברי התלמוד וכו' ק"ק דכיון דהמרדכי סבר דהלכה כרב סמא אמאי תפס בדברי רבינא הי"ל לתפוס בדברי רב סמא שהם הלכה ואיך נתפייס בזה הרב ש"ך:

ומה שהביא הרב ש"ך ראיה מדברי ספר אגודה דנקט אי בעי עביד קשה דבאגודה משם ר"י קאמר לה. והרי ר"י עצמו בתוספות פ"ב דקדושין דף מ"ב נקט טעמא דברי הרב וכו' וכן בפסקי תוספות שם דהוי כרבינא דשליח לאו בר חיובא וא"כ מוכרח דמאי דנקט באגודה טעמא דרב סמא חדא מינייהו נקט. גם מה שהביא ראיה מדברי הרשב"א בתשובה דנקט כרב סמא תימא עליו דזה לשון הרשב"א בתשובות סימן תקע"א ואפילו שכר עדים להעיד שקר פטור דאין שליח לדבר עבירה דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וכן לטעמיה דרב סמא דהיכא דאי בעי עביד וכו' עכ"ל הרי דהרשב"א הזכיר תרי טעמי דרבינא ורב סמא דמ"ש דדברי הרב וכו' היינו טעמיה דרבינא דשליח בר חיובא דאי לאו בר חיובא לא שייך דברי הרב וכו' והזכיר נמי טעמיה דרב סמא וא"כ הרשב"א נקט תרוייהו:

וכן ראיתי להריטב"א הביאו בשיטה מקובצת פ"ק דמציעא שכתב וז"ל דעת רבותי דהני לא פליגי אלא מר נקט חד טעמא ומר נקט אידך וכן עיקר עכ"ל הרי דכתב הריטב"א דדעת רבותיו דהני לישני לא פליגי וידוע דרבותיו של הריטב"א הם הרשב"א והרא"ה ועל הרוב כשאומר ודעת רבותיו כונתו עליהם וזכינו לדין דהרשב"א והרא"ה והריטב"א סברי דהני לישני לא פליגי. ולכי מטית לומר דלא פליגי מוכרח דגם רב סמא מודה לדין רבינא דהיכא דהשליח לאו בר חיובא יש שליח לדבר עבירה. ומאחר שכן אנו נאמר כי גם המרדכי והגהות מיימוניות דנקטי לתרוייהו גילו לנו דהני לישני לא פליגי וא"כ קי"ל דאם שליח לאו בר חיובא יש שליח לדבר עבירה וכמו שפסק מור"ם והוא כדעת

מהר"ם בתשובה הנזכרת והרשב"א והרא"ה והמרדכי והגהות מיימוניות והריטב"א. וגם ר"י דהגמי"י מייתי לה בשם ר"י נראה דסבר הכי והאגודה ותוספות קידושין דבשם ר"י כל חד נקט טעם אחד הנה נכון לומר דסבר הכי כדעת כל הפוסקים הנזכרים ולא קפדי התוספות ובספר האגודה למנקט תרוייהו. וכפי זה נמצא דמאי דפסק מור"ם בהגהה דאם אין השליח בר חיובא יש שליח לדבר עבירה רבים אשר אתו מגדולי הפוסקים כמדובר:

ונחזי אנן דברי רבינו ירוחם סוף נתיב כ"ח שהביא הרב ש"ך וז"ל אין שליח לדבר עבירה להתחייב שולחו אלא חצר כגון לגבי גנב כי דוקא כשהשליח בר חיובא פטור שולח אבל חצר שאינו בר חיובא חייב שולחו עכ"ל והרב ש"ך כתב שהוא ט"ס ברבינו ירוחם וצ"ל כשהשליח אי בעי עביד וכן מוכח ממה שכתב ברישא אלא חצר והוא נמשך אחר הרא"ש רבו וכו' ע"ש. ואני בעוניי כי אעבור בש"ך היה נראה בעיני קצת זר לתלות כל זה בט"ס. וצריך לדחוק דמ"ש רבינו ירוחם אלא חצר כונתו וכל כיוצא בו ופסק כרבינא. ומ"ש דדרכו לימשך תמיד אחר הרא"ש רבו. לאו כללא הוא דזמנין דמשכחת דרבינו ירוחם פוסק נגד הרא"ש רבו ואינו מזכיר סברת הרא"ש רביה כידוע:

ואחר זמן אינה ה' לידי ספר רבינו ירוחם כתיבת יד והלשון ככתוב בדפוס רק דבסוף הלשון כתוב בכתיבת יד פשוט פרק קמא דמציעא ובספר הרא"ש פרק א' דמציעא. וביום הראות ברבינו ירוחם כ"י סוף הלשון אשר מזכיר להרא"ש נראה דהדין עם הרב ש"ך דרבינו ירוחם סבר כהרא"ש. ולפי זה שלא לתלות בט"ס נאמר דרבינו ירוחם סמך על מ"ש בראש דבריו אלא חצר ונקט בר חיובא להיות דבכמה דוכתי אמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. והוא דוחק:

וחזה הוית להרב שבות יעקב בח"א סימן קס"ד שהשיג על הרב ש"ך שנמשך אחר הרא"ש ואעיקרא דברי הרא"ש מפוקפקים דהגירסא שלו דרב סמא אמר לרבינא משם רב אוייא ומוכח דקבלה. והרי בנסחא דידן ל"ג הכי ועוד אפילו תימא לגירסתו יש לומר דרבינא קבלה ושניהם אמת. וכן מבואר בתוספות קמא דף ע"ט ד"ה נתנו שמיישב תוספות לשני התירוצים וזה דעת אגודה והמרדכי והגמי"י דלא כש"ך ובודאי אשתמיטתיה מהש"ך דברי התוספות עכ"ד ואשר חשב לדחות דברי הרא"ש מכח נסחתנו דבריו קשים לשמוע לדחות גירסת הראשונים מכח גירסת הספרים המלאים שגיאות למאות. ואדרבא מרבוותא קמאי מהם נקח עיקר הנסחא. ובפרט דהכא הרמ"ה והרא"ש והר"ן והרב הנמקי כלם היו גורסים כמ"ש הרא"ש ומה גם דהרמ"ה היו לו נסחי דווקני כמ"ש אני בעניי במקום אחר גם מהשיטה מקובצת נראה דכן היתה נסחת

גדולים אחרים ע"ש ועיין גירסת מהר"ם בתשובה הנזכרת והרב ש"ך העד יעיד בנו דראה בש"ס של קלף כ"י כנסחת הרא"ש. ומה שהקשה הרב שבות יעקב על הרא"ש דגם לפי גירסתו נימא דתרוייהו קושטא נינהו. לא קשה מידי דלשיטת הריטב"א ורבותיו וסייעתם אינו מתיישב מ"ש בש"ס מאי ביניהו איכא ביניהו וכו' דכיון דלא פליגי וקי"ל כרבינא דתלי בבר חיובא דלרב סמא לא משכחת אלא חצר כמ"ש הרא"ש וגם חצר נפיק מדרבינא א"כ אמאי הוצרך הש"ס לומר מאי ביניהו וכו'. וכבר הריטב"א נראה דנרגש מזה וכתב מאי ביניהו כלומר בין הני תרי לישני דאמרינן עכ"ל ונראה כונתו דרבינא ורב סמא לא פליגי אך שאל מאי ביניהו בין הני תרי לישני ולדעת הרא"ש לא שמיע ליה לפרש הכי. ומה שהביא ראיה הרב שבות יעקב מתוספות קמא דף ע"ט אינה ראיה כי כן ארחות הראשונים ליישב דבריהם לכל הלשונות. ומה גם דהתוספות התם קיימי לפרושי מתניתין דנתנו לבכורת בנו ומוכרחים לפרשה בין אליבא דרבינא בין אליבא דרב סמא לומר דהך פירושא קושטא אליבא דכ"ע דאי אמרת דהך פירושא אתי כחד. א"כ נימא דהפירוש שנפרש אליבא דאידך הוא הפירוש הנכון לכ"ע. ולהכי פירשו שיחתם דפירושא סליק שפיר אליבא דתרוייהו. ואשר גזר אומר דאשתמיטיתיה להרב ש"ך דברי התוספות הנזכרים. אמינא דהרב דש"ך אין שמיט"ה נוהגת בו בזה וכבר הרב ש"ך סימן שמ"ח מייתי דברי התוספות הנזכרים ושקיל וטרי על דברי מהרש"ל עש"ב ומר ניהו אשתמיטיתיה דברי הש"ך לקמן. ופשוט דהרב ש"ך פירש לדברי התוספות כדאמרן וגם הרמב"ן הובא במקובצת מציעא סוף דף יו"ד גבי מ"ש ונתן הביא שתי הלשונות ע"ש:

והנה הא דכתבו הגהות מיימוניות והאגודה בשם ר"י דאם השליח לא ידע מהאיסור חייב המשלח וכן כתבו התוספות בקדושין דף מ"ב בשם ר"י כמש"ל. קשה דהריטב"א הובא בשיטה מקובצת בסוגיין דמציעא כתב בשם ר"י דאין שליח לדבר עבירה אף דהשליח לא ידע האיסור ע"ש והיו הדברים בשם ר"י פלג"ן בהדייהו ואולי מ"ש הריטב"א אינו ר"י בעל התוספות עוד קשה דהרב ש"ך סימן שמ"ח כתב משם תוספות רי"ד בקדושין דאין שליח לדבר עבירה אף דהשליח שוגג וידוע דתוספות רי"ד דקדושין הם מרבינו ישעיה הראשון מטראני ואלו בשיטה מקובצת קמא על דף ע"ט מייתי משם רבינו ישעיה דמיירי שלא היה יודע ובכה"ג יש שליח לדבר עבירה וכבר נודע דרבינו ישעיה דמייתי הרב בצלאל הוא רבינו ישעיה הראשון. ושם בשיטה מקובצת מייתי מתלמיד רבינו פרץ ורבינו יהונתן והרב המאירי דכלהו סברי הכי כהתוספות דאם השליח לא ידע האיסור יש שליח לדבר עבירה וחייב המשלח ע"ש:

אמנם הרב הנמקי שם פרק מרובה כתב דהאחרונים חלקו על דברי ההתוספות וטעמם מסוגיין דפ"ק דמציעא דפריך למ"ד חצר משום שליחות אתרבאי מברייתא דהמצא תמצא בידו וכו' חצרו וכו' ולדברי התוספות מאי קושיא שאני חצר דהוי כמי שאינו יודע וכו' ע"ש והרב מהרימ"ט בח"א סימן קי"ו דחה לקושיית האחרונים דמאי קשיא להו דהא רבינא מתרץ לטעמיה דבעי בר חיובא ורב סמא מתרץ לטעמיה דאי בעי עביד ומהני טעמי למדו התוספות דכל שאין השליח יודע דמי לחצר בין לרבינא בין לרב סמא ומעיקרא דלא ידע הני טעמי הוא דפריך מחצר אבל למסקנא חצר וכל דדמי ליה מקרי שליחות עכ"ד הרב מהרימ"ט:

וחזיתיה למורינו הרב שארינו מהר"א יצחקי ז"ל בשו"ת זרע אברהם י"ד סימן ג' דף ל"ד ע"א דהגדיל המדורה על הרב מהרימ"ט ביתר שאת דקושיית האחרונים על התוספות קושיא חזקה דהא דאין שליח לדבר עבירה מסברא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים והמקשה הקשה מכח הסברא וקשיא להו להאחרונים דתקשי ליה למקשן מתניתין דמרובה דתנן נתנו לבכורת בנו או לב"ח וכו' הגביהו והוציאו מרשות הבעלים חייב דאיך קני הגנב במשיכת הכהן או הבע"ח הא אין שליח לדבר עבירה ומוכרח לתרץ כהתוספות דכיון דהשליח אינו יודע שאינה שלו יש שליח לדבר עבירה א"כ גם חצר מאי ק"ל שאני חצר דהוי כמי שאינו יודע אלא ודאי דסתמא דש"ס לא ס"ל כהתוספות ומפרש דחייב קאי לבעלים וכמ"ש רש"י בפירוש ראשון והיא שיטת הרמב"ם פ"ב דגניבה כמ"ש שם מהרימ"ט א"כ אין שום ראיה לדברי התוספות דמאן לימא לן דלרבינא ורב סמא ישתנה פירושא דמתניתין וכו' וזוהי קושיית האחרונים דכיון דהמקשן דהוא סתמא דתלמודא מוכרח לומר דמפרשי נתנו לבכורת בנו דקאי לבעלים מנ"ל לחדש דין זה ומה שהוקשה לרש"י ותוספות לפירוש זה דמתניתין אינו מן התימא דודאי צריך ליישב הכל לדעת הרמב"ם והנכון כדברי הרב הנמקי דאין שום הכרח לחדש דין זה עכ"ל בקצור עיין בספרו הבהיר באורך:

ואני ההדיוט הפלאה זו איני יודע מה היא ומה כל החרדה הזו על דברי מהרימ"ט. ואיני יודע איך ס"ד דמקשן קפסיק ותני דהוי סתמא דתלמודא. ועל כיוצא בזה רגילי רבוואתא לומר ס"ד דמקשן. ותו מה שסיים הרב ז"ל אין שום ראיה לדברי התוספות הא מהרימ"ט לא מייתי ראיה לדברי התוספות רק לתרוצי סוגיא אתא וליתובי קושיית האחרונים מסוגיין על התוספות. והתוספות מה שכתבו הוא דפירושא דמתניתין הכי דלא ידע השליח יש שליח לדבר עבירה וסליק שפיר האי דינא בין לרבינא בין לרב סמא. ואם באנו לעשות פלפולים כאלה צא ופרנס לי מאי מקשה מחצר והלא בחלקו"ת ישית

הלא מראשי' כרבינא או כרב סמא ולא יקשה. אטו כל מקשן נקשה עליו אמאי לא תירץ כתרוץ התרצן מדנפשיה. ולא אשכחן אלא כשהוא פשוט מאד דאקשינן ודקארי לה מאי קארי לה. והנה הרב ז"ל שנה ושילש דקושיית האחרונים קושיא אלימתא. ובכלל דבריו כתב דאין שום ראיה לדברי התוספות וסיים דאין הכרח לחדש דין זה. ואין הדברים מכוונים מקבילות הל"א לאות לומר קושיא אלימתא ושוב אין ראיה או אין הכרח. ומ"ש דתקשי למקשן מתניתין דנתנו לבכורת בנו ובנה עליה מצודים לא קשה מידי דאין הכי נמי דהו"מ לאקשויי אמתניתין דנתנו לבכורת בנו. אמנם לא כהתה עינו דיש לפרש דחייב קאי לבעלים הגם דעל זה יש להשיב כמ"ש רש"י ותוספות. מ"מ לא בעי לעיולי נפשיה במידי דיש לדחות ולהכי קבע מילתיה בחצר לחזות בנועם מה יתרצו ולפיהן ישיב משנת נתנו לבכורת בנו דאיהו נמי סבר דפירוש חייב הוא הגנב ואי לא מתרצתא במאי דמשנו רבנן אז יקשה למשנת נתנו וכו' וכי פריקו ליה מלתא דאתיא בקל לפרוקי נמי ההיא דנתנו וכו' דלא ידע לאו בר חיובא וגם לא שייך אי בעי עביד לא העלה על דל שפתיו מתניתין הנזכרת. ואה"נ דהמקשן לא אסיק אדעתיה שום ישוב לא אינו יודע ולא בריא בחיובא ולא אי בעי עביד וכמ"ש מהרימ"ט דלא ידע הני טעמי. א"נ גם הוא בן חיל יסבו"ר ולו ידע לחלק מהני שינויי וניחא ליה למען דעת מה יתרצו לו וא"כ יפה אמר מהרימ"ט דאין קושיית האחרונים על התוספות קושיא והם דברים פשוטים. וכך הם דברי מהריב"ל בח"ג סימן ל"ח כמהרימ"ט דאין קושיית האחרונים קושיא ויש בו איזה תוספת ע"ש ותשובות מהריב"ל נעלמה ממורינו הרב ז"ל. ועתה אמת אגיד כי פנא"י לא הי"ל לעסוק בתורת מורינו הרב ז"ל במה שהאריך עוד. רק את זה אגיד שראיתי לעטרת ראשי אבא מארי זלה"ה בנימוקיו שהקשה על מ"ש מורינו הרב ז"ל הנזכר בתוך דבריו דשיטת הרמב"ם היא כפירוש ראשון דרש"י דחייב דמשנת מרובה הנזכרת קאי לבעלים ושכן כתב מהרימ"ט שהרי הרמב"ם שם באותו פרק ב' דגניבה דין י"ו כתב דחייב השומר או הבע"ח ואינו כפירוש רש"י הראשון ולא כפירוש התוספות כמבואר וכן כתב הרב לחם משנה שם דלא ס"ל להרמב"ם כהתוספות ע"ש ומזה הקשה הרב כמה"ר יצחק ערוך ז"ל על מ"ש הרב מהר"ם די בוטון בתשובותיו דף קכ"ח ע"ב על מה שהקשה לו אחד קדוש הוא הרב כנה"ג כמו שהקשה בספרו דינא דחיי לאוין דף כ"ג על מ"ש הרב לחם משנה פ"ג דע"ז שכתב הרמב"ם דעושה ע"ז אעפ"י שלא עשאה בידו ולא עבדה לוקה וקשה דהוי לאו שאין בו מעשה ותירץ הרב לחם משנה דכיון דאחר עשאה בשליחותו כאלו עשאה הוא ועל זה הוקשה להרב דקי"ל אשלד"ע ותירץ הרב מהר"ם די בוטון ליישב דברי הרב מר אביו דהעושה לא ידע שהיא צורה נעבדת ובכי האי גונא

חייב המשלח כמ"ש התוספות בקמא דף ע"ט ע"ש באורך ועל זה הקשה הרב מהר"י ערוך הנזכר דהרמב"ם לא סבר כדברי התוספות דקמא וכמ"ש הרב מר אביו ז"ל גופיה בלחם משנה פרק ב' דגניבה:

ואנכי חזון הרביתי לרבי"ן חסידא בספר קהלת יעקב בחלק תוספת דרבנן אות ה' שכתב וז"ל מור"ם פסק כרבינא וכו' וכן ראיתי בתשובת מהר"ם סימן תצ"ג פסק כרבינא והש"ך השיג על מור"ם ממ"ש הרא"ש בשם הרמ"ה דקי"ל כרב סמא וכו' ותמהני דבתשובות הרמ"ה פסק כרבינא והש"ך גופיה לא השוה את מדותיו דבי"ד סימן ק"ס ס"ק כ"ב פסק דהיכא דהשליח לאו בר חיובא מחייב המשלח כרבינא עכ"ל וכאשר ירדוף הקור"א בדברים ככתבן נראה דהרב ז"ל מקשה דהרמ"ה פליג דידיה אדידיה דהרמ"ה שהביא הרא"ש פסק כרב סמא ואלו הרמ"ה בתשובותיו פסק כרבינא ומינה יקשה על הש"ך דתלי זיניה בדברי הרמ"ה שהביא הרא"ש דהרי הרמ"ה בתשובותיו פסק כהרב מור"ם בהגהה. אמנם ודאי דזה אינו ולא עלתה על דעת הרב ז"ל כך אף דמצינו גדול שסבר כך כמו שנבאר. מכל מקום כיון דלא אמרה בפירוש אין לנו ליחס זה אליו. דהדבר ברור דהר"ם הלוי שהביא הרא"ש לחוד ומהר"ם בר ברוך לחוד ותרי גברי רברבי נינהו וכבר כתב הריב"ש סימן תט"ו וז"ל גם הרמ"ה מרוטנבורק לא ידענו מי הוא כי הרמ"ה הוא רבינו מאיר הלוי אבל הר"ם הוא רבינו מאיר מרוטנבורק וכו' ע"ש:

ומ"ש הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סימן תצ"ה דנמצאו תנאי ואמוראי חולקים על רבם וכן הרא"ש על הרמ"ה אומר אני דהוא ט"ס וצ"ל מהר"ם דמהר"ם רבו דהרא"ש לא הרמ"ה. זה עיקר ולא כמ"ש בשם הגדולים ח"ב דף ו' ע"ב אות כ"ג ע"ש ודוק. וגם בדברי הרב החסיד בתוספת דרבנן נראה שהוא ט"ס וצ"ל ותמהני דבתשובות מהר"ם פסק כרבינא. וכונתו להקשות על הרב ש"ך דהשיג על מור"ם בהגהה דהרא"ש בשם הרמ"ה פסק כרב סמא והרי מהר"ם בתשובה פסק כרבינא כדעת הרב מור"ם בהגהה ושוב כתב דהרב ש"ך לא השוה את מדותיו וכו' זה נראה כונתו. ואין כאן תימה ולא קושיא רק הערה שלא זכר הש"ך מתשובות מהר"ם. דנראה מהש"ך דבלא דברי הרא"ש כבר הוקשו לו דברי הרב בהגהה כי הסב דברי המרדכי והגמי"י והאגודה והרשב"א שכלם פסקו כרב סמא הפך מור"ם. ואחר זה כתב שוב ראיתי באשרי ע"ש ושוב כתב דהרי"ף סבר כרב סמא. ואפילו אם רבינו ירוחם לא סבר כן לענין דינא הוא פוסק להפך ע"ש באורך וא"כ אפשר דאפילו אם ראה המציאה תשובות מהר"ם לא שב מידיעתו הרב ש"ך. וטפי הו"ל להרב החסיד להעיר על הרב ש"ך במ"ש בריש דבריו דמ"ש מור"ם דכתב המרדכי בשם מהר"ם ליתא דמהר"ם לא כתב זה אלא דין אחר וכאשר אנכי העירותיהו ממדב"ר

קדמו"ת. ומה שהקשה דהרב ש"ך לא השוה את מדותיו כבר קדמו הרב שבות יעקב ח"א סימן קס"ד:

והרב מהר"י אלפאנדארי במוצל מאש סימן ל"ה כתב וז"ל הרא"ש פסק כרב סמא ושכ"כ הרמ"ה ויש לעיין דמהר"ם רבו סימן תצ"ג פסק כרבינא עכ"ל וכונתו דאיך הרא"ש לא חש לדעת רבו שפסק כרבינא. ואין זה תימא דהרא"ש רב גובריה לחלוק על מהר"ם רבו כמ"ש הרדב"ז. ואם כונתו דהו"ל להזכיר סברת רבו מיהא. גם זה ידוע דזמנין טובא משכחת דהרא"ש אינו מזכיר לרבו וזמנין דפליג עליה ואינו מזכירו כלל. ואפשר דכיון דהרא"ש ברח לספרד ושם חיבר ספריו הקדושים אפשר דלא הוו בידיה רוב ספרי מהר"ם. ועוד דגם המרדכי והגהמי"י דמזכירין תדיר דברי רבם מהר"ם כמה זמני שלא הזכירו דבריו דלא בא לידם תשובה ההיא וכאשר במאי דקמן לא הזכירו המרדכי והגמי"י תשובה זו דסימן תצ"ג הנזכרת ודכוותה טובא כאשר ידעי רבנן:

ומורינו הרב זרע אברהם תמה מאד על דברי הרב מהר"י אלפאנדארי זלה"ה הנזכר דמהר"ם מרוטנבורק הוא הרמ"ה הלוי והוא רבו של הרא"ש ומהר"ם בר ברוך הוא רבו של המרדכי והאריך בזה והש"ג ישי"ג על הרב נתיבות משפט שכתב מעין דוגמא ע"ש באורך ותימה על גדול שכמותו איך נעלם מעיני חכמתו דמהר"ם מרוטנבורק מר ניהו מהר"ם בר ברוך אלא דמר מזכירו בשם אביו ומר מזכיר שם עירו. והרמ"ה הוא רבינו מאיר הלוי שחיבר פרטי פרטין על התלמוד בשני מהדורות קצרה וארוכה. וכבר בעניותי הארכתי קצת בזה בקונטריס שם הגדולים ח"א והוכחתי"ו בשב"ט אנשים ע"ש באורך:

והנה אשו"ר ברהטי"ם מאי דקשיתיה שם להרב מהר"י אלפאנדארי על מהרימ"ט דדבריו סתרא"י נינהו כי בח"א סימן קי"ו כתב דהגם דאין ראיה מכרעת לסתור דברי התוספות סוף סוף הרי ראינו דהאחרונים חולקים עליהם ע"ש ואלו בחלק ההוא עצמו סימן צ"ה כתב הרב בפשיטות דלא אמרו אין שליח לדבר עבירה אלא כשהשליח יודע וכו' וצ"ע עכ"ל וכבר ראיתי למורינו הרב שם דאיהו מפרק לה דמה שנחלקו התוספות והאחרונים הוא אם המשלח פטור או חייב אבל השליח דלא ידע לכ"ע פטור ומהרימ"ט בסימן צ"ה מיירי לפטור השליח עכ"ד:

ודבריו חיים וקיימים תדע דהרב מהרימ"ט בסימן צ"ה לא הזכיר דברי התוספות דקמא כלל אלא אמרה מדנפשיה בפשיטות דכיון דאיירי לפטור השליח כאשר לא ידע בהא הוא אליבא דכ"ע. וכן מבואר בדברי הרב ש"ך בסימן שמ"ח ושם תמה על הרב דרכי משה והרב סמ"ע שחשבו דלשיטת האחרונים השליח חייב ואינו כן דגם לדעת האחרונים השליח פטור ע"ש וכן מצאתי דהריטב"א דסבר כסברת האחרונים

פירש שיחותיו דהשליח פטור כמ"ש בשמו רבינו בצלאל במקובצת מציעא בסוגיין ע"ש ובדברי הרב המגיד פ"ב דגניבה ובזה תבין סוף דברי הנמקי בשם האחרונים ועמ"ש מהרש"ל בים של שלמה קמא פ"ז סימן ל"ג ורמזו הרב ש"ך. והיותר שיש לתמוה על מור"ם והסמ"ע הוא מדברי הרב המגיד דאם זכרו מדברי הה"מ לא היו מפרשים דברי הרב הנמקי בשם אחרונים כאשר פירשום עיין בהם וחקור בהם ודוק הטב כי קצרתי:

וחמות"י ראיתי אור להרב החסיד בספר ארעא דרבנן אות ז' שהוכיח מדברי הרב מהרימ"ט ח"מ סימן ק' ומההיא דפרק זה בורר דאין טוענין למסית דבן נח בבן נח חבירו אמרינן אין שליח לדבר עבירה וצ"ע מסוגיית ע"ז דף נ"ג דאמרו כי עבדו ישראל עגל שליחותייהו עבדי והא קי"ל אין שליח לדבר עבירה. והרב פרשת דרכים הביא בראשית רבה ותימה דב"ר אתי כשיטת הש"ס בסוגיית ע"ז ותירוציו לא יתכנו בסוגיית ע"ז זה תורף קיצור דבריו ז"ל הלא בספרתו לרצון אמרי מליא כל ארע"א זיו יקריה. וכן הרב ז"ל הקשה על תשובת מהרימ"ט בספרו הנחמד שארית יעקב פרשת בלק מסוגיית ע"ז ומב"ר. גם בתוספת דרבנן אות ה' אכפל תנא להוכיח מסוגיית ע"ז הנזכרת ותמה על מהרימ"ט והרב פרשת דרכים ע"ש. ונהירנא דהרב המופלא מהר"א נבון בספרו הבהיר מחנה אפרים הוכיח מהמדרש דאין שליח לדבר עבירה. וגם מייתי סוגיית ע"ז הנזכרת לענין שליחות גוי בגוי וכעת ספר מחנה אפרים איננו פה עמנו:

ולפי מה שכתבנו בעניותנו בסמוך אות נ"ד אין ראיה מפרק זה בורר דגוי בגוי אין שליח לדבר עבירה דלא שייך ולא מיירי לענין שליחות כמדובר לעיל ועיין מ"ש הרב ש"ך סימן שמ"ח:

גם מסוגיית ע"ז הנזכרת כבר כתבנו לפי קצורנו בספרי הקטן ברכי יוסף א"ה סימן ה' דלאו מדין שליחות אתינן עלה והוא לשון מושאל תדע דמאן שויינהו שלוחי אלא כונת הש"ס דמדפלחי לעגל תו ליכא למימר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"ש. ועתה נדפס מחדש עפרא דארעא להרב המפורסם מהר"י עייאש וראיתי להרב ז"ל דאיהו מפרק לסוגיית ע"ז כדאמרינן:

ודע שהרב מהר"ר דוד גרשון ז"ל הביאו מופת הדור הרב מהר"ח אבואלעפיא ז"ל בספר הבהיר עץ החיים פרשת שמות סבר דלרב סמא דסבר דאי בעי עביד אי בעי לא עביד משא"כ חצר דבעל כרחיה מותיב ביה ה"ה מלך דמוכרח לקיים ציוויו עכ"ד וק"ק דבש"ס לא אשכח מאי בינייהו אלא מילי דלרבינא מחייב שולחו ולרב סמא פטור והול"ל האי ביניא דמלך דלרב סמא מחייב שולחו ולרבינא פטור. ומהש"ס משמע דליכא מידי דלרב סמא מחייב שלחו ולרבינא פטור. וכן משמע מדברי הרמ"ה והרא"ש דלרב סמא ליכא

אלא חצר וכן משמע מדברי הרב ש"ך סימן קפ"ב כאשר יראה הרואה:
ואני בעניי בספרי הקטן דברים אחדים דקדקתי על הרב הנזכר מסוגיית קדושין דף מ"ג דמייתי ראיה מדכתיב ואותו הרגת בחרב בני עמון ומהדר לשנויי ואמאי לא קאמר דמלך המשלח חייב. ואני בעניי תירצתי שם דההיא סוגייא קיימא אליבא דרבינא ואין הכי נמי דלרב סמא יתרץ דמלך כחצר ושמאי לא מחלק ע"ש. ועתה אני רואה דמלבד שהתירוץ עצמו הוא דוחק עוד הן בה כי הנה דברי הרב הנזכר לא סלקי שפיר כי אם אליבא דהרמ"ה והרא"ש דפסקי כרב סמא. אבל למהר"ם דפסק כרבינא וכן לדעת הריטב"א ורבותיו דלא פליגי וא"כ אתיא ממילא דקי"ל כרבינא. מה נועיל בהך תולדה שהוליד הרב ז"ל דלא קי"ל כרבינא. אך לדעת הרמ"ה והרא"ש דפסקו כרב סמא הוא חידוש דין. והשתא לדעת הרמ"ה והרא"ש דפסקו כרב סמא משום דאמרה קמיה רבינא וקבלה מיניה א"כ רבינא הדר משמעתיה וכפי זה איך אפשר לתרץ דההיא סוגיא אתיא כרבינא הרי רבינא גופיה הדר ביה והדרא קושיא לדוכתא. ואפשר לומר דאי אמרה הרב הדג"ן היינו במלך גוי אבל במלך ישראל לא אתמר הכי דמוזהר שלא לשמוע למלך נגד דת ודין וכמ"ש על יואב בסנהדרין דף מ"ט על יואב דלא דריש רק שלא לשמוע למלך נגד הדין. ועדיין צריך ישוב ולעמוד בראיה שהביאו האחרונים מדוד המלך ע"ה ומ"ש מהרש"ל והש"ך ומהרי"ט ומורינו הרב זרע אברהם ע"ש ואין הפנאי מסכים ודוק. לענין אין שליח לדבר עבירה באיסור דרבנן מידי עוברי בספר נודע ביהודה ראיתי דאייריבפרט זה באה"ע סימן ע"ה דף צ"א ע"ב ושם שקלא וטריא בענינים אלו עד סימן פ"ב דף ק"ב ולעת פנאי בל"נ נעמוד עליו בס"ד:
נו. **אין תורמין שלא מן המוקף**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות ז' מייתי פלוגתא אי הוי מדאורייתא או דרבנן וכתב דסוגיית ערובין דף ל"ב דקאמרי התם ניחא לחבר דלעבד איהו איסורא קלילא ולא לעביד ע"ה איסורא רבה דייק כרש"י דסבר דהוי דרבנן דקרי לתרום שלא מן המוקף איסורא קלילא והיינו דרבנן דאי דאורייתא הרי אמרו פרק הערל דף פ"ב דבמידי דאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת עכ"ד ועל זה דחה הרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא דהך איסורא דשלא מן המוקף אין בו לאו אך אסור מדאורייתא איסור בעלמא. ובאיסור דלית ביה לאו ודאי דגרע אפילו מלאו דלית ביה כרת ושפיר קרייה קלילא לגבי איסור אכילת טבל דהוי במיתה ועוד וכו' כי הך דראב"ע דשחרר עבדו וכו' עיין בדבריהם ז"ל:
ואני בעניי אומר דהגם דהש"ס אומר מה לי איסור לאו מה לי כרת היינו לחוש או להרחיק וכיוצא דליכא לפלוגי מאיסור לאו לכרת כי הכל יצא מפי עליון למשה רעיא

מהימנא. ומה אכפת אם בחלק מצותיו ענש כרת ובקצת מלקות כלם נתנו מרועה אחד. האמנם אין ספק דאיסור לאו ענשו קל מלאו דיש בו כרת וזה נראה בעין. אם כן אפה מה ראיה מייתי מדקאמר הש"ס דלעביד אסורא קלילא דהוי דרבנן לעולם אימא לך דמדאורייתא הוי ואמר אסורא קלילא כי קל הוא מטבל דהוי במיתה וקריאת שם לומר איסורא קלילא אינו ענין למ"ש מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת כי כך הוא האמת דהוא איסור קל. והרי פ"ק דשבועות אמרינן דף י"ב על הקלות ועל החמורות ומפרש על הקלות מ"ע ומצות לא תעשה ועל החמורות כריתות ומיתת ב"ד והרי דקלות הם עשין ולאוין וחמורות כריתות ומיתות ב"ד ושפיר קאמר איסורא קלילא ואין צורך למ"ש הרב מהר"י עייאש דשאני הכא דליכא לאו והוא איסור בעלמא וכו' דאף אי איכא לאו איסורא קלילא הוא כדקרי להו לעשין ולאוין בברייתא קלות וכ"כ הרמב"ם פרק א' דתשובה ושאר מ"ע ומצות ל"ת שאין בהם כרת הם הקלות והחמורות הם שחייבין עליהם מיתות ב"ד או כרת:

איברא דמ"ש הרב מהר"י עייאש יועיל דלא אמרינן בכי האי גוונא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ומהר"י כולי בהגהת ספר משנה למלך פ"א דהלכות יום טוב דין י"ז העלה דלא אמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת אלא בלאו שיש בו מלקות ע"ש. אחר זמן רב ראיתי מ"ש בספר מחנה ראובן דף ו' מספרו ע"א בזה וע"ש מ"ש בענין אי בדרבנן בעי לתרום מן המוקף וכנראה דנעלם ממנו סוגיית חולין דמייתי הרב ארעא דרבנן משם מהר"י ערוך ע"ש ואני אמרתי בחפזי ומ"ש הרב מהר"י עייאש כי הך דראב"ע דשחרר עבדו וכו' כן כתב בתשובות בספרו הנקרא בני יהודה סימן קכ"ד והוא אגב שטפיה דהוא ר' אליעזר הגדול דסתם ר' אליעזר הוא ר' אליעזר הגדול כידוע:

והנה הרב ארעא דרבנן הוכיח דהרמב"ם סבר נמי דאין תורמין אלא מן המוקף הוא דרבנן מדמכשיר דיעבד דאלו מדאורייתא ליכא לפלוגי בין לכתחילה לדיעבד והרב מהר"י עייאש דחה דהאי כללא דלא מפלגי בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד היינו כשהאיסור מפורש בכתוב אבל כשאינו מפורש יש חילוק ובהכי ניחא מ"ש הרמב"ם פ"ז דתמידין דאם ספר העומר מיושב יצא דמנ"ל דיצא בדיעבד והא נפקא לן מקרא דאל תקרי בקמה אלא בקומה והשתא ניחא דלא נזכרה עמידה בפירוש בכתוב אלא מכח אל תקרי יוצא בדיעבד עכ"ד הרב מהר"י עייאש ז"ל. ולי ההדיוט מה שחילק דכשאינו מפורש מפליגינן אינו מחוור דכל שהוא דאורייתא אין חילוק וכן נראה מדברי התוספות בגיטין סוף דף ג' כמו שיראה המעיין:

ומאי דתריץ יתיב עפ"ז מ"ש הרמב"ם פ"ז דתמידין דאם מנה מיושב יוצא דהגם דנפיק

מקרא לא הוי מפורש עם האדון הסליחה דדרשא זו ליתא בשום דוכתא לא בבבלי ולא בירושלמי ולא במדרשים ואע"ג דבפסקי הרא"ש סוף פסחים מייתי לה בשם ת"ר עלה על לבי לומר שהוא תוספת בהרא"ש ואינו מפסקי הרא"ש ואעידה לי ב' עדים חדא דליתיה בהרי"ף. ותו דלא מייתי ליה בקצור פסקי הרא"ש. ונעלם מהרב מהר"י עייאש הנזכר מ"ש מרן בכסף משנה שם בדין הרמב"ם פ"ז דתמידין הנזכר דעליה קאי משם מהר"י ן' גיאת שקבלה מפי רבותינו דמונין מעומד ואסמכוה אקרא בקמה קרי ביה בקומה עכ"ד הרי מפורש דאסמכתא בעלמא היא ואינו מדאורייתא ואפילו אסמכתא זו לא נמצאת בש"ס ובמדרשים. ואני בעניי מצאתי שרש הדבר בפסיקתא מרבינו טוביהו כמ"ש בעניותי בברכי יוסף א"ח סימן ח' וסימן תקפ"ה. ולכל הדברות אסמכתא היא ולאו מדאורייתא ועמ"ש בשיורי ברכה סימן ח' ובספרי הקטן מחזיק ברכה שם בס"ד. שוב ראיתי דמרן בב"י סימן תפ"ט מייתי בשם הרא"ש הא דכתוב בסוף פסחים דת"ר וכו' וק"ק שלא העיר דאין זה ברייתא והוא אסמכתא בעלמא כמ"ש הוא גופיה משם מהר"י ן' גיאת בכסף משנה כמדובר:

נז. **אין ספק מוציא מידי ודאי**. הרב ארעא דרבנן אות י"ב הביא דברי התוספות פ"ק דפסחים דף ט' משם ר"י דבדרבנן ספק מוציא מידי ודאי ע"ש ויש בזה אריכות דברים ויש להרגיש על הרב ז"ל דלשינויא אחריתי דר"י אף בדרבנן אמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי כמבואר בתוספות שם ואיך סתם הדברים כאלו הדבר פשוט בדעת ר"י ואני הדל הארכתי קצת בענין זה ובמ"ש התייר הגדול הרב משנה למלך פ"ד דבכורות והרב שער המלך בסוף הלכות מקואות כמו שתראה בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קפ"ו וספר הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן ס"ט בס"ד ומשם באר"ה:

חן. **אין אדם משים עצמו רשע**. נסתפק הרב ארעא דרבנן אות י"ז אם יהיה נפסל מדרבנן ועמ"ש בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ל"ד אות ל' ע"ש. אחר שנדפס זה האיר ממזר"ח קונטריס להרב המופלא מהר"ח בכר דוד אבואלעפיא זלה"ה שקיל וטרי בענינים אלו ונדפס מחדש בסוף ספר אשדות הפסגה ועיין בעזרת נשים דף ל"ב אי בעבד אמרינן אין אדם משים עצמו רשע ע"ש:

נט. **אין אדם משים עצמו רשע**. היינו אפילו באיסורא דרבנן כ"כ הרב ארעא דרבנן שם והוכיח כן מסוגיית כתובות דף י"ח. ואני בעניי הארכתי בזה בספר הקטן ברכי יוסף שם בח"מ סימן ל"ד אות ל"ד. וקצת ממה שהזכרתי ראיתי עתה אגב רהטאי להרב ז"ל עצמו בספרו הבהיר שנדפס עתה תוספת דרבנן אות י"ז שהזכירו ע"ש. והרב מהר"י עייאש

בספר עפרא דארעא לא העיר כלל בזה. ומה שהביא ראיה מח"מ סימן צ"ב דין ה' אינה ראיה לפרט זה ודוק:

ס. **אם אומר מותר**. עמ"ש הרב ארעא דרבנן שם ועיין מ"ש בעניותי על זה שם בספר הקטן ברכי יוסף סימן ל"ד אות ל"ח. ובאומר דרך תשובה עמ"ש שם אות ל"ה:

סא. **אין מטבילין גר בלילה**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות י"א הביא מתוספות פרק החולץ סוף דף מ"ה לחד תירוצא דאין מטבילין גר בלילה היינו לכתחילה ומדרבנן עכ"ד וכן כתב הרא"ש בפשיטות בפסקיו משם רבינו מאיר ע"ש ועמ"ש התוספות דף מ"ו ע"ב והריטב"א בחידושיו על דף מ"ו הביא פלוגתא אם עלתה לו טבילה בלילה והכריע דאינה טבילה והרמב"ם שכתב דיצא אינו נכון ע"ש והביאו הנמקי וקצת יש להרגיש איך לא כתב דרבו הרשב"א בחידושיו הכריע כהרמב"ם ע"ש ועיין בבית יוסף י"ד סימן רס"ח ועמ"ש הרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף שם בח"מ סימן ה' בס"ד:

סב. **אוריתא**. אמרו בעירובין דף ס"ז בדאורייתא מותבינן והדר עבדינן בדרבנן עבדינן והדר מותבינן ועמ"ש הרב החסיד בארעא דרבנן אות י"ט ועמ"ש אני בעניותי בספרי הקטן פתח עינים שם בעירובין ומשם באר"ה איזה חילוקים שחילקו האחרונים בזה ע"ש. עיין ביד מלאכי אות לג. והרב תרומת הדשן סימן מ"ג חילק בהא דבדרבנן עבדינן עובדא וכו' דה"ד כשבא הרב להורות הלכה למעשה אבל אם רואה את רבו ששולח ידו לאכול דבר שנראה לתלמיד שיש לחוש בו לאיסור אין צריך לשתוק וכתב הרב ש"ך י"ד סימן רמ"ב ס"ק מ"ב שכן היה נראה עיקר אלא שמסיק הרב תה"ד שם דאין לדקדק כולי האי ומשו"ה מור"ם לא כתב אלא היכא שברור לו האיסור עש"ב ועמ"ש מור"ם בדרכי משה שם ודוק:

סג. **איסור שנתערב אפילו זורקו צריך ס' נגד כל האיסור**. ובבדק הבית בשם הרשב"א דאפילו באסורין דרבנן אמרינן הכי עכ"ד הרב החסיד בארעא דרבנן אות כ"ג והרב מהר"י עייאש כתב בעפרא דארעא שהוא מבואר בסימן צ"ח ומ"ש בשם הרשב"א מבואר גם זה בפרי חדש ס"ק יו"ד עכ"ד ואיני יודע מה בא ללמדנו ואמאי אכפל תנא. אך אתה תחזה שמרן בבדק הבית הביא זה משם ארחות חיים שכתבו משם הרשב"א ע"ש. וכבר מבואר בחידושי הרשב"א פרק גיד הנשה על דף צ"ט ע"א בסופו ע"ש ובפרי חדש:

סד. **אסור**. לשון אסור דנקיט הרמב"ם אין לדקדק ממנו דאיסורא אית ביה ולא אזהרת לאו כמ"ש ריש פרק י"ב דיומא לפי שהרמב"ם מנהגו לאומרו אפילו במקום מלקות כמ"ש בהלכות מאכלות אסורות בשר בחלב אסור לבשלו והמבשל כזית לוקה. כ"כ

הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג ריש הלכות חמץ. וראיתי להרב כנה"ג ח"מ ריש סימן שנ"ט שכתב שהרב אליעזר ן' שושן כתב דבמקום שהרמב"ם כותב אסור כונתו איסור איכא לאו ליכא. והרב כנה"ג כתב דמצינו להרמב"ם שכותב אסור אף במקום שיש מלקות והביא הרבה ראיות מלשונות הרמב"ם ע"ש ולא זכר תניא דמסייע ליה הרא"ם בתוספותיו והביא ראיה ממ"ש הרמב"ם בשר בחלב אסור וכו' שהיא אחת מראיותיו. ומכל מקום כתב שם הרב כנה"ג דדעת מרן דכל היכא דכותב הרמב"ם אסור לבד ואינו כותב אסור דין תורה וכל העושה עובר בלאו אין איסורו איסור תורה אלא מד"ס ע"ש:

ואם כותב הרמב"ם אסור ואין לוקין עליו לעיל באות ח"י כתבתי דדעתי הקצרה דמשמעותו דאסור מן התורה כדעת הרב החסיד הרמ"ך בתשובתו בספר בני יהודה סימן מ"ז ודלא כהרב המחבר שם עיין באורך בס"ד:

סה. **אסורה**. בדברי הרמב"ם בטרפיות פעם כותב אסורה ופעם כותב טריפה ולפום ריהטא יראה דכשהוא מספק כותב הרמב"ם אסורה וכשהוא מדינא כותב טריפה כן כתבתי בעניותי בספרי הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן מ"א אות ט' דף י"ט ע"ב. ומיהו צריך חיפוש בדברי הרמב"ם לראות אם זה כלל גמור בדבריו וכמו שרמזתי שם:

סו. **אינו רואה סימן ברכה**. עמ"ש הרב החסיד ארעא דרבנן אות מ"ו. ודעת מרן נראה דכשאמרו רז"ל אינו רואה סימן ברכה איסורא איכא כמ"ש בא"ח סימן ש"ו אסור להשכיר חזנים להתפלל אמנם האחרונים שקלי וטרו בדעת מרן ממ"ש בב"י דקשה מדבריו אדבריו ואני בענייי כתבתי על זה ומ"ש האחרונים בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תקפ"ה וע"ש בסימן תרצ"ה:

סז. **אב הטומאה**. הרב ארעא דרבנן אות ל"ב הביא מהרמב"ם פ"ו דאבות הטומאה דאב הטומאה מד"ס ספיקו טמא וכתב דכמה מן התימא על רבינו שמשון דפ"ב דמקואות וכו' ועיין במ"ל פ"י דמקואות עכ"ד בקצור והרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא כתב על זה זה הלשון לא ראינו פ"ו ואדרבא בדין ג' כתב מרן וכו' עכ"ל ועמו הסליחה דבמקום אשר הור"ה גבר הרב ארעא דרבנן פ"ו צ"ל פט"ו ושם הרמב"ם קרי בחיל כמ"ש ה"ה ארעא דרבנן ומבואר הדבר בספר משנה למלך פי"א דמקואות. ומה שתמה הרב ארעא דרבנן על רבינו שמשון היא תמיהת הרב משנה למלך שם. ועיין במה שרמז מהר"י עייאש במש"ל פ"ו דין ד' מהלכות אבות הטומאות ודוק:

סח. **איסור מאכלות**. מדאורייתא אסור להסתחר בהם כמבואר בהרמב"ם ספ"ח דמאכלות אסורות וביו"ד סימן קי"ז ואסורי דרבנן מותר להסתחר בהם כמו שנתבאר שם והרב החסיד בספר ארעא דרבנן אות כ"ה כתב בשם הרב פ"מ דרוב הפוסקים סברי

דאיסור זה מדאורייתא וכן נראה מדברי הרשב"ץ ח"ג סימן רצ"ב ע"ש וכן משמע מדברי קצור שבלי הלקט כ"י סימן מ"ט וכתבו הרב פ"מ בראשון סימן ג' והרב מש"ל שם ספ"ח דמ"א דדברי התה"ד בשם גליון דמוכח דאיסור הנזכר מדרבנן דברי יחיד. והרב פר"ח טרח להסכים דברי הרשב"א בתשובותיו לזה ע"ש באורך. ועתה נדפסו שו"ת להרשב"א ח"ג ובסימן רכ"ג נראה דסבר דאיסור זה דרבנן ע"ש. וראיתי להרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא שריחק למ"ש הרב ארעא דרבנן משם הרב פני משה להוכיח מדברי הרמב"ם שסבר שהוא איסור תורה וכתב שהרב פרי חדש סימן קי"ז הוכיח הוכחה ברורה ודלא כתשובת הרב פני משה דיש לדחות עכ"ד ואיני יודע למה לא כתב שהרב משנה למלך גם הוא דחה דברי הרב פ"מ והוכיח הוא כמ"ש הרב פרי חדש עש"ב:

ואני אמרתי בחפזי דדינא קמשתעו שני המאורות הגדולים הרב משנה למלך והרב פרי חדש במה שהוכיחו מדברי הרמב"ם שכתב אסור לעשות סחורה וכו' חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה ומוכח דהשאר הוא [אסור] בסחורה מדאורייתא. ומה שפירש הרב באר יעקב בדף ס"ה ע"ב שכונת הרמב"ם כמ"ש התוספות בחגיגה דף י"ח דאיסור דרבנן דאסמכוהו אקרא לא אסרו דבר המפורש להיתר וזה כונת הרמב"ם דאיסור סחורה הוא דבר שסמכו אל הכתוב ואין לאסור דבר שהכתוב [התיר] בפירוש וז"ש שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה ולעולם דהרמב"ם סבר דאיסורו מדרבנן עש"ב. לדעתי הקצרה לא הונח לי לומר דהרמב"ם כיוין לומר ע"ד שכתבו התוספות בחה"מ מאחר דלא הזכיר שהוא מדרבנן ולא הזכיר דאסמכוהו אקרא ומה גם דאין דרך הרמב"ם בחיבורו המסולת לעשות כללי הש"ס ומה גם באופן שלא יובנו כלל ובפרט דזה חידוש רבותינו בעלי התוספות ואינו מפורש בש"ס. וגם מה שפירש עוד בדברי הרמב"ם ע"ש הראשון אינו נח לי והשני קשה הימנו. ושם כתב דהרשב"א בתשובה כך סובר דהוי מדרבנן גם שלא ראה תשובת הרשב"א בשו"ת הנדפסות מחדש. והרב הנזכר האריך הרבה. וכבר רמזתי **מקדם לעי"ן** דהאידנא לא נחתינן לפלפולא רק מה שילקוט העי"ן אגב ריהטא איזה הגהה וכיוצא מן החדש על איזה נימוקים והגהות אשר היו לי מקדם קדמתה:

סט. **איסור דדבריהם לחולה שאין בו סכנה**. הרב החסיד על הארץ הטובה ארעא דרבנן אות כ"ו הביא תשובת הרשב"א דמייתי מרן בב"י בי"ד סימן קכ"ג שכתב דלא מצא היתר לאכילה ושתיה אפילו באיסורין דרבנן בחולה שאין בו סכנה אלא בבשולי גוים וכתב עלה וז"ל וגם הרמב"ן בתשובה סמן קכ"ז מסכים הולך כדעת הרשב"א והרדב"ז בתשובות ח"א סימן ב' כתב שם בפשיטות דכל אסורין דרבנן מותרים בחולה שאין

בו סכנה עכ"ל ומ"ש הרב ז"ל דגם הרמב"ן בתשובות מסכים כדעת הרשב"א הוא אגב שטפיה דכבר נודע דתשובות להרמב"ן הנדפסות הם מהרשב"א כמו שכתב מרן בהקדמתו ומה הלשון אומרת שהרמב"ן בתשובה בהסכמה עלה כדעת הרשב"א והלא תשובה זו שבשו"ת המיוחסות להרמב"ן היולדה והמחזיקה הוא הרשב"א עצמו. ופוק חזי שהרב שיירי כנסת הגדולה בא"ח סימן שכ"ח כתב דאפשר דהרדב"ז ח"א סימן ב' מ"ש בשם תשובת הרשב"א כיוין על תשובה זו שבשו"ת להרמב"ן סימן קכ"ז ע"ש:

ואנכי חזון הרביתי להרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרא דארעא שתמה על הרב ארעא דרבנן דהרדב"ז מיירי בנדה חולה שבעלה רופא וכו' ואין זה סתם יינם ולא אכילת דבר איסור וכו' ואין זה ענין לתשובות הרשב"א וכו' ולא הי"ל למחבר לכתוב שהרדב"ז יחלוק על זאת התשובה עכ"ד בקצור ולא ידענא אמאי אשתפוך חמימי דהרב ארעא דרבנן לא כתב אלא דהרדב"ז כתב דכל איסורין דרבנן מותרין בחולה שאין בו סכנה. ודברים אלו בספר נכתבים בתשובות הרדב"ז וז"ל ואין סברא לחלק בין איסורי שבת לשאר איסורין דרבנן שהרי בשולי גויים מותר לחולה שאין בו סכנה עכ"ל והני מילי הנה הנם כמ"ש הרב ארעא דרבנן בשם הרדב"ז כמבואר ופשיטא שחולק על הרשב"א בתשובות שהביא מרן סימן קכ"ג דשם כתב בהדיא דאין היתר באיסורין דרבנן בחולה שאין בו סכנה אלא בבשולי גוים וטעמא טעים להיתר בש"ג א"כ הרדב"ז השוה כל האיסורין ומביא ראיה מבשולי גויים וזה פשוט אבל בסתם יינן לא ביאר הרב ארעא דרבנן מה דעת הרדב"ז ומוצל אותו צדיק מהשגת הרב מהר"י עייאש. והרב משנה למלך ז"ל פ"ה מיסודי התורה דין ו' כתב על תשובת הרדב"ז הנזכר דאשתמיטיתיה תשובת הרשב"א ז"ל שהביא מרן סימן הנזכר ע"ש ונעלם מהרב מהר"י עייאש ז"ל ודוק הטב:

ע. **איסור דרבנן לא זהירי כלהו אינשי**. כ"כ הרב המגיד הלכות אשות פ"א דין ד' דאם לא היתה הפנויה שאינה נפקרת אסורה מהתורה לא היו סומכים על חזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דאיסורא דרבנן כלהו אינשי לא זהירי ביה. והרב ארעא דרבנן אות כ"ט כתב על זה ועיין מ"ש בהלכות מלוה פ"ד דין י' עכ"ל וכונת הרב להקשות על הה"מ דשם פ"ד מהלכות מלוה דין י' כתב גבי מלוה מוצא יותר על חובו מותר שאין תולין ברבית מאוחרת שלא יהיה הלוה מאכיל איסור למלוה ואחזוקי אינשי ברשיעי וכל שכן לנזקן לא מחזיקינן עכ"ל והרי רבית מאוחרת היא דרבנן וכפי מ"ש הרב המגיד עצמו פ"א דאישות דאיסורא דרבנן כלהו אינשי לא זהירי ביה איך כתב דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן. והיא קושיית מהר"י כולי בהגהת משנה למלך והוא ז"ל כתב דנ"ל דסבר דאיכא הכא איסורא דאורייתא וכו' ע"ש. ולי ההדיוט אין צורך לומר דס"ל דאיכא איסורא

דאורייתא דיש לחלק דמ"ש הה"מ בהלכות אישות הוא דוקא בעריות דנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן והוא קשה לרוב בני אדם לפרוש כמ"ש הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה וטור א"ה סימן כ"ג ואינו סותר מ"ש בש"ס רוב בגזל ומיעוט בעריות דההיא היינו דהמיעוט נכשלים אבל הוא דבר קשה לרוב בני אדם לפרוש וכופין את יצרם והמיעוט נכשלים ותאות עריות ויצרא דעבירה גדול מאד מיצר הגזל ואיסורים אחרים והן בעון באיסורין דרבנן בעריות אינם זהירים וזהו שכתב הה"מ דהוא אסור מדאורייתא ולכך אמרינן חזקה אין אדם עושה וכו' אבל שאר איסורין אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן. א"נ אפשר לומר דהתם דהרעותא לפנינו דידענו דבא ביאה זו ואנו רוצים להקל מעליו הענין באומרנו דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. אז צריך שיהיה איסור תורה דכלהו אינשי לא זהירי באיסורי רבנן וגם זה דהרעותא קמן מסתברא דהוא מהנך דלא זהירי ולא אמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. אבל הכא דליכא רעותא והאי טופייאנא אפשר דגזל היא בידו או ביד אחר ורצה להשיב בדרך נסתר בכי האי גוונא לא מחזקינן רשיעי לאינשי ונאמר דאין זה מהנך דלא זהירי וזה אינו רבית מאוחרת. או אפשר דהתם בהלכות אשות הדבר נוגע לו לעצמו ובהכי לא זהירי באיסורי דרבנן אבל הכא דמכשיל למלוה בכה"ג אמרי לא מחזקינן ברשיעי להכשיל אחרים וזה אינו דומה לאשה שבא עליה כמבואר ודוק הטב ועיין בספר קהלת יעקב הנדפס מחדש בחלק מדות חכמים:

עא. **איסור קריבה דעריות**. להרמב"ם מן התורה כמ"ש בהלכות איסורי ביאה פכ"א ובספר המצות לאוין שנ"ג אך דעת הרמב"ן נוטה דהוי דרבנן. וכן הוא דעת הרשב"א בתשובות סימן אלף קפ"ח ולדעת מרן בב"י י"ד סימן קצ"ה דלדעת הרמב"ם דהוי איסור תורה אסור לבעל רופא למשש דפק אשתו נדה וכיוצא אף שיש פקוח נפש. והרב שפתי כהן חולק עליו דלדעת הרמב"ם דהוי איסור תורה אינו אלא כשעושה דרך תאוה והאריך בזה וכן הסכים בספר כרתי ופלתי עם הרב ש"ך וכן הסכים בספר סדרי טהרה הנדפס מחדש והאריך ע"ש. ועיין בתשובות מורינו הרב זרע אברהם י"ד סימן ה' דף ל"ו ודף פ"ב תשובת מורינו הרב מהר"י הכהן ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן דברים אחדים דף קט"ן בס"ד. והרב החסיד בספר ארעא דרבנן אות ס"ח הביא תשובת הרדב"ז סימן ב' בח"א וטען עליו מדברי הרמב"ם והדר תריץ יתיב וגם הרב מהר"י עייאש בסוף הסכים לדבריו ע"ש. ונעלם מהם שכל זה הם דברי הרב כנסת הגדולה י"ד סימן קצ"ה דמייתי תשובת הרדב"ז הנזכרת ותמה עליו מדברי הרמב"ם ושוב בא לכלל ישו"ב כדתרגמוה הרבנים הנזכרים בתרי ארעתא ע"ש:

עב. **אמירה לגוי שבות**. לדעת רבינו אליעזר ממיץ בספר יריאים דהא דאמרינן אמירה לגוי שבות היינו דוקא במלאכת הגוי אבל במלאכת ישראל אם עושה הגוי הוי דאורייתא ולזה נוטה דעת הסמ"ג לאוין ע"ה. והרב החסיד בסוף ארעא דרבנן אות רכ"ד הביא מהריטב"א בשם הרמב"ן דעיקר שבות מן התורה ע"ש באורך. ודעת מרן בש"ע דאפילו במקום מצוה אסור מלאכה גמורה כדמוכח סימן רע"ו וסימן ש"ז דדוקא שבות דשבות הותר במקום מצוה. ואנן בדידן קבלנו הוראות מרן כמ"ש גדולי האחרונים ואין להתיר כדעת מור"ם. ואם הורה אחד במקומותנו להתיר כמור"ם צריך תשובה וכפרה מעין דוגמא למ"ש הרב פנים מאירות ח"ב סימן ק"ך דבמילתא דשרי לדעת מרן אם אשכנזי הורה להתיר באשכנז כמרן צריך תשובה וכפרה ע"ש:

עג. **אמירה לגוי בשאר איסורים דאורייתא**. היא בעיא מציעא דף צ' ופליגי רבוואתא לענין דינא אי אסיר או שרי כמבואר בפסקי הר"ש ועמ"ש מורינו הרב זרע אברהם בא"ח סימן ט' ומורי הרב נחפה בכסף בי"ד סימן... ועמ"ש אני בעניי בענין זה בספר הקטן ברכי יוסף בי"ד סימן רצ"ז דף ס"ג ודף ס"ד ע"א וע"ג:

דע. **אמירה לגוי בדרבנן**. כתבו התוספות בגיטין דף ח' דאפילו דרך כרמלית איכא אמירה לגוי שבות והרב החסיד בארעא דרבנן במהדורא תנינא אות י"ט תמה עליהם דהרי פרק הפועלים איבעיא לן בלאו דחסימה מי איכא אמירה לגוי דה"מ לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו ל"ש ונחלקו הראשונים ולכל הדברות דוקא לאו לא בדרבנן והאריך בזה. והרב מהר"י עייאש במהדורא קמא אות ע"ז (מא"ד ואות ל"ה מעפרא דארעא) הניח מונח דהרב ארעא דרבנן תירץ לקושיתו וע"פ מונח זה הקשה דלפי חילוקו מאי קשיא ליה מסוגית פרק השואל להראב"ד וכו'. ולי ההדיוט אמר רב הנח"ה שובר"ת דהרב ארעא דרבנן לא תירץ לקושיתו על התוספות דגיטין הנזכרת ובכן יבא כל לשונו וקושיותיו מכוונים כאשר יראה המעיין בכל דברי הרב ארעא דרבנן ודבריו מבוארים בא"ר לח"י רוא"י:

אמנם האמת דלא קשה על דברי התוספות בגיטין הנזכרים ולא על הראב"ד מפרק שואל דודאי משום חומרת שבת החמירו גם בשבות דשבות כיון דחמיר שבת דאית ביה סקילה אמטו להכי ראו להחמיר אפילו בשבות דשבות. ואיבעיא בש"ס בשאר איסורין דאית בהו לאו מדאורייתא אי איכא אמירה לגוי ובאומרו בש"ס מי אמרינן שאני שבת דאיסור סקילה בזה כלל דמשו"ה גזרו אמירה לגוי שבות ואפילו באיסור שבת דרבנן ולא אצטריך לש"ס לפרש וזה פשוט ובהכי ל"ק על התוספות ולא על הראב"ד וכן כתב מורי הרב

נחפה בכסף בי"ד סימן ג' דף ל' בפשיטות וכך הם דברי הרב מהר"י עייאש שם בעפרא דארעא והם דברים ברורים ומוכרחים:

עה. **אמירה לגוי באיסור דרבנן דעלמא שרי**. כ"כ הרב פרי חדש סימן תס"ח ומה שהקשה עליו הרב ארעא דרבנן מפרק שואל וגזר אומר שהרב פרי חדש לא ראה סוגיית פרק שואל. ולפי האמור אינו ענין איסור שבת לשאר איסורין ול"ק על הרב פר"ח וכ"כ הרב מהר"י עייאש. וכן הסכים מורי הרב זלה"ה בספר הבהיר נחפה בכסף י"ד סימן ג' דף ל' עם הרב פרי חדש. והדר קשיתיה מדברי התוספות בר"ה דף כ"ד ותריץ יתיב לדברי התוספות להסכימם עם דברי הרב פר"ח ע"ש:

עו. **אין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה**. הכי תנינא בתוספתא. ואחזה אנכי להרב החסיד עיר וקדיש על ארעא דרבנן אות פ"ב שכתב וז"ל כתבו התוספות פרק החולץ דאין איסורו אלא מדרבנן דמדאורייתא כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה ובתוספות פרק אלו נאמרין דף מ"א ד"ה אותו היום כתבו בהיפך דאף מדאורייתא בעינן מן המשיאין וצ"ע לדידהו מלכות רחבעם וכו' ולדעת הרמב"ם דאב או אם סגי תמיהא לי למה נתחייבו גבי אגריפס והלא כשר היה. ומהרמב"ם בפירוש המשנה נראה דהיה פסולו מדאורייתא ולא הי"ל אם מישראל ובהכי ניחא אך תמהני על תוספות דפרק החולץ דס"ל דמשיאין לכהונה בעי תרתי אב ואם מישראל וזה הפך תלמוד ערוך פרק עשרה יוחסין דף ע"ז דגר שנשא בת ישראל בתו כשרה לכהונה עכ"ל בקצור:

ומה שתמה על התוספות דדבריהם הפך תלמוד ערוך אבא העי"ר אמאי לא הוקשה לו בדברי התוספות דפרק אלו נאמרין דמסקי דבעינן למלכות שיהא ממוצע מאביו ואמו מישראל ואלו בתוספתא קתני מן המשיאין לכהונה וא"כ בחדא סגי וכמו שהוקשה להרב מופת הדור מהרח"א בספרו הבהיר ספר מקראי קדש בחידושי הרמב"ם פ"ב דסנהדרין והרב המאיר עיני גולה בדינא דחיי לאוין רכ"א:

אמנם מה שהקשה הרב החסיד הנזכר על דברי התוספות דהחולץ לק"מ דנראה דהתוספות סברי דאף דקי"ל דגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר מ"מ אם בת היא פסולה לכהונה וכמ"ש שם בש"ס דכלהו אמוראי דמכשרי מודו שהולד פגום לכהונה מק"ו מאלמנה ואף שהתוספות פרק הערל דף ע"ז הקשו על האי ק"ו מ"מ סברי דהכי הלכתא כדעת רבוואתא דסברי הכי והיינו דקאמרי פרק החולץ דמייתו דברי רש"י פרק אלו נאמרין שכתב דאגריפס אמו מישראל ושם כתב רש"י דאין ראוי למלכות דאע"ג דאמו מישראל עבד הוה וזילא מילתא ועל זה הקשו על רש"י דאמאי נענשו דכיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה ושוב כתבו ואע"ג דתניא בתוספתא דאין מעמידין מלך

אלא מן המשיאין לכהונה וכונתם דכיון שאביו היה עבד ובא על בת ישראל הוא פגום לכהונה דמאן דמכשיר מודה דהולד פגום לכהונה וא"כ לזה נענשו כיון שהיה עבד ועל זה כתבו דהוא איסורא דרבנן. ומה יוכח הוכיח הרב הנזכר היפך התוספות מתלמוד ערוך בקדושין. כי ערוך מאתמול דהתם מאי דמכשיר ראב"י היינו באמו מישראל ואביו גר והכא התוספות קיימי על דברי רש"י שכתב דאביו עבד וא"כ הוא פגום לכהונה:

ומעתה גם מ"ש התוספות פרק אלו נאמרין וז"ל ודבר תמוה לומר אם היה ראוי מהתורה שאמו מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזו עונש גדול עכ"ל כן הוא כונתם כמ"ש פרק החולץ דמן התורה כיון דאמו מישראל קרינן ביה מקרב אחיך אף שהיה עבד אלא דמשום דהיה עבד זילא מילתא כמ"ש רש"י והיינו מ"ש בתוספתא דבעי מן המשיאין לכהונה וכיון שהוא עבד פגום לכהונה והוא תימה דזה איסור דרבנן ולמה יתחייבו עונש גדול על חנופה מועטת ובפרט זה דבריהם מכוונים למ"ש פרק החולץ. וגם פרק אלו נאמרין סברי דמן המשיאין מדרבנן וזהו במונח דאמו מישראל גם הוא למלך הוכן. ואח"כ כתבו פרק אלו נאמרין משם ר"י דבמלך חזר ושנה דקפיד קרא עד שיהא המלך ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה וכו' ע"ש ומשום הכי כתב הרב הנזכר דהתוספות פרק אלו נאמרין כתבו בהיפך דמדאורייתא בעינן מן המשיאין וכ"כ הרב דינא דחיי לאוין רכ"א וז"ל נראה דס"ל לסמ"ג דהא דתניא אין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה מדאורייתא קאמר וכן נראה מהתוספות פרק אלו נאמרין אבל בתוספי הרא"ש פרק אחד דיני ממונות כתב דהיינו מדרבנן עכ"ל ולשון חכמים הרבנים הנזכרים אינו מדוקדק דהתוספות בסוטה לא הזכירו הא דמן המשיאין ואדרבא קשה עליהם מהך תוספתא למ"ש ר"י דבעינן אביו ואמו מישראל וכמו שהקשה אח"כ הרב דינא דחיי וכמ"ש בסמוך והכי הו"ל להרבנים הנזכרים לומר דמתוספות סוטה מוכח דמקרב אחיך דמלך היינו אביו ואמו מישראל ולא משום ליתא דמשיאין לכהונה. ותו ק"ק על הרב דינא דחיי דאמאי הרחיק עדיו ראו הביא לנו מתוספי הרא"ש פרק אחד דיני ממונות והלא עדיה בצד התוספות דהחולץ שהזכיר הוא ז"ל דכתבו דהוא מדרבנן וכ"כ התוספות בנדה סוף דף מ"ט דהוי מדרבנן:

ומאי דקשיתיה להרב החסיד הנזכר ממלכות רחבעם כבר קדמו הרב באר שבע בתוספותיו וניחא ליה דכונת התוספות לאפוקי אמו לחוד אבל באביו לחוד סגי ע"ש וכ"כ הריטב"א בחידושי קדושין דף י"ג ע"ב וז"ל ואמר לי מורי רבינו ז"ל דבכל מקום שהצריכו אביו ואמו בת ישראל אביו דוקא ואמו לאו דוקא דכיון שאביו מישראל בהכי סגי שהכל הולך אחר הזכר וראיה לדבר שהרי מלך צריך שיהא אביו ואמו מישראל וכו'

ואשכחן ברחבעם וכו' ע"ש וכן ראיתי להרמב"ן בחידושיו פרק החולץ דף מ"ה שכתב וז"ל וסיוע לדברי רבינו שאמרו פרק מצות חליצה וכו' ופירשו בתוספות אביו ואמו לאו דוקא אלא אביו מישראל דהכל הולך אחר הזכר ואני אומר רחבעם ואבשלום יוכיחו שאב למלכות כשרין כדבריהם עכ"ל והרי שם בתוספות פרק מצות חליצה מוכח דר"י ס"ל דלחליצה באביו סגי וכמ"ש מהרש"ל בים של שלמה שם. והכא פרק אלו נאמרין בתוספות הם דברי ר"י ומדברי הרמב"ן מוכח דלתוספות חליצה ומלכות שוים ומשמע דסבר הרמב"ן בפירוש דברי ר"י דסוטה כמ"ש הרב ב"ש דהרי הכא והתם הם דברי ר"י והרמב"ן הביא ראיה ממלכות לחליצה לדעת התוספות וק"ל:

ומאי דתמיהא ליה להרב ארעא דרבנן על הרמב"ם ונחה דעתו במ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה דאגריפס לא היתה אמו מישראל. קיצר בדבריו. דבלא זה שכתב בפירוש המשנה אם נאמר דהרמב"ם ס"ל כמ"ד דגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד פגום לכהונה אין כאן תימה דאף שהכשיר הרמב"ם פ"א דמלכים למלכות באמו מישראל היינו כשאביו גר דהוא מן המשיאים לכהונה אבל אגריפס היה בן עבד והוא פגום ולכך נתחייבו דס"ל להרמב"ם דמן המשיאין מדאורייתא. ולכן הו"ל להרב ז"ל ממדב"ר קדמו"ת לומר דכתב מרן דדעת הרמב"ם דהולד כשר לכהונה ושוב היה לו להקשות ולתרץ. אבל אין ראיה ממ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה דאגריפס לא היתה אמו וכו' דס"ל דהולד כשר לכהונה דאי סבר דפגום אפילו אם היתה אמו מישראל כיון שאביו עבד הוא פגום ומדהוצרך להעמידה שאין אמו מישראל מוכח דדעתו כמ"ש מרן דהולד כשר לכהונה. אי מהא לא איריא דלעולם סבר הרמב"ם דהולד פגום אך סבר כהתוספות דהוא איסור דרבנן ואינו כדאי לעונש גדול ומ"ה אוקמה דלא היתה אמו מישראל:

וזה חזיתי אכיף ימא רבה ים של שלמה פרק החולץ סימן מ' שכתב וז"ל ומ"ש גבי אגריפס נ"ל לפרש דגבי מלך בעינן מקרב אחיך דהיינו מיוחסים שנולד מטיפה כשרה ואביו ואמו יהיו ישראלים כשרים ולא פסולים וכדאיתא בתוספתא אין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה אבל שאר משימות וכו' ואף שהתוספות דחקו לפרש בענין אחר הנראה בעיני כתבתי עכ"ל ולא זכר דהתוספות בסוטה כתבו משם ר"י קרוב לדבריו. ותו מ"ש דאביו ואמו ישראלים כדאיתא בתוספתא וכו' קשה דהלכה רווחת דאפילו אחד מהם גר הם משיאין לכהונה כראב"י ואמאי בעי אביו ואמו. אף באמו מישראל ואביו גר סגי וכמש"ל. ומה גם לדידיה דס"ל לדינא שם סימן ל"ח דגוי ועבד הבא על בת ישראל אם ילדה בת כשרה לכהונה א"כ באמו מישראל לחוד סגי להשיא לכהונה כדבר האמור:

ואחזה אנכי להרב דינא דחיי לאוין רכ"א שכתב וז"ל ובפרק החולץ אמרינן שאם אמו מישראל וכו' פירוש שאם אמו מישראל אעפ"י שהוא בן גוי שבא על אמו בגיותו אחיך קרינן ביה ולאו דוקא אמו מישראל אלא אפילו אביו מישראל שבא על הגויה בגיותה מקרב אחיך קרינן ביה כמ"ש התוספות פרק מצות חליצה והא דקאמר שאם אמו מישראל אחיך קרינן ביה לחידושא נקט אמו מישראל ול"מ אביו עכ"ל ומוכח מדבריו דמ"ש התוספות פרק מצות חליצה דבאביו לחוד סגי דאפילו לענין יחס וכו' סובר הרב דכונתם באביו ואמו גויה וקשה דהלכה רווחת דבנך הבאה מן הגויה אינו קרוי בנך אלא בנה ואי אפשר דמקרב אחיך קרינן ביה. ותו דזה דעת אחד חכם והרב ז"ל עצמו בכנסת הגדולה ח"מ סימן ז' מחי לה אמוחא ודעת התוספות באביו מישראל ואמו גיורת עש"ב. ובספר הקטן ברכי יוסף שם בח"מ סימן ז' כתבתי בעניותי עוד בענינים אלו וגם בהגהותי להלכות מלכים בס"ד:

עז. **אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד**. כתבו התוספות ביצה דף ל"ז דיש לפרש במילי דאורייתא אבל במילי דרבנן איכא טובא. וכתב הרב הגדול מהר"ש אלגאזי ז"ל בספר גופי הלכות סימן ל' דבהכי ניחא מאי דק"ק ותו ליכא והאיכא מוקצה כמו שפסק הרי"ף דבשבת מוקצה שרי וביו"ט אסיר ולפי דברי התוספות לק"מ דהיינו דוקא במילי דאורייתא אבל מוקצה דרבנן עכ"ד וחמות"י ראיתי או"ר להרב החסיד בארעא דרבנן דשקיל וטרי בהא במהדורא בתרא אות ה' ופנא"י לא היה לי לעמוד בכל דבריו אמנם מידי עוברי אשו"ר ברהטי"ם שתמה על דברי מז"ה בגופי הלכות הנזכרות דהתוספות כתבו דאין בין דמגילה מיירי במילי דאורייתא ואין בין דביצה מיירי במילי דשבות דוקא ומה יושיענו דמוקצה מדרבנן למתניתין דפרק משילין דמיירי דרבנן אמאי לא קתני לה עכ"ד ואפשר ליישב דברי הרב גופי הלכות דבמתניתין דמשילין לא ק"ל כמו שנבאר והוא דהתם פרק משילין פריך ורמינהי משילין פירות דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת ומסיק דמתניתין בית שמאי היא כלומר הא דתנן אין בין י"ט לשבת ב"ש היא וכ"כ הר"ן בחידושיו כ"י וז"ל הא ב"ש סיפא דקתני אין בין י"ט לשבת שכל שבות שגזרו על שבת גזרו על י"ט ב"ש הוא כדאמרינן אין מוציאין את הקטן וכו' עכ"ל והוא פשוט ומבואר בש"ס. א"כ אפשר דהמקשן רצה להקשות ממשנת משילין הסמוכה לה. וכי משני דמתניתין בית שמאי ליכא לאקשויי והאיכא מוקצה דהא שכתב הרי"ף הוא לדידן אבל ב"ש אית ליה מוקצה בשבת ויו"ט כדמוכח בריש ביצה ואם נפשך לומר אודי לי מיהת דאין כח למקשן להקשות לב"ש והרי מוקצה ודוק כי קצרתי ובזה נתיישבו דברי הרב גופי הלכות דהרב ז"ל הוה פשוטא ליה הא דב"ש ולא הוצרך לפרש. ועמ"ש הרשב"א

בחידושי מגילה ועמ"ש בעניותי בספר הקטן שער יוסף דף ק"י ע"ב וע"ג בס"ד:
אחר זמן אנה ה' לידי ספר מחנה ראובן וראיתי בשיטתו לביצה שם דמייתי מהרב תי"ט שהעיר בהא דמוקצה ואיהו מפרק לה בהא דמתניתין כב"ש על דרך שכתבנו והביא דברי הרב גופי הלכות ומקשה עליו מטעם הנזכר ויש מקום לומר דהרב פשיטא ליה במתניתין דביצה ולא אצטריך אלא לדמגילה כדאמרן והאמת שקיצר הרבה והו"ל לפרש דבריו ודוק הטב:
עח. **אגב**. קנין אגב הוא מדרבנן וקרא דערי מצורות אסמכתא כ"כ התוספות בקמא דף י"ב ע"ב ד"ה אנא ושמעתי מקשים ממ"ש התוספות בקדושין דף ה' ד"ה שכן פודים וז"ל וי"ל דאיכא למפרך מה לקרקע שכן קונין מטלטלין אגבן וכו' ע"ש ומדבריהם הללו משמע דסברי דקנין אגב דאורייתא דהא למילף שטר שהוא דאורייתא איירי הש"ס ואי אגב דרבנן ליכא למפרך ק"ו דאורייתא במילתא דרבנן והוא הפך מ"ש בקמא ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן מ' אות ב'. ועיין בא"ד אות תקפ"א:
והרב מהרימ"ט בח"מ סימן פ"ג כתב דאגב לא קני אלא על ידי קרקע שנקנה לו קנין גמור לא בשכירות כדמשמע בעובדא דמרוני בקדושין דף כ"ו דא"ל אין לו תקנה וכו' וכי לא הי"ל מקום בשכירות או בשאלה זהת"ד וחזה הוית למופת דורנו הרב המופלא מהר"י בכר דוד ז"ל בספרו הבהיר דברי אמת בקונטריסים דף ס"א דסייעיה להרב מהרימ"ט מסוגיית הזהב ריש דף מ"ו ומסוגית בתרא דף קמ"ט בעובדא דאיסור דוכי איסור מוטל ברשות הרבים היה וכו' והדר אותביה ממתניתין דמעשר ב' בעובדא דרבן גמליאל וזקנים ע"ש באורך וביותר קשה על מהרימ"ט שהוא עצמו הזכירה שם:
ותו קשה על מהרימ"ט דנעלם ממנו מ"ש הרב הנמקי פרק מי שמת בעובדא דאיסור וז"ל לית ליה ארעא ואף שהיה יכול לקנות קרקע כל שהוא או לשכור וכדתניא ומקומו מושכר לו אפשר דרב מרי בי רב הוה ואיסור לאו גברא רבה וכו' ע"ש וגם מהרב מהר"י בכר דוד ז"ל נעלמו דברי הרב הנמקי הללו דמייתי ראיה מהתם וכבר הרב הנמקי ישב על תילה וביא"ר עליה:
וחזיתיה להריטב"א בחידושיו לבתרא כ"י בהאי עובדא דאיסור שכתב וז"ל לית ליה ארעא קשיא לי היכי אפשר דלית ליה קרקע מושאל או מושכר דקאי בגווה וי"א דיודע היה רבא כי אותו קרקע שהיה דר בו איסור גיורא מושכר היה ועבר זמנו. והנכון דאין קרקע מושכר יכול לעשות בו אגב אלא מדעת משאיל או משכיר או מן הסתם אבל לא אם מיחה בו והכא היה עושה רבא שימחה בו המשכיר עכ"ל ועיין באסיפת זקנים דף קי"ז ע"ג ועיין להרב דברי אמת שם דף ס"א ריש עמוד ד' מאי דתריץ יתיב הך מתניתין

לדעת הרב מהרימ"ט ומה שהאריך. והמעיין בעיניו יראה שתירוצו ומאי דמוקי מתניתין הוא דוחק ונ"מ לדינא. ומצאתי בשיטת קידושין לאחד מהראשונים והיא לו נדפסה בקושטנטינה שכתב בדף כ"ו וז"ל ואיכא דפשיט מהכא מי ששכר קרקע ומשכיר לאחר כגון שנתן לו רשות המשכיר להשכיר מצי לאקנויי ליה מטלטלין אגב שכירות קרקע אע"ג דלדידיה נמי ל"ל בהאי קרקע אלא שכירות בעלמא וי"ל לא עדיף מטלטלי מקרקע גופיה ואי קרקע גופיה לא קני היכי קני להו למטלטלי אגביה לגמרי ושאני הכא שלא הוצרך ר"י להקנות לראב"ע אלא טובת הנאה עכ"ל ועמ"ש עוד שם בדין שאלה. ואחר זמן ראיתי בספר ים של שלמה קדושין הנדפס מחדש ממש בפ"ק סימן מ"ו שכתב דאגב יכול לעשות בקרקע המושאלת אצלו ודקדק כן מהתוספות פ"ק דמציעא ע"ש. (אחר שנים רבות השמש יצא על הארץ ספר קהלת יעקב ובחלק תוספת דרבנן מידי עוברי אגב רהטאי ראיתי למר ניהו רבא ריכא ובר ריכא רב אחאי גאון הרב המופלא ח"ק בן הרב המחבר נר"ו הפליא עצה הגדיל תושיה בענין זה ולא אני בן חורין להתבסם מתורתו כי את קסתי נתתי קסת נחוצ"ה ויקרא לו נחוצת"ן ואינו מוצ"א לקרוא לדת"ן):

עט. **אין קטיגור נעשה סניגור**. מסוגית ר"ה דף כ"ו מוכח דהוי דבר תורה וכמ"ש הרב החסיד במהדורא בתרא הדרא ארעא אות ו'. והנה כתבו התוספות ביבמות דף ז' לחד שינויא דכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו דכיון שהרגו בידו אין קטיגור נעשה סניגור. ושמעתי מקשים דהא אמרינן התם בר"ה אמר רב חסדא מפני מה אין כ"ג נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור ופריך והאיכא בגדי זהב בחוץ מבפנים קאמרינן. וכפ"ז התוספות דקיימי בנשיאות כפים דהוי מבחוץ מאי קאמרי דאין קטיגור וכו' הא אמרינן דהיינו דוקא לפנים והראיה מבגדי זהב בחוץ. ואני בעניי אז אמרתי דאין כאן קושיא דהא דאמרינן דמבחוץ לא אמרינן אין קטיגור היינו במין קטיגור שהוא זהב. וזהב עשו לבעל. וכשהוא מינו ואינו הוא עצמו אז יש לחלק בין מבפנים לבחוץ. אמנם אם הוא עצמו הקטיגור בזה אין חילוק בין פנים לחוץ והכא התוספות קיימי בהורג את הנפש שישא את כפיו שהוא הקטיגור עצמו שהרגו בידיו ובזה לא מסתבר לחלק בין לפנים לחוץ אלא בכל מקום לא ישא כפיו שהרגו בידיו והוא עצמו הקטיגור. וכן אמרו בירושלמי ואתמר בי מדרשא על לולב הגזול דנעשה סניגורו קטיגורו כי הוא הקטיגור עצמו. אחר זמן אנא חזיתיה להרב מופת הדור מהרח"א ז"ל בספר הבהיר מקראי קדש דף קכ"ד שהרב ז"ל הוקשה לו על דברי התוספות דיבמות כקושיין ושני מר כדשניין ועשה לו סמוכות מדברי הרא"ם. אלא דמשום דהרב כאן בתחילה מסתמיך ואזיל על דברי הרא"ם הדר גמגם בה ובחלקו"ת ישית למו. ואנכי עפר

דל בעיני החילוק ברור מעצמו ואין צריך סעד לתומכו:

והן עתה אחר ימים ושנים רבות חזי הוית גופי תורה נאמרו בהקהל ונדפס מחדש ספר נחמד קהלת יעקב ובחלק תוספת דרבנן אות י"ט הביא מ"ש מז"ה בספר שמע שלמה דדוקא בליתא דע"ז איכא למימר אין קטיגור נעשה סניגור דומיא דבגדי זהב לפי שזהב עשו לבעל אבל בשפיכות דמים ושאר איסורין לא אמרינן וראיה לזה דאמרינן על מה הכתנת מכפרת על ש"ד שנאמר ויטבלו את הכתנת בדם ואמאי לא אמרינן אין קטיגור נעשה סניגור. והרב המחבר נכדו הקשה עליו מדברי התוספות דיבמות הנזכרים שכתבו דכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו לפי שהרגו בידיו ואין קטיגור נעשה סניגור אלמא בשפיכות דמים נמי אמרינן אין קטיגור נעשה סניגור עכ"ד. ולפי חילוק האמור יש מקום ליישב דברי הרב מהרש"א ז"ל דכי אמרה הרב ז"ל היינו במין הקטיגור כמו זהב לפי שנעשה עגל זהב. ואידי ואידי זהב חד שמא הוא ובזה הוא שחילק הרב דלא נאמר אלא בע"ז. אך בקטיגור עצמו בעין כי הא דכהן שהרג בידיו מסתברא דאמרינן אין קטיגור נעשה סניגור. וכמ"ש בירושלמי והמדרש דלולב הגזול נעשה סניגורו קטיגורו לפי שהוא עצמו הקטיגור כדאמרן. ויש לעמוד קצת ממ"ש פ"ק דקדושין דף ה' ע"א אמר אביי יאמרו כסף מכניס כסף מוציא סניגור יעשה קטיגור ויש ליישב ועיין בתוספות שם. גם יש לעמוד בראיה שהביא הרב מהרש"א מכתנת דלפום ריהטא לא זכיתי להבין דקרא דמייתי בזבחים דף פ"ח ויטבלו את הכתנת בדם שהכתנת מכפרת על ש"ד הוא אסמכתא בעלמא. והרוצח אינו טובל הכתנת בדם ומה שייך אין קטיגור נעשה סניגור. ודרך דרש היה מקום ליישב במ"ש הרב כלי יקר פרשת תצוה דהכתנת דומה לגוף וכו' ע"ש אבל אינו מספיק וספר שמע שלמה אין עמדי לחזות בנועם הדברים בשרשן למען דעת אופן ראיתו מהכתנת:

ועל פי האמור ל"ק על הרב מהר"ש אלגאזי ז"ל ממ"ש הרי"ח כמו שנבאר. והוא דכתב הרב הגדול מהר"ר אליה הלוי בתשובות בספר זקן אהרן סימן ק"ע דכתב הרי"ח אלה הספרים הפסולים שבלו אסור לכתוב בהן דברי תפלות ותחנונים מפני שאין קטיגור נעשה סניגור הרי שאע"פ שבלו ומותר לכתוב בהם שאר ספרים מ"מ לתפלה אסור שהרי הטעם לא שייך באחרים ועכ"פ בשאינם תשמישי ע"ז קאמר דאם לא כן תפוק לי שאסורים בהנאה עכ"ל. וחזה הוית להרב כמהר"ר יעקב ן' פורנה בתשובה כי באה בספר בני חיי י"ד סימן רפ"א שכתב על דברי הרב מהר"א הלוי הנזכר וז"ל לא מצאתי דברי הרי"ח איה מקומן לדעתי ודאי בכתובים לע"ז קאמר ותשמישי ע"ז דבשאר פסולים לא שייך האי טעמא דאין קטיגור נעשה סניגור דמה קטיגוריא יש בשאר ספרים הפסולים

ומה שהקשה דת"ל שאסורים בהנאה על כרחין לומר דהרי"ח מיירי בבטלום הגוים דכה"ג מותרים בהנאה ומאי דאסר הרי"ח לכתוב ס' תפלה לאו דוקא אלא כ"ש שאר ספרים דיש בהם קדושה יותר ולא מיבעיא קאמר וכו' עכ"ל:

ונעלמו ממנו דברי הגהות מיימוניות פ"ז מהלכות ע"ז שכתבו וז"ל לא יכתוב ישראל על ספרי האליל אא"כ מחקם שלא יהא רישומו ניכר משום דמאיסי וכו' ובשם רבינו יהודה החסיד שמעתי שאפילו אם מחק ספר פסול עד שאין רישומו ניכר אפ"ה לא יכתוב עליו דברי תפלות ותחנונים דאין קטיגור נעשה סניגור עכ"ל הרי אלו דברי הרי"ח שהביא הרב מהר"א הלוי ועוד נעלם ממנו שמרן בב"י בי"ד סימן קל"ט הביא דברי הגהות מיימוניות בשם רבינו יהודה חסיד הנזכר ועוד נעלם ממנו שהוא דין שלחן ערוך שם סימן קל"ט דין י"ד וז"ל לא יכתוב ישראל על ספר גוים אא"כ מחקן עד שאין רישומן ניכר ויש מי שאומר דאפ"ה לא יכתוב עליו דברי תפלות ותחנונים דאין קטיגור נעשה סניגור עכ"ל. ומ"ש מהר"י ן' פורנה דבשאר פסולים לא שייך טעמא דאין קנ"ס כי אם דוקא בע"ז אשתמיטתיה דברי הירושלמי ואתמר בי מדרשא ויקרא רבה דאם גנב לולב ורוצה לצאת בו הוי סניגורו קטיגורו כמש"ל גם נעלם ממנו דברי התוספות דיבמות הנזכרים שכתבו דכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו לפי שהרג בידו את הנפש ואין קטיגור נעשה סניגור הרי אעפ"י שאינו ע"ז כתבו התוספות דאין קנ"ס. ובשלמא לדברי הרב מהר"ש אלגאזי יש לחלק בין כשהוא מין המקטרג למקטרג עצמו ככל אשר דברנו אחת למעלה. אמנם הרב מהר"י ן' פורנה איירי בקטיגור עצמו ובזה אין חילוק מע"ז לשאר:

והנה אשתמיט מכל הגדולים הרב הגהות מיימוניות ומרן והרב מהר"א הלוי שרש דברי רבינו יהודה החסיד וגם הרב כנה"ג שמאיר עיני גולה הוא שתיק משתק ולא פצה פה כלל. והילך דברי ספר החסידים שהוא מרבינו יהודה החסיד כנודע בסימן רמ"ט וז"ל אחד היה רגיל להתפלל בכלי שהיתה מיוחדת לו בטהרה והיה נענה. אחר זמן היה מתפלל ולא נענה. והיה מתענה ולא הועיל שאל לחכם א"ל מתחנן ומתפלל אתה בספר שרשע כתבו א"ל אני נתתי לכתוב לפלוני הסופר ושכרתי אותו לכתוב על קלף שלי יפה. השיב לו החכם כשהיה כותב לך היה לבו מלא טינא ועולה ואין קטיגור נעשה סניגור לכך אין ראוי שישמע לך בעוד שאתה מתפלל בו וכן מי שמחק ספר פסול וכתב בו ומתפלל בו. ואפילו לחתכו חתיכות ליהנות ממנו אינו ראוי כי ראוים לישרף עכ"ל ועוד כתב סימן תכ"ט וז"ל אם ספרי נכרים שיש בהם תפלות לעכו"ם ונמחקו לא יכתוב עליהם אפילו אגרת או כתב על משכון עכ"ל:

ואחרי הודיע אלהים לנו דברי רבינו יהודה החסיד זצ"ל בשרשן. אתה תשמע דמ"ש הרב

הגהות מיימוניות ששמע בשמו שאם מחק ספר פסול לא יכתוב תפלות דאין קטיגור נעשה סניגור ומשמע דדוקא תפלות. לא סיימוה קמיה שרבינו יהודה החסיד עיקר דבריו בסופר שהי"ל מחשבת רשע וע"ז קאמר אין קטיגור נעשה סניגור. אבל בספר פסול הוסיף שלא יהנה ממנו כי ראוי לישרף וכ"כ סימן תכ"ט דאפילו אגרת או כתב על משכון אסור:

ומיהו אפשר לומר דספר חסידים מיירי בספרים שלא ביטלום העכו"ם ומשו"ה דנם דאסירי בהנאה קל"א אית להו כשרו"פ קצ"פ. אמנם הגמ"יי שהתיר בתחילה לכתוב על גביהן כשאין רשומן ניכר היינו בביטלום העכו"ם. ובנדון זה אמרו לו משם רבינו יהודה חסיד דלא יכתוב תפלות דאין קטיגור נעשה סניגור. ואינו ענין למ"ש בספר החסידים. והוא חידוש ואין ראיה כל כך מספר החסידים דאם ביטלום ואין רישומן ניכר ואח"כ כתב סופר תפלות בלב טהור אימור דיש מקום לומר דלא אמרינן אין קנ"ס כיון שהספר מותר בהנאה והתפלות נכתבו ביראת ה'. והיינו רבותא מאי דשמיע ליה משם רבינו יהודה חסיד דקלף הספר הוי קטיגור אף דשרי בהנאה. והיינו דמרן בש"ע סימן קל"ט כתב ברישא דלא יכתוב על ספר עכו"ם אא"כ אין רשומן ניכר והיינו בביטלום עכו"ם דשרו בהנאה. והם דברי הגמ"יי. ושוב כתב ויש מי שאומר דאפ"ה לא יכתוב תפלות שהוא מה ששמע הרב הגהות מיימוניות בשם רי"ח ויען הוא חידוש דעל קלף או נייר דשרי בהנאה אמרינן אין קנ"ס אף שסופר ירא שמים כתב התפלות לכן כתבו בשם יש מי שאומר דכן ארחות מרן לכתוב סברא מחודשת שלא נמצאת בשאר פוסקים בשם יש מי שאומר כמה דכייל לן סמ"ע בכמה דוכתי כידוע:

וממוצא דבר מדברי ספר חסידים מוכח דאלו הספר דנם כתשמישי ע"ז ומוכרח דהגמ"יי אייריי בביטלום כמדובר וא"כ הרב מהר"א הלוי דכתב דאינם תשמישי ע"ז לא שלטו מאור עיניו בספר חסידים דמשם מוכח דדין תשמישי ע"ז יש להם והגמי"י בביטלום מעכו"ם מיירי. וכמ"ש הרב מהר"י ן' פורנה:

ולכל הדברות ולכל האמירות מבין ריסי עיני הגהות מימוניות ומרן ניכר דלא ראו ספר החסידים הגם דלפי מה שכתבנו הוא ענין מחודש שמועה זו נאה אשר לא כתוב בספר. מ"מ אי הוו חזו ליה הוו מייתי ליה. לא יהא אלא לחידוש שכתב דאם סופר כתב הספר בהרהורי עבירה ע"ז נאמר אין קנ"ס דהוי רבותא ומיהו כעת לא אתיא זכירה אם מרן והגמי"י מזכירין ספר החסידים:

ומן האמור תראה דמ"ש הרב מהר"י ן' פורנה דדברי הרי"ח לא נאמרו אלא בפסולים לעכו"ם דבשאר פסולים לא שייך טעמא דאין קנ"ס. אינו מחוור ומלבד מ"ש לעיל הרי

ספר חסידים קאמר על סופר שהיה רשע ולבו מלא טינא ועולה ומוכח דהגם דלבבו פונה לעריות ולעולה אמרינן אין קנ"ס. ובחגיגה סוף ט"ו פירש"י טינא היתה בלבם רשעים היו וע"ש בסוגיא:

אמנם לדברי הרב מהר"ש אלגאזי זלה"ה לא קשיא מדברי ספר חסידים דכתב בסופר רשע שכתב תפלות דאין קטיגור אלמא דאמרינן הכי אף שאינו ע"ז וכדאמרן. הא לא קשיא דספר חסידים איירי בקטיגור עצמו ובזה אמרינן בכל מילי אין קנ"ס כמש"ל. אבל הרב מהר"ש אלגאזי מיירי במין הקטיגור ובכי האי גוונא אמרה דבמין הקטיגור לא אתמר אלא בע"ז וככל הדברים אשר דברנו לעיל:

ומדברי ספר החסידים הנזכרים יש סעד וסמך גדול לדברי הרב מהר"א הלוי שאסר להתפלל בסדור תפלות שהדפיסו עכו"ם ולענין דינא הרב מהר"י ן' פורנה בתשובתו הנזכרת דחה את כל ראיות הרב מהר"א הלוי ובאזנו שר"א להתפלל בסדור הנזכר וכן החומשים. ואני בעניי פנא"י לא היה לי לעמוד בתשובת הרב מהר"א הלוי ובדחיות הרב מהר"י ן' פורנה. אמנם הגם דנימא דלפום דינא דגמרא אין לאסור איסר. מ"מ מדברי ספר החסידים הנזכרים שכתב דמטעם שסופר התפלות היה לו הרהורי עבירה לכך לא נשמע תפלת האיש הירא נראה לי ההדיוט דבעל נפש יחוש שלא להתפלל בסדור שנדפס על ידי עכו"ם וכן שלא לקרות בחומשים שנדפסו על ידיהם דאין ספק לדעתי הקצרה דשקולים הספרים הללו לנדון ספר חסידים בסדור תפלות שכתבן ישראל בהרהורים רעים וגריעי מיניה:

ואנכי חזון הרביתי לרבותנו בעלי התוספות פ"ק דבתרא דף י"ד ע"א אההיא דאמרינן בארון נשתייר שם טפח שבו עמודין עומדין שנאמר עמודיו עשה כסף שכתבו וז"ל שבו עמודין עומדין נראה לר"ת דסימן להעמדת ישראל היה ולא עשאום של זהב שלא להזכיר מעשה העגל דאין קנ"ס וכן אמרינן בר"ה דמשו"ה לא היה כהן משמש לפני ולפנים ביום הכפורים בבגדי זהב משום דאין קנ"ס והתם פריך והא הוה ארון שהיה של זהב והיה לפנים ומשני מכפר קאמרינן והני עמודין היו כמו מכפר שהם עשויין סימן להעמדת ישראל עכ"ל. ולכאורה יש להבין שהרי הכי אתמר בסוגית ר"ה דף כ"ו דעולא אמר דטעמא דרבנן דפסלי בשופר של פרה היינו משום אין קנ"ס וכדאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב לפי שאין קנ"ס וכו' והאיכא ארון וכפורת וכרוב חוטא בל יקריב קאמרינן והאיכא כף ומחתה חוטא בל יתנאה קאמרינן והאיכא בגדי זהב מבחוץ בפנים קאמרינן שופר נמי מבחוץ הוא כיון דלזכרון קאתי כבפנים דמי. עין רואה דהאי דכתבו התוספות בבתרא משמא דגמרא דר"ה דמשני מכפר קאמרינן

ליתיה בסוגיין. ואם נאמר דהתוספות מפרשי מאי דמשני חוטא בל יקריב דהכונה מכפר קאמרינן אם כן מאי פריך והאיכא כף ומחתה הרי כף ומחתה אינם מכפרים ומאי פריך. ודוחק לומר דר"ת לא גריס כגירסתנו דרש"י זקנו גריס כגירסתנו כדמוכח מפירושו בסוגיין וגם התוספות הביאו שינויא דחוטא בל יתנאה וכתבו דבשופר התוקע נהנה מקולו:

ואפשר ליישב דבריהם דבתרא והן קדם אמרנו נבא העי"ר בפשטא דשמעתא דמשמע דהני פירכי ושינויי הנה תסובינה עליה דעולא דיהיב טעמא לשופר פרה לרבנן דאין קנ"ס וכן מוכח מדברי התוספות שכתבו בשינויא דחוטא בל יתנאה דשופר נמי נהנה בתקיעתו וכן משמע מפירש"י. וצריכין אנו למודע"י איך למימרת רב חסדא גופה דהוא מוליד טעם אין קנ"ס לא הוה קשיא ליה כל הני. ותו דרב חסדא אמר מפני מה אין כה"ג נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב וכו' והרי אומרו לפני ולפנים מיעט בחוץ ומאי פריך והאיכא בגדי זהב בחוץ ומשני מבפנים קאמרינן ומאי קושיא ומאי פירוקא הא רב חסדא קדים עלי אר"ש ההוא אמר מפני מה אין כה"ג נכנס לפני ולפנים. ותו אמאי הש"ס כי פריך והאיכא ארון וכפורת אמאי לא משני מכפר קאמרינן כמ"ש התוספות בבתרא ובהכי לא הוה ק"ל מכף ומחתה:

ונראה דלרב חסדא גופיה לק"מ משום דהנה נודע דבגדי כהונה מכפרים ובגדי זהב כל בגד נמי מכפר עון אחד כמ"ש בזבחים דף פ"ח וא"כ רב חסדא שפיר קאמר דבגדי זהב אשר באים לכפרה אינו נכנס לפני ולפנים דאין קטיגור דהיינו זהב נעשה סניגור לכפר דכל בגדי זהב באים לכפרה. והרי הוא כמבוא"ר דקפידא זו דוקא לפני ולפנים אך בחוץ אין קפידא דרחמנא אמר הוא ציוה שילבש בחוץ בגדי זהב והדבר מבואר נגלה ול"ק עליה דרב חסדא כלל דרב חסדא טעמא דקרא אשמועינן לחוד. אמנם השתא דעולא קאמר דה"ט דשופר דאינו מכפר והוא בחוץ זו היא שקשה והתחיל הש"ס חקור דבר ופריך מדם הפר ואח"כ הקשה והרי ארון וכפורת וכרוב דלדידן ל"ק דאינם מכפרים אך לעולא קשה ותירץ חוטא בל יקריב ופריך מכף ומחתה ותירץ חוטא בל יתנאה. והשתא דהקפידא דלפנים לעולא אינה דגם שופר פרה פסול מטעם דאין קנ"ס וע"י הויכוח ס"ד דעיקר היינו בל יקריב בל יתנאה א"כ תקשי בגדי זהב בחוץ והוכרח לשנויי מבפנים קאמרינן והקשה לו משופר דזה היה תכלית השקלא וטריא ומשני דזכרון כלפנים. ומעתה ליתנהו להנהו שינויי והעיקר כדסברינן ברישא דהקפידא הוא דבגדי זהב מכפרים ומשו"ה אמרינן לפנים אין קנ"ס ושופר הוי כלפנים וכמו מכפר כיון דלזכרון קאתי. ואפשר דמשו"ה נקטי התוספות בבתרא ומשני מכפר קאמרינן השמיעונו

דלמסקנא זהו עיקר הטעם. ומ"ש והתם פריך כונתם ששם הקשו על עולא וזה רמזו באומרם והתם פריך דהול"ל וכן אמרינן בר"ה וכו' משום דאין קנ"ס ופריך והא הוה ארון. וכתבו והתם פריך כלומר שם הקשו קושיא ולא לר"ח ונקטי התירוץ אמיתי לפי דברי ר"ח בעצמם ולמסקנא כדאמרן כן נראה ליישב דברי התוספות דבתרא הנזכרים:

וראיתי להרשב"א בפירוש האגדות פרק ר' עקיבא הובא בעין יעקב שכתב אמאי דאמרינן התם אמר ר"ל אשר שברת יישר כחך ששברת וז"ל ואני שמעתי דנפקא ליה מדכתיב אשר שברת ושמתם לוחות ושברי לוחות מונחים בארון ואלמלא היה בשבירתן חטא אין קטיגור במקדש נעשה סניגור אלא מלמד שהיתה שבירתן חביבה לפניו עכ"ל והקשה על הרשב"א הרב מהר"ר יוסף חזן ז"ל דלר"ל לית ליה דרשא דלוחות ושברי לוחות מונחות בארון דהא פ"ק דבתרא דף י"ד אמרינן אלא לוחות ושברי לוחות מונחות בארון מנ"ל נפקא ליה מדתניא רב יוסף לוחות ושברי לוחות מונחות בארון דכתיב אשר שברת ושמתם ואידך ההוא מבעי לכדר"ל דאמר אשר שברת ישר כחך ששברת אלמא ר"ל לית ליה דרב יוסף דלוחות ושברי לוחות מונחים בארון והיכי קאמר דנפקא ליה מדכתיב אשר שברת ושמתם וזה אינו אלא לרב יוסף עכ"ל והביאו נכדו הרב החסיד מ"ב הדרא ארעא אות ו'. ומ"ש אלמא ר"ל לית ליה דרב יוסף דלוחות ושברי לוחות וכו' הוא אגב שיטפיה ולישנא קייטא דבסוגיין שם פ"ק דבתרא כ"ע אית להו לוחות ושברי לוחות מונחות בארון אלא דמר מייתי לה מדכתיב אין בארון רק וכו' ואידך מדרב יוסף אך רצונו דר"ל לית ליה דרשת רב יוסף ומפיק ליה מדכתיב אין בארון רק:

והרב המחבר נכדו תירץ דר"ל מצי סבר כרב יוסף ורב יוסף כר"ל רק ההוא תנא ס"ל דרשת ר"ל ודריש ליה אשר לשון אשרי זהו תורף דבריו לישוב דברי הרשב"א בקצור נמרץ הלא בספרתו. והרב המפורסם מהר"י עייאש ז"ל בעפרא דארעא כתב דפירושו תמוה וכו' ע"ש אך לא ביאר בעצם הקושי שיש על פירושו כאשר ידקדק המעיין בדבריו ובמה שנכתוב בעניותנו בס"ד. ואומר דודאי סגנון תירוצו אינו תמוה ואדרבא כיוצא בזה הוא דרך ישרה והכי מפרשי רבוואתא קמאי בסוגיות הש"ס בכי האי גוונא. אך בסוגיין הקושי שיש על פירושו הוא זה דכי אמרינן ואידך ההוא מיבעי ליה לכדר"ל דאמר ר"ל אשר שברת וכו' א"כ הש"ס קאמר דכונת ר"ל הוא דדריש אשר שברת לשון אשרי וזה הפך הרשב"א ולא מצית למימר דפירוש ר"ל כמ"ש הרשב"א דהש"ס קמתרץ לתנא כדר"ל אלמא הש"ס משמע ליה דר"ל מדכתיב אשר לשון אשרי ובודאי זה כונת הרב מהר"י עייאש אלא דלשונו אינו מבורר כאשר ירדוף הקור"א וגם ראיתי את הלחץ מה שנדחק הרב מהר"י עייאש שם. גם מ"ש עפ"י דברי מהרש"א באגדתיה ואידך אקרא

דפרשת תשא ע"ש אמנם אין סוגיית הש"ס כמהרש"א דמוכח דמ"ש ואידך ההוא מבעי ליה לכדר"ל אר' יהודה קאי. וכן כתב בפירוש באר הטב בחידושי הרמ"ה על בתרא הנדפסים עתה מחדש דף מ"ח ע"ג מהספר ע"ש:

ואפשר לומר ליישב בעד הרשב"א ונייישב תמיהא רבה דבירושלמי פ"ו דשקלים קאמר דלר' יהודה ד' לוחות היו בו שנים שלמים ושנים שבורים דכתיב אשר שברת ושמתם בארון והוא הפך הברייתא דסוגיין בפ"ק דבתרא דר' יהודה גופיה יליף מדכתיב אין בארון רק לרבות שברי לוחות וכו' וכבר תמה כן הרב יפה מראה שם והניחה בתימה:

ואפשר דר' יהודה סבר דאין ראיה דשברי לוחות מונחות בארון מדכתיב ושמתם דפשטיה דקרא אלוחות שניות קאי. ומשו"ה אצטריך ללמוד מדכתיב אין בארון רק. ומיהו אחר דילפינן מדכתיב אין בארון רק דשברי לוחות מונחות בארון ניחא למדרש הסמיכות כדר"ל על דרך שכתב הרשב"א. וז"ש בסוגיין ואידך ההוא מיבעי ליה כדר"ל כלומר דאחר דלמדנו מדכתיב אין בארון רק דשברי לוחות מונחות בארון דריש כר"ל דמהסמיכות ידעינן ששבירתן חביבה לפניו. ואמטו להכי אמרו בירושלמי דר' יהודה דריש אשר שברת ושמתם דלקושטא הכי דריש מכח אין בארון רק. וההוא קרא סמיך. אמנם כ"ע דרשי אשר שברת ושמתם ובהכי נתיישבו דברי הרשב"א והירושלמי כאשר יראה המעיין הטב:

ואשו"ר ברהטי"ם להרב עיון יעקב שכתב וז"ל מאי אין בארון רק ואולי ר' יהודה ס"ל כדאיתא פ"ו דשקלים בשם ר"י בר אלעאי שהיו שני ארונות א' שהיו בו לוחות ואחד שהיו בו שברי לוחות לכן מייתי להאי קרא לס"ת שהיה מונח בו ולא כר"מ דמוקי ליה לשברי לוחות עכ"ל ואגב רהטא דברים ככתבן מדעתי כי קשים חדא דאגב שיטפיה נתחלף לו ר"מ בר' יהודה ור' יהודה בר"מ דמפורש בברייתא דר"מ מוקי להאי קרא אין בארון רק לס"ת ור' יהודה מוקי ליה לשברי לוחות. וההיא דירושלמי הוא ר' יהודה בן לקיש דאם היה ר' יהודה בר אלעאי הוא סתם ר' יהודה כידוע. ותו דדבריו הפך הש"ס בסוגיין דקאמר ור' מאיר שברי לוחות מונחין בארון מנא ליה וכו' ומסיק מדרב יוסף אלמא לכ"ע בסוגיין בין ר"מ בין ר' יהודה ס"ל שברי לוחות מונחין בארון. ותו דהירושלמי דסמיך עליה שם מפורש דלר"מ אית ליה לוחות ושברי לוחות מונחות בארון וכן ר' יהודה סבר בפירוש גם שם הכי בירושלמי. והדברים מבוארים ופשוטים:

איכו השתא הדרן לדברי הרשב"א הנזכרים דחייש בשברי לוחות אי לאו דרצה הקב"ה לאין קטיגור וכו' וק"ק דהרי פריך בסוגיין דר"ה והאיכא ארון וכפרת ומשני חוטא בל יקריב ופריך והאיכא כף ומחתה ומשני חוטא בל יתנאה ובשברי לוחות לא שייך וגם

אינם באים לכפרה ע"ד שכתב ר"ת בעמודים וא"כ לא אמרינן בכה"ג אין קטיגור ומאי קאמר הרשב"א. ואולם על פי חילוקנו אשר חילקנו מראש מקדם בין מין הקטיגור לקטיגור עצמו ניחא. דשברי לוחות עצמם בהם היה העון ובכי האי גוונא שהוא הקטיגור עצמו בכל אופן ניתן ליאמר ומה גם ששברי לוחות נתונים נתונים לפני ולפנים ודוק הטב וק"ל:

פ. **אתי עשה ודוחה לא תעשה**. היינו דבעידנא דמעקר לאו מקיים העשה כמ"ש בש"ס בכמה דוכתי והרב יבין שמועה כלל רט"ו כתב מחלקת בין הה"מ פי"א מהלכות אבידה למ"ש הר"ן פרק אלו מציאות דף ל' שהר"ן סבור דכיון דבעדנא דמעקר לאו התחיל לקיים העשה כגון השבת אבידה שמשנכנס לבית הקברות להחזירה הרי עוסק במצוה אע"פ שלא גמרה דחי אבל לדעת הה"מ בעינן דבעידנא דמעקר לאו לקיים העשה לגמרי עכ"ל בקצור עש"ב. והרב לא ביאר הדברים כל כך ולי ההדיוט עיקרן של דברים דהר"ן והה"מ מודו דאם מתחיל להתעסק במכשירי מצוה לאו בעדנא מקרי. וגם שניהם מודים דאם התחיל להתעסק בגוף המצוה אע"ג שלא גמרה מקרי בעדנא. ולא פליגי אלא בהשבת אבידה דהר"ן סבר דגוף עיקר העשה מתחיל משעת ראייתה והה"מ סבר דעיקר גוף המצוה השבה בבית הבעלים והשאר מכשירי מצוה. והרב יבין שמועה דבריו לא מוכחי הכי כאשר יראה המעיין בדקדוק לשונו ז"ל ועפ"ז יש לדקדק על דברי הרב מהרח"א בספר ישרש יעקב סוף ברכות ומה שהקשה הרב שמע יעקב ריש פרשת וארא על הר"ן מיניה וביה לק"מ כמ"ש בעניותי בספר הקטן פתח עינים שם בברכות בריש פרק הרואה ע"ש ומשם באר"ה:

פא. **אתי עשה ודחי לא תעשה**. אע"ג דאמרינן בעלמא דבעדנא דמעקר לאו בעינן דלקיים עשה אם הוא עשה דרבים דחי ל"ת אף דבעדנא דמעקר לאו [אינו] מקיים עשה כן כתב הרב שבלי הלקט סימן צ"ז בשם יש מפרשים. אמנם מדברי הר"ן על מ"ש בראש השנה דף ל"ב מוכח דסבר דהא דבעדנא דמעקר לאו לקיים העשה הוא אפילו בעשה דרבים ופליג על היש מפרשים הנזכרים והרב חוות יאיר סימן קי"ב לא ראה דברי הר"ן בסוגיא ולא דברי הרב שבלי הלקט כאשר עיניו תחזינה אחד הרואה דברי הרב ז"ל וכמו שכתבתי בעניותי בספר הקטן דברים אחדים דף נ"ו ע"ב בס"ד ע"ש:

פב. **אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש**. זהו סברת רבא בזבחים דף צ"ז ע"ב ורב אשי פליג עליה דגם במקדש אתי עשה ודחי לא תעשה. כן הוא לפי פשט השמועה. אך עיין בסוגיית נזיר דף ל"ז ע"ב ומ"ש הרב מופת דורנו מהר"י בכר דוד בספרו הנחמד דברי

אמת בקונטריסים דף נ"ו ע"ד ועמ"ש בעניותי על זה בספרי הקטן דברים אחדים דף קל"ג ע"ב וע"ג בס"ד:

פג. **אתי עשה ודחי לא תעשה**. אם אי אפשר לקיים העשה בענין אחר לא בעינן בעדנא דמעקר לאו מקיים עשה כן כתבו פסקי התוספות בזבחים והביא דבריהם הרב משנה למלך פ"י מהלכות ק"פ ולפי ששמעתי שהקשו מכמה מקומות דלא אפשר לקיים העשה ואפ"ה לא דחי ל"ת דאינו בעידנא אמרתי אגלה שדבר פשוט הוא שלא אמרוה פסקי תוספות אלא היכא דלא אפשר לעולם לקיים העשה כגון שבירת עצם דלא אפשר לעולם לאכול המוח. אמנם היכא דאפשר לקיים העשה בעלמא ובאותו הפרט והמקום לא אפשר אז לא דחי דבעינן בעדנא. והוא דבר פשוט. ועמ"ש בעניותי בספר הקטן דברים אחדים שם דף קל"ג ע"ב וע"ג בס"ד ע"ש:

פד. **אם פשע לא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת**. כ"כ התוספות בערובין דף ק' ע"א ולזה הסכים הריטב"א בחידושיו וכתב שזה דעת הראב"ד והרבה מפרשים ע"ש ועמ"ש אני בעניי על דבריהם בספר הקטן פתח עינים שם בעירובין דף הנזכר ע"ש בס"ד. ומעין דוגמא כתבו התוספות שם בעירובין דף ל"ב ובכמה דוכתי דאם פשע אז הוא דאמרינן אין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך ע"ש:

פה. **אתי עשה ודחי ל"ת אבל לא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה**. וכתבו התוספות ביבמות דף ך' ע"ב ד"ה אמר קרא והתקדשתם דאין תרי עשה דוחים ל"ת ועשה והרב החסיד הרמ"ך בידו המלאה יד מלאכי אות מ"ט כתב על דברי התוספות הנזכרים וז"ל ואני מצאתי להריטב"א בשיטת מציעא דף י"ז ע"ג שכתב בפשיטות דתרי עשה דחו ל"ת ועשה עכ"ל ורבים השיגו עליו דמדבריו מוכח דהריטב"א והתוספות פליגי אהדדי ואין ראיה מדברי הריטב"א דפליג על התוספות דלא אמרה הריטב"א אלא בתרי עשה דשני מצות חלוקות דבהכי מיירי הריטב"א בתרי עשה דטהרת מצורע וכבוד אב ואם כאשר יראה הרואה בדברי הריטב"א והתוספות לא מיירי אלא במצות יבום דאיכא תרי עשה. וא"כ מה יוכיח הוכח הרב יד מלאכי מדברי הריטב"א שחולק על התוספות דכתב בפשיטות דתרי עשה דחו ל"ת ועשה. הלא אין הנושאים שוים ואפושי פלוגתא לא מפשינן. ולפי דבריהם הללו שלמי"ם הם אתנו ואיך בחלקו"ת ישית למו:

פו. **אחד זה ואחד זה כשושנה**. כתבו התוספות בכתובות דף ך' ע"ב דכי תני אחד זה ואחד זה אי קאי אפלוגתא או אקרא נקט הפשוט תחילה. ושמעתי מקשים מדתנן פרק במה מדליקין וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו. ולפום מאי דכיילי לן התוספות התם דקאי אפלוגתא הול"ל אחד שאינו מבושל ואחד מבושל.

וכד הוינא טליא תירצתי ע"פ כלל אחר שכתבו התוספות שם בכתובות דף מ' דדרך הש"ס דבמקום שצריך לשנות הן ולאו מקדים ההן אף שאינו פשוט. וא"כ אפשר דהתנא שם פרק במה מדליקין שנה משנתו עפ"י הכלל הזה לשנות הן קודם ללאו ומשו"ה שנה אחד מבושל ואחד שאינו מבושל. ואמר לי מורי הרב יישר ועתה לא הונח לי כל כך ומה גם אשר דברי התוספות שם פרק במה מדליקין מגומגמים:

והנה התוספות שם בכתובות דף ך' כתבו דכי לא קאי אמידי אין להקפיד איזה נשנה תחילה ובזה מתיישב מה שהקשה הרב חידושי הלכות בפסחים דף פ"ה ע"א דקתני א' עצם שיש עליו כזית בשר וכו' דהיינו הפשוט קודם אע"ג דלא קאי אפלוגתא או אקרא ע"ש ולפי מ"ש התוספות בכתובות דף ך' הנזכר אין להקפיד. ועיין מ"ש התוספות בזבחים דף צ"ב ע"ב ודוק בדבריהם. ועוד יש לצדד והיום קצרה:

פז. **אדם**. ישראל קרויים אדם ואין א"ה קרויים אדם הכי אמר ר"ש ביבמות דף ס' ודף ס"א וקברי גוים אינם מטמאין באהל שנאמר אדם כי ימות באהל. ופליגי רבוואתא אי קי"ל כר"ש והרמב"ם וסיעתו פסקו כר"ש ור"ת וסיעתו פסקו דלא כר"ש. ולדעת ר"ת נמצא דאדם כולל בין ישראל בין גוי אך לדעת הר"מ וסיעתו שפסקו כר"ש אדם הוא ישראל ולא גוי ועיין בהריטב"א בחידושיו ליבמות שם והגהות מיימוניות פ"ג דאבל והרשב"ץ בח"ג סימן שכ"ג:

והתוספות שם ביבמות ושאר דוכתי כתבו משם ר"ת דהא דאמר ר"ש אין א"ה קרוים אדם היינו דדוקא אדם לא מיקרו א"ה אבל האדם מיקרו ופירש הרא"ש בתוספותיו שם דאדם הוא מיעוט וה"א דהאדם הוא מיעוט דמשמע האדם חשוב ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות וכ"כ בתוספותיו לקמא הביא דבריו הרב גופי הלכות בכלליו. ומדברי הרא"ש אתה תשמע דכי כתיב האדם ויש לפרשו על אדם גדול וחשוב כמשפט ה"א הדעת אינו בכלל מ"ש ר"ת דהאדם הוא על א"ה ובהכי ניחא דהאדם הגדול בענקים דרשו ז"ל על אברהם אע"ה ולדעת הרמב"ן וסיעתו מעת שנימול היה לו דין ישראל ואין זה גריעות דכתיב האדם הגדול דהוא לשבח בהא הדעת שהוא האדם החשוב. ושוב ראיתי שכ"כ הרב פרי חדש בספר מים חיים בבתרא דף נ"ח על דברי התוספות שם:

וחזה הוית להרב החסיד מהר"י אלגאזי בספר מענה לשון דף ב' ע"ג שהקשה על מה שדרש רבינו מהר"י רוזאניס ז"ל בספר פרשת דרכים וזאת תורת האדם על הזכרים ולא על הנקבות שהרי שם אדם כולל איש ואשה וצ"ע עכ"ד ולא על הרב פרשת דרכים תלונותיו כי אם על רז"ל דבריש מדרש שוחר טוב דריש האי קרא וזאת תורת האדם על הזכרים ולא על הנקבות כדדריש ליה הרב פרשת דרכים ע"ש ונעלם מאמר זה מהרב

פרשת דרכים ומהרב הנזכר וז"ל השוחר טוב זאת תורת האדם זאת שכתבת בתורתך לא יבא עמוני לא כתבת אלא על האדם אבל נקבותיהם מותרות מיד עכ"ל עין רואה דרז"ל דרשו כמו שדרש הרב פרשת דרכים. וקושית הרב הנזכר לק"מ דרוב הכתובים כתיב אדם על הזכר והא דאשה נקראת אדם הוא חידוש. ותו דהכא כתיב האדם בהא הדעת וקאי לזכרים. הן אמת דלדעת ר"ת דא"ה מיקרו האדם הכא דלרז"ל קרא קאי לעמון ומואב לכך כתיב האדם. ומ"מ הדרשא תדרש. ועוד כתבתי על דברי הרב הנזכר בעניותי בקונטריס אחורי תרעא דף קפ"ב ועמ"ש אנכי עפר בפני דוד פרשת חקת בס"ד:

פח. **אין רוח חכמים נוחה הימנו**. הרב המגיד סוף פ"א דגזילה גבי נגזל דאם מקבל אין רוח חכמים נוחה הימנו כתב דאי בעי תובעו בדין ומחזיר לו משמע דס"ל דאין רוח חכמים נוחה הימנו אינו איסורא ועיין להרב פנים מאירות בחידושיו לקמא ריש פרק תשיעי. ורבינו שמשון סוף שביעית כתב דאינו איסורא אך דבריו תמוהים וכבר עמד עליהם הרב מהראנ"ח בתשובותיו בח"א סימן קי"ח. ושם הרב מהראנ"ח הביא ראיות דאין רוח חכמים נוחה הימנו איכא איסורא דזה הלשון אמרו בנושא ונותן בדברים וחוזר ובמחוסרי אמנה איכא איסורא ע"ש וכ"כ המרדכי והגהות אשרי אמאי דאמרינן בגיטין דף ל' במכרי כהונה דמתנה מועטת אסור לחזור בו ועמ"ש בעניותי בשער יוסף בקונטרס הסימנים דף כ"ח ע"ד:

פט. **אין לסמוך על טעם אחד שכותב הפוסק דהוא דן בצירוף טעמים**. אבל במידי דרבנן יש לסמוך על טעם א' לבד. הרב מהר"ר צבי אשכנזי בהגהותיו על הטורי זהב ח"מ בהשמטות בסימן טוב. ובתשובותיו סימן ק"ן דף קי"ט ע"ג כתב דאין להוציא דין חדש ממפרש או פוסק אם לא שהוא מוכרח בהכרח גמור כי אין דרך הפוסקים להביא אגב ובלי ראיה מה שאינו פשוט וברור ע"ש. וכתב מהרימ"ט ח"א סימן קכ"ו דאין להוציא דין מתוך קושיא וכו' וכ"כ הרב פ"מ ח"ב סימן ק"י וכתב מורינו הרב בתי כהונה ח"ב סימן כ"ד שקבל מרבותיו דאין לסמוך במילתא דמתניא אגב ובפרט מחמת קושיא וכו' ועיין לפנים אות ט"ז לעיל. ובספר חשק שלמה:

צ. **אכשור דרי**. הכי מתמיה רב נחמן בפרק החולץ ופרק גיד הנשה. ומוכח דלא אמרינן אכשור דרי ועיין מה שכתב הרב הגדול מהר"ר לוי ן' חביב בתשובותיו בקונטריס הסמיכה דף ש"ו ע"ג ע"ש:

צא. **אתיא כהדא**. כשאומר בירושלמי ראיתי למרן זצ"ל שכתב סוף פי"ד מהלכות עדות דהאי לישנא בירושלמי הוי כמו כתנאי שאומר בבבלי ע"ש:

צב. **אין מזהירין מן הדין**. כתב הרב המגיד ריש פ"ב מהלכות מאכלות אסורות עמ"ש הרמב"ם מכלל שנאמר וכל בהמה מפרסת פרסה וכו' ולאו הבא מכלל עשה וכו' לוקה מן התורה. וז"ל אין לתמוה דהא אין מזהירין מן הדין שכיון שנאסרו בלאו הבא מכלל עשה איפשר ללאו שלהן לבא מק"ו עכ"ל ומצאתי במכתב להרב כמהר"ר ידידיה הכהן ז"ל נכדו של הרב שער אפרים שכתב וזה תורף דבריו. כלל זה דכייל לן הרב המגיד הסכימו בו שלמים וכן רבים מרן ז"ל בכסף משנה פ"ה דאיסורי מזבח דין ו' והרב מהרש"א ביבין שמועה וגופי הלכות והרב מהר"י חאגי"ז בתחלת חכמה ע"ש וכפ"ז קשה על מ"ש הרב פרי חדש י"ד סימן ע"ט ס"ק ו' וז"ל ואע"ג דאין מזהירין מן הדין היינו לומר דמדין ק"ו לא מלקינן אבל לעבור על לאו מייתינן מן הדין עכ"ל והרי התם איכא לאו הבא מכלל עשה מקרא דזאת החיה אי לאו מיעוטא דוזה לכם הטמא הוה אפשר ללאו שלהם לבא מק"ו. ומ"ש מרן בכללי הגמרא בדברי הה"מ הנזכרים ע"ש דבריו קשים לשמוע כאשר יראה המעיין. ומזה יש לעמוד עמ"ש מרן בכסף משנה ה' בכורים פ"ג דין ו' עמ"ש הרמב"ם ומנין שהבכורים אסורים לאונן שהרי נאמר ושמחת בכל הטוב וכו' והאוכלן באנינות מכין אותו מכת מרדות וכתב מרן כלומר אבל לא מלקות מפני שהוא לאו הבא מכלל עשה. וכפי כלל הה"מ הרי איכא ק"ו התם כמ"ש במכות דף טו"ב זהו תורף דבריו והוא ז"ל האריך:

צג. **אשה יכולה להתעבר באמבטי**. הכי מוכח מהש"ס בחגיגה דף י"ד והגם דרבינו מהר"י רוזאניס בספרו הנורא משנה למלך פט"ו דאשות דין ד' הפליא עצה ברוב בקיאותו וקרא ערער דלא אפשר להתעבר באמבטי. לישר"י לן מר דכיון דהש"ס קאמר לה בפשיטות אין לערער על זה. וגם התוספות והראשונים בחידושיהם אזלי ומודו גם ענין בן סירא שכתב מהרי"ל ונכתב בספר. ובספר קבלת החסיד הוסיף שנים אחרים לאמותם יאמרו ואין אב. גם הגאון רבינו שמשון בספר כריתות שער שני מלשון למודים אות ע' שקיל וטרי מהא דמתעברת באמבטי לק"ו דעביד בירושלמי גם הרשב"ץ שהיה רופא מובהק ובקי בכל חכמה כתב בח"ג סימן רס"ג דבתולה יכולה להתעבר ומייתי מהא דחגיגה דאמבטי. ועד אחרון הרב יעבץ באגרת בקורת מהדורא בתרא מייתי מעין המאורע בזמנו. ומ"ש בזה הרב המופלא כמהרד"ף בחסדי דוד דבריו קשים לשמוע ונעלם ממנו אמבוהא דספרי:

צד. **אשה אינה מצווה על פריה ורביה**. זו הלכה רווחת את כל ונוכחת. וראיתי בחידושי קדושין לאחד קדוש הנדפסת בקושטנדינא. שכתב ריש פ"ב דקדושין אההיא דאמרינן מצוה בה יותר מבשלוחה שכתב וז"ל ואע"ג דאתתא לא מפקדא אפריה ורביה מדרבנן

מיהא מחייבה עכ"ל ולי ההדיוט דבריו קשים דריהטא דכלהו שמועי ודברי כל הפוסקים דאשה פטורה מכל וכל וכבר מפורש בתוספתא דרשאה אשה לשבת בלא איש ולשתות כוס עיקרין ולינשא לסריס. אמנם גם האשה יש לה שכר כמי שאינו מצווה ועושה וכשינויא אחרינא דמשני הרב הנזכר עצמו וכ"כ מהר"ר דן בתשובה כי באה בשו"ת הר"ן סימן ל"ב וגם הר"ן שם כתב דמצוה קעבדת כשנשאת. ובפירוש ההלכות שם כתב הר"ן דיש לה מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו. ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סימן א' אות ט"ז בס"ד:

צה. **אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת.** הכי אמרינן בנדה דף ז"ך ושאר דוכתי ושלש שטות יש בדבר. לר"ת אינה חוזרת ומתעברת כלל בשום אופן. ולהרשב"ץ וסיעתו אין חוזרת ומתעברת אלא סנדל. ולמהר"ם לדעת רש"י חוזרת ומתעברת נפלים. וכמו שכתבתי אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סימן ד'. ושם הבאתי דברי הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן ק"ל. ודקדקתי עליו בס"ד:

צו. **אין מביאין ראיה מן הקטן.** הכי אמרו במגילה דף ך'. והקשה הרב המופלא מהר"א ישראל זלה"ה דהא קי"ל דקטן נאמן להעיד בגודלו מה שראה בקטנו באיסורין דרבנן ומגילה מד"ס ואיך לא קבלו עדות רבי יאודה שהעיד בגודלו מה שעשה בקטנו שקרא המגילה לפני רבי טרפון והזקנים. ואני בעניי תירצתי בברכי יוסף ח"מ סימן ל"ה והוא תירוץ דחוק ע"ש ובפשיטות יש לומר דמגילה שאני דהוי דברי קבלה ואמרו דברי קבלה כדברי תורה ומשו"ה לא קבלו עדותו. עיין מ"ש בעניותי על זה לקמן מערכת קו"ף אות ח"י בס"ד:

צז. **רבי אליעזר בן יעקב.** הרמב"ם כתב שהיה בחרבן כן כתב בהקדמתו לפירוש המשנה ומנה ר"א בן יעקב בחבורת תנאים שראו החרבן וראיתי בספר אמרי צרופה בהקדמתו שתמה על זה דפ"ב דכלים בתוספתא מוכח שראב"י תלמיד רבי עקיבא וכן מוכח ביבמות דף צ"ג עכ"ד ואני בעניי אומר דהא והא איתנהו שראה החרבן וזו משנה שלימה במדות אמר ראב"י פעם אחת מצאו אחי אימא ישן ושרפו כסותו גם אמרו פ"ק דיומא דף י"ו מאן תנא מדות ראב"י שהוא ראה הבית. גם שהיה תלמיד רבי עקיבא כן נראה מיבמות צ"ג ומב"ר על פסוק ויוסף אברהם ויקח אשה. ומוכרח לומר שהאריך ימים ושנים רבות ולמד אח"כ מרבי עקיבא כמ"ש ספר יוחסין:

ודברי הרמב"ם בהקדמת פירוש המשנה גרמו לו להרב באר שבע בתוספותיו לסוטה פ"ט גבי מאין מודדין מחוטמו שכתב דראב"י לא היה חבירו של רבי עקיבא כי ראב"י היה בדור ריב"ז וחביריו שראו החרבן ור"ע וחביריו היו אחר החרבן ומה שהזכיר

קודם לרבי עקיבא אינו מן התימה וכו' ע"ש דכיון דראה דברי הרמב"ם שמנאו בחבורת התנאים שראו החרבן ובכת השנית אחר החרבן מנה לרבי עקיבא מזה דן שקדם לרבי עקיבא ואינו חבירו ונמשך אחריו הרב שירי כנה"ג בכללי התלמוד אות י"א ע"ש ונעלם משני המאורות הגדולים דראב"י תלמיד רבי עקיבא וכמו שהשיג עליהם הרב דברי אמת בקונטריסי דף י"ד. וכן השיג על הרב באר שבע בסדר הדורות דף ע"ח ע"ד. ומ"ש הרב אמרי צרופה להוכיח מהתוספתא דראב"י תלמיד ר"ע הרואה יראה דאין ראיה מהתוספתא שהיה תלמיד ר' עקיבא רק נראה שהיה אחרון ע"ש. גם בב"ר אינו אלא לאית דאמרי אבל לת"ק אין ראב"י מכלל תלמידי רבי עקיבא ויש להרגיש על הרב סדר הדורות דמייתי מב"ר סתם ואינו אלא כי אם לאית דאמרי. ומה שהזכיר שם תנחומא כעת לא ראיתי בתנחומא שאומר שראב"י תלמיד ר"ע. ועמ"ש בעניותי בספרי הקטן פתח עינים שם בסוטה. ועוד יש להאריך ולצדד ולהרחיב הדיבר כאשר ממעינ"י הישועה ישר יחזו פנימו ודוק הטב:

צח. **רבי אליעזר הגדול**. הוא סתם רבי אליעזר דמתניתין ומתניתא. והוא תלמידו של ריב"ז ומאד צריך לדקדק בין רבי אליעזר ביו"ד לרבי אלעזר בלי יו"ד שכמה גדולים אגב שטפייהו כתבו דברים אשר לא כן כמו שתראה בספר הקטן פתח עינים בברכות דף א' ע"ג. וביבמות דף קי"ג ע"ד:

ודע שרבינו בחיי כתב שהוא מזרעו של משה רבינו ואתי כמ"ש באגדה דמשה רבינו ע"ה אמר יהי רצון שיהיה זה מחלצי והרמ"ע במאמר חקור דין ח"ב פט"ו דאולי היה מבני בנותיו של משה רבינו ופירש המפרש דמבני בניו אי אפשר שלא היה לוי ע"ש ביד יהודה. והכונה מבני בנות בן משה רבינו ע"ה ואני בעניי נ"ל דמקור דברי רבינו בחיי הם ממדרש במדבר רבה פ"ט וירושלמי פ"ג דסוטה ע"ש ובסוף קונטריס אחורי תרעא ע"ש ודוק:

צט. **אין הולכין בממון אחר הרוב**. הרב המובהק חסידא קדישא כמהר"ר יהודה נבון זלה"ה חקר אם הוא מדאורייתא או דרבנן ע"ש בספרו הבהיר קרית מלך רב ח"ב סימן י"ב ולעת הלום היתה קרי"ה שגבה ממנו כי אינו נמצא אתי הספר הנזכר:

ק. **אין כותבין את התורה פרשיות**. הוכיח הרב החסיד יקרא דארע"א מדברי הרמב"ם שהוא מן התורה במ"ב אות ו' ושם הביא דברי הרי"ף והרא"ש בדין אין כותבין מגילה לתנוק. ע"ש דודאי בעית בהאי ארעא ואני בעניי עמדתי קצת בזה בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רפ"ג ועוד ארש נתנה יבולה בספרי הקטן פתח עינים בגיטין על דף ס' לך נא ראה:

קא. **אין שבות במקדש**. נראה מדברי התוספות בשבת דף מ"ב ע"א ד"ה אפילו של עץ דלא אמרינן אין שבות במקדש אלא באיסורי שבת אבל לא בשאר איסורים וכן כתב הרב מהרש"א בחידושי הלכות שם בהדיא וז"ל ואע"ג דאין שבות במקדש היינו באיסורי שבת אבל בשאר איסורים כההיא דמיירי התם מביאו ומזלפו על גבי אישים ליכא לפלוגי בין מקדש ובין גבולין עכ"ל ובספר מחנה ראובן על פסחים דף ל' בההיא דאמר רב קדרות בפסח ישברו שכתב הרא"ש משם ראבי"ה דאי אהדרינהו לכבשן לא גזרינן והביא ראיה מזבחים דף צ"ו ותמה הרב תפארת שמואל דשאני התם דאין שבות במקדש. תירץ דאין שבות במקדש לא אמרינן בשאר איסורים כמ"ש התוספות ומהרש"א עיין בספר הנזכר באורך ויש מי שחיזק דברי הרב תפארת שמואל במ"ש התוספות שם בזבחים דף צ"ו ד"ה ואם טש דבכלים דמקדש ברגל אוקמוה אדאורייתא וגבי כלים הקלו הרי דבכלי המקדש אין שבות ושפיר כתב הרב תפארת שמואל ונדחית ראית ראבי"ה. ויש לדחות כאשר יראה הרואה ודוק:

קב. **אתי עשה ודחי לא תעשה**. אי אתי עשה ודחי לאו הבא מכלל עשה הוא פלוגתא דרבוואתא מערכה לקראת מערכה כאשר העמיק הרחיב רחב רחב בספר מחנה ראובן דף י"ט ודף ך' ע"ש באריכות שוב ראיתי על י"ד היאו"ר יד מלאכי אות שב"ע דבא לבית הספק הרב מהר"א ישראל והרב המחבר השיבו אך קצרו את הרחב ואני לא אמרתי אלא להזכיר:

קג. **אסור**. כתבו התוספות בתעניות ריש דף י"א אסור לשמש בשני רעבון וא"ת הרי יוכבד נולדה בין החומות וי"ל דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות וכו' עכ"ל. עין רואה דאע"ג דקאמר אסור לאדם כתבו דלא הוי איסור אלא לעושה חסידות. והוא חידוש והרב אליה רבה סימן ר"מ ס"ק ך' כתב על דברי התוספות ולכאורה לא שייך איסור במילי דחסידות אלא נראה פירוש תוספות שכתבו דהוא חסידות לחשוכי בנים כיוסף עש"ב. וכן ראיתי להרב באר שבע בספרו צידה לדרך פרשת מקץ אך בחזקת היד וז"ל וק"ל טובא על דבריהם מדקאמר בגמרא סתם אסור משמע אסור מן הדין ולא ממדת חסידות וכו' ע"ש שהאריך ופירש דברי התוספות כהרב אליה רבה ע"ש:

והן עתה נדפסו חידושי הריטב"א למגילה וראיתי לו ז"ל על דף כ"ח שכתב גבי תיתי לי דלא עבדית שותפות וז"ל והנכון דההיא לאו איסורא ממש דאורייתא או דרבנן אלא מדת חסידות בעלמא וכענין שאמרו אסור לאדם שילוה מעותיו בלא עדים ואסור להלוות את הגוי ברבית וכענין שאמרו אסור לשחרר עבדו ועובר בעשה וכדפרישית במסכת

גיטין מורי נר"ו עכ"ל ובדפוס יש ט"ס הא למדת דהריטב"א ורבו מפרשים כמה מקומות דקאמר אסור בגמרא ואינו אסור לא דאורייתא ולא דרבנן אלא מדת חסידות בעלמא ומעתה דברי התוספות הנזכרים כפשטן ואין צורך למה שנדחקו בדבריהם הרבנים הנזכרים:

איברא דזה שכלל הריטב"א המשחרר עבדו בהנך מוכח דגם במשחרר עבדו ליכא איסורא לא מדאורייתא ולא מדרבנן ואיכא למיקם דהריטב"א גופיה בחידושיו לגיטין על דף ל"ח כתב משם רבינו דאסורא דרבנן איכא ולאו עשה גמור הוא. והוא הפך מאי דכתב הכא במגילה משם רבו דהוא מדת חסידות בעלמא. אם לא שנאמר דמורי לחוד ורבינו לחוד. ומ"מ יש להרגיש דהכא והתם מייתי לה ומשתוקא נסיב והוו תרתי דסתרן. ולא עוד אלא דממ"ש בחידושיו לעירובין משמע דסבר דהוא מדאורייתא כאשר יראה המעיין. ויש ליישב. ועמ"ש בספר הקטן פתח עינים ריש שבת ודוק:

שוב ראיתי להר"ן סוף פ"ק דע"ז שכתב משם הרמב"ן בהא דאסור לעשות שותפות עם הגוי דליכא איסורא לא מדאורייתא ולא מדרבנן ולא מתסר אלא ממדת חסידות ע"ש וכן כתב הרב הנמקי יוסף סוף פרק ארבע מיתות דאינו אסור אלא ממדת חסידות ע"ש וק"ק על הרב צדה לדרך והרב אליה רבה שתמהו על דברי התוספות בתעניות שכתבו דלא הוי אסור אלא מחסידות. ונדחקו לאפוקי מילייהו מפשטן. ולא זכרו דברי הר"ן והרב הנמקי ז"ל דכתבו דאסור דהתם אינו אלא מדת חסידות. ועמ"ש בעניותי לעיל אות י"א בס"ד ודוק:

קד. **אשר**. הוראת תיבת אשר כתבו הרב באר שבע בתוספותיו פ"ג דהוריות והרב קרבן אהרן גבי אשר נשיא יחטא דשנינו יכול גזרה. פירשו דאשר מורה על הודאי וקשה דמסיק במכות דף ח'. דכל היכא דכתיב אשר דאי בעי הוא אם לא שיש גילוי בכתוב. או דשני קרא בלישניה כי ההוא דאשר נשיא יחטא. ומהשינוי דרשו נמי אשרי הדור וכו' כדאמרו שם בהוריות בש"ס בהך דרשא דאשרי הדור. ובזה תריץ יתיב הרב מופת הדור מהרח"א בישרש יעקב דף ע"א מאי דאמרינן אשר שברת יישר כחך ששברת במ"ש הרשב"א ע"ש ובשערי ועיין מה שדרשו בזוהר הקדוש על פסוק אשר נשיא יחטא ע"ש:

קה. **אין בודקין מן המזבח ולמעלה וכו'**. אף מי שהיה כתוב באסטרטיא של מלך. זו משנה בקדושין דף ע"ו. וראיתי להרב יפה מראה פ"ג דע"ז שהקשה על איתי הגתי שהיה שר צבא במלחמת אבשלום והא קי"ל כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך והיאך נתנה שררה זו לגר ואפילו ליכתב בחיילות של בית דוד היה צריך להיות מיוחס כדאיתא פרק עשרה יוחסין וי"ל דהוראת שעה היתה כי לא נמצא גבור חיל

כמוהו עכ"ל. ומעין דוגמא תירצו הר"ם מקוצי והרשב"ץ על שמעיא ואבטליון שהיו נשיא ואב"ד והיו מקהל גרים וניחא להו דלא היה כמותם בחכמה ולכך מינום. ולפי דבריהם הן נסתר דינו של הרב כנה"ג בח"מ סימן ז' דסמיך אהא דשמעיא ואבטליון ולפי האמור אינה ראיה וכאשר אני בעניי כתבתי במקומו. וזה דומה לתירוץ הרב יפה מראה. אך יש להעיר על הרב ז"ל דהרי שם פרק עשרה יוחסין עלה דהך פריך הש"ס והאיכא איתי הגתי ועוד וכו' ת' ילדים וכו' דאזלי לבעותי עלמא. הרי דהש"ס קשיתיה מאיתי וכו' ומת' ילדים וכו' ומשני דאזלי לבעותי עלמא ואמאי הרב העלים עין משינויא דהש"ס ותו דדבריו הפך הש"ס דהוא סבר דירד למלחמה להלחם והש"ס מסיק דלא ירד:

ואם נפשך לומר דהש"ס מאי דמשני הוא דוחק דאיתי שר צבא ולא ירד למלחמה דהתינח לת' ילדים דמצינו לומר דלא ירדו למלחמה בתוך ישראל כדפירש"י אבל על שר צבא אינו מתישב. הן לו יהי כדברך מאחר דמוכח מהש"ס ודאי דשינויא דאזלי לבעותי עלמא לשנויי גם לאיתי. הו"ל להרב ז"ל להביא דברי הש"ס ולדקדק בהם. ותו יש להעיר על הרב ז"ל שכתב כי לא נמצא גבור חיל כמוהו דאפילו נימא הכי כל דאיכא גבורים מיהא תסגי ותו דהאיכא יואב ואבישי. ואם כונתו כי לא נמצא לשים לשר על המחנה הג' כמוהו גם זה דוחק ואינו מספיק להתיר לגר להיות לראש ולשר. ויש לדחות:

קו. **רבי אלעזר בן פדת.** פשוט דהוא תלמיד ר' יוחנן ביבמות דף כ"ה ודף צ"ז ובירושלמי פ"ב דברכות ופ"ב דשקלים ושאר דוכתי. וא"כ יש להעיר עמ"ש במציעא דף פ"ד כי נח נפשיה דריש לקיש והוה מצטער טובא ר' יוחנן ניזיל ר' אלעזר בן פדת דמחדדן שמעתתיה והלא תלמידו היה. ולזה יש לומר דכבר היה גדול ונסמך לרבי ולא הוה שכיח גביה דר' יוחנן. והגם שהיו לו לר' יוחנן כמה תלמידים גדולים שלמים וכן רבים שכבר הם לומדים ומלמדים לאחרים בחרו לר' אלעזר דמחדדן שמעתתיה. אך עדיין יש להעיר דודאי ר' אלעזר ידע בטבע ר' יוחנן דהוה בעי מאן דמותיב ליה ואיהו מפרק דבהכי רווחא שמעתתא וא"כ איך שבקיה למנהגיה והיה אומר תניא דמסייע לך. ואפשר דשפיר ידע ארחיה דרביה ר' יוחנן ברם הוה מסתפי שמא מתוך הויכוח יצא מפיו איזה דיבור שלא כמשפט ויקפיד ר' יוחנן. [יש סמך גדול לזה ממ"ש הרמב"ן בחדושי מציעא פרק המקבל הביאו רבינו בצלאל בכלליו כ"י שכתב בתוך דבריו להקשות על פירוש רש"י במה שפירש עמ"ש כי מטית לשחיטת קדשים וכו' וז"ל ועוד שלא מצינו חכם שאומר לחברו שיקשה לו אלא כל החכמים מקפידים בכך ור' יוחנן עניש כמה תלמידי משום דאקשו ליה ואע"ג דמשבח ליה לר"ל בתר דקטליה ורב כהנא קביל עליה דלא לותביה

ואיכא נמי דמצלי בהכי רחמנא ליצלן מכיסופא דשמי עכ"ל הנצרך לנו. ובהכי תנוח תעדנו כמה שר' אלעזר לא פריך ליה ודוק:

קז. **איש**. כי כתיב בקרא דינא הוא דממעטינן אשה אי לאו דאיכא ריבויא דמאי דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש וכו' היינו דוקא היכא דכתיב לשון זכר אבל כי כתיב איש וליכא ריבויא לאשה איש הוי מיעוט לאשה כאשר מתבאר מסוגית פסחים דף צ"א ומפ"ק דקדושין גבי כשהוא אומר תיראו וכו' ובקמא דף מ"ד ע"ב ושם דף ק"ט ובתוספות בסנהדרין דף ס"ו ודף פ"ד עיין שם בכל הני דוכתי ובחון מהם וחקור בהם. ומיהו יש חילוקים שכתבו האחרונים כאשר תראה להרב שאלת יעבץ בח"ב סימן ס"ט דף מ"ב ריש ע"ב ויש להשיב קצת עיין בדבריו ודוק בסוגיות הנזכרות ואביזרייהו:

קח. **איש**. פרט לקטן דרשינן בכמה וכמה דוכתי בספרא וספרי והש"ס ומהם בסנהדרין דף נ"ב ודף נ"ד ופסחים דף צ"א ות"כ פרשת טהרה וספרי פרשת תצא. ואמרינן אין לי אלא איש בן ט' שנים ויום א' מנין ת"ל ואיש. ועיין מה שכתבתי אני בעניי במאי דשייך לזה בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תנ"ז ומשם באר"ה. והרב יעבץ בתשובה הנזכרת בסמוך כתב דכי כתיב איש טפי אית לן למעוטי קטן מלמעוטי אשה. ועמ"ש התוספות ריש חגיגה ומ"ש אני בעניי בספר הקטן פתח עינים שם:

קט. **איש**. ממעטינן מאיש ולא רוח ושד והוא בכלל מ"ש במשנתנו ומי שאינו איש כן כתב הרב מהר"ם מלובלין בתשובה סימן קי"ו והסכימו האחרונים עמו ודלא כספר נחלת בנימין דפליג עליה. ודברי ספר חקי דרך א"ה סימן ו' שלא בדקדוק כאשר ישר יחזו פנימו ממעיי"ני הישועה:

קי. **איש**. ולא בהמה כן אמרו בספרי זוטא פרשת נשא הובא בילקוט על ידי איש מקנא אותה ולא ע"י בהמה וכ"כ הרמב"ם פ"א מהלכות סוטה ושכב איש אותה פרט לקטן ולבהמה. ולנו בעניותנו אריכות דברים בזה בסוגיות הש"ס והתוספות ודברי אחרונים בס"ד:

קיא. **אין מושיבין מלך בסנהדרין**. כתב הרב כנסת הגדולה בהגהותיו להרמב"ם ליישב מאי דקשיא מדוד הע"ה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה שהיה מכלל הסנהדרין דמאי דקתני הוא אין מושיבין אבל אם ישב מעצמו שפיר ע"ש ונעלם ממנו דבירושלמי פ"ב דסנהדרין אמרו אין המלך יושב בסנהדרין ואם נפשך לומר. מ"מ הו"ל להרב להביאו. וגם לשון הרמב"ם דקאמר שהיה מכלל הסנהדרין אינו מתישב כפי פירושו:

והר"ן בחידושיו פירש דאין מושיבין היינו ולא יהיה ממנינם דאי ממנין הסנהדרין התנן מלך לא דן ואף במלכי ב"ד אין מושיבין היכא דלא הוי ממנינם וכו' ע"ש והנה הרב

באר שבע בתוספותיו פ"ק דהוריות והרב משנה למלך הקשו במ"ש שם א"ר יונתן מאה דישבו להורות דאיך יתכן דהסנהדרין הם ע"א ואין להוסיף עליהם ע"ש במש"ל פ"ט דסנהדרין. ואני בעניי תירצתי בספר הקטן שער יוסף סוף דף י"ט דאין להושיב בקבע בסנהדרין אלא ע"א ולקרוא כלם בשם סנהדרין אבל אם ירצו הסנהדרין יכולים לישב טפי מע"א וכו' ע"ש באורך ומדברי הר"ן שהבאתי יש ראיה לזה דמוכח מדבריו דיכולים לישב בסנהדרין יותר ולא יהיו ממנינם חוץ מן המלך ודוק הטב כי יש לצדד:

קיב. **אין מושיבין מלך בעיבור שנה**. מקשים מחזקיהו המלך דישב ועיבר ניסן בניסן ועיין מה שכתבתי בעניותי בספרי הקטן פתח עינים פסחים על דף נ"ו בסייעתא דשמיא ושם דקדקתי עמ"ש הרב שושנים לדוד על זה ע"ש:

קיג. **אין מעמידין מלך אלא עפ"י ב"ד של ע"א ועל פי נביא**. כ"כ הרמב"ם ריש הלכות מלכים ובחלוקת ע"פ ב"ד של ע"א. מרן בכ"מ לא זכר מ"ש הוא עצמו פ"ד דכלי המקדש שהוא תוספתא. ואשתמיט להרב פר"ח דברי מרן הנזכרים ולהרב גופי הלכות התוספתא ודברי מרן הנזכרים:

ומ"ש על פי נביא הקשה הרב לחם משנה דמנין לו כי לא נאמר בתוספתא וכו' ונעלם מהרב ז"ל שהוא תלמוד ערוך ברייתא דספרי פרשת שופטים. ומאי דלא אתמר בתוספתא ל"ק דמילי דשוו מלך וכ"ג קתני ומילתא דליתא בתרוייהו לא קתני:

קיד. **אלמנה**. שמעתי בילדותי מרב וחסיד בישרא"ל גדול שמו זלה"ה דנסתפק אי אלמנה מהמלך מהאירוסין דלא נתיחד עמה ולא בא אליה אי אסירא להדיוט. או דילמא מאחר דזו לא נגע ולא פגע בה המלך ולא הביאה המלך חדריו שריותא היא. ובו בפרק אני ענית"י להחסיד ורב הנזכר לישר"י לן מר דודאי אלמנה סתם היא בין מן האירוסין בין מן הנשואין כדמוכח ביבמות דף ך' ודף נ"ט ודף ס"א ולא עוד אלא דבסנהדרין דף י"ח דקתני כ"ג חולץ כו' אמרו בש"ס קפסיק ותני ל"ש מן האירוסין ל"ש מן הנשואין ותנן סמוך לכ"ג מלך לא חולץ וכו' והדבר מבואר. ותו דמסתברא כיון דקדשה היא אשת מלך והרי היא אשת איש אעפ"י שלא נבעלה כמ"ש הרמב"ם ריש הלכות אשות וא"כ לא יש ס"ד דתשרי להדיוט ופשוט:

ומן האמור תשובה מוצאת למ"ש הרב אדמת קדש זלה"ה ח"ב א"ה סימן ד' דאלמון המוזכר בדברי רז"ל סתם הוא אלמון מן הנשואין ולפ"ז כי אמור רבנן דאלמון לא יברך אלא יום א' כשנשא אלמנה הוא דוקא אלמון מן הנשואין דזהו נקרא אלמון סתם וכו' ע"ש ויש לעמוד דמהני שמעתתי נהירן וצהירן דאלמנה היא בין האירוסין בין הנשואין נימא דה"ה כי אמור רבנן אלמו"ן על משפטו ישב דינא יתיב היתה כאלמנה. איברא

דלענין דינא בנדון הרב הנזכר יש פנים לומר דאלמון דהתם הוא דוקא מן הנשואין דניכר החוש"ה אל העי"ן דאלמון מן האירוסין אית ליה שמחה טפי בנשואיו:

קטו. **אוכל**. פחות מכביצה אם מקבל הכשר נראה מדברי התוספות דפרק המצניע דף צ"א ד"ה אי לענין וכו' דאף מדרבנן אינו מוכשר וכ"כ בהדיא הרב חידושי הלכות בפרק כל שעה דף ל"ג ע"ד התוספות ד"ה לאימת יע"ש ומ"מ סותרים דבריהם בכריתות פרק אמרו לו גבי ההיא דהתירו לה למגע טמא שכתבו להדיא דמדרבנן מקבל הכשר בכ"ש וכן הוא מוכרח מדברי הגמרא שם יע"ש. וצ"ע. מצאתי כתוב בכ"י מהרב המופלא מהר"ח בר דוד אבואלעפיא זלה"ה ועיין בספר א"ד מ"ק אות פ"ג:

קיו. **אוכל**. לטמא אחרים לכ"ע בעינן כביצה ובלא"ה לא מטמא כמבואר בכמה מקומות. וצריך להתיישב במתניתין דפ"ב דטהרות מ"ד דתנן הראשון והב' שבתרומה טמא ומטמא וכו' עמ"ש הראשונים ז"ל בפרק לולב הגזול דטעמא דאתרוג של תרומה טמאה היינו משום דכתותי מכתת שיעוריה עיין בתוספות שם ובחידושי הרשב"א ז"ל שם יע"ש והשתא האיך ראשון שבתרומה מטמא אחרים כיון דכתותי מכתת שיעוריה ואין כאן שיעור ביצה לטמא אחרים וכעת צ"ע. שוב ראיתי שהתוספות פרק ארוסה ד"ה לאו כגבוי הקשו כן עלה דההיא דאמרינן בבכורות דכלאי הכרם מטמאים ט"א והניחוהו בתימא יע"ש. ולא ידעתי אמאי לא ק"ל אמתניתין דטהרות וכדבר האמור והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות ט"א דין כ"ה כתב הערלה וכלאי הכרם וכו' כולן מתטמאין ט"א יע"ש וכנראה דשינה לכתוב מתטמאין ולא כתב מטמאין כגירסא בגמרא ליישב קושית התוספות והרשב"א ז"ל כמו שהארכנו במ"א יע"ש וכן מצאתי בספר שער אפרים סימן ל"ח שכתב שם בנו ז"ל כן בדעת הרמב"ם יע"ש. ואני אומר שאם זאת היתה כונת הר"ם ז"ל אין זה מעלה ארוכה דמה יענו שפתי צדיק להההיא דתרומה טמאה שכתבנו והדבר צ"ע. כך מצאתי כתוב להרב הנזכר זלה"ה:

קיז. **איסורין דרבנן**. כגון אסור למלאת פיו שחוק ולשמש בשני רעבון ולישן ביום יותר משינת הסוס וכיוצא אין עליו לא מלקות ולא נדוי אלא קורין אותו עובר על תקנת חכמים. כן כתבו הגאונים בתשובה הביאה רבינו ירוחם חלק אדם נתיב י"ח והביאו מרן בבדק הבית י"ד סימן זק"ן. והרב ארעא דרבנן מ"ק אות ע"ו ובספר ריח שדה בשו"ת סימן י"ב הביאוהו משם בדק הבית וכתב בספר ריח שדה דמה שמנדין לדברי חכמים היינו מה שגוזרין כדי שלא יבא ליגע באיסור תורה ועושין משמרת או על מצוה שלהם וכן כתב הרב החסיד בארעא דרבנן. ולי ההדיוט נראה שאין דברי הגאונים אמורים אלא באיסורים קלים כגון הני שהזכירו דנראין הדברים שהם חומרות ועין רואה דכמעט רובא

דעלמא לא זהירי בהו. וכבר כתבו רבוואתא ז"ל דזמנין דאמור רבנן בש"ס אסור והוא מדת חסידות וכמו שהבאתי דבריהם בעניותי לעיל אות ק"ג:

קיח. **ארוסה**. אסורה לבעלה מדברי סופרים כן כתב הרמב"ם פ"י מהלכות אישות וכתב הרב המגיד דהראיה מנהג יהודה שמיחדין אותה קודם כניסה לחופה ואם היתה אסורה לו מן התורה לא היה מותר לו להתיחד עמה עכ"ד ושמעתי מקשים דמשמע מדברי הרב המגיד דביהודה היו עוברין אדרבנן והרי היו מברכין ברכת חתנים משום דכלה בלא ברכה וכו'. ולי הצעיר אפשר לומר דסבר הרב המגיד דההיא ר' יהודה היא אבל לתנא קמא גם ביהודה לא היו מברכין ברכת חתנים אלא בבית חתנים ועיין בשיטה מקובצת:

קיט. **אמוראים היו בקיאים במשניות דסדר טהרות**. כן כתבו התוספות במציעא דף קי"ד וכן כתבו התוספות בחולין סוף דף ק"י ע"ש. וכן כתוב בשיטה מקובצת שם. ומכל שכן שהיו בקיאים במקרא. ותימא על התוספות בבתרא דף קי"ג שכתבו דזמנין האמוראים לא היו בקיאים בפסוקים ומייתו ראיה מסוגית קמא דף נ"ד דקאמר איני יודע אם נאמר בהם טוב ע"ש. ובעניותי הדברים קשים לומר על האמוראים כן ומה גם דאמרו רז"ל דצריך ת"ח להיות בקי בכ"ד ספרים והביאו רש"י בפירוש החומש פרשת תשא ע"ש. וסוגית קמא אינה ראיה דשערי תשוב"ה לא ננעלו וכבר המפרשים אסברוה ניהלן וגם אני בענייי פירשתי בזה פירוש קרוב לאמת ככתוב במקומו. ועמ"ש הרב מהרי"ל סימן קמ"ט (כפי סימני הדפוס) ע"ש ובמקום אחר כתבתי קצת בזה:

קך. **אין דרך תלישה אלא ביד או בכלי ולא על ידי זריקה**. ואם זרק אבן על האילן והשיר פירותיו אינו חייב אלא פטור אבל אסור מדברי סופרים כן כתב רש"י בשבת דף ע"ג וכתב הרב בכור שור דלא מיעט רש"י אלא ע"י זריקה אבל בפיו חייב מדאורייתא ע"ש דף קי"א ועיין מ"ש הרב מגן אברהם סימן של"ו וע"ש בברכי יוסף ומחב"ר:

קכא. **אין מושיבין זקן בסנהדרין**. הכי אמרינן בסנהדרין דף ל"ו וכתב בספר יוחסין דף כ"א משם רבינו חננאל דהיינו טעמא שלא מינו לר' אליעזר הגדול לנשיא ומינו לר' אלעזר בן עזריה מפני שהיה זקן מאד. ועמ"ש אני בענייי בקונטריס אחורי תרעא דף קע"ד ע"ד ע"ש:

והן עתה ראיתי בספר יוחסין דף י"ב שכתב וז"ל ורבן יוחנן בן זכאי אעפ"י שהיה זקן מאד מינוהו ראש הסנהדרין אעפ"י שכתב רבינו חננאל כי ביום שמינו לראב"ע לא מינו לר' אליעזר שהיה זקן וכו' עכ"ל. ואפשר שכונתו שהיה זמן שר' אליעזר פירש והיה בביתו וכיון שכן איכא חששא משא"כ ריב"ז ובהכי נדחה צד א' שצדדתי באחורי תרעא. אמנם אפשר לפרש דבריו דהכא גבי ריב"ז לא היה כמוהו על דרך שכתב הרשב"ץ בשמעיא

ואבטליון וכ"כ במנחת יהודה משם הר"ם מקוצי. ודוק הטב. א"נ דשאני התם בעת החרבן דהקיסר הרג רשב"ג והיה מוכרח רבן יוחנן בן זכאי שהוא מצא חן בעיני הקיסר ומשו"ה נתמנה לנשיא. ועמ"ש לקמן במערכת יו"ד אות יו"ד בס"ד ודוק:

מערכת ב

א. **ברכה שאינה צריכה**. בברכות דף ל"ג סוף ע"א אמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא. והביאה הרי"ף פרק אלו דברים וכתבו התוספות בראש השנה דף ל"ג והרא"ש בפסקיו פ"ק דקדושין דברכה שאינה צריכה אין אסורה אלא מדרבנן וכ"כ הרב החינוך פרשת עקב וספר המכריע סימן ע"ח וכן כתבו תלמידי רבינו יונה פרק אלו דברים וכבר הרב החסיד מר ניהו רב"ה בארץ"א באות ק"ז הביא דברי תלמידי רבינו יונה ורמז מ"ש מקראי קדש בשם התוספות ע"ש. אמנם מדברי הרמב"ם פ"א דברכות משמע לי דהוי מדאורייתא וכ"כ הרב מגן אברהם סימן רט"ו וכן הוכיח הרב מקראי קדש דף קכ"ד ממ"ש הרמב"ם סוף הלכות שבועות וכן כתב בפירוש בתשובות הנדפסות מקרוב קראו בשמותם פאר הדור סימן ק"ה דכתב דברכה שאינה צריכה דאורייתא. ואשר יקשה מתשובה אחרת להרמב"ם שם סימן כ"ו אני בעניי תירצתי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן מ"ו ושם הוכחתי מדברי הראשונים דלא מיבעיא ברכה שאינה צריכה דכשמברך אין צריך לברך דאיסורא הוא אלא אפילו דכשמברך הוא חייב לברך אלא שמחמת מה שקדם היא ברכה שאינה צריכה הוא איסורא והארכתי בעניותי בזה ע"ש ובמחזיק ברכה סימן רט"ו ודוק הטב:

ודע שהרב מהר"י זיין בפרח שושן א"ח סוף סימן י"ד העלה דאף מהרהר ברכה שאינה צריכה עובר בלא תשא ולי ההדיוט נראה כדעת הרב גנת ורדים דאין בהרהור משום לא תשא והגם דבברכי יוסף סימן ס"ב הייתי קוהה על זה בפתח עינים ברכות על דף ך' דחיתי ראיות הרב פרח שושן ע"ש:

ב. **בנים כסימנים**. כתב הרב המגיד פ"ב מהלכות אישות דין ט' וז"ל מדברי הרבה מן המפרשים נראה שאפשר לקטנה שתתעבר ולא תמות וכל זמן שילדה בנים כסימנין משעת העבור ואפילו מקודם זמן נערות ואינה יכולה למאן וזה נראה מדעת הראב"ד ממה שכתב פרק י"ט בהשגות עכ"ל הה"מ:

ויש להסתפק לדעת הראב"ד לפי מאי דסבר הראב"ד פ"ג מאסורי ביאה ופ"ב דסוטה דקטנה אין לה רצון להאסר על בעלה ע"ש אם קטנה נשואה זנתה ברצון ונתעברה מאותה ביאה אם אסורה לבעלה מי אמרינן כיון דמאותה ביאת זנות נתעברה הרי חשיבא

גדולה כמו שסובר הראב"ד דבנים הרי הם כסימנים אפילו בקטנה משעת עבור ולמפרע ניכר שבא על הגדולה ברצון ואסורה לבעל ולבועל. או דילמא אי אמרה הראב"ד היינו מהעבור ואילך לאפוקי בעת הביאה דבה שעתה היא קטנה ואין לה רצון ולא אסירה לבעלה ישראל דבא על הקטנה מקרי ובחזקת שלא תתעבר ושריא:

ואפשר להביא קצת ראיה ממ"ש פרק קמא דכתובות על מעשה דבת שבע מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה התם אונס הוה ואב"א כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו. ומוכח דאי לאו דנאנסה אי נמי קבלה גט היתה אסורה לבעל ולבועל. ולדעת הראב"ד דסבר דקטנה אין לה רצון ליאסר וחשיב אונס ובישראל שריא הרי בת שבע קטנה היתה בציר משב שני כדאמרינן ריש פרק בן סורר ומאי פריך מבת שבע מפני מה לא אסרוה. אלא מוכח דסבר הראב"ד דכל שנתעברה למפרע באותה ביאה עצמה שממנה נתעברה חשיבא גדולה ואסורה וכיון דבת שבע נתעברה גם הביאה זנות היא ואסורה לאוריה ולדוד המלך ע"ה והיינו דחקרו בש"ס מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה ומשני אונס הוה וכו':

ואולם לדעת הרמב"ם דסבר דבנים כסימנים דוקא אחר י"ב שנה א"נ דסבר דאף קודם י"ב אחר הלידה בנים כסימנים אבל כל זמן שהיא מעוברת דין קטנה יש לה ויכולה למאן כמ"ש הרב המגיד והדברים עתיקין כמו שהאריך הרב לחם משנה שם פ"ב דאשות בצדדים וצידי צדדים מכאן ראיה לדעתו דקטנה שזנתה ברצונה נאסרת דאף דנתעברה מביאה זו בת שבע חשיבה קטנה באותו פרק או עד שילדה. ולפי דעתו ז"ל גבי בנים כסימנים מוכח מינה דקטנה נאסרת על בעלה אם זנתה ברצון וכמ"ש בעניותי בהגהותי פ"ג דאסורי ביאה ע"ש שהארכתי קצת ועמ"ש הר"ן בחידושי סנהדרין ריש פרק בן סורר ד"ה קטן ודוק בדברי קדשו ע"ש ובמ"ש הר"ן בנדרים דף ל"ה ע"ב ודוק:

ג. **בתולה**. ראיתי לכתוב חידוש בשגם אינו מעין מלאכתנו. והוא כי שמעתי מפי אנשים של צורה בערי איטאליא ובעיר אמשטרדאם שכל בתולה שנולדה ביום הששי אין לה טענת בתולים כי משפט מזל ויום הששי מחייב שלא יהיה לה בתולים. וגם ראיתי עדות אחד מרב דפקיע שמיה בדור שלפנינו הרב החסיד מהר"ר יוסף פאייאמיט' זלה"ה שהוא מעיד שבת פלוני נולדה יום הששי וחתים עלה. ומסתם לה סתומי אמאי אכפל תנא ושרטט וכתב לה. ואשתומם כשעה דאין בש"ס והפוסקים רמז מזה. ואם אמת הדבר לא נמצאו לה בתולים לנולדה ביום הששי לא היה דבר נעלם מרז"ל והי"ל ללמד דעת דנ"מ טובא. ועד אחרון פה ליוורנו שנת תלק"ט בחזרתי לש' משליחות מצוה כה הראוני העתק מ"ש בספר פחד יצחק כ"י להרב מהר"י לאמפרונטי זלה"ה אות נ' על זה וכתב

שכך הורגלו באיטאליא משנת תג"ל וכמה רבנים עשו לבנותיהם הנולדות יום הששי עדות זה ולא נודע טעם הדבר כי מלבד שלא נמצא בש"ס ופוסקים. גם חכמי הרפואה וחכמי התכונה לא דברו בזה אך משם אחד קדוש כתב דיש סוד בדבר הנמסר מפה לאזן. ואחר זה כתב דכמה בתולות שנולדו ביום הששי שעשו אביהן עדות על יום לדתן בהגיע תור נשואיהן נמצאו להן בתולין כשאר בתולות זהו תורף דברי ספר פחד יצחק. ואזן מילין תבחן דהני מילי רפויי מרפיין חלושי"ם יעברו ומ"ש דיש סוד בדבר מי יתן והיה סו"ד וסב"ר ומאן גבר בכלא בדור יתום מגלה רזין וסודות חדשות מעתה:

ד. **בעיא במידי דלא נפקא מינה מידי**. רש"י כתב פ"ק דחולין גבי אברי בשר נחירה דאע"ג דמאי דהוה הוה בעי משום דרוש וקבל שכר. והרא"ש בפסקיו הקשה עליו מריש יומא דפריך כיצד הלבישן מאי דהוה הוה ומשני למסבר קראי אלמא דדוקא אי איכא משום אסבורי קראי בעי וכתב דבעיית אברי בשר נחירה נ"מ לדינא באחד שנדר וכו' ע"ש והרב החסיד הרמ"ד ביד"ו החזקה הפליא למלא את יד"ו מן הש"ס מכמה דוכתי דבעי ולא נ"מ מידי. ועד אחרון הביא מפ"ק דסנהדרין דף י"א איבעיא להו על התקופה שמחין וכן פרק חלק דף צ"ה בעי אביי חסר אלפא וכו' ותנן פ"ז דנגעים אלו בהרות טהורות שהיו בו קודם למתן תורה וכו' וגם הרב באר שבע לא רמז כלל מכל האמור עכ"ל בקצור הלא בספרתו באורך והרואה יראה דדרך קשתו על הרא"ש והתוספות דחגיגה דף ו'. וגעגועים יש לי על הרב דהלא הרא"ש והתוספות סמכי על ההוא דפ"ק דיומא דפריך כיצד הלבישן מאי דהוה הוה וא"כ כל הקושיות שהקשה לא על התוספות והרא"ש תלונותיו והנה תסובינה למרמא מכל הני אההוא דפ"ק דיומא והתוספות והרא"ש נקיים כי מה שיתרץ לסוגיות הש"ס יתרץ להתוספות והרא"ש. והן אמת דיש להעיר על התוספות והרא"ש דסמכי אההיא דיומא ולא העלו על שפתם כלהו שמועי הנז' ומה גם דהרא"ש כתב שם פ"ק דחולין בהקשותו על רש"י דלקבוע בעיא בדבר שאין בו צורך לא אשכחן ע"ש. ומה שנטה ללו"ן על הרב באר שבע קיצר בדבריו שלא הזכיר כאן בתחילה הרב באר שבע אבל נראה שכיוין על מ"ש הרב באר שבע בהוריות על דף י"א ע"ש ומה שהקשה הרב באר שבע מפ"ב דע"ז במה שמש משה ומפ"ק דסנהדרין שור סיני בכמה וכתב דשמא לאסבורי קראי ק"ק דהם דברי התוספות שם בסנהדרין דף ט"ו וחגיגה דף ו' ואמאי לא נשא את שמותם על שפתיו. והר"ן בחידושיו לסנהדרין שם כתב וז"ל שור סיני בכמה וכו' וא"ת מאי נפקא מינה מאי דהוה הוה וי"ל דרוש וקבל שכר. וא"נ נפקא מינה לנודר דאי אמר הריני נזיר אם מיתת שור סיני בכ"ג אי הוי בכ"ג הוי נזיר ואם לא איננו נזיר עכ"ל. ותירוץ ראשון דהר"ן הוא כמ"ש רש"י בפ"ק דחולין בבעיית אברי בשר נחירה

וקשה עליו קושית הרא"ש מסוגית פ"ק דיומא דפריך כיצד הלבישן מאי דהוה הוה וכו' ואפשר לומר דדעת רש"י והר"ן דכיון דאשכחן בכמה דוכתי דבעי בעיא בדבר שאינו צורך סברי דדבר זה לומר דרוש וקבל שכר הוא דבר פשוט וכדאמרינן בסנהדרין ריש פרק ד' מיתות וזבחים דף מ"ה וזו אינה צריכה לפנים להקשות ולתרץ. ומשו"ה הש"ס בכמה דוכתי בעי בעיי שאינן צריכות וכן כמה וכמה בעיות בסדר קדשים ושתיק הש"ס ולא פריך ומשני. אך כי אית ליה שינויא אחריתי כגון פ"ק דיומא ופ"ק דחגיגה פריך ומשני ולאו למימרא דכי ליכא לשנויי כהנהו היא קושיא דהתירוץ פשוט דרוש וקבל שכר וא"צ לאומרו דהא חזינן כל סדר קדשים כמה בעיות רחוקות ומוכרח לומר דרוש וקבל שכר ומה גם דכבר בפירושא אתמר ר"פ ד' מיתות וזבחים דף מ"ה וה"ה לכלהו בעיי אלא דכי איכא לשנויי עביד דרך קושיא ותירוץ הש"ס. זה אפשר שהוא דעת רש"י ואחריו נמשך הר"ן בתירוץ ראשון:

ומה שתירץ הר"ן בתירוץ שני כן תירץ הרב המאירי בפסקיו כ"י והביאו הרב מופת הדור מהר"ח אלפאנדארי בספר נחמד דרך הקדש דף ג' ע"ד וכתב עלה וכפ"ז יקשה בהפך מאי פריך מאי דהוה הוה ביומא ופ"ק דחגיגה למאי נפקא מינה עכ"ל. ואפשר דפריך ושני משום דאית ליה שינויא רויחא מעין דוגמא למ"ש בסמוך. ושם מהרח"א רמז דאיכא בעיי בפסחים וזבחים וכו' ונראה שכיון לסוגיות שהביא הרב החסיד הרמ"ך בי"ד הגדולה:

ומאי דהקשה הרמ"ך בסוף מפ"ק דסנהדרין על התקופה שמחין ומפרק חלק בעי אביי חסר אלפא וכו' כבר קדמו הרב חוות יאיר בתשובות סימן קכ"ד ומה שתמה על הרב באר שבע דלא רמז כלל וכו' נעלם ממנו דהרב באר שבע בתוספותיו לפרק חלק גם הוא קשיתיה ההיא דבעי אביי חסר אלפא ע"ש ואני בעניי בספר הקטן פתח עינים יישבתי שם פרק חלק דנ"מ לשטרות אי כתיב בשטר לשון כיוצא בזה ע"ש:

והיא דתנן ריש פ"ז דנגעים אלו בהרות טהורות שהיו בו קודם למ"ת וכו' לק"מ דההיא לאסבורי קראי דדריש אדם כי יהיה מן הדיבור ואילך. ותו דמהתם ילפי אינך דקתני ונקט עיקר הדין דנפיק מקרא דמיניה נפקי אינך נמי וזה פשוט וק"ל:

ה. **בשלמא למאן דאמר הניחא למ"ד**. כתב הרב בכור שור דף קט"ו ע"ג ריש ד"ה שקבל שצריך לדקדק שבזה יהיה חוזק לקושיא דמקשה ואמטו להכי מראש מקדמי אר"ש קאמר בשלמא או הניחא דאי לאו הכי לא אצטריך לומר דבר פשוט עכ"ד. והרב מהר"ם ן' חביב ריש תוספת יה"כ כתב דכשאומר בשלמא או הניחא דרך המעיינים למצוא איזה דוחק לזה האמורא דאתמר עליה הניחא או בשלמא ע"ש. ושני הדרכים טובים. ויתכן

דאיכא הכי ואיכא הכי. וצדיק יבחן בבא אליו נת"ן דעתו הי מינייהו סליק שפיר לתרוצי סוגיא ההיא דקמיה. ובספר בירך יצחק פרשת קרח דף פ"ז סוף ע"א כתב דדרך הש"ס לומר בשלמא אף שיש עליה קושיא לפי שרוצה להקשות קושיא אחרת דעדיפא מינה עכ"ד וקרוב הוא למ"ש מהרמב"ח אך הוא בסגנון אחר ודוק:

ו. **ב' טעמים**. כשאומר הש"ס יש לחקור למה כמו בריש ברכות דפריך ותיפוק לי משום חשד ובתוספות שבת דף כ"א גבי מותר להשתמש לאורה וכו' ועיין בספר חגורת שמואל פירוש על ספר הלבוש בי"ד סימן נ"ב ס"ק ה' עיין שם:

ז. **במילתא בעלמא אוקמיה**. כן כתב הרא"ש בפסקיו במציעא על דף ל' וכתב הרב מעדני מלך שם וכן האי גוונא אשכחן בפרק המקבל דאוקימנהו רב יוסף לחתנוותא דשתלא ועיין בתוספות בסוכה דף ל"ד ע"ש:

ח. **בכלל אזהרה זו כשאומר הרמב"ם**. ראיתי להרב באר שבע בספרו צידה לדרך שנזדמן לשעה שכתב פרשת ראה עמ"ש הרא"ם דמ"ש לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות הוא דרך דרש בעלמא והשיג עליו הרב צדה לדרך שהרי הרמב"ם כתב פי"ב דע"ז ובכלל אזהרה הזו שלא יהיו שתי בתי דינים וכו' אלמא הוי מדאורייתא הפך הרא"ם זהו תורף דבריו. הא למדת דלדעת הרב צדה לדרך כשאומר הרמב"ם בכלל אזהרה זו שמעינן מיניה דסובר דהוי מדאורייתא:

ואולם אני בעניי אומר דאע"ג דמרוצת הלשון מוכח הכי אין הדבר כן דאין מופת חותך דכשאומר הרמב"ם ז"ל בכלל אזהרה זו יהיה דאורייתא וממקומו הוא מוכרע ואשתמיטתיה להרב צדה לדרך דברי הרמב"ם עצמו בספר המצות לאוין מ"ה שכתב וז"ל והנה אמרו שבכלל אזהרה זו מחילוקי דתי העיר במנהגם וחילוק הקבוצים ואמרו לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות אבל גופיה דקרא הנה הוא כמו שביארנו לא תעשו חבורה על מת וזהו כמו דרש וכן אמרו המחזיק במחלקת עובר בלאו שנאמר לא יהיה כקרח הוא גם כן על צד הדרש וכו' ע"ש הרי מבואר דסבר הרמב"ם דהוא דרש והשווהו למחזיק במחלקת שאמרו שהוא בלאו ובשרש ח' כתב הרמב"ם דהוא אסמכתא מ"ש עובר בלאו דלא יהיה כקרח. וכן כתב הרב צדה לדרך עצמו בספרו באר שבע בתוספותיו פרק חלק דמחזיק במחלקת הוא אסמכתא. ומאי השיג על הרא"ם מדברי הרמב"ם והרי דברי הרא"ם הם כדברי הרמב"ם בספר המצות וילמד סתום אשר בחיבורו מן המפורש בספר המצות. וכן בקדש חזיתיה להרב פרי חדש בספר מים חיים בנימוקיו על הרמב"ם שם דמסיק דדעת הרמב"ם כדעת הרא"ם. הן אמת דמדברי מרן בכסף משנה שם נראה דסבר בדעת הרמב"ם דלא תעשו אגודות אגודות מדאורייתא וקשה עליו מספר המצות.

וכבר אגב רהטאי ראיתי תשובה לגדול אחד הובאה בשו"ת מעיל צדקה סימן מ"ט דף ס"ב ע"ב וע"ג שתפס במושלם דלא תעשו אגודות אגודות דאורייתא והביא ראיה מדברי הרמב"ם ומזה הוליד דינים ובנה בנינים ע"ש באורך ונעלם ממנו דברי הרמב"ם בספר המצות דהיא אסמכתא ואינו דאורייתא ופנא"י לא הי"ל לעיין בדבריו הטב ואני אמרתי בחפזי אשו"ר ברהטי"ם בפרט זה דוקא:

ואשא עיני ואראה למר ניהו רב"ה בארעא דרבנן אות שמ"ד שכתב דמדברי הרא"ם מוכח לא תעשו אגודות מדרבנן ומדברי הרמב"ם מוכח דהוי דאורייתא עכ"ד ונעלם ממנו דברי הרמב"ם בספר המצות ודברי הרב פרי חדש במים חיים הנזכרים. ואחר זמן רב נדפס ספר עפרא דארעא להרב מהר"י עייאש סחור סחור לארעא וראיתי שכתב וז"ל כן הסוגיא דספ"ק דיבמות מוכח ותימה הוא על הרא"ם עכ"ל ואני בעניי אומר דמהסוגיא לא מוכח מידי והיה העלמ"ה מהרב ז"ל דברי הרמב"ם בספר המצות ודברי הרב פרי חדש הנזכרים:

ט. **בני ביתו**. אי אשתו בכלל הוי מחלקת רש"י והתוספות בברכות דף כ"ד דרש"י כתב דאשתו בכלל בני ביתו והתוספות שם כתבו דלא אשכחן אשתו דמקריא בני ביתו. ואני הצעיר בקטנותי דקדקתי דמדברי התוספות פרק ערבי פסחים דף צ"ט ד"ה לא יפחתו משמע דארחא דמלתא דאשתו בכלל בני ביתו וחידשו שם לחד שינויא דאין אשתו בכלל בני ביתו. ונראה כסותר קצת מ"ש בברכות דהקשו לרש"י כאמור. אמנם הרב פרי חדש בלקוטי א"ח סימן רצ"ח הוכיח שהירושלמי בפירוש ריש פ"ג דמעשרות קאמר בהדיא דאשתו בכלל בני ביתו והוא פלא על התוספות דנעלם מהם דברי הירושלמי וצדקו דברי רש"י דתלמודא דבני מערבא קרי בחיל כוותיה וכן ראיתי להרב הנמקי בפסחים כ"י שכתב משם הריטב"א דודאי אשתו בכלל בני ביתו בכל מקום:

יוד. **בפלוגתא לא קמיירי**. זמנין דקאמר הש"ס דאין להוכיח ממתניתין ומתניתא דלא קתני הכי דבפלוגתא לא קמיירי כמ"ש ביבמות דף ט'. ועיין מ"ש הרב מהר"ר צבי אשכנזי בתשובותיו סימן א' ע"ש:

יא. **בעיא בבבלי ופשוט בירושלמי**. הפליא עצה הרב החסיד הרמ"ך בספרו הבהיר יד מלאכי ובחזקת היד סימן צ"ד הוא הצד כמה גדולים בענין זה ואסף הכהן מערכה גדולה. ואגב אסיפ"ה טבא חזאי חוזה דוד שכתב וז"ל בעיא דלא אפשיטא בגמרין ואיפשיטא בירושלמי הוי פשיטותא. כסף משנה פ"ה דתרומות וכתב עוד פ"ו דממרים לדעת הר"ן דלא שבקינן מאי דפשיטא ליה לירושלמי משום מאי דמספ"ל בתלמודא דידן. וכן מצאתי גם אני להר"ן ספ"ק דקדושין שכתב וז"ל ונ"ל דאע"ג דלא הפשיט בגמרא דילן

ילפינן לה מדגרסינן בירושלמי וכו' עד הלכך אף ע"ג דבגמרא דילן מספקא לן שבקינן ספיקין ונקטינן פשטייהו וכ"כ הש"ך וכו' עכ"ל הרב יד מלאכי:

ואני בעניי לא ידענא מה טיבה של מציאה זו שכתב הרב וכן מצאתי גם אני להר"ן וכו' הרי קדמו וזכו במציאה זו כלי עלמא ולא לו המציאה זו דהוא לשון הר"ן עצמו שהביא מרן בכ"מ פ"ו דממרים שהזכיר עתה ועדיין לחלוחית הדיו קיימת ומרן הביא מהר"ן לשון זה ככתבו וכלשונו. אלא דמרן הוקשה לו על דברי הר"ן דגם בתלמודא דידן מייתי מעין דוגמא דעובדא דירושלמי ואפ"ה אבעיא להו אלמא דגמרין סבר דההוא עובדא לא מכרעא. ותירץ דדעת הר"ן דכיון דבירושלמי לא איבעיא להו משמע דפשיטא להו מההוא עובדא ואע"ג דגמרין לא משמע ליה למפשטה מההוא עובדא לא שבק פשיטותא דירושלמי משום ספיקא דגמרין עכ"ל. ומאחר דהרב יד מלאכי כאן בתחילה אייתי בידיה מדברי מרן שכתב לדעת הר"ן דלא שבקינן מאי קאמר אחר סמוך וכן מצאתי גם אני להר"ן הרי מרן על האי לישנא דהר"ן קאי. וגם לשון הרב הנזכר בתחילה שכתב דמרן כתב לדעת הר"ן דלא שבקינן וכו' אינו מכוון דבזה אין אנו צריכים לדברי מרן שכן כתב הר"ן עצמו בפה מלא ולא יצדק לומר כתב מרן לדעת הר"ן כמבואר. אבל מה שחדש מרן לדעת הר"ן הוא חידוש גדול דכונת הר"ן דמדלא איבעיא ליה בירושלמי ש"מ דפשיטא ליה מההוא עובדא. וגמרין אף דמייתי כי ההוא עובדא ומיבעיא ליה לא קי"ל כותיה. והוא דבר גדול דגם דחזינן דתלמודין לא חייש להההוא עובדא וקאי בבעיא. ובירושלמי לא מייתי אלא גופא דעובדא סתם אמרינן דפשיטא לירושלמי וכו' והרב יד מלאכי דנחית לאתויי דברי מרן לדעת הר"ן הא הו"ל למימר:

ואיברא שדברי מרן קשים לשמוע דמהיכא תיתי בכהאי גוונא למשבק תלמודין ולתפוס הירושלמי. וגם דברי הר"ן צריכים באור וכבר הרב בית חדש והרב זכרון יוסף כתבו לבאר מהיכא דייק הר"ן דפשיטא לירושלמי ואני בעניי בהגהותי כתבתי על דבריהם ואני ענית"י ליישב דברי הר"ן בס"ד:

ומה שתמה הרב הנזכר על דברי מרן בכ"מ פי"א דתרומות דין ז' שכתב בעיא דאיפשיטא בן יש להקשות נמי על הרדב"ז בביאורו שם שכתב הכי איתא פרק הערל וכו' ולשון הכי איתא משמע דהיא ברייתא או מימרא פשוטה לפניה ותהי להפך דהיא בעיא דלא איפשיטא. וכן הקשה על מרן הרב פני משה מפרש ירושלמי ביבמות דף ך' ושם כתב דהרמב"ם סמך על הירושלמי כמ"ש הרב יד מלאכי ע"ש:

ואשר תמה הרב יד מלאכי על מרן בכ"מ פרק ה' דשמיטה דין ד' דלא סמך הרמב"ם על הירושלמי דאזיל לטעמיה דסבר דר"מ ור"ש הלכה כר"ש ובתלמודין קאי בתיק"ו כן

הגדיל התימא לקמן בכלל ר"מ ור"ש אות תק"ף תקפו כהן גדול ע"ש וכן יש להקשות על דברי רב חביבא הרב שושנים לדוד סוף תרומות ע"ש. אמנם נראה דיש ליישב למרן ז"ל דיש לחלק בין הא דר"מ ור"ש דאמרו בירושלמי הלכה כר"ש לעלמא דבהא דפסקי הלכות וכלליהן ומובאיהן ומוצאיהן ודאי דהיו מקובלים האמוראים מהראשונים ובכי הא דהוא דבר כולל ודאי דאמוראי בתראי דקו טובא במילתא וכיון דסלקא להו בתיקו ש"מ דליתא לדירושלמי ודוקא בזו שהוא דבר כללי אמנם במה שהוא דבר פרטי עבדינן כירושלמי דאימור דבבבלי לא דקו בההוא פרטא כירושלמי לא כן בכללי ההלכות כגון הא דר"מ ור"ש דהוא כללי. ותו דכללי ההלכות דעל הרוב לאו מילתא תליא בסברא אלא בקבלה ודאי דבבבלי דייקי טובא והכי היו מקובלים וידעי להא דירושלמי ולא סמכי עלה זה נראה ליישב בעד מרן:

אמנם פתח פתוח מצאנו ליישב דעת רבינו הנגיד רבינו שמואל במבוא התלמוד שכתב דר"מ ור"ש הלכה כר"ש וכן כתב הרא"ש בפסקיו פרק אין מעמידין דהלכה כר"ש ורבים תמהו עליהם דהוא נגד הבבלי פרק מי שהוציאוהו דמסיק בתיק"ו. ואפשר דהגאון רבינו שמואל הנגיד והרא"ש שם פרק אין מעמידין ודעמיהו סברי דכי היכי דבעלמא מאי דאסתפק בבבלי ופשיטא לירושלמי נקטינן כפשיטותיה דהירושלמי ה"ה נמי בפסקי הלכות ולא ס"ל לחלק כמו שחילקנו. ועמ"ש עוד בעניותי בזה לקמן מערכת רי"ש אות י"א בס"ד:

ועלה מן האר"ש דבדבר פרטי דבתלמודא דידן נשאר בספק ובירשלמי פשיטא להו נקטינן כפשיטותיה דהירושלמי לכל הדברות ולכל האמירות. וכזה ראיתי להרב הכולל כמהר"ח הלוי זלה"ה בספרו כ"י שאסף וקבץ מדברי הראשונים לאשר ולקיים כלל זה ואתיא זכירה שרמז דברי הרמב"ן פרק כיצד הרגל על דף ך' וההה"מ פי"ח מהלכות שבת דין ב':

ומן האמור נהלך ברגש על דבריו של גדול מופת הדור הרב כמהר"ח אלפאנדארי ז"ל בהגהותיו בספר בני חיי ארח חיים סימן כ"ה שכתב דאף דבירושלמי איפשיטא לא שבקינן תלמודין דלא איפשיטא וכתב זה בעד הרמב"ם ותמה על הריטב"א והרב הנמקי דפסקי כירושלמי. ולא זכר מכל הני דוכתי דכתבו ז"ל למנקט כירושלמי ולא כספיקין דבבלי. ועוד קשה על הרב הנזכר דמר ניהו גופיה כתב בדרך הקדש דף ד' לסמוך על הירושלמי בענין זה עצמו ותמה על הרמב"ם והכא הפך השיטה ועוד הארכתי בענין הנזכר במקומו. וגם מהרב צרור הכסף דף קכ"ו ע"ב והרב יד משה דף קנ"ו נעלם כל

הנזכר דכתבו ז"ל דנקיטינן כפשיטות הירושלמי (עמ"ש בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף א"ה בסימן טו"ב ובספר הקטן פתח עינים פ"ה דדמאי בס"ד):

יב. **בריתא**. הש"ס בכמה דוכתי מייתי לה בלשון תנן כמו שכתבתי בספר הקטן שער יוסף דף מ"א ע"ד וכמה דוכתי שכתבו הראשונים דה"ג דתניא וגם על משנה אמרינן דתניא כמו שכתבתי שם. ומחדש עלה בכב"ש מזבח הדפוס ספר הבהיר יד מלאכי ועיין להרב הנזכר מה שהאריך בזה באות צ"ז ומשם באר"ה היא הבא"ר על י"ד היאו"ר ועמ"ש לקמן. בסדר מערכה זו אות נ' ובמערכת תי"ו אות כ"ג:

יג. **בית הלל אומרים**. תמהו התוספות ביבמות קי"ז וכי נחלקו בית הלל על הלל רבן. ותמה הרב החסיד בספר יד מלאכי אות כ"ב על הרב הגדול מהר"ש אלגאזי אות ע"ט שהביאו דמשמע דבא ללמד דאין דרך שהתלמידים יחלקו על רבם. ותמה עליו מתוספות נדה דף י"ד ע"ד שכתבו דתלמידים חולקים על רבם ומכתובות דף נ"ג ע"ב ע"ש באורך. ואפשר דכונת הרב מהרש"א להורות דהוא דוחק מסתמא לומר דפליגי והוא ראוי לעמוד על הדבר לעשות שלום ביניהם. אמנם לא נעלם מהרב מהרש"א דמשכחת לה דפליגי והרי רבינו הקדוש נחלק עם אביו כמה פעמים וכפי זה ל"ק עליה מתוספות נדה הנזכר גם מה שתמה מתוספות כתובות הנזכר לק"מ לפום מאי דאמרן דשם נמי הקשו דאיך פליגי. וגם מ"ש דפליגי בלשון שמא אמרו לה ולא נתקררה דעתם ותירצו תירוץ אחר ע"ש אלמא מסתמא דחיקא מילתא. אבל ודאי מצינו תלמידי פליגי ארבוואתייהו ובנים על אבותם ולא נעלם זה ממהרש"א. והרמב"ם פי"א מהלכות שחיטה חלק על אביו. ועיין מ"ש הרב באר שבע פרק חלק והרב ט"ז י"ד סימן ר"מ ס"ק ג'. והרב שאלת יעב"ץ ח"א סימן ה' ע"ש. ויש להביא ראיה מההיא דפרק הפועלים דפליגי מתיבתא עם קב"ה בספק קדמה בהרת לשער לבן ורב"נ וכו' והריב"ש סימן ר"ט הביא מזה להכריע קטן במחלקת גדולים. ועיין בהקדמת דרך חיים להרב השלם מהר"ם די לונזאנו ע"ש:

יד. **בפריע**. כשאומר בירושלמי פירושו מהר כן כתב הרב יד מלאכי אות קכ"א ותמה על הרב שדה יהושע בקדושין דף ו' סוף ע"ב שפירש למפרע ע"ש ודבריו ברורים וק"ק שלא הביא דברי הריטב"א בחידושיו לקדושין סוף דף י"ו מהש"ס שכתב כן בפירוש הירושלמי הזה עצמו דקאי ביה הרב שדה יהושע. ותימה ג"כ על הרב שדה יהושע שלא ראה דברי הריטב"א דמייתי הירושלמי עצמו:

טו. **בריתא קתני קרא לחוד בלי חידוש**. תוספות כתובות דף ק"ה ע"ב וע"ש בשיטה מקובצת וחידושי הלכות וזהב שיבה ועיין בירושלמי פרק הרואה ובהגהות הירושלמי כ"י ובשה"ג ח"א דף קט"ו:

טז. **בשר כבוש בחלב**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות צ"ג הביא מאיסור והיתר הארוך דלא הוי איסורו אלא מדרבנן. ותמה עליו הרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא דלא היה צריך ללמוד מאו"ה דגמרא ערוכה בפסחים פרק אלו עוברין בשר בחלב חידוש הוא דאי תרו ליה כוליה יומא בחלבא וכו' ע"ש ואין כאן תימה דהאו"ה מביא סוגיא זו ועלה קאי ומאי משיג. והגם דהאחרונים זמנין דמייתו הש"ס ולא הפוסקים. הא והא איתנהו דזמנין מייתו הפוסק דמייתי הש"ס וזמנין מייתו הש"ס ולא הפוסק. ושני הדרכים טובים ואין להקשות לא על זה ולא על זה וזה פשוט וברור ועמ"ש באחורי תרעא דף קע"ט סוף ע"ב ודוק. וכן דרך האחרונים להביא מהרמב"ם או מהטור וש"ע והוא תלמוד ערוך שמשם מקור דבריהם ואינם מזכירין הש"ס ופשוט ועיין בפר"ח סימן פ"ז ס"ק ב' שדחה דברי מהרימ"ט י"ד סימן ג' שכתב דאיכא איסורא דאורייתא ע"ש:

טוב. **בהמה שלא הורמו מתנותיה**. לדעת התוספות בחולין דף קל"א ע"א אסורה מדרבנן וכמ"ש מר ניהו רב"ה בארע"א אות ק"ה וכן משמע קצת מדברי הריטב"א בחידושיו על דף קל"ב ומ"ש בפסקי תוספת פרק השוחט האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאוכל טבל דבריהם תמוהים דהא קאמר פרק הזרוע דלית הלכתא כרבי יוחנן. ורוב הפוסקים סברי דאיסורא ליכא כלל אפילו מדרבנן אבל מצוה איכא והרב פר"ח כתב דהטעם משום מ"ש דיחזקאל לא אכל מבהמה שלא הורמו וכו' וכתב הרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא דהטעם משום זריזות וכו' ע"ש ונעלם ממנו דקדמוהו רבנן בטעם זה הרב הלבוש והרב כנסת הגדולה סימן ס"א אות י"ח ועמ"ש בעניותי בענין זה בספר הקטן מחזיק ברכה שם בסימן ס"א:

חי. **בדיקת הריאה**. לדעת הרמב"ם מדינא דגמרא אין צריך בדיקה אלא שנהגו כך כמ"ש פי"א דשחיטה ולדעתו הויא הפשטה אותה שאמרו פרק אין צדין דהפשט ונתוח משום ארח ארעא. אבל לדעת הרמב"ן והרשב"א וסיעתם בדיקת ריאה מדרבנן. וההיא דקאמר ארח ארעא הוא מדאורייתא ודלא כמורה אחד בתשובה הובאה בשו"ת מהר"ש חסון בספר משפטים ישרים סימן ב' דמותיב מינה להריב"ש והר"ן ובספר הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן ט"ל אות ג' ריש דף ט"ז צ"ל ובספר משפטים ישרים להרב מהר"ש חסון סימן ב' הוקשה לו כצ"ל ור"ל ששם יש תשובה לרב א' שהוקשה לו וכו' ועמ"ש הרב א"ד אות ק"ו:

יט. **ברכת המוציא**. כתב הרב שארית יוסף בהגהות מרדכי סוף כיצד מברכין בפירוש דברי המרדכי משם סמ"ג דברכת המוציא מדאורייתא וכ"כ באגודה סימן קפ"ח בשם מהר"ם וכ"כ גם בגדולת מרדכי עכ"ל בקצור ואנכי איש צעיר תמהתי על הני רבואתא

דמשנה וגמרא דפ"ג ברכות תיובתיהו דהמוציא מדרבנן ומוכרח דק"ו דריש כיצד מברכין אינו גמור כמ"ש התוספות וכאשר כתבתי בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קס"ז בס"ד:

והן עתה בא לידי ספר האגודה וראיתי שם סימן קפ"ח שכתב וז"ל כתב רבינו משה כל הברכות האלו חוץ מברכת המוציא ובהמ"ז אם נסתפק וכו' ע"ש והרב שארית יוסף כתב שהאגודה כתבו משם מהר"ם ובאגודה שלפנינו כתוב רבינו משה והדבר הקשה שהמדפיס ספר האגודה והמגיהו הוא הרב שארית יוסף כפי הנראה. ואומר דאם הגירסא באגודה הוא מהר"ם וכונתו מהר"ם בר ברוך שהוא מהר"ם המזכירים הפוסקים הראשונים על הרוב קשה דהדבר ידוע שתוספות יומא שלפנינו מהר"ם חיברם והרי בדף ע"ט כתבו שהק"ו דעביד הש"ס פ"ג דברכות אינו גמור וא"כ ברכת המוציא דרבנן. ואם מ"ש האגודה הוא רבינו משה כנסחא דקמן וכונתו על הרמב"ם ושינה הלשון נסחא מוטעת נזדמנה לפניו כנסחת הטור סימן ר"ט ואין האמת כן כמ"ש מרן בב"י סימן קס"ז שהעיקר כנסחא דקמן בהרמב"ם שאם נסתפק בהמוציא לא יברך. האמנם היותר נראה שנסחתנו בספר האגודה אמיתית שכתוב משם רבינו משה וכונתו על רבינו משה בעל הסמ"ג והוא הלשון שכתב המרדכי משם סמ"ג רק במקום שכתב המרדכי חוץ מברכת הלחם כתב חוץ מהמוציא ובהמ"ז והיינו כמו שביאר הרב שארית יוסף בדברי המרדכי ומייתי סייעתא מדברי האגודה. אבל גם זה אינו דהסמ"ג כתב בפירוש להפך כמ"ש בברכי יוסף. ולפי זה כונת המרדכי שכתב בשם סמ"ג חוץ מברכת הלחם כונתו ברכת המזון. ואע"ג דבש"ס ברכת הלחם פירושו הוא המוציא כמ"ש בראש השנה דף כ"ט ופרק שלשה שאכלו דף מ"ה אימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו. מ"מ המרדכי לא דקדק בזה ואמר ברכת הלחם על ברכת המזון ואין זה דוחק דזמנין המחברים לא דקדקו בזה. ועלה בידינו דהרמב"ם והתוספות והסמ"ג והמרדכי והטור רעים אהובים וכלהו סברי דברכת המוציא דרבנן ואם נסתפק אינו חוזר:

ך. **ברכת מעין שלש**. הרב ארעא דרבנן אות ק"ח הביא מחלקת הראשונים בזה והם דברי הרב פר"ח בלקוטי א"ח סימן ר"ט ובריש הזכיר רבינו יונה עם הרשב"א דסבר דהוו דאורייתא ובסוף כתב וזה לשונו וראיתי לתלמידי רבינו יונה סוף כיצד מברכין שכתבו בשם רבינו יונה דהוי מדרבנן וצ"ע עכ"ל וגם זה כתבו הרב פר"ח בסוף דבריו אבל לא חלי ולא מרגיש דהוי הפך מ"ש בריש הפרק והזכירו הוא ז"ל בריש דבריו. ונראה פשוט דהרב פר"ח לא חש להקשות ולתרץ דבריש הפרק מפרש מ"ש בברייתא קדש הלולים ולפי דבסוגיא אמרו דז' מינין טעונין ברכה דהוו סברי דוברכת קאי אז' מינין לכך נקט

רבינו יונה ז' מינין בפירוש הברייתא דעלה קאי הש"ס וקאמר הכי אבל במסקנא לא קאי הכי וכמו שביאר הרב פר"ח עצמו בסמוך הך שמעתא דקאמר ז' מינין דהוו דאורייתא ע"ש. וכאשר מצינו בשילהי פרקא דכתבי משם רבינו יונה דהוו מדרבנן ממילא נפרש דבריהם שכתבו בראש הפרק דכתבו כן לתרוצי סוגיא דקיימא על הך ברייתא ומשו"ה הרב פר"ח מייתי דבריהם בסוף הפרק ולא עשה הרגש כלל. ועוד נעלם מהרב ארעא דרבנן מ"ש בדרך תמים הגהות הרי"ף דבריש פרק כיצד מברכין כתב על דברי רבינו יונה וז"ל לאו דוקא כל הז' מינין שאין לנו מן התורה אלא על הלחם וכ"כ המפרש הזה עצמו למטה בשילהי פרקין בשם הרב רבינו יונה עכ"ל הרי שכבר קדמוהו וכתבו דלאו דוקא. אמנם יותר נראה מ"ש בעניותי ודוק. והרמב"ן בספר הלקוטות שנדפס מחדש דף ג' סוף ע"א מהספר כתב דברכת ז' מינים לאחריהם מן התורה ואם נסתפק חוזר ע"ש:

כא. **בן י"ג ויום אחד שהוא חייב במצות**. כדתנן פ"ה דאבות. הרא"ש בתשובה כלל ט"ז כתב דהוא הלכה למשה מסיני. והביאו הרב החסיד בארעא דרבנן אות קכ"א. ומדברי רש"י שם בפירושו לאבות ובנזיר דף כ"ט ע"ב ורבינו עובדיא וארחות חיים נראה דלדידהו אין זה בכלל שיעורין דאמור רבנן שיעורין חציצין ומחיצין הל"מ. והרב כנסת הגדולה בא"ח סימן נ"ה הביא הא דהל"מ בשם מהרי"ל וכן הרב מהר"ם ן' חביב בספר תוספת יום הכפורים מייתי לה בשם מהרי"ל ע"ש דף ט"ז ונעלם מהם דהם דברי הרא"ש בתשובה כאשר כתבתי בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן נ"ה. ואחר זמן רב נדפס ספר קהלת יעקב ובחלק תוספת דרבנן הרגיש הרב ז"ל על הרב כנה"ג ע"ש ועמ"ש בספרי הקטן פני דוד פרשת מקץ ע"ד רש"י בפירוש אבות ע"ש ועמ"ש הרשב"ץ בספר מגן אבות דף פ"ד ע"ב:

כב. **בר עונשין בשמים אינו עד שיהיה בן עשרים**. כ"כ הרא"ם פרשת חיי שרה. והרב מהר"ר צבי בתשובותיו סימן מ"ט דחה דבריו וכתב דמ"ש בהגדה דיצחק אבינו ע"ה אמר דלבן עשרים דלא ענשת עלייהו היינו דבדרך תחינה קאמר שידונם כדור המדבר ע"ש באורך. ואשתמיטתיה דבירושלמי פ"ב דבכורים קאמר בפשיטות שעד עשרין שנין אין ב"ד של מעלה עונשין וכורתין והביאו הירושלמי הלז התוספות שילהי מ"ק ועיין בתוספות חגיגה פ"ב גבי מחיוה למט"ט שיתין פולסי ע"ש. מלבד שבספר הזוהר בכמה דוכתי אמרו כן וגם במדרשים:

כג. **בן שמנים שאכל חלב ליתיה בכרת דשני ולא כרת דיומי**. כ"כ הרב מהר"ר צבי בתשובה הנזכרת ונראה שטעמו ממ"ש שילהי מ"ק דבן פ' אם מת פתאום זו מיתת נשיקה. אמנם כמדומה שנעלם ממנו ירושלמי פ"ב דבכורים ובריייתא דפ"ג דשמחות

דאמרו זקן שאכל חלב מי מודיעני שמת בכרת אלא המת בג' מת בכרת. ומוכח דמיירי אף בזקן בן פ' דאי לא אכתי יש לשאול זקן בן פ' שאכל חלב מי מודיעני וכו' וההיא דשלהי מ"ק דאמרו דבן פ' שמת פתאום הוי מיתת נשיקה היינו כשלא חלה אבל חלה ומת איכא כרת דיומי אף בהגיע לגבורות:

כד. **ברכות**. דאמרינן חייב אדם לברך ק' ברכות בכל יום כמ"ש פרק התכלת ואסמכוה אקרא ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה. אמרו במדרש במדבר רבה פרשה י"ח שדוד המלך ע"ה תקנם וז"ל הוקם ע"ל כנגד מאה ברכות שבכל יום היו מתים מישראל ק' אנשים בא דוד ותקן להם ק' ברכות כיון שתקנם נעצרה המגפה עכ"ל וכתב הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סימן קס"א דמסתברא שבפני הבית היו מברכין אותם שהרי אמרו שדוד הע"ה תקנם. ועיין בספר ארחות חיים:

כה. **בי דינא בתר בי דינא לא דייקי**. ש"ס בתרא דף קל"ח. ועמ"ש הרב החסיד בקהלת יעקב בחלק מדות חכמים אות נ"א. ולשון הרמב"ם פ"ו דעדות ולעולם אין ב"ד בודקין אחר ב"ד אחר אלא מחזיקין אותו שהן בקיאין ולא יטעו עכ"ל ועמ"ש הרב מהר"ש בן הרשב"ץ בתשובות סימן רס"ו ועמ"ש הרא"ש בתשובותיו ובחזה התנופה הובא בבית יוסף ח"מ סימן י"ב. ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סימן קי"ג. והן היום זרחה השמש בגבורתו מקול אבקת רוכל והוא תשובות מרן הקדוש הנדפסות מחדש ושם ראיתי בסימן כ"א הובאה תשובת הרדב"ז שכתב וז"ל ואע"ג דאמרינן בתלמודא לא חיישינן לב"ד טועים וב"ד בתר ב"ד לא דייקי הני מילי בזמניהם אבל האידנא דייקינן ודייקינן שכ"כ רבינו ירוחם בשם הרשב"א דהאידנא דלא בקיאי כ"כ הדיינין דייקינן בתר בי דינא ואם בזמנו של הרשב"א ככה כ"ש בזמנינו עכ"ל:

אמנם מרן הקדוש שם השיג עליו וז"ל אמר יוסף קארו לא דק דלא אמר כן הרשב"א אלא בדין ההוא שהוא זר אבל בשאר דינים גם בזמן הזה לא דייקי בתר בי דינא וזה פשוט בתשובת הרשב"א שכתבתי בבית יוסף ומה שטען שהדיינים היו יחידים מאחר שקבלו עליהם שם בב"ד לא דייקינן בתרייהו עכ"ל ועיין כנה"ג ח"מ סימן ט"ל וסימן רי"א ע"ש. ועיין לקמן לפנים מערכת למ"ד אות ל"א:

כו. **בריתא דמייתי לה הש"ס בלשון תנו רבנן היא שגורה לפום רבנן במשניות**. כ"כ רבינו בצלאל בשיטה מקובצת כתובות פ"א דף ל"ז ע"ב וג' וע"ש שכתב כלל מחודש ברש"י ותוספות ע"ש וכ"כ הרב השלם עיר וקדיש הרמ"ע מפאנו בתשובותיו סימן כ"ה וז"ל יש לי ללמוד שכל ת"ר היא ברייתא שגורה בפי הכל מקובלת מפי המרובים וכל תניא ששנאה יחיד בבית המדרש דאייתי מתניתא בידיה וקבלוה מיניה והא ודאי כללא

הוא עכ"ל:

וממוצא דבר זמנין דבזה אני בעניי יישבתי דעת עליון הרמב"ם ז"ל דיש שני בריתות ופסק כאותה ברייתא דמייתי לה בשם תנו רבנן להיותה מקובלת מפי המרובים גם היא שוגר"ת ומשוגר"ת בפי הכל ועתה יגדל נא כח ברייתא הנשנית בלשון תנו רבנן מברייתא אחרת כמו שכתבתי בעניותי בלקוטי ומעין דוגמא כתבתי בספרי הקטן שער יוסף ריש דף קי"ג בס"ד. ועמ"ש לקמן לפנים מערכת כ"ף אות (כ"ו) [י"ח] ע"ש:

זך. **בטלה דעתו אצל כל אדם**. לענין מ"ש בבישולי עכו"ם דאם נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי גוים ושאל שאל הרב הגדול מהר"ר ישראל בנימין מהרב הגדול מהריק"ש אם אדם אינו אוכל גבינה חיה ונאפת ע"י גוי אי אזלינן בתר דידיה ואסורה משום בישולי עכו"ם. והשיב הרב מהריק"ש בתשובותיו הנדפסות מקרוב סימן ח"ן דבטלה דעתו אצל כל אדם ושריותא היא לגביה ע"ש וכ"כ הרב פר"ח י"ד סימן קי"ג ומסיק שם הרב פרי חדש ע"פ הגהות אשרי דאם תליא במנהג מקומות ולא ברירא הי מינייהו רובא אזלינן כל מקום לפי מנהגו ע"ש. ואני בעניי בליקוטי כתבתי לדחות כל ראיות הרב מהריק"ש גם מקצת ראיות שהביא הרב פר"ח דחאם הרב מהר"י בנימין ז"ל וק"ק על הרבנים הנזכרים שלא הביאו דברי הגהות אשרי פרק אין מעמידין שהביא הרב פר"ח. ועמ"ש הריטב"א בחידושי עירובין דף כ"ח ע"א ומה שרמזתי בספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן רנ"ד בס"ד ע"ש:

כח. **בית שמאי מקדים במתניתין ומתניתא קודם בית הלל**. וכתבו התוספות בחגיגה דף י"ו ע"א דאגב דנקט התם שמאי ברישא דסברת שמאי היתה כנשיאים שקדמו תני בכל מקום שמאי קודם הלל אמנם הריטב"א בחידושיו לעירובין דף י"ג בההיא דאמר התם ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם כתב ועל דרך זה הלך רבינו הקדוש שהקדים בכל מקום דברי ב"ש לדברי בית הלל ע"ש וכיוצא בזה כתב מהר"ש סיריליו בגמרא שחיבר על מסכת עדיות בפ"ק במאי דתנן הלל אומר מלא הין מים שאובין וכו' שחייב לומר כלשון רבו שמאי אומר וכו'. מאי שנא הכא דתני מילתא דהלל ברישא ומ"ש התם דתני מילתיה דשמאי ברישא. בדין דבכלהו בעי לאקדומי מילתיה דהלל ברישא דהא הלל נשיא הוה אלא משום דהלל הוי ענותן טפי אקדמי למילתיה דשמאי ברישא כדתניא מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו לעזרה לסמוך בי"ט חברו עליו תלמידי ב"ש א"ל מה טיבה של בהמה זו א"ל נקבה היא ולזבחי שלמים הבאתיה כשכש לה בזנבה והלכו להם ושאני הכא דמשמיה דרביה קאמר לה וביקריה מצי מחיל וביקרא דרביה לא מצי מחיל עכ"ל הגמרא שחיבר מהר"ש סיריליו בעדיות. והביא לשון זה הרב

שדה יהושע פ"ד דגיטין במשנת מי שחציו עבד ושם הביא מ"ש הרב תוספת יום טוב שם. וק"ק על הרב שדה יהושע איך לא זכר דברי התוספות דחגיגה הנזכרים. ומן האמור הרי הוא כמבואר טעם גירסת הרב הגדול מהר"ר יוסף אשכנזי באבות דגריס שמאי והלל קבלו מהם:

כט. **ברכה**. כשיש מחלקת בעשיית המצוה אם עושה אותה לדעת אחד מהחולקים מברך עליה. הרב הרדב"ז בתשובה סימן תרמ"ב משם הרב כפתור ופרח. וכתב שם הרדב"ז דכשהמחלקת בברכה עצמה שב ועל תעשה עדיף ע"ש. והרב המבי"ט בתשובותיו ח"ב סימן קצ"ו כתב דלא נהגו לברך על הפרשת תרומות ומעשרות כיון דלדעת הרמב"ם קרקע גוי פטור ע"ש. ואין זה סותר מ"ש הרדב"ז משם הרב כפתור ופרח דאפשר דלא אמרה הרב המבי"ט אלא כשדעת הרמב"ם להפך שקבלו הוראותיו בארץ הצבי. ועמ"ש מרן הקדוש בתשובותיו הנדפסות מחדש הנקראות אבקת רוכל ריש סימן ד' ע"ש:

שוב ראיתי להרדב"ז גופיה בתשובה סימן רכ"ט דפוס ויניציא ושם הביא דברי הרב כפתור ופרח במילואותם שכתב שיש לברך המתקן פירות שקנה אותם מן הגוי בארץ ישראל כיון שהרבה פוסקים מחייבין בפירות הגוי והרב ז"ל חלק עליו שכל שנהגו ישראל כאחד מן הפוסקים או דהוי אתריה דמר העושה מצוה לדעת אותו מנהג חייב לברך ומי שרוצה לעשות כנגד זה לפי שרוצה להחמיר אין לו לברך הלכך כיון שהרמב"ם פסק דפירות הגוי פטורין ונהגו כמותו ואתריה דמר הוא כל הבא להחמיר ולתקן אין לו לברך אבל היכא דאין מנהג ולאו אתריה דמר ומקצתם עושים כמקל ומקצתם כמחמיר בזה צדקו דברי כפתור ופרח שיש לו לברך עכ"ל הרי אתה רואה בעיניך שסבר כהרב המבי"ט ומטעם שכתבנו בעניותנו. ועוד כתב הרדב"ז בתשובה דפוס פירדא סימן תקס"ז דאע"ג דכתב דכשהמחלקת בברכות עצמן לא יברך היינו כשיהיה המחלקת בין הפוסקים המפורסמים אבל ספר שלא נתפרסם ולא נודע שם מחברו אין לחוש לו והגם דמטי בה משם רבינו האיי גאון ורבינו אפרים לא כתבו דבריהם האחרונים שאינם עיקר וכיוצא ותו דבנ"ד איכא משום כלה בלא ברכה וכו' ע"ש באורך. ושו"ת הרב המבי"ט ח"ב הנזכרות אינם כעת אצלי לראות עתה שרשן של דברים דאפשר דמזכיר דברי הרב כפתור ופרח שהם נגדו וחולק עליו. ועמ"ש הרדב"ז בתשובות דפוס ויניציא סימן תשל"א ודוק:

ל. **בני הבנות**. כתב רבינו חננאל והביאו רבינו בחיי פרשת ויצא דאינם כבנים דבני בנים הרי הם כבנים אמרו ולא בני הבנות. ומקשים העולם דדבריו הפך תלמוד ערוך ביבמות דף ס"ו. ואני בעוניי יישבתי קצת בליקוטי וגם ראיתי תירוצים אחרים ואת כלם לא נחה דעתי דלשון רבינו חננאל אינו מתיישב דהדין הוא להפך ומוכח דלקושטא ודינא קאמר

וצריך ישוב. והעולה מזה דבני בנים ובני בנות הרי הם כבנים והוא הלכה רווחת לענין פריה ורביה:

לא. **בן אשתו**. לא מצינו שיקרא בנו בכל התורה. תוספת פרק מקום שנהגו דף נ"ד ע"א. ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סימן קס"ט ואין זה סותר למ"ש מהר"ם בתשובה הובאה בתשובות דשייכי לספר משפטים סימן מ"ח שכתב דלשון ותנו לבננו מתפרש לבן אשתו דהתם מיירי דנתגדל בתוך ביתם והמגדל יתום בתוך ביתו אמרו רז"ל כאלו ילדו וכמו שסיים מהר"ם ז"ל שם. ועוד דהתם איש ואשתו הם המדברים ואמרי ותנו לבנינו ולפי האמת הוא בן אשתו והנה צור"ף בעל האשה ואמרי תרוייהו ותנו לבנינו. ומאי דכתיב ושם בת אשר שרח ותרגם הירושלמי ושום בת איתת אשר שרח כבר כתבו התוספות בנמקי החומש כ"י דמשום דאשר גידל לשרח בת אשתו לכך נקראת בתו. שוב ראיתי מ"ש הרב החסיד במדות חכמים אות נ"ב ומתוך מ"ש יראה המעיין מה שיש לדקדק בדבריו ז"ל ועמ"ש עוד הרב ז"ל בחלק לשון בני אדם אות כ"ט. ונעלם מהרב ז"ל תשובת הרב בני אהרן סימן פ"ה ואני בעניי זה שנים רבות הארכתי בזה בתשובת שאלה בס"ד:

לב. **בשר מת עכו"ם מותר בהנאה**. כן מוכח מדברי התוספות בקמא דף יו"ד ע"א ד"ה שהשור וכן הוכיחו גדולי האחרונים מדבריהם ודלא כהרב שבות יעקב ח"א סימן פ"ט והרב בן הרב צמח צדק בריש קונטריס אחרון שפירשו פירושים אחרים בדברי התוספות דכל ישר הולך בעיניו יראה דיושר דברי התוספות הוא דסברי דמת עכו"ם מותר בהנאה וכמ"ש גדולי הדור הרדב"ז בתשובותיו דפוס פיורדא סימן תקמ"ח והרב ברכת הזבח בזבחים דף ע"א והרב שפתי כהן בספרו הנחמד נקודות הכסף י"ד סימן שמ"ט והרב כנסת הגדולה שם והרב משנה למלך סוף הלכות אבל עיין בדברי קדשם דכל הגדולים הללו נקטי דברי התוספות הנזכרים כפשטן דמת גוי מותר בהנאה כאשר יראה הרואה:

הגם הלום אתא שמשא אור כי יהל ממזר"ח שמש ספר קהלת יעקב להרב החסיד ז"ל הנדפס מחדש ובחלק תוספת דרבנן אות ע"ט חזה הוית שגם הוא הסכים שדברי התוספות דקמא הנזכרים כפשטן והשיג על הרב שבות יעקב ע"ש:

ואני בעניי כתבתי במקום אחר שמצאתי מפורש בתוספות על החומש פרשת משפטים שכתבו בפירוש דמת גוי מותר בהנאה וכן בספר מנחת יהודה שם כתב בשם רבינו יעקב מפונטייז"א דמת גוי מותר בהנאה שהרי איסור בהנאה נלמד ממרים ואין ללמוד רק לישראל ע"ש גם מצאתי ברקח סימן תס"ד שכתב בפשיטות דמותר בהנאה מת גוי ומייתי הירושלמי דפרק המצניע ע"ש ותימה על מרן בית יוסף וכל הגדולים שזכרנו בסמוך ושאר כנותהן דנעלם מהם דברי הרקח וגם רבינו מהר"א ממיץ בספר יראים סימן

ש"י כתב אסר הכתוב מת ישראל בהנאה ע"ש:

ואעיקרא דדינא שפסק מרן בש"ע סימן שמ"ט מכח תשובת הרשב"א דמת גוי אסור בהנאה יש לתמוה דנעלם ממנו ז"ל דברי הירושלמי פרק המצניע ודברי התוספות דקמא הנזכרים ודברי ספר יראים ודברי הרקח דקרו בחיל דמותר בהנאה מת גוי. מלבד דברי הרמב"ן פרק אעפ"י דמייתי ראיה להתיר וכן הרשב"ש בתשובה סימן תקי"ח דהני לא נדפסו כי אם בדורנו:

ולא עוד אלא אפילו הרשב"א דסמיך עליה מרן. זאת מצאנו להרשב"א דבחידושי שבת פרק המצניע מייתי הירושלמי גם בחידושי הרשב"א לקמא דף נ"ג מהש"ס כתב כדברי התוספות. וא"כ מוכרח דבתשובה דמייתי מרן דבריו היו כלפי השואל ודרך שקלא וטריא אמנם לענין דינא גם הרשב"א סבר דמת גוי שרי בהנאה ובמקומות אחרים כתבתי בעניותי יותר ורמזתי עוד דברי הרשב"א במ"א ודברי קצת אחרונים בזה:

לג. **בעיא דלא איפשיטא**. כתבו הפוסקים דבדרבנן לקולא וכתב הרב החסיד בתוספת דרבנן אות ס"ד צ"ע מההיא דפ"ג שאכלו ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין אמר רב אשי הואיל וראשונים שאלו ולא איפשיטא להו אנא נעביד לחומרא והתם דרבנן היא ואפ"ה אמר דראוי להחמיר וכו' ע"ש. וראיתי להרב מנחת יעקב בריש ספרו כלל א' ס"ק ו' שהביא מכמה מקומות דמחמירין בדרבנן ונתן טעם משום דהוי ספק חסרון ידיעה וראשונים עצמן שנסתפקו בו לא היו מקלין כיון שהיה להם ספק חסרון ידיעה וגם אנו אין להקל וכתב ונ"ל ראיה מפ"ג שאכלו דף נ"א וכו' ראשונים שאלו וכו' ואף דהתם הוא הדור מצוה דרבנן עבדינן לחומרא מטעם זה ובהגהות הרי"ף נדחק בזה וכן בכנסת הגדולה וכו' ולפי מ"ש ניחא עכ"ל ועוד האריך בזה ע"ש וק"ק על הרב החסיד הנזכר שנעלם ממנו דברי הרב כנה"ג סימן קפ"ג שעמד בזה והביא דברי הגהות הרי"ף ושיש גירסא אחרת ופירשה הרב שבלי הלקט לקולא ע"ש וגם הרב חוות יאיר סימן צ"ד ריש דף צ"ב לא זכר מהגהות הרי"ף ע"ש:

שוב ראיתי בספר שבלי הלקט כ"י שבלת קנ"ו דגריס כגירסתנו השתא דראשונים שאלו אנן נעביד לחומרא ועלה כתב דברי הרב בנימין שהביא מרן בבית יוסף ומעתה כל מ"ש הרב כנה"ג דהרב שבלי הלקט גריס אנן לא נעביד עובדא ומפרשה לקולא חלף הלך ודבר ה' בפי מרן הקדוש אמת. ומלבד זה פירוש הרב כנה"ג דחוק מאד בלשון הש"ס הואיל וראשונים שאלו אנן לא נעביד עובדא וכוליה לישנא מוכח בהדיא דפירושו לחומרא וכמ"ש מרן הקדוש דשני הגירסאות עולות בקנה אחד. וגם מ"ש הרב מנחת יעקב דבעיא זו מחמת חסרון ידיעה לא הונח לי. ועמ"ש לקמן לפנים מערכת תי"ו אות ל"ב בס"ד:

לד. **בן עשרים שנה דמענישין בשמים ובציר מבן ך' אינם מענישים בשמים**. כתב הרב חוות יאיר דף רס"ג דהיינו דוקא בדבר שאינו מפורש בתורה אזהרה כלל ואתי מסברא דאסיר בזה אמרו אין ב"ד של מעלה מענישין עד ך' אבל מידי דמפורש בתורה קלות וחמורות וכו' ב"ד של מעלה וב"ד של מטה שוין ומענישין מבן י"ג דאי לא תימא הכי היכי חייבה תורה חטאת למי שאינו בן ך' וכו' ע"ש והביאו הרב החסיד בתוספת דרבנן אות ע"ו ע"ש:

ולי ההדיוט אין דבריו מחוורין דודאי מ"ש אין ב"ד של מעלה מענישין עד בן ך' הוא כולל לכל העונשים ואשתמיטיתיה מאי דאמרו בירושלמי פ"ב דבכורים ימי שנותנו ע' שנה צא מהן ך' שאין ב"ד של מעלה עונשין וכורתין נמצאת אומר המת בחמשים מת בהכרת ועיין מה שפירשו היפ"מ ומהר"ר אליהו בדברי הירושלמי ע"ש והרי בהדיא דאין עונשין וכורתין עד בן ך'. והכי נמי מסתברא. וכן מוכח מדברי הראשונים והמפרשים ומה שהכריח דבן י"ג איך חייב חטאת זו קושית מהר"ל מפראג ופריק לה הרב מהר"ר צבי סימן מ"ט ואני בעניותי הוספתי הביאור בספר הקטן שער יוסף דף ע"ב ועוד כתבתי בעניותי בזה בדרושים בס"ד:

לה. **בועל ארמית קנאין פוגעין בו שמענו ישראלית שבא עליה גוי לא שמענו**. כ"כ מרן בתשובה והביאה הרב החסיד בתוספת דרבנן אות ע"ז וסייעיה ממ"ש בכ"מ בשם הרמב"ן ומייתי תמיהת הכנה"ג סימן י"ו על מרן מדברי הגהת מרדכי ע"ש באורך ואני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סימן ד' אות י"ד תמהתי על תמיהת הרב כנה"ג. וגם דקדקתי על מרן שלא נסתייע מדברי הרמב"ן במלחמות ס"פ בן סורר. ותו דמתבאר מדברי הרמב"ן דלאו טעמא מפני שהיא קרקע עולם כמ"ש מרן ע"ש ושם רמזתי דהר"ן בחידושיו לסנהדרין על דף נ"ב מייתי פלוגתא דרבוואתא בזה. ע"ש באורך:

לו. **ברבי**. כשאומר הש"ס בכמה דוכתי פירש"י גדול הדור. ואני בעניי הארכתי בזה בקונטריס שם הגדולים ח"א ריש אות ב' ודקדקתי על הרב כפתור ופרח בזה. ועוד כתבתי בזה על דברי קצת אחרונים הרב זכרון יוסף והרב סדר הדורות והנלוה ומתיחס בספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן קי"ב ע"ש באורך בס"ד ומשם באר"ה:

לז. **ברכות שלא נמצאו בתלמוד**. כתב הרא"ש פ"ח דבכורות שאין לברך אותם ורבים תמהו על הרא"ש שהוא ז"ל עצמו פ"ק דכתובות אות ט"ו הביא שבה"ג כתב ברכת בתולים וכתב דאפשר דברכה זו תקנו הגאונים ומסתבר לברכה אחר שמצא ע"ש והרבה תירוצים נאמרו בזה כמו שתראה בכנסת הגדולה י"ד סימן ש"ה ואה"ע סימן ס"ג. והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרא דארעא על מהדורא בתרא דף קנ"ו אות י"א עמד על זה

והזכיר הכנה"ג באה"ע ותירץ ולא זכר שהרב כנה"ג בי"ד סימן ש"ה תירץ תירוצו בסגנון יותר יפה וע"ש עוד בכנה"ג:

הגם הלום ראיתי להרב מהרי"ע הנזכר שהביא דברי הרב פר"ח בסימן נ"א על ברכת ברוך שאמר ותמה עליו והביא מספר מטה משה ומדרש תלפיות ולא זכר שהטור הביאה מספר היכלות לר' ישמעאל ואני בעניי עמדתי על זה בספרי הקטן ברכי יוסף שם. וכתבתי שגם הפר"ח הרגיש בזה שהיא קדומה כנראה בירושלמי ומה שכתוב בפר"ח סוף דין ד' איברא שאבודרהם כתב בשם הירושלמי צ"ל למעלה אחר וצ"ע. והגם שכתבתי זה בלשון אולי ע"ש בברכי יוסף נ"ל דכן הוא האמת והמעתיק עוית. ובלאו הכי ל"ק קושית הפר"ח דדוקא אברכת כהן תמה. כנראה מברכת בתולים אמנם קושטא קאי דנתקנה קודם התלמוד ברכת ברוך שאמר וישתבח כנראה מספר היכלות:

וחזי הוית לרבינו תם בספר הישר כ"י בתשובותיו לרבינו משולם על ברכת נר שבת שכתב וז"ל וכמה ברכות מצאנו בסדר רב סעדיה ברוך המרבה שמחות ובהלכות רב יהודאי אשר צג אנוז וכיוצא בהן הרבה אעפ"י שאינן כתובות וכ"ש זאת שכתובה בספרי אגדה עכ"ל הראת לדעת שדעתו דעת עליון לברך כל הברכות שנמצאו בדברי הגאונים:

לח. **בעי**. יש בירושלמי שאינו לשון שאלה דמספקא ליה אלא ששאל לחכמים או לתלמידים ולדידיה פשיטא ליה כההיא דפרק י"ג שופרות בעי האומר עלי עץ כ"כ הרב הגדול מהר"ש סיריליו זלה"ה בפתיחתו לפירוש הירושלמי כ"י. וראיתי בפירושו שם פי"ג שופרות שכתב בעי כלומר בקש לדון זה הדין ומצא דאי אמר עץ מביא גזיר אחד עכ"ל וכן כתב הרב מהר"ר אליהו מפולד"א בפירושו שם בעי רצה לומר:

טל. **בעי בעיא האמורא והוא פשיט לה ושמו נזכר בין השאלה והפשיטות**. תוספות מציעא ריש פ"ב והרב גופי הלכות אות ק"ז כתב ובזה יתבאר בחגיגה דף ד' וכו' ע"ש וכ"כ עוד הרב עצמו בזהב שיבה וכן כתב הרב ברכת הזבח בחידושיו לכריתות על דף ז' שפירש סוגית חגיגה הנזכר בכלל זה. וכבר קדמם מרן ז"ל בכללי הגמרא לפרש הא דחגיגה הכי ע"ש דף י"ח מספר יבין שמועה. ויש להרגיש על הרב מהרש"א בז"ש וגופי הלכות דהוא קבע ספרו יבין שמועה על ה"ע וכללי הגמרא ולא זכר דברי מרן ז"ל:

וכבר קדם בזה למרן גם כן הרמב"ן בחידושיו למציעא הובא בשיטה מקובצת שם ריש פ"ב דתרגמה לסוגיית חגיגה הכי ע"ש אלא דלא נתגלה להם ז"ל שיטה מקובצת. ועמ"ש אני בעניי בכלל זה בספרי הקטן שער יוסף דף נ"ב ע"ג. ובספר הקטן פתח עינים שם בחגיגה צדדתי לפרש הסוגיא בענין אחר ע"ש. וכלל זה כתוב בכללי רבינו בצלאל כ"י

משם התוספות בכמה דוכתי ומשם הר"ן בחידושיו פ"ק דמציעא והריטב"א בחידושי יומא פרק שני שעירי:

מ. **בן זכאי**. אמרו בש"ס סנהדרין דף מ"א ע"ב כי הוה למד בן זכאי הוו קרי ליה כתלמיד היושב לפני רבו כי הוה לימד קרו ליה רבן יוחנן בן זכאי. ונראה ברור דכי הוה למד היו קורין אותו על שם אביו כמו בן עזאי ובן זומא וכמ"ש רבינו עובדיה ריש פ"ד דאבות דלפי שלא האריכו ימים ולא נסמכו קרו להו על שם אביהם. ומ"ש הגאון החסיד מהר"ר אלעזר מקראקא זלה"ה בספר מעשה רקח דף ע"ד ע"א שאין הפירוש דאביו שמו זכאי אלא רבן יוחנן בעצמו שתי שמות היו לו יוחנן ובן זכאי עיין שם אין דבריו מחוורין:

[**רבן** יוחנן בן זכאי. כתב הגאון החסיד מהר"ר אלעזר מקראקא זלה"ה בספר מעשה רקח בסוטה דשמו בן זכאי ולא שאביו שמו זכאי רק דהיה לו שתי שמות יוחנן ובן זכאי עכ"ד. ועם האדון הסליחה דאביו שמו זכאי ומשום הכי בקטנותו קרי ליה בן זכאי כדמוכח בסנהדרין דף מ"ח. ומ"ש שלשלת הקבלה דף כ"ד דפוס אמשטרדם דאמרו בש"ס דריב"ז קרי לפניו רבי. להד"מ. דעל רבי יוחנן אתמר ומה שהביא מתשובת מהר"י קולון והוא בשרש ק"ע דף קפ"ה ע"ב הוא עזר כנגדו וכן ראיתי שהשיג סדר הדורות דף קי"ג ע"ד אך כתב שלא היו בידו שו"ת מהרי"ק ע"ש וכבר רמזתי קצת ביעיר אזן בעין זוכר מערכת בי"ת אות מ' ע"ש ודו"ק. מראית העין חדושים ישובים]:

מא. **בת קול**. כתב הרב פרי חדש בנימוקיו לספר המדע פ"ט דיסודי התורה דסבר הרמב"ם דקי"ל כר' יהושע דאין משגיחין בבת קול ומאי דנפיק בת קול דהלכה כבית הלל ההיא משום כבודן דב"ה ומאי דקי"ל כב"ה לאו משום בת קול אלא דמשמע לן אחרי רבים להטות בתר רובא ממש ולא בתר חידוד טפי עכ"ד ואני בעניי אומר דריהטא דכמה שמועי משתמען דמאי דקי"ל כב"ה היינו משום בת קול ובפרט פ"ק דערובין דף ו' ופסחים דף קי"ד בחון בהם וחקור מהם והושב יוש"ר על מכונו. והתוספות פ"ק דיבמות ופרק הזהב הקשו דעבדינן כב"ק דהלכה כב"ה ולא כב"ק דר' אליעזר ועיין מה שתירצו ובמ"ש בעניותנו בספר הקטן ראש דוד פרשת נצבים:

מב. **בת קול**. רבינו בחיי פרשת הברכה כתב דיש סוד בענין וטעמא טעים למ"ש בת קול ולא בן קול ע"ש ובספר הקדוש קנה כתב דבת קול נמשך מהשכינה הבאתי דבריו בספר הקטן פתח עינים פרק הזהב ע"ש ובכתבי הקדש לגורי האר"י ז"ל:

מג. **בריה דמועדא**. קרו בירושלמי לאסרו חג כלומר בן המועד כאשר תראה בירושלמי פ"ק דע"ז והכי מפרשה הרב שבלי הלקט. וראיתי בפירוש הירושלמי הנקרא פני משה שם פ"ק דע"ז דמפרש בריה דמועדא לשון סעודה כמו הביאי הבריה ולא ברא אתם לחם

ע"ש ופירושו אינו מחוור ונעלם ממנו דמרן בב"י א"ח סימן תצ"ד פירש משם האגור בריה דמועדא בן המועד ע"ש:

מד. **בריה אפילו באלף לא בטיל מדרבנן**. כן הוכיח הרב פר"ח סימן ק' ס"ק ג' מהראשונים ותמה על מה שנראה מהתוספות פ"ק דמציעא דף ו' דבריה דלא בטלה הוי מן התורה וכ"כ מהרי"ל בתשובה סימן ע"ז והאריך ע"ש ומשם חפר אוכל הרב ארעא דרבנן מ"ק אות ק"ד ובדיני בריה עמ"ש הר"ש בן הרשב"ץ בתשובותיו סימן תרי"ג והרב חוות יאיר סימן ק"ב ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן ס"ז. ועיין הרשב"ץ ח"ב סימן מ"ט ובית יהודה למהרי"ע י"ד סימן מ'. ועיין הרדב"ז דפוס ויניציא סימן תרצ"ט. ועיין בספר משאת משה ח"ב י"ד סימן ג':

מה. **בכורים מארץ סיחון ועוג**. הרב ארעא דרבנן במ"ב אות כ"ג הביא מדברי הרמב"ם פ"ב דמדאורייתא פטורים ומדרבנן חייבים ועל דברי מרן בכסף משנה שם עמ"ש הרב מופת הדור מהרח"א ז"ל בספר יוסף לקח ריש פרשת תבא. ומהר"י קולון שרש קכ"ב האריך בזה ואני הדל כתבתי קצת על דבריו ומאי דסריך וסביך בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תפ"ט דף קמ"ג:

מו. **ביטול האיסורין שהם מדרבנן**. כתב מורינו הרב מהרי"ך זלה"ה בכ"י. העיקר דאינן בטלים אלא בס' בין יש להם עיקר מן התורה בין אין להם. הכרעת הפר"ח סימן צ"ט ס"ק י"ז. ובחצי שיעורין באיסורין דרבנן נמי הכי אית ליה כמ"ש בסימן ס"ה ס"ק ז' וסימן צ"ח ס"ק ך'. ונראה דזה בדבר שיש לו עיקר מן התורה. ודבר חשוב אפילו באיסורין דרבנן אין לו ביטול סימן ק"א גבי חתיכה בהגהה. ומיהו גבי בש"ג בטיל כמ"ש הרב פר"ח סימן קי"ב ס"ק כ"ה בשם תורת חטאת. ולפי הכרעתו לעיל יש לדון בה איך סתמה. ואולי הואיל ולדעת רוב הפוסקים קילא טובא כמו שיראה הרואה בקצת מן הראשונים דבשאר איסורין דרבנן אפילו שאין להם עיקר מן התורה דנו ביטולו בס' וגבי בש"ג הקלו כל כי הא דד"ח דאינו אלא מדבריהם גם כן ראה ז"ל להקל ובהא הוא דאמרה נקוט מיהא פלגא ועדיין צ"ע:

מז. **בנין ביתו ביום טוב**. שרי מדאורייתא מטעם מתוך אלא מדרבנן אסרו כן כתבו התוספות בשבת דף צ"ה ע"א ד"ה והרודה. ונראה דמ"ש התוספות דמדאורייתא שרי בנין מטעם מתוך היינו דוקא בנפל ביתו בי"ט וכמו שמפורש בדבריהם ועמ"ש אני בעניי בספרי הקטן פתח עינים במסכת ביצה על דף י"ב ע"א בס"ד ע"ש:

מח. **בשר עוף בחלב אי חשיב עיקרו מן התורה**. כתב מהראנ"ח בראשונות סימן קי"ב דהוי פלוגתא דרבוואתא כי המרדכי פרק כל הבשר ס"ל דבשר עוף בחלב לא חשיב ליה

עיקרו מן התורה והתוספות פ"ק דביצה ס"ל דהוי עיקרו מן התורה וכן הביא הרב מופת דורנו מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת בקונטריסים סוף דף פ"ט דריא"ז ושיטה מקובצת סברי דהוי עקרו מן התורה וסייעינהו מסוגיית עירובין דף ל"ו ומותיב מינה לדברי המרדכי ע"ש. ועיין בכ"מ פט"ו מהלכות מאכלות אסורות ובארעא דרבנן אות תי"ד ודוק:

מט. **בקראי פליגי**. כשאומר הש"ס משמע דהוי דאורייתא. אמנם איכא מרבוואתא דסברי דהגם דהש"ס יאמר בקראי פליגי הוא דרבנן והני קראי אסמכתא בעלמא כמו שתמצא להרב המופלא מהר"י בכר דוד בספרו הנחמד ספר דברי אמת בקונטריסים דף צ"ח ע"ב ע"ש ודוק הטב בדבריו בחון בהם וחקור מהם:

ן. **בריתא דאין לה עיקר במשנה אומר בש"ס עלה דתנן**. הרשב"א בחידושי חולין על דף י"ד ועיין בספר דברי אמת דף נ"ו ע"ג. ועיין מ"ש אני בעניי בשער יוסף דף מ"א ומ"ש הרב יד מלאכי אות צ"ז ועיין לעיל בקונטריס זה אות י"ב. ועיין לקמן במערכת תי"ו אות כ"ג:

מערכת ג

א. **גרים**. כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה פרק י"ב דין י"ז וז"ל כל הגוים כלם כשיתגיירו וכו' הרי הן כישראל וכו' קפסיק ותני דמכל הגוים מקבלים גרים. ולכאורה קשה דבמכילתא סוף בשלח אמרו א"ר אליעזר נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שאם יבואו מכל א"ה להתגייר שיקבלו אותו ומביתו של עמלק לא יקבלו שנאמר ויאמר דוד אל הנער וכו' בן איש גר עמלקי אנכי נזכר דהע"ה באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו ע"ה שאם יבואו מכל א"ה שיקבלו ולא עמלק ויאמר אליו דמך בראשך לכך נאמר מדר דר עכ"ל וא"כ לא הי"ל להרמב"ם לכתוב כל הגוים כלם כשיתגיירו וכו' דהאיכא עמלק דאינן מקבלים. ומדברי הרמב"ם דנקט מילתא פסיקתא משמע דגם עמלק בכלל כל א"ה ומצי להתגייר. וכן מוכח עוד מדברי הרמב"ם ספי"ח דסנהדרין שכתב דיהושע הרג עכן ודוד לגר עמלקי בהוראת שעה שהרגום על פיהם. ואלו לדברי המכילתא דוד הע"ה מה שהרג לגר עמלקי היה מן הדין דאין מקבלין גר מעמלק והו"ל גוי ונהרג על פיו. אלמא הרמב"ם פליג על המכילתא וסבר דהגר עמלקי היה גר גמור ומה שנהרג על פיו היה בהוראת שעה:

ואפשר לומר דהרמב"ם סבר דתלמודא דידן פליג על המכילתא וזה דפרק חלק דף צ"ו ע"ב אמרו ת"ר מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ומנו רב שמואל בר שילת כן

הביא הגירסא בעין יעקב שם וכ"כ בספר יוחסין אות ש' ע"ש והרב עיון יעקב שם נתקשה דזה סותר למכילתא הנזכרת ואסקה בצ"ע ולהרמב"ם פשיטא ליה דהך ברייתא פליגא על המכילתא וסוברת דעמלק שוה לשאר א"ה דמקבלים גרים ממנו ומעתה מוכרח דמה שהרג דוד לגר עמלקי הוראת שעה היתה. והא דפרק חלק הנזכר איתיה ג"כ בגיטין דף נ"ז. והרמב"ם תפס כברייתא דתלמודין ודחה המכילתא:

ברם זו היא שקשה דכפי המכילתא היכי אתיא הא דמבני בניו של המן למדו תורה ברבים כיון שאין מקבלין גר מעמלק ולומר דהמכילתא ובריתא דהש"ס פליגי במציאות ולמכילתא לא היה זה בעולם ור' שמואל בר שילת לאו מבני בניו של המן הוא דבר קשה:

ועלה על דעתי לומר דהמכילתא לא תחלוק במציאות ואית לה דמבני בניו של המן למדו תורה והענין כמ"ש הר"מ פ"ו דמלכים דאם קבל עמלק ז' מצות והשלים מניחין אותו וכתב מרן בכ"מ דכיון דקבל עליו ז' מצות אינו עמלק והרי הוא כבני נח הכשרים ע"ש ואפשר דכך סובר ר"א דמכילתא דאם קבל איזה מעמלק ז' מצות והשלים הרי הוא כב"נ הכשרים ולא מיקרי עמלק. ואח"כ דקבל ז' מצות ונחשב כב"נ דינו כשאר האומות ואם רוצה להתגייר מקבלים אותו ובהכי היה המציאות שנתגיירו מבני המן ולמדו תורה. ומאי דקאמר במכילתא היינו בבא להתגייר תכף בלי קבלת ז' מצות ברישא. אמנם הנה שפתי עוד הם מדברים עיני ראו דאי אפשר לומר כן דזה שכתב הרמב"ם היינו דוקא אם היו משלימים בעת ששלח יהושע וכתב להם הרוצה להשלים ישלים וכיון שלא השלימו בו בפרק נתחייבו הריגה ואינם מקבלים מהם וגם כי אין בידינו להורגם ס"ס אין מקבלין מהם אם רצו לקבל ז' מצות ונפל היסוד. ותו דאם איתא למאי דאמרן אמאי דוד הע"ה הרג לגר עמלקי והרי מסתמא לא עשו אותו גר מתחילה רק ברישא קבל ז' מצות ונעשה כבני נח הכשרים ואח"כ קבלו גרותו. אלא ודאי דליתנהו להני מילי. והגם דהוא מעצמו שומר ז' מצות ורוצה להתגייר אינן מקבלין אותו לדעת המכילתא:

ובהכי נדקדק לשון המכילתא דקאמר נשבע הקב"ה שאם מכל האומות באים להתגייר מקבלים אותו ואם יבא מביתו של עמלק דאמאי אצטריך בלשון השבועה להזכיר שמקבלים מכל האומות והלא השבועה אינה כי אם שלא יקבלו גר מעמלק והא הו"ל לומר ותו לא. אבל אפשר דנקט הכי להורות דמעמלק אינם מקבלים בשום אופן כי הנה באומות יש קצת שהם חסידים א"ה דשומרים ז' מצות ורובם אינם מקיימין אותם ובאומרו שמהאומות מקבלים הוא כולל בין לשומרים ז' מצות בין לאינם שומרים ועל זה אמר שמעמלק אינם מקבלים בין ששומרים ז' מצות בין שאין שומרים והיינו דקאמר שנזכר דהע"ה דהקב"ה אמר למשה שמכל האומות וכו' דודאי אין שכחה לפני כסא

כבודו והיה פשוט לכל דמעמלק אין מקבלים גרים אמנם דהע"ה בו בפרק נכנס בחקירה זו דאפשר דאם שומרים ז' מצות גם מעמלק מקבלים ונזכר לשון השבועה ופשיטא ליה דלעולם אין מקבלים גר מעמלק בכל גונא והרגו:

וחזיתיה להרב מגילת ספר לאוין קט"ו דעל מבוכה זו ישב והביא מסח"י דמעצמן נתגיירו והמכילתא קתני לא יקבלו ולא קאמר לא יתגיירו וכתב עלה הרב הנזכר וז"ל ואין זה מספיק דא"כ אמאי הרגו דהע"ה לאותו בן איש גר עמלקי דילמא מעצמו נתגייר ועוד כיון שכל ישראל מצוין שלא לקבלן היכי משכחת בהם גרות והא קי"ל דאם נתגייר בינו לבין עצמו עדיין הוא גוי דמשפט כתיב ביה וכו' ולכאורה להההיא דהנזיקין היה מתישב דדילמא תנוקות מצאו מושלכין בשוק ולא הכירום שהיו מבני בניו של המן והטבילום כדינם וגיירום ולבסוף נתגלה שהיו מבני בניו של המן וההוא דדוד הע"ה מדכתיב בן איש גר עמלקי מוכח דבהיותו איש גדול ונודע שהוא עמלקי נתגייר באיסור ולכך הרגו אך ההוא קרא דרבים מעמי הארץ דמשמע דאפילו בהיותם גלוים וידועים שהיו מזרע עמלק ומתיהדים קשה טובא איך גיירום וקבלום והיותר נראה דכונת הברייתא היא שלא יקבלו אותו להתירו לבא בקהל ולישא בת ישראל אבל אה"נ דישראל הוא לכל דבר עכ"ל:

ומאי דמייתי מסח"י הנה נודע דספר הנזכר עלה בקב"ץ אמרי יושר מהמפרשים והפוסקים ודין פתגמא מאיש לוקחה זאת הרב מנות הלוי דף קי"ב עש"ב ומ"ש הרב שם דמדאמר מבני בניו של המן למדו תורה מוכח דנתגיירו דאי לא אין מוסרים ד"ת לגוי וכו' ע"ש נעלם מהרב ז"ל מאי דגריס בעין יעקב ומנו רב שמואל בר שילת והיא גירסת הרב ספר יוחסין. ורב שמואל בר שילת הוא אמורא ומוזכר בש"ס הרבה ולא היה צריך להוכיח שהיו גרים ממה שלמדו תורה וכו' ועתה נבא לדברי הרב מגילת ספר הנזכר ואען ואומר דנעלם מהרב ז"ל דברי התוספות והר"מ והרב המגיד כי הנה התוספות ביבמות דף כ"ד ע"ב והביאם הרב מנות הלוי כתבו דהא דבימי דוד הע"ה נתוספו ק"ן אלף גרים מעצמן נתגיירו כדאשכחן גבי מרדכי ואסתר ורבים מעמי הארץ מתיהדים. וכ"כ הרא"ש בתוספותיו דגרים גמורים היו ומעצמן נתגיירו ע"ש. ושם אמרו בש"ס על גרים דבימי מרדכי ואינך כולם גרים הם. והרמב"ם לקמן פי"ג דאיסורי ביאה דין ט"ו כתב וז"ל לפיכך לא קבלו ב"ד גרים כל ימי דוד ושלמה וכו' ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין אותם אחר שטבלו מ"מ ולא דוחים אותם עד שתראה אחריתם עכ"ל וכתב הרב המגיד דאמרו פרק הערל לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה ואמרו דנתוספו ק"ן אלף גרים ומתוך

כך ביאר רבינו דב"ד הדיוטות מגיירים אותם ובדיעבד כלם גרים וכ"כ מן המפרשים עכ"ל הרי דמשכחת גרות ומעצמן נתגיירו היינו שלא ע"פ ב"ד מומחין אלא נתגיירו לפני ב"ד הדיוטות ומעתה ל"ק מה שהקשה הרב מגילת ספר היכי משכחת גרות והרי קי"ל דאם נתגייר בינו לבין עצמו היה יהיה לגוי וכו' והדברים מבוארים:

ומאי דהקשה עוד אמאי הרגו דוד הע"ה לגר עמלקי אפשר לומר דכיון דודאי ב"ד מומחין לא גיירוהו אלא הדיוטות הוא מיחה שלא לקבל גרותו ואה"נ דאם בית דין מומחין רצו להעלים עין רשאין וכמ"ש הרמב"ם דב"ד הגדול היו חוששין להם לא דוחין ולא מקרבין עד שתראה אחריתם. והכא דוד הע"ה נראה בעיניו למחות בגרותו והרגו וזהו לדעת המכילתא:

ומה שתירץ הרב הנזכר להההיא דמבני בניו של המן למדו תורה דתנוקות מושלכין מצאו וכו' בעיני הוא דוחק גדול. ומאי דעמד לפניו ככתל מאי דכתיב ורבים מעמי הארץ מתיהדים וכו' לק"מ כי לא נזכר בכתוב ובדברי רז"ל שהיו עמלקים ויכולני לפתו"ר שהיו משאר אומות וז"ש ורבים מעמי הארץ כלומר מכמה אומות. ומאי דמסיק דכונת הברייתא שלא יתירו לגר עמלקי לבא בקהל קשה דהא מסיים במכילתא דלכך הרגו דוד הע"ה ומוכח ודאי דהכונה לפי שאינו גר ואי כמ"ש הרב הנזכר דהוי כישראל לכל דבר אינו נהרג על פיו ואמאי הרגו. ובמכילתא מייתי ראיה מהכא דמביתו של עמלק לא יקבלו שנאמר ויאמר דוד וכו' ומוכרח דלענין שאין גרותו מתקבל ואם נתגייר אינו כלום מייתי לה:

ואחשבה לדעת הרמב"ם דאפשר דסבר דממאי דקאמר בש"ס דילן בפשיטות מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ותני לה בהדי סנחריב ואינך והש"ס לא פריך עלה דאין מקבלין גרים מעמלק ומשני דקבלום ב"ד הדיוטות שמעינן דלית הלכתא כרבי אליעזר דמכילתא דקסבר דאין מקבלים גרים מעמלק אלא עמלק ושאר אומות כי הדדי נינהו. ועוד בה דרבי אליעזר אמרה במכילתא וקי"ל דאין הלכה כרבי אליעזר. ומצינו להרמב"ם שכתב בתשובותיו לחכמי לוניל דלא פסק כספרי בענין שזירת חוטי ציצית ובהפרת האב משום דסתם ספרי ר"ש ומשום דלא מצא מי שיאמר כמותו לא פסק כסברתו כמ"ש מרן בכ"מ פי"ב דנדרים ובב"י א"ח סימן י"א עש"ב ואע"ג דדברי הרמב"ם שם בתשובתו הנזכרת קשים להולמם דכולא יומא שמעתיה דספרי בפומיה דהרמב"ם אשר מילא את יד"ו יד החזקה מברייתות דספרי ומה נשתנו הני תרי סתמי דספרי אשר עלה עליהם הגורל לדחותם. מ"מ לגבי רבי אליעזר דקמן דאין הלכה כמותו וליכא סתמא כוותיה ניתן ליאמר. ואמטו להכי הרמב"ם נדחה קרי ליה לסברת רבי אליעזר דמכילתא וכתב

ספי"ח דסנהדרין דמה שהרג דוד הע"ה לגר עמלקי היה הוראת שעה:
ותו אפשר דסבר הרמב"ם דאעיקרא במכילתא במחלקת שנויה דרבי אליעזר המודעי דאמר התם נשבע הקב"ה שלא להשאיר זכר עמלק וכו' פליג על רבי אליעזר דסבר ר"א המודעי דהשבועה היתה כך ולא שלא יקבלו גר מעמלק ופסק כר"א המודעי:
ואחר זמן רב ראיתי בפסיקתא רבתי דף י"ט ע"ד דאתמר התם א"ר אליעזר בן יעקב נשבע הקב"ה בכסאו שאינו מקבל גר מזרעו של עמלק לפיכך כשבא מבשר אצל דוד והוא שואל ואומר מי אתה ואמר בן איש גר עמלקי אנכי לא קבלו דוד עכ"ל. ואפשר דסבר הרמב"ם דהגירסא רבי אליעזר כמ"ש במכילתא. וא"נ גרסינן רבי אליעזר בן יעקב סבר דפליגי עליה ולא קי"ל כוותיה. ואם נפשך לומר דהלכה כראב"י אף בברייתא ואף דפליגי עליה תנאי הכא סבר הרמב"ם דתלמודין לא סבר הכי כדאמרן ופסק כתלמודין:
אמנם אעיקרא אין להשגיח בפסיקתא רבתי כי כלה מלאה טעיות חסיר יתיר חליף כנודע למי שרגיל בה. ובודאי נסח המכילתא עיקר. ועיין מה שכתבתי בעניותי בקונטריס אחורי תרעא דף קפ"ד ע"א בס"ד:
ב. **גזרה שוה מופנה**. ארחא דקרא לכתוב אף דאין להשיב לדעתנו הכתוב ידע דיש להשיב כן כתב הרדב"ז דפוס ויניציא סימן תשצ"ז והביאו הרב החסיד בספר יד מלאכי. ועפ"ז אפשר ליישב מה ששמעתי מקשים בשם גדול הדור מורינו הרב שארנו מהר"א יצחקי זלה"ה במ"ש בברכות דף מ"א רב חסדא ורב המנונא אייתו לקמייהו תמרי ורמוני שקל רב המנונא בריך אתמרי וכו' זה שני לארץ וזה חמשי לארץ. דכפי זה אמאי הפסיק הכתוב ארץ ארץ ליחשיב וליזיל כסדר מעלתן ארץ חיטה זית שמן ושעורה ודבש וגפן וכו' ושמעתי מעטרת ראשי מורי הרב זלה"ה שמורינו הרב הנזכר תירץ במ"ש בכתובות דף ע"ט דיקלי ואילני דקלי אילני וגופני אילני והקשו התוספות דמשמע דגופני גריעי מאילני וכ"ש מדקלי דעדיפי מאילני וקשה דאמרינן בקמא דף צ"ב טעם תמרי טעם דחמרא אמר מכחשי גופני למחר אייתי לי מקורייהו משמע דגופני עדיפי מדקלי וי"ל דדקלי עדיפי שא"צ להוציא עליהם כלום וגפנים צריכים הוצאה וטרחא יתירתא ומי שיוכל לעובדם ולשומרם כראוי יש בהם ריוח גדול עכ"ד וה"ט דכתב רחמנא גפן ברישא והדר כתב ארץ וכתב דבש וקדים לפי שהוא שני לארץ בתרא להורות דגופני ודקלי זמנין דדקלי עדיפי דלא צריכי הוצאה וחזו טפי למאן דלא מצי למטרח. אך זמני דגופני עדיפי למאן דמצי לאעסוקי בהו כדחזי. ולא מצי למכתב ארץ חיטה וזית שמן ושעורה וכו' ארץ דבש למאי דאמרן דלא אצטריך אלא לגופני ודיקלי דאי כתיב הכי הוו קדמי תמרי לזית ע"כ שמעתי ולי בעניותי לא הונח לי תירוץ זה כמבואר למעיין דיש להשיב דדבר

זה תלוי בסברא והוא פשוט. ותו דאינו ניכר הלימוד. ותו דלקושטא תמרי קדמי. וגופני עדיפי למאן דטרח. ולא נאריך בזה דיש לצדד כמה צדדין:

אמנם אפשר ליישב דתנן ברישׁ בכורים אין מביאין בכורים חוץ לז' המינים ואמרו שם בירושלמי דילפינן ג"ש דארץ ארץ נאמר כאן ארצך ונאמר להלן ארץ חיטה ושעורה מה להלן ז' מינים אף כאן ז' מינים והוזכרה ג"ש בתלמודא דידן במנחות דף פ"ד ע"ב ע"ש ובפירש"י. וכיון דהאי ארץ אצטריך לג"ש דבכורים ה"ט דכתב רחמנא ארץ מופנה כדי שלא נשיב ואף אם באולי לא ידעינן מה להשיב מ"מ הכתוב ידע כמאי דכייל לן הרדב"ז ומשו"ה כתב תרי ארץ לאפנויי לג"ש ואה"נ דבחד ארץ סגי והוה כתיב ארץ חיטה וזית ושעורה ודבש אמנם אתא לג"ש. והרב החסיד מהר"א מקראקא ז"ל בספר מעשה רקח דף ט' ע"ג ישנו בנותן טעם דכתיב ארץ לזתים ולתמרים לרמוז מאי דתנן פ"ט דשביעית וכל הארצות כאחת לזתים ולתמרים ע"ש ואני בעניי כתבתי עוד בזה בספרי הקטנים ברכי יוסף ומחזיק ברכה בא"ח סימן רי"א בס"ד ע"ש:

ג. **גלוי וידוע**. כשאומר הש"ס היינו דקשיא ליה איזה קושיא. כן כתב הרב מופת הדור מהר"ח אבואלעפיא בספריו הקדושים עץ החיים פרשת תשא וישרש יעקב דף נ"ג ע"ב עיין בדברי קדשו:

ד. **גוזמא**. לשון גוזמא לפעמים פירושו רבותא כן כתב הרב בית חדש זלה"ה בחלק ארח חיים סימן תרנ"ו ע"ש ופירוש תיבת גוזמא עיין להרב החסיד בספר קהלת יעקב בחלק לשון חכמים סימן קנ"ח ובסימן קס"ה ביאר על כמה דרכים נאמר ע"ש:

ה. **גלגול שבועה יכול להשביעו על העתיד**. הרב כנסת הגדולה ח"מ סימן פ"ז הגהת הטור אות י"ט בשם רבו הרב מהר"י מטראני בתשובותיו חלק ח"מ סימן ק"ה וכתב עלה הרב כנסת הגדולה וז"ל ונראה לי ראיה לדברי מורינו הרב מדתנן בסוטה פרק ארוסה אמן שלא נטמאתי ואמן שלא אטמא ואמן בו שבועה עכ"ל ושמעתי מקשים דהרב מהרימ"ט עצמו שם הביא ראיה זו לדבריו ע"ש ומאי קאמר ונ"ל ראיה לדברי מורינו הרב וכו' דמוכח דמדנפשיה אמרה והיא הראיה שהביא הרב גופיה לדינו:

ו. **גזירה דרבנן**. ראיתי להרב החסיד בתוספת דרבנן אות פ"ב שהביא משם הרב ט"ז בי"ד רישׁ סימן קי"ז דכל שהתירה התורה בפירוש אי אפשר שחכמים יאסרוהו משום גזרה וכתב עליו והוא פלא דגדולה מזו מצינו דאפילו מה שהוא לדעת קצת מצוה מצינו שגזרו חכמים וכענין לנכרי תשיך ואסרוהו חכמים גזרה שמא ילמוד ממעשיו ועיין בתשובות חוות יאיר סימן קמ"ב עכ"ל וכונתו שהרב חוות יאיר הקשה עליו קושיא זו ע"ש. והפלאה זו איני יודע מה היא דל"ק כלל מזה על הרב טורי זהב וכמו שכתבו תרין

אריותא דאורייתא הרב החסיד מהר"י אירגאז ז"ל בתשובותיו היקרות דברי יוסף סימן מ"ח והרב המופלא חסידא קדישא מהר"ח ן' עטר זלה"ה בספר ראשון לציון דף מ"ב. והאריך בזה הרב החסיד בספר יד מלאכי סימן רצ"ה. וגם אני בעניי כתבתי על זה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תקפ"ח בס"ד:

וראיתי להרב בירך יצחק פרשת שופטים שכתב דאפילו אם כתוב ההיתר בדברי קבלה אין כח ביד חכמים לאסור והביא סמך מדברי מרן בכסף משנה ע"ש באורך. ועיין מה שכתבתי בעניותי לקמן מערכת ה"א אות ס"ג בס"ד:

ז. **גזרה**. הרא"ש פרק במה מדליקין תמה היאך יכלו הגאונים לחדש גזרה אחר שסתם רב אשי התלמוד והביאו הרב החסיד מ"ב הדרא ארעא אות מ"ה. ומעין דוגמא כתב הרא"ש פרק בית שמאי גבי קטנה שלא מיאנה והגדילה וכו' דהראב"ד השיב על הרי"ף והרמב"ן סייעיה והרא"ש דחה ראיתו וסיים דאין לנו לחדש קנס מדעתנו ומלשון הרא"ש דשבת הנזכר יש שנים רבות שהבאתי סמך לדברי הפר"ח בהלכות פסח סימן תנ"א וסימן תס"ג שחלק על הב"ח והכנה"ג דאין לנו לגזור גזרות מדעתנו ככתוב בזכרונותי זה מ' שנה ונשמט זה מברכי יוסף ואחר זמן רב נדפס עפרא דארעא להרב המפורסם מהר"י עייאש ועל דברי הרב החסיד הנזכר שהביא לשון הרא"ש שרטט וכתב דברי הרב פר"ח הנזכר. ומיהו הרב עצמו בשו"ת בית יהודה משם רבו הסכים עם הרב כנה"ג לענין דינא ע"ש ועיין בהה"מ פ"ה דחמץ דין ב' והריב"ש סימן קכ"ה וסימן רמ"א ומש"ל פ"ב דסוטה סוף דין י"ב:

ודע שהגאונים החמירו כמה חומרות בענין שבועות כמתבאר מדברי הראשונים ומתשובות הגאונים והזכרתי קצת דבריהם בספר הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רל"ד ע"ש ובמה שרמזתי שם:

ח. **גבורת אנשים**. מי שאין לו ובא על הערוה אם הוא איסור תורה או דרבנן. עמד על זה הרב קרית מלך רב חלק ב' בתשובות ריש סימן כ"ו ומשם באר"ה:

ט. **גזרות ותקנות דרבנן**. חקר הרב קרית ספר בהקדמתו פ"ד על כמה פנים הם וכתב הרב ז"ל וזה טופס אמריו בקצור יש לנו לחקור על דברי סופרים שהם הגזרות והתקנות על כמה פנים הם ומצאנו הראשון מהם כל מה שגזרו משום גדר וסייג שלא יגעו באיסור תורה כערובין ונט"י ושניות וכו'. השני מזה המין עצמו וכו' אלא שסמכו אותם על המקרא ואם לא היו מוצאים אותו סמך לא היו גוזרין באותו ענין כמו שגזרו כמו שעור קרפף בחצר המשכן ושיעור אלפים אמה תחום שבת שאם לא מצאו סמך וכו' לא היו גוזרין כך אלא בפחות או יותר וכו' אבל מה שאין בו גדר וסייג יש בו כמה פנים וכו'

הראשון מצות דרבנן וכו' השני מצות מזה המין אלא שיש להם אסמכתא בכתוב שאם לא היה הסמיכות לא היו מצוין באותו אופן כמו ג' סעודות מפני הכתוב היום ג' פעמים שאלו לא היה כתוב כך לא תקנו ג' אלא היה מספיק בשנים או היו מתקנים ד'. הג' תקנות שתקנו משום מעשה שהיה בתקיעת שופר במוסף ר"ה ולא בשחרית ובסנדל המסומר שאם לא היה המעשה שאירע לא היו מתקנים כך וכו' עכ"ל והרב מהר"א ישראל בספר בית אברהם ח"מ בסימן כ"ח דף טו"ב תלה דבריו בהרמב"ם שהביא קרית ספר ע"ש באורך ועמו הסליחה כי אינם דברי הרמב"ם אלא הם דברי הרב קרית ספר. ודבריו אינם כאשר חשב וכתב וכבר אנכי העירותיהו בצדק בקונטריס אחורי תרעא ריש דף קע"ח לפי קוצר דעתי ע"ש ודוק:

י. **גר שנתגייר כקטן שנולד דמי**. הרב מהר"ש יפה והרב פרשת דרכים תמהו על אברהם אע"ה איך לא ידע זה והרב המופלא גדול דורנו מהר"י בכר דוד זלה"ה בספרו הבהיר דברי אמת בדרשותיו דף ג' תמה על שני המאורות הגדולים איך נעלם מהם דהוא פלוגתא דתנאי פרק החולק. ולק"מ דכונתם ז"ל דהלכה רווחת גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ובודאי דאברהם אע"ה יודע צדיק עיקרי ההלכות על אמיתתן והא קי"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ועוד הארכתי להקשות עליו בהגהותי. ושם עמדתי בעניותי בהא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי במ"ש התוספות פרק בן סורר דף ע"א דמוכח דהא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי הוא דוקא בדיני שמים ויש לצדד בכונתם והבאתי דברי קצת אחרונים בזה. והרב בית יעקב בתשובה סימן ג' נסתפק אם גר כשר להעיד אחר שנתגייר כל זמן שלא עשה תשובה על מה שעבר על ז' מצות בהיותו גוי ועמדתי בעניותי על דבריו בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ל"ד ועמ"ש בספר הקטן דברים אחדים דף קל"ה בס"ד:

יא. **גט**. אע"ג דשטר אקרי גט לא מצינו דגט איקרי שטר הרא"ם ח"א סימן ס"ו והביאו הרב החסיד בחלק לשון חכמים אות קס"ב והרב כנה"ג י"ד סימן רי"ז אות י"ח כתב דה"ה גט שחרור. ומ"ש הרב החסיד בחלק לשון בני אדם אות ל"ב על דברי הרב כנה"ג הללו. כן מצאתי במכתב למורינו הרב מהר"י הכהן בעל בתי כהונה בגליון. והרב מהר"י קשטרו בהגהותיו לא"ה סוף סימן ק"ל כתב שאין הגט קרוי שטר בלשון בני אדם ע"ש:

יב. **גדולי הקדש**. כתב מרן י"ד סימן רי"ו על דברי הר"ן באומר קונם פירות אלו וכו' דנראה מדברי הר"ן דמדאורייתא הוא אסור בחלופיהן ובגדוליהן דהוה ליה כחלופי וגדולי הקדש עכ"ל ותהי עלה מורינו הרב מהר"י הכהן ז"ל דמשנה שלימה שנינו פ"ט דתרומות גדולי הקדש ומעשר שני חולין. ואחר זמן רב עלה בכב"ש הדפוס ספר הבהיר

כהונת עולם ובביאורו להלכות נדרים שם בסימן הנזכר הביא קושיא זו בשם מורינו הרב הנזכר שהקשה בלכתו בשליחות מצוה בבחרותו וע"ש שצדד דאיסורא מיהא איכא מדרבנן:

יג. **גזרה שוה**. דבר הלמד בג"ש מסיק פרק איזהו מקומן דף נ"א דגם בקדשים חוזר ומלמד בג"ש. ומסוגיא זו הוקשה לי בילדותי על דברי התוספות דהוריות והרב חידושי הלכות על דף ח' שכתבו בפשיטות דדבר הלמד בג"ש אינו חוזר ומלמד בג"ש והוא הפך מסקנת הש"ס פרק איזהו מקומן כמו שכתבתי אני בעניי בספרי הקטן שער יוסף דף ע"ו. ואחר זמן רב נדפס ספר באר יעקב לרב אשכנזי זלה"ה ומידי עוברי ראיתי לו ז"ל דף קמ"ג ע"ג תמה כן על מהרש"א אבל לא זכר שהם דברי התוספות גם כן ע"ש:

ואתה תחזה שכתבתי שם מה ששמעתי מקשים בדברי הרב משנה למלך ריש פ"ד דמלוה דבעיית הש"ס הוא דוקא בקדשים ולא בחולין והרב ברבית קאי ואני בעניי שם כתבתי שליש ישו"ב לדברי הרב משנה למלך ע"ש באורך והמעיין יבחר:

יד. **גזרה שוה אין לעשותה היכא דמפקא לקרא מפשטיה לגמרי**. כתובות דף ל"ח. ועיין מה שכתב מורינו הרב הגדול מהר"י הכהן זלה"ה בספרו הבהיר בתי כהונה בחלק שני בחלק בית המדרש דף כ"ד עיין שם:

טו. **גדול שאמרו חכמים ואת אמך לרבות אחיך הגדול**. היינו דוקא גדול האחים שנכנס במקום האב ולא גדול מחבירו תשובות הלקט סימן קכ"ז ותשובות שבות יעקב ח"א סימן ע"ו עכ"ל הרב החסיד בספר קהלת יעקב בחלק לשון חכמים אות קנ"ה. וכבר אני בעניי הבאתי בספר הקטן ברכי יוסף י"ד סימן ר"ם מדברי רבינו האר"י זצ"ל שכתב דחייב בכבוד כל אחיו הגדולים ממנו. ושם עמדתי בתשובת הרב שבות יעקב הנזכר ולדעתי הקצרה אין ראיותיו מכריחות וגם על פי הפשט נראה דחייב בכבוד הגדולים ממנו מסתמות דברי הפוסקים כמו שכתבתי בעניותי שם באורך בס"ד:

מערכת ד

א. **דחיה**. הרב החסיד בספר יד מלאכי אות קל"ז למד מדברי מרן הכ"מ רפ"ד מהלכות שבת דדעת הרמב"ם דכל דבש"ס לא דחו בדרך דילמא אלא בלשון לעולם אימא לך משמע דקושטא דמילתא הכי הוי וכו' עיין בדברי קדשו באורך. ולפ"ז נראה לי ההדיוט דה"ה דהיכא דהדחיה נאמרה בלשון הכא במאי עסיקינן דקושטא הויא. ועל פי זה יש ליישב מ"ש הרמב"ם פ"ז דמעילה דין ז' שהקשו שם מרן והרב מהר"י קורקוס דאיך כתב הרמב"ם דכשאמר להם טלו שתים בעל הבית מעל ושליח פטור עד שיאמר טלו מדעתי

הלא הך אוקמתא דמוקי רב ששת בסוף מעילה היינו לדחויי דלא נילף מינה דמוסיף על דבריו הוי אבל למאי דקי"ל דמוסיף הוי כלישנא בתרא דכתובות דף צ"ח וכמ"ש הרמב"ם פ"א מהלכות שלוחין אין צורך לדחיה זו ומתניתין כפשטה בדא"ל טלו שתים סתם דב"ה מעל דמוסיף הוי ואיהו מעל דהשניה הוא אמר ולא בע"ה ונדחק הרב מהר"י קורקוס. ומורינו הרב זרע אברהם ח"מ סימן כ"ד נדחק ומורינו הרב מהר"י זאבי בספרו הבהיר בלימוד קצ"א דחה דבריהם ושייר דרך לעצמו. ואני בעניי כתבתי במקום אחר ודקדקתי על דברי הרב מהרי"ז וכתבתי מה שתעלה מצודתי ליישב דברי הרמב"ם בס"ד:

והשתא על פי כלל זה נראה דאפשר ליישב דעת הרמב"ם והוא דבסוף מעילה דחי לה בשם רב ששת ובכתובות דף צ"א לא הוזכר רב ששת אלא אמרו הכא במאי עסיקינן דא"ל טלו וכו' וסבר הרמב"ם דמדלא אמר הש"ס בלשון דילמא באומר להם טלו וכו' אלא אמרה בלשון הכא במאי עסיקינן לקושטא קאמר אף אי מוסיף על דבריו הוי מ"מ שליח לא מחייב אלא באומר טלו וכו' דלא עקר שליחותיה כמ"ש הרב מהר"י קורקוס ומדוקדק בדברי הרמב"ם. ובהכי ניחא לתרוצי סוגיי דהתם סוף מעילה רב ששת דחי לה והכא סתמא דתלמודא. דאפשר דרב ששת סבר דאי אמרת דמוסיף הוי א"ש דכלן מעלו אלא דדחי דנימא מעביר הוי והכא באמר טלו אחת מדעתי ואמטו להכי לא הביאו דבריו בסוגיית כתובות רק סתמא דתלמודא קאמר הכא במאי עסיקינן להורות דהכי קושטא דמילתא בין אי דינא הוי דהוא מוסיף בין אי דינא הוי דהוא מעביר ומשו"ה אף דפסק הרמב"ם דמוסיף הוי פסק אוקמתא זו:

וכד דייקינן שפיר נהירא לן שמעתתא דודאי רב ששת סבר כדאמרן דהכי אתמר בש"ס בסוף מעילה אמר רב ששת דאמר שליח טול אחת מדעתו ואחת מדעתי מהו דתימא עקר שליח שליחותיה דבעל הבית ולא למעול קמ"ל והאי ס"ד דמהו דתימא היינו כי אמרינן דבסתמא מעביר הוי וסד"א דגם כי אמר טלו אחת מדעתו הוי מעביר כיון דנתן להם אחרת וקמ"ל וכ"כ התוספות שם מהו דתימא עקר וכו' פירוש אפילו כי אמר מדעתיה קמ"ל עכ"ל והרי הוא כמבוא"ר דרב ששת קאי לצד דנימא מעביר הוי ומ"ה קאמר מהו דתימא עקר וכו' דאי אמרת דאפילו בסתם מוסיף הוי מהיכא תיתי דבמפרש עקר וכו' אלא רב ששת קאי לצד דנימא מעביר הוי ומשו"ה קאמר מהו דתימא וכו'. והשתא כיון דחזינן דבסוגיית דכתובות קאמר לה סתמא דש"ס ובלשון הכא במאי עסיקינן ולא קאמר האי מהו דתימא אלא סתמא קאמר הכא במאי עסיקינן דא"ל טלו אחד מדעתו של בעל הבית ואחד מדעתי ושקלו אינהו תלת שמע מינה דהך אוקמתא מוקי הש"ס אף אי אמרינן מוסיף הוי ומשו"ה פסקה הרמב"ם. וק"ק על מ"ש מרן בשם הרב מהר"י קורקוס

דאוקמתא דרב ששת לא אמרה אלא ליישב שליח אמאי מעל והגמרא קבע אותה למדחי דלא תפשוט דמוסיף הוי דכיון דבהכי איירי לא מפשטא בעיין. דהרי מוכח מדברי רב ששת דדבריו הם לצד דאמרינן מעביר הוי ולדחויי אתא כמתבאר ממה שכתבנו בס"ד:

ב. **דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה**. נסתפק רב"ה בארע"א אות קס"ב אי הוי דאורייתא או דרבנן. ומייתי מדברי עיר וקדיש הרב הגדול מהר"ח אבואלעפיא בספר הבהיר מקראי קדש. ואני בעניי בקונטריס שיורי ברכה סימן מ"ט הבאתי שהרב עצמו בספר הנחמד ישרש יעקב דף צ"א תפס בפשיטות שהוא דאורייתא:

וחד מן קמי"א רבינו אליעזר ממיץ בספר יריאים מצוה קכ"ח כתב בפשיטות דהוי דרבנן וקראי אסמכתא בעלמא ונעלם דבר מכל האחרונים. ומדברי הרב החסיד מהר"א אזכרי זלה"ה בספר חרדים דף כ"א דפוס ויניציא מוכח דסבר דהוי איסור תורה ע"ש:

ג. **דירה דהמגרש אשתו לא תדור בשכונתו**. כתב הרב מהר"ר ברוך אנגי"ל בתשובותיו סימן ה' דהוי איסורא דרבנן אף משנשאת ע"ש וצ"ל דהספרי דמייתי הרב המגיד בריש הלכות גרושין והלכה והיתה לאיש אחר שלא תנשא עמו בשכונה אסמכתא בעלמא. ומה שרצה לחלק מהר"י כולי בהגהת משנה למלך פכ"א דאיסורי ביאה דדוקא אם לא נשאת גרושתו הוי דרבנן אבל אם נשאת הוי איסורא מדאורייתא. ומה שנראה מהרב גט פשוט ומהרב שבות יעקב ח"א סימן קי"ט דהוי דרבנן היינו בלא נשאת ע"ש לא נהירא דבכל גונא אינו אלא איסורא דרבנן. וכזה ראיתי להרב החסיד מר ניהו רב"ה בארע"א אות קס"ז שהביא דברי הרב שבות יעקב הנזכר דהוי דרבנן ושכן נראה דעת הרב גט פשוט וכתב דהספרי אסמכתא בעלמא אף משנשאת ע"ש ולא העלה על דל שפתיו דברי מהר"י כולי ע"ש:

הגם הלום חזי הוית לעטרת ראשי מורי הרב זלה"ה בספרו הבהיר גט מקושר בביאורו להלכות גיטין דף י"ד ע"ג דחלק על מהר"י כולי דאף בנשאת אינו אלא איסורא דרבנן ע"ש ובעיקר תשובת הרב שבות יעקב אני בעניי עמדתי קצת על דבריו ודברי מהרי"ך בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סימן י"א אות ח' ועתה שנדפס ספר מורי הרב ז"ל הן כל יקר ראתה עיני שהאריך בזה ולא יכולתי להתבסם מתורתו:

ד. **דירה**. כתב הרב המביט ח"ב סימן ס"א דהרמב"ן במיוחסות כתב דלשון דר אינו לא יושב ולא כבני העיר ונראה לו שיהיה ששה חדשים ושמעתי מקשים דהרשב"א בתשובה סימן תרס"ז כתב דדירה אפילו ז' ימים מקרי דירה כדירת סוכה והרי הרשב"א דהוא מארי דתשובות המיוחסות קרי בחיל דאפילו ז' ימים דירה מקרי ואחר זמן ראיתי להרב הגדול מארי דארעא דישראל הרב גט פשוט סימן קכ"ח ס"ק כ"א שהשיג על הרב

המביט בזה ע"ש ואחר זמן רב נדפס ספר גט מקושר למורי הרב ז"ל וראיתי שם בביאורו דף צ"א עמוד ב' דהגדיל התימא על הרב המבי"ט ובפשרה שעשה עש"ב ועמ"ש הרב שארית יעקב פרשת מטות במאי דשייך לזה ועיין בשו"ת דבר משה י"ד סימן מ"ו:

ה. **דם שבשלו**. הרב עיר וקדיש על ארעא אות קע"ב מייתי סוגיית הקומץ דף כ"א ודברי התוספות בחולין דף קי"א דדם שבשלו אינו עובר עליו. ואם אמרנו נבא העיר נאמר דקיצר הרב בזה דמשמע דהוא מוסכם. אמנם נמשך הרב בזה אחר הרב פר"ח דהכי מסיק להלכה וכ"כ אחרונים גם כן. ומיהו דעת רש"י והרמב"ם נראה שאינו כן כמו שכתבתי אני ההדיוט בספרי הקטן מחזיק ברכה ריש סימן ס"ט וכבר הרב ז"ל רמז תשובת מהרלנ"ח ז"ל:

ו. **דם היוצא ע"י כבישה בצונן**. מעת לעת הוי דאורייתא ולא דמי לדם שמלחו. הרב פרי מגדים בפתיחתו להלכות מליחה ושכך העלה הרב נר"ו בסימן ק"ה:

ז. **דם כבד**. הרב ארעא דרבנן הביא דעת או"ה דהוי מדרבנן והרב פר"ח תמה מהש"ס דאסיר מדאורייתא ושכן כתבו התוספות והרשב"א והר"ן עכ"ד הרב החסיד הנזכר ז"ל ומור"ם בת"ח כלל כ"ד והרב ש"ך סימן ע"ג כתבו דהוי דרבנן וכ"כ הגש"ד ומהרש"ל ותמה עליהם הרב שער אפרים בתשובות סימן פ"ח ושם צידד דדם הסמפונות הכנוס שם הבא משאר אברים הוי דבר תורה ע"ש באורך:

ח. **דם כבד**. ספק נכבש במשקה אם יש ס' במשקה נגד דם הסמפונות לחוד הו"ל ספיקא דרבנן ולהקל ובשאר בשר כי האי גוונא הוה ליה ספיקא דאורייתא. הרב פרי מגדים בפתיחתו להלכות מליחה דף ע"ח ע"א ע"ש באורך והיה לזכרון:

ט. **דיעבד**. מדאורייתא ליכא לפלוגי בין לכתחילה לדיעבד כ"כ התוספות בגיטין סוף דף ג'. ואני הדל כתבתי בעניותי בזה בהגהותי להלכות סוטה פ"ד דין י"ד ע"ש באורך. והן עתה הן כל יקר ראתה עיני על י"ד היאו"ר ספר יד מלאכי בח"ג סימן שמ"ד דתמה במה שפסק מרן בי"ד סימן קכ"א דין ב' ואם הטבילן ואחר כך הגעילן מותרין דאמאי מותרין כיון ששינה מסדר הכתוב בתורה. ולפי דבריו יש להקשות על הרב פרי חדש שם ס"ק ד' בשם הראב"ד לכתחילה צריך לעשות הכשר דקרא הכי נמי משמע דכתיב תעבירו באש ואח"כ וטהר ואי אפיך דיעבד לית לן בה דעכובא לא כתיב וכן עיקר עכ"ל דהכא כתב עלה הרב פרי חדש הנפק ובקונטריס אחרון בריש השגותיו על הרב בית הלל כתב בפשיטות דמדאורייתא ליכא לפלוגי בין לכתחילה לדיעבד ע"ש ולפי דברי הרב יד מלאכי הני מילי דמר סתרא"י נינהו:

אמנם נראה דלק"מ במ"ש התוספות במנחות דף ל"ח סוף ע"א דלית לן למימר דאסדר

לבד יקפיד הכתוב לעכב דאף אי כתיב עיכובא לא קאי אלא אחסרון מעשה לא על הסדר ע"ש וכפ"ז ניחא דאף דליכא לפלוגי בין לכתחילה לדיעבד היינו דוקא בחסרון הדבר אבל על הסדר אין לנו לומר דיקפיד כמ"ש התוספות. ואין להקשות על דברי הראב"ד הנז' שכתב ואי אפיך לית לן בה דעיכובא לא כתיב דהרי בחליצה כתיב ככה לעיכובא. ואפ"ה לא קפדינן אסדר כמ"ש בסנהדרין ריש פ"ד מיתות ובשילהי פרק מצות חליצה והתוספות שם דהדבר פשוט דמעיקרא תקשי כיון דמדאורייתא ליכא לפלוגי בין לכתחילה לדיעבד אמאי כתב רחמנא בחליצה ככה לעיכובא אלא הדבר ברור דהתם אצטריך לדיוקי איפכא דכל דבר שהוא מעשה באיש דוקא מעכב ואם לא רקקה כשרה וכדר"ע פרק מצות חליצה דף ק"ד ומאחר שכן לא מיקרי עיכובא דנימא דהסדר מעכב דהאי עיכובא דחליצה אתא לדיוקי איפכא דיש דברים דחסרונם אינו מעכב. אמנם כי כתיב עיכובא דליכא לדיוקי כי האי סבר הראב"ד דהסדר מעכב. הן אמת דבדברי התוספות דמנחות הנזכרים יש להתיישב בהן מסוגיא סוטה דף י"ו וכאשר הארכתי אני עני בהגהותי להלכות סוטה בס"ד ואחר זמן ראיתי מ"ש הרב ארעא דרבנן אות ז' בתוך דבריו ע"ש ודוק הטב:

ומה שהקשה עוד הרב יד מלאכי שם דבפ"ג דקדושין דף ס"ב ע"א מוכח דאי לאו קרא יתירא דואם לא יתחטא היה מקום לומר דאי עבד הזאה בחד מינייהו עבד ואמאי הא כיון דכתיב קרא הוא יתחטא בו ביום הג' וביום הז' (לא) יטהר עיכובא אית ביה. לפום ריהטא לא ידענא מאי ק"ל דהרי כתבו שם התוספות תימא וכו' והלא בהרבה מקומות כתיב ורחץ במים וטהר ולא הוצרך לומר ואם לא ירחץ וי"ל דהתם פשיטא כיון דמצוה הוא שציוה הקב"ה אם לא עשה לא יצא אבל הכא משמע קצת שהוא לשון תנאי וכו' ע"ש וא"כ מאי קשיא ליה הא לא דמי לעלמא וכמ"ש התוספות וספר חזון נחום ופמ"א דרמז שם אינם בידי כעת. ועיין הרא"ש פרק מצות חליצה שהביא ירושלמי ואית קרא לשעבר ע"ש ועיין בסמוך אות י"א:

יוד. **דיעבד**. בסוטה דף י"ט ר"ש סבר והשקה קמא לומר למד דאם עבר והשקה ואח"כ הקריב מנחתה כשרה ורבנן סברי דיעבד לא פתח קרא ופירש רש"י אין דרך התורה לומר בתחילה שלא כדרך מצותן אלא בתחילה סודר משפט הדבר בסדר ולבסוף מרבה מקראות לדרוש וכתב עלה הרב החסיד הנזכר הדרא ארעא מהדורא בתרא אות מ"ו וז"ל וצריך להתיישב בסוגיית יבמות דף ע"א אהא דמצרי שני במה יטהר ויבא לידי דור ג' ומשני דילמא דאי עבר ונסיב בת ישראל ופריך דאי לא כתיב קרא כלומר דבר שאינו אלא ע"י אם עבר לא כתב קרא עכ"ל ולי ההדיוט לק"מ דהאי דיעבד דסוגיית סוטה היינו

דאינו עיכובא ומצוה מיהא עבד וכשרה והתם ביבמות היינו דקרא איירי דעבד איסורא ועבר עבירה וכמ"ש רש"י ולא קרב זה אל זה דודאי בלאוין לעיכובא נינהו ואי עבר לוקה והארכתי בעניותי קצת בזה בהגהותי להלכות סוטה בס"ד. ואחר זמן רב נדפס עפרא דארעא אארעא סמיכתא ונתקריא ארעא דרבנן להרב המפורסם מהר"י עייאש זלה"ה וראיתי להרב ז"ל שכתב על קושיא הנזכרת חילוק כל שהוא בעלמא ע"ש והדבר ברור כדכתיבנא בעניותין ועיין הרשב"א סוף חידושי גיטין ותוספות ערכין דף י"א ע"א ד"ה מנין ע"ש ודוק:

יא. **דיין אסור לשמוע דברי בעל דין קודם חבירו**. הרב החסיד בא"ד מהדורא קמא אות קפ"ג הביא מהרד"ך בית כ"ו דהוי מדאורייתא ומהריב"ל בח"ג כתב דבדיעבד כשר נראה דסבר דאיסורו מדרבנן עכ"ד וכתב עליו הרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא דאין ראיה דדעת מהריב"ל דסבר דהוי דרבנן שהרי מצינו אין דנין בלילה דאיסורו מן התורה והרבה פוסקים ס"ל דדיניהם דין בדיעבד עכ"ד ואני בעניי אין זה זמן רב שבקונטריסי אנכי העירותיהו להא דאין דנין בלילה ואני בעניי דחיתי דשאני התם דסמכי אנסחת ירושלמי דיליף דאם דנו בלילה דיניהם דין דכתיב ושפטו את העם בכל עת. וא"כ לא שמא מתיא מהתם להביא ראיה אם בעלמא בדבר תורה מפלגינן בין לכתחילה לדיעבד. ועל מהר"י עייאש קשה דמלבד דאינה ראיה כמ"ש עוד הן בה דזה כלל דליכא לפלוגי בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד. ואם יש איזה מקומות דמשמע איפכא מ"מ נראה דהוא מזה פסיק ותני דיש לחלק ויש כמה סוגיות ותוספות בענין זה. וכבר מפורסם דבקדשים שנה לעכב אלמא כשאינו קדשים הוא לעיכובא וכל זה נעלם מהרב ז"ל. ועוד יש להעיר עליו דהוא לעיל אות יו"ד הסכים בכלל זה ע"ש דף קכ"ד ע"ג. ויש לתמוה על הרב פנים מאירות ח"ב סימן קע"ט דפשיטא ליה דבכל מילי בעינן דישנה הכתוב לעכב וכמ"ש בברכי יוסף י"ד סימן רע"ב ועתה בא לידי ספר שו"ת להרב המופלא מהר"ש לאנייאדו נר"ו הנקרא בית דינו של שלמה ובסוף הספר יש לחם שלמה ושם סוף דף כ"ה הקשה על הרב כנה"ג דאיך אפשר לומר דאסור זה לאו דאורייתא שהרי כתב הרמב"ם פכ"א דסנהדרין וכל השומע מא' עובר בל"ת ומאן חשיב מגדולי האחרונים למפלג עליה וכו' ע"ש. כן ראיתי להרב מהר"י לומברוזו ז"ל הובא בספר יתר הבז בקונטריס צדקה לחיים דף פ' ע"ג שתמה על מהראנ"ח שלא הביא ראיה מהר"ם שכתב עובר ולק"מ כמ"ש לפנים ושם האריך. ואשתמיט מיניה דגם בלשון זה שכתב הרמב"ם יכולנו לפתו"ר דהוא אסמכתא ע"ד שכתב הרב המבי"ט בקרית ספר פ"ד דתפילין דמ"ש הר"מ עובר בלאו הוא אסמכתא וכן כתב הרמ"ע בתשובות סימן ק"ח ותמה על מרן וכ"כ הרדב"ז

דפוס אשכנז סימן תק"ן והיינו כמ"ש הרמב"ם בשרשיו על הש"ס דקאמר עובר בלאו והוא אסמכתא ודוק כי קצרתי ועיין מ"ש לפנים מערכת ה"א אות טו"ב. ועמ"ש בברכי יוסף סימן י"ז אות ו' שם כתבתי דמהריט"ץ סימן רל"ו ורל"ח ומהר"א ששון סימן צ"ז והרב לחם משנה סוף פי"ו דעדות כלהו סברי דמדאורייתא ליכא לפלוגי בין לכתחילה לדיעבד. אמנם הרב מהראנ"ח זלה"ה בחלק שני סימן נ"ב דף פ"א ע"ג לא פסיקא ליה. ולא תעזוב נפשי לשאו"ל שהרב כנה"ג בסימן טוב אות י"ג ואות י"ד הביא דברי מהרד"ך וסייעתו ודברי מהריב"ל וסייעתו ונסתפק אם הריב"ל ודעמיה דמכשרי בדיעבד פליגי על מהרד"ך דלדעת מהרד"ך דהוא איסור מדאורייתא אפשר דאפילו בדיעבד פסול ע"ש ואיני יודע אמאי הרב ארעא דרבנן לא הזכיר דברי הרב כנה"ג. ועל הרב כנה"ג יש להרגיש אשר לא ביאר דהא תליא אם בעלמא איכא לפלוגי בדבר תורה לכתחילה או דיעבד ואע"ג דכמעט זהו ספיקו סתם ולא הביא שום ראיה מדברי הראשונים ואחרונים אעיקרא דמילתא בחקירה זו דאיכא הכי ואיכא הכי כמ"ש בסמוך ועיין בתוספת דרבנן אות ק"ב:

יב. **דרשות**. אחר חתימת התלמוד אין כח בגאונים ופוסקים לדרוש כ"כ מהר"י קולון שרש קל"ט וק"ק על מהר"י קולון שרש קס"ח אשר דרוש דרש מעצמו ומעלה בו לא נאמר מעל בה' דאפילו אם סברה שמותר לזנות ובמקומו יישבתי קצת והוינן בה מצד אחר דלא זכר הרב דהבבלי והירושלמי והמדרש דרשוהו בענין אחר ע"ש באורך והרב החסיד הרמ"ך ביד מלאכי אות קמ"ד כתב דאם הענין אמיתי אין קפידא להסמיכו לכתוב ובהכי מתרץ דברי התוספות בחגיגה דף י"ד ע"ב ד"ה בתולה שכתבו דהיא מוזהרת לינשא לכ"ג מיקח קרי ביה יקיח ופרק יש מותרות דף פ"ד ע"ב יליף לה מלא יקחו תרי זמני ע"ש ואני בעניי זה זמן רב שעמדתי על דברי התוספות הנזכרים והקשתי עוד מזה כמ"ש בעניותי בברכי יוסף א"ה סימן ו'. ועמ"ש עוד הרב יד מלאכי אות תקמ"ה:

יג. **דולג וקופץ**. כתב הרב יד מלאכי אות קמ"ו דלשון דולג ניתן ליאמר על האדם וקופץ איתיה בבהמה נמי דלא כרבינו שמשון פ"ח דאהלות משנה ה' שכתב דדולג נאמר בחיה ובאדם קופץ. והביא הרב ז"ל דקופץ שייך בבהמה מהתרגום לקפצא בהון על ארעא ע"ש ולאו שמא מתיא דההיא בעוף. וטפי הוה ליה לאתויי מדתנן סוף בכורות קפץ אחד מהמנוין לתוכן:

יד. **דבר שיש לו מתירין**. ראיתי להרב החסיד בתוספת דרבנן שהביא ממרן כסף משנה פ"ז דמעילה דהוי מן התורה ותמה דמן התורה הכל בטל ברוב והא דדשל"מ אפילו באלף לא בטיל הוא מדרבנן ע"ש וכבר קדמו הרב פרי חדש והאריך להוכיח מהש"ס ומדברי

הראשונים דהכל מדרבנן והשיג על מרן בכ"מ על שני תירוציו עיין בדבריו באריכות י"ד סימן ק' ס"ק ג':

טו. **דברי סופרים**. קרי הרמב"ם אפילו להל"מ וכמ"ש הרמב"ם גופיה בפירוש המשנה פי"ז דכלים משנה ב' ותימה על מרן בכ"מ פ"ב דטומאת מת שכתב דהל"מ קרי ליה דבר תורה וכבר השיג עליו הרב פר"ח י"ד סימן כ"ט מכמה מקומות אלא שלא זכר דברי הרמב"ם עצמו בפירוש המשנה הנזכרת ומכאן תשובה למה שהקשה הרב מהר"י עייאש בעפרא דארעא במהדורא קמא אות ו' דף קכ"ג ע"ב על הר"מ פי"ח דשבת שכתב דחצי שיעור פטור דמשמע אבל אסור מדבריהם והרי הוא מן התורה ולק"מ דגם הל"מ קרי לה דברי סופרים הר"מ ועיין מש"כ במערכת מ"ם אות כ"א. ועיין מה שרמזתי בעניותי בספר הקטן פתח עינים על שבת דף ע"ד:

טז. **דברי סופרים ומדבריהם**. הרב מהר"ם חאגי"ז בספר שתי הלחם סימן ח"י כתב שמצא בליקוטיו כי כשכותב הרמב"ם דברי סופרים הוא שלא בא בפירוש בתורה ודינו כדין תורה. וכשיאמר מדבריהם אין לו דין תורה. וכתב וביאור כלל זה שלמדתי דכשאומר דברי סופרים איכא הכי ואיכא הכי אבל מדבריהם אין פירושו כי אם מדרבנן ממש זהת"ד ואני בעניי אומר כי הכלל אשר מצא בליקוטיו לאו מדנפשיה אלא הם דברי תומת ישרים בספר אהלי תם שו"ת למהר"ר תם ן' יחיא סימן פ"ג והביאם הרב החסיד בתוספת דרבנן אות ק'. ואשר חשב לבאר אינו כמבוא"ר וגם זה הן נסתר דדבריהם נמי קאמר על מה שיש לו דין תורה כדמוכח מדברי הרמב"ם פ"ו דאבות הטומאות וכאשר הביא הרב החסיד שם מדברי הרב לב שמח אשר הרבה לנתוץ ולהרוס כלל זה ע"ש שוב ראיתי שהאריכו בענין זה מהר"א אלפאנדארי בסדר אליהו רבא והרב דברי אמת ושאר אחרונים הן בענין זה וכמ"ש בסמוך בהל"מ ועיין להרמ"ך ביד מלאכי דף קע"ט ומשם באר"ה ומטי כתיב קסת נחוצ"ה:

טוב. **דמיון**. מהריב"ל ח"ג סימן קכ"א בענין אי הנאה שאינה של ממון חשבינן ליה נוגע בדבר הביא ראיות וכתב דאין לנו לדמות מילתא למילתא ומהרימ"ט ח"מ סימן פ' השיג עליו דאמרינן בבתרא דף ק"ל כל התורה כולה דמויי מדמינן לה. ועמ"ש הרמ"ה בחידושיו לבתרא הנדפסים מחדש דף קצ"ה סימן קל"ג ע"ש. ובתשובת מהריב"ל הנזכרת הרב אדמת קדש ח"ב הביא משם מהר"י ערוך בח"מ סימן כ"ה שהקשה מתשובת מהריב"ל חלק ראשון ריש כלל ה'. ומה שתרץ שם אינו מחוור כאשר עיניך תחזינה משרים:

חי. **דלמא**. בירושלמי כי מייתי עובדא קאמר בתחילה דלמא. ופירש הרב הגדול מהר"ר שלמה סירלייו בפתיחתו לפירוש הירושלמי כ"י. דלמא הוא כמו דא לימא פירוש זה המעשה ראוי שיאמר ויספרו אותו להגיד לאנשים שישמעו מוסר ואל יפרעו ולעולם תמצא זה הלשון כשבא הירושלמי לספר מעשה שאירע לחכמים. זה הפירוש עיקר ומה שפירש הרב עיר וקדיש מהר"ם די לוזאנו ז"ל במעריך ע"ש אינו מחוור ע"ש ודוק:

יט. **דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו**. הרב החסיד בארעא דרבנן מ"ב אות נ' מייתי מדברי התוספות דסנהדרין דף ל"ד דהוא מדרבנן. וכבר הרב ז"ל במ"ק בריש מערכת מ"ם אות שמ"ו כתב זה משם התוספות בתרא דף קמ"ז אלא דהתם לא נחית להכי אלא בא ללמד על מקום שאומר הש"ס מן התורה. אמנם כבר באות ת"י כתב זה דדברי ש"מ ככתובים משם הרמב"ם והתוספות בבתרא וכו' ושם באות ת"י נחית להכי. והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרא דארעא כאן אות ט"ו השיג על הרב ז"ל דהוא מפורש בבתרא דף קמ"ז וכ"כ התוספות שם בע"א וכו' ע"ש ולא זכר שכבר הרב המחבר הזכיר דברי התוספות שהביא בשתי מקומות אות שמ"ו ואות ת"י ובתוספות מפורש מ"ש בש"ס דהוי מדרבנן וא"כ הרב הן כל יקר ראתה עינו דברי הש"ס והתוספות כמבואר:

ך. **דבר תורה**. הרב ארעא דרבנן מ"ב אות נ"ה הביא מהש"ס מברכות דף ך' דפריך והא דבר תורה קאמר והרב מהר"י עייאש כאן כתב אע"ג דבבתרא קמ"ז אמרו מנין למתנת ש"מ שהיא מן התורה ופירושו אסמכתא כמ"ש התוספות התם דמייתי ילפותא מקרא ניחא דלשון מן התורה פירוש אסמכתא מן התורה אבל היכא דלא מייתי קרא ואומר מן התורה הוא דוקא מן התורה ולא מדרבנן עכ"ל ועוד אפשר לומר דיש הפרש בין לשון דבר תורה למ"ש מן התורה דלשון מן התורה הגם דלא מייתי ילפותא סתמו כפירושו דהוא אסמכתא וכך הוא בעצם משמעות מן התורה אבל דבר תורה מוכח יותר דהוא דבר תורה. אמנם הרב ארעא דרבנן לעיל מ"ק אות קס"א כתב משם הר"ן פרק הזהב ומטי בה משם הרי"ף דדבר תורה דקאמר הש"ס לאו דבר תורה ממש קאמר אלא סברא בעלמא ורמזו כאן ג"כ. אני הדל אהימנותיה קסמיכנא והדבר ניכר שלא ראיתי שרשן של דברים וכמו שכתבתי הרב ארעא דרבנן כתב משם הר"ן וכו' והלא זה דברי **מקדם לעין** דכמה זמני אני מביא דבריו ודברי הרב יד מלאכי וכיוצא איזה ענינים ששמעתי או ראיתי בכ"י ואני לא אמרתי אלא להזכיר דלא חזיתיה ודלא ביארתי"ה. והלא זה הדבר כתבו הרב ארעא דרבנן אגב שטפיה כאשר יתבאר. הנה אחר שנדפסה מערכה זו ואחריה רעותיה מידי דברי עם אהובי וידידי המשכיל וחכם בר אבהן ובר אוריין כמהח"ר שם טוב סאמון נר"ו אמר אלי שהרי"ף לא כתב כן פרק הזהב אלא דמק"ו נפקא והר"ן חלק

עליו דמסברא בעלמא הוא וזה ימים שתמה על הרב ארעא דרבנן. ואחר סמוך שלח לי קונטריס על זה ושם הביא דברי מרן בכללי הגמרא דף י"ג והגיהם שצ"ל הר"ן פרק הזהב כתב בשם הרי"ף דבר תורה מק"ו נפקא והוא סובר דסברא בעלמא קאמר כצ"ל והוא דבר פשוט מאד ותכף בראותי לשון מרן הגהתי כן וכך העתיק הלשון הרב שני לוחות הברית דף ת"ד ויש להצטער על הרב הליכות אלי אות רמ"ב שהעתיק הלשון מוטעה ודין גרמא ששינה קצת הלשון. ומבין ריסי הרב ארעא דרבנן ניכר שמתוך דברי מז"ה הליכות אלי כתב לשון זה שכתב באות קס"א ותקן הלשון לפי מה שהבין ויפה השיגו אהובינו כתר שם טוב הנו' דהרי"ף לא כתב כך ותהי להפך דהרי"ף כתב דמק"ו נפקא והר"ן הוא דקאמר דמסברא אמרה ר' יוחנן. ועוד אני תמיה עליו דהוא ז"ל אשר חזה דהלשון אינו מתוקן והוא הוצרך לתקנו כמבואר מדוע לא ראה שרש הדברים:

ועוד השיג ידידנו הנזכר על מרן והרב הליכות אלי והרב ארעא דרבנן דמוכח דסברי בדעת הר"ן דס"ל דלאו מדאורייתא אמר ר' יוחנן מעות קונות וכמ"ש הרב ארעא דרבנן לאו ד"ת ממש קאמר. וכן הרב הליכות אלי הקשה ממ"ש בברכות דף ך' דדבר תורה הוי דאורייתא אלמא סבר דהר"ן סבירא ליה דלאו דאורייתא והוא נר"ו הוכיח במישור הן מסוגית פרק הזהב דף מ"ז עצמה הן ממ"ש בחולין דף פ"ג בהדיא דלר' יוחנן מעות קונות מדאורייתא וגם כונת הר"ן וסייעתו דאמרי דמסברא אמרה ר' יוחנן כונתם דהוי דאורייתא וכמ"ש התוספות בבכורות דף י"ג והתימא על הרבנים הנזכרים וגם מרן מדהביא בכלליו דהר"ן פליג אהרי"ף דאם כונתו של מרן היא דהרי"ף סובר מק"ו והר"ן ס"ל מסברא והוא מדאורייתא מאי נפקא לן בהא דק"ו נמי דאורייתא ומאי בינייהו. זהו תורף דבריו נר"ו בקצור נמרץ והוא נר"ו האריך למעניתו:

ואני בעניי אומר דמה שהשיג על הרב ארעא דרבנן הש"ג על האר"ץ השגה גמורה היא כמו שנאמר ומצד אחר אינה כ"כ השגה דסמך על מר זקנו הרב הליכות אלי ולא ראה הדברים בשרשן וכן נראה ממ"ש במ"ב אות נ"ה. והאמת יורה דרכו שסמך על מז"ה ויעת"ק משם. אמנם על הרב הליכות אלי גדל הכאב הן שהעתיק הלשון בטעות ושינה קצת הן שהבין דלדעת הר"ן הוי מדרבנן:

ואולם על דברתי מלכי צדק מרן ז"ל לק"מ דהרי ראינו בעינינו דהרי"ף ורש"י משמע להו דכי אמר דבר תורה מקומו מוזכ"ר לו קרא דנפיק מיניה לרש"י או ק"ו להרי"ף. והר"ן ודעמיה סברי דאין צורך שיהיה לימוד מקרא או ק"ו וכיוצא ויכול לומר דבר תורה מסברא דכך הוא דין תורה. והוא חידוש דלמדנו דמכח סברא לחוד בלי לימוד פרטי יאמר כי הוא זה דין תורה. ופוק חזי דרש"י והרי"ף מיאנו בזה ונדחקו ללמוד

מקרא או מק"ו. ומשו"ה מייתי מרן דברי הר"ן בחידושי מציעא (שהיו ביד מרן ז"ל כמו שהביאם בכללי הגמרא כמה זמני ומהם דף ק"ד ע"א) שהר"ן כתב שהרי"ף מייתי לה מק"ו. ולדעתו הוא מסברא וכבר רמז להר"ן בזה בשיטה מקובצת ואין כונת מרן על הרב הנמקי שהרב הנמקי לא הזכיר הרי"ף. והגם שהרי"ף כתב דבר תורה מעות קונות אם גופו קני ממונו לא כ"ש ניחא ליה לאתויי דהר"ן כתב בהדיא בשם הרי"ף דיליף לה מק"ו ומשו"ה אמר דבר תורה:

ואשר תמה ידידנו נר"ו על רבינו שמשון בספר כריתות שלא הביא מברכות דף ד' שהזכירה מהרש"א ועוד הוסיף מדיליה מעירובין דף י"ז וקדושין דף ט"ל דכלהו שמועי מוכחי דדבר תורה הוא מדאורייתא זהו תורף דבריו אף אני אביא מגיטיי דף ד' (והזכרתיה בפנים) ומגיטין דף נ"ה דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה אינה מכפרת לעולא ומכפרת לרב יהודה. ובריש סנהדרין דבר תורה אחד ד"נ ואחד ד"מ בדרישה וחקירה וכו' ובכורות דף נ"א אמר עולא דבר תורה בנו פדוי ובודאי דימצא כהנה וכהנה. ואין זה תימה על רבינו שמשון על כן יאמרו תנא כרוכלא:

ומאותה שאמרו בתעניות דף כ"ח שהביא הרב פר"ח והבאתיו בפנים דקאמר הש"ס אמאי דתנן קרבן מוסף אין במנחה קרבן עצים אין בנעילה מה הפרש יש בין זה לזה הללו דברי תורה על מנחה והללו ד"ס על קרבן עצים מוכח דלאו דוקא דברי תורה אלא לגבי אידך קרי ליה דברי תורה וכמ"ש הרב פר"ח (ועל משנה זו תמהו הראב"ד ורבינו עובדיא על הרמב"ם שכתב תפלה יתירה וכו' וכבר פירש הרמב"ם שיחותיו יפה בפירוש המשנה וכמ"ש מרן בכ"מ פ"ו דכלי המקדש ואשכחן מרגניתא דהרמב"ם מימיי מן המקדש הם יוצאים דבשיטת רבו אמרה הוא רבינו מהר"י ן' מיגש כמ"ש בתשובותיו הנדפסות מחדש סימן מ"ח וקלס פירושו ע"ש ומשם באר"ה) והבאתיו בפנים.] וצריך לדחוק לפ"ז סוגיין דברכות דפריך והא דבר תורה קאמר ועלה קאי הרב הנזכר כאן במ"ב. ובפ"ק דגיטין דף ד' ע"א אמרו וכי תימא אנן מדאורייתא קא מתנינן לה אי הכי אומר היה ר"מ דבר תורה מיבעי ליה ומזה הביא ראיה המרדכי פ"ב דכתובות סימן קמ"ז ע"ש:

ודע דהרב קרבן אהרן פרשת בהר עמ"ש מכאן סמכו חכמים על הספיחים כתב דממ"ש מכאן סמכו ולא אמר מכאן למדו או מכאן אמרו שמענו דאיסורם מדרבנן. ואני בעניי הוה ק"ל ממ"ש בת"כ לקמן מכאן סמכו וכו' וחכ"א אין ספיחים אסורים מן התורה אלא מד"ס ומשמע דלר"מ אסירי דאורייתא ואמר מכאן סמכו. ותו דפ"ק דכתובות דף יו"ד אמרו מכאן סמכו לכתובת אשה מן התורה ורשב"ג כתובה מד"ס:

עד שמצאתי להתוספות בסוטה דף ז"ך שכתבו דלאו ממש דאוריירתא אלא אית ליה סמך דאורייתא כדאמרינן מכאן סמכו ושוב בא לידי שיטה מקובצת לכתובות וראיתי משם הרמב"ן שפירש דאסמכתא מדרבנן היא ומ"ש מן התורה הלמ"מ היא כשאר תורה שבע"פ וכדאמר בחולין מנין לבדיקת סכין מן התורה ואע"ג דמדברי קבלה גמר לה. ועין רואה ההפרש שיש בין דברי התוספות להרמב"ן. ומ"מ נתיישבו דברי הרב קרבן אהרן. ויש להרגיש קצת על הרמב"ן שעשה עיקר גדול ממ"ש מן התורה עד שאמר שהוא הלמ"מ כשאר תורה שבע"פ והרי מסוגיית בתרא דף קמ"ז הנזכרת דקאמר מנין למתנת ש"מ מן התורה ועלה רב נחמן מייתי קרא ורב נחמן גופיה אמר שם דהיא מדרבנן ומוכרח דמן התורה ר"ל אסמכתא מן התורה והיא מדרבנן כמ"ש התוספות וכפ"ז אמאי לא פירש כן בההיא דכתובות ואצטריך לומר הלמ"מ כשאר תורה שבע"פ. ואפשר דהרמב"ן סבר דרב דאמר לשון זה מנין למתנת ש"מ מן התורה הוא סבר שהיא מדאורייתא אלא דרב נחמן מצא סמך אחר והביאו הש"ס בהדי אמוראי דמייתי קראי אחריני אבל ר"נ סבר דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא וכ"כ רבינו יונה בעליותיו דרב סבר מתנת ש"מ מן התורה ע"ש. והרב פרי חדש בא"ח ריש סימן פ"ט הביא ראיה לדעת הרמב"ם דסבירא ליה דתפלה דאורייתא מדאמרו בתעניות דף כ"ח ע"א מה הפרש יש בין זה לזה כלומר דקרבן עצים דחי מעמד דנעילה ומעמד דמנחה לא דחי ומשני הללו מד"ת והללו מד"ס ואין לומר דד"ת הוי מדרבנן דפ"ג דברכות אמרו והא דבר תורה קאמר מכלל דכל היכא דקתני ד"ת הוי דאורייתא. ולבסוף דחה דלגבי אידך דהוי ד"ס קרי להך ד"ת ואפילו לדעת הרמב"ם צ"ל כן זהו תורף דבריו הנצרכים לעניננו. ולמדנו דקרי ליה ד"ת לגבי אידך אע"ג דאינו ד"ת ודוק הטב:

כא. **דיעבד**. לפעמים נאמר בהשאלה על מה שאינו מצוה מן המובחר כך נראה מדברי הרא"ש בפסקיו פרק לולב הגזול עמ"ש שם בש"ס דף ל"ד בענין ערבי נחל במה שהביא משם רש"י דהגדלים על הנחל מצוה ושל בעל כשרים דיעבד. משמע קצת דמה שאינו מצוה מן המובחר קרי ליה בהשאלה דיעבד דהרואה יראה בדברי רש"י ז"ל דלא הוזכר דיעבד וגם מקראי דריבוי ערבי נפיק של בעל ע"ש ודוק:

כב. **דבש האמור בתורה**. כולל כל מיני דבש היוצא מן הפירות איזה פרי שיהיה ודבש דבורים בכלל ואם הקטיר ממנו על המזבח כל שהוא או מעירובן לוקה. וכן מציל לענין מגע גוי ביין לדעת גאוני המערב. אבל דבש האמור בדברי רז"ל בלא שם לווי הוי דבש דבורים וכן בלשון בני אדם דבש סתם הוי דבש דבורים ונפקא מינה לנודר מן הדבש שאינו אסור אלא בדבש דבורים. הרדב"ז בתשובה בתשובות החדשות הנדפסות

בפיורדא סימן תקכ"ז ע"ש באורך:

ומי שנדר שלא לאכול ולשתות דבר הבא מן החי הורה הרב שער אפרים סימן ס"ט שמותר לאכול דבש דבורים ולשתות מי דבש הנקרא בלשון אשכנז מע"ד ע"ש:

כג. **דרשות שדורשים רבותינו בפירוש הכתוב**. הוי דאורייתא ומה שנדרש באם אינו ענין כיון שפשט הכתוב אינו מורה עליו להרמב"ם מיקרי דברי סופרים. כן כתב מרן הקדוש בכ"מ ריש פי"ג מהלכות עדות ע"ש:

כד. **דלכן**. כשאומר בירושלמי פירש מהר"ש סירלייו ז"ל בפתיחתו לירושלמי כ"י דלכן פירוש דאי לא כן והכי מפרשא מיניה דמר רבינו נסים גאון הביאו התוספות פרק בתרא דיומא ע"ש וכ"כ רבינו שמשון בפירושו לסדר טהרות מסכת כלים פרק כ"ו:

כה. **דמיא היא כלרבא**. כשאומר בירושלמי פירש מהר"ש סירלייו ז"ל בפתיחתו לפירוש הירושלמי כ"י פירש כל ארבא כלומר כך דומה זה כמו קברניט הספינה שמנהיגין אותה מאחריה כמו שפירש הערוך כלפי ליא כלפי אליה כלפי הזנב כלומר דבר מהופך זה שאינו דומה כלל וכן אדרבא שאומר בבבלי פירושו אדארבא. וזמנין דמשכחת דקאמר בירושלמי ולכל רבא פירוש ולכלא ארבא כלומר כל מה שבספינה היה לך לשאול כלומר אין לך דעת דלא דמו:

כו. **דבר שיש לו מתירין**. כתב מרן בש"ע י"ד סימן ק"ב דין ב' יש מי שאומר שלא אמרו דשיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבא עכ"פ או אם המתיר בידו לעשותו בלי הפסד אבל דבר שאינו בידו ואינו ודאי שיבא המתיר אינו בדין דשיל"מ לפיכך ביצה ספק טריפה שנתערבה באחרות אינו בדין דשיל"מ לפי שאין המתיר בידו ואינו ודאי שיבא. והרב ש"ך והרב פר"ח העירו דאין כאן חולק ולא הו"ל לכתבו בשם יש מי שאומר. ובספר הקטן שער יוסף בסוף בסימן ו' דף ט"ו ע"ד אגב אסיפ"ה מרבנן בתראי איש איש ממקומו שכתבו בלשון יש מי שאומר שכתב מרן כללתי דברי הש"ך ופר"ח בדין זה ואנכי העירותיהו דהכי ארחיה דמרן כמ"ש סמ"ע ע"ש והגם דהרב גנת ורדים י"ד כלל ג' בסופו דף קל"ב חלק על זה. ע"ש הרי גדולי האחרונים קבלוהו כידוע:

והן עתה מקרוב נדפס ספר הנחמד פרי מגדים ובסימן ק"ב שם בחלק שפתי דעת יהיב טעמא דכונת הש"ך דהכא לא דמי לאינך ע"ש ויש לדחות. ואעיקרא יש מי שכתב דנעלם מהם דמרן הכ"מ פ"ז דע"ז כתב שהרמב"ם חולק בדין זה לחד שינויא ע"ש ומשו"ה כתבו בשם יש מי שאומר. ועיין בתחילת ספר תוספת שבת ובעץ חיים להרב מופת הדור מהרח"א זלה"ה בלשונות דף ו' ובספרי אחרוני זמנינו:

זך. **רבי דוסא בן הרכינס**. בסוף פרק קמא דיבמות אמר רבי דוסא מעיד אני שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא וכו' והרמב"ם כתב כפשטה שרבי דוסא ראה לחגי אך ספר יוחסין וסדר הדורות יספו"ק עלימו דאפשר שקבלה בידו ע"ש ואני בעניי אומר כי דבר ה' בפי הרמב"ם אמת כי כן אמרו בפסיקתא פרשת אמור ר' דוסא ראה את חגי הנביא וכו' ע"ש ומה שהוקשה לספר יוחסין יש ליישב ע"ש ודוק:

כח. **דיוקא מסיפא עביד הש"ס אע"ג דקתני רישא בהדיא**. כ"כ התוספות בשבת דף מ"ו. אמנם ראיתי להר"ן בחידושי חולין על דף מ"ג שכתב דארחא דתלמודא הוא בכמה דוכתי למידק מרישא אף ע"ג דבסיפא מתפרש להדיא וחדא מינייהו נקט עכ"ד. ונראה דאיתא להא ואיתא להא. אשר הן חליפות למו לפום ארחיה דמקשן ועיין מאי דכתיבנא בעניותין בספרי הקטן פתח עינים בערכין דף ע"ח ע"ב בענין זה ועיין מ"ש התוספות בנזיר דף מ"ז ע"ב ובארח מישור שם ודוק:

כט. **דרשות רז"ל**. אשכחן דרשות דאינן צודקות בעניניה דקרא כמו אשר ילדה ליעקב שאמרו רז"ל תלה הכתוב בלאה וכו' והקשה הרא"ם פרשת ויגש דהרי אמרו רז"ל דדינה זכר היתה ותירץ דמ"מ מדתלה הכתוב הנקבה בלאה אף דהאמת שם אינו כן יש ללמוד לעלמא ע"ש וכיוצא בזה כתב הרב מופת הדור מהרח"א בספר ישרש יעקב מ"ב פ"ח דקמא דמ"ש כל המתפלל על חבירו וכו' משרה כתבו התוספות דהועיל שתלד בריוח והקשה הוא ז"ל דנשים צדקניות לא הוו בפתקא של חוה. ותירץ דהשמיענו כאן למתפלל על חבירו שנענה תחילה אף דלגופיה לא אצטריך דלא היתה שרה בפתקא של חוה ילפינן לבעלמא:

ואוסיף להביט להרב בירך יצחק פרשת מקץ שהביא דברי הרא"ם הנזכרים ובזה תירץ קושית הראשונים במאי דילפי רז"ל דאסור לשמש בשני רעבון מדכתיב וליוסף יולד ב' בנים בטרם תבא שנת הרעב דהא יוסף לא קיים פו"ר ותירץ דהגם דביוסף ליתיה מ"מ אייתר קרא ללמד בעלמא זהת"ד:

ל. **דרשות**. הענין אי דרשינן שתי דרשות מחד קרא עיין פרק לולב הגזול דף ל"ד ומ"ש התוספות שם ד"ה ורבנן למקדש ועמ"ש התוספות בסוטה דף כ"ו ועמ"ש הרב דינא דחיי לאוין דף קצ"ה ע"ג בשם רבינו אליעזר ממיץ בספר יראים. ועמ"ש אני בעניי בריש ספר הקטן שער יוסף ד"ה מעם הארץ ע"ש:

ודע דזמנין דמשכחת דדרשי ג' דרשות מתיבה אחת כמ"ש בריש האיש מקדש ושלחה שלח ושלח ושלחה וכי האי גונא כתבו התוספות ביבמות סוף דף ח' בשם ר"י דדריש ג' דרשות יבם ויבם ויבמה עיין בדבריהם ודוק:

לא. **דרכים**. כל היכא דכל אחד לעצמו תני תנא דרכים כגון האשה נקנית בג' דרכים דכל אחד קנין בפני עצמו. וכל היכא דאגידי כמו על שלשה דברים העולם עומד דקאי אתלת תני דברים כן כתב ראב"ן בספרו דף כ"ה ע"ד וזה פירש הרב במ"ש הש"ס בריש מסכת קדושין כל היכא דאיכא פלוגתא וכו'. אמנם רש"י פירש בענין אחר ע"ש:

לב. **דיעבד**. כתב הרא"ש בתשובה כלל כ"ג דישראל שאמר לגוי מערב יום טוב לקנות לו יונים למחר ביום טוב לא יפה עשה אבל אם עשה כבר מותר וכו' אבל אם רגיל בכך אסור לאכול מהן אפילו קנה כבר דאין זה חשוב דיעבד אם רגיל בכך ע"ש זה היה כתוב אצלי בקונטריסי וישימהו דוד זוהי שימת עי"ן ואחר שנדפס ראיתי שכבר הרב יד מלאכי עלה ביד"ו אות קל"ט אז אמרתי אם ל"ו נתן לא עכב. והביאו הטור סימן תקי"ז וכתב הרב מהר"ח אלפאנדארי ז"ל הזקן בתשובה ריש ספר מגיד מראשית סוף סימן א' דיש ללמוד מדברי הרא"ש דה"ה בענין אין מבטלין איסור לכתחילה אבל בדיעבד מבטל דהיכא שהוא דבר רגיל לא אמרינן וכן בנותן טעם לפגם והוא שרש גדול עכ"ל:

והוי יודע דבתרי זמני מקרי רגיל בכך כדאתמר בירושלמי והביאו הר"ן בנדרים דף מ"ו ע"א ע"ש:

לג. **דברים שאין להם שיעור**. כלומר כמה דברים שלא נתפרש כמה שיעורם קבצם כעמיר גורנה. הרב מהר"ר יעקב אלפאנדארי ז"ל בספר מוצל מאש דת סימן נ"א. ואחרוני זמנינו ידרכון קסת גבורים להצי"ע על קצת"ן איש איש ממקומו:

לד. **דבר שיש לו עיקר מן התורה**. מוכח בגיטין דף ס"ה ע"א דמעשר שני בזמן הזה שהוא דרבנן אין לו עיקר מן התורה מיקרי כאשר עיניך תחזינה מישרים:

ואחזה אנכי להרב פני יהושע בשיטתו שם שתמה על זה דמעשר אית ליה עיקר מן התורה. והרב ז"ל אגב דוחקא תריץ יתיב ולתרוצי סוגיא עביד דודאי יש לו עיקר מן התורה אמנם איירי התם לענין זוכה לעצמו דבהא הוי כעין דאורייתא וכו' ע"ש באורך. ואולם גברא דשפיר חזי בחידושי הריטב"א בהך שמעתא שכתב אמאי דמשני התם בעציץ שאינו נקוב דרבנן וז"ל והא דפריך בעציץ שאינו נקוב דרבנן ולא פריך במעשר שני דרבנן כגון מעשר שני דירקות ואילנות משום דההוא אית ליה עיקר מן התורה אבל בעציץ שאינו נקוב אין לו עיקר מן התורה כלל עכ"ל הכר יכירנו דכלא סוגיא בההוא כללא דעיקר מן התורה אזלא וממילא דכי משני במעשר בזמן הזה דרבנן היינו דסבר תלמודא דכיון דהשתא ליכא מידי דאורייתא. מיקרי מעשר אין לו עיקר מן התורה שלא כדעת הרב הגאון בעל פני יהושע ז"ל:

והכין חזינן להרב יד אהרן בא"ח סימן תפ"ו עלה ונסתפ"ק אי מרור בזמן הזה מיקרי

עיקרו מן התורה. והדר פשטה מסוגית גיטין הנזכרת דמוכח מינה דמעשר בזמן הזה אין עיקרו מן התורה מיקרי וה"ה למרור עש"ב ולכאורה יש להביא ראיה לזה ממאי דאמרינן בעירובין דף ל"ו דלרבי יוסי הואיל ויש לטומאה עיקר באורייתא מחמיר בספיקה ופירש"י הואיל ויש לה עיקר מן התורה דיש טומאה מן התורה ויש להחמיר בספק טבילתה להכי אחמור רבנן אף בספק טבילת טומאה דרבנן דלא ליתי לזלזולי בספק טבילת טומאה דאורייתא עכ"ל ותנן ביבמות דף פ"א רבי יוסי ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה ואמר ריש לקיש דמאכילה תרומה בזמן הזה דרבנן ואין מאכילה בזמן הבית ואפילו בתרומה דרבנן דילמא אתי להאכילה בתרומה דאורייתא. ואי אמרת דתרומה ומעשר בזה"ז דהוו דרבנן יש להם עיקר מן התורה מיקרו א"כ איך רבי יוסי סבר דמאכילה בתרומה בזה"ז דרבנן הא רבי יוסי סבר דמחמירינן בספיקא דרבנן במידי דיש לו עיקר מן התורה כדאמרינן בסוגיית עירובין והכא נמי הול"ל באנדרוגינוס שהוא ספק דאין מאכילה בזמן הזה בתרומה דרבנן דיש לו עיקר מן התורה אלא משמע דתרומה ומעשר בזמן הזה כיון דהשתא ליכא מידי מדאורייתא אין להם עיקר מן התורה מיקרו:

ואנכי חזון הרביתי להרב החסיד עיר וקדיש על ארעא דרבנן אות תי"ד דמייתי סוגיית גיטין הנזכרת וכתב דסבר הש"ס דכיון דבזמן הזה אין חייב בשום מעשר לא מיקרי שיש לו עיקר מן התורה והזכיר סוגיית יבמות. ואנו בעניותנו הראינו פנים להכריח הדבר מסוגיית יבמות כמדובר. אמנם המעיין יראה דיש לדחות ראיה זו שכתבנו:

אך קשה על הרב החסיד הנזכר דמר ניהו ממדב"ר קדמו"ת בטרם תחיל האר"ץ בהקדמתו לארעא דרבנן הן בעודנו רמי ומקשה אדרב גדול בדורו הרב משנה למלך פ"ד דבכורות פשיטא ליה דתרומה בזמן הזה עיקרו מן התורה מקרי ע"ש באורך ולפי דבריו עיקר שרשוהי בארעא אות תי"ד הנז' הש"ס סבר דלא מיקרי עיקרו מן התורה. שוב ראיתי להרב המופלא גדול דורנו מהר"י בכר דוד בספרו הנכבד ספר דברי אמת הנדפס מחדש בקונטריסים סוף דף פ"ט הש"ג ישי"ג עמ"ש בהקדמת ארעא דרבנן אך לא זכר מדבריו עצמם אגב ארעא הנז':

ומיהו קשה ממ"ש מרן בבית יוסף י"ד סימן שכ"ב וריש סימן שכ"ג דלהרמב"ם והטור חלת ארץ ישראל אף בזמן הזה דלדעת הרמב"ם הויא דרבנן מיקריא עיקרה מן התורה וכן כתב הרב בית חדש ריש סימן שכ"ג. ועיין בחידושי מהרימ"ט לקידושין על דף ס"ט ד"ה מעיקרא אכול ועיין להרב כהונת עולם דף קע"ג מ"ש משם הרב משנה למלך ועיין מ"ש הרב שער המלך הלכות מקואות דף ע"ג ע"א וצריך להתיישב בענין ופנאי לא היה לי:

מערכת ה

א. **הכי נמי מסתברא**. יש לפרש כשאומר הש"ס בלשון זה דאינו הכרח גמור אלא דמסתברא הכי כן מוכח מדברי הריטב"א בחידושיו לקדושין דף ט"ז ד"ה מתיב רב ששת עיין בדבריו ודוק הטב:

ב. **הלכה כשמואל בדיני לגבי דרב והלכה כרב באיסורי לגבי שמואל**. כידוע ובגיטין דף ס' ע"ב גבי פלוגתא דרב ושמואל בבני נהרא הי מנייהו שתו ברישא אמרו בש"ס אמר רב הונא בר תחליפא השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כל דאלים גבר וכתבו התוספות דלית ליה הלכתא כשמואל בדיני א"נ הכא מסתבר טעמיה דרב אע"ג דדחקינן מתניתין אליביה והרא"ש בפסקיו משם ר"ח כתב דכיון דשמואל תרגמה להא דרב נפק מכללא עיין שם והרשב"א והריטב"א והר"ן בחידושיהם כתבו דכיון דאסתפק לש"ס אף אנן מספקינן וכו' ע"ש:

וחזיתיה להרב החסיד שבכהונה בספרו הנחמד יד מלאכי אות קמ"ז אשר מילא את יד"ו ודרך קסתו קסת גבורים על הרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר גופי הלכות כלל קפ"א שכתב צ"ע בגיטין גבי פלוגתא דבני נהרא כתב הרי"ף והשתא דלא אתמר הלכתא כמאן מאן דאלים גבר ואמאי צריך למפסק הלכה כיון דרב ושמואל הלכה כשמואל בדיני עכ"ל והרב הנזכר תמה דהם דברי הש"ס ומאי איה ליה עם הרי"ף ותו דכבר עמדו התוספות והרא"ש בזה בש"ס ותירצו. ועוד צידד צדדים בזה הרב יד מלאכי והמעיין ישר יחזה דיש לדקדק בדבריו ז"ל ואין רצוני להאריך. ועוד לא הרגיש דהרי"ף והרא"ש לא הזכירו רב הונא בר תחליפא אלא כתבו סתם והשתא דלא אתמר וכו' כאשר יראה המעיין מאשר צידד ושקיל וטרי. והאמת הברור שזה גרם להרב הגדול מהר"ש אלגאזי לכתוב מה שכתב דבעת ההיא לא זכר דהם דברי הש"ס וסבר שהם דברי הרי"ף מדנפשיה והוא פלא על גדול שכמותו. ואין לעייל פילא בקופא דמחטא:

ועוד אשוב אתפלא על הרב הגדול מהר"ש אלגאזי שהוא עצמו בספר יבין שמועה הביא דברי התוספות על זה כלל שנ"ה וז"ל גיטין דף ס' ד"ה והשתא וכו' דלית ליה לרב הונא וכו' א"נ הכא מסתבר טעמיה דרב עכ"ל והכא בספר גופי הלכות לא זכר מדברי התוספות שהביאם איהו גופיה ביבין שמועה וק"ק על הרב יד מלאכי איך לא השיגו מדברי עצמו. ובמפתחות יבין שמועה שנראה שעשאם הרב עצמו כתוב מערכת ה"א וז"ל הלכה כשמואל בדיני ואפ"ה כי מסתבר טעמיה דרב פסקינן כותיה כלל שנ"ה עכ"ל והוא אגב שטפיה כי מ"ש התוספות הוא בנותן טעם אמאי קאמר דלא אתמר הלכה

כמאן וא"כ מבואר דאהני הא דמסתבר טעמיה שלא לפסוק כשמואל בדיני אך גם כרב לא פסקינן דהכי אמרו בפירוש השתא דלא אתמר וכו' מאן דאלים גבר:

ג. **הלכה כרב באיסורי**. כתב הרב החסיד בספר יד מלאכי אות קמ"ח בשם הרב ראשון לציון בשילהי ביצה דף צ"ד שכתב לדעת הרי"ף דכיון דפלוגתייהו דרב ושמואל תליא במשמעות המשנה הגם דקי"ל כרב באיסורי כיון דפשטא דמתניתין משתמעא שפיר כשמואל פסקינן כוותיה. והרב הנזכר הביא ביד"ו מהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והתוספות דפליגי רב ושמואל בפירושא דמתניתין ופסקו ככללין כרב באיסורי וכשמואל בדיני ודחה דברי הרב ראשון לציון. ואגב רהטאי מהני דוכתי דמייתי כפי הדברים שהביא יש להליץ בעד הרב ראשון לציון דאין כונת הרב ראשון לציון דהאי כללא לא אתמר אלא היכא דפליגי בענינים אחרים ולא כי פליגי בפירושא דמתניתין הא ודאי לא עלה על לב ומודה הרב ז"ל דהכלל הוא אף היכא דפליגי בפירוש דמתניתין כי הני דוכתי דאייתי הרב יד מלאכי. אך בחלקו"ת דאי פליגי בפירוש המשנה ופשט המשנה אתי שפיר כחד מינייהו אז הלכה כמאן דמתניתין מתישבא טפי ופשוטה לדעתו. והרי זה דומה למ"ש מרן כמה דוכתי בכללים אחרים דפסק הרמב"ם נגד הכלל משום דמסתבר טעמיה. וזו מעין דוגמא דפסק הרי"ף כשמואל משום דפשטא דמתניתין אתיא כוותיה. וזה מדוקדק בדברי הרב ראשון לציון שהביא הרב יד מלאכי כמבואר באר לחי רואי:

הן אמת דיש להעיר לזה מדברי התוספות פרק הנזיקין דף ס' שכתבנו בסמוך גבי פלוגתא דרב ושמואל בבני נהרא דאמר רב הונא בר תחליפא השתא דלא איתמר הלכתא כמאן מאן דאלים גבר וכתבו התוספות לחד שינויא דאע"ג דהלכה כשמואל בדיני הכא מסתברא טעמיה דרב. אלמא הא דמסתברא טעמיה דוחה הכלל והו"ל כאלו לא אתמר הלכתא כמאן אבל לא מהני לפסוק כותיה נגד כלל הלכה כשמואל בדיני ונראה הפך הרב ראשון לציון. אמנם י"ל לזה דהוא כתב כן לדעת הרי"ף ואפשר דהרי"ף לא סבר כתירוץ התוספות. והתם בההיא דהנזיקין דגם הרי"ף מייתי מ"ש השתא דלא אתמר טעמו כמ"ש רבינו חננאל דשאני התם דתרגמא שמואל אליביה דרב וידוע דהרי"ף תלמיד רבינו חננאל ובשיטת רבו אמרה ולא סבר כההיא דמסתברא טעמיה דרב:

שבתי וראה להרמ"ך בספר יד מלאכי אות קצ"ד שהביא משם הרב [ראשון] לציון שכתב בכלל הלכה כבתראי מעין דוגמא של מעלה דלא אמרינן הלכה כבתראי אלא היכא דפליגי בסברא אבל אי פליגי אמוראי במשמעותא דמתניתין אזלינן כמאן דמשמעות המשנה כמותו ועל זה השיג עליו הרמ"ך ושם צידד דלא אמרה אלא היכא דמתניתין משתמעא טפי כחד מינייהו וחזר וטען מדברי הרי"ף פרק מי שאחזו דפסק כרב אשי

הגם דאסקיה בקשיא ושם הביא דיש מי שסובר דהלכתא כרבא דדייקא מתניתין כוותיה אלמא דדעת הרי"ף דאע"ג דדייקא מתניתין כוותיה דאידך פסקינן כבתרא ואף ע"ג דאסקיה בקשיא זהו תורף דבריו וכפ"ז גם הא דכתב הרב ראשון לציון בכלל הלכה כרב באיסורי דבריו קשים מדברי הרי"ף פרק מי שאחזו הנזכר. ודוחק לחלק בין כלל הלכה כבתראי לכלל הלכתא כרב באיסורי ולקיים מיהא דברי הרב ראשון לציון הכא בכלל הלכה כרב באיסורי. דדוקא בהנהו כללי דאמרינן בהו היכא דאתמר אתמר וכו' יש מקום לחלק ודוק וצ"י לראות הדברים בשרשן. ומ"מ לא תעזוב נפשי לשאו"ל מדוע הרב יד מלאכי בכלל קמ"ח דחה דברי הרב ראשון לציון ולא פתח בזכות כאשר עשה באות צד"ק:

ד. **הואיל ואשתרי אשתרי**. אמרו בקדושין דף כ"א איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר חידוש הוא לא שנא כהן ולא שנא ישראל או דילמא שאני כהנים הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי דהא לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר כי פליגי בביאה שניה רב אמר מותר הואיל ואשתרי אשתרי ושמואל אמר אסור דהו"ל גיורת וגיורת לכהן לא חזיא. איכא דאמרי בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסירא דהויא לה גיורת כי פליגי בביאה ראשונה רב אמר מותר דהא לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ושמואל אמר אסור כל היכא דלא קרינא בה והבאת אל תוך ביתך לא קרינא בה וראית בשביה:

ויש לעמוד בזה לכאורה מהא דבעי רבי ירמיה בחולין דף י"ז אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ מהו ופירש"י הואיל ובשעת נחירתן היתר היתה תו לא מתסרי או דילמא לא שנא ודרוש וקבל שכר וכו' ע"ש והרא"ש דחה לדברי רש"י דלא אמרינן בהכי דרוש וקבל שכר אלא למסבר קראי אלא נ"מ בבעיין לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן היה לו מאותו המין שהיה אוכל והולך עך שהגיע הזמן אם מותר לאכול מה שנתותר בידו א"נ כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחד וכו' ע"ש והשתא יקשה דלפשוט מסוגיין דלרב כהן ביפת תואר שרי גם ביאה שניה דהואיל ואשתרי אשתרי ללישנא קמא וללישנא בתרא אסיר דלא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי. ולשמואל גם ללישנא קמא לא אמרינן הואיל ואשתרי. והיה אפשר לומר דכיון דאיכא תרי לישני היינו דבעי ר' ירמיה ובעיית ר' ירמיה בנויה על זה. א"כ אפשר לומר דאע"ג דמפשיט מהא דכהן ביפ"ת ארחיה דגמרא דלא פשיט אלא ממשנה או ברייתא אע"ג דמפשיט מאמוראי וכמ"ש התוספות בקדושין דף כ"ג גבי בעיית הני כהני שלוחי דרחמנא או דידן וכ"כ התוספות והר"ן בנדרים ומשו"ה לא פשיט מהא דכהן ביפת תואר:

ברם אכתי איכא למיקם דלפשוט ממתניתין דפרק הבא על יבמתו דף ס"א דתנן כהן גדול שמת אחיו חולץ ולא מיבם ואמרו בגמרא קפסיק ותני לא שנא מן האירוסין לא שנא מן הנשואין בשלמא מן הנשואין עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין יבא עשה וידחה ל"ת גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה והרי הכא מן האירוסין הל"ל הואיל ואשתרי אשתרי דביאה ראשונה שריא דמקיים עשה ולשתרי ביאה שניה ומדאסרו ש"מ שאין אומרים הואיל ואשתרי ואדרבא גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. ואפשר לומר דגם זה לא הביא לפשוט בעיית ר' ירמיה משום דמתניתין קתני כ"ג שמת לא חולץ איכא לאוקומה מן הנשואין אבל מן הארוסין שריא דביאה ראשונה שריא דאתי עשה ודחי ל"ת וכיון דאשתרי אשתרי. ומהש"ס דפשיטא ליה דאפילו מן הארוסין לא מייתי לפשוט מטעמא דאמרינן דבעי למפשט ממשנה או ברייתא כמדובר. ומתניתין לחודא לא מכרעא דיש לדחות דהוי מן הנשואין ולא אצטריך תנא לפרושי דהוה פשיטא ליה דמן הארוסין שריא כמדובר:

תדע דאי לא תימא הכי תקשי ללישנא קמא דרב שרי כהן ביפ"ת אף ביאה שניה משום דכיון דאשתרי אשתרי תקשי דהוי הפך משנה ערוכה דכ"ג שמת אחיו חולץ אף מן הארוסין ונימא דביאה ראשונה שריא דאתי עשה ודחי לא תעשה וכיון דאשתרי אשתרי והו"ל להש"ס בסוגיין להכריע דלישנא בתרא עיקר וליתא ללישנא קמא. והגם דאמרינן בעלמא רב תנא הוא ופליג ה"מ כי ידעינן דרב אמרה ודאי לא כן הכא דאיכא תרי לישני ודאי אית לן לבטולי ההוא לישנא דהוי הפך מתניתין. אלא נראה דלישנא קמא יצא לטעון דמתניתין מן הנשואין אבל מן האירוסין שרי ולתנא פשיטא ליה ולא חש שנטעה ולישנא קמא לא סבר כדקאמר הש"ס קפסיק ותני. וכל זה איננו שוה דכפי האמור איפשיטא בעיית רבי ירמיה דאברי בשר נחירה מסתמא דש"ס בההיא דכ"ג שמת אחיו וכו' דקאמר קפסיק ותני ל"ש מאירוסין וכו' ומלישנא בתרא דסוגיין והרי הרא"ש שכתב דנ"מ לאדם שאסר עצמו ולא כתב דאיפשיטא בעיין גם קשה על הרב תרומת הדשן סימן רפ"א דבין לדברי הגדול דמייתי התם בין לדברי הרב תה"ד עצמו מוכח דלא איפשיטא כאשר יראה הרואה שם:

וחזה הוית להרשב"א בחידושיו דעמד על זה בסוגיין דכהן ביפ"ת וכתב וז"ל רב אמר מותר הואיל ואשתרי אשתרי ק"ל והא יבמה מאירוסין דשריא לכ"ג דבר תורה בביאה ראשונה ואפילו הכי בביאה שניה אסירא ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי וי"ל דהתם לא שרי לה קרא ניהליה בהדיא אלא דמדרש קדרשינן משום דאתי עשה ודחי ל"ת וביאה ראשונה דאיכא עשה שריא שניה דליכא עשה אסירא אבל כאן דשרי ליה בהדיא ולא

חלק בין ביאה לביאה אמרינן הואיל ואשתרי וכו' עכ"ל. ודברי רבינו הרשב"א דחוקים כאשר יראה המעיין. ומורי הרב ז"ל בספרו הבהיר נחפה בכסף א"ח סימן ג' דף י"א ע"ב כתב דשמע מקשים לסברת רב בכהן ביפ"ת דכיון דאשתרי מסוגית יבמות הנזכרת ותירץ דע"כ לא אמר רב הואיל ואשתרי אלא ביפ"ת דלא נשתנה גופה משא"כ ביבמה מן האירוסין דאשתני גופא מביאה ראשונה לשניה וכו' ע"ש באורך ולא זכר דהאי קושיא דשמע מקשים היא קושית הרשב"א בחידושיו כמש"ל:

ולחלק בין הא דכהן ביפ"ת לבעיית ר' ירמיה דאברי בשר נחירה עמ"ש בעניותי בספר הקטן ראש דוד פרשת תצא דף קנ"א ע"ב ומשם באר"ה. ומ"ש בספר ראש דוד הנזכר דף יו"ד ע"ב ודף ל"ח ע"א דהרב שער אפרים סימן ס"ו הקשה מההיא דאירס את האלמנה ונתמנה כ"ג לבעיית ר' ירמיה באברי בשר נחירה ע"ש הוא אגב שטפאי דהרב שער אפרים לא הקשה כן רק הוקשה לו לנ"ד מבעיית אברי בשר נחירה ובחלקו"ת ישית למו ע"ש ואני בעניי הארכתי בענין זה בסוגיות הש"ס ודברי הפוסקים בהגהות הלכות מלכים פ"ג גם עיין בספר הקטן פתח עינים פ"ח מתרומות דף כ"ד ע"ד ועיין בספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן שע"ד ע"ש ודוק ועיין מה שכתבתי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ע"א בס"ד:

ה. **הלכה כדברי המקל בערוב**. הרמב"ן בספר הלקוטות שנדפס מחדש האריך אי נקיטינן הלכה כדברי המקל בערוב אפילו יחיד במקום רבים וצדד כמה צדדין בזה לפי סוגיות הבבלי וירושלמי ודברי הגאונים והרי"ף עיין בדברי קדשו באורך דף כ"ח. וכבר הרב המגיד פ"ו דערובין דין טו"ב כתב וז"ל וכבר כתב הרמב"ן שדעת הגאונים שלא לפסוק כן במקום רבים והביא ראיות שאין ריב"ל מוסכם ושרבים חולקים עליו עכ"ל ושרש דברי הרמב"ן הנה הנם בספר הלקוטות שהבאתי וכתב שם הרמב"ן שדעת רבותינו הצרפתים דהלכה כמקל בערוב לעולם כריב"ל וכן דעת הראב"ד וכפ"ז אגב רהטא יש להעיר על הראב"ד דאמאי לא השיג על הרמב"ם שם פ"ו דערובין דין הנזכר דפסק להחמיר ודעת הרמב"ן גופיה שם בספר הלקוטות נוטה דדעתו כרבותנו הצרפתים ודוק הטב בכל לשונו מתחילה ועד סוף שיש לצדד בדבריו כאשר יראה המעיין:

ו. **הלכה כרב נחמן בדיני**. כתב הרא"ש פרק הזהב דלא אמרו הלכה כרב נחמן בדיני אלא לגבי רב ששת וקשה דמסוגיית כתובות ריש דף י"ג דאמרינן דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכה כר"נ בדיני ובהא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג אלא לאו ש"מ כדמשנינן ש"מ ומזה מוכח דהלכתא כרב נחמן אפילו לגבי דשמואל וקשה על דברי הרא"ש דפרק הזהב הנז':

ואשא עיני וארא להתייר הגדול הרב כנה"ג בסוף חלק א"ח אחר הכללים בדף אחרון שהוקשה לו מהך דכתובות כקושיין וניחא ליה דנסחא זו אינה מעיקר הש"ס ואם נראה לקיימה צ"ל דמ"ש הרא"ש פרק הזהב דלא אמרו הלכה כר"נ בדיני אלא לגבי רב ששת בא לשלול דלא נאמר דכלל זה הוא אפילו אם חולק על החכמים שקדמוהו כגון ר' יוחנן וכיוצא אבל היכא דפליג עם חביריו כגון רב יהודה ורב הונא לא שנא בין רב ששת לאדם אחר עכ"ל והדבר קשה איך נחה דעת עליון למחוק ספרי הש"ס והרי"ף והמעיין יראה שכל הראיות שכתב הרב לדחות גירסתנו אינם מכריחות כלל. ועתה ראיתי בתשובותיו ח"מ ח"א סימן נ"ח דף מ"ז ע"ג שחזר וכתב שם כמ"ש בכללים שדעתו למחוק הגירסא פ"א דכתובות והם דברים תמוהים והוא נגד רבוותא קמאי דכלהו הוו גרסי כנסחתין כמ"ש לפנים. ושם בתשובותיו האריך ופנאי לא הי"ל לעמוד בדבריו רק ראיתי מידי עוברי שכתב שם דף מ"ח ע"ד וז"ל ורב נחמן בר יעקב היה תלמיד שמואל ושמואל חבירו של רב היה גדול מר' יוחנן ומת קודם ר' יוחנן כדמשמע מההיא דאמר ר"י לינוקא וכו' ואמר ושמואל מת ומנע ר"י עצמו ללכת לבבל לראות את שמואל עכ"ל. ותימה דשם בחולין דף צ"ה אמרו א"ל ושמואל מת אמר ש"מ נח נפשיה דשמואל ולא היא לא שכיב שמואל אלא כי היכי דלא לטרח ר' יוחנן ע"ש ואיך הרב לא זכר מאי דאמר סתמא דתלמודא ולא היא וכו' איברא דמ"ש בש"ס ולא היא פירושו דבאותה שעה לא היה מת שמואל אך לפי הנראה כי אחר שנים מת שמואל קודם ר' יוחנן ויש בלבול בזה עיין סדר הדורות דף מ"ד ומשם באר"ה. ואנן בדידן אשרנוה וקיימנוה לנסחתין מפום אריוותא דאוריתא התוספות שם בכתובות סוף דף י"ד והרמב"ן בחידושיו על דף י"ב (ונדפסו במיץ על שם הרשב"א) והביאם בשיטה מקובצת שם והרשב"א בחידושיו כ"י והריטב"א בחידושיו והר"ן דכלהו גרסי כגירסתנו וגם הרא"ש דעליה קאי הרב ז"ל הכי גריס כמ"ש בתוספי הרא"ש הביאם בשיטה מקובצת על דף י"ד בסוף:

ואשר תירץ עוד הרב כנה"ג דמ"ש הרא"ש פרק הזהב דלא אמרו הלכה כר"נ בדיני אלא לגבי רב ששת ה"ה היכא דפליג עם חביריו רב הונא ורב יהודה וכו'. הכי חזינא להרב תפארת שמואל דף ע"ז דקשיתיה על הרא"ש מסוגיית כתובות כקושיין ותירץ כמו שתירץ הרב כנה"ג בתירוץ זה דה"ה לגבי רב הונא ורב יהודה וכתב שכן מצא בשם מהרש"ל ע"ש וק"ק על שלשה הגבורים הנזכרים דנהי דהתם פ"ק דכתובות רב נחמן פליג ארב הונא ורב יהודה ועל זה תירצו דאין כונת הרא"ש לשלול רב הונא ורב יהודה וא"כ שפיר קאמר הלכה כרב נחמן בדיני אמנם אכתי לא איפרק דהא הש"ס קאמר קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל כר"נ בדיני ובהא אמר שמואל הלכה כר"ג. ומאי קשיא

הלכתא אהלכתא דנהי דהלכה כר"נ בדיני היינו לגבי חביריו לא לגבי שמואל שהיה רבו דר"נ כמ"ש הרא"ש שם פרק הזהב וא"כ כי אשכחן דשמואל פליג עליה לא קי"ל הלכה כר"נ בדיני לגבי רבו והלכה כשמואל ולא קשיא הלכתא אהלכתא. ותו קשה על הרב כנה"ג דמחק הספרים והביא ראיות דהרי"ף והרא"ש לא הזכירו בהגוזל דהלכה כר"נ בדיני וכיוצא שאינם ראיות כלל וכתב שזה עיקר דליתא להך נסחא והא ניחא ליה טפי מהתירוץ אחר. ותוך כדי דיבור הקשה ממ"ש הרא"ש פ"ק דמכות שפסק כר"נ נגד שמואל ושם פ"ק דמכות כתבו הרי"ף והרא"ש דהלכתא כר"נ בדיני כדאיתא בכתובות ואין ספק שכיונו להך סוגיא דדף י"ג דאמרינן דהלכתא כר"נ בדיני וכן רמז הרב מעדני מלך בפלפלא חריפתא שם במכות עמ"ש הרא"ש כדאיתא בכתובות שהוא בפ"ק דף י"ג וזה תימא על הרב כנה"ג שבמקום שעמד שהם דברי הרא"ש פ"ק דמכות שם מבואר הפך דבריו שמחק הספרים והרא"ש מביא מנסחתנו ראיה והרי הוא כמבואר דהכא אמר רב הנח"ה שובר"ת והוא תימא על גדול שכמותו:

וכזה ראיתי להרב שפתי כהן בח"מ סימן ס"ו ס"ק קכ"ב שכתב דנראה דמ"ש הרי"ף והרא"ש כדאיתא בכתובות כיוונו על הא דדף י"ג. ויש להרגיש על הרב ש"ך דכל רז לא אנס ליה חופש כל חדרי איך לא זכר שכן כתב הרב מעדני מלך וכל יומא שמעתתיה בפומיה. וגם שם הקשה הרב מעדני מלך ממ"ש הרא"ש פרק אעפ"י ופרק מציאת האשה ופרק המדיר ע"ש פרק הזהב כמו שהקשה הרב ש"ך. והרב ש"ך שם הקשה מהא דכתובות והסכים דהרא"ש חזר בו ממ"ש פרק הזהב ופרק המפקיד וסבר כהרי"ף והתוספות דהלכתא כר"נ בדיני לגבי כ"ע ע"ש:

וזה חזיתי להרב החסיד מהר"ם יצחקי זלה"ה בספרו הבהיר אור יקרות הנדפס מחדש בחידושיו למציעא דף ל"ח שהקשה דהרא"ש פרק המפקיד כתב דהלכה כר"נ לגבי בני דורו לא כנגד רבותיו ופרק הזהב כתב דלגבי רב ששת דוקא וכתב הרב הנזכר דלישנא דפרק המפקיד לאו דוקא וכו' ע"ש ולי ההדיוט איפכא מסתברא דמאי דכתב פרק הזהב לאו דוקא וכמ"ש מהרש"ל והרב תפארת שמואל וכ"כ במעדני מלך פרק המפקיד דבפרק הזהב לאו למעוטי שאר בני דורו אלא במכ"ש מרב ששת שהיה גדול הדור כמותו עכ"ד:

ואפשר לומר דהרא"ש פרק הזהב נקט רב ששת משום דהוא בר פלוגתיה טפי מאמוראי אחריני. א"נ דהרא"ש פרק הזהב נקט רב ששת כלישנא דהגאונים דבעי לאתויי והגאונים נקטי רב ששת משום דבעו לומר דהלכתא כרב ששת באיסורי. וק"ק על הרב כנה"ג שם שכתב כן וסיים שזה דוחק ולא זכר שכ"כ הרא"ש בהדיא פרק המפקיד דהלכה כר"נ לגבי בני דורו לא כנגד רבותיו. ועמ"ש בשו"ת בית יעקב סימן י"א:

וחזיתיה להרב חוות יאיר בסימן צ"ד דף צ"א עמוד א' ודף צ"ג ע"ב שהקשה בסוגיית כתובות הנזכרת דאמרינן דאם כן קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכתא כר"נ בדיני ובהא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג וכו' דמה מקשה הש"ס הא ידוע דלא נכללו אלו כללות רק במקומות דלא פסק הש"ס הלכה כמאן ומצוי שהש"ס יפסוק נגד הכלל עכ"ל ואפשר ליישב דכי הש"ס פסיק נגד הכלל היינו דהש"ס ידע הכלל ובאותו פרק דוחה את הכלל ופוסק דלא ככלל. אמנם הכא קים להו דהלכה כשמואל ולא שידעו דר"נ פליג ונקטי כשמואל נגד הכלל רק היה פשיטא להו דהלכה כשמואל וליכא מאן דפליג ומשו"ה קשיא הלכתא אהלכתא ואין זה ענין לדאמרן בעלמא דהש"ס פוסק נגד הכלל דהתם סתמא דש"ס או אמוראי ידעי הכלל ופסקו נגדו. וכן ראיתי להרמב"ן בחידושיו על דף י"ב שבתוך דבריו כתב וז"ל ובהא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"נ וקי"ל הכי וליכא מאן דפליג ולאו משום מימרא דשמואל בלחוד אלא משום דקי"ל הכי כדאמרינן קשיא הלכתא אהלכתא אלמא קים להו דהלכה כדפסק שמואל עכ"ל וכן כתבו הרשב"א והריטב"א בחידושיהם ע"ש:

אחר כמה שנים נדפס ספר הבהיר יד מלאכי להרב החסיד הרמ"ך וראיתי באות קס"ג שתמה על הרב כנה"ג מדברי הרי"ף והרא"ש פ"ק דמכות ע"ש באורך אשר מילא את יד"ו ודחה דברי הרב כנה"ג הנזכרים ששבש גרסתנו עד עקר"ה. ובאמת שדברי הרב כנה"ג תמוהים ככל אשר ראו עיניך כל הכתוב לחיי"ם:

והרב קרבן נתנאל פרק אעפ"י בסופו הביא מה שהקשה הרב ש"ך על הרא"ש פרק הזהב מהתם וממקומות אחרים ומכח זה כתב דחזר בו הרא"ש. ודחה דהתם פרק אעפ"י גריס הרא"ש רב אסי ולא גריס שמואל כדגריס הרי"ף דהרא"ש חולק עליו דאין הלכה כר"נ לגבי שמואל ומ"ה גריס רב אסי וכן בשאר דוכתי שהזכיר הרב ש"ך טעמא טעים דמטעמי אחריני פסק הרא"ש כר"נ עש"ב ולשונו שכתב ומשום הכי גריס רב אסי אינו מכוון כאשר צדיק יבחן. ועיקר דבריו אינם מחוורים דאי הרא"ש עודנו עומד בסברתו הי"ל להביא דברי הרי"ף וגירסתו ולהקשות עליו ובתר הכי יאמר דלענין הדין הלכה כוותיה ולא מטעמיה. וכבר הרב מעדני מלך זכר הני דוכתי שהביא הש"ך כמש"ל. וכיון דדברי הרא"ש דפרק הזהב מוקשים מכח סוגית כתובות וממ"ש הוא עצמו פ"ק דמכות וממ"ש פרק המקבל דף ק"י והביאה הרא"ש פרק המוכר את הבית כמ"ש הרב יד מלאכי אות קס"א הלא טוב לנו לומר דהדר ביה הרא"ש שכן ראוי להיות חוזר:

ז. **הלכה כרב ששת באיסורי**. כן קבלו הגאונים. וכן כתב בספר הקדוש קנה דף פ"ג דהלכה כרב ששת באיסורי ע"ש. והרב מהר"ש אלגאזי בספר הליכות אלי כלל שכ"ו

הקשה בש"ס בתעניות דף י"ד דפסק הלכה כרב ששת דלמה ליה למפסק הלכתא כרב ששת בתר דידעינן דהלכתא כוותיה באיסורי נגד רב נחמן וכתב עליו הרב החסיד הרמ"ך בספר הבהיר יד מלאכי אות קס"ב וקושיא זו איני מכיר דידיעה זו מנין כיון דלא הוזכר כלל זה בכל הש"ס עכ"ל ואני ראיתיה וישבתי על תילה ביודעה ומכירה קאמינא דידוע דמה שאמרו כך הגאונים הוא שכך קבלו מרבנן סבוראי והאמוראים ולא שאמרו כן מדעתם. וכבר רגילי רבוואתא קמאין למימר שהלכה כגאונים שדבריהם דברי קבלה וגם על רבינו חננאל שהיה דור ראשון של רבנות אחר הגאונים יען שהיה תלמיד מגאון כתבו עליו הראשונים דדבריו דברי קבלה ואף בעניני התנאים היה לו לרבינו חננאל קבלה כמ"ש התוספות בעירובין דף מ"א ע"ש וכ"כ הרא"ש סוף פרק שבועת הדיינין דהלכה כדברי רבינו חננאל כי כל דבריו דברי קבלה. ובסוף פ"ק דנדה כתב הרא"ש שלא מלאו לבו לחלוק על דברי רבינו חננאל שדבריו דברי קבלה ע"ש. ואם על רבינו חננאל תלמיד הגאונים כתבו הראשונים כך כ"ש על הגאונים עצמם שדבריהם דברי קבלה. והדברים ק"ו על פסקי הלכות שאמרו הגאונים דהלכה כרב ששת באסורי ודאי שכך קבלו עד האמוראים דאחר חתימת התלמוד אין כח לעשות כללים לפסקי הלכות כמ"ש הגאון מהר"י קולון שרש קס"ה וכן כתבו התוספות כ"י בברכות דקי"ל מכח הקבלה דהלכה כרב ששת באסורי וכמו שהביא דבריהם הרב יד מלאכי שם:

ומן בתר כל אילין נמצא דהא מילתא דהלכה כרב ששת באסורי הוא מסוד חכמים ונבונים קבלת האמוראים וכמאן דכתיבה דמיא והיינו דקשיא ליה להרב מהר"ש אלגאזי דאמאי הוצרך הש"ס דתעניות הנזכרת לפסוק הלכה כרב ששת דאע"ג דלא הוזכר זה בש"ס האיכא שיריים כמה מילי דהושמטו בש"ס והגאונים קבלום. ואי תימא דסתמא דתלמודא לא ידע כלל זה ומשו"ה פסק כרב ששת אם כן נשמעיניה מן הדא דהש"ס לא סבר כלל זה ואינו מוכרע דהלכתא כרב ששת באסורי ובואו ונצווח על הגאונים דאיך חולקים על התלמוד. אלא ודאי דקבלו כך מהאמוראים והדרא קושיא לדוכתא דאמאי אצטריך הש"ס לפסוק כרב ששת וכדקשיתיה לרב מהר"ש אלגאזי זלה"ה:

ואולם אפשר ליישב קושית הרב מהרש"א דהש"ס שם בתעניות לא קאמר והלכתא כרב ששת אלא הכי קאמר והלכתא בשומע תפלה. ובשילהי מגילה אמרינן אמר רב מתנה הלכה פותח ורואה ומברך וקורא ולימא הלכה כרבי יהודה משום דהפכי להו. וא"כ ה"ה נימא הכא דלא קאמר והלכתא כרב ששת אלא אמר והלכתא בשומע תפלה דאיכא דהפיך להו ומשו"ה אמר והלכתא בשומע תפלה. ומעתה תו לא קשיא קושית הרב מהרש"א דאם היה פשוט דרב ששת אמר בשומע תפלה לא הוה אצטריך הש"ס

לפסוק הלכה דהיה נודע דדוקא בדיני הלכה כרב נחמן. אמנם מאחר דיש נסחאות ואיכא מאן דהפיך הוצרך לפסוק בשומע תפלה דסבר דקושטא דמילתא דרב ששת סבר הכי והלכתא כוותיה מסכי"ם הולך דהלכתא כרב ששת באסורי. ואחר זמן ראיתי להגאון הרב ברכת הזבח בספרו היקר תפארת שמואל בהגהותיו על הרא"ש דף מ"ד מהספר שכתב דאפשר דהרי"ף לא ס"ל כהגאונים דהלכה כרב ששת באיסורי ע"ש והוא זר בעיני שהרי"ף יחלוק על קבלת הגאונים דדבריהם דברי קבלה וביותר בכללים דנראין הדברים דסברו וקבילו הכי מרבנן סבוראי שקבלו מהאמוראים כמ"ש בפנים וצריך לראות מקור דבריו ז"ל:

ח. **הלכה כסתם משנה**. הכי סבר רבי יוחנן וזמנין דפריך הש"ס עלה ומשני אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן וכתב הרשב"א בחידושיו לשבת על דף מ' ובחידושיו ליבמות על דף ס' דבשום מקום לא שתיק הש"ס דלא לקשי והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה אלא מותיב לה ומפרק אמוראי נינהו. וכתב בספר יראים לרבינו מהר"א ממיץ סימן ע"ט דאף דאמרינן אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן שיטתיה דכוליה תלמודא בתר הלכה אתיא ע"ש וכ"כ התוספות ספ"ק דיבמות דף ט"ז ע"ב ד"ה קסבר דבכל דוכתי קי"ל דר' יוחנן אית ליה כסתם משנה:

והנה אשו"ר אר"ש בלבנון להרב מופת דורנו מהר"י בכר דוד זלה"ה בספרו הבהיר דברי אמת בקונטריסים דף י"ב ע"ב שכתב וז"ל ובהכי אזדא ליה מה שהצריך עיון הרב משנה למלך הלכות כלים פרק ז' דין י"ב דהאיך פסק כרבי יוחנן לגבי רב מאחר דאמוראי פליגי בדרבי יוחנן ואין כאן קושיא דהלכה כמ"ד דר' יוחנן ס"ל דהלכה כסתם משנה עכ"ל ואני בעניי שותיה דמר לא גמירנא דזה שכתב הרב מש"ל דאמוראי פליגי בדר' יוחנן אין כונתו דפליגי אמוראי אם אית ליה הלכה כסתם משנה. עד שתמה עליו דאין כאן קושיא דקי"ל כמ"ד דר' יוחנן אית ליה הלכה כסתם משנה. אמנם הדבר ברור ומפורש בסוגיא וגם נתבאר בדברי הרב משנה למלך עצמו שם ואפרש שיחותי דהנה בשבת דף קי"ב הכי אתמר דרבה בר בר חנה משם ר' יוחנן מתרץ מילתיה דר' יהודה דסבר סנדל שנפסקה א' מאזניו החיצונה טהור ופריך והא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן סנדל שנפסק א' מאזניו ותקנה טמא מדרס מאי לאו אפילו חיצונה דאי חיצונה טהור אדתני נפסקה ב' ותקנה טהור לפלוג בדידה בד"א שנפסקה פנימית אבל חיצונה טהור. אמר רבי יצחק בן יוסף תהא משנתינו ביש לו ד' אזנים ונפסקה שניה תרוייהו בחיצוניות קאמר וסתמא כרבי יהודה כי אתא רבין ארחב"א אמר רב הלכה כר' יהודה ורבי יוחנן אמר אין הלכה כרבי יהודה ומי אמר ר' יוחנן הכי והא מדמתרץ ר' יוחנן אליבא דר' יהודה ש"מ כרבי

יהודה ס"ל אמוראי נינהו ופירש"י רבה בר בר חנה אמרה להההיא דלעיל והא רבין אמרה. וכתב הרב משנה למלך דהרמב"ם הביא המשנה כצורתה בסתמא משמע דאין הלכה כר' יהודה אלא כפשטה דמתניתין וכרבנן ואפילו חיצונה טמא ונראה שטעמו משום דאמוראי פליגי אליבא דר' יוחנן ורחב"א אמר דאין הלכה כר"י וסתמא דמתניתין דלא כרבי יהודה וקי"ל הלכה כסתם משנה ומשו"ה פסק דלא כרבי יהודה. ומיהו אכתי קשה דהא רב פסק בהדיא הלכה כר' יהודה ובר' יוחנן איכא פלוגתא דאמוראי ואע"ג דרב ור"י הלכה כר' יוחנן ה"מ היכא דפסיקא לן סברת רבי יוחנן אבל הכא דמספ"ל בדעת ר' יוחנן הו"ל למפסק כרב עכ"ד ודבריו ברורים ומבוארים דהני אמוראי פליגי בפרטות בדעת ר' יוחנן בדין זה ובין למר ובין למר הלכה כסתם משנה ולרבב"ח דרבי יוחנן סבר כרבי יהודה מוקי למתניתין בד' אזנים ואתיא כרבי יהודה ולרבין מוקי לה כפשטה ומאחר דלרב ודאי הלכה כר' יהודה ולרבב"ח ר' יוחנן נמי סבר כר' יהודה ומוקמינן למתניתין כותיה בד' אזנים הכי ה"ל לפסוק זהו קושית הרב משנה למלך ומה יושיענו דקי"ל כמ"ד דר"י אית ליה הלכה כסתם משנה הא בענין זה לכ"ע הלכה כסתם משנה ופליגי בפרטות בדין זה ומאי קאמר הרב דברי אמת דאזדא ליה מ"ש הרב משנה למלך ואין כאן קושיא וכו':

ואפשר ליישב לדעת הרמב"ם וממדב"ר קדמו"ת. אביע אומר כי הנה הרב המופלא מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת הנזכר שם בדף הנזכר הוכיח הרב מסוגית חולין דף מ"ג ומסוגית גיטין דף פ"א דרבה בר בר חנה ורב יצחק בר יוסף לא סברי דר' יוחנן אמר הלכה כסתם משנה ובהכי אזדא ליה מה שהקשה הרשב"א בחידושי שבת דף ק"ן וכו' וכן אזדא קושית התוספות דף ט"ל עכ"ד עיין בספר הבהיר באורך. ואנכי תולעת עמדתי על דבריו הללו בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ש"ז ע"ש באורך:

ובכלל הדברים דקדקתי שם על הרב הנזכר דלדבריו תקשי ליה בסוגיין דשבת דף קי"ב הנזכר דהש"ס פריך על רבה בב"ח דאמר משם ר' יוחנן דהלכה כר' יאודה מדמתרץ לה אליבא דר' יהודה והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ומאי פריך והא רבה בר בר חנה לא סבר הכי דאיהו קאמר דלא אמר ר"י הלכה כסתם משנה כמ"ש הרב הנזכר ועוד הן בה דרב יצחק בר יוסף מפרק לה ומוקי למתניתין לאשוייה כרבי יהודה והרי גם רב יצחק בר יוסף לא סבר דר' יוחנן אמר הלכה כסתם משנה ומעתה מאי אית ליה להרב עם התוספות והרשב"א לפרוך בש"ס גופא ומוכרח דגם אהני אמוראי פריך ומשני הש"ס והן הן דברי הרשב"א דהגם דאמוראי נינהו לא שביק הש"ס למירמא והאר"י הלכה כסתם משנה ומפרק לה ואי לא משכח פירוקא כה יאמר אמוראי נינהו:

ואולם אז אמרתי דאפשר דמאי דקאמר הש"ס אמוראי נינהו לאו למימרא דאיכא מ"ד דלא אמרה ר' יוחנן מעולם דכמו זר נחשב משום אכחוש"י כלא מילתא ככופר סברי דרבי יוחנן אמר הלכה כסתם משנה בכל. אמנם הכונה הוא דכת אחת מאמוראי סברי דרבי יוחנן אמר הלכה כסתם משנה בכל התורה ולא משכחת סתם משנה שאינה הלכה. ושכנגדם סברי דכלל הלכה כסתם משנה אמרו ר' יוחנן מיהו הוי כאינך כללי דכייל רבי יוחנן פרק מי שהוציאוהו דמסיק היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר וכן בסתם משנה מסתמא הלכה היא וזמנין דאינה הלכה דומה להנך כללי ובהכי מתישבים הדברים יותר והיינו טעמא דפריך על רבב"ח ופריק רב יצחק בר יוסף דאינהו נמי סברי כלל זה כאינך:

אכן חליינו דמדברי רש"י בחולין דף מ"ג מוכח דסבר דהנך אמוראי לית להו הא דהלכה כסתם משנה לגמרי וסברי דלא אמרה ר' יוחנן שכ"כ וז"ל אמוראי נינהו ורב יצחק סבר דלא כייל ר' יוחנן למימר הלכה כסתם משנה אלא היכא דס"ל אמר בהדיא הלכה כמשנה זו עכ"ל ולזה נוטים דברי התוספות ספ"ק דיבמות וצ"ל לדעתם כמ"ש בקונטרס שיורי ברכה סימן ש"ז דאפ"ה פריך ומשני הש"ס הגם דהני אמוראי שמעינן להו איפכא משום דאי אמרת דאינהו אזלי לשיטתייהו א"כ מימרא זו לאו קושטא היא למ"ד דסבר ר"י הלכה כסתם משנה ואפושי פלוגתא לא מפשינן ובשגם להני אמוראי גופיהו ל"ק מ"מ מהדר לאוקומיה האי מימרא אליבא דכ"ע. והנני יוסיף דמה"ט גופיה בסוגיא דשבת הנזכרת מהדר רב יצחק בר יוסף לשנויי אף דאיהו לא ס"ל דלר"י הלכה כסתם משנה משום דידע שפיר דכשנגדו חלוקים עליו ואית להו דר' יוחנן כייל הלכה כסתם משנה ולפי דעתם ידחו הא דרבי יוחנן סבר הלכה כר' יהודה משו"ה טרח לאוקומי מתניתין אליבא דרבי יהודה ובהכי נתקיימה הלכה כרבי יהודה:

איכו השתא אפשר לומר דהרמב"ם הוקשה לו כקושיין דידענו דרבה בב"ח ורב יצחק בר יוסף סברי דר' יוחנן לא אמר הלכה כסתם משנה ואם כן מאי פריך לרבב"ח הא איהו לא סבר דר"י כייל הכי. ותו אמאי רב שמואל בר יצחק מהדר לשנויי ואיהו לא סבר הכי. וניחא ליה להרמב"ם כדאמרינן דהש"ס עביד טצדקי לקיים מימרת ר' יוחנן דהלכה כר' יהודה דאי אמרת דמ"ד דר"י כייל הלכה כסתם משנה חולק על זה אזדא לה סברת רבי יוחנן דהלכה כרבי יהודה ומשו"ה פריך לדידן דקי"ל דכייל לה רבי יוחנן היש מקום לקיים הא דהלכה כר' יהודה. וזה טעם רב יצחק בר יוסף דדחיק לאוקומיה מתניתין כר' יהודה דאי לא החולקים עליו דאית להו דר' יוחנן כייל לה ידחו הא דהלכה כרבי יהודה ולהעמיד זה אף דלדידיה ל"ק קמשני מתניתין והיינו דקאמר רב יצחק בר יוסף

תהא משנתנו בסנדל שיש לו ד' אזנים שלא לשבור דבריו של ר' יוחנן ופירש"י שלא לשבור דבריו של ר' יוחנן דאמר הלכה כרבי יהודה. קרי בחיל דדחיק הכי שלא לשבור דברי רבי יוחנן דאמר הלכה כרבי יהודה כלומר הגם שהוא דוחק הא מילתא אצטריכא ליה ותאלצהו שלא לשבור דברי רבי יוחנן דהלכה כר' יהודה דהחולקים בכלל ידחו הא דר' יוחנן דהלכה כר' יהודה בשב"ר אשר הם שוברי"ם דהלכה כסתם משנה לר' יוחנן. ומהשתא דעין רואה דאוקמתא היא דחוקה ואזן שומעת דברי רב יצחק בר יוסף עצמו דאיהו דחיק שלא לשבור דברי רבי יוחנן. נראין הדברים דכל זה עד דלא אתא רבין אבל מכי אתא רבין ואמר דרבי יוחנן אמר אין הלכה כרבי יהודה. הדעת נותנת ומכרעת דהכי הוא קושטא לדידן דרבי יוחנן כייל הלכה כסתם משנה דרבי יוחנן אמר אין הלכה כרבי יהודה ואתיא מתניתין כפשטא ותו דרחב"א אמרה בפשיטות משם ר' יוחנן ורבב"ח הוא דאמר מכללא מדקמתרץ וכו' ונקיטינן ברחב"א דבפירוש שמעיה לר' יוחנן דאין הלכה כרבי יהודה ולא אצטריך לש"ס לגלויי דהדברים פשוטים דנקיטינן בדעת רבי יוחנן כרבין משם רחב"א דר' יוחנן אמר אין הלכה כרבי יהודה ומשו"ה פסק הרמב"ם כרבנן וכפשטה דמתניתין ואתי ככללין דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן והלכה כסתם משנה ועמ"ש הרב יד מלאכי דף צ"ג ודוק בדבריו ובמה שכתבנו בעניותנו:

ט. **הלכה כסתם משנה**. דעת הרמב"ם דהגם דבירושלמי פוסק כחד תנא אנן בדידן נקטינן כסתם משנה נגד מה שפסק הירושלמי דקי"ל כרבי יוחנן דבכל מקום הלכה כסתם משנה. הרב דברי אמת בקונטריסים דף צ"ד ע"ג עיין בסמוך:

יוד. **הלכה כסתם משנה**. לרבי יוחנן אף שהיא דעת יחיד ומ"ש רבי יוחנן בלשון יחיד אני שונה אותה פירושו דקבל גירסת המשנה שהוזכר במשנה זו שם יחיד כ"כ התוספות בחולין דף ע"ז ופרק מרובה דף ע' והקשו על רש"י דסבר להפך. והרב דברי אמת בקונטריסים דף י"ב ע"ג וע"ד מייתי שהראב"ד סבר כרש"י ושוב כתב דחזרו בהם רש"י והראב"ד. והוסיף לחזק דעת התוספות מהש"ס עיין בדבריו באורך. וכתב הרב מהרש"א ביבין שמועה דף צ"א ע"א שזה דעת הליכות עולם שכתב כל סתם משנה הלכה כסתם:

יא. **הלכה כסתם משנה**. דעת ר' יוחנן שבכל אופן ובכל מקום הלכה כסתם משנה אך לדידן זמנין דפסקינן הפך סתם משנה כמ"ש הרב יבין שמועה שם דף צ"א ע"ב וגם הרב באר שבע בתוספותיו ריש הוריות כתב דלרבי יוחנן הלכה כסתם משנה בכל מקום. ומ"ש הרב יד מלאכי אות ק"ע משם הרב הגדול ח"ק כמהר"ח ן' עטר ז"ל בספר ראשון לציון לי הפעוט לא שמיע לי. ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן שער יוסף בריש הוריות בכלל זה ובקונטרס אחורי תרעא דף קע"ב ע"ב ע"ש:

יב. **הלכה כר' מאיר בגזרותיו אבל לא בקנסותיו**. כן כתבו הגאונים והראשונים וכלהו כתיבי באדרעיה בחזקת היד הגדולה יד מלאכי אות קע"ד. ודרך קסתו כאוהב נצב ימינו כש"ר ותמ"ה יקרא על דברי הרב הגדול הרדב"ז בביאורו להרמב"ם פרק ב' דמתנות עניים שכתב וקי"ל כר"מ בקנסותיו וצ"ע אם לא שנאמר דליתיה להך כללא אלא היכא דאיכא מאן דפליג עליה והך דהרדב"ז מתניא בשם ר"מ בלי חולק וכמ"ש שם מרן הכ"מ בשם הר"ן אלא דמ"מ לא הו"ל למנקט לישנא דקי"ל עכ"ל הרב יד מלאכי. ואני בעניי אומר דהא שכתב אם לא שנאמר וכו' הרי זה בבל יאמר ולא היה צריך הרב להטריח עצמו לכתוב כן דמלבד דפירוש זה לא תוכל האר"ש שאתו כלל בדברי הרדב"ז וכאשר כתב הוא ז"ל בסוף עוד הן בה דהיסוד שהניח דאין חולק כמ"ש מרן וכו' הרדב"ז שם כתב בהדיא דרבנן פליגי על ר"מ דאחר לשון זה סמוך ונראה אייתי הרדב"ז ההיא דפ"ק דמציעא וכתב עלה והני תירוצי לרבנן דלית להו קנסא אבל לר"מ דקניס ברישא כ"ש דקניס בסיפא עכ"ל הרי שכתב דרבנן פליגי אר' מאיר שלא כדברי הר"ן ומרן ותימא על הרב יד מלאכי איך לא שלטו מאורי אור עיני הכהן בדברי הרדב"ז הנזכרים. ובדברי הרדב"ז הנזכרים אנכי העירותיהו באורך בעניותי בהגהותי שם ואין כאן מקומו:

יג. **ההלכות שפסקו בש"ס וכיילין דהלכה כפלוני לגבי פלוני וכיוצא**. כתב מהר"י קולון שרש קס"ה דהני כללי לא נאמרו אלא בדינים הנהוגים עתה אך בקדשים וטהרות ליתנהו להני כללי וכבר אני בעניי כתבתי בענין זה בכמה דוכתי בספרי הקטן שער יוסף דף א' ודף ד' ודף מ"ט ודף נ"ה ודף ק"ח ושם הזכרתי קצת אחרונים הם המדברים בענין זה. והדבר ברור דהרמב"ם והראב"ד והסמ"ג ורבינו עובדיה לית להו כלל זה דבקדשים וטהרות נמי בלכתם ילכו על פי כלל זה וק"ק על הרב מהרש"א בספר לחם סתרים בכללים אשר שם שהביא דברי מהר"י קולון וחילק בין קדשים לטהרות דטהרות הוו נהיגי קצת בא"י כמ"ש התוספות והביא דברי הרב מעדני מלך פרק הרואה ושקיל וטרי בדבריו ע"ש ולא העיר דהפוסקים שבידינו בדיני קדשים כלם סברי להפך. וק"ק על ספר מחנה ראובן ביומא על דף י"ב דגם הוא נשתמש בזה של מהריק"ו ותריץ יתיב בזה דברי מרן כסף משנה הלכות עבדים דתהי עלייהו הרב משנה למלך ותמה על מהריק"ו מתוספות פסחים דף ע"ז ע"ש באורך דאיך ס"ד ליישב דברי מרן בזה ומרן בכל מקום סבר וקביל כללי הלכות שנאמרו בש"ס. ועל שאר דברי ספר מחנה ראובן כתבתי בעניותי בפתח עינים שם ביומא דף י"ג:

ומעין דוגמא של מעלה אבא העי"ר על הרב מהר"ם ן' חביב בספר עזרת נשים בשמות הגיטין בשם אבישלום שנשתמש בדברי מהריק"ו הללו ולי אני ההדיוט אין לסמוך על

זה בכל עת אשר אני רואה דהפוסקים דמיירו בקדשים לא פלוג רבנן ומוכח מדבריהם דהני כללי דהש"ס הם בכל התורה:

הגם הלום אני בצדק אחזה לאישי כהן גדול בספר יד מלאכי אות רל"ד אשר מן הבא ביד"ו שרטט וכתב דהרב חוות יאיר הקשה על מהריק"ו שלא נסתייע מהתוספות בשבת דף ע'. ודרך הלוכו מטא לפתחא שער יוסף דף ק"ח אשר אני ענית"י להרב חוות יאיר דאין זו השגה על מהר"י קולון כי הרב ז"ל כתב שאין לו פנאי להאריך. ועל זה השיג הרב הרמ"ך עלי בחזקת הי"ד דלא כתב מהריק"ו כן אלא במ"ש דההלכות הם על הרוב ע"ש. ולישר"י לן מר דאין זו השגה דכיון דמראש מקדמי אר"ש כתב מהריק"ו כאן בתחילה שהיה לו הרבה ראיות ואין לו פנאי להאריך ביטל את המעוררי"ן דסוף דבר כתחילתו דלא הי"ל פנאי ומאי משיג הרב חוות יאיר הרי בתחילת דיבר בתשובה זו יש בו משום גילוי כי נחץ ינח"ץ ומשם למדנו כי כל דברי הרב ז"ל בתשובה זו לנחוצתי"ם הוגשו. ואתה תחזה דמ"ש מהריק"ו דההלכות הם על הרוב הוא הוא הקדמה לדבר זה שאין פסקי הלכות אלא בדברים נהוגים ע"ש ופשוט. ולא הוצרכתי להאריך בשערי ומה שישב הרב הרמ"ך להשגת הרב חוות יאיר למהריק"ו שלא הביא מתוספת שבת אינו מן הישוב כאשר עין אדם ישר יחזה:

ומה שהוכיח הרב הרמ"ך מדברי רש"י פרק התכלת דלא כמהריק"ו ע"ש יתוש קדמו כי כן הדבר יצא מפי בשערי על רזא דנא בדף נ"ה. והרב הביא דרבינו שמשון והרשב"ץ סברי כמהריק"ו. וגם זה הזכרתיו בשערי דף ק"ח. ומבין ריסי עיני הרמ"ך ניכר דנטה בתר אלין סרכין תלתא. והכי חתים טב יומ"י במסקנת דבריו והלא מראש בסדר דברתי דכיון דהראב"ד וסמ"ג והרמב"ם ורבינו עובדיה ורש"י והתוספות בזבחים סברי דכללי הש"ס הם בכללות נהוג ובלתי נהוג הכי נקיטינן.

יד. **הלכה כרבי מחבירו**. אמרו ולא מאביו כי אין הלכה כרבי לגבי אביו. בפרק קול היד המרבה ראיתיה מלקטת גופי הלכות ודברי הראשונים מכרך בהו ועסיק פנה וזוית לא שביק גריס ודייק גוד אחית גוד אסיק מתון ומסיק היא היד הגדולה יד מלאכי לרבין חסידא הרמ"ך אות רל"ח. וכעת אתיא זכירה מדברי ראב"ן דף קכ"ז ע"א דהלכה כרבי מחביריו אמרינן אבל לא מאביו ע"כ והגם דראב"ן ז"ל אית ליה דהלכה כרבי מחביריו עם כל זה כתב אבל לא מאביו. והרשב"ץ בתשובותיו ח"א סימן כ"א כתב וז"ל ולא קי"ל כרבי לגבי אביו דהא רבו הוא ואין הלכה כרבי אלא מחבירו אבל מרבו לא וכ"כ הרי"ף פרק הנזיקין ובעל העיטור באות קיום והרמב"ן פרק המקבל ואפ"ה פסק הרמב"ם כרבי משום דכל כי האי מנקט לחומרא עדיף כי גם הרשב"ם [כצ"ל] פרק גט פשוט כתב

דקי"ל כרבי לגבי אבוה וכ"כ הרא"ש פרק ואלו מגלחין בפסקיו עכ"ל. והסמ"ג עשין קל"ג דף קצ"ז סוף ע"א כתב שבכל התלמוד פוסק רב אלפס שאין הלכה כרבי אלא מחבירו ולא מרשב"ג שהיה אביו ורבו עכ"ל. וכבר אני ההדיוט עמדתי על דבריו ועל דברי הרא"ש והאחרונים בספר מחזיק ברכה א"ח סימן רמ"ח ע"ש ובשה"ג על מרדכי פ"ב דכתובות. ועמ"ש במחזיק ברכה י"ד סימן פ"ד ובקונטריס אחרון שם ועיין בהגהות מרדכי דכתובות סימן רפ"ז ובספר הקדוש הקנה דף פ"ג ע"ש ודו"ק:

טו. **הלכה כר' שמעון שזורי במסוכן ותרומות מעשר של דמאי**. הכי אמרינן בחולין דף ע"ה ומזה הקשה הרב שפתי כהן בי"ד סימן רע"ו על הפוסקים שפסקו בדין תליית השם כר"ש שזורי. וכבר הקשו כן הרב ב"ח בתשובה סימן קי"ג והרב פני יהושע שו"ת בי"ד סימן ה'. ואחריהם החזיק הרב יד מלאכי אות קע"ו והרבה להקשות כמה קושיות על הראשונים ואחרונים. ואני בעניי תמיה על כל הרבנים ז"ל דנעלם מעיני חכמתם שבהגהות מיימוניות פ"א דתפילין הקשה עיקר קושייתם ותירץ ע"ש וביאור תירוצו ביארת"י הקדש אני הפעוט בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רע"ו אות ח"י בס"ד ע"ש באורך:

טז. **היכא דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי טפי עדיף לומר שנחלקו בסברתם מלומר שנחלקו בסברת רבם**. כן מוכח בש"ס ורש"י פרק אע"פ דף נ"ז ובשערי דף ח' ריש ע"ג רמזתי דברי רש"י וכתבתי ועיין בכנה"ג אות פ' והדבר מבואר שכיונתי להקשות על הרב כנה"ג דנעלמו ממנו דברי רש"י הללו דמייתי לה מתשובה כ"י וזה פשוט. ואחר זמן האירו על הארץ שני המאורות אור יקרות וספר יד מלאכי אות קפ"א המה ראו כן תמהו על הרב כנה"ג בפה מלא וכמ"ש אני הדל בקונטריס אחורי תרעא:

טוב. **השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה**. כן ראינו בעי"ר וקדיש הרב יד מלאכי אות קצ"ז שהביא דברי הרב כנה"ג בהגהותיו להרמב"ם פ"ח דבית הבחירה שכתב שיש כמה מהדוחק לדעת הרמב"ם לומר דכל לשון שמירה היא אזהרה וכו' ותמה עליו מדברי הרמב"ם פ"ד דתפילין שכתב וכל המניח תפילין עובר בלאו שנאמר ושמרת את החקה וממ"ש פ"ק דר"ה תשמור זו מצות לא תעשה ומדברי רש"י פרשת משפטים ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו וכו' לעשות כל מ"ע באזהרה והאריך בזה עיין בספרו הנחמד באורך:

ואני בעניי אומר דנעלם ממנו דברי התוספות בערובין דף צ"ו שכתבו דגם לר' יוחנן דהשמר דעשה לאו הוא ולהכי מניח תפילין אחר שקיעת החמה לוקה מודה הוא שאם לא הניח ביום אינו לוקה דלענין הנחת היום השמר דעשה עשה כמו לענין פסח וכו'

ודוקא לענין הנחת תפילין בלילה קאמר ר"י דלאו הוי כמו השמר בנגע הצרעת וכו' עכ"ל ולפי זה יש מקום לדברי הרב כנה"ג. גם מאי דתלי זיניה בדברי הרמב"ם פ"ד מהלכות תפילין נעלם ממנו מ"ש הרב המבי"ט בקרית ספר דהוי אסמכתא וקיים דבריו הרמ"ע מפאנו בתשובות סימן ק"ח ואנו בעניותנו הכרחנו סברתם כמו שכתבתי בספרי הקטן ברכי יוסף סימן ל'. וע"ש במחב"ר שהבאתי דברי הרמ"ע באלפסי זוטא ע"ש. ומה שהביא הרב יד מלאכי מהרדב"ז בשו"ת לשונות הרמב"ם סימן צ"ה ע"ש הנה הרואה יראה לרבינו הרדב"ז בשו"ת החדשות דפוס פיורדא סימן תק"ן לדוד בשנותו את טעמו דטעמא טעים שאינו לוקה שהוא אסמכתא דפשטיה דקרא בפסח מיירי על דרך שכתבו הרב המבי"ט והרמ"ע. ומה שהביא הרב יד מלאכי מפ"ק דר"ה התם איכא בל תאחר כמ"ש התוספות שם. ומה שהביא מרש"י פרשת משפטים כבר הרמב"ן הקשה על רש"י וביארתי דבריו אני הפעוט להצילו מקושית הרב מהרח"א בדרך הקדש כמ"ש בבר"י שם:

חי. **הוון בעיי מימר**. כשאומר בירושלמי הוי כמו סברוה דבבלי דזמנין דקאי הכי וכו' כן כתב הרב יד מלאכי אות רי"ב משם מרן בכסף משנה ריש פי"א מהלכות תרומות ע"ש ועיין עוד בירושלמי פ"ב דסוטה הלכה ג' ועיין בפירושי קרבן העדה ופני משה ודוק הטב:

יט. **השתא יש לומר**. עמ"ש הרב באר שבע והביאו הרב יד מלאכי אות רט"ו ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן שער יוסף דף פ"ט ועיין פסחים דף ע"ז ע"ב וריש פרק הגוזל עצים ועמ"ש הרב מחר"ש אלגאזי בספר יבין שמועה דף ל' ע"ש ובמ"ש בשערי ודוק:

ך. **הלכה כפלוני לגבי פלוני לא שייך אלא בדבר שיבא לידי מעשה**. כ"כ הרב יד מלאכי אות ר"ך מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה סוף פרק חלק ע"ש וכן מצאתי עוד שכתב כן הרמ"ך בפירוש המשנה בסוטה פרק היה נוטל וע"ש מ"ש הרב תי"ט ובמה שכתבתי אני בעניי בהגהותי להלכות סוטה בס"ד:

כא. **התורה חסה על ממונם של ישראל**. וזמנין אמרו אין עניות במקום עשירות וכתב הרב יד מלאכי משם הרב מהר"ם ן' חביב ביום תרועה על דף ז"ך דאיתא להא ואיתא להא ותלוי בשקול הדעת של חכמים וכו' עכ"ד הרב יד מלאכי ז"ל אות רכ"ט ומסתמות דבריו מוכח דאין בענין זה מחלקת רק דזמנין אמרו אין עניות במקום עשירות וזמנין התורה חסה וביאר מהר"ם בן חביב דהדבר תלוי בשקול דעת חכמים וכו' וקיצר את הרחב דבמנחות דף פ"ט מפורש דפליגי אמוראי באיזה דברים מר סבר התורה חסה ומר סבר אין עניות וכו'. ומהר"ם בן חביב בסוף דבריו רמז סוגיא זו דמנחות ע"ש ועמ"ש הרב ברכת הזבח ומ"ש הרב מופת הדור הרב מהר"ח אלפאנדארי זלה"ה בספר אש דת

פרשת בהעלותך ע"ש. וכתב הרב קרית ספר סוף פ"א דכלי המקדש דאפשר דאין עניות במקום עשירות הוא מדאורייתא ע"ש:

כב. **הלכה למשה מסיני**. כתב הרב באר שבע בתוספותיו פרק חלק דף נ"ו דפוס פפד"מ דכל הל"מ אין לה קרא אפילו דרך אסמכתא כמ"ש בש"ס והבאתים פ"ק דכריתות וכו' עכ"ל בקצור ודברי הרב קשים לשמוע וכבר תמהו עליו הרב חוות יאיר סימן קצ"ב דף קפ"ה ע"ב ושאר אחרונים שדבריו הפך הש"ס והפך דברי עצמו ע"ש ומתוך חומר הנושא נראה דהוא ט"ס בדברי הרב באר שבע דפרק חלק וצ"ל אין לה קרא רק דרך אסמכתא וכו' וא"ש מ"ש והבאתים פ"ק דכריתות. ומשמע ליה דמ"ש ביומא דף ס"ט אין ישיבה וכו' שנאמר וכו' הלשון מוכיח כי אינו אסמכתא והגם דזה קשה דנימא דגם זה אסמכתא ואינו מוכרח לשון זה להכריע שאינו אסמכתא כנודע. מ"מ הא ניחא טפי ממה שכתוב בדפוס אין לה קרא אפילו דרך אסמכתא כמבואר למעיין:

גם אשו"ר להרב יד מלאכי אות זכ"ר שאחר שהגדיל התימה על דברי הרב באר שבע הנתנין למעלה עוד הרבה לתמוה על הרב באר שבע ועל הרב חוות יאיר דקאמר דיפה כתב הרב באר שבע במה שהכריח די"א סמני הקטרת לאו הלכה למשה מסיני נינהו מדבעי שם רב הונא מאי קרא ואם איתא שהל"מ הם לא מצינו קרא להל"מ ועל זה תמה דכייל הרמב"ן ודעמיה דבדברים שאין להם עיקר מן התורה אומר מאי קראה כלומר רמז ואסמכתא וא"כ הגם די"א סמנים הל"מ לא תקשי קרא למה לי דהא קאמר מאי קראה ר"ל רמז ואסמכתא זהו תורף דבריו עיין שם באורך:

ואני הפעוט אומר דמשמע להו לרבנן סמוכי הרב חוות יאיר והרב באר שבע דהא דרשא גמורה היא דהכתוב לימדנו דהם אחד עשר סמנים דהרי כתיב סמים ברישא וסמים אח"כ וכמפורש בסוגיא ושקיל וטרי בש"ס להעמיד דברי רב הונא כמבואר בסוגיא ועל הרוב אינו מדקדק באסמכתא כמ"ש התוספות והכא נראה דקרא להכי הוא דאתא ללמדנו אחד עשר סמנים וכן נראה מדברי הסמ"ג עשין קס"ז דהיא דרשא גמורה. ולא חיישי לכלל הרמב"ן כי המדקדק בדברי הרמב"ן בספר המצות בשרש ראשון שכתב וז"ל וענין כזה בכמה מקומות בתלמוד נאמר על כלל האסמכתות בענינים שהם מד"ס ולשונם השגור ברמזים הוא מאי קראה וכו' עכ"ל בעיניו יראה דעל הרוב ידבר. מלבד מה שאמרו אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר חוץ וק"ו הכא שהרמב"ן דייק לומר דלשונם השגור ברמזים הוא מאי קראה ומוכח דכונתו על הרוב. ועוד משמע להו דכיון דאשכחן בש"ס דפריך על הל"מ מכתב כתיבן לא הול"ל מאי קראה. הגם שיש לדחות מ"מ אין כאן תימה. ולהכי מסקי הרבנים הנזכרים דשמות הז' ומשקל הסמנים הוא

הל"מ אבל היותם אחד עשר כתוב בתורה ע"ש וראיתי לרבינו אליעזר ממיץ בספר יראים מצוה של"ד שכתב וסמני הקטורת כתובים בפירוש וכו' ומנין משקלם לא מצינו במקרא אלא שהיא הלכה למשה מסיני עכ"ל ומ"ש הרב וסמני הקטרת כתובים בפירוש נראה שכונתו דכתוב שהם אחד עשר. וקרובים דבריו לדברי הרבנים הנזכרים אלא שקיצר דשמות הז' סמים אינם כתובים:

ומכל הרבנים האחרונים הרב באר שבע והרב חו"י והרב יד מלאכי נעלם מעיני חכמתם ואשתמיט מינייהו מ"ש הרמב"ן בפירושו על התורה שהוא ז"ל הביא דברי רש"י בשם רבותנו דסמים קמא תרי וסמים בתרא חמש ועל זה כתב ויש לתמוה למה לא יזכירם הכתוב ואולי יאמר הכתוב וכו' סמים רבים ולא יקפיד רק באלה ד' וכו' ואולי על פה נתפרש למשה בסיני הסמים הנבחרים בזה וכל מעשה הקטרת וכו' ויתכן עוד כי לשון סמים ובשמים וכו' ע"ש שהאריך. וכפי דברי הרמב"ן הללו אתה הראת לדעת דגם היותם סך אחד עשר סמנים נאמר למשה רבינו דהכתוב אפשר להתפרש בפנים אחרים שכתב הרמב"ן והוא הפך דברי הרב באר שבע והרב חוות יאיר:

עוד זאת אדרש דכפי הרב יד מלאכי ותמיהתו על הרבנים הנזכרים והנה מציב לו יד בכלל הרמב"ן כשאומר מאי קראה כמדובר. א"כ הדבר הקשה על הרמב"ן דכפי כללא דכייל לן איהו גופיה הדבר מוכרע מהסוגיא דקאמר אחד עשר סמנים נאמרו למשה מסיני שהוא הל"מ והעד על זה דקאמר מאי קראה דהיינו דבעי רמז וסמך לבד. א"כ מאי קאמר ברישא ויש לתמוה למה לא יזכירם וכו' ופירש בכתוב מה שפירש והכל בכלל התמיה ואח"כ בלשון אולי ע"פ נתפרש למשה וכו' אמרה ומה הלשון אומרת אולי לפי דברי הרב יד מלאכי. ועדיין יש לצדד בזה כאשר יראה המעיין. אלא מוכח דמהסוגיא לא מוכח מידי ויש לפרש בסוגיא דעל שמות הז' והמשקל קאמר דנאמרו למשה מסיני והדרשא דרב הונא ששאל מאי קראה וכו' היא דרשא אמיתית כדתרגמוה הרב באר שבע והרב חוות יאיר ואין קפידא בלשון מאי קראה אלא דהרמב"ן קשיא ליה בגוה דהכתוב יש לפרשו בדרך אחר ומסיק דאולי על פה נתפרש למשה וכו' וכונתו דנתפרש גם כן שהם י"א סמנים:

והיה מקום לומר דלמסקנת הרמב"ן שהכל נתפרש למשה וכו' חזר הדין שכונת הכתוב לפי האמת סמים קמא תרי וסמים בתרא חמש וקושטא דמילתא דהכתוב לימדנו דיהיו אחד עשר סמנים והכתוב מסכים אל הקבלה והל"מ באה לפרש הז' והמשקל ומינה דידעינן דכונת הכתוב לומר אחד עשר. אמנם ממ"ש הרמב"ן בסוף ויתכן עוד כי לשון סמים ובשמים וכו' מוכח דלפי האמת אין כונת הכתוב לומר שיהיו אחד עשר סמנים

ודברי רז"ל אסמכתא בעלמא ואין פירוש אמיתות הכתוב כן ומעתה מ"ש בסוגיא אמר ר' יוחנן י"א סמנים נאמרו למשה מסיני הוא גם על מנין י"א ומ"ש מאי קראה הוי כאינך דבעי רמז ואסמכתא. ולכל הדברות ולכל האמירות נראה דנעלמו דברי הרמב"ן מהרבנים הנזכרים:

כג. **הלכה כרב באיסורי**. כתב הרב כנסת הגדולה בתשובות הנדפסות חדשות מעתה בחלק י"ד סימן פ"ד דסבר הרי"ף דלא נאמר כלל זה אלא כשדברי רב או שמואל מבוררים מה כונתם אבל אם דבריהם מסופקים ולחד פירושא לא פליג עליה דשמואל או אפילו דפליג עליה דשמואל אין הלכה כרב מחמת כלל אחר אע"ג דאפשר לפרש דברי רב דפליג עם שמואל ואין כלל אחר מנגד לסברתו אין כלל זה אמור עכ"ל וטעמו ונימוקו עמו. אלא דהוא בא לתרץ קושית הר"ן על הרי"ף. מכלל דהר"ן אין דעתו נוחה בכלל זה. ומ"ש רבינו ישעיה הראשון בספר המכריע סימן ח' דכי פליגי בדעת רב לא מצינן למדחי מילתא דשמואל משום מילתא דרב דהא לא ידעינן בבירור היכי קאמר רב ע"ש והביאו הרב יד מלאכי אות קנ"א ואייתיה בידי"ה מהש"ס ומהרא"ש ע"ש הוא סמך לדברי הרב כנה"ג ועמ"ש המש"ל פ"ז דכלים דין י"ב אבל יש לחלק. ועמ"ש הרב יד מלאכי אות תק"ח ע"ש באורך וברוחב:

כד. **הבדלה**. למ"ד הבדלה דרבנן נשים נמי חייבות מדרבנן כ"כ הרב פרי חדש בליקוטי א"ח סימן רצ"ו והרב לשון למודים והרב מהר"י עייאש:

ודע דלדידן דקי"ל כמרן בש"ע ומה גם אם הוא דעת הרמב"ם נשים חייבות בהבדלה מדאורייתא כמו שנראה מדברי הרמב"ם ומדברי מרן בש"ע הגם שבבית יוסף סימן רצ"ו לא הזכיר סברת הרמב"ם וכמ"ש בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף שם:

כה. **הודאה**. אמרינן בעלמא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי והוכיח הרב מהר"י אלפאנדארי במוצל מאש דת סימן יו"ד שהוא דאורייתא ע"ש וכתב הרב מהר"י עייאש בע"ד שזה פשוט מאד בעיניו ע"ש:

כו. **הודאה**. אי הקנאה היא ואי מהניא בבריא ואי מהניא הגם דידעינן דלא היה חפץ זה של המקבלים כל זה יש מחלקת גדול ומבוכה בין האחרונים והראשונים כמ"ש הרב נחלה ליהושע באורך בתשובות סימן י"ב והרב בני יעקב דף צ"ח:

זך. **הודה שלולב אחד הוא של פלוני**. נסתפק הרב מהר"י אלפאנדארי במוצל מאש סימן הנזכר אם יצא י"ח ונטה לומר דיצא י"ח ושוב נסתפק אם אח"כ פלוני הנזכר צריך שיקנהו או די שיודה שהלולב הוא ממריה קמא והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרא דארעא אות נ"ג כתב דפשיטא ליה תרוייהו דמהני ע"ש באורך ואני תמיה על

הרב מהר"י אלפאנדארי ועל הרב מהר"י עייאש דלא זכרו כמה מחלוקות של ראשונים דסריכי וסביכי בזה ומאי פשיטותיה דמהר"י עייאש כאשר לפנים האר"ש יסדתי בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן מ' ע"ש להקשות על הרב מהר"י אלפנדארי ע"ש באורך:

כח. **הבחנה**. כתב הרדב"ז ח"ב סימן רס"ד משם התוספות דהבחנת זרע מדרבנן אך פשט לשון הרמב"ם דהוי מן התורה ע"ש ויש להעיר על הרב ארעא דרבנן אות קצ"ג שכתב בפשיטות משם הרמב"ם פי"א דגרושין דאיסור הבחנה הוא גזרה דרבנן והרי מ"ש שם הרמב"ם הוא וגזרת חכמים היא שאפילו אשה שאינה ראויה לילד ואפילו נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין צריכה להמתין תשעים יום עכ"ל ופשט דבריו דגזרת חכמים דאפילו לאשה שאינה ראויה לילד וכו' אך בראויה לילד הוא מדאורייתא וכמ"ש הרדב"ז. ואיך הרב הנזכר מייתי משם הרמב"ם איפכא ותו אישתמיטיתיה תשובת הרדב"ז הנזכרת ותשובת שבות יעקב ח"א סימן צ"ז דנחלקו שם הרב המחבר עם גדול אחד בזה דהגדול סבר דהבחנה מדאורייתא. והוא ז"ל סבר דהוי דרבנן. ואני בעניי הארכתי בענין זה בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סימן י"ג ע"ש באריכות בס"ד. אחר זמן נדפס ספר הבהיר קהלת יעקב ובתוספת דרבנן אות ק"ג הביא תשובת הרדב"ז ע"ש:

כט. **התרת נדר איסור**. דאין מתירין נסתפק הרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרא דארעא מהדורא בתרא אות י"ט אם אין מתירין מדאורייתא או מדרבנן וכתב וז"ל ומהא דקי"ל דאם התירוהו מותר בדיעבד רוב הפוסקים אין להביא ראיה דהוא דרבנן דאם הוא מן התורה אין חילוק בין לכתחלה לדיעבד דהא ליתא דאע"ג דקי"ל כרבא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מ"מ כתבו התוספות שם בתמורה דכשנשבע שהוא בדא את האסור מודה רבא דמהני ולכן בנשבע שלא למכור ועבר ומכר מעשיו קיימים וכו' וא"כ ה"נ בעבר והתיר נדר של איסור והיה מותר דומיא דעובר על השבועה וכו' ומיהו מסתברא דהוא איסור תורה וכו' עכ"ל ועם האדון הסליחה דמ"ש התוספות בתמורה דאם נשבע שלא לגרש וגרש הגרושין הוא דהוו גרושין אבל השבועה עבר ואיסורא עבד. אבל הכא ההתרה היא התרה ואי אמרת דאין חילוק בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד אינה התרה. וליכא הכא מעשה דליהני או לא דהיינו פלוגתא דאביי ורבא אף דעבד איסורא. ולא קרב זה אל זה כמבואר בא"ר לח"י רוא"י:

ל. **הפקר**. אי שרי להפקיר בשבת מוכח משבת דף קכ"ז דשרי להפקיר בשבת וכן כתב הרב עבודת הגרשוני בפשיטות מסוגיא הנזכרת והוי הפך הרב פרי חדש סימן תל"ד דכתב דאסור להפקיר בשבת והרב שער המלך הלכות לולב דף צ"ו הביא מדברי

הריטב"א בחידושיו כ"י דאסור להפקיר בשבת כמ"ש הרב פרי חדש ונדחק לפרש דבריו ע"ש:

לא. **הערמה**. אימתי צורבא מרבנן שריותא גביה להערים ואימתי אסיר עיקר זה עומד עליו ומבאר"ו הרב הגדול הרדב"ז בתשובותיו חדשות מעתה הנדפסות בפיורדא בסימן תקכ"ז ועיין שם בסימן תנ"ג:

לב. **הוא עשה שלא כהוגן וכו'**. כתובות דף פ"ה. ובמציעא דף כ"א גבי מארי בר איסק הכי דאיננא לך ולאלימי דחברך ועמ"ש בחלק ד' מהתשב"ץ טור א' סימן כ"ט. ועמ"ש הרשב"א בתשובות תולדות אדם סימן קמ"ח וכנה"ג ח"מ מהדורא בתרא סימן ט"ו ועיין בשו"ת הריב"ש סימן שצ"ט:

לג. **היא הנותנת**. פירוש לשון זה עיין בתוספות סוטה דף ז' ולהרב ישעיה באסאן בתשובותיו הנקראות לחמי תודה סימן כ"ו שהאריך בפירוש מ"ש היא הנותנת והחילוק שיש לדעת התוספות ועמ"ש הרב דבר שמואל סימן...:

לד. **הרחק מן הכיעור**. כתבו הגהות מיימוניות פ"י דגרושין דאסורא ליכא ועיין מ"ש הרב כנסת הגדולה א"ה סימן י"ב ומ"ש האחרונים ועמ"ש אני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף שם בא"ה סימן י"ב בס"ד ע"ש:

לה. **הכי גרסינן כשכותב רש"י או ל"ג**. כלל בזה עיין בספר שתי הלחם תשובות להרב מהר"ם חאגי"ז סימן ל"ו ושם עמד על לשון רש"י במציעא דף י"ו ירמיה ברי גרסינן ועמ"ש מהר"ם דאנון בכלליו כ"י:

לו. **ההוא סבא**. כתבו התוספות פ"ק דחולין יש מפרשים כל מקום שמזכיר ההוא סבא הוא אליהו זכור לטוב ואי אפשר לומר כן בעובדא דרשב"י ע"ש והדבר פשוט דכי קאמר ההוא סבא ומזכיר אליהו ז"ל יצא מכלל זה ולא קשה ליש מפרשים דהמפרשים לא כיוונו לפרש אלא במקום שלא נזכר אלא ההוא סבא לחוד. ושוב ראיתי שכן כתב הרב מהרש"א בגופי הלכות אות קס"ו וע"ש מה שצדד והאריך בזה ועמ"ש בעניותי על זה בשבת דף ל"ד ע"ש:

לז. **הלכתא**. כתב הרמב"ן בחידושי בתרא על דף קמ"ו ד"ה סבלונות וז"ל האי דאמרה בלשון הלכתא לאו משום דאית ביה פלוגתא אלא ארחא דתלמודא בהכי עכ"ל ועיין שם בסוגיא:

לח. **הלכה אינה עוקרת המקרא מכל וכל**. וזו אחת מן התמיהות אשר תמה רבינו הגדול הרב משנה למלך פ"א דחמץ סוף דין מ' על הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג הלכות חמץ שכתב דאכילה כל דהוא משמע ואע"ג דאינו חייב כרת או קרבן אלא בכזית שאני התם

דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה אבל לאיסורא כדקאי קאי וכו' ע"ש ותמה הרב משנה למלך דהא תינח במצות לא תעשה דכי אתא הלכתא לא עקריה לקרא מכל וכל ממשמעותיה דהא כי אסר רחמנא בכל שהוא אסר אך במצוות עשה אי אמרת דאכילה אפילו כל שהוא במשמע א"כ כי אתא הלכתא עקריה לקרא מכל וכל דהא האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום עכ"ל ולפום ריהטא צריך להבין דברי הרב מש"ל דמהיכא פשיטא ליה דבמ"ע האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום ולא לימדנו במה כחו להשיג על הרא"ם. ולימא מר דהרא"ם סבר דאם במ"ע אכל פחות מכשיעור עשה קצת מצוה וכשם דבאיסורין האוכל חצי שיעור עביד איסורא הגם דפטור מעונש כן הוא במצוה אוכל חצי שיעור קצת מצוה קעביד:

ויראה דהרב מש"ל מיירי דעל הרוב איש זה האוכל במ"ע פחות מכשיעור מצוי אצלו לקיים מצותו ולאכול כזית ובשאט בנפש או מהתרשלותו אכיל חצי שיעור לבד. וזה ודאי לא עשה כלום וביטל מ"ע וגדול עונו מנשוא ומזה מקשה הרב מש"ל דהלכתא במ"ע עקריה לקרא מכל וכל. אמנם כאשר יהיה האופן דאין בידו לאכול כזית כגון דנמצא בעיר גוים שבא שם ערב פסח ואי אפשר בעולם לצאת י"ח וע"פ הנס נמצא אצלו חצי זית מצה מסתברא דיאכל אותו בליל פסח וזכות הוא לו וכבר אמרו דחצי שיעור באיסורין אסור וגמירי מרובה מדה טובה ובזה מודה הרב מש"ל אך אין לומר דיתקיים משמעותיה דקרא במציאות זה דהוא מציאות רחוק וסבר הרב מש"ל דלא ניתן ליאמר ע"ד דאמרינן בדאי לא איירי קרא ואמרו פרק הזהב אכפל תנא לאשמועינן גברא ערטילאי וק"ו דאין לאוקומיה קרא בהכי דהוא מציאות רחוק הרבה דכל אדם מישראל לפני דלפני עביד טצדקי לקיים מצותו ואין לנו לומר דיתקיים הכתוב בענין רחוק וזר כזה אשר שמים לא זכ"ו לאיש הזה ועל הרוב פשע בדבר ובכי הא לא מיירי קרא כן נראה לדעתי הקצרה ודע כי רב אחאי גאון הרב המופלא חסידא קדישא תפארת ישראל י"ט ראשון דאורייתא נר"ו בספר הבהיר קהלת יעקב דף מ"א תפס הדברים כפשטן ואני בעניי הנראה בעיני כתבתי:

וזה שנים רבות בקרב ימים שנדפס ספר שונה הלכות נראה בעליל לאיש אחד. אך אם יום או יומים היה בידי ובו בפרק ראיתי להרב דמקהא אקהיתא על דברי הרב מש"ל ומשם רבו הליץ בעד הרא"ם והקשה מסוגית סוכה כדפנות וה"ה הקשה מהרא"ם גבי פרה בב' שערות אדומים. ובו בפרק אני אמרתי בחפזי דקושית הרב מש"ל דהכא ההלכה קיימה דאכילה כל דהו ואוקמה אאיסורא והיה בהני"ח הנחה סוברת דהרא"ם גופיה כתב כן היינו דמקשה דא"כ ההלכה עקרא קרא מכל וכל במ"ע. אבל בהנך ההלכה

גילתה דכך פירוש הכתוב הפך ממאי דס"ד ולא שמה עקירה. ועוד הרגשתי דהרב מש"ל מקשה על הרא"ם ומאי מקשה הרב הנזכר מהרא"ם והיה לזכרון בעלמא דצריך לראות דברי הספר הנזכר:

טל. **הא בתחילה הא בסוף**. פ"ק דערכין דף ו' תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים ממנו ותניא אידך אין מקבלים א"ר אילא א"ר יוחנן ל"ק הא בתחילה הא בסוף. ולדעת הרמב"ם פ"ח דמתנות עניים פירוש הא לכתחילה הא בדיעבד. כמ"ש מרן בכסף משנה שם. והוא פירוש מחודש בלשון הא בתחילה הא בסוף. אך רבינו גרשון מאור הגולה בפירושו כ"י ורש"י לא פירשו כן כמו שיראה הרואה בפירוש רש"י דפירש כפשט הא בתחילה הא בסוף דאמרינן בעלמא ע"ש:

מ. **היכא דתני תרי או תלת מילי ותלמודא קעביד צריכותא עלייהו**. אלמא דסבר תנא דלא נילף חד מחבריה אי איכא לאפלוגי בינייהו. כן כתב הגאון מהר"ר איסרלן זלה"ה בספר תרומת הדשן סימן ר"ז ע"ש:

מא. **הקש**. כתב הליכות עולם משם רש"י דאין אדם דן הקש מעצמו אלא אם כן קבלו מרבו דדוקא ק"ו יכול אדם לדון מעצמו ושהתוספות חלקו עליו דכל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזרה שוה ע"ש ושרש הדברים בסוכה דף ל"א. אמנם הרב יבין שמועה כתב דמעולם לא כתב כן רש"י אלא לדעת ר' יהודה אבל לרבנן אדם דן כל המדות מעצמו חוץ מג"ש וקי"ל כרבנן ולא הו"ל להליכות עולם לכתוב כן בשם רש"י דרש"י לא אמרה לפי דעת רבנן וידוע דהלכה כרבנן ע"ש דף מ"ד. ומה שתמה הרב כפות תמרים על הרב יבין שמועה דאיך בזה תירץ לקושיית התוספות דהן לו יהי דרש"י אליבא דר' יהודה אמרה הם הקשו מר' יהודה עיין בדברי התוספות והרב כפות תמרים. עמ"ש הרב קהלת יעקב בחלק לשון חכמים סימן צ"ח דף קכ"ג ע"ד שתמה על מר זקנו הרב בזה. תימא על תמיהתו דהרב יבין שמועה לא אתא לתרוצי קושיית התוספות אלא כונתו להקשות להרב הליכות עולם שכתב זה משם רש"י כנראה דהכי הוא קושטא דמילתא ולפי האמת רש"י אינו סובר כן דרש"י לר' יהודה דוקא קאמר ולא לרבנן ואנן קי"ל כרבנן ויותר מזה כתבתי בעניותי בספר הקטן שער יוסף סוף דף ע"א ע"ש. ושם תראה שהבאתי משם מהר"ם ן' חביב דסבר רש"י דמודה ר' יהודה בהקש דמוכח ומופנה דאדם מקיש מעצמו ע"ש. הגם הלום אגב רהטאי ראיתי בספר זכרון יעקב להרב מהר"ר יעקב ברלין ז"ל פרשת אמור שכתב כן בשם חבירו הרב הגדול מהר"ר יוסף אב"ד אנשבך ז"ל דרש"י מודה דגם ר' יהודה סובר דהקש כשהוא מוכיח ומופנה מקיש מעצמו והביא ראיה לזה

ע"ש. ושם ראיתי שכתב הרב המחבר לתרץ קושיית התוספות דרש"י לר' יהודה אמרה וכו' אך צירף לזה תירוץ חבירו עיין בדבריו ודוק הטב:

מב. **הלכה כר' יוסי מחבירו ולא מחביריו**. הני מילי היכא דחביריו קיימי בחדא שיטה אבל היכא דחד אוסר וחד מתיר אע"ג דשוין לומר דאין לחלק לא מפני זה נאמר דאין הלכה כר' יוסי לגבי תרוייהו ואף שכתב הגאון מהר"י קולון דתרי תנאי או אמוראי או פוסקי הלכות אשר בחלקו"ת ישיתו טעמיהם צרו"ף יצרפ"ו בשבת התם דקיימי בחדא שיטה אלא שטעמיהם חלוקים אבל אי לא קיימי בחד שיטה אעפ"י שהטעמים שוים אין מצטרפין. כ"כ הרב כנה"ג בספר בעי חיי והוא מתשובת הרב ז"ל הנדפס מחדש בשו"ת י"ד סימן קמ"ח דף צ"ה ע"ד:

וכיוצא בזה כתב הרב ז"ל גופיה בכנסת הגדולה ח"מ סימן רצ"ב הגהת בית יוסף אות כ"ד וז"ל ואפשר לי לומר דלא אמרינן אין הלכה כראב"י היכא דחולק עם רבים למ"ד אלא דוקא כשהרבים עומדים בסברא אחת אבל היכא דהרבים הם חלוקים בסברתם כל חד וחד יחיד אצל ראב"י עכ"ל. ולכאורה אפשר להביא ראיה לכלל זה מדברי הרב המגיד פי"ח דשבת דין י"א וז"ל חרס כדי לקבל בו במשנה ג' מחלוקיות ר' יהודה ור' מאיר ור' יוסי ופסק כר' יוסי שידוע שהלכה כמותו אצל כל אחד מאלו עכ"ל הרי שכל דהחולקים אינם בסברא אחת קי"ל ככללין:

וכזה ראיתי להרב משנה למלך ולהרב פרי חדש בהגהותיו הלכות עבדים פ"ג דין י"ד דאיכא פלוגתא בענין הענקה דר"ש ור"מ ור' יהודה ופסק הרמב"ם כר' יהודה וכתב מרן בכ"מ ופסק כר"י דהו"ל ר"ש ור"י תרי לגבי ר"מ דלתרוייהו בעי טפי מט"ו. ולענין חמשים דאמר ר"ש הו"ל ר"מ ור"י תרי לגבי דר"ש. וכתב עליו הרב מש"ל ולא ידעתי למאי אצטריכא ליה טעם זה דהא קי"ל הלכה כר"י לגבי ר"מ ור"ש וכדאיתא פרק מי שהוציאוהו וכו' ע"ש וכך הם דברי הרב פרי חדש בהגהותיו להרמב"ם במים חיים ע"ש. ולמדנו שדעת הרב מש"ל והרב פר"ח דצריך שיהיו בסברא אחת החולקים כמ"ש הרב כנה"ג:

והכי משמע ממ"ש בש"ס פרק מי שהוציאוהו דף מ"ז ע"א דמייתי משנת המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת דפליגי ר' יהודה ור"מ ור"ש ור' יוסי והתם פסק כר"ש ופריך והאמרת ר"ש ור' יהודה הלכה כר' יהודה ופירש"י ור' יוסי נמי פליג אלא חד מינייהו נקט. ומוכח דגם בכי האי גוונא איתיה לכללין ומוכרח דהיינו טעמא דהחולקים אינם בסברא אחת ובכי האי גוונא אזלינן בתר כללין והיינו כדעת הרב כנה"ג והרב משנה

למלך והרב פר"ח וכדמוכח מדברי הרב המגיד הנזכרים ודוק הטב. ועיין מה שכתבתי בעניותי לקמן סדר המערכה הלזו אות ס"ו בס"ד ע"ש:

מג. **היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר**. הכי מסיק פרק מי שהוציאוהו שם דהני כללי דהתם אינם בכל התורה וזמנין דפסקינן הפך הכלל כי הכללים אינם אלא על הסתם. ומסיק התם דהני כללי כייל ר' יוחנן אבל רב לית ליה הני כללי מכח דאצטריך לפסוק הלכה במידי דכפי הכלל נודע דכן הלכה ש"מ דלית ליה הני כללי. ובזה האחרונים מקשים מכמה דוכתי דר' יוחנן פוסק הלכה כחד תנא דכבר הלכה כמותו כפי הכללים ומתרצים ואני בע"ד כתבתי במ"א ועמ"ש גופיה הלכות אות זק"ן ודוק:

וראיתי לרבינו מהר"י רוזאניס ז"ל בספרו הנורא משנה למלך פ"ג דעבדים דין י"ד שכתב וז"ל ואע"ג דמשמע בגמרא דרב פליג אהני כללי פשיטא דהלכה כר' יוחנן דהא קי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"כ רש"י בדף מ"ז דהלכה כר' יוחנן דאיתנהו להני כללי וכ"פ כל בעלי הכללים וכו' עכ"ל וקצת יש להרגיש על הרב ז"ל אמאי לא כתב דהרי"ף והרא"ש מייתו הני כללי וכתבו דאע"ג דרב לית ליה הני כללי הלכה כר' יוחנן ע"ש והגם דהרב כתב זה ועשה הצעה זו כדי להקשות על דברי רש"י בחומש כמו שסיים אחר זה ע"ש משו"ה מייתו דברי רש"י בדף מ"ז מ"מ השתא דאכפל תנא לומר וכ"פ כל בעלי הכללים הול"ל דכן פסקו הרי"ף והרא"ש:

ודע דכפי הצעת השמועה פרק מי שהוציאוהו הוקשה לי בימי חרפי מקדמוני על איזה מחלקת מתנאים אשר קראו בשמותם בכללים אלו ואתמר בש"ס דרב פסק הפך הכלל והרמב"ם וסיעתיה פסקו כדברי רב והרב המגיד או מרן אורויי הוא דקמורו דהכי פסקו בש"ס ואנכי העירותיהו דהא דאתמר בש"ס הוא משמיה דרב ואימא דרב פסק הכי משום דלית ליה הני כללי. אמנם אנן בדידן דקי"ל כרבי יוחנן דסבר הני כללי הו"ל למפסק כפי הכלל שלא כדברי רב. ואתנח לי בעניותי דמאחר דמסיק התם פרק מי שהוציאוהו דהני כללי ליתנהו אלא מסתמא וכמה דוכתי ר' יוחנן עצמו פוסק נגד הכלל וכמו שאמרו בש"ס היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר. א"כ הכא במילתא דרב פסק נגד הכלל לא שבקינן פשיטותיה דרב דאפשר דגם ר' יוחנן יפסוק הכי ככל אותם המקומות שפסק נגד הכלל ומשו"ה פסקינן כרב. ותו דהש"ס דמייתי הא דרב אם איתא דלדידן דקי"ל כרבי יוחנן אין הדין כן הו"ל להש"ס לאחויי במחוג דלא קי"ל כרב בהא משום דהוא לא סבר הני כללי והשתא דחזינן דהש"ס מייתי לדרב ושתיק משתק מורה ובא דהש"ס מסכים הולך בהא דפסיק רב והכי נקיטינן:

ואחר זמן באו לידי חידושי הריטב"א לעירובין וראיתי לו ז"ל שכתב על דף מ"ז ע"ב וז"ל ומיהו אנן כיון דקי"ל רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן סמכינן אהני כללי כל היכא דלא פסקו בתראי הלכתא דלא כוותייהו ואפ"ה במאי דפסק רב לעיל הלכה כרבי שמעון לא דחינן להו דאפשר דמודה בהו ר' יוחנן דהיכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר וכדקמשני לעיל כדס"ד דרב אית ליה הני כללי עכ"ל עלץ לבי שזכיתי לכוין לדעת רבינו ז"ל. והרב הוסיף לתת טעם בהנהו דהתם מצד דהלכה כמקל בעירוב ע"ש ועמ"ש הרמב"ן ז"ל בספר הלקוטות שנדפס חדש ממש דף כ"ח ע"ב:

מד. **הלכה כר' יוסי**. הסמ"ג עשין ע"ד דף קנ"ד ע"ד כתב דנראה דהרמב"ם גריס פרק מי שהוציאוהו הלכה כר' יוסי מחבריו וכתב וז"ל וקשה לי על אותה גירסא שהרי פרק פסולי המוקדשין על מחלקת רבי יוסי וחכמים פוסק שם שאין הלכה כר' יוסי ומקשה סתם התלמוד פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים עכ"ל. ולפום ריהטא נראה ליישב קושיית הסמ"ג על הרמב"ם דהתם בבכורות דף ל"ז הכי אתמר אמר רב חננאל אמר רב אין הלכה כרבי יוסי פשיטא יחיד ורבים וכו' וידוע דמסיק פרק מי שהוציאוהו דרב לית ליה הני כללי דרבי יוחנן דרבי יהודה ור' יוסי הלכה כרבי יוסי וכו' ומסתמא לית ליה הלכה כר' יוסי מחבריו ולסברא דרב דלית ליה הני כללי פריך דאמאי אצטריך רב אין הלכה כרבי יוסי פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים דלדידיה דלית ליה הני כללי ודאי הלכה כרבים ומשני מהו דתימא נמוקו עמו ומסתבר טעמיה ונפסוק כמותו קמ"ל דהכא לא מסתבר טעמיה אבל לדידן דקי"ל כללי דכייל ר' יוחנן פרק מי שהוציאוהו ה"ה נמי דהלכה כר' יוסי מחבריו:

וחזה הוית להרב כנסת הגדולה בכללי התלמוד אות ד' שהקשה על דברי הסמ"ג מפרק שבועת העדות ומפרק התקבל וכתב ליישב דברי הסמ"ג וז"ל ונראה לי דסובר הסמ"ג דלא נקרא רבי יוסי יחיד אצל רבים לשלא תהיה הלכה כמותו אע"ג דנימוקו עמו אלא דוקא כשסברת בר פלוגתיה דר' יוסי שנויה בסתם בלי הזכרת שם כלל כההיא דפרק שבועת העדות ופרק פסולי המוקדשין ופ"ק דמציעא אבל כשסברת החולק על רבי יוסי היא שנויה בלשון יחיד כגון ההיא דפרק התקבל ששנויה בלשון יחיד דברי ר"מ אע"ג דאיכא אחריני דקיימי כותיה לא מקרי רבים אצל יחיד לענין שלא תהיה הלכה כרבי יוסי לגבייהו זהו תורף דבריו והאריך בזה עיין שם. וראיתי להרב מהר"ש אלגאזי בסוף ספר הליכות אלי סוף דף ס"ט שהקשה על הרב כנה"ג בישובו על סמ"ג הנזכר וז"ל ואי אפשר מתרי טעמי חדא לפי הכלל הזה שכתב א"כ קשיא התם בעירובין דף מ"ז ע"א דא"ר יוחנן הלכה כר' יוסי מכלל דיחידאה פליג עליה ופריך והאמרת ר"מ ור' יוסי הלכה

כר' יוסי פירוש ואמאי אצטריך לפסוק הלכה כר' יוסי ומאי קושיא להכי אצטריך הכא לפסוק הלכה כרבי יוסי משום דאי לא פסק הוה אמינא נהי דבעלמא ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי היינו כשמוזכר בפירוש ר"מ אבל הכא דסתם לן תנא דמתניתין כר"מ נקרא ר' יוסי לגבי הסתם יחיד לגבי רבים ואין הלכה כמותו מחבריו וכו' עכ"ל:

ואפשר לומר וליישב דברי הרב כנה"ג דמעולם לא אמרה הרב כנה"ג אלא היכא דהסתם לא ידענו שהוא יחיד ודאי דאז מסתמא אמרינן דהוו רבים וסתם לן כוותייהו אבל אי ידעינן דהך סתמא הוא יחיד אהדרינן לכללין דהלכה כר' יוסי והכא הש"ס הכי פריך מכלל דיחידאה פליג עליה כלומר דהוברר לרבי יוחנן דהך סתם הוא ר"מ והוא יחיד וא"כ תרתי למה לי האמרת הלכה כרבי יוסי. ובהכי יש מקום ליישב מה שהקשה עוד הרב הנזכר על הרב כנה"ג מדברי הרא"ש פרק הפועלים הלכה כחכמים ולא כסתם דרישא דכמה סתמי דאיכא דיחידאי אינון ודן ק"ו מדברי הרא"ש לנדון זה ע"ש באורך. ואפשר דאה"נ דמשכחת סתם דהוי יחיד מ"מ על הסתם אמרינן דסתם משנה הוו רבים וסתם לן תנא כוותייהו ועדיף משנויה בלשון יחיד והם תרי כההיא דפרק התקבל. ואם נפשך לומר אין להקשות מסברת הרא"ש לדעת הסמ"ג:

אך יש לדקדק קצת על ישוב זה של הרב כנסת הגדולה דהשתא דאתי להכי הסמ"ג לחילוק זה סמי בידיה לקיים הגירסא דאיכא מאן דגריס פרק מי שהוציאוהו הלכה כרבי יוסי מחביריו והכונה היכא דהם מפורשים כגון רבי יהודה ור"ש דפליגי בפירוש על ר' יוסי ובהא הלכה כרבי יוסי אך אם הוא סתם משנה נגד רבי יוסי הלכה כחולק ואמאי דחה אותה גירסא מכח שמעתא דפסולי המוקדשין דאע"ג דפירוש זה לא סליק להרמב"ם שהוא פסק בהנהו דפ"ק דמציעא דיש סתם בלשון חכמים נגד רבי יוסי ואפ"ה פסק כרבי יוסי מ"מ הו"ל לסמ"ג להקשות דוקא על הרמב"ם ולא לומר וקשה לי על אותה גירסא דמשמע דאותה גירסא נדחית מכח שמעתא דבכורות והלא יש לישבה. ונ"מ לגדולים אחרים דגרסי גירסא זו וכמ"ש הסמ"ג קודם זה וז"ל משמע מכח שני פסקים הללו שהיה כתוב בספרים שלהם בפרק מי שהוציאוהו הלכה כרבי יוסי מחביריו וכן כתוב בפירוש רבינו שלמה ובפירוש הר"ר יהודה בר אברהם גריס אף בדרבי הלכה מחביריו שהוא היה סוף משנה וקשה לי על אותה גירסא שהרי פרק כל פסולי המוקדשין וכו' עכ"ל הרי מוכח שהקושיא הקשה אותה על כל מאן דגריס גירסא זו ולא על הרמב"ם לבד תלונותיו והיה יכול ליישב הגירסא לדעת שאר הגדולים. הן אמת דיש הפרש בין פירוש זה למ"ש הרב כנסת הגדולה בעד הסמ"ג בההיא דפרק התקבל. מ"מ המסתכל יפה יראה דיכול להתפרש פירוש זה דהיכא דהוזכרו רבים כגון ר"מ ורבי יהודה נימא דאין הלכה

כמותם לגבי ר' יוסי מדלא סתם לן תנא כוותייהו ובהא אמרו הלכה כרבי יוסי מחבירו ועיין בסמוך:

מה. **הלכה כרבי יוסי מחבירו**. הני מילי היכא דליכא סתמא נגדו אבל אי איכא סתמא כרבי מאיר הלכה כר"מ וזה תלמוד ערוך בסנהדרין דף ז"ך ע"א דאמרינן התם והלכתא כותיה דאביי והא אתותב ההיא רבי יוסי היא ותהוי נמי ר' יוסי ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי שאני התם דסתם לן תנא כרבי מאיר. וכן אמרו שם בע"ב מאי דעתיך כר"מ ר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי וכו' א"ל רב פפי ה"מ היכא דלא סתם לן תנא כר"מ הכא סתם לן כר"מ וזו מההלכות דיע"ל קג"ם דפסקינן כאביי. הראת לדעת דהא מילתא יוצאה בהנומא מפי תלמוד ערוך והלכה פסוקה דהיכא דסתם לן תנא כר"מ אין הלכה כרבי יוסי:

והיה העלמ"ה סוגיא זו מהמרדכי לפי מאי דמסיק הרב כנה"ג בדעתו שכתב בכללי הגמרא שבסוף א"ח כלל ב' וז"ל מדברי המרדכי מוכיח דאע"ג דסתם לן כר"מ פסקינן הלכה כרבי יהודה מהכלל המסור בידינו ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה והרי"ף במסכת שבת פרק כל הכלים חלוק על זה ואעפ"י שכתבתי בהגהת הרמב"ם פ"ד דבכורים להסכים דברי המרדכי להרי"ף אינו עיקר עד כאן לשונו ואשתמיטיתיה להרב כנה"ג סוגיא הנזכרת דאם זכר ממנה היה מקשה למרדכי מינה ואולי שהיה בוחר במה שנדחק בהגהותיו להרמב"ם להסכים המרדכי עם הרי"ף:

אמנם אין להקשות על רב צמח גאון שהביא הרי"ף פרק כל הכלים דפסק דהלכה כרבי יהודה מכח הכלל אע"ג דסתם תנא כרבי מאיר משום דאמר לך רב צמח גאון דלא אמרינן הכי אלא כשאין מחלקת במשנה והוא סתם גמור אבל בההיא דפרק כל הכלים אינו סתם גמור דקתני במשנה עצמה סברת רבי יהודה ע"ש וכן צ"ל לדעת הרשב"א שכתב בחידושיו פרק אותו ואת בנו על דף פ' דקי"ל כרבי יוסי אפילו נגד רבנן דהוא סתם המשנה וכו' והרי מסוגית זה בורר מוכח דקי"ל כסתם שהוא ר"מ ולא משגחינן בכלל ר"מ ור' יוסי הלכה כרבי יוסי אמנם נראה כמ"ש דיש לחלק בין סתם גמור לת"ק ורבי יוסי:

ובזה ניחא דהסמ"ג עשין ע"ד הקשה על הרמב"ם מסוגית בכורות דף ל"ז ולא מותיב עליה מסוגית זה בורר הלזו דאלימא טפי משום דהרמב"ם פסק כרבי יוסי נגד ת"ק ובסוגיין דזה בורר מיירי בסתם גמור. עיין תשובת הרב מהר"י המון ז"ל בספר שביתת יום טוב י"ד סימן יו"ד מ"ש בענין זה ולא זכר מסוגית זה בורר ע"ש:

ודע דסוגיין דזה בורר הלזו נעלמה מכמה אחרונים אחרוני זמנינו איש איש ממקומו

הלא בספרתו כמו שכתבתי אני בעניי בליקוטי ובמקומות אחרים בס"ד:

ואביטה נפלאות תורה מכהן גדול הרב יד מלאכי באות ר"ל ואות רל"א הפליא עצה הגדיל תושיה והרבה להוכיח מחבילות של ראיות מהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ושאר גדולים דהלכה כרבי יוסי מחבירו דוקא ולא מחביריו והן יד"ו משג"ת להסמ"ג עשין ע"ד הנז"ל שכתב שדעת הרמב"ם דהלכה כרבי יוסי מחביריו והכי גריס פרק מי שהוציאוהו והשיג"ה יד"ו על כמה אחרונים ועל מהר"ש אלגאזי בספר יבין שמועה דף פ"ה שכתב דט"ס הוא בה"ע וצ"ל הלכה כרבי יוסי מחביריו ואחריו נמשכו כמה אחרונים. ועד אחרון בשפלנו זכר לנו בפתח השער שכתבתי דהלכה כר' יוסי מחביריו וכן השיג על מ"ש הרב בית דוד עיין בספרו הנחמד באריכות. ועלי אני ההדיוט אינה השגה דכבר נשמרתי וכתבתי דצריך להתיישב בזה כמפורש בתוך השער. ואחזה אנכי דבכל מה שטרח חפ"ש מחופ"ש אשתמיטיתיה סוגית זה בורר הלזו:

וחזה הוית להרב כמהר"ד קורינאלדי בעל בית דוד שהשיג עליו בגליון על מ"ש על הסמ"ג והאחרונים וז"ל בקצור. הוא סבור דחביריו דרבי יוסי וסתם משנה הכל אחד וליתא וצדקו דברי הסמ"ג והרב בתי כהונה והרב חזון נחום והרב יד אליהו דדעת הרמב"ם בכל חיבורו דהלכה כר' יוסי אפילו מחביריו. גם הוא סובר דחביריו ורבים הכל אחד וזה אינו עכ"ל בקצור. וכבר כתבתי לעיל כי בקונטריס זה אבא בקציר"ת האומ"ר והלא כה דברי כי הנה הרב הנזכר הוא בא להצדיק דברי הסמ"ג והרב בתי כהונה והרב יד אליהו בשפת חלקו"ת דיש הפרש בין חביריו דרבי יוסי לסתם משנה ויש הפרש בין חביריו לרבים ומלבד שלא ביאר דבריו כל שישנו בנותן טעם לשתי פרידו"ת טובות הפרשות אלה. עוד הן בה דדברי הסמ"ג בעד הרמב"ם הם שפסק כרבי יוסי נגד הסתם דהיינו תנא קמא דהוי כרבנן מטעם דגריס הלכה כר' יוסי מחביריו ואחריו גריר מורינו הרב בתי כהונה בחלק בית ועד דף נ"ט ע"ב וגם הרב יד אליהו תקון קס"ח מיירי בכי האי גונא ומאחר שכן הסמ"ג ודעמיה קרו בחיל נגד חילוקו דאינהו ז"ל סברי דכי אמרינן הלכה כרבי יוסי מחביריו היינו נגד סתם ורבים הפך דבריו וכנראה שהרב מהר"ד הנזכר לא ראה הדברים בשרשן וספר חזון נחום למורינו הרב זלה"ה אין עמדי:

וכבר כתבנו דהסמ"ג רמי ומקשה על הרמב"ם ממאי דפריך הש"ס בבכורות דף ל"ז פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים. ואנו בעניותנו באות מ"ד הקודם יישבנו דלא תקשי מההיא סוגיא. ובסגנון אחר היה אפשר ליישב קושית סמ"ג מסוגיא זו דבכורות במה שראיתי להרב גופי הלכות אות קנ"ו שכתב משם הרב הגדול מהר"ר בצלאל ז"ל בכלליו וז"ל כל האמוראים יש להם כח לפסוק הלכה כיחיד אבל רב דתלמידיה דרבי הוה

דסדר המשניות וסתמן ורב הוה במניניה כשסתמן ומשו"ה מקשינן עליה דרב ורב היכי שביק רבנן ועביד כר"מ הרשב"א בחידושיו לקמא בהגוזל קמא משם הרז"ה עכ"ל וכפ"ז אפשר דהיינו דפריך עליה דרב פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים כלומר דכיון דהוה במניניה דרבינו הקדוש כי סתמיה למתניתין הרי סתים דלא כרבי יוסי ולדידיה ודאי הלכה כרבים. ואין ראיה מזה למאי דכייל לן הלכה כר' יוסי מחביריו דדוקא לגביה דרב לא יכון נגד סתם דהוי כרבים ואיהו גופיה סתים הכי כמ"ש הרז"ה והרשב"א:

וכד דייקת פורתא אדרבא לכאורה מהך סוגיא דבכורות יש להעיר על הרז"ה והרשב"א דלפי דבריהם מאי משני מהו דתימא רבי יוסי נימוקו עמו. ומה ס"ד איכא בתר דרב כבר סתים כרבנן במניניה דרבי. ואפשר ליישב בדוחק דהכי קאמר מהו דתימא רבי יוסי נמוקו עמו ואמוראי אחריני יפסקו כר' יוסי קמ"ל דבזה לא מסתבר טעמיה כלומר דלדידיה דרב לא אצטריך דהא סתים כרבנן כשרבי סתם המשניות. ולא אצטריך אלא לאמוראי אחריני דמצו לפסוק נגד הסתם הורה לדעת דבהא לא מסתבר טעמיה:

אמנם קצת יש להרגיש על הרשב"א והרב בצלאל שהביאו בכלליו ובשיטה מקובצת לקמא על דף צ"ו ע"ב והרב מהרש"א בגופי הלכות. דהרי דברי הרז"ה הם בספר המאור והרמב"ן במלחמות שם דחה דבריו מכח כמה ראיות ע"ש ואיך הרשב"א והבאים אחריו לא הזכירו דברי הרמב"ן שהרבה להשיב עליו ע"ש:

הדרן לדברי הרב יד מלאכי ולא אכחד דתכף לסמיכה בחזקת הי"ד אשר הרבה להוכיח נגד הסמ"ג כמו זר נחשב בעיני אשר העלים עין מהני בי תרי דפ"ק דמציעא אשר משם הוכיח הסמ"ג דהרמב"ם פסק כרבי יוסי נגד רבנן ואיך יביא ראיות נגד זה קודם ישוב הני דקמוכח מיניהו הסמ"ג איפכא ונתתי לבי לדרוש ולתור בענין ולא מצאתי בנושאי כלי הרמב"ם שדברו בזה רק הגמי"י הלכות אבידה פי"ח שהביא קושית הסמ"ג. אך ראיתי להרב שפתי כהן ח"מ סימן ס"ה ס"ק ל"ב שדחה דברי הסמ"ג ופירש דעת הרמב"ם בענין אחר לפי הש"ס ע"ש באורך וכל כי הא הו"ל להרב יד מלאכי לאודועי:

אמור מעתה שאין הוכחת הסמ"ג הוכחה וליכא למשמע מהתם דהרמב"ם פסק כרבי יוסי נגד ת"ק ויש מקום לצדד בעד הגדולים שכתבו דהלכה כרבי יוסי מחביריו וגם בעד הרמב"ם לכאורה דלעולם גירסת הלכה כרבי יוסי מחביריו יש לה קיום אמנם היינו דוקא כי פליגי עם רבי יוסי חביריו כגון ר"מ ור"ש ורבי יהודה אך כי איכא סתם נגד רבי יוסי הלכה כסתם ולא מיבעיא היכא דהוי סתם גמור בלי מחלקת בצדו דבההוא לימוד ערוך בידינו בסוגיין דזה בורר דהלכה כסתם ול"ק על התוספות בר"ה דף ל"ג שכתבו נגד סתם גמור דהלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו דלא על זה לבד סמכו אלא על טעמים אחרים

שכתבו שם וכמ"ש בספר המכריע סימן ע"ח ע"ש. אלא אפילו בסתם דהוי ת"ק סתם ומחלקת בצדו קי"ל כסתם ויש פנים הנראין דכאשר רבינו הקדוש ובית דינו הסכימו בדבר וסתים לה רבינו הקדוש ונקיט לה בלשון תנא קמא. תו אין הלכה כרבי יוסי דאמבוהא דרבנן דמחדדן שמעתתיהו דק"ו כחדא והלכתא כותייהו על דרך שאמרו פ"ק דנדה דף י"ד כדברי אבא רבי יוסי אימא לך או כדברי רבי אימא לך א"ל כדברי רבי אימא לי וכו' סבר רבי ריש מתיבתא הוא ושכיחי רבנן קמיה ומחדדן שמעתתיה ומוכח דהגם דרבי תלמיד ר' יוסי סבר רב חמא דהלכה כרבי וכמ"ש הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן צ"ד. ומה"ט כיון דסתם רבי אף שמחלקת בצדו הלכה כסתם. אבל כי פליגי חביריו דרבי יוסי ומפורשים בשמן הלכה כר' יוסי מחביריו. והיה בהני"ח הנח"ה סובר"ת מאי דאמרן נדדו הלכו רוב קושיות והכרעות והשגות הרב יד מלאכי כאשר עין אדם יושת עליו. וכבר כתבנו בעניותנו מזה באות הקודם על דברי סמ"ג וכנה"ג. וגם הרב כמהר"ד קורינאלדי דרך בזה אלא שקיצר מאד ורצה לאומרו בעד הסמ"ג והנמשכים אחריו כמש"ל. ואני אמרתי בחפזי מבלתי יכולת לעמוד על כל המקומות שהביא הרב יד מלאכי זלה"ה:

ומה שקיים הרב יד מלאכי השגת הרב כנה"ג על הרב יבין שמועה שכתב דט"ס בה"ע וצ"ל הלכה כרבי יוסי מחביריו. כמדומה שלא ראה אשר תריץ יתיב הרב ז"ל על השגת הרב כנסת הגדולה ז"ל בספרו היקר הליכות אלי דף ע' סוף ע"א וכתב שהוא מוכרח דיש ט"ס בדברי הליכות עולם דאל"ך קשה דידיה אדידיה דכיון דכתב משום דנימוקו עמו א"כ מה"ט הוי הלכה כרבי יוסי נגד רבים כמ"ש פרק התקבל אמר לפניו ר"ש ברבי מאחר שר"מ וחנינא איש אונו חולקים על רבי יוסי מה ראה רבי לומר הלכה כר' יוסי א"ל שתוק בני לא ראית את רבי יוסי שנמוקו עמו הרי שמטעם זה פוסק נגד רבים וכו' ע"ש. הן אמת דיש להשיב עליו דאע"ג דהתם נשתמש הש"ס לפסוק נגד חביריו משום דנמוקו עמו. אינו מחוייב הא דנמוקו עמו לפסוק הלכה אפילו מחביריו. דודאי גם מי שאומר מחבירו ולא מחביריו מודה שנמוקו עמו וזה מוסכם כמ"ש בגיטין דף ס"ז אלא דסבר דהא דנמוקו עמו מהני נגד יחיד דוקא וכמ"ש כמה גדולים. ואחר זמן ראיתי בספר הקדוש ספר הקנה אשר היה גנוז באוצרות גדולי יחידי סגולה ועתה נדפס מחדש אך יש טעיות ודלוגים הרבה וראיתי בדף פ"ג שכתב בענין זה וראיתי להעתיק לשונו כפי נסחת כתיבת יד המדוייקת וז"ל כל אלו הלכה כר' יוסי מחבירו וכי מכלם היה ר' יוסי בעל סברא וחכם אלא בעבור שכחו היה משיג למעלה מכחן של אלו על כן היה הלכה כמותו שכל אלו כל א' היה יודע השפעתו ואחיזתו ועל כן תלמידי דרב

העניש אחד לחבירו וכמה דברים שהלכה כמותו במקום שנחלק עם יחיד אבל נחלקו עליו רבים הלכה כחכמים שמן השמים הסכימו אחרי רבים להטות עכ"ל ובדברי קדשו נתיישבה תגבורת חקירת השואל להרב חוות יאיר סימן צ"ד ע"ש שהיא מעין דוגמת חקירת ספר הקדוש קנה הנזכר ממש ובשגם הרב חוות יאיר השיב תשובה נצחת עוד יתישבו הדברים בנחת את כל ונוכחת. ומ"ש ספר הקדוש קנה ועל כן תלמידי דרב וכו' נראה שכיוין למ"ש בנדה דף ל"ו ע"ש:

מו. **הלכה כר"ע מחבירו**. ראיתי להרב יבין שמועה דף פ"ו כלל ר"ל שכתב שמצא לרבינו פרץ פרק הזהב אהא דגרסינן התם א"ר עקיבא מודה אני בזה פירש"י אע"ג דמתלמידי ב"ש אני הכא מודינא ולא נהירא דלא אשכחן בשום דוכתא שיהיה ר"ע תלמיד ב"ש ועוד קשה דהא פסקינן כרבי עקיבא בכל דוכתא ואי מתלמידי ב"ש היכי פסקינן כוותיה הא אין הלכה כמותו כדאמרינן גבי ר"א דשמותי הוא ופירש ר"י שהוא מתלמידי ב"ש עכ"ל ואני ההדיוט יצא לחפש"י חנם כי חיפשתי פרק הזהב ולא מצאתי דאמרינן התם א"ר עקיבא מודה אני בזה ולא מצאתי ברש"י שום דבר. וראיתי בסדר הדורות דף ק"ם סוף ע"ב שכתב וז"ל כתב רש"י פרק הזהב רבי עקיבא מתלמידי ב"ש היה והתוספות חולקין עליו עכ"ל ולא חזינא כי האי סימנא בפרק הזהב לא ברש"י ולא בתוספות:

ולפום ריהטא יש להרגיש בדברי רבינו פרץ שהקשה על רש"י דבשום דוכתא לא אשכחן שיהיה ר"ע תלמיד ב"ש דהרי ר"ע תלמיד ר' אליעזר הגדול ואיהו קאמר דר"א מתלמידי ב"ש. ותו מאי מקשה על רש"י ממה שפירש ר"י דשמותי מתלמידי ב"ש ור"י בן נכדתו של רש"י. ותו דהול"ל דבירושלמי מפרש כן דשמותי הוא מבית שמאי. ותו דהרי רש"י מפרש דשמותי הוא שברכוהו כדפירש פ"ק דנדה דף ז' ולפי פירושו לא קשיא וכמו שתירץ הרב יבין שמועה בכלל זה על דברי רבינו פרץ ע"ש באורך:

והיה אפשר לומר דכונת רבינו פרץ להקשות על רש"י ממה נפשך דקשה דהיכא אשכחן דר' עקיבא הוא מתלמידי ב"ש לפי דברי רש"י דפירש דאין הלכה כרבי אליעזר רשמותי היינו שברכוהו. ואי תימא דרבי עקיבא תלמיד רבי אליעזר ורבי אליעזר שמותי מתלמידי ב"ש א"כ קשה דהא פסקינן כרבי עקיבא בכל דוכתא ומ"ש ועוד קשה דהא פסקינן לאו דוקא ועוד על דרך שכתבו התוספות בכתובות דף פ"ה. ומ"ש דשמותי פירש ר"י שהוא מתלמידי ב"ש הכונה דר"י פירש מהירושלמי כן על דרך שכתבו התוספות פ"ק דנדה דפירשו ר"ת ורשב"ם מתלמידי ב"ש וכן הוא בירושלמי וכ"כ התוספות בשבת דף ק"ל מר"ת ע"ש וזו כונת רבינו פרץ ועל הירושלמי שהביא ר"י סמיך:

ומעתה נתפקפק מה שתירץ הרב יבין שמועה דרש"י אזיל לטעמיה דפירוש שמותי

שברכוהו וא"כ הלכה כמותו כל שאינו חולק על רבים כבית שמאי וכו' ע"ש דהרי מפורש בירושלמי בכמה דוכתי דפירוש שמותי הוא מתלמידי ב"ש ובמה כחו של רש"י לחלוק על הירושלמי. דבשלמא כי לא נפיק מידי לדינא אינו כל כך קשה דפירש ברכוהו דאפשר דסבר רש"י דהא והא איתא ובהכי היה מיישב רש"י הקושיות שיש על הפירושים דלפירוש ברכוהו קשה דהול"ל משום דברוכי הוא כמו שהקשה הריטב"א הביאו הרב יבין שמועה דף פ"ח ע"ב. ולפירוש הירושלמי יש להרגיש דהול"ל משום דמב"ש הוא דבשלמא אי רבי אליעזר היה מתלמידי ב"ש באמת היה מובן באומרו דשמותי הוא דמב"ש הוא אמנם ר' אליעזר תלמיד ריב"ז וריב"ז תלמיד הלל וצ"ל דאח"כ נטה לב"ש או שנעשה תלמיד לתלמידי ב"ש כמ"ש הר"ן פ"ק דשבת ובהיות הדבר נעלם הול"ל משום דמב"ש הוא. ולכך סבר רש"י דהא והא איתא דאמרו דשמותי לרמוז דברכוהו וגם שהיה מבית שמאי ואינו חולק רש"י על הירושלמי ומשו"ה אף דבשבת דף ק"ל רש"י עצמו הביא הירושלמי בנדה דף ד' כתב דברכוהו וסמך על מה שהזכיר הירושלמי בשבת ותפס שברכוהו דלדידיה הא והא איתא זה אפשר ליישב דברי רש"י: **אמנם** השתא דנפקא מינה לדינא כמ"ש הרב יבין שמועה בכלל זה דלרש"י שפירש שברכוהו א"כ מטעם היותו תלמיד ב"ש היה מקום שיהיה הלכה כמותו כשאינו חולק עם רבים וכן הוא ר"ע. ור"א דאין הלכה כמותו כלל היינו משום שברכוהו. ומינה דלירושלמי שמפרש שמותי כב"ש האי טעמא סגי דאין הלכה כמותו כלל והדרא קושית רבינו פרץ על רש"י. והשתא דנפקא מינה טובא יקשה על רש"י איך חולק על הירושלמי לפי דברי הרב יבין שמועה:

אשובה אראה דהגם דלפי דברי הרב יבין שמועה יקשה על רש"י היכי שביק מאי דמפורש בירושלמי בכמה דוכתי ופירש מדנפשיה פירוש אחר ומה גם דנפקא מינה טובא. ברם אם נצרף דברי הרב יבין שמועה עם מה שכתבתי בעניותי בסמוך באנו לכלל ישוב דברי רש"י והוא דכבר רש"י ראה מה שפירשו בירושלמי וכמו שכתב הוא עצמו בשבת דף ק"ל כמדובר. אמנם קשיא ליה לרש"י דלפי פירוש הירושלמי דשמותי היינו מתלמידי ב"ש יקשה דא"כ אין הלכה כרבי אליעזר דוקא כשחולק עם רבים כמו ב"ש שחלקו עם בית הלל. אמנם אין טעם זה מספיק לומר שאין הלכה כר' אליעזר בשום מקום אף כשחולק עם יחיד וסוגיין דעלמא דאין הלכה כרבי אליעזר כלל. ואם נאמר דהפירוש הוא שברכוהו יקשה כמו שהקשה הרשב"א בחידושי שבת דאטו משום שברכוהו לא תהא הלכה כמותו בשום מקום. ועל דרך זה הקשה הרב חוות יאיר דף צ"ד ע"ב. לכן סבר רש"י דתרתי איתנהו דהיה מב"ש וברכוהו וא"ש לפ"ז דנקטי שמותי ולא

אמרו משום דהוא מבית שמאי וגם לא אמרו ברוכי וכמ"ש בעניותינו לעיל ולכן שתים זו הן הנה סב"ת עשויה דאין הלכה כמותו בשום מקום דמטעם היותו מב"ש לזה אין הלכה כמותו כשחולק בהדי תרי דהו"ל רבים. ומטעם שברכוהו קנסו שלא יהיה הלכה כמותו אפילו לגבי חד. וכל זה רמז רש"י ז"ל בשבת דף ק"ל שכתב שמותי הוא ברכוהו ובש"ס ירושלמי מפרש מתלמידי ב"ש היה וכונתו דהא והא איתא דאי לא כיון דבירושלמי מפרש מב"ש לא הי"ל לכתוב הפירוש שברכוהו ובפרט דכתב שני הפירושים בבת אחת אלא רצה לרמוז דתרתי איתנהו ולכן בנדה דף ז' כתב שברכוהו אף שכבר ידע פירוש הירושלמי משום דסבר דתרוייהו אמיתיים וחדא מינייהו נקט. וא"כ נשמיעיניה מן הדא דמשום דהיה מב"ש לא סגי אלא שלא יהיה הלכה כמותו כי פליג אתרי אלא דר"א נוסף עוד שברכוהו וא"כ רבי עקיבא דליכא אלא טעמא דב"ש אין הלכה כר"ע מחבירו אלא מחבירו וכמ"ש הרב יבין שמועה ובהכי נתיישבו כל הקושיות וההערות שהיו על רש"י ז"ל כמבואר למעיין:

ואפשר עוד לומר בדרך קצרה דהרואה יראה בירושלמי פ"ט דשביעית ופרק ה' דתרומות ופ"ק דביצה ופרק המביא דמאי דאתמר התם הוא רבי אליעזר שמותי ומפורש שם דהוא מבית שמאי. וסבר רש"י דאעפ"י כן בגמרין שאומר אין הלכה כר"א דשמותי הוא הכונה שברכוהו מדחזינן דאין הלכה כמותו בשום מקום ואי פירוש שמותי הוא ב"ש על דרך שאמרו בירושלמי למה לא יהיה הלכה כמותו כשאינו חולק עם רבים וכמ"ש הרב יבין שמועה אלא פירושו שברכוהו וזה אינו חולק עם הירושלמי דבירושלמי לא אמרו לשון זה אין הלכה כר"א דשמותי הוא. אלא אמרו ר"א שמותי וזה פירושו מב"ש. ומשו"ה בפ"ק דנדה רש"י לא הזכיר הירושלמי להורות דגם דידע מ"ש בירושלמי הוא מפרש הכא בבבלי דאמרו אין הלכה כר' אליעזר דשמותי דפירוש שברכוהו. ויתפרש הדבר לפי מקומו ושעתו. ומ"ש בפתח עינים ברכות דף ו' ריש ע"ג לפמ"ש בירושלמי דאין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא פירוש מב"ש וכו' ע"ש הוא אגב שיטפא דבירושלמי לא אמר אין הלכה כר' אליעזר דשמותי רק אמר דרבי אליעזר שמותי ר"ל מב"ש. ועמ"ש בעניותי לעיל בקונטריס זה מערכת א' אות כ"ב ע"ש:

ולפי שיטת רש"י דרבי עקיבא היה מתלמידי ב"ש ניחא הא דאמרינן בשבת סוף דף ח"י אמר רבי יוסי בר יהודה הן הן דברי רבי עקיבא הן הן דברי בית הלל לא בא רבי עקיבא אלא לפרש דברי בית הלל ופירש"י הן הן דברי לא בא רבי עקיבא לחלוק על בית הלל אלא לחלוק על תנא בן מחלוקתו שאמר וכו' ע"ש ויש להרגיש דמסתמא שר' עקיבא לא יחלוק על בית הלל ואמאי הוצרך לזה. אבל עפ"י שיטת רש"י דרבי עקיבא מתלמידי

ב"ש אתי שפיר טפי דאי לאו ר"י בר יהודה הו"א דרבי עקיבא חולק על בית הלל דר' עקיבא מתלמידי ב"ש ועיין בריש שיטה מקובצת לביצה:

שוב מצאתי מקור דברי רש"י דאתאן עלייהו שכתבו הרב יבין שמועה והרב סדר הדורות שהם פרק הזהב כמו שכתבתי מראש מקדם. אשר עליהם הקשה רבינו פרץ. והנה הנם פרק המפקיד דף ל"ז ע"ב במ"ש אמר רבי עקיבא מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן ופירש"י וז"ל אמר רבי עקיבא מודה אני בזה אעפ"י שאני משל ב"ש ואומר בשאר נפילות יחלוקו בזו אני מודה לבית הלל שהנכסים בחזקתן עכ"ל וכתבו התוספות אע"ג דקאמר מודה אני לאו משום דהוי מתלמידי ב"ש דפ"ק דיבמות בצרת הבת סבר כב"ה וכו' עכ"ל ובבתרא דף קנ"ח ע"ב כתבו התוספות וז"ל אר"ע מודה אני בזה אין לפרש כמו שפירש"י פרק המפקיד דר"ע שמותי הוה מתלמידי ב"ש דהא הלכה כמותו מחבירו וגם פ"ק דיבמות פליג רבי עקיבא בצרת הבת וכו' עכ"ל וק"ק על הרב יבין שמועה שהוצרך להביאו מרבינו פרץ והוא בתוספות דידן בבתרא. הגם הלום ראיתי בשיטה מקובצת מציעא על דף ל"ז שהביא מהרא"ש בתוספותיו שהקשה על רש"י כמו שהקשו התוספות ורבינו פרץ והרחיב הדברים יותר באורך. ואחר סיום לשון הרא"ש כתוב שם וז"ל תלמיד הר"ף וי"ל דה"פ מודה אני בזו אע"ג דמהך מילתא דנפילה אני תלמיד ב"ש עכ"ל ואינו מפורש תלמיד הר"ף אהיכא קאי והפשוט הוא דהוקשה לו לשון ר"ע דקאמר מודה אני בזה ועל זה פירש מודה אני בזה אף ע"ג דמהך מילתא וכו' ועוד פירש פי שני כמבואר שם בשיטה מקובצת:

ולפי לשון רש"י הכתוב בנסחתנו יראה דאפשר לפרש דברי רש"י באופן זה שפירש תלמיד הר"ף בש"ס והיינו דקאמר אעפ"י שאני משל ב"ש ואומר בשאר נפילות יחלוקו כלומר אף על פי שאני משיטת ב"ש בענין הנפילות ואני סובר כב"ש יחלוקו בזו אני מודה לבית הלל והיינו ממש כדתרגמא תלמיד הר"ף ומעולם לא עלה על דעת רש"י שר"ע מתלמידי ב"ש כלל ולא כיוין לכך. וראה בעיניך שלא כתב רש"י שהוא תלמיד ב"ש כמ"ש בשמו התוספות והרא"ש והר"ף רק כתב אעפ"י שאני משל ב"ש ואומר בשאר נפילות כלומר בענין הנפילות אני מסברת ב"ש דיחלוקו אבל בכל התורה אני סובר כב"ה. ופשוט בעיני דתלמיד הר"ף לא קאי אלא ליישב הש"ס וכדמפרש פירוש שני כמ"ש בשיטה מקובצת ועוד מטעמים אחרים. וראיתי בחידושי הריטב"א במציעא על דף מ"ג ע"ב שכתב וז"ל ומודה לב"ש כי מחבורתם הוא כי תלמידו של רבי אליעזר היה עכ"ל:

ודע שהגאון הרב חוות יאיר בהשמטות דף רנ"ח ע"ב כתב דלפירוש אין הלכה כר'

אליעזר דשמותי דהוא מבית שמאי צ"ע א"כ גם כרבי טרפון לא נפסוק שהיה מב"ש כמ"ש ביבמות דף ט"ו ע"ש ואשתמיטתיה להרב ז"ל מאי דאתמר בירושלמי ריש פ"ד דשביעית דבתרין מיליא עבד ר' טרפון כב"ש וסכין עצמיה אלמא כל מילי עביד כב"ה ומשו"ה הלכה כמותו דאע"ג דהיה מב"ש קביל עליה דעת בית הלל. ומעין דוגמא כתב הרא"ש בתוספותיו למציעא והביאו שיטה מקובצת על דף ל"ז דרבי אליעזר מבית הלל דהיד תלמיד ריב"ז וריב"ז תלמיד הלל אך רבי אליעזר היה נוטה אחר ב"ש בכל דבריהם ע"ש ובהר"ן פ"ק דשבת. וה"ה נימא בר' טרפון דנטה אחר ב"ה בכל דבריהם:

עלה בידינו (א) דרבי אליעזר היה מבית הלל אך נטה אחר בית שמאי בכל דבריהם. (ב) ר' עקיבא לדעת התוספות והרא"ש ורבינו פרץ ותלמידו היה מבית הלל ולדעתי הקצרה גם רש"י סבר כן. (ג) זמנין דר"ע סבר כבית שמאי וחולק על בית הלל אך מסתמא אית לן למימר דלא פליג אבית הלל. (ד) הלכה כר"ע מחבירו ואי איכא סתם משנה נגד רבי עקיבא אנחנו תמהי"ם כמ"ש הרא"ש בתוספותיו במציעא על דף ל"ז ובכל מקום הלכה כרבי עקיבא מחבירו. (ה) ר' טרפון מתלמידי ב"ש ונהג תדיר כבית הלל. (ו) בירושלמי פריך מבית שמאי על דברי רבי אליעזר דמחלפא שיטתיה כמ"ש פ"ק דביצה ושאר דוכתי. (ז) רוב הגדולים נקטי דפירוש אין הלכה כר"א דשמותי היינו דהוה מבית שמאי: מז. **הלכה כר"ע**. אמרו פרק כיצד מברכין דף ל"ו רבי עקיבא במקום רבי אליעזר עבדינן כותיה ב"ש במקום ב"ה אינה משנה וכתב רבינו יונה עלה וז"ל רבי עקיבא במקום רבי אליעזר עבדינן כותיה בכל התורה כלה וב"ש במקום ב"ה אינה משנה. ומפרשים דהכי קאמר ב"ש במקום ב"ה אינה משנה וכו' וכי היכי דב"ש במקום ב"ה אינה משנה ה"נ רבי אליעזר במקום ר' עקיבא אינה משנה שהדבר ידוע שהלכה כרבי עקיבא מחבירו וכו ואין זו ראיה שכך הוא עיקר הפירוש ב"ש במקום ב"ה אינה משנה וכיון שאינה משנה כלל וכו' אבל רבי עקיבא במקום ר' אליעזר משנה היא ולא עוד אלא הלכה כרבי עקיבא מחבירו ובזה נוכל לומר כל המקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכו' שדי שנפסוק הלכה כר' אליעזר בארץ לחומרא וכו' דאע"ג דהלכה כר"ע מחבירו ה"מ בשחולק עם יחיד ואין לו שום סיוע אבל הכא הברייתא מסייעא ליה וכו' וכיון דהברייתא מסייעא ליה לרבי אליעזר וכו' עכ"ל:

הא למדת דבין למפרשים בין למה שדחה הוא ז"ל רבי אליעזר ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא אלא דלדעתו ז"ל שאני הכא דברייתא מסייעא לר' אליעזר. אבל יש להרגיש בדברי רבינו יונה שכתב לגבי רבי אליעזר דהלכה כר' עקיבא מחבירו. ורבי אליעזר רבו דרבי עקיבא ולא חבירו הוא. והרב יבין שמועה כלל קי"ב וכלל רל"א עמד בזה על

דברי ספר כריתות שכתב רבי אליעזר ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא מחבירו ותמה דהוא רבו וכתב דהוא ט"ס ועוד פנה לדרך אחר. ולא זכר שר שמועה זו נאה דפרק כיצד מברכין ולא מדברי רבינו יונה שעליה:

והן עתה נדפס מחדש ספר הלקוטות להרמב"ן זצ"ל ובריש הספר כתב בתוך דבריו וז"ל ומסקנא כרב יהודה אמר רב וכו' אבל בארץ ישראל חיישינן לדר' אליעזר ואע"ג דבעלמא הלכה כרבי עקיבא מסתבר ליה לרב טעמא דר' אליעזר וחייש ליה בארץ עכ"ל הראת לדעת דדעת הרמב"ן ז"ל דרבי אליעזר ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא אלא דרב דמסתברא ליה טעמיה דרבי אליעזר חש לה רב בארץ. ומכאן תשובה למ"ש הרב פרי חדש בספר מים חיים בהגהות הרמב"ם פ"ב דעבודת יה"כ דין ב' ליישב קושית הרב לחם משנה שתמה על הרמב"ן בפירוש החומש שפסק כרבי אליעזר ותירץ הרב פר"ח דטעם הרמב"ן דפסק כר' אליעזר משום דהלכה כר' עקיבא מחבירו אמרו ולא מרבו ור' אליעזר רביה הוא עכ"ד ומדברי הרמב"ן בספר הלקוטות הנזכרים מוכח דהלכה כרבי עקיבא אפילו נגד רבו רבי אליעזר כמש"ל:

מח. **הלכה כבתראי**. הרב החסיד שבכהונה בי"ד הקדש אות קס"ט הן בפיו תוכחו"ת והשפיע בצחצחות להוכיח דהלכה כבתראי אפילו ביחיד נגד רבים. ואני בעניי לא עמדתי בסוד דבריו רק תוך הי"ד אשור"ה נא ואראה ולא באתי על הלום כי אם דחזיתיה לרב כהנא תמ"ה יקרא על מ"ש במפתחות תשובות כנה"ג י"ד דלא אמרינן הלכה כבתראי ביחיד נגד רבים וכתב דהוא הפך שיטת הגאונים והרי"ף והרמב"ם והרא"ש והתוספות שדעתם מסכמת לפסוק כבתרא והוא באחד נגד רבים וכתב דאולי הזוכה לראות תשובת הרב ישכיל וידע ממוצא דבר זהת"ד:

והן עתה שנדפסו תשובות הרב כנה"ג לי"ד אפנה על ימין לחזות בנועם מקור חיי"ם. וראיתי בסימן מ"ב שכתב וז"ל ואתה קדוש תפסת עיקר כלל דהלכה כבתראי והנחת לטפל כלל דיחיד ורבים הלכה כרבים. איברא שמהר"ם אלשקר בסימן נ"ג כתב בשם מהר"י קולון דהלכה כבתראי אפילו יחיד אצל רבים אבל מהר"ם אלשקר שם כתב שדברים אלו אין להם עיקר והם בטלים מעצמם והוא תימה אם הרב ז"ל כתב כן ואעפ"י שלא דחה דבריו אלא מפני שכתב כן דהלכה כבתראי ולא כקמאי מכל מקום יוצא דבנדון דידן שומעין להרב המפה וסיעתו דקמאי אינון והם רבים וכ"ש באסורא דרבנן דגם מהר"י קולון יודה דהלכה כדברי המקל ומה גם אם הם רבים ומה גם בנ"ד דאיכא ט"ז וש"ך דבתראי אינון יותר ממורינו הרב ז"ל (הוא מהר"י מטראנ"י) וסוברים כהרב המפה עכ"ל. ועוד האריך הרב כנה"ג בזה בי"ד סימן רמ"ב הגהת בית יוסף אות י"ז עש"ב

ונעלם מהרב יד מלאכי ז"ל ודוק:

הבט ימין וראה כי רוח ה' דיבר בו בהרב יד מלאכי לומר שהרואה תשובת הרב כנסת הגדולה כמות שהיא לארכה ולרחבה ישכיל אנוש על מה אדניה הטבעו. ודבריו אמת וצדק דאנן בדידן דזכינו לשיחת"ו של הרב כנה"ג בתשובתו הרמתה תשובה שלימה עין רואה ואזן שומעת דדבריו אינם ענין למאי דקאי הרב יד מלאכי כי הרב כנה"ג מיירי בפוסקים אחרוני אחרונים ומבואר יותר בתשובות מהר"ם אלשקר דמייתי שכתב שם וז"ל ומ"ש שאמר לך רבך משם כמה"ר יוסף קולון ז"ל דאף בפוסקים איכא למימר הכי הלכה כבתראי עד שדחק עצמו לומר אפילו בהיותו יחיד אצל רבים שקדמוהו כגון הסמ"ק הולכים אחריו ושיש חולקים ואומרים איך נניח דברי הרי"ף והרמב"ם וכו' ואני תמיה וכו' דקמאי עדיפי וכו' עכ"ל הרי הדבר מבואר ביותר דמהר"י קולון מדבר בפוסקים אחרונים כגון הסמ"ק ולהניח דברי הרי"ף והרמב"ם וכו' ועל זה תמה מהר"ם אלשקר על דבריו דבפוסקים קמאי עדיפי וכו' ע"ש ובהכי תנוח דעתנו דבזה מיירי הרב כנה"ג ומוצל אותו צדיק מתמיהות הרב יד מלאכי דהוא קאי על הפוסקים אחרונים דדעת מהר"ם אלשקר דפוסקים קמאי עדיפי ולהם שומעין. ובזה כתב דיחיד ורבים האי כללא עדיף מהלכה כבתראי בפוסקים ואחר זה מייתי דברי מהר"י קולון ומהר"ם אלשקר והיו דבריו פניו כלפי השואל והרב האוסר מהר"ש סאגיס אשר כתב דנקיטינן כמהרימ"ט דבתרא הוא ושביק לרבני אשכנז דסברי כמור"ם ועל זה כתב הרב כנה"ג דבנ"ד שכל גדולי האחרונים הסכימו עם מור"ם ומהרימ"ט יחיד הדין נותן לפסוק כרבים ולדעת מהר"מ אלשקר שומעין למור"ם וסיעתו דקמאי אינון כמבואר בתשובתו הרמתה. ואין זה סותר לכל הבקיאיות שהביא הרמ"ך ביד"ו המלאה דכלהו עסקי באמוראי בתראי בעלי התלמוד. וכבר הרב כנסת הגדולה בכללי הפוסקים אות ט"ל הביא דברי מהריק"ו ומהר"ם אלשקר הנזכרים וכמה אחרונים בענין זה ע"ש באורך:

מט. **הלל**. כתב הרב עיר וקדיש על ארע"א מהדורא בתרא אות נ"ו לדעת הרמב"ם אפילו במועדים דרבנן. ולדעת הרמב"ן בספר המצות סוף שרש א' דהלל במועדים דאורייתא ומ"ש בגמרא הלל דרבנן הוא על ימי חנוכה ועל ימים שאין היחיד גומר הלל עכ"ל והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו כתב צ"ע לדעת הרמב"ן דהלל דר"ח מנהגא וימים שגומרין מבואר פרק ערבי פסחים שהוא תקנת נביאים עכ"ל ולק"מ דמנהגא דקריאת הלל בר"ח ובחול המועד של פסח קרי ליה דרבנן דמנהג זה רבנן הנהיגוהו בתורת מנהג ושפיר קרי ליה דרבנן. וימים שגומרין בפרק ערבי פסחים לא פורש שהוא תקנת נביאים דמצי לומר שתקנת נביאים היא שתקנוהו לאומרו על כל צרה שלא תבא.

ודוק בדברי הרמב"ן בספר המצות שם בשרש א'. ולשון התלמוד בתעניות דף כ"ח ע"ב והביאו הרמב"ן שם דקאמר אמר רבא זאת אומרת הלילא דבריש ירחא לאו דאורייתא דייק כהרמב"ן דהלל ר"ח דרבנן ודי"ט דאורייתא והגם דיש לדחות וכמ"ש הרב מגילת אסתר מ"מ פשטן של דברים כהרמב"ן דהול"ל זאת אומרת הלילא דבריש ירחא לאו תקנתא ודוק:

ורבינו מהר"א ממיץ בספר יריאים במצוה קכ"ה כתב דעד לא אתא נביא גמרא גמירי לה ואתא נביא ואסמכה אקרא השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ע"ש. וראיתי להרמב"ן בספר הלקוטות שנדפס חדש ממש אשר פרק ערבי פסחים דף ט"ו מהספר ע"א בתוך דבריו כתב וז"ל שאין לך הלל חובה כאכילת פסחים שהוא שעת גאולה וכן שנינו זה וזה טעון הלל באכילתם וסמכוהו על המקרא דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג עכ"ל ומזה היה נראה קצת דכל מ"ש בספר המצות הוא להליץ על בה"ג ולרווחא דמילתא צידד בהלל שהוא דאורייתא במועדים אבל לקושטא דמילתא הוא ז"ל סובר שהלל הוא מדברי סופרים והפסוק אסמכתא בעלמא כמ"ש בלקוטות ועמ"ש מרן הכ"מ ומהר"ב הלוי הביאו מהר"א אלפאנדארי במרכבתו ואין להאריך:

והיותר נראה בדעת הרמב"ן דהוא סבר דהוי דאורייתא אך אין להכניסו במנין המצות וסבר דמאי דמייתי בש"ס קרא דהשיר יהיה לכם זהו אסמכתא כמ"ש בספר הלקוטות. אך מלשונו בספר המצות משמע דסבר דדרשת השיר יהיה לכם הוי דרשא גמורה ואינו אסמכתא ויש לדחות דלרווחא דמילתא כתב כן כמ"ש בסמוך:

שוב בא לידי ספר זהר הרקיע מהרשב"ץ וראיתי להרב ז"ל שכתב בעשין ט"ז שאם נאמר דהלל במועדים דאורייתא הוא מכלל השמחה שנצטוינו לשמוח ברגלים כמ"ש וביום שמחתכם ובמועדיכם וכו' ומסיק דלדעת הרמב"ן הוא מן התורה ולא ימנה לפי שהוא חלק מחלקי מצות השמחה ע"ש:

ן. **הסתכלות**. הוא יותר מראיה כמ"ש הרב יד מלאכי אות קע"ט משם כמה גדולים והוקשה לו מ"ש בע"ז דף ך' דפריך ארשב"ג שראה גויה ור' עקיבא לאשת טורנוסרופוס ולאסתכולי מי שרי מתיבי וכו' שלא יסתכל אדם באשה נאה וכו' ומשני קרן זוית הואי ומאי פריך הא קתני שלא יסתכל וכו' ורשב"ג ור"ע המה ראו. ותירץ דמשמע ליה שנסתכלו והכרח לזה דנטר לאקשויי עד דמשני למאי דהקשה על רב אודויי הוא דקמודה והרי כללא הוא דמתקן הברייתא והדר פריך אלא דכיון דאודויי קא מודו נסתכלו ביותר ומשני קרן זוית הואי אף דאודויי מודה ור"ע בכה לא ראום בהסתכלות כי קרן זוית הואי וה"ה דהוה מצי לשנויי שאני רשב"ג ורבי עקיבא דראיה בעלמא ראו אלא קושטא

דמילתא קאמר דמעשה שהיה כן היה זהו תורף דבריו בקצור עיין בדבריו באורך:
ומה שהכריח דכללא הוא דמתקן הברייתא והדר פריך מינה. כפי הרשום בדעתי דהכלל הוא דארחיה דש"ס זמנין דעביד הכי ברם שכיח גם כן דמייתי הברייתא ופריך והדר שקיל וטרי בברייתא. ותו דהכלל הוא היכא דהברייתא מינה ובה קשיא ואין לה הבנה אז מתקן הברייתא קודם. אבל הכא הברייתא מתוקנת ולא קשיא אלא מבחוץ ולהכי פריך מהברייתא לרב. והדר שקיל וטרי בברייתא. ומאי דקאמר דמעשה שהיה כך היה. מהש"ס לא מוכח דהכי הוה ודאי. ותו דאיהו סבר דהקושיא לרשב"ג ור"ע ומשני קרן זוית הואי אתרוייהו ונעלם ממנו גופא דעובדא דרבי עקיבא היכי הוה ומפורש ברש"י והר"ן דף נ' בנדרים דזו באה אצלו לפתותו וגלתה שוקה וכו' ע"ש. ולא פריך אלא ארשב"ג ולא על רבי עקיבא אלא דמייתי כל הברייתא וכמ"ש הרב תורת חיים בשיטתו:
ולי הדל נראה דהגם דמשמעות לשון הסתכלות טפי מראיה. מ"מ התנא זמנין דנקט הסתכלות ורצונו ראיה כי הכא דנקט שלא יסתכל וכונתו אפילו ראיה בעלמא דהא אמרינן פ"ק דסוטה דף ח' ע"א אמר רבא גמירי דאין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות ומשמע במה שעיניו רואות אפילו ראיה בעלמא דהאמורא יש לו לפרש דבריו והול"ל אלא במה שעיניו מסתכלות אלא מוכח אפילו ראיה בעלמא יצה"ר שולט ושלא יסתכל דתני תנא לאו דוקא ומשו"ה פריך ומשני ודוק כי קצרתי ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן פתח עינים שם בע"ז ודוק הטב:
נא. **הלכה כבתראי**. כתב הרמב"ם בספר כללים הנקרא סדר עולם כ"י הלכה כבתראי במה שיכריעו בדבריהם בין שיכריעו בין רבים לרבים או בין יחיד ליחיד או בין יחיד לרבים אבל אין הכונה שיחלקו בתראי עם קמאי בשום דבר מכל הדברים שדברו הראשונים זה לא היה ולא יהיה חלילה להם מרשע וכיוצא בזה נאמר אם משה לא אמרו אלעזר מנין לו ואם רבי לא שנאה רבי חייא מנא ליה ומקרא מלא כתיב שאל אביך ויגדך ומרגלא בפי התנוקות של בית רבן אל תטוש תורת אמך עכ"ל הביאו רבינו בצלאל אשכנזי בכלליו כ"י. וכי חזינן אמורא שחולק על תנא דקאמר אין הלכה כפלוני וכיוצא והוא חד לגבי חד הדבר ידוע שהאמורא הן כל יקר ראתה עינו תנא או תנאים כוותיה ואנחנו לא נדע ובמקום אחר כתבנו בעניותנו בזה:
נב. **העיד**. כל העיד הויא הלכה כ"כ רבינו בצלאל בכלליו כ"י משם רבינו מאיר הלוי ולדעת הרמב"ם יש אחד שאינו הלכה עיין בהרב מגיד משנה פי"ו מהלכות מלוה ולוה יע"ש עכ"ל הרב מהר"ב ז"ל ועיין בהליכות עולם ורש"י חולין דף י"ח ע"ב:

נג. **הניחא למ"ד**. כתב רבינו בצלאל בכלליו כ"י לא אמרינן הניחא אלא בפירוקי דאמוראי כלומר אין פירוק זה כלום אליבא דהאי אמורא אבל כשהמשנה עצמה או הבריתא קשיא להההוא אמורא לא אמרינן הניחא אלא תיהוי תיובתא דפלוני וזו הדרך פשוטה בתלמוד. הרמב"ן בחידושיו למציעא פרק הזהב. שוב ראיתי להרב יבין שמועה שהביא כלל זה סימן תי"ח משם הרשב"א בחידושיו פ"ק דקדושין:

נד. **הניחא למ"ד אלא למ"ד**. עוד לו להרב הנזכר. זמנין קאמר הש"ס הכי אע"ג דליכא מאן דס"ל הכי אלא לפי הס"ד דמעיקרא פריך. תוספות קמא כ"ה א'. ותוספות מציעא פרק השואל דף צ"ח ע"א ד"ה הניחא למאן דאית ליה דיו:

נה. **הלכה למשה מסיני**. עוד לו להרב הנזכר. יש הלכה למשה מסיני על פרטי הדין שעיקר הדבר מפורש בתורה. ופירוש פרטיו הל"מ. כענין הכתוב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו שהוא בשר שנטרף ועדיין הוא חי אלא שסופו למות מחמת טרפותו ולהיותו נשלך לכלב אבל לא נתבארו בכתוב הדברים הטורפים ומביאים לידי מיתה ונאמרו למשה מסיני ומקובלות בידינו וזהו שאמרו בהרבה מקומות שהטריפות הל"מ. מגיד משנה פ"ד דמאכלות אסורות. ועיין מה שהאריך הרב פרי חדש י"ד סימן כ"ט. ועמ"ש מורינו הרב זרע אברהם י"ד סימן י"ז באריכות. ועמ"ש בעניותי בספר הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן מ"ה סוף אות ז' בס"ד:

נו. **הקש**. עוד לו להרב הנזכר הקשא הו"ל כאלו כתוב בתורה בהדיא תוספי הרא"ש פרק הרבית על ההיא דאמר רבא מגופיה דקרא שמעת ליה מות יומת וכו' הוקשו מלוי רבית דהאי דרשא קחשיב ליה מגופיה דקרא משום דהויא הקשא עכ"ל ובפרטי הקש עיין בספר חוות יאיר סימן ר"ג ולהרב יד מלאכי אות ר' ע"ש באורך:

נז. **הדר פשטה**. עוד לו להרב הנזכר. הדר פשטה. הפשיטות הוא מברייתא שבמסכתא אחרת ולפי שאינה פשוטה כל כך לא הביאה שם. תוספות פרק החובל דף פ"ט ע"ב ובחידושי הריטב"א לכתובות פרק נערה על ההיא בתר דבעיא הדר פשטה מוכרת לבעלה כמוכרת לאחרים כתב וז"ל טובא איכא בתלמודא דאמר הדר פשטה ולא אשכחן מהיכא פשטה דמסברא מפשטא ליה עכ"ל:

נח. **הלכה מפי מדרש**. כבר כתבנו לעיל במערכת אל"ף אות מ"ב דלמדין ממדרש היכא שאינו הפך הש"ס וכן כתבו גדולי אחרונים כמ"ש הרב יד מלאכי אות ע"ב. ואני בעניי לעיל הבאתי מרבינו תם בספר הישר שכתב דצריך להיות בקי במדרשים ולעשות כמותם כשלא יהיו נגד התלמוד ע"ש והן עתה ראיתי שכתבו התוספות ברכות דף ח"י ע"א ופסחים דף מ' ע"ב דכמה דברים אנו מניחין הגמרא וסומכין על ספרים חיצונים

פסיקתא ומסכת סופרים וכיוצא והרב דברי אמת בקונטריסים דף כ"ב ע"ד הזכיר דברי התוספות דפסחים ע"ש:

נט. **הלכה מפי תלמוד**. ראיתי בכללי רבינו בצלאל כ"י וז"ל אע"ג דקי"ל אין למדין הלכה מפי תלמוד ה"מ כי תני מתניתא חד תנא ואמר מאן דתני לה הלכה כדבריו אבל כשבעל מחלוקתו בצדו ומתוך תשובותיהם זה לזה הודה בעל דינו לדבריו וקובעים הלכה כמותו כ"ש שנראה דבר מוסכם בלי ספק. כן מצאתי בשיטת פסחים להר"ן בסוף פ"ק על מה שהביא הרי"ף בהלכותיו ההיא דרבי אלעזר איש ברתותא ופסק הלכתא כדתני נמי במתניתא לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר"א איש ברתותא. עכ"ל רבינו בצלאל. ומהר"י ן' מיגש בחידושי בתרא על דף ק"ל כתב והתלמוד שלנו הלכה למעשה הוא שלא נכתב אלא לאחר עיון ודקדוק בכמה דורות ולאחר כמה מהדורות וכאלו אמרו לנו בו הלכה למעשה הוא שהרי לעשות בו מעשה כתבוהו עכ"ל וכ"כ רשב"ם ורבינו מאיר הלוי בחידושיו הנדפסים מחדש דף קצ"ה ויש שם איזה ט"ס. ועיין להרב באר שבע ריש הוריות. ועמ"ש בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן כ"ה אות ל"א ע"ש ועיין בשיירי כללי התלמוד אות נ"ה נ"ו. ועיין תשובת הרדב"ז דפוס ויניציא סימן תרמ"ז:

ס. **הלכה כתלמיד**. בסדר עולם להרמב"ם והוא כללי התלמוד כ"י הביאו רבינו בצלאל בכלליו כ"י כתב וז"ל בסדר עולם להרמב"ם ז"ל הא דאין הלכה כתלמיד במקום הרב דוקא כשחולקים זה עם זה כגון שתמצא מחלוקותם אמר ליה אבל תלמיד החולק על רבו שלא בפניו פעמים שהלכה כתלמיד עכ"ל. וכבר ידוע דכלל זה כתבוהו הרב המגיד פ"ב מהלכות שבת והר"ן פ"ק דסוכה ושאר גדולי ישראל. ואני ההדיוט עמדתי קצת בזה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן שכ"ח אות ח' והוקשה לי כמה קושיות בכלל זה ובסוף באתי לכלל ישוב דכלל זה דהה"מ לאו מילתא פסיקתא היא דצריך לפסוק הלכה כבתרא אף נגד רבו אלא האי כללא הוא דבבתראי אין לעשות עיקר מכלל אין הלכה כתלמיד במקום הרב דאפשר נמי לפסוק כבתרא ולעולם דמצינן לפסוק כהרב נגד התלמיד אלא דאהני לן הך כללא לבטל כלל אין הלכה כתלמיד במקום הרב. ובזה נתישבו כמה דיני הרמב"ם וכמה קושיות שנתקשתי בהם אנכי איש צעיר ושאר אחרונים כמו שכתבתי שם:

ואדברה אך הפעם אודה את ה' כי לשון רבינו הרמב"ם בכלליו קרי בחיל כמו שכתבתי אני הפעוט שהרי בדברי קדשו כתוב תלמיד החולק על רבו פעמים שהלכה כתלמיד. והרי מבואר דלאו מילתא פסיקתא שהלכה כתלמיד החולק שלא בפני רבו אלא פעמים שהלכה כתלמיד מכלל דכמה זמני פסקינן כהרב וכמו שכתבנו בעניותנו. ושם רבינו

בצלאל הביא דברי הה"מ פ"ק דשבת ודברי הר"ן פ"ק דסוכה שרמזנו וכתב עוד דהרי"ף פרק הזהב גבי רב נחמן דפליג עם רבי יוחנן רבו ופסק כרב נחמן דהוא בתרא נראה דהיינו שלא נחלקו פנים בפנים עכ"ל ודברים ככתבן אינם נוחים לי ההדיוט דרב נחמן אינו תלמיד ר' יוחנן אלא תלמיד רב ושמואל כידוע אם לא שנאמר דלאו דוקא רבו ממש אלא גדול הדור שהוא כרבו:

ודע שבמקום אחר ראיתי לרבינו בצלאל בכלליו כ"י שהביא מדברי רבינו יהונתן בביאורו להרי"ף פרק חזקת גבי ההוא ארבא דפסק הרי"ף כרב יהודה לגבי רב הונא דזמנין דפסקינן הלכה כתלמיד במקום הרב אפילו באמוראי קמאי היכא דמסתבר טעמיה עכ"ל:

וראיתי להרב יבין שמועה דף צ"ה ע"א שכתב על דברי הר"ן ריש סוכה שהביא מרן ז"ל שם בכללי הגמרא וז"ל דע שהכלל העולה דמ"ש הר"ן (כצ"ל) נחלק עמו בחייו לאו דוקא בחייו אלא כשנחלק עמו פנים בפנים וידע הרב בדברי התלמיד ונחלק עליו תדע לך דהא זיל בתר טעמא שכתב דכיון דלא קבל רבו דבריו נדחו דברי התלמיד וכ"כ רבינו בסוף הלשון בשם הרשב"א וכו' וכ"כ בקמא פרק כיצד הרגל וז"ל עוד כתב הרא"ה בשם רבו וכו' אלא שהחולקים שניהם יחדיו בהדי הדדי ולא כתב אלא כשנחלק עמו בחייו וכן בריש המגרש כתב וז"ל דכי אמרינן אין הלכה כתלמיד במקום הרב ה"מ היכא דפליג בהדיה אלא דנקט שנחלק עמו בחייו סתמא דמילתא וכו' דלית לן לאפושי פלוגתא בין הרא"ה והרשב"א עכ"ל וק"ק דמה שהוכיח מדברי הרב הנמקי ז"ל פרק כיצד הרגל יש לדחות דשם כתב וז"ל אבל כשהתלמיד מאריך ימים אחר רבו וחולק עמו הלכה כמותו ועל זה אמרו הלכה כבתראי עכ"ל וא"כ מה יוכיח הוכח הרב ז"ל מדכתב שחולקין שניהם יחדיו בהדי הדדי ולא כתב אלא כשנחלק עמו בחייו. הרי סיים אבל כשהתלמיד מאריך ימים אחר רבו וחולק עמו דמשמע שחולק אחר פטירת רבו. ומבין ריסי עיני הרב הנזכר מוכח שסבר דפירוש הרי"ף לקמא הוא הר"ן כאשר יראה הרואה שעל לשון הר"ן דסוכה כתב וכ"כ בקמא וכו' ושוב כתב וכן בריש המגרש כתב וכו' והוא אגב שיטפיה דהוא נמקי יוסף כידוע. וכעת איני זוכר במקומות אחרים מספריו הקדושים אם רגיל בכך:

גם מה שהוכיח מדברי הר"ן ריש פרק המגרש גם זה אינה הוכחה דשם הר"ן קודם זה סמוך ממש כתב וז"ל וכיון שלאחר פטירת חזקיה אמר כן נקטינן כרבי יוחנן דכי אמרינן אין הלכה כתלמיד וכו' ע"ש והרי דגם שם הר"ן כתב וכיון שלאחר פטירת חזקיה וכו' מסכי"ם הולך לדבריו ריש סוכה ולדברי הרא"ה שהביא הרב הנמקי פרק כיצד הרגל.

גם הריטב"א בחידושיו ריש סוכה כתב וז"ל ה"מ כשחלק עמו בחייו ושמע רבו דבריו ולא הודה לו אבל כשחלק לאחר מיתה אדרבא הא קי"ל הלכה כבתראי עכ"ל והוא כלשון הר"ן ריש סוכה. ותו דלשון הר"ן והריטב"א ריש סוכה הנזכרים מוכח בהדיא דקפדי לומר בחייו אבל לא לאחר מיתה ומ"ש הרב יבין שמועה לא תוכל האר"ש שאתו. ומ"ש הרב דנקטי בחייו דמסתמא כשהוא בחייו נושא ונותן עם רבו אינו מספיק ולא הול"ל בחייו אבל לא לאחר מיתה אלא כמ"ש הרשב"א דהסימן היכא דקאמר אמר ליה. ותו ק"ק דהר"ן בריש סוכה כתב פירוש דבר זה מסורת בידינו מהגאונים ופרק תולין כתב הר"ן שהרמב"ן השיג על הרז"ה דרבא רביה דר"פ ואין הלכה במקום הרב וע"ז הביא דברי הרשב"א בדרך תירוץ ובדרך אפשר ואמאי הר"ן לא הוסיף להקשות ממסורת הגאונים. הן אמת דדברי הרשב"א בחידושיו הם יותר בחוזק ממה שכתב הר"ן בשמו וגם לא כתב אפשר ע"ש. ומ"מ הר"ן היה לו לגדל ולחזק דברי הרשב"א. ותו דהרב הנמקי כתב מהרא"ה בשם רבו וידוע שרבו של הרא"ה הוא הרמב"ן והגם דנאמר שהיה לו רב אחר מ"מ הו"ל להזכיר שמו כיון דהרמב"ן רבו סבר להפך. מלבד דהרא"ה תדיר נקיט בשפולי גלימיה דהרמב"ן:

ואפשר לומר דמסורת הגאונים היא לחלק בין נחלק בחייו לנחלק אחר מיתה וכמ"ש בהדיא הר"ן והריטב"א ריש סוכה. וכן מוכח מהנמקי בשם הרא"ה פרק כיצד הרגל וממ"ש הר"ן ריש המגרש כמו שדקדקנו מדבריהם לעיל ובזה מודה הרמב"ן. אך כשנחלק בחייו הגם שלא היה פנים בפנים אין הלכה כתלמיד במקום הרב לדעת הרמב"ן. אבל הרשב"א סובר דגם בחייו כל שלא נחלק פנים בפנים דלא קאמר אמר ליה הלכה כתלמיד. ומשו"ה הר"ן לא דחה דברי הרמב"ן מכח מסורת הגאונים. והרא"ה סבר כהרמב"ן וגם הר"ן בריש המגרש מסכים הולך ודברי הרשב"א פרק תולין כתבן בדרך תירוץ. כי העיקר אצלו לחלק בין בחייו לאחר מיתה דכל שהוא בחייו אמרינן ידע רבו בסברתו של התלמיד ולא קבל דבריו. ועל פי זה נחה שקטה האר"ש. ומעתה מה שכתבנו בעניותנו במקומות אחרים להשוות דברי הה"מ פ"ב דשבת בשם הרשב"א לדברי הר"ן ריש סוכה לפום הא דאמרן חלוקים בעיסתם זה נראה לפום ריהטא. ויש לצדד בזה:

סא. **הלכה כדברי המקל בעירוב**. נחלקו הראשונים אי האי כללא אתמר נמי אף באמוראים. ובדעת מהר"ם והרא"ש יש מבוכה באחרונים בזה. ואני בעניי עמדתי בזה בקונטריס שיורי ברכה סימן חש"ן. ושם הבאתי דברי המרדכי פרק מי שהוציאוהו

והגהות מיימוניות פי"ז דשם מבואר דעת מהר"ם והיה העלמ"ה מרבנן בתראי ע"ש באורך:

סב. **הלכה כדברי המקל באבל**. מוכח מדברי מרן בבית יוסף בי"ד סימן שצ"ו דכלל זה אמור אף בפוסקים וכ"כ מהרח"ש בתורת חיים ח"ג סימן נ' ובשו"ת דברי אמת סימן ב'. והרב מהר"י זיין בשו"ת גנת ורדים י"ד כלל ה' סימן ט' נשתמש בזה אף לפוסקים אחרונים והסכים עמו הרב גנת ורדים שם סימן יו"ד. ומה שהשיג הרב מהר"י זיין על הרב גנת ורדים בדעת ר"י נעלמו ממנו דברי המרדכי והגהות מיימוניות שרמזתי בסמוך כמ"ש בשיורי ברכה שם:

ודע דהיכא דנתפשט המנהג להפך לא נאמר בדין זה הלכה כדברי המקל באבל. וכן אם מרן פסק להפך לא נאמר כלל זה דקבלנו הוראות מרן וכ"כ דבר משה בראשונות י"ד סימן פ"ט ועמ"ש בעניותי בספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן תקמ"ח ע"ש ודוק:

סג. **התורה אם התירה ענין אחד בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם כשל תורה**. תוספות פרק הזהב דף ס"ד ע"ב עכ"ל רבינו בצלאל ז"ל בכלליו כ"י ולפום ריהטא דברי התוספות הללו הם סעד לסברת הרב טורי זהב בא"ח סימן תקפ"ח וי"ד סימן קי"ז שכתב דמה שהתירה התורה בפירוש אי אפשר לחכמים לאוסרו משום גזרה. וכבר לעיל במערכת גימ"ל אות וי"ו הזכרתי דברי הרב ז"ל. ואני אמרתי בחפזי ולא פניתי לחזות בנועם אם האחרונים זכר עשו לדברי התוספות הללו. גם בדברי התוספות יש שינוי מה לדברי הט"ז כאשר עין אדם יראה ישר יחזה:

סד. **היכא דעשה אפשר למעקריה דאמרינן דלא דחי ללאו לא אמרינן הכי אלא היכא דאפשר למעקריה ללאו בהתרא**. רבינו בצלאל בכלליו כ"י משם חידושי הר"ן פ"ק דיבמות. ועיין בשיטה מקובצת כתובות על דף מ' ובשיטה מקובצת מציעא על דף ל"ב ומ"ש רבינו יצחק אור זרוע מויינא הובא בספר אמרי נועם פרשת קדושים ובשו"ת הרדב"ז דפוס ויניציא סימן תקכ"ד ומ"ש אני בעניי בספר הקטן חיים שאל סימן ה' ומ"ש בספר מחנה ראובן דף מ"ו ומאי דכתיבנא בעניותין בהגהות חדשות לי"ד סימן ר"ם בס"ד:

סה. **הלכה כר' עקיבא מחבירו**. יש מי שסובר דאי איכא תרי סתמי כתנא דפליג אר' עקיבא בזה אין הלכה כר' עקיבא. אבל דעת הגאונים לפסוק כרבי עקיבא בשגם איכא תרי סתמי נגדו דסתמי לאו רבותא נינהו. רבינו בצלאל בכלליו כ"י משם הריטב"א בחידושיו למגילה פרק הקורא את המגילה אההיא דרבי אלעזר בן עזריא דאכילת פסחים עכ"ד ועיין בתשובות הרשב"א סימן תמ"ה:

סו. **הלכה כרבי יוחנן מחבירו**. כ"כ רשב"ם פרק יש נוחלין דף קל"ה ע"א ד"ה זאת אומרת. ואנא חזיתיה לרבי"ן חסידא רב כהנא בספרו הנחמד יד מלאכי שכתב באות קנ"ב על דברי רשב"ם הללו וז"ל ואני המך לא ידעתי מהיכן למד לומר כן כיון דלא אתמר הכי בשום דוכתא בגמרא ולא ראיתיו עד הנה לא בדברי הראשונים ולא בדברי האחרונים וכו' ע"ש והפלאה זו איני יודע מהו אטו כל ספרי הגאונים ורבוואתא קמאי נמצאו אתו לומר כן באחד ענ"ק חד מן קמאי"א. ואם מפיהם של התוספות הבאים אחר רשב"ם אנו חיים. לא בעבור זה ידרכון קס"ת בתראי דבתראי לדבר בלשון זה על רשב"ם. כי הנה נודע כי הוא קבל מזקנו רש"י ומאביו ומגדולי לותי"ר ודכוותייהו גדולי עולם. ואם מצא חולקים עליו די"ו לכתוב שתי אותיות רשב"ם כתב כך וחתוספות וכיוצא חלקו בזה:

ועוד דסברת רשב"ם לא נפלאת היא ולא רחוקה שהרי הרי"ף סבר דהלכתא כרב ושמואל נגד רבי יוחנן וכמ"ש הרב באר שבע ריש הוריות וז"ל רגיל הרי"ף לפסוק הלכה כרב ושמואל במקום דפליגי תרוייהו על ר' יוחנן משום דהו"ל רבי יוחנן יחיד ואין דבריו של אחד במקום שנים כמו שפסק פרק חבית ופרק הדר ובשאר דוכתי טובא עכ"ל הרי דהרי"ף סבר כרשב"ם דהלכה כרבי יוחנן מחבירו ולא מחביריו דאין דבריו של אחד במקום שנים. והרב יד מלאכי גופיה הזכיר דברי הרי"ף פרק חבית בסוף דבריו ע"ש ועיין מ"ש הרב שיירי בכללי התלמוד אות ל"ו:

גם אשו"ר נלוה עמם רבינו הראב"ד כמ"ש הריטב"א בחידושיו לעירובין על דף ע"ה וז"ל דכי פליג ר' יוחנן על רב ושמואל תרוייהו אין הלכה כרבי יוחנן כמו שסובר הראב"ד עכ"ל וכן ראיתי לרבינו בצלאל בכלליו כ"י שכתב וז"ל להראב"ד לא אמרו רב ורבי יוחנן ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן אלא כשלא נחלק עליו אלא האחד מהם וכו' עיין בתורת הבית הלכות עירובין עכ"ל הרי דהראב"ד סבר כרשב"ם. ומדברי רבינו בצלאל מוכח דהיה בידו תורת הבית להרשב"א הלכות עירובין באורך כמו שחיבר תורת הבית באורך בדיני אסור והתר. ועבודת הקדש הנמצא אתנו הוא קצורו כמו שהוכחתי בקונטריס משג"ב קודם ראותי דברי הרב הנזכר ע"ש ודוק:

והנה צור"ף הרשב"א שכתב מרן בכללי הגמרא דף פ"ט וז"ל וכתב הרשב"א בתשובה סימן ק"א דהלכה כרבי יוחנן הני מילי חד לקבל חד אבל כי פליגי רב ושמואל תרוייהו על רבי יוחנן הלכתא כוותיהו דרבים נינהו עכ"ל עיניך הרואות דבריו של גדול הרשב"א ז"ל דסבר כהרשב"ם:

הן אמת דכעת תשובת הרשב"א הלזו שהביא מרן לא נמצאת דבסימן ק"א שרמז מרן ליכא מידי וכן כתב הרב כנה"ג בכללי הגמרא אות מ"ב ושם הביא תשובת הרשב"א

סימן תש"ז שכתב וז"ל דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ואע"ג דשמואל בהא ליתליה כרבי יוחנן הא קי"ל אפילו לגבי רב ושמואל עכ"ל ומסיק דכונת הרשב"א דוקא בנדון שלו וכיוצא בו דרב ושמואל לא קיימי בחדא שיטתא אלא רב ושמואל עצמם פליגי אבל היכא דתרוייהו בשיטה אחת ואין ביניהם מחלקת הלכה כרב ושמואל דרבים נינהו ע"ש באורך וכן הוא האמת. וכן מוכח מתשובת הרשב"א סימן תס"ד דכי איכא תרי דפליגי על רבי יוחנן אין הלכה כמותו. וכן כתב הרשב"א בפירוש בחידושיו לשבת על דף קמ"ה וז"ל אע"ג דרבי יוחנן מחייב חטאת לא קי"ל כותיה אלא כרב ושמואל דתרוייהו אומרים אינו חייב חטאת והו"ל תרי לגבי רבי יוחנן דקי"ל כותייהו עכ"ל. ומ"ש הר"ן פרק האומר בשם הרשב"א גבי אפילו מאה תופסין בה דהלכתא כוותיה דר' יוחנן דקי"ל כוותיה לגבי רב ושמואל ע"ש היינו דקי"ל כר' יוחנן לגבי כל חד מיניהו אבל אי רב ושמואל תרוייהו בדעת אחד קי"ל כרב ושמואל וק"ק על הרב יד מלאכי שהזכיר הא דהר"ן בשם הרשב"א בהדי מי שסובר דהלכה כרבי יוחנן גם בי רב ושמואל שניהם בסברא אחת ע"ש דכונת הרשב"א אינו כן ועדיה בצד התשובה שהביא מר"ן דהגם דלא נמצא' אהימנותיה דמרן סמכינן ומ"ש הרשב"א בחידושי שבת ותשובת הרשב"א סימן תס"ד הנזכר. ועל דרך זה יש לדחות באיזה מקומות שהביא הרב יד מלאכי דאין הדברים אמורים אלא כשאין רב ושמואל עומדים שניהם בדעת אחת אז הוא דהלכה כרבי יוחנן לגבי רב ושמואל דלגבי כל חד הלכה כוותיה אבל אם רב ושמואל שניהם בדעת אחד אז אין הלכה כרבי יוחנן אלא כרב ושמואל וכמו שפירש הרב כנה"ג תשובת הרשב"א דסימן תש"ז כאמור. וכן צריך לישב דברי הרשב"א בחידושי קמא פרק הפרה על דף נ"ב ובשילהי המסכתא על דף קי"ח דמ"ש דקי"ל כרבי יוחנן נגד רב ושמואל היינו כשרב ושמואל אינם שוים בדעת אחת. ועמ"ש אני בעניי לעיל אות מ"ב משם הרב כנה"ג והרב מש"ל והרב פר"ח דבעינן שיהיו החולקים בדעת א' וכו' ע"ש ועתה ראיתי בכללי רבינו בצלאל כ"י שכתב קי"ל כרבי יהודה לגבי ר"מ ור"ש בהדדי כדאיתא פרק מי שהוציאוהו. הר"ן בחידושיו פרק הזהב עכ"ל ועמש"ל סוף אות מ"ב ודוק:

ולפום ריהטא אפשר להביא ראיה דמ"ש הלכה כרבי יוחנן אינו אלא כי ליכא. תרי דפליגי עליה דאי תרי פליגי עליה ועל עומדם יעמודו שניהם בדעת אחד אין הלכה כרבי יוחנן דהו"ל חד לגבי תרי מהא דאמרינן פ"ק דכתובות דף י"ב ע"ב אתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב יהודה ורב הונא אמרי חייב רב נחמן ור' יוחנן אמרי פטור וכו' לימא רב יהודה ורב הונא דאמרי כר"ג ור"נ ורבי יוחנן כרבי יהושע אמר לך רב נחמן וכו' ה"נ מסתברא כדקא משנינן דר"נ הוא דאמר כר"ג דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא

דק"ל הלכתא כר"נ בדיני ובהא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג אלא לאו ש"מ כדמשנינן ש"מ. והשתא אי הלכה כרבי יוחנן ואפילו הם שנים בדעת אחד נגדו. אמאי בש"ס אמרו ה"נ מסתברא דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דק"ל הלכה כר"נ בדיני ובהא וכו' הול"ל דקי"ל הלכה כר"י וק"ל הלכתא כר"נ בדיני ובהא וכו' אלא מוכח דהכא דרבי יוחנן פליג עם רב יהודה ורב הונא דהוו תרי אין הלכה כרבי יוחנן ומשו"ה לא קאמר אלא דק"ל הלכה כר"נ בדיני:

אמנם אפשר לישב לדעת החולקים והוא שכתב הרא"ש בתוספותיו שם פ"ק דכתובות וז"ל רב נחמן ור' יוחנן אמרי פטור. מה שהזכיר רב נחמן לפני רבי יוחנן לפי שמתחילה היו שונין דברי רב נחמן בבבל ונודע להם אח"כ שגם רבי יוחנן אומר כן והניחו רבי יוחנן עכ"ל ויש לדקדק דכיון שהוכרחו להוסיף רבי יוחנן הו"ל לאוסופי כאן בתחילה רבי יוחנן ורב נחמן אמרי פטור. ואפשר דבבבל כבר היו שונין כל סוגיא זו כלה לימא דרב יהודה ורב הונא כרבן גמליאל ור"נ כרבי יהושע וכו' אמר לך ר"נ וכו' ה"נ מסתברא וכו' ואח"כ נודע להם דרבי יוחנן סבר כרב נחמן וכדי שלא לבלבל התלמידים לא רצו להוסיף כי אם שם רבי יוחנן ואם היו שונים אותו בתחילה היה צריך להוסיף אח"כ ולגרוס דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכה כר' יוחנן וק"ל הלכה כר' נחמן בדיני וחיישי לבלבל התלמידים לכן הניחו הסוגיא כמות שהיא שגורה בפי התלמידים והוסיפו רבי יוחנן אחר ר"נ להורות דזה תוספת ובכן אין להוכיח מדלא קאמר וק"ל הלכתא כרבי יוחנן ולעולם דק"ל כרבי יוחנן אפילו דאיכא תרי נגדו ואפילו רב ושמואל שניהם בדעת אחד הלכה כרבי יוחנן:

ומידי דברי לא אכחד דאי לאו דמסתפינא הוה אמינא דלשון רשב"ם דבתרא דף קל"ה דאתאן עליה יש בו ט"ס דהא קאי אהך פלוגתא דרב יהודה ורב הונא עם ר"נ ורבי יוחנן ומאי קאמר רשב"ם וקי"ל דפטור דהלכתא כר' יוחנן מחבירו והלא הכא אינהו תרי רב יהודה ורב הונא ואין הלכה כרבי יוחנן מחביריו ומאי יהיב טעמא רשב"ם וקי"ל דפטור דהלכתא כרבי יוחנן מחביריו. ולולי כי יגורתי הייתי מגיה ברשב"ם וקי"ל דפטור דהלכתא כרבי יוחנן מחביריו ואז הוה א"ש ולתרוצי סוגיא דפ"ק דכתובות יש לומר כמ"ש ודוק היטב:

סז. **הא פשיטא ליה והדיוק תיבעי**. הכי אמרינן בסנהדרין פרק נגמר הדין זיכה פשיטא ליה אמר תיבעי ע"ש דף מ"ג ע"א ובפירוש רש"י. וחזה הוית לרבינו בצלאל בכלליו כ"י שהביא משם הרמ"ה בחידושיו לסנהדרין וז"ל לאו משום דפשיטא ליה דאם לא זיכה דרואין אותו כאלו הוא במקומו אלא משום דזיכה הוה פשיטא ליה אבל באמר לדיליה

נמי דהיינו רבי יוסי בר חנינה תבעי ליה וכי תימא א"כ בכלהו דוקיי דדייקינן נימא הכי. כי דחינן הכי הני מילי בדברי האמוראים או בדברי התנאים האחרונים כגון רבי חייא וכיוצא בו וכההיא דאמרינן בסוף ע"ז גבי שמעתא דנצוק דדחינן לא פחסתו צלוחיתו פשיטא ליה נצוק תבעי ליה והתם תני רבי חייא היא עכ"ל וההיא דאמרינן פ"ק דקדושין על בריתא השנויה בלשון ת"ר השגורה בפי הכל לתרוצה נתן הוא ואמרה היא ספיקא היא וחיישינן מדרבנן ועל הסתם היא בריתא מתנאים ראשונים ולפי דברי הרמ"ה אין לומר בדיוק דהוא ספק. שאני התם דקשיא דיוקא אדיוקא ועל סמך זה סמך תנא דבריתא דנבין מכח הני תרי דיוקי דקשיין דנתן הוא ואמרה היא הוי ספק וק"ל:

סח. **הלכה כרבי יוחנן לגבי ריב"ל**. ודבר זה פלוגתא דרבוואתא וז"ל רבינו בצלאל בכלליו כ"י דעת הגאונים לפסוק כרבי יוחנן אפילו לגבי ריב"ל ואפילו קאי שמואל כריב"ל אמנם דעת רבותנו הצרפתים לפסוק כריב"ל לגבי רבי יוחנן וכ"ש היכא דקאי שמואל כוותיה. הרשב"א ז"ל בתורת הבית הלכות עירובין אההיא דהמניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת עכ"ל ומלשון זה נראה דהרשב"א בתורת הבית הביא שתי הסברות ולא הכריע וכבר הרב מהרש"א בספר הבהיר יבין שמועה דף פ"ט והרב שיירי בכללי התלמוד והרב יד מלאכי דרכו קסת"ם בכלל זה. אחר שנדפס ראיתי להרב קהלת יעקב בחלק לשון חכמים אות צ"ד דף קכ"ג ע"ב בהעברה בעלמא שתמה על הרב מר זקנו וכיונתי לקצת דבריו ע"ש ולא יכול יוסף להתאב"ק ולהתבסם בדבריו והרב שיירי הביא דברי הרשב"א שנראין בזה דפלג"ן בהדייהו ע"ש. והיה לי הצעיר לשאת ולתת בדברי הרבנים הנזכר ולאפס פנאי אני אמרתי בחפזי ועמד קנה רק זה אומר דמ"ש הרב יד מלאכי בסוף דבריו וז"ל מ"ש הרב יוחסין בשם הרמב"ם פ"ק דגטין דרבי יהושע בן לוי היה רבו של ר' יוחנן לא זכיתי להולמו ויגעתי ולא מצאתי רמז מזה לא בהרמב"ם ולא בהרמב"ן וכו' ושאר מחברים לא ראיתיו עד הנה עכ"ל:

אנא דאמרי מילתא כדנא אני ראיתיה וישבתי על תילה ומתאמרא מפום ממלל רברבן הרמב"ן ז"ל בספר הלקוטות הנדפס מחדש בחידושי ערובין דף כ"ח מהספר ע"א וז"ל ובודאי דהא דריב"ל לאו דברי הכל דפליגי עלה רב וכו' ומשמע נמי דרבי יוחנן פליג עליה וכו' ואע"ג דרבי יוחנן תלמידיה דריב"ל הוה כדמוכח בסוף קדושין ואין הלכה כתלמיד במקום הרב והכי נמי מוכח פרק בני העיר דרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי הלכה כריב"ל אפ"ה כיון דרבי יוחנן ורב ושמואל כלהו לית להו הכי הו"ל ריב"ל יחיד לגבי רבים והלכה כרבים עכ"ל הראת לדעת דהרמב"ן קרי בחיל דרבי יוחנן תלמידיה דריב"ל הוה ולהרמב"ן נתכוון הרב ספר יוחסין אלא שט"ס נפל וכתוב הרמב"ם ז"ל וטעות זה

רגיל כידוע:

ואולם באשר דבר הרב ספר יוחסין בשם הרמב"ן פ"ק דגטין רמינא אנפשאי ומצאתי שכ"כ הרמב"ן פ"ק דגטין בספר הזכות ונדפס זה חמשים שנה בליוורנו בקירוב ומזכירו הרב יד מלאכי כמה זמני ומהם באות תפ"ו ע"ש ובדף ל"ח מהספר ע"ד כתב הרמב"ן בשם הראב"ד וז"ל ורבא ורבה הלכתא כרבה משום דרבא תלמיד הוא לגבי רבה ורבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי רבי יוחנן תלמיד הוא לגבי ריב"ל כדאיתא בקדושין בענין משקין צלולין דא"ר יוחנן דבר זה שמע רבי ופירושו לא שמע ועל ריב"ל קאמר וקראו רבו עכ"ל והרמב"ן השיב על דבריו במה שהשיג על הרי"ף ועל זה שתק. וקרוב הדבר שעל זה כיוין הרב ספר יוחסין (ובתמים דעים סימן רל"ט חסר ענין זה) וזכינו לשיחת"ו של הראב"ד ז"ל שכתב כהרמב"ן:

ויש להרגיש על הרשב"א בתשובה סימן תס"ד ועל הריטב"א בחידושי פרק מי שהוציאוהו שכתבו משם הגאונים דהלכה כרבי יוחנן לגבי ריב"ל דהלא רבי יוחנן תלמיד ריב"ל ואין הלכה כתלמיד במקום הרב וכמו שהקשה הרב יבין שמועה על הריטב"א מכח מ"ש בסוכה דף ל"ד אמר רבי יוחנן אמר ריב"ל ומשמע דהיה תלמיד. ואין אנו צריכים לזה דהרי הראב"ד והרמב"ן מוכחי משילהי קדושין דר' יוחנן קראו רבו. ואפשר לישב להגאונים שסברי דריב"ל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן והרשב"א סימן תס"ד דנראה מהתשובה ההיא דסבר הכי שאין לדחות דכלפי שהרא"ש כתב דהלכה כריב"ל בפשיטות כמ"ש שם לעיל והוא בתשובות הרא"ש כלל ב' סימן י"ד לכן כתב לו הרשב"א דהגאונים סברי דהלכה כרבי יוחנן. אבל איהו לא סבר הכי אלא סבר דהלכה כריב"ל וכמ"ש בתשובותיו סימן ז' ובחידושיו לגיטין וכמ"ש הרב שיירי. דהרי שם בתשובה תס"ד מוכח דכן דעתו ממ"ש הגאונים לא פסקו כן אלא הלכה כרבי יוחנן ויעיד על זה ריחיה חלא וכו' כמבואר. ומ"מ ל"ק מ"ש בקידושין דף פ' דהגאונים והרשב"א אפשר דגרסי א"ר יוחנן דבר זה שמע ברבי כגירסתנו ופירש"י ברבי גדול הדור ול"ג כגירסת הראב"ד והרמב"ן דבר זה שמע רבי. ובכן לא יש הוכחה שהיה תלמידו. אך הריטב"א בחידושיו שם בקדושין דגריס דבר זה שמע רבי קשה דמוכח דהיה תלמידו ותו יש להרגיש על הרשב"א והריטב"א דלא הזכירו דעת הראב"ד והרמב"ן דכל יומא שמעתתיהו בפומיהו ולכל הדברות סוגית קדושין הנזכר נעלמה מהרב יבין שמועה ומהרב שיירי ובפרט מהרב יד מלאכי כמבואר ודוק היטב כי קצרתי ואין קצירת האומ"ר דוחה דברים שבלב לך אמר לבי הדק היטב:

סט. **רב הונא**. תלמיד רב כדאמרינן בשבת דף קכ"ח ובסוף ביצה והא רב הונא תלמידיה דרב הוה וכתבו התוספות במנחות דף ל"ו דרב הונא גדול בחכמה ובמנין מכל תלמידיה דרב וכתבו התוספות דשמואל הוה צריך לר' הונא ובעי מיניה כמ"ש בגטין די"א ע"ש. וק"ק דכתב בספר כריתות דרב הונא תלמיד שמואל וכן משמע מהש"ס בערכין דף י"ו. ואני בעניי יישבתי לזה בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ט"ו דף נ"ח ע"ג דמדסליק רב לבי קברי והיתה מנוחתו אתיא מתיבתיה קמיה דשמואל ושב שני לא הויא אלא מתיבתא חדא כדאגמורן הגאון רב שרירא בתשובתו הרמתה א"כ רב הונא חשיב תלמיד שמואל ע"ש והן עתה ראיתי שכיונתי לדברי הרדב"ז הביאם רבינו בצלאל בשיטה מקובצת לביצה על דף ל"ג שכתב כן על רב נחמן ורב יהודה ע"ש:

ע. **רב הונא דאזל רב יהודה קמיה**. בקדושין דף ע' כתב רבינו ישעיה הראשון מטראני בתוספותיו הנקראים תוספות ריי"ד (וכשנדפס פעם שנית בברלין שנת עת"ה המדפיס והרב לא ידעו מי בעל דברים ולא זכר שר המסכי"ם כי פירוש ריי"ד הוא רבינו ישעיה דטראני. איברא דהגאון מהריב"ל גם כן נעלם מעיני חכמתו וסבר שהוא רבי יצחק דורא וכבר הושג כאשר ירדוף הקור"א) דהאי רב הונא הוא ראש גולה. ואבי התעודה אשר לו יעדה הרב הגדול מהר"י מטראני בחידושיו שם כתב דנתחלף לרבינו ישעיה רב הונא שהיה בזמן רבי ורבי חייא ברב הונא תלמיד רב ע"ש:

ובמטו מיניה דמר נעלם מהרב ז"ל דברי רש"י במשקין דף כ"ח על גזע ישישים כתב על רב הונא תלמיד רב ראש גולה ע"ש. ויש סמך לדבר בירושלמי פ"ט דכלאים. וכן ראיתי בספר פני משה. פירוש ירושלמי בכתובות פרק הנושא שכתב מתשובת רב שרירא גאון שהביא בספר יוחסין ע"ש ודו"ק דנראה משם דתרי רב הונא היו ראש גולה גם תלמיד רב משום דבעובדא דמשקין דאתמר התם דרב חנא איעסק ביה שהיה רב הונא תלמיד רב. אתמר התם בירושלמי שהיה ראש גולה ע"ש וצריך ישוב וחפ"ש מחופ"ש (ועיין בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ו' אות טו"ב):

עא. **הסרה**. אינו נופל אלא על הסרת דבר מכל הדבר וכמ"ש בספרי וסרתם מן הדרך המודה בע"ז ככופר בכל התורה. כן כתב הרב באר שבע בתוספותיו פ"ק דהוריות עמ"ש שם דף ד' ע"א מה ממרא מן הדבר וכו' ועפ"ז הקשה שם בסוגיא ההיא קושיות גדולות. ואני בעניי בשערי דף ז"ך וכ"ח צידדתי לישב מן הבא בידי יד כהה ע"ש באורך:

מערכת ו

א. **ונילף מינה**. קאמר הש"ס כמה זמני וזמנין דקאמר שאני התם דגלי קרא. קבלנו דאי מאי דגלי קרא מסייע לסברא או שסברתנו לא מכרעא דיש צדדים לכאן ולכאן וגלי קרא כחד צד אז אמרינן ונילף מינה אבל היכא דגלי קרא שהוא הפך הסברא אז אמרינן אין לך בו אלא חידושו ושאני התם דגלי קרא כ"כ הרב הגדול מהר"י זאבי זלה"ה בלימודיו לימוד רכ"ג דף קכ"ג ע"ג:

ב. **ורמינהי**. לא רמי הש"ס מתניתין ובריתא דפשוט דפליגי כ"כ הרב המגיד פ"ב דגניבה וכתב עלה הרב החסיד בספר יד מלאכי אות רמ"ח וז"ל ואף בתרי סתמי דמתניתין פ"ב דהוריות דקשיין לא רמינן בגמרא. והרמב"ם ורבינו עובדיה מתרצי עכ"ד ואין דמיונו עולה יפה דבפ"ב דהוריות התירוץ פשוט לש"ס ולא הוצרך לאומרו. וזה הוא כאחד מן הקושיות שמקשים התוספות והראשונים בש"ס ובמשנה ומתרצי דהענין ההוא היה פשוט לבעלי הש"ס ומשום הכי לא נזכר בש"ס. אמנם דברי הה"מ הם ברומיא דליכא פירוקא. ויש לצדד דכונתו דדבר פשוט לא איירו ביה בין דאיכא שינויא בין דליכא שינויא:

ג. **ויידא אמר דא**. הוא לשון ירושלמי בכמה דוכתי והרב שיירי בכללים כתב דהוא שם חכם וכד הוינא טליא הבאתי מכמה מקומות בירושלמי דמוכח דאינו שם חכם וכן פירשו המפרשים והדבר קשה על הרב כנה"ג. ואחר שנים רבות נדפס ספר יד מלאכי וראיתי להרב שהשיג עליו כן באות נ"ד. וכבר בקונטריס שם הגדולים חלק א' במערכת וי"ו כתבתי בזה בס"ד. ועיקר תמיהתו של הרב יד מלאכי על הכנה"ג איך נעלמו ממנו דברי אחיו הרב שדה יהושע. וזה לא יקשה כל כך כמבואר. אך התמיה שיש על הרב כנה"ג הוא שהוא ז"ל הביא מירושלמי פרק כיצד צולין ונעלם ממנו שהוא לשון רגיל בירושלמי כאשר תראה במקומות שרמזתי בשם הגדולים ואשר הביא הרב יד מלאכי שהם למעלה מעשרה מקומות שיש לשון זה. ותו דמהירושלמי גופיה באיזה מקומות מהנזכרים מוכח דאינו שם. ותו דלא בלבד הרב שדה יהושע פירשו הכי כי גם הרב יפה מראה פירשו הכי והגם שיש חילוק קצת בספר יפה מראה בסגנון הפירוש כמ"ש בשם הגדולים לכל הדברות לאו שם אמורא הוא ונעלם מהכנה"ג דברי הרב יפה מראה. ועל הרב יד מלאכי אם אמרנו נבא העי"ר אנכי העירותיהו דלא מייתי כי אם מהרב שדה יהושע והל"ל כי הרב יפה מראה ומהר"ר אליהו פירשוהו בדרך פירוש. ואנו זכינו לשיחתו של הרב הגדול מהר"ש שיריליו שפירשו כן כמ"ש בשם הגדולים:

ד. **וו אמר ליה**. כן הוא בירושלמי דסנהדרין דף כ"ט ופירש הרב מהר"ם די לונזאנו במעריך והוא בספר שתי ידות להרב ז"ל דלישנא ירושלמאה הוא דתני לישנא קלילא ופירושו והוא אמר ליה:

ה. **ואנו**. בירושלמי בהוריות דף מ"ז ופירש הרב מהר"ם די לונזאנו במעריך בספר שתי ידות הנזכר דהוא לישנא קלילא ופירושו ואן הוא:

ו. **וכן**. כששונה במשנה וכן היינו ממש כמו הדין של מעלה זולת כי פריש במתניתין גופה שיש חילוק כמו מורד ומורדת ובסוטה וכן לענין הטובה. או היכא דהסברא מחייבת להפך דלא יהיו שוים אז וכן לאו דוקא. כן כתב הרב הגדול מהר"י מטראני בתשובה חלק א"ה סימן מ"ד. ומקשים על הרב מסוגית בכורות דף כ"ה ע"א וכן תולש איבעיא להו לכתחילה או דיעבד ע"ש. ויש לישב. ועמ"ש הרב מהר"ם ישראל במשאת משה בראשונות חלק א"ה סימן ז"ך ע"ש ועמ"ש הרב תורת חסד סימן רל"ז דף קס"ה ריש ע"ד ע"ש ודוק:

ז. **וי"ו לחלק**. דסבר רבי יונתן ופליג על רבי יאשיה כמ"ש בכמה דוכתי ומהם במציעא דף צ"ד. וכתבו ז"ל דהלכה כרבי יונתן כמ"ש שם בשיטה מקובצת משם רבוואתא קמאי. כתב הריטב"א משם הרא"ה ורביני פנחס הלוי דפלוגתייהו דרבי יאשיה ורבי יונתן אינו אלא במניעה אבל במעשה לכ"ע וי"ו מוסיף על ענין ראשון כאשר עיניך תחזינה בשיטה מקובצת שם במציעא:

ומזה הוכ"ח תוכי"ח דמ"ש הרב נאמן שמואל בסימן קי"ו משם הריטב"א וטרח להגיה ולפרש נסחא מוטעת נזדמנה לפניו וליתא לנסחא ההיא. וקושטא קאי דהעיקר כמ"ש רבינו בצלאל במקובצת בשמו. וזה לי במספר הסמוך לארבעים שנה בלכת דמצוה ועברתי בארץ מצרים שמעה אזני מהרב הכולל כמהר"ר חיים הלוי זלה"ה שהביא ראיה לדברי הריטב"א הנזכר ממ"ש בפ"ק דתעניות א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן וחד מיניהו שאול דאמר והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו לאשה והוה אפשר דיהיה עבד וממזר וכו'. ורבי יונתן דסבר וי"ו לחלק מאי קאמר דשאול אמר שלא כהוגן נימא דשאול הכי קאמר יעשרנו אם אינו ראוי ואם הוא ראוי את בתו יתן לאשה דמ"ש ואת בתו היינו או בתו לדעת רבי יונתן דוי"ו לחלק אלא מוכרח דלא אמרה רבי יונתן אלא במניעה אבל במעשה וי"ו מוסיף ואמטו להכי אמר רבי יונתן דשאול אמר שלא כהוגן דהכא וי"ו מוסיף עכ"ד:

ואני בעניי אומר שהיא ראיה טובה לפי מה שנראה מתשובת הרשב"א ופסקה מרן בי"ד סימן רכ"ח דין מ' ומהרב תה"ד בפסקים וכתבים סימן ע"ג דגם בלשון בני אדם אמרינן

וי"ו לחלק וכפ"ז יש ראיה דגם בלשון שאמר שאול שייך וי"ו לחלק ומוכרח דבמעשה לא נאמר. אמנם לדעת מהרשד"ם א"ה סימן מ"ח שסבר דבלשון בני אדם אמרינן וי"ו מוסיף אין ראיה דדילמא בלשון תורה אמרינן וי"ו לחלק בין במניעה בין במעשה. והכא גבי שאול שאני דהוא לשון בני אדם ובכי הא וי"ו מוסיף. איברא דתשובת מהרשד"ם הנזכר זו היא שקשה וכאשר האחרונים תמהו עליו ועמ"ש בספרי הקטן דברים אחדים דף קל"ט ע"ש ודוק:

ח. **ופליגא**. כשאומר בש"ס היינו דהיה מקום לומר דלא פליגי להכי אשמועינן הש"ס דפליגי כן כתב הרב בני חיי בלשונות ריש דף י"ד ששמע מפי הרב המובהק כמהר"ר אהרן נ' חיים זלה"ה. ועיין תשובת הרדב"ז סימן תתל"ב שהיא קשה כמ"ש בעניותי במקום אחר:

ט. **ולא פליגי**. כתב מרן בכסף משנה סוף פ"א מהלכות שכנים דהגם דבש"ס אמרו ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה סבר הרמב"ם דסתם משנה אינו מחלק בין מקום למקום ופסק הרמב"ם כסתם משנה ומה שאמרו בש"ס ולא פליגי היינו שאין מחלוקותם גמור שהרי בשאר מקומות כ"ע לא פליגי עכ"ל והוא חידוש דסוגית הלשון בכל מקום אינו מתפרש כן:

יוד. **ובלבד**. פירושו חוץ כן מוכח ממה שפירש מרן בבית יוסף א"ח סימן תקע"ה מ"ש בירושלמי ובלבד ליל טבילה שהכונה חוץ מליל טבילה ע"ש ובמה שכתבו האחרונים ז"ל שם באותו סימן ובאותו דין:

יא. **ועוד**. בפרק הכותב דף פ"ה ע"ב חדא דידענא ביה בר' מיאשא דלא אמיד ועוד דהא קיהיב סימנא ופירשו התוספות אין לפרש ועוד אפילו אמיד וכו' אלא יש לפרש דהני תרי טעמי אין מועילים זה בלא זה דבעינן דלא אמיד ושיתן סימן עכ"ד והרב פרי חדש בכ"י יישב בזה דעת מהר"ם שהביא הרא"ש פרק ואלו מגלחין גבי חכם שמת קתני ועוד כל יומא וכו' והרא"ש הקשה עליו. וכתב הרב פר"ח דמהר"ם מפרש האי ועוד כפירוש התוספות בהכותב ועוד הא קיהיב סימנא ודוק היטב ועמ"ש מהרימ"ט י"ד סימן נ"ב. ואחז"ר באו לידי כללי רבינו בצלאל כ"י והביא כלל זה משם הרמב"ן בחידושיו פרק הרבית והביא ראיה מההיא דהכותב וסיים הרמב"ן ורוב ועוד הנאמרים בתלמוד הם על דרך זו:

יב. **ופליגא**. זמנין דפירושו שהוא חולק על גירסא זו וגריס בנסח אחר. כן כתב הרב מהר"ר יעקב בן נעים בספרו הבהיר משכנות יעקב דף ק"ד ע"ב עיין בספרו באורך:

יג. **ואפילו**. כשאומר הש"ס כתב הרא"ש בהלכות קטנות בריש הלכות ציצית דתרי מילי אשמועינן דאי לא לימא אפילו והשתא דקאמר ואפילו השמיענו תרתי כן כתב משם רבינו תם ועמ"ש בשאלות ותשובות הלכות קטנות:

יד. **ואיהו סבר**. כשאומר הש"ס כתבתי בעניותי דיש לומר דאינו הלכה ודייק לומר הוא סבר כלומר ואנן לא סבירא לן. ושוב מצאתי שהרב מהר"י זיין והרב גנת ורדים דייקי הכי במ"ש במ"ק הוא סבר אדם חשוב שאני. ואני ההדיוט הוקשה לי ממ"ש פרק שלשה שאכלו ואיהו סבר רובא דמנכר בעינן וחילקתי דעבדינן עיקר מהאי דיוקא כשהסברא מסייעת כאשר תראה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן נז"ר ובאחורי תרעא דף ק"פ בס"ד ויותר מזה כתבתי במקום אחר בס"ד:

טו. **וי"ו בכתוב**. מורה לדרוש התיבה פעמים על דרך שדרשו רז"ל ויתן לך אלהים יתן ויחזור ויתן. הגאון מהר"ש בספר ווי העמודים סוף פרק י"ד ע"ש ואני בעניותי נשתמשתי מזה בכמה מקומות:

טז. **ואימא הכי נמי**. זמנין דפריך הכי הש"ס וזמנין דלא פריך וכתבו התוספות בסוטה דף כ"ו ע"א ד"ה וזו דכל היכא דקרא דמסיק אדעתיה מתוכו למדרש הכי ומדריש לדרשא אחריתי לא פריך ואימא הכי נמי ושם הביאו מכמה מקומות דפריך הש"ס ואימא הכי נמי ונתנו טעם לכלם עיין בדבריהם חקור בהם לרבות שינוייה"ם:

טו"ב. **ותנא תונא**. כשאומר הש"ס. דע דלשון זה נאמר על תנא דמתניתין או תנא דבריתא לגביה רב ששת או על בריתות דתורת כהנים. כן כתוב בשיטה מקובצת על קמא דף קס"ה ע"ד יעויין שם. ועיין לקמן אות כ"ה בס"ד:

יח. **ובפלוגתא דהני תנאי**. כשאומר הש"ס יש להעיר אמאי לא קאמר כי אורחיה לימא כתנאי וידחה אמר לך וכו' אמנם נקט האי לישנא להורות דסבר תלמודא דהני טעמי פריכי נינהו דהגם דנראים טעמים מרווחים והש"ס משתמש בהם מ"מ חדא מרע לחבריה. כן כתב הרב המופלא גדול דורנו כמהר"י בכר דוד בספר הבהיר דברי אמת בקונטריסים דף ח' ע"ג ע"ש באורך:

יט. **וכן**. כשאומר וכן משמע דלא זו אף זו קתני כ"כ רשב"ם בתרא דף נ"ב ע"ב עיין בדבריו ז"ל והביאו בספר חשק שלמה הנדפס מחדש על חשן משפט בסופו משם הרב בית חדש ח"מ סימן ל' דין ט' ע"ש ומיהו ראיתי להרב ב"ח שם דמייתי ההיא דבתרא ע"ש:

ך. **ואידך**. כשהתלמוד אינו אומר ואידך כי אורחיה אלא אומר הש"ס ורבי פלוני היינו משום דאפשר דאותו מאן דאמר יחלוק ולא ס"ל כן מתבאר מדברי רבינו בצלאל בשיטה מקובצת לכתובות פ"ג דף נ' ע"ג ד"ה ור"ל והובא בספר הנזכר:

כא. **ופליגא**. כתב רבינו סעדיה גאון בדרכי התלמוד שחבר בלשון ערב כ"י כל היכא דאמרינן ופליגא דפלוני בין בתנאים בין באמוראים על הרוב יצא הנאמר עליו זה רצוני לומר הנפלג עליו מהיותו כהלכה כמ"ש פרק השואל אמר רב הונא השואל קורדום וכו' ופליגא דרבי אלעזר דא"ר אלעזר כדרך שתקנו וכו' ותדע בזה כי אין הלכה כרב הונא וכמ"ש בשילהי גט פשוט אמר רב יהודה אמר שמואל חנוק וקנו מידו משתעבד ופליגא דרב נחמן ויצאו בזה דברי רב יהודה אמר שמואל מהיותם הלכה עכ"ל רבינו בצלאל בכלליו כ"י:

כב. **ופליגא**. כתב רבינו בצלאל בכלליו כ"י פעמים מביא דברי ב' אמוראים ואומר אח"כ ופליגא אדר' פלוני וקאי אתרווייהו ונטר עד לבסוף. תוספות פרק שני שעירים. ופעמים לא קאי ופליגא אמאי דסליק מיניה אלא אדברי אמורא שבראש השמועה מגיד משנה פ"א מהלכות שביתת י"ט:

כג. **ודילמא**. היכא דפריך תלמודא אע"ג כי קרוב הוא לתרץ כדמתרץ הש"ס מ"מ שקיל וטרי ללמדינו דינין והלכות אגב גררא. רבינו בצלאל בכלליו כ"י מדברי הריטב"א בחידושיו לשבועות פ"ג:

כד. **ואימא**. זמנין פריך ואימא ואימא ולאו פירכי ממש נינהו אלא לברורי מילתא דרך קושיא ותירוץ. רבינו בצלאל בכלליו כ"י מהריטב"א בחידושיו ריש מגילה בההיא דואימא תליסר וכו'. ועתה מחדש נדפסו חידושי הריטב"א למגילה ועיין בדבריו ובדפוס יש איזה ט"ס:

כה. **ותנא תונא**. בסמוך אות טו"ב. הבאתי כלל משיטה מקובצת קמא בקצ"ר אמיץ והן עתה שבאו לידי כללי רבינו בצלאל כ"י הן כל יקר ראתה עיני כי מ"ש בשיטה מקובצת קמא מספר החכמה לרבינו ברוך הדברים בקצור ובכלליו הביא דברי רבינו ברוך במילואותם. ואחרי החיפוש ראיתי שכבר אשר מצא חיי"ם קדם וזכה במציאה הרב הגדול מהרש"א בספר גופי הלכות אות רט"ו אשר העלה ואשר הביא דברי רבינו בצלאל בזה בשלימות ואין צורך לכפול הדברים:

ומ"ש רבינו ברוך דרש"י פרק הערל דף ע"ו דאמר רב ששת תניתוה כתב ה"ג תנינא וטעמו משום שהיא בריתא בנסחת פירש"י דקמן ליתא להאי לישנא דרש"י. ואשכחן בסנהדרין דף נ"ה ע"א אמר רב ששת תניתוה על בריתא וכן היא גירסת הר"ן בחידושיו ורש"י לא כתב מידי. ומה שנראה קצת מדברי רבינו ברוך דרש"י שינה את טעמו דבחולין דף ך' ע"א כתב דלא פריך מבריתא דת"כ ושם דף ס"ו ע"א כתב דת"כ היה שגור בפי כלם ואח"כ הביא מפרק הערל דף ע"ב ראיתי לבן פדת וכו' בת"כ וכו' וכתב דיש גורסין בריתא

היא עכ"ד הנה רש"י ז"ל בפרק הערל שם דף ע"ב גריס כנסחא דקמן בתורת כהנים כמו שיראה הרואה מפירושו. ולשינוי דברי רש"י דחולין אשר העיר רבינו ברוך אפשר לומר דמסוגית הערל דף ע"ב הנזכרת משמע דבימי רבי יוחנן עדיין לא היה מפורסם ברייתא דתורת כהנים וטעמא דרב סידרה ולכך נקרא הת"כ ספרא דבי רב וכמ"ש הרמב"ם. והתם פ"ק דחולין שקיל וטרי אבני רבי חייא דחזקיה בן רבי חייא רבו של רבי יוחנן כידוע ומשום הכי כתב דלא פריך מברייתא דת"כ דבימי בני רבי חייא לא היה מפורסם. אמנם בדף ס"ו על סתמא דתלמודא קאמר דהיה שגור בפי כלם:

ולפי זה נתחסם האי כללא דעל ת"כ מצי הש"ס לומר ותנא תונא דאחר זמן רבי יוחנן רמו אנפשייהו להיות הת"כ שגור בפיהם. כי הגם דבשיטה מקובצת כתב זה בפשיטות על שם רבינו ברוך דגם על ת"כ נאמר ותנא תונא מ"מ מעיקר דברי רבינו ברוך שהעתיק הרב גופי הלכות מכללי רב"א משמע שהיה מפוקפק אצלו ומה גם דברישא כתב בפשיטות ולא נהירא. אמנם לפי מ"ש בעניותנו לישב דברי רש"י אין כאן עוד פקפוק:

ואחרי כתבי מידי עוברי בהעברה בעלמא ראיתי בספר הנחמד יד מלאכי דף נ"ה ע"א שהובאו שם דברי הרב החסיד מהר"י ן' סאמון זלה"ה ושם כתב דרש"י אינו סובר כהרמב"ם דספרא דבי רב חיברו רב וכו' ע"ש באורך וגם לפי דבריו סליק שפיר מאי דכתיבנא ומעין דברינו כתב הוא ז"ל ומדברי רב שרירא שהביא הרב המחבר דף נ"ד מוכח ומבואר דגריס ביבמות כנסחתנו ודוק כי קצרתי:

כו. **וא"ו במקום או**. ראיתי בכללי רב"א כ"י שכתב. לפעמים האמורא אעפ"י שסומך הענין באות וא"ו או קתני כדאשכחן בתנא גבי חלץ ועשה מאמר. רש"י ז"ל קמא דף ט' ע"א וכן פירש רשב"ם פרק בית כור דף ק"ז ע"א. והרשב"א והר"ן חולקים שם דלא אמרינן בדברי האמורא שהוא"ו הוא כמו או אבל בדברי התנא אמרינן עכ"ל:

ז"ך. **ולחייב**. זמנין דפירושו ולפטר כללי רבינו בצלאל אשכנזי כ"י משם התוספות פרק כיצד הרגל דף כ"ג ע"א:

כח. **ודילמא**. כבר בשארית יוסף למהר"י ן' וירגא בנתיב הקושיא כלל י"ו כתב דמצינו ודילמא שהוא קושטא דמילתא ומטי בה מהר"ן והרשב"א ע"ש וכן כתב רבינו בצלאל בכלליו כ"י מדברי הר"ן והרשב"א הנזכרים והוסיף עוד דברי הריטב"א בחידושי עירובין פ"ק שכתב ודילמא תבנית היכל כתבנית אולם האי דילמא דוקא הוא דאי לא היכי מקשה מיניה על הספק ואשכחן בתלמודא טובא דילמא דר"ל ודאי במסכת נדרים ובמקומות אחרים:

כט. **ולאו מילתא היא**. מצינו בתלמוד שאומר ולאו מילתא היא שפירושו שלא אמר אמורא הנזכר דבר זה מעולם. כללי רבינו בצלאל אשכנזי ממציעא פרק המקבל:

ל. **והלכתא**. הכי אמר רבינו בצלאל אשכנזי בכלליו כ"י. לפעמים מביא התלמוד דברי אמורא אחד ואחריו אומר והלכתא בהפך מדברי אמורא ההוא והוי ממסקנא דמילתיה דההוא אמורא. כן כתוב בתוספי הרא"ש ז"ל פרק חזקת על ההיא דאמר רבא לא אמרו אלא בשדה סתם אבל בשדה זו וכו' והלכתא בכלהו תלייוהו וזבין זביניה זביני דהוי ממילתיה דרבא. וכן פרק מצות חליצה והלכתא עד שתביא ב' שערות הוי ממילתיה דרבא דאמר לעיל מינה בסמוך עד שהגיע לעונת נדרים וכן פ"ה התם מכח קושיא אחת. וכן פרק כל שעה גבי הנהו סכיני דפסחא וכו' דאמר רב אשי קתייהו בטינא וכו' ומסיק רב אשי גופיה אידי ואידי ברותחין ע"כ:

לא. **והלכתא**. כי קאמר הש"ס והלכתא במידי דלאו עיקריה התם אלא הוזכר בדרך אגב צריך טעם אמאי קאמר והלכתא כי ההוא דפ"ק דכתובות דף ז' ע"ב והלכתא המזכה לעובר לא קנה שאינו שייך התם דלא אמר אלא לפרסומי מילתא כדא"ל שמואל לרב חנא בגדתאה פוק ואייתי לי עשרה ואימא לך באפייהו המזכה לעובר קנה כי הן לא הובא אלא לומר דזמנין לחדש דין מפרסם הדבר בי עשרה. ואמאי התלמוד קאמר התם והלכתא. בשיטה מקובצת שם מישב הדבר דאתמר לצורך סוגיא דהתם ע"ש ודוק:

לב. **והלכתא**. אין שיטת התלמוד לומר והלכתא אחר דברי אמורא שהוכיח הפך ומבלי שידחה הוכחתו יאמר והלכתא הפך האמורא. הר"ן בחידושי סנהדרין עמ"ש שם אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין וכו' והלכתא פשרה צריכה קנין וע"ש מה שפירש בסוגיא מכח זה. ומשם התוספות כתב דמכח זה דחו גירסת הס' ע"ש באורך:

לג. **ומה ראית**. כתב רב"א בכלליו כ"י לדעת התוספות כל דוכתא דאמרינן ומה ראית הוי פירושו אימא איפכא ולרש"י לפעמים הוי פירושו ומאי שנא. עיין הריטב"א פ"ג דשבועות ובתוספות בשבועות דף כ"א ע"ב עכ"ל ועמ"ש התוספות בעירובין דף ל"א ד"ה ומה ראית והביאו הרב יבין שמועה כלל תע"ה ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן פתח עינים במסכת ביצה על דף י"ג ע"ב ודוק ולפום ריהטא נראה בחידושי הריטב"א לשבועות שנדפסו מחדש דף צ"ח מהספר דלרש"י ומה ראית תמיד פירושו אימא איפכא ולתוספות יש לפרש ומאי שנא ונתחלפו השיטות לרבינו בצלאל ע"ש ודוק:

לד. **והאמר אמורא פלוני**. זמנין דמקשה התלמוד והאמר אמורא פלוני ולאו מההוא אמורא קא מקשה אלא ממסקנא דתלמודא דקא מסיק מיד בתר מילתיה דההוא אמורא והלכתא וכו' קא מקשה והא דמייתי מילתיה דההוא אמורא משום דהוא התחיל בההוא

פסקא ורישא דמילתא נקט. רבינו בצלאל אשכנזי בכלליו כתיבת יד משם תוספי הרא"ש משם הר"מ פרק חזקת הבתים על ההיא דוהאמר רבא לא כתבינן מודעא אזביני שבדף מ' ע"ב:

מערכת ז

א. **זימנין**. כי קאמר הש"ס משכחת לה דאינו אלא פעם אחת. כן כתב הרב טורי זהב י"ד סימן רנ"א דין א' ומייתי מהש"ס פרק הכותב דף פ"ה. והרב חידושי הגרשוני בהגהותיו לי"ד שם הוסיף תוספת מרובה על העיקר ראו הביא לנו מכתובות דף כ"ה ע"ב וממסכת בתרא דף קס"ד ע"ב וממסכת מכות דף ה' ע"ב עיין במקומות הנזכרים:

ב. **זריז**. הוא מקודם וזהיר בשעתו כן הוכיח הרב יד מלאכי מרש"י בע"ז דף ך' וחולין דף ק"ז והקשה על הרב בית חדש א"ח סימן ר"פ שכתב דזהירות קודם מעשה זהו תורף דבריו בקצור עיין בספרו הנחמד באורך אות רע"ד. ויש להרגיש דאיהו דמייתי מרש"י דחולין אמאי לא מייתי מלשון התלמוד שם בחולין דקאמר בהדיא מ"ט לאו משום דזהיר ולא נגע לא דזריז קדים ומשי ידיה מעיקרא. אלמא לשון הש"ס גופיה קרי בחיל דזהיר בשעת מעשה וזריז קודם וכן משמע קצת פרק כל כתבי דף קי"ח דאמרו אבוך במאי זהיר טפי א"ל בציצית יומא חד סליק בדרגא אפסיק ליה חוטא ולא נחית ולא אתא כמה דלא רמייה עיין שם משמע דזהיר בשעת מעשה וזריז אמרינן בעלמא זריזין מקדימין למצות. והכי אמרינן בנדרים דף ח' שרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה והתם נשבע קודם. ומה שאמרו בשבת דף ך' ושאר דוכתי כהנים זריזין הם דלא אתו לחתוייה כדפירש רש"י שם. הכי קאמר כהנים זריזין הם. ומכ"ש דזהירין בשעתן דלא לחתויי. וההיא דאמרינן בפסחים דף נ' יש זריז ונשכר וכו' התם נמי פירוש מהיר במלאכתו:

ג. **זריזות המשובח**. כמ"ש כהנים זריזין הם וכן ב"ד זריזים הם וכיוצא ושבחו רבנן. היינו שזריז להקדים ולעשות הדבר הידוע ומוסכם בכמותו ואיכותו וענינו. אבל להוליד עצה וענין חדש שלא נתברר אז צריך ישוב ומתון לעמוד על נקודת מרכז הענין באמיתות והמהירות ולהקדים טרם זה הוא שטו"ת מלנאו ומלבר. כן כתבתי אני בעוניי בספרי הקטן דברים אחדים בריש דרוש י"ד דף ס"ט לישובא דקראי ומאמרי רז"ל ע"ש באורך. ועתה אנה ה' לידי ספר קרבן מנחה להרב הגדול מהר"י חאגי"ז זלה"ה וראיתי שכתב כן באות רי"ט שש אנכי שכיונתי לדעת גדול:

ד. **זו ואין צריך לומר זו**. לא קאמר הש"ס אלא מתוך הדוחק וכדמוכח מדברי התוספות בפסחים דף ט"ל ע"ב ד"ה לא שלוקין וביומא דף פ"ד ע"ב ד"ה מכבין ובקמא דף ק"ה

ע"ב ד"ה ושמואל דקשיתנהו לתוספות מאי דקתני זו ואצ"ל זו. וכן ראיתי שכתב בספר הליכות עולם שער ג' פ"ב שכתב וז"ל וזה התירוץ דזו ואין צל"ז אינו מתרץ אלא מדוחק גדול דלא אפשר ליה בלאו הכי עכ"ל וכל זה נעלם מהרב יד אהרן בא"ח סימן שכ"ט עיין בדבריו ודוק. ומ"ש מרן בכללי הגמרא אני בעניי באתי לכלל ישוב"ב דברי קדשו בספרי הקטן שער יוסף דף ט' ע"ג ע"ש:

ה. **זו ואין צריך לומר זו.** אין לומר כי תני בין בין. כ"כ בהגהת דרישה בי"ד סימן כ"ד והביאו הרב שיירי כנה"ג. ואני בעניי זה שנים רבות שהוקשה לי על כלל זה משילהי ראש השנה דתנן בין בין ומוקי לה בש"ס דקתני זו ואצ"ל זו. ואני אמרתי בחפש"י דהירושלמי מייתי למתניתין דהתם בנסח אחר ולא קתני בין בין והכי גרסי הרי"ף והרא"ש וכן נראה דגריס רש"י וא"כ אין סוגיא זו תיובתא לכלל הנז"ל דאימור דהש"ס הוה גריס במשנה כגירסת הירושלמי והראשונים. ואחר זמן רב מאד נדפס ספר קהלת יעקב לרבין חסידא וראיתי בסימן ק"ד דף קכ"ד שהוקשה לו מסוגית ר"ה ומשמעתא דהוריות וכבר כתבתי בעניותי בקונטריס אחורי תרעא ריש דף קע"א דלק"מ גם מסוגית הוריות ע"ש:

ו. **זו אף זו.** לא נאמר בשני תיבות כ"כ התוספות ריש פ"ב דקדושין. ועל דבר זה נבוכים הם באר"ש אחרוני זמנינו וגם מדורות שלפנינו כמו שתראה בספרי הקטן שער יוסף באיזה מקומות כי איש איש ממקומו יצא לטעון על התוספות בזה:

ועתה אמת אגיד שבאו לידי תוספות ר"י הזקן כ"י על קדושין ומדבריו מוכח דלא ס"ל האי כללא דעלה דתנן האיש מקדש בו ובשלוחו דפריך הש"ס השתא בשלוחו וכו' ומכח זה כתבו התוספות דלא משני זו אף זו דבשני תיבות לא נאמר. כתב ר"י הזקן בתוספותיו וז"ל אע"ג דאיכא למימר זא"ז קתני כיון דיודע טעם מפרשו עכ"ל וכן כתב הריטב"א בחידושיו. הראת לדעת שני גדולי עולם דסברי דאף בשתי תיבות נאמר זא"ז כמבואר:

אחר זמן רב ראיתי להרב החסיד מהר"ר שמואל סיריליו תלמיד מהר"י די ליאון בספר כללי שמואל אשר בסוף ספר תמת ישרים שכתב על דברי התוספות הנזכר דיש לומר דעדיפא מינה קמשני וא"צ לומר לא זו אף זו כמ"ש ר"י הזקן והריטב"א ועוד פירש הסוגיא בדרך יפה דלא היה יכול לתרץ לא זו אף זו ע"ש ויאורו עיניך ועמ"ש לקמן במערכת למ"ד בס"ד:

ובכללי רבינו בצלאל כ"י כתב ובחידושי הר"ן ליבמות פ"ק דלא אמרינן זו ואצל"ז אלא בחדא מתניתין עכ"ל והגם שכבר כתבו הרב גופי הלכות אות רכ"ו חזרתי לכתבו דשם כתבו משם הריטב"א ובכללי הרב בצלאל כ"י כתוב הר"ן כמו שהעתקתי:

ז. **זו אף זו וזו ואין צריך לומר זו**. אשכחן במשנה אחת כאשר תראה בריש הוריות דמוקי הש"ס למתניתין דהתם בתרוייהו בזו אף זו ובזו ואצל"ז. וכ"כ מרן בכללי הגמרא דף כ"ט (מספר יבין שמועה) וז"ל וכתבו רש"י והתוספות בריש מעילה דאשכחן דתני תנא זו אף זו וזו ואצל"ז (זו) בהדי הדדי ובריש הוריות מעמיד הגמרא רישא בזא"ז וסיפא בזו ואצל"ז עכ"ל וכ"כ מרן בתשובות הישנות לא"ה בסוף שיטת כתובות ע"ש:

והוינן בה בספרי הקטן שער יוסף דף ט' דמדברי התוספות שם במעילה משמע איפכא וכ"כ בשיטה מקובצת לכתובות על דף ס"ו ע"א משם התוספות דמעילה והריטב"א פ"ק דיבמות דלא תני תרוייהו כי הדדי. ול"ק על התוספות והריטב"א משמעתא דהוריות דסיפא אינהו נינהו החלוקות דרישא ושאניא היא ועוד הארכתי שם בס"ד ועיין בספר גופי הלכות אות רכ"ו:

ח. **זו דברי רב פלוני אבל וכו'**. כתב הרא"ש פרק אלו נערות דבכל דוכתא דאמר הכי היינו זו ולא סבירא ליה והביאו הרב הגדול מהרש"א בספר הבהיר יבין שמועה כלל תקכ"ד ובספר הנחמד הליכות אלי אות שמ"ח ובספר היקר גופי הלכות אות רכ"א ע"ש. ואני הפעוט הוקשה לי דאשכחן דרבי יוחנן אמר על סתם משנה בריש מגילה וריש פרק בני העיר זו דברי וכו' אבל וכו' והוו תרתי דסתרן דממ"ש זו דברי משמע דלא ס"ל ואיהו אמר הלכה כסתם משנה. ושוב ראיתי דעמד בזה הרב המופלא מופת דורני מהר"י בכר דוד בספרו הנהדר דברי אמת בקונטריסים דף מ"ז. ואני בעניי כתבתי קצת בזה בקונטריס אחורי תרעא דף קע"ב ומשם בארה"ה:

ט. **זנות**. אי שכיח עיין במ"ש גאון עזנו הרב משנה למלך פ"ב מהלכות סוטה דין ח' ופי"ט מהלכות איסורי ביאה דין א'. ועיין מ"ש החכם השלם מהר"י כולי המגיה שם. ומדברי הראשונים ביבמות סוף פרק החולץ מוכח דזנות שכיח ע"ש בחון מהם וחקור בהם:

יוד. **זונה**. לפנים בישראל היו קורין לבת יורשת שנשאת לשבט אחר זונה כ"כ רבינו בחיי פרשת מסעי מתרגום יונתן והוא תוספתא הביאה הרב כלי יקר גבי והוא בן אשה זונה דיפתח. ומאי דתהי עלה הרב כלי יקר לק"מ כמו שכתבתי בעניותי בקונטריס צוארי שלל על ההפטרות בהפטרת חקת בס"ד ע"ש באורך. וידידנו אהוב נאמן שמואל בקוראי שמו וה' עמו מהרש"ך נר"ו כה הראני דהרשב"א בתשובותיו ח"ב הנקרא תולדות אדם סימן שס"ג הביא התרגום הלז ע"ש:

יא. **זונין**. רש"י במסכת ע"ז דף נ"ה פירש ישראל היה ומהר"ש אידל"ש בחידושי אגדות שם פקפק על זה וכתב אם קבלה נקבל. ויש מי שהביא ראיה לרש"י ויש לדחות כאשר אר"ש בשב"ט פי ותשב בפתח עינים שם בס"ד:

יב. **זקן**. בזבחים דף י"ב ע"ב עלה דתנן אמר שמעון בן עזאי מקובלני מפי ע"ב זקן קאמר הש"ס למה לי למתני ע"ב זקן דכלהו בחדא שיטתא קיימי ופירש"י למה לי למתני זקן ליתני זקנים. בחדא בישיבה אחת היו יושבין וכלן היו כאיש אחד. ואחר שנים רבות האיר וזרח ספר הבהיר קהלת יעקב להרב החסיד זלה"ה וראיתי בחלק לשון חכמים אות רכ"ח דמייתי לה מרש"י פ"ג דידים והוא ט"ס. כי רש"י אין בידינו פירוש למשניות זרעים וטהרות וגם רבינו שמשון שם לא כתב מזה כלל. ונראה דהלשון דמייתי הוא מרבינו עובדיא פ"א דזבחים אלא דיש קצת ט"ס. והוא קרוב ללשון רש"י הנזכר:

יג. **זרע אברהם גרים בכלל והנודר מזרע אברהם אסור בגרים**. כן כתב הטור בי"ד סימן רי"ז ותמהו הרב בית חדש והרב טורי זהב דלא נמצא מקור לזה ותימה עליהם ועל כמה אחרונים איך נעלם מהם מ"ש הרא"ש בפירושו על משנה זו בפשיטות דאסור בגרים דכתיב כי אב המון גוים נתתיך. וא"כ הטור ז"ל מבית אביו למד שאביו הוא הרא"ש כתבה בהדיא בפירושו הנדפס בש"ס בנדרים בכל דף כידוע ובמקום אחר הארכתי בענין זה בעניותי בס"ד:

יד. **רבי זירא ורבי ירמיה**. כתב הרב מעדני מלך פרק כיצד מברכין סימן ל"ה דלא היו בזמן א' והביאו הרב מהר"ש אלגאזי בכללים שבסוף ספר לחם סתרים. ואני תמיה על תרין אריוותא דאורייתא איך נעלם מהם כמה מקומות דמוכח בהדיא דרבי זירא ור' ירמיה היה להם ישיבה אחת בעולם והיו בזמן אחד. ובשם ה' אלהינו נזכיר קצת מקומות בש"ס דמפורש דהיו בזמן אחד כאשר עיניך תראינה מ"ש בנדה דף מ"ב ע"א א"ל ר' ירמיה לרבי זירא בירידה אמאי טמאה וכו'. ופ"ק דשבת דף יו"ד ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא וכו' ובנדה דף כ"ג ע"א בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא וכו' עד כאן הביאו רבי ירמיה לרבי זירא לידי גיחוך ולא גחיך. וכ"כ התוספות בגיטין דף י"א ע"ב וחולין דף י"ג דרבי ירמיה חבירו דרבי זירא. ובפסחים דף מ"ח ע"א אמרוה רבנן קמיה דרבי ירמיה ורבי זירא. ובמציעא דף פ"ה ע"ב א"ל רבי ירמיה לרבי זירא. וברכות דף מ"ח ע"א אמר רבי זירא בעאי מיניה דרב יאודה וכו' א"ל ר' ירמיה שפיר עבדת דלא איבעיא לך וכו' ובכריתות דף טו"ב ע"ב וברכות דף ל' ע"ב ובסנהדרין דף ק' ובראש השנה דף י"ג ע"א ושבת דף ע"א והוריות דף ו' ע"א ומנחות דף פ"א סוף ע"ב בכל הני דוכתי מפורש דהיו רבי זירא ורבי ירמיה בזמן אחד ושקלי וטרו בהדי הדדי. והתימא על הרב מהר"ש אלגאזי דהקשה על הרב מעדני מלך מחולין דף י"ז ושפתיו לו יכלא והניחו יתרם כל הני דוכתי כי רבו. וממ"ש פ"ק דשבת ושאר דוכתי רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא משמע דר' ירמיה היה כתלמיד חבר לר' זירא על דרך שכתבו התוספות בגיטין וחולין

שהזכרתי בסמוך. וכן כתבו בהדיא בגיטין דרבי ירמיה היה קטן מרבי זירא:
ואחר זמן רב השמש יצא על הארץ מפני הי"ד שנשתלחה היא היד הגדולה לרבין חסידא הרמ"ך בספר הנחמד יד מלאכי וכעיני עבדים אל י"ד אדוניהם נשאתי את עיני וארא כי באות תקפ"ט השיג"ה יד"ו על הרב מעדני מלך מכמה דוכתי ובכללן אתה מוצא איזה מקומות אשר זכרנו בעניותנו אבל אכתי פשו מאשר רמזנו שלא הביאם הרב נר"ו עיין בדברי קדשו ובמה שכתבנו בעניותנו:
ומצאתי לראב"ן בספרו דף נ"א ע"ב שכתב ורבי זירא שמיה רבי זעירא ומרוב חכמה היו קורין לו רבי זירא לשון זר זהב ולא זעירא לשון זעירות וכן פירש רבינו האיי גאון:
טו. **זעירא דמן חבריא**. רש"י פירש בחולין דף ל"א זעירא דמן חבריא צעיר הישיבה ול"נ דאושעיא זעירא היה נקרא וכו' ע"ש ובתעניות דף כ"ד פירש רש"י משום דאושעיא אחרינא הוה התם ע"ש וכיוצא אתמר בזהר הקדוש סוף פרשת תצוה נהוראי סבא בגין דנהוראי אחרא אית גבן ע"ש וצריך לדעת דיקראו לגדול רבי אושעיא רבה. ולזה יקראוהו אושעיא סתם והכי עדיף טפי שלא לקרות לזה זעירא דמן חבריא וי"ל דתלמיד רבינו הקדוש היה נקרא רבי אושעיה רבה בדורו. ולזה לא רצו לקרות בו בפרק לגדול שהיה בישיבה אושעיא רבה לכבוד תלמידו של רבינו הקדוש. א"נ רבי הושעיא גדול מזה דהוה התם לא היה כל כך חכם ולא רצו לקרותו רבי אושעיא רבה. א"נ דהגדול מזה כבר כמה שנים הוחזק לקרותו רבי אושעיא סתם ולא רצו להוסיף בשמו אך רבי אושעיא זעירא כי בא תמול שלשום ועדיין לא הוחזק לו שם תכף קראוהו אושעיא זעירא ודוק:
טז. **זרת**. הוא אצבע קטנה ומפרשים זרת כמו זערת ומצאתי פירוש מחודש בשיטה מקובצת כתובות דף ה' ע"ב מהש"ס כי זרת היא השניה לקטנה ואצבע קטנה היא קמיצה ע"ש:
טוב. **זרת וגודל הוא שיעור מגלת הגט באורך ורחבו כחצי שיעור זה**. פסיקתא זוטרתא לרבינו טוביהו פרשת תצא והביאה הרב דברי אמת בקונטרס דף כ"ב ע"ד ורמז שם בשבת דף ע"ט ובפירש"י:

מערכת ח

א. **חמשה מקראות שאין להם הכרע**. כתב מרן הקדוש בתשובות אבקת רוכל אשר נדפסו חדשות מעתה סוף סימן ד'. וז"ל ומה שתמהת על ההיא דפ"ק דחגיגה ועל ההיא דחמש פסוקים שאין להם הכרע למה לא הכריעו מפיסוק טעמים שכתב עזרא אין זו קושיא דבפסוק טעמי עזרא איכא כמה מילי דאית בהו פלוגתא בין מערבאי למדנחאי

ובין בן אשר לבין נפתלי עכ"ל:

ואם אמרנו נבא העי"ר אנכי העירותיהו חדא דאמאי לא זכר רבינו שכדבריו כתב הריב"ש בתשובה סימן רפ"ד. ותו לא זכר דהריטב"א בחידושי יומא (דמייתי להו כמה זמני) על דף נ"ב כתב בהא דה' מקראות דהשתא דאיכא פיסוק טעמים נתברר הספק ע"ש והוא שלא כדבריו. והרב יבין שמועה כלל תע"ג מייתי שכ"כ הרא"ש בתוספותיו:

ב. **חיישינן**. כי קאמר הש"ס זמנין דהוי ודאי. כן כתבו התוספות בגיטין דף מ' וכן כתב הרב באר שבע ריש פרק אלו טרפות עיין בדבריהם ועיין להרב כנסת הגדולה בסוף חלק ארח חיים בכללי התלמוד אות קס"ז ועיין בכללי הגמרא למרן דף ק' ע"ב מספר יבין שמועה ע"ש וביבין שמועה כלל שנ"א:

ג. **חכמים עשו חזוק לדבריהם**. הרב החסיד בספרו הנחמד יד מלאכי אות רפ"ז הוכיח במישור דחכמים עשו חיזוק אף בדברים שיש להם עיקר מן התורה. ותמה עמ"ש מרן בכ"מ פ"ג דנדרים דמילי דרבנן שיש להם קצת סמך מן התורה לא אתו לזלזולי בהו ואינם צריכים חזוק וכו' ע"ש. והביא דברי התוספות בבתרא דף מ"ט שכתבו דלא עשו חיזוק אלא בדבר שיש לו שרש מהתורה וכו' והאריך בזה ע"ש וכבר קדמו הרב החסיד בספר המשובח ארעא דרבנן מ"ק אות רנ"ו שתמה על מרן מדברי התוספות דבתרא הנזכרים ואסקיה בצ"ע:

הן אמת דאי לא אשכחן אלא דברי התוספות דבתרא לית אנחנא חשחין דמרן כתבו לדעת הרמב"ם ומה אכפת אם התוספות סברי איפכא דזה יאמר מרן גברא אגברא קרמית שהוא כתב כן לדעת הרמב"ם אשר כח בו לחלוק על התוספות אמנם הרב יד מלאכי הכריח שזה דעת הרמב"ם הפך מרן ע"ש אך לא נתישבתי בדבר גם אשו"ר ברהטי"ם תוך הי"ד ואגב ארע"א:

ד. **חכם ותלמיד חכם**. הרב החסיד בספר יד מלאכי אות ר"ץ יד"ו פתוחה הוא המביא דברי הרב מהר"ש הלוי בי"ד סימן ח'. דשם חכם יורה דהוא מורה הוראה ותלמיד חכם הוא תלמיד בשעת לימודו והוא הביא קצת ראיות לזה וכתב דמהרח"ש שם סימן ט' פליג דכלם נכללים בשם תלמיד חכם ובמחלקת היא שנויה ע"ש:

ואני בעניי אומר דודאי הא והא איתא ברם עיקר שרשוהי דשם חכם ושם תלמיד חכם היינו כמ"ש מהר"ש הלוי וכאשר הביא הרב יד מלאכי ראיות. וכן יש להוכיח נמי מקדושין דף מ"ט על מנת שאני תלמיד ע"מ שאני חכם. ואמרו שם. אין אומרים כשמעון ן' עזאי ופרק הרואה דף נ"ז אמרו ג' ת"ח בן עזאי וכו' והביאה הרמ"ך. וזה שלא כדברי מהרח"ש דאינו יוצא מגדר חכם אלא שם תלמיד לחוד שהרי קרו לבן עזאי וכו' תלמיד

ותלמיד חכם:

כל קבל דנא דבר ה' בפי מהרח"ש אמת דחכם נמי בשם ת"ח מיקרי וכאשר הוכיח הוא מהרח"ש ז"ל מדברי הרמב"ם ומסוגית פ"ג דברכות ע"ש. וכן יש להוכיח ממ"ש בקמא דף מ"א ובשאר דוכתי את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים ופירשו רשב"ם פרק ע"פ והתוספות והרשב"א דבחכם מופלג איירי אלמא חכם מופלג בשם תלמיד חכם יכונה. וכן משמע מאותה שאמרו בגיטין דף ס' אחריהם קורין ת"ח הממונים פרנסים על הצבור ופירש"י ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום והיינו לדון ולהורות כמ"ש הרב מנחת יעקב בקונטריס התשובות אשר שם סימן א' והרי דלחכמים מופלגים קרו ת"ח. וא"כ הרי שתי הסברות יש להם עיקר בש"ס ואיך יכונו יחדיו:

לכן נראה דעיקר שם חכם ות"ח כדתרגמה הרב מהר"ש הלוי. אלא דגם החכמים לפי רוב הענוה נקראו ת"ח וכן תפסו הש"ס והפוסקים קראו בשמותם של הגדולים ת"ח גם כן ודוק ואחר זמן ראיתי מ"ש הרב החסיד בלשון חכמים אות ר"ס ואות תקכ"ו ע"ש:

ה. **חדא ועוד קאמר**. כי משני הש"ס הוי דוחק וכ"ש תרי חדא ועוד דאין לאומרו כ"כ מרן בכסף משנה בהלכות סנהדרין פ"ו דין ג' ע"ש ובבית יוסף ח"מ סימן כ"ה:

אמנם זה חזיתי להתייר הגדול הרב מהראנ"ח בדרשותיו שאסף ובזרועו יקבץ מכמה דוכתי דיש לומר חדא ועוד הגם דלא נאמר בש"ס ע"ש פרשת בחוקותי ועיין להרב כנסת הגדולה בכלליו הבאים סוף חלק ארח חיים כלל ק"ס קס"א קס"ב קס"ג ע"ש שוב ראיתי להרב החסיד הרמ"ך ביד"ו המלאה שתמה על מרן דאשכחן תרי חדא ועוד בש"ס והאריך בזה אות ער"ה ע"ש ומשם באר"ה:

ו. **חלה**. אין לה שיעור מהתורה ומד"ס להפריש א' מכ"ד והנחתום אחד ממ"ח והביאו הרב החסיד אל ארצו ארעא דרבנן מ"ק אות רי"ז:

ודע דהאידנא נהוג עלמא להפריש דבר מועט על פי דברי הרב המבי"ט בתשובותיו ח"ב סימן מ"ז שכתב דעתה אף לכתחילה אינו מפריש אלא כל שהוא. והביאו הרב פרי חדש בלקוטי י"ד סימן שכ"ב וכן מתבאר מדברי הרמב"ם ריש פ"ג דתרומות שכתב גבי תרומה ובזמן הזה שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה יש לו להפריש כל שהו לכתחילה עכ"ל. וכ"כ הרב מהרימ"ט בח"א סימן פ"ה והרב הגדול מהר"ש גרמיזאן בתשובה כ"י ומז"ה מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י והרב החסיד מהר"א אזכרי בספר חרדים ומטי בה משם מהר"י בי רב זלה"ה. וכן עמא דבר כמ"ש הרב פר"ח. ואחר זמן רב ראיתי בספר חדש שמו עטרת תפארת שתמה על הרב של"ה שכתב דחלה בזה"ז כל שהוא בלי ראיה ודעת שום פוסק בעולם והאריך ע"ש בדף אחרון מקונטריס מסגרת טופח וצר

לי המקום שאיני יכול לעמוד בדבריו אבל אינם דברי השל"ה רק מספר חרדים וכבר כתב שם והובא בשל"ה שכך הורו גדולי עולם הרב מהר"י בי רב והרב המבי"ט הלכה למעשה וכן המנהג בא"י וכל זה מפורש בספר חרדים והועתק בשל"ה דף ע"ז ומה לו כי יזעק על השל"ה ואם הרב הנזכר נראה בעיניו איזה חילוק מי ישמע לו נגד גדולי עולם ולעת פנאי בל"נ אעמוד על דבריו:

ואולם רבינו האר"י זצ"ל שער המצות פרשת שלח כתב דגם עתה דלשריפה אזלא ידקדקו להוציא א' ממ"ח על דרך האמת ע"ש אבל לא שמיע לן דשום חסיד ומקובל בדורנו נהג כך. וראה בעיניך מה שדקדק רבינו האר"י זצ"ל שיוציאו א' ממ"ח על דרך האמת ומוכח דעל פי הדין א"צ בהוראת רבנן קדישי ודלא כהרב מהר"ר לוי במסגרתו ודוק:

ז. **חשבון המועדות שבידינו**. הרמב"ם הלכות קדוש החדש פ"ה כתב דבר זה הל"מ הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי הראיה ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבין בו היום עכ"ל. ורבינו חננאל הביאו רבינו בחיי פרשת בא על פסוק החדש הזה האריך להוכיח דהחשבון הזה הוא העיקר מעת אשר נאמר למשה רבינו ע"ה החדש הזה:

וחזה הוית להרשב"א בתשובה כ"י כלל ב' סימן י"ח שכתב דהחשבון הל"מ כדברי הרמב"ם ואפילו בזמן הראיה היו מדקדקים שיהא מכוון לחשבון. וסיים וקבלה בידינו שהסדר הזה תקנו הלל בן בנו של רבינו הקדוש אבל לא ידעתי שום מקום לדבר הזה עכ"ל. גם הרמב"ן בספר המצות כתב שהוא מיסוד הנשיא רבינו הלל וכן כתב הריטב"א בחידושי סוכה על דף מ"ג דרבי הלל יסד החשבון הזה וקדש ר"ח ומועדות ועבר שנים עד יבא מורה צדק וכ"כ בספר החינוך פרשת בא ובספר ארחות חיים דף קי"ו. וכן ראיתי שכתב הר"ן בפירוש ההלכות פרק השולח גבי פרוזבול ובחידושיו לסנהדרין על דף י"א כתב וקבלה בידינו מפי הגאונים שרבי הלל בנו של רבי יהודה הנשיא הוא שעשאן מיסוד הרמב"ן ז"ל עכ"ל וקצת יש להרגיש על הרשב"א שכתב דלא ידע איה מקום דבר זה שהרי הרמב"ן כתב שהוא קבלה מהגאונים. גם מ"ש הרשב"א בתשובה הנזכרת הלל בן בנו של רביוו הקדוש לאו דוקא. ועיין בתשובות הרשב"ץ ח"א סימן קל"ה וקל"ו. ובתשובות מהרלנ"ח:

והן עתה נדפסו תשובות רבינו מהר"י הלוי ן' מיגש תלמיד הרי"ף זכרם לברכה חדשות מעתה וראיתי בסימן קמ"ו שנשאל וז"ל לאיזו סיבה בטלה היום עדות החדש וכבר מצינו במקומות רבים מהמשנה והתלמוד שעדות החדש היתה אחר החרבן וכו' התקין ריב"ז שיהיו מקבלין וכו' ומהו הדבר שבטלה אחר זה ואם הסיבה דידעינן בקבועא וכו' מ"ט

לא נקדש על הראיה ואם הוא בפני הבית נאמר שהמאמרים הנזכרים שהם מורים על עדות החדש היו בלא קדוש. והרב ז"ל אחר שהשיב לשאלת השואל בנתקלקלו הלויים בסוף התשובה כתב וז"ל ומה שחויב בזמן הזה שאין מצטרכין לעשות קדוש על הראיה הוא משום דידעינן בקבועא דירחא לא הוצרכו לקדשו בב"ד הגדול שכבר קדשוהו שמים עכ"ל ודברי השואל ותשובת הרב ז"ל כאשר ירדוף הקור"א הם סתומים. על השואל דנראה שהיה מתעסק בש"ס כמו שהביא ראיות. ובסוף שאלתו על נתקלקלו וכו' היה דור"ש מ"ט בטלה עדות החדש. ויש להרגיש אטו לא ידע דבעי סנהדרין או סמוכים ובטלה סמיכה ואיך יקדשו החדש עתה מבלי סנהדרין או סמוכים. ותו דמביא ראיה מריב"ז שבימיו עדות החדש וגדולה מזו הי"ל להביא שבימי אביי ורבא היו מקדשין ע"פ הראיה כמבואר בראש השנה דף כ"א. ותו מה שצדד דלא היו מקדשין הרי אמרו שם דף כ"ה דאמר רבי לרבי חייא זיל לעין טב וקדשיה ולא נאריך בהערות על השואל. רק נבא העי"ר על תשובת רבינו הרב ז"ל דמלבד שלא הודיעו לשואל דחסריה ליה כמה עיקרים גדולים ניחזי אנן מאי קאמר הרב דטעמא שאין מצריכין לעשות קדוש על הראיה ה"ט דידעינן בקבועא דירחא לא הוצרכו לקדשו בב"ד הגדול והדבר קשה דמאי לא הוצרכו לקדשו בב"ד הגדול לימא דלא מצו דליכא ב"ד הגדול ובטלה סמיכה. ותו דגמר אומר שכבר קדשוהו שמים ומה טענה היא זו הלא הקב"ה מסר הדבר לב"ד אשר תקראו אתם וציוה לקדש החדש וכבר כתב רבינו חננאל רבה דרביה הרי"ף דהחשבון הוא עיקר מעת שנצטוה משה רבינו ע"ה החדש הזה ואפ"ה כתיב אשר תקראו אתם. והא ודאי מדברי רבינו הרב ז"ל מוכח דאין דעתו כמ"ש הרמב"ן דרבי הלל יסד החשבון הזה והוא קדש כל המועדות ור"ח וי"ט עד יבא מורה צדק כמ"ש הריטב"א דהא נ"ט שכבר קדשוהו שמים: **ואפשר** לומר בדוחק דהוא לא חש למשקל ולמטרי בהדי השואל והשיב בקצרה. וכונת דבריו היינו דכבר הוה פשיטא ליה דזו הל"מ דכי איכא סנהדרין קובעין על פי הראיה וכי ליכא סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה כמ"ש תלמידו הרמב"ם וז"ש דמה שאין מצריכין לעשות קדוש עפ"י הראיה הוא משום דידעינן בקבועא דירחא כלומר דכך ציונו ה' שנתנהג על פי החשבון ולא הוצרכו לקדשו בב"ד כלומר שב"ד הגדול כשהיה מצוי יהיו הם מקדשין כל החדשים עד יבא מורה צדק. וה"ט שכבר קדשוהו שמים דהל"מ היא שנתנהג על פי החשבון זה נראה אגב ריהטא משום יתובי דעתא בתשובת רבינו הרב ז"ל ודבריו סתומים וקיצר את הרחב. ואולי שהשואל לא היה בר הכי להאריך ולהסביר לו הדברים וקדם וסלקו בדברות שתים. ובמה שרמזנו דלקדש החדש בעי סמוכים או סנהדרין איכא פלוגתא דרבוואתא כמו שתראה בתשובות אש"ל אלוני מורה הרב מהר"ר

לוי ן' חביב בקונטריס הסמיכה ועמ"ש הרב חוות יאיר בתשובה סימן קצ"ב אות נ"ה:
וסוגיית ר"ה דף כ"א שזכרנו לעיל דמוכח מינה בהדיא דבימי רבא היו מקדשין על פי הראיה הויא תיובתא כלפי סאני דהר"ן והריטב"א ומהרש"ל בדין אי מערבין על תנאי בי"ט והגהות מיימוניות ריש הלכות מגילה דאשתמיט להו סוגיא הנזכר דעד רבא היו מקדשין עפ"י הראיה הפך דבריהם. והדבר מפורש בדברי הרמב"ם ריש פ"ה דקדוש החדש שכתב וז"ל ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון הזה מסוף חכמי הגמרא בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע אבל בימי חכמי המשנה וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אביי ורבא על קביעות ארץ ישראל היו סומכין עכ"ל ועיין בספר יסוד עולם להרב תוכ"ן הרבה מהר"ר יצחק הישראלי חיבור קדמון מזמן הרא"ש ונדפס מקרוב במאמר הרביעי פרק הששי ע"ש באורך:
ח. **חצי הדבר אם הוא ככלו**. יש סוגיות מתחלפות לכאורה והתוספות האריכו בזה והביאו כמה סוגיות ודרשות כגון דפליגי אי שה אפילו מקצת שה ומקצת כסף ככסף וכיוצא עיין מנחות דף י"א ע"ב ובבכורות דף ג' ע"א ועמ"ש הריטב"א בחידושיו למציעא דף צ"ו ד"ה ונשאל לא' מהם ומשם באר"ה ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סימן ל"ו:
ט. **חיסור בשכחת התנא אנו תולים אבל לא חילוף**. הרב באר שבע בסוטה דף ס"ה ע"ב. הרב המגיד פ"י מהלכות זכיה דין י' כתב אין לנו ליחס הטעות להאומר הראשון בין לאו להן שאינו מצוי לטעות כך לכך אמרינן דטעה בפרעון שהוא לאב ונקטיה ליתומים:
יוד. **חיישינן לתקלה לשהות מידי דאסורא זמן י"ב חדש**. מרן בי"ד סימן נ"ז דין ך' פסק דאם רבים הם הנדרסים אסור להשהותם י"ב חדש כדי שלא יבא לידי תקלה. והרב פרי חדש ס"ק נ"ב כתב דעיקר הדין לחוש לתקלה אפילו באחד. והרב מהר"י עייאש בספר לחם יהודה דף ס"ב עמד על דברי הרב פרי חדש הנזכרים והביא כמה ענינים ומסיק דיש חילוקים בזה ע"ש ובספר בית יעקב סימן קנ"ה:
יא. **חסורי מחסרא**. מדברי ספר הקדוש קנה הנדפס מחדש דף פ"א ע"ג מבואר דחסורי מחסרא בכונה קיצר הלשון רבינו הקדוש מהמשנה שלפניו וכל מקום שקיצר רבינו הקדוש את המשנה ואין התלמוד יכול לתרצה חוזרים האמוראים חסורי מחסרא כלומר מחוסרת המשנה משלפניה וכו' והבאתי דבריו בקונטריס פתח עינים מציעא על דף ל"ג ע"ש:
יב. **חסורי מחסרא**. כתבו התוספות בברכות דף ט"ו דאין בשום מקום דקאמר חסורי מחסרא ולאוקומה אליבא דחד תנא ע"ש. והרב מהרש"א בחידושי הלכות הרגיש על

זה ממאי דאמרינן בסוף פרק הכותב כלה רשב"ג וחסורי מחסרא וכו' ע"ש ואני בעניי הרגשתי מעין דוגמא דאמרינן בכתובות דף יו"ד כלה רשב"ג וחסורי מחסרא. ויש ליישב:

יג. **חופה**. יש גדולים שסברו דחופה מדרבנן וארוסה מותרת דבר תורה אך מדרבנן אסורה עד שתכנס לחופה. אך הראב"ד והרשב"א והריטב"א סוברים דחופה דאורייתא כמתבאר ממ"ש רבינו בצלאל בשיטה מקובצת לכתובות על דף ז' מהש"ס ד"ה בברכת ארוסין מאי מברך והוא דף ל"ח ע"ב מהספר דפוס קושטנדינא ע"ש באורך:

ועיני ראו להרב הגדול בדורו מהר"י רוזאניס בספרו הנורא משנה למלך פ"י מהלכות אשות שכתב וז"ל נסתפקתי אי בעינן שיהיו קדושין קודמין לחופה אבל אם קדמה החופה אף שאח"כ קידש לא מהניא החופה הקודמת להחשיבה כנשואה או דילמא כל שהיה שם חופה וקדושין הרי היא כנשואה ולכאורה הצד הא' נראה יותר אך ראיתי להרמב"ן בחידושיו אהא דאיבעיא לן פ"ק דקדושין דף יו"ד תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה נ"מ לכ"ג דקני בתולה בביאה והקשה דלו יהי דתחילת ביאה קונה הא קי"ל פרק הבא על יבמתו דבתר נשואין אזלינן ואסור לכנסה דהו"ל בעולת עצמו ותירץ דמיירי כשכנסה לחופה בלא קדושין וקדשה בביאה דכיון שקנאה בביאה נעשית כאשתו לכל דבר והיא נשואה גמורה בתחילת ביאה וכ"כ הריטב"א ש"מ דחופה הקודמת לקדושין מהני. ובתשובת משאת בנימין סימן תשעים כתב דחופה קודם קדושין לא קנה כלום. ומלבד דנראה שלא ראה דברי הרמב"ן שכתבנו גם הראיה שהביא מריש קדושין אינה ראיה דהתם לא מעטו אלא דחופה לא חשיבא כקדושין ולאפוקי מדרב הונא אבל דחופה קודם קדושין ואח"כ קידש חופה קונה לכל דבר ובספר בית שמואל סימן ס"ג הביא דברי הרב הללו ולא ערער בהם עכ"ל הרב ז"ל קצת בקיצור:

ומה שכתב דנראה דהרב משאת בנימין לא ראה דברי הרמב"ן אני בעניי אומר דמאחר דחדושי קדושין להרמב"ן אפילו בזמן הרב משנה למלך המה בכתובי"ם ולא נדפסו ודאי לא ראם הרב משאת בנימין. וגם חידושי הריטב"א שהיו בדפוס בימי הרב משאת בנימין אפשר שלא נתפשטו בימיו. אמנם קשיא טובא על הראיה שהביא מריש קדושין שאינה ראיה כלל כמ"ש הרב משנה למלך ומילתא דפשיטא טובא:

ואפשר דהרב משאת בנימין כל מעייניו כלפי מי שנהג ליחד קודם קדושין והוו סברי דביחוד זה קנאה ועל זה כתב וז"ל היחוד הזה שקודם חופה וקודם קידושין אינו אלא כיחוד אשה פנויה ולא קני כלום דהא אפילו חופה קודם קדושין לא קני כלום כדאמרינן בריש קדושין וכו' ע"ש וכונתו דחופה בלי קדושין לא קניא כדאמרינן לאפוקי מדרב הונא וא"כ ודאי יחוד זה לא קני בלא חופה ובלא קדושין ודלא כמי שנהג ביחוד זה קודם

קדושין וחופה דסבר דיחוד זה לבד קני. ולא חש הרב לפרש דנימא דכי היכי דחופה קודם קדושין מהניא כשמקדשה אח"כ והו"ל כאשתו וה"ה נימא דיחוד זה ואח"כ חופה וקדושין קני. משום דכבר כתב דהו"ל כיחוד פנויה ולא דמי לחופה וגם סיים דיחוד זה אסור כיחוד פנויה וא"כ מהיכא תיתי דיחוד זה לטובה מצטרף עם קדושין שמקדשה אח"כ ויקנה כמו חופה ואח"כ קדושין ולא הוצרך הרב משאת בנימין לפרש והרי הוא כמבוא"ר:

וכן נראה קצת שהבין הרב בית שמואל שהזכירו הרב מש"ל שם סימן ס"ג שכתב וז"ל ובתשובת משאת בנימין וכו' ויחוד שאמרנו היינו אחר הקדושין אבל קודם הקדושין לא מהני דקי"ל חופה בלא קדושין אינו קונה גם אסור להתיחד עמה עיין שם בתשובות מ"ב עכ"ל עין רואה דבמקום מ"ש הרב מ"ב חופה קודם קדושין כתב חופה בלא קדושין נראה שהבין בדברי הרב משאת בנימין כמ"ש ותכל תלונת הרב משנה למלך מעליהם:

ואל זה אביט להרב שער המלך שהאריך על דברי הרב משנה למלך ודחה ראיתו מדברי הרמב"ן וסיעתיה דמעולם לא כתבו ז"ל דכנסה לחופה בלא קדושין וקדשה בביאה דחשיבא מיד נשואה אלא משום דאע"ג דכנסה לחופה קודם קדושין מ"מ בשעה שמקדשה בביאה הרי באותה שעה היא מסורה לחופה וחופה וקדושין באים כאחד וכמ"ש הר"ן פרק המדיר וכן דקדק הרשב"א פ"ק דקדושין שכתב גבי כהן גדול ובעלה בחופה לשם קדושין לומר דוקא אם מסורה לחופה בשעה שקדשה אמנם בנדון הרב משאת בנימין דבשעת קדושין אין כאן חופה לא מהני כלל זהו תורף דבריו בקצור נמרץ הלא בספרתו נפלאות מתורתו:

ואני בעניי אומר דמכל דברי הרב שער המלך משמע דהרב משנה למלך חולק בדינו של הרב משאת בנימין. לדעתי הקצרה אין הדבר כן שאני אומר דהרב מש"ל אזיל ומודה בנדון הרב משאת בנימין ולא עלתה על דעת הרב מש"ל לומר דיחוד קודם קדושין מהני לקנות האלמנה דודאי הוא כמו יחוד פנויה ואסור ולא דמי לחופה ואח"כ קדושין כמ"ש בסמוך. וכל תלונת הרב מש"ל על הרב מ"ב דמשמע ליה מדבריו דבעינן קדושין קודם חופה. ותו דהרב שע"ה כשדחה ראית הרב מש"ל לא הו"ל לסיים בנדון הרב מ"ב. והול"ל דאם כנסה לחופה ולא קדש ואח"כ בלי חופה קידש בכסף דאינה כנשואה. ואז היה הדבר מכוון כל קבל שדחה ראיתו שהדין הפך הרב מש"ל ואמאי קפץ לנדון חרב מ"ב:

ולעיקר דחייתו יש לומר דנראה מדברי הרמב"ן דכנסה לחופה ואח"כ קדש בביאה הגם שלא היה בזמן החופה שפיר דמי. וכי תימא דגם אם היה שלא בחופה כיון שהיה ביחוד ובא עליה הו"ל חופה וקדושין בבת אחת א"כ אמאי הזכיר הרמב"ן חופה כלל הו"ל

לשנויי בקצרה דידוע דהרמב"ן דייק טובא בלישניה כמ"ש גאוני ספרד ולימא וי"ל דהגם דלא הוה חופה היחוד לביאה בביתו לשם קדושין הו"ל קדושין וחופה בבת אחת כי הדדי כמ"ש הר"ן ואי תחילת ביאה קונה הו"ל נשואה. אלא מוכח מהרמב"ן דאף קדושין שלא בשעת חופה. החופה הקודמת מהניא כמ"ש הרב משנה למלך. ודברי הרשב"א דדייק הרב שע"ה יש לדחות דלרוחא נקט הכי ודינו של הרב מש"ל קיים וצדיק דינו:

ואחזה אנכי להרב משאת בנימין בסימן הנזכר שכתב וז"ל אמנם אותן שנהגו ליחד אחר החופה צ"ל אי יחוד בלא ביאה סגי הנה המרדכי פרק משילין כתב ור"מ פסק דצריך לבוא עליה מבע"י לכן נוהגים ליחדם אחר ברכת חתנים כי אלמנה אין לה חופה ונמצא דאינה נקנית וכו' אלא בביאה וכו' אבל התוספות פ"ק דיומא כתבו דיחוד בלא ביאה קונה וכו' וכן נראה דעת מהר"ם בתשב"ץ סימן תנ"ד וכו' דיחוד בלא ביאה סגי וכו' ודעת הרא"ש הכי משמע שכתב. פ"ק דכתובות אמרו בירושלמי א"ר מני הדא אמרה אלין דכנסין ארמלן בע"ש צריכין למכנס מבע"י שלא יהא נראה כקונה קנין בשבת לפי שאלמנה אין לה חופה ובשעת יחוד של ביאה הוא זוכה במציאתה ובמעשה ידיה הלכך צריך להתיחד עמה וכעין זה כתב הטור וכו' משמע דביחוד לשם נשואין סגי אף בלא ביאה מדכתבו סתם וכו' ואפשר דגם המרדכי לא פליג אכל הנך רבוואתא וז"ש לכן נוהגים ליחד ומשמע שהמנהג ביחוד לבד עכ"ל בקצור נמרץ:

ויש לעמוד בדברי הרב איך העלים עין דהמרדכי כתב זה בשם רבינו מאיר וידוע דהוא מהר"ם מרטנבורק ומדוע לא הקשה דברי מהר"ם אהדדי מ"ש המרדכי בשם מהר"ם עם מה שכתוב בתשב"ץ שהוא ממהר"ם. ותו נעלם מהרב ז"ל כי תוספות יומא הם ממהר"ם כנודע ובכל התשובה חשיב תוספות ביומא ומהר"ם לתרי. וכן אחר דברי התוספות דיומא כתב וכן נראה דעת מהר"ם. ומכל לשונו נראה דנעלם מהרב ז"ל דתוספות דיומא הם ממהר"ם. ומעתה מ"ש בסוף בפירוש דברי המרדכי כדי דלא לפלוג אכל הנך רבוואתא דמ"ש לכן נוהגים ליחד דהמנהג ביחוד לבד והוא מסתפק בזה ולא כתב כן אלא לרווחא דמילתא כנראה מדבריו. לפי האמור הדבר מוכרח דהמרדכי בשם מהר"ם אמרה ויקשה דידיה אדידיה דתוספות יומא והתשב"ץ הם הפך מ"ש המרדכי בשם מהר"ם וצריך לדחוק ולפרש כמ"ש:

ומה שהביא מהרא"ש וכתב דמן הסתם יחוד לחוד קאמר אף כי לא פורש. נעלם ממנו דבפירושא אתמר מפה קדוש הרא"ש בתשובתיו כלל ל"ה סימן ה' דחשיב היחוד כביאה והרי היא כאשתו ע"ש ותשובה הזו נעלמה גם כן מהרב בית חדש שרצה לפרש מ"ש הטור דבאלמנה צריך ביאה ועמ"ש הרב קרבן העדה בתוספותיו ריש כתובות ומשם

באר"ה דנעלם מהאחרונים תשובת הרא"ש הנזכר ודוק כי קצרתי:
ואחרי כתבי ראיתי להרב פרח מטה אהרן ח"א סימן קי"ד שכתב דצ"ל דמ"ש המרדכי פרק משילין כונתו דסגי ביחוד דהרי המרדכי כתבו משם מהר"ם והתשב"ץ ממהר"ם הכי ס"ל ע"ש והיינו כמו שכתבתי בעניותי. וגם מהרב ז"ל נעלם שתוספות יומא הם ממהר"ם וגם ממנו נעלמה תשובת הרא"ש הנזכרת ודוק כי קצרתי:
וראיתי להרב שבות יעקב בח"א סימן ס"ז דרמי ומקשה בחזקת היד על התוספות והרא"ש וסיעתם דמנ"ל דחופה באלמנה אינה קונה דלא יש רמז בש"ס והירושלמי דקאמר אלין ארמלן וכו' היינו משום דסבר דאסור לבעול בתולה בשבת משום חובל ומשו"ה קאמר אלין ארמלן דלא יקדשו ולא יכנסו בליל שבת דהו"ל כקונה בשבת. ויגיד עליו רעו דבירושלמי פ"ק דכתובות קאמר הכי לבתולה נמי דלא יכנוס בשבת אלא מבע"י והאריך הרב בזה וכתב דהרצה דבריו לפני גדולים ואמרו יישר. ואני בעניי אומר דהתוספות והרא"ש וסיעתם גדולי עולם טעמן ונימוקן עמם דודאי באלמנה ליכא חיבת חופה דדעתה אביאה משא"כ בתולה. ותו לא רצו הגדולים לפרש בירושלמי כפירוש הרב שבות יעקב דאי הכי מאי אתא לאשמועינן רבי מונא אלין ארמלן וכו' והרי משנה שלימה כאן שנה רבי אין מקדשין בי"ט ק"ו בשבת ולירושלמי טעמא שאין קונין בשבת כמ"ש הוא ז"ל ואמאי הוצרך רבי מונא ללמד דין זה והא משנה היא זו ואם רצה ללמד טעם המשנה דפרק משילין דקתני אין מקדשין הו"ל לקבוע דבריו בפירוש אין מקדשין ולא לעשות מימרא בפ"ע. גם למאן דגריס בירושלמי אלין דכנסן ארמלן בע"ש לא סליק פירוש הרב שבות יעקב כמבואר. ותו דמריהטא דלישנא דרבי מונא דאמר אלין דכנסין ארמלן צריך למכנס מבע"י משמע דהיה מנהג דכנסין ארמלן ואתא לומר דצריך למכנס מבע"י ומשמע דלא היו זהירין בזה ובא ללמד דצריך למכנס מבע"י ובשלמא לפירושי גדולי המפרשים דהיו מקדשין ועושין חופה בע"ש ובא רבי מונא לומר דצריכי להתיחד מבע"י דחיבת חופה אינה קונה באלמנה. א"ש דזאת לפנים הני דכנסין ארמלן לא ידעו זה. אך לפי פירוש הרב שבות יעקב לא א"ש דזו משנה אין מקדשין בי"ט וק"ו בשבת ואיך היו עושין הפך המשנה פשוטה לפניה אבל לפירושן של ראשונים ניחא כמדובר:
ויהי אחר הדברים האלה והמה בכתובי"ם מצאתי תשובת הריב"ש סימן קל"ה שנשאל על הירושלמי הלז דאמר אלין דכנסין ארמלן וכו' מה הפרש בין בתולה לאלמנה לענין קנין בשבת והשיב הרב ז"ל איברא שאין הפרש בין בתולה לאלמנה לענין קנין אבל הבתולה לא היתה נשאת בזמנם בע"ש כי מ"ש בריש כתובות דבדוכתא דב"ד קביעי בכל יום אשה נשאת בכל יום ביארו המז"ל חוץ מע"ש לפי שאין בית דין בשבת ואיכא משום

אקרורי דעתא וכו' עכ"ל. עין רואה דמפרש הריב"ש כהרב שבות יעקב ואשתמיטיתיה להרב שבות יעקב ולגדולים שהרצה דבריו לפניהם תשובת הריב"ש הלזו דמפרש הירושלמי כדתרגמה הרב שבות יעקב כותיה ולא מטעמיה כמו שנבאר:

ובראש אמי"ר כי חזינא תשובת הריב"ש היה לבי מהסס למען דעת מאי טעמיה דהריב"ש דמפרש הירושלמי הכי כי האף אמנם נימא דתוספות יומא שבידינו הם ממהר"ם ולא נגלו להריב"ש אלא תוספות שאנן שהם תוספות ישנים שבידינו ומשו"ה לא שלטו מאור עיניו בתוספות יומא בפירוש הירושלמי אמנם כמה זמני מייתי מהרא"ש ופ"ק דכתובות בפסקי הרא"ש מפורש הירושלמי הלז. ואם אמרנו נבא העי"ר אנכי העירותיהו דהשתא דאתי להכי אמאי לא פירש דנקט ארמלן דסבר הירושלמי דאסור לבא על הבתולה בשבת משום חבורה וכמו שהוכיח הרב שבות יעקב מהירושלמי. ובתשובות הריב"ש הנזכר יש הגהה בדפוס וז"ל אמר שמואל עוד יש לומר דלמכנס היינו ליחד ואלמנה דוקא אבל בתולה חיבת חופתה קונה ובלא יחוד עכ"ל וכמדומני כי הגהה זו היא מהרב מהר"ש חאקן הלוי שהוא הדפיס תשובות הריב"ש כידוע והוא בר פלוגתיה דמהר"י בי רב ומהר"י טאייטצק וק"ק אמאי אמרה מדנפשיה ולא כתב שזהו פירוש התוספות והרא"ש:

וזה חזיתי להרדב"ז בתשובותיו הנדפסות מחדש בפיורד"א סימן תצ"ו שהביא הירושלמי דאמר אלין דכנסן ארמלן הנזכר וכתב עלה וז"ל ודייקי רבוואתא ארמלן דוקא משום דלית להו חיבת חופה אבל אלמנה חיבת חופה קונה אבל לריב"ש שאלו וכו' והשיב וכו' ונראה שדעתו ז"ל שאין חיבת חופה קונה אלא יחוד וכ"כ הרמב"ם עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתיחד עמה ויפרישנה לו ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והוא הנקרא נשואין בכל מקום וכו' ע"ש עיניך לנכח יביטו דהרדב"ז גלה סודו של הריב"ש דסבר דחופה היינו יחוד אף בבתולה. וא"כ הוכרח לפרש הכי הירושלמי לשיטתו. ורצה לפרש דרבי מונא אמר דינו לכ"ע בין למ"ד דבתולה אסור לבא עליה בשבת בין למאן דשרי ומשו"ה יהיב טעמא דאקרורי דעתא ובהכי נתישבו ההערות הנזכרות שנתעוררנו על הריב"ש. אחר זמן ראיתי תשובת הרדב"ז דפוס ויניציא סימן קכ"א ע"ש ודוק:

וראיתי להרב מהר"א ישראל בספר אמרות טהורות בא"ה סימן כ"ו שהביא ראיה מהירושלמי הזה למה שנשאל הרב פרח מטה אהרן בראשון סימן ל"ה אם מקדשין בלילה ופשיט דמקדשין וכתב הרב מהר"א ישראל דהר"י אור זרוע מסתפק. ובסדר הגט למהר"י מינץ הביא ראיה מפ"ק דקדושין והיא מדף ח' ואינה ראיה דשאניא היא דהתחיל למנות מבעוד יום אמנם יש ראיה מהירושלמי דאמאי נקט דמכנסן ארמלן בע"ש אפילו

בחול יכנס מבע"י דאלמנה אין חופה קונה אלא יחוד ביאה וכי היכי דאין מקדשין בלילה דאין קונין בלילה ה"נ אין יחוד אלמנה קונה בלילה אלא ודאי דקדושי בלילה שפיר ומשו"ה מהני יחוד אלמנה בחול בלילה עכ"ל בקצור:

ומה שדחה לראית הגהת סדר הגט להרב מהר"י מינץ מקדושין דף ח' אפילו לדבריו שהיא דחיה. אשתמטיתיה סוגית פ"ק דקדושין דף י"א דאמרו כגון דקדיש בליליא וזוהי ראית הגהה הנזכרת דהוא כתב סתם פ"ק דקדושין. ועוד נעלם ממנו תשובת הרב מהר"ם די בוטון סימן י"ג דמייתי הני בי תרי בפ"ק וגם יתר האחרונים המדברים בזה. ועוד נעלם ממנו דברי הרמב"ם בעשירי מהלכות אשות דכתב בפשיטות דמקדשין בלילה. והראיה מהירושלמי הלז יש לדחות דזהו גמר הדבר וכמו שאמר בש"ס חופה גומרת וה"ה יחוד באלמנה אחר קדושין הוי גמר הענין ודוקא בשבת אסיר ולא בחול אף אי הדין דאין מקדשין בלילה דשאני קדושין דדמו לתחילת דין ואין ראיה מהירושלמי ברם אין זה צריך ראיה כמבואר:

חוזרנו על הראשונות דינו של הרב מש"ל דאם היה החופה ואח"כ קדושין מהני. וכן כתב הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סימן שב"ע דכך דעתו דאין הסדר מעכב אך כתב דצריך להתישב. וכן הסכים הרב שער אפרים סימן קט"ו והביא ראיה מפרק המדיר והרב שער המלך דחה ראיתו והמעיין יראה דאינה דחיה גמורה:

ומצאתי בספר קצור שבלי הלקט ח"ב סימן פ"ב כ"י שכתב וז"ל ע"י חופה וקדושין פירוש קדושין שהם קודמין לחופה ומשום דזמנין אדם מקדש בברכת נשואין דקדים הכנסת חופה לקדושין תקנו חופה וקדושין והכנסת חופה הוא שמסרוה לחתן בשחרית קודם הברכה עכ"ל ומזה משמע כדין הרב מש"ל ואין ראיה מפירושי הגדולים שהביא רבינו בצלאל בשיטה מקובצת פ"ק דכתובות גבי ברכת ארוסין שלא פירשו כהרב שבלי הלקט דטעמייהו דלא ה"ל לסדר נסח הברכה משום דזמנין קדמה החופה. והו"ל לסדר נסח הברכה כמו שהוא סדר הנכון קדושין וחופה דע"י קדושין היא ארוסה וע"י חופה היא נשואה. ומשו"ה לא פירשו כהרב שבלי הלקט. אמנם לענין דינא אזלי ומודו לדין הרב מש"ל דאין הסדר מעכב כדבר האמור ודוק. שוב ראיתי להמרדכי פ"ק דכתובות סימן קל"ב שפירש כהרב שבלי הלקט והביאו הגהות אשרי ומשמע כדין הרב מש"ל:

יד. **רבי חנינא בן דוסא**. ראיתי להרב יעב"ץ בספר עץ אבות פ"ג משנה ט' שכתב משם הרב כפתור ופרח פרק מ"ד דף ת"ט שר' דוסא בן הרכינס היה אביו של ר' חנינא וכתב עליו כמדומה שטעות הוא בידו שרחב"ד היה בזמן הבית כמ"ש בריש מדרש חזית ורבי דוסא בן הרכינס היה בזמן רבי עקיבא וכו' כמ"ש פ"ק דיבמות זהו תורף דבריו ומה

שהביא מפ"ק דיבמות אינה ראיה דשם קאמר על מדוכה זו ישב חגי והרמב"ם סבר כפשטן של דברים שהוא ראה חגי. ובסדר הדורות דף פ"ז ע"ד כתב מסתפק ר"ח אם הוא בן דוסא בן הרכינס ע"ש:

טו. **חכמים עשו חיזוק לדבריהם וכו'**. לא אמרינן אלא במקום שפירשו כן בפירוש אבל כשאינו מפורש אנן לא אמרינן הכי כן כתב הרב הגאון בעל חוות יאיר סימן ט'. ועיין בחוט השני דף פ"א ע"ש. ולפי הרשום בדעתי אין כל האחרונים מסכימים בזה ועיין בשו"ת מקור ברוך סימן ח"ן:

טז. **חלב בהמה טמאה וביצי עוף טמא**. אסורין מן התורה והאוכל אותם כאוכל חצי שיעור ומכין אותו מכת מרדות הרמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ג דין ו' וזה כמ"ש מרן בכ"מ פ"ב דשחיטה דין ג' דלעולם אימא לך חשב"ע מיתסרי מדאורייתא ומ"ש שאינו ענוש אלא מכת מרדות היינו מפני שלא נאמר בהם לאו עכ"ל דהרי הכא נמי כתב הרמב"ם דחלב טמא וביצי עוף טמא אסירי מן התורה ומכין מכת מרדות. ויש לחלק. ומיהו מכאן קשה עמ"ש הר"ן ריש פ"ד דכתובות דמכת מרדות דמכין עד שתצא נפשו ה"ט דחומר בד"ס מד"ת דהרי הכא אסור מן התורה וכתב הרמב"ם דמכין מכת מרדות. וכיוצא בזה הקשה הרב החסיד בגו ארע"א אות שצ"ט להר"ן מפ"ב דמעשר שני דין ו'. ולפום רהטא אפשר לישב להר"ן דכונת הר"ן אעיקרא דתקנת מכת מרדות דתקון למילי דרבנן מ"מ עד שתצא נפשו היינו טעמא דחומר בד"ס מד"ת דעיקר מכת מרדות אאיסורי דרבנן תקון אלא דהשתא דתקון מכת מרדות אדרבנן גם העובר על איסור תורה דלית ביה לאו תקון מ"מ ולא ראו לחלק ביניהם. ואחר כמה שנים נדפס ארעא דרבנן ועפרות זהב להרב המפורסם מהר"י עייאש ומידי עוברי ראיתי שהאריך בזה ע"ש על אות שצ"ט:

טוב. **חול המועד**. אי מלאכה אסיר ביה מדאוריתא ספרין פתיחו. ועמ"ש רבינו מהר"א ממיץ בספר יראים סימן קי"ג. ומ"ש הרמב"ן בספר הלקוטות שנדפס חדש ממש בריש דף כ"ב מהספר יעוי"ש. והרשב"ץ בתשובות ח"ב סימן ר"י כתב דהסכמת גדולי הפוסקים שאין איסור מלאכת חול המועד אלא מדרבנן. עיין בפנים לקמן בסוף מערכת מ"ם מה שכתבתי ורמזתי שם בס"ד:

חי. **חצי שעור באיסורין דרבנן**. כבר הרב החסיד רב"ה בארע"א אות ר"ס כתב בזה ועמש"ל בקונטריס זה במערכת ב' אות מ"ו. וראיתי במכתב להרב המופלא כמהר"ח ב"ד אבואלעפיא זלה"ה שכתב דהרב מטה יוסף ח"ב סימן י"ח ס"ק ט' אשתמיטתיה דברי התוספות דחולין דף ל"ד ע"ב ד"ה והשלישי. ועמ"ש בספר בני דוד הלכות שביתת

עשור והרב המושלם מהר"ר יעקב שאול בספר הבהיר קול יעקב בחידושים דף נ"ח ע"ג ע"ש ודוק:

יט. **חצי שעור**. אם נשבע שיאכל פחות מכזית נבלה שבועה חלה עליו דחצי שעור אינו מושבע עליו מהר סיני כמתבאר מדברי הרמב"ם ומרן כסף משנה פ"ה דשבועות. וחמות"י ראיתי או"ר יציב"א בארע"א מ"ב אות ע"ב שכתב על זה וז"ל ומכאן תשובה מוצאת למה שראיתי להרשב"ץ בתשובה ח"א סימן קמ"א שתמה על הרמב"ם שכתב בספר המצות שרש א' דכל אסורי סופרים הם בכלל לא תסור והעובר על דבריהם עובר על לאו זה דבר תורה ותמה כפי זה אמאי שבועה חלה על דבר שהוא מדבריהם והלא הוא מושבע ועומד על לאו של דבריהם דבר תורה ולפי מה שנתבאר אין מקום תימה על הרמב"ם דאף דדבריהם בכלל לא תסור ואיסורא איכא דבר תורה מ"מ אינו מושבע ועומד מהר סיני ואמטו להכי שבועה חלה עלייהו דומיא דחצי שעור דאסור מדאוריתא ושבועה חלה דאינו מושבע עליו מהר סיני עכ"ל:

ולי ההדיוט אין הנדון דומה לראיה דבשלמא חצי שעור שפיר מצי למימר דאינו מושבע מה"ס דכי נשבע היה על גופי תורה ולא עלה על לב חצי שעור. אמנם הכא לא תסור הוא מצוה מתרי"ג כמו שמנאה הרמב"ם בספר המצות לאוין שי"ב וכ"כ בריש הלכות ממרים ולא רבו עליה וא"כ ישראל דנשבעו לקיים תרי"ג מצות בכלל ופרט נשבעו על לא תסור. ופירוש לא תסור מכל אשר יגידו רבנן בגזרותיהם וסייגיהם ותקנותיהם ונמצאו שנשבעו על כל לאוין מדבריהם ועל זה הקשה הרשב"ץ דאיך שבועה חלה עליו:

אמנם אפשר ליישב קושית הרשב"ץ דיש לחלק בין היכא שנשבעו לקיים מצות דאוריתא בפרטות וגם ידעוה בשם לאותה מצוה דאוריתא וכן לכל אחד מתרי"ג. להיכא דהשבועה היתה בכללות ולא ידעוה כגון לא תסור דנשבעו לקיים כל אשר יגזרו ב"ד בכל דור ודור שזהו בכללות וגם לא ידעו הגזרות והסייגים והתקנות שיגזרו רז"ל בכל דור כטוב בעיניהם. ובכי האי גונא לא מיקרי מושבע ועומד מה"ס כיון דהיה בכללות וגם לא ידעו אותם הגזרות שעתידים לגזור ולכן שבועה חלה עליו (עבר"י א"ח קכ"ד):

ומה שהקשה הרב א"ד על הרב ש"ך סימן רל"ט עפ"י הקדמה זו לכאורה דברי הרב ש"ך קשים מחמת הדין עצמו דקאי ביה. ודעת מרן נראה כמ"ש הרלנ"ח שם סימן ק"ג למסקנא והוא כמו פשר דבר וכן הסכים הרב כנה"ג ע"ש באורך. ואחר זמן ראיתי מ"ש הרב מהר"י עייאש במ"ב על אות ט' והיא אות ה' שלו שתמה על קושית הרב ארעא דרבנן הנזכרת על הש"ך הנזכר והרואה יראה שקושית הרב א"ד קושיא ולא העלה מזור כי יתן את רוחו המעיין יבין ודוק כי קצרתי ועיין בתשובות רבינו מהר"י ן' מיגש שנדפסו

מחדש סימן קמ"ח ודוק:

ואעיקרא דמילתא הרב לב שמח והרב קנאת סופרים כתבו דאין כונת הרמב"ם כמו שהבין הרמב"ן דדעת הרמב"ם הוא דאינו עובר על לא תסור אלא הממרה דבריהם כזקן ממרא וכיוצא בו וכמ"ש לפנים לקמן מערכת למ"ד אות טו"ב ע"ש. ובמונח זה תירצו מה שהקשה הרמב"ן וקושית הרשב"ץ על הרמב"ם בזהר הרקיע ע"ש באורך:

כ. **חינוך לקטן במצות**. אם הוא חיוב לאביו דוקא או לאמו ג"כ או לאחר איכא פלוגתא דרבוואתא כמבואר בתוספות שאנץ והם תוספות ישנים דיומא שבידינו וע"ש בשילהי יומא ותשובות מהר"ם בר ברוך קובץ קטן סימן ק"ק והרב תרומת הדשן סימן צ"ד ועמ"ש האחרונים ומה שכתבתי אני בעניי עבר"י ומחב"ר א"ח סימן שמ"ג בס"ד:

כא. **חגיגת ארבעה עשר**. פלוגתא אי הוי דאוריתא וכבר כתב כן רב"ה בארע"א מהדורא קמא סוף אות רס"ב ומהדורא בתרא אות פ"ו ועמ"ש הרמב"ם פרק עשירי מהלכות קרבן פסח דין י"ב והרב מלכי בקדש בביאורו להלכות ק"פ האריך מאד בזה ע"ש דף ע"ז. ואני בעניי כתבתי קצת בזה בהגהותי בס"ד ע"ש:

כב. **חזותא אי מילתא היא**. בעיא דלא אפשיטא פרק הגוזל קמא ובדרבנן לקולא ובדאוריתא לחומרא ועיין הר"ן בתשובה סימן ע' עכ"ד הרב א"ד אות רל"ו ועמ"ש הרב פר"ח סימן ק"ב ומ"ש לישב דברי תשובת הר"ן הרב גדול הדור מהר"ח אבואלעפיא זלה"ה בספר הבהיר עץ חיים בלשונות דף ח' ע"ב ועמ"ש הרב בני יעקב בתשובות סימן ג' ע"ד הר"ן והפר"ח באריכות:

כג. **חצי שעור אבר מן החי אי שרי להושיט לבן נח**. נסתפק בזה הרב פרי מגדים בחלק משבצות זהב סימן ס"ב ס"ק א' והדר פשטה דהוי פלוגתא דרבוואתא דהרמב"ם פ"ט מהלכות מלכים סבר דבן נח חייב בכל שהוא שלא ניתנו שעורים אלא לישראל וא"כ אסור להושיט חצי שעור לבן נח. אבל התוספות בחולין דף ל"ג ע"א ד"ה אחד מוכח דסברי דלבן נח בעי כזית ע"ש באורך:

ודע דבתרגום המיוחס ליונתן פרשת וישב כתוב דהשבטים הוו תלשין מן אודניא ומן דנביא ופירש הרב מהר"ם ן' חביב כמ"ש הרמב"ם פ"ה דמ"א דאבר שאין בו עצם כיון דפירש כזית חייב וזו סברת יוסף והשבטים ס"ל כהרמב"ן דבעי עד שיפרוש האבר כבריתו זהת"ד ושמעתי מהרב מהר"ם בן מרגי זלה"ה שהקשה ממ"נ אי דינם כב"נ חייביז בכל שהוא ואי דינם כישראל חייבים משום טריפה כמ"ש הרמב"ם:

כד. **חמץ בפסח במשהו**. הרב החסיד כתבו בגו ארעא אות ר"ך והוסיף לכתבו בתוספת דרבנן אות קל"ד וחמץ נוקשה לדעת הרב תרומת הדשן בפסקים וכתבים סימן קפ"ו שהוא במשהו אך הרב מג"א סימן תמ"ז חלק עליו וסבר דהוי בששים ע"ש ובאחרונים:

כה. **חציצה בלח לא מיקרי חציצה**. זבחים דף ל"ה ועיין במשנה למלך פ"ב מהלכות יוה"כ שכתב דעלה ונסתפג שמא יהיו המים חוצצין בין בגדיו לבשר וצריך להתישב בטעם זה דהא בהדיא אמרינן דאין חציצה בלח עכ"ל הרב החסיד במענה לשון חכמים אות רנ"ה בקצור:

ואני ההדיוט זה לי כשלשים שנה ששמעתי מקשים קושיא זו על הרב מש"ל אז אמרתי בעניותי דכונת הרב מש"ל אינו משום חציצה כמ"ש הרב הנזכר משמו שמא היו המים חוצצין דודאי אין חציצה בלח. אך הכא ה"ט דבעינן שהבגדים יהיו על בשרו ממש ולכן צריך ליזהר ברוח שלא תכנס הרוח בין בשרו לבגדו והיינו משום דהבגד יהיה על בשרו ממש ומשו"ה גם המים יגרמו שלא יהיה הבגד על בשרו ממש וראה בעיניך שהרב מש"ל ברישא דחייש לנימא או עפרורית נקט לשון חציצה. ואה"כ כי יהיב טעמא על המים קאמר שלא יהיו המים מבדילים בין הבגד לבשר ודבריו בדקדוק דבסוף לא אתי מטעם חציצה. והארכתי קצת בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ז"ך בתחלתו ומשם באר"ה:

כו. **חבירו**. אם יאמרו לאדם חבירו בעד רבו כגון שיאמר לאדם חבירך והוא רבו אין צריך למחות למי שקראו לרבו חברו וראיה מפ"ק דביצה דאמרו לר' אליעזר כבר נמנו חביריך עליו והתירוהו כן כתב הרב בית חדש בי"ד סימן רמ"ב. ולי ההדיוט נראה דמהתלמוד שמעינן תרתי דאם איש את רעהו הם המדברים ואחד אמר לרעהו והזכיר רבו בלשון חבירו אין השומע מחויב למחות ולומר אינו חבירי אלא רבי. וגם יש ללמוד דאם תלמיד מדבר עם רבו ומזכיר לו רבה דרביה אין לומר לו רבך אלא חבירך וזה הוא תלמוד ערוך בראש השנה דף ל"א דאמרו שם כיון דתלמידיה הוא לאו ארח ארעא למימר לרביה רבך. וכן כתב בספר החסידים סימן ט"ו ע"ש:

וממוצא דבר יש ללמוד הדין הראשון דאם מזכיר לרעהו רבו בלשון חבירו א"צ למחות דאי אמרת דצריך למחות ולומר הוא רבי ואינו חבירי א"כ רבי אליעזר היה לו לומר כך כשא"ל נמנו עליו חבירך לאו חבירי אלא רבותי דנהי דתלמידיו משום כבודו אמרו חבירך. מ"מ הוא לכבוד רבותיו הי"ל לומר לא כי אלא הם רבותי ומדשתק ש"מ דאין צריך למחות והגם דיש לדחות כאשר המעיין עיניו רואות מ"מ הולך ביושרו אזיל ומודה. ומיהו נראה דכשאינו רבו אלא ישב באחיו ידבר ובין רעהו יזהר לומר רבך למי שהוא

רבו דחבריה דהגם דתנן וכבוד חבירך כמורא רבך זהו במה שנוגע לכבוד חבירו בעצמו לא למעט כבוד רביה דחבריה ודוק:

זך. **חלפתא**. אביו של רבי יוסי סתם וכמ"ש רש"י בשבת דף קט"ו ובקמא דף ע' ורשב"ם בתרא דף נ"ו ורש"י במעילה דף י"ז ושאר דוכתי וכן נראה מהש"ס. וראיתי להרב הגדול מהר"ש אלגאזי בהליכות אלי אות ע"ה על דברי רש"י בקמא דף ע' שכתב חלפתא אביו של רבי יוסי שכיוין לשלול דלא הוי אבא חלפתא התנא דמייתי במציעא דף צ"ד עכ"ד. ויותר צודק פירוש זה בדברי רש"י בשבת דף קט"ו וספ"ד דמעילה דשם לא תפס בתיבת חלפתא כמו בקמא אלא כתב שם אבא חלפתא אביו של רבי יוסי ע"ש. וקצת נראה מדברי הרב מהרש"א הנזכר דאביו של רבי יוסי לא נקרא אבא חלפתא אלא רבי יוסי בנו קורהו אבי חלפתא. ולכאורה מסוטה דף ל"ד דקתני א"ר יהודה אבא חלפתא ורבי אלעזר בן מתיא וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים וכו' מוכח דקורא לאביו של רבי יוסי אבא חלפתא דהני תנאי הם חביריו של אביו של רבי יוסי:

וזה חזיתי להרב החסיד במענה לשון חכמים אות ק"ט שהקשה דאיך ר' יוסי קרא לאביו בשמו אבא חלפתא וכו' ע"ש ונעלם ממנו מ"ש רש"י פרק חלק והביאו מור"ם בהגה סימן רמ"ב דהא דאסור לקרות לרבו בשמו היינו שמו לבד אבל מותר לומר מורי פלוני. והוא מקרא מלא אדוני משה כלאם. וכן הדין באביו דאם אומר אבי פלוני שרי וכ"כ המפרשים:

כח. **חזקת שליח עושה שליחותו**. עמ"ש הרב החסיד בארעיה אות רכ"ה ועיין מ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף י"ד סימן של"א ועמ"ש הגאון מהר"ר יחזקאל נר"ו בשו"ת נודע ביהודה אה"ע סימן ב', ומה שהאריך בדברי גאון עזנו הרב משנה למלך פ"ד דבכורות:

כט. **חלוצה לכהן**. דרבנן וקרא אסמכתא כמ"ש ביבמות דף כ"ד הן לו הובא בגו ארע"א אות רל"ט ועמ"ש אני בעניי בפרט זה בספר הקטן ברכי יוסף אבן העזר סימן ו' אות [ב]:

ל. **חסורי מחסרא**. כתב רב"א בכלליו כ"י כשאומר חסורי מחסרא יותר נח לו להכניס בחסרון נושא אחר שלם עם גזרתו ולא להכניס בחסרון נושא א' בלבד ותהיה הגזרה חוזרת על הנושא הכתוב ועל הנושא החסר דלא הוה משתבש כלי האי דלחסר פלגא דבבא. מהרשב"א בר"פ הספינה וז"ל על ההיא דתניא ספינה נקנית במשיכה ר' נתן אומר ספינה ואותיות נקנות במשיכה ובשטר ובגמרא עלה אותיות מאן דכר שמיהו חסורי מחסרא והכי קתני ספינה נקנית במשיכה ואותיות במסירה איכא למידק אמאי מחסרינן לה לבריתא כולי האי דכלה בריתא לא תני בה מסירה לא בדרבי נתן ולא בת"ק

אלא משיכה ואמאי לא קאמר הכי קתני ספינה ואותיות במשיכה נ"ל דמדקתני בדת"ק ספינה במשיכה ולא תנא אותיות בהדה אע"ג דמחסרינן לה משמע ליה דאחרינא דלאו בדינא דספינתא הוא דחסר מינה מאן דשבשה ותני לה ולא תנא אלא חדא בבא מיניהו דאלו תרוייהו בחד דינא איתנהו ותנא בחד בבא כרך ותנא להו לא הוה משתבש כולי האי דלחסר פלגא דבבא ולפיכך אוקמא בדינא אחרינא עכ"ל הרשב"א ז"ל:

לא. **רבי חנינה ורב הלכה כמי**. פלוגתא דרבוואתא וכבר האריך בזה הרב החסיד בספר הבהיר יד מלאכי אות תקנ"ז ובראשית מאמר הביא מספר המכריע סימן נ"ה שכתב בשם רבינו חננאל וקי"ל כר' חנינא דרב לגבי ר' חנינא תלמיד הוה וכן מצא להרמב"ן בחידושי גטין שנדפסו מחדש שכתב גם הוא כן בשם רבינו חננאל ואע"ג דאחר זה כתב בשם רבינו שמואל בן חפני גאון שבעל מתיבות כתב דכל רב ורבי חנינה הלכה כרב הרי כתב עליה ולא ידענא טעמיה עכ"ל ויש להעיר דאמאי יצא לחפש"י וטרח למצוא בספר המכריע ואחר זה מצא להרמב"ן בחידושיו שנדפסו מחדש והלא הכל כתוב בחידושי הרשב"א לגטין את שגלויים לנו בקומתן ובצביונן לעיני כל ישראל משנת הרפ"ג שם פרק התקבל. ושם בחידושי הרשב"א מפורש דרב שמואל בן חפני הוא דאמר דכל רב ורבי חנינה הלכה כרב. ואינם דברי בעל מתיבות כאשר חשב הרב יד מלאכי. ומ"ש בחידושי הרמב"ן וקאמר דכל רב ורבי חנינה כותנו דרב שמואל בן חפני קאמר. ומעתה מה שכתבתי אני בעניי בקונטריס שם הגדולים ח"א דף נ"ד סוף ע"א דרב שמואל בן חפני לא כתב משם בעל מתיבות רק הם דברי הרמב"ן דאיהו מייתי משם בעל מתיבות ע"ש הן עתה לפי דברי הרשב"א בחידושיו קרוב לשמוע דרב שמואל בן חפני מר ניהו הוא דאמר ובעל מתיבות הכי ס"ל כאשר יראה הרואה. וכפ"ז בעל מתיבות קדם לרב שמואל בן חפני והיה מן הגאונים. וגם עתה ראיתי בספר הזכות סוף דף מ"ה שכתב הרמב"ן ושוב חפשתי בדברי הגאונים ומצאתי לבעל המתיבות שכתב וכו' וסיים קרובים דברי הגאון לדברינו ע"ש:

והנה הרב יד מלאכי תפס במושלם דרבי חנינא רביה דרב והוכיח מהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש דהכי ס"ל מכח ההיא דפרק יום הכפורים דפריך מרב דאזל תליסר מעלי יומא דכפורי אצל ר' חנינא ומשני רב שאני ונראה דהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש גרסי רבו שאני וא"כ רבי חנינא רביה דרב והאריך בזה ע"ש באורך וברחב. ויש להרגיש אמאי לא זכר תניא דמסייע ליה דברי הרשב"ץ ח"ג סוף סימן קל"ה ע"ש. והר"ן בסוף חידושי נדה על דף ס"ט כתב דבמסכת יומא מוכח דר' חנינא רביה דרב הוה ע"ש:

ומאי דהרב תלי זייניה בההיא דיומא וגזר אומר שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש

גרסי רבו שאני וסברי דרבי חנינא רביה דרב. עם האדון הסליחה דאינה ראיה דיש לומר דהני רבוואתא גם הם גרסי רב שאני והכונה שהיה מחמיר על עצמו כדפירש רש"י רק דמהבריתא דנקטה חבירו משמע להו דרבו לא וכמ"ש האחרונים וכאשר כתבתי בעניותי בספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן רו"ת ע"ש באורך. ומדקדוק דברי רבינו חננאל דמייתו רבינו ישעיה והרמב"ן והרשב"א והריטב"א דקאמר דרב לגבי רבי חנינא תלמיד הוה משמע דרב לא היה תלמיד רבי חנינא כלל רק כונתו דלגבי רבי חנינא היה בערך תלמיד וזה פשוט:

לב. **חשד**. מצינו מדאוריתא. הרב מהרד"ך בית י"ז. חדר ט' י'. ובעניני חשד עיין בשו"ת הרב מהר"א ן' חיים ח"ב סימן מ"א וסימן ע'. ובריש ספר בני דוד:

מערכת ט

א. **טעמיה דהך תניא**. כי קאמר בירושלמי כתבתי בעניותי בספר הקטן שער יוסף דף מ' ע"ד דקפיד לומר דהך תניא ללמדנו דאיכא אחריתי דפליג. והרב החסיד הרמ"ך בשפלנו זכר לנו ביד"ו המלאה והרחבה אות אצ"ר ופתח אוצרו ישלח עזרו מדברי הר"ן שכתב מעין דוגמא עיין בדברי קדשו:

ב. **טעמייהו דב"ש אתא לאשמועינן**. עמ"ש הרב חזון נחום פ"ב דאהלות משנה ג' ועמ"ש הרב חסיד שבכהונה בספרו הבהיר יד מלאכי אות רצ"ג ואנא נפשאי אגב רהטאי עמדתי בזה באורך וישבתי קושית מרן בכללי הגמרא דף ך' כפי דעתי הקצרה ושם אתן את דודי אגב ארחאי על יד היאו"ר כמו שכתבתי בעניותי בספרי הקטן פתח עינים שם באהלות דף צ"א ע"א וע"ב בס"ד. ואחר זמן נזדמן לידי ספר באר יעקב וראיתי להרב ז"ל בכלליו כלל ל"ח דף קמ"א האריך הרחיב בענין זה ישלח דברו בכמה דוכתי קבצם כעמיר גורנה ומאי דשפר קדמיה לחלק בין קודם בת קול לאחר בת קול כיוצא בזה כתב מורינו הרב בחזון נחום ולא הונח לי ההדיוט כמ"ש בפתח עינים שם ומידי עוברי על הבאר ראיתי דיש לדקדק בדבריו כאשר המעיין עיניו יחזו:

ג. **טובייאנא דחכימי**. קרי רב עליה דרבי אלעזר בכתובות דף מ' וכתב רבינו בצלאל שם בשיטה מקובצת דף ק"ג ע"א מהספר דר' עקיבא היה להם במקום משה רבינו ע"ה לפי שכבר היתה תורה שבע"פ משתכחת מישראל עד שבא הוא ושנאה והיינו דקרי רב עליה דרבי אלעזר טובייאנא דחכימי לפי שאמר כרבי עקיבא וכיון דהסכים לדעת רבו רבי עקיבא שפיר קרי עליה טוביאנא דחכימי עכ"ד ויצטרף לזה מ"ש במנחות דף כ"ט דמשה רבינו ע"ה בראותו תקף חכמת רבי עקיבא תשש כחו עד ששמע שאמר הלכה

למשה מסיני ואמר להקב"ה יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי ומה גם לפי חכמי המדע דרבי עקיבא כ"ל יקר ראתה עינו. א"כ מי שאמר כרבי עקיבא שפיר נאה לקרותו טוביאנא דחכימי:

ועל דרך זה אפשר דהיתה כונת שמואל דקרי לרב רבי עקיבא לגירסת רבינו ישעיה בקדושין דף מ"ד כלומר דרב הרביץ תורה כרבי עקיבא ובקי בנסתרות ונגלות על דרך רבי עקיבא ומה גם אם רב הוא רבי אבא המוזכר בזהר הקדוש כמ"ש הרמ"ע והבאתיו לעיל במערכת האל"ף בסייעתא דשמיא:

ואשמע אחד קדוש הרב יד מלאכי אות רצ"ד שהקשה על דברי הרב בצלאל הנזכר מגיטין דף כ"ו וכריתות דף י"ג דקרי רב על רבי אלעזר טוביאנא דחכימי ולא הוזכר שם רבי עקיבא. ולק"מ דכיון דידע רב דרבי אלעזר זמנין טובא קאי בשיטת רבו רבי עקיבא כדאמרינן בזבחים דף צ"ג ודף ק"י דרבי אלעזר בשיטת רבו רבי עקיבא אמטו להכי קרי עליה טוביאנא דחכימי אף שבפרט ההוא לא נזכר רבי עקיבא. ואדרבא טפי ניחא כי קרי רב על רבי אלעזר טוביאנא דחכימי כשלא נזכר באותו דבר ר' עקיבא דרב זריז ונזכ"ר דרבי אלעזר ברוח מבינתו מסכים הולך עם ר' עקיבא בענינים אחרים שדיבר רבי עקיבא. וא"כ הכא נמי טעם זקנים טעמו ונימוקו עמו וגדלה חכמתו ודוק:

ד. **טרדא לענין אכילת קדשים**. כתב רש"י ביומא דף י"ד דאסור מדכתיב למשחה ונסתפק הרב משנה למלך ספ"ג דאבל אם הוא דאוריתא או דרבנן. הן לו הובא יציבא בארע"א אות רפ"ה:

ודע דהתוספות חלוקים על רש"י וסברי דמשום טרדא אינו אסור באכילת קדשים כמ"ש הריטב"א שם בחידושיו בשמם וכן הוא בתוספות ישנים שם וכן כתב הגאון מהר"ר צבי אשכנזי בתשובתו סימן קנ"ז מדעתו ע"ש. ומדברי הריטב"א בחידושיו שם משמע קצת דלדעת רש"י הוא איסור תורה ע"ש ועמ"ש עמית בתורה הרב שיח יצחק בשיטתו ע"ש:

ה. **טבילת כלים הנלקחים מן הגוים**. כתב הרמב"ם פי"ז מהלכות מאכלות אסורות דחיובן מד"ס עכ"ל הרב ארעא דרבנן אות רפ"ד. ודעת רוב הפוסקים שהוא מדאוריתא וכן הוא דעת מרן בש"ע סימן ק"כ וכמו שביאר הרב פרי חדש שם סימן ק"ך ס"ק ן' ע"ש באורך:

ו. **טעות סופר**. מה שלא נכתב אמרינן טעות סופר כמ"ש אחריות ט"ס. אבל מ"ש קנין בצואת ש"מ לא אמרינן ט"ס. הרב מהר"ם איסרלאס בעל המפה בתשובותיו סימן מ"ח. ומדברי מרן שם בתשובה נראה להפך. והרב מהר"ם חאגי"ז בספר שתי הלחם סימן א' הביא ראיה לסברת מרן ע"ש:

ז. **טבילת בעלי קריין**. דאוריתא לתרומה וקדשים ואתא עזרא ותקן לדברי תורה וכתבו התוספות דמאי דאמרינן גבי בנייהו דתבר גזיזי דברדא וטבל ההיא לאכול בטהרה. כ"כ הרב ארעא דרבנן אות צ"ד במהדורא בתרא והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו הקשה על רש"י שפירש דבניהו טבל לקריו לעסוק בתורה והרי עדיין לא נתקנה תקנה זו דעזרא תקנה ותירץ דמחמיר על עצמו היה בתורת חסידות א"נ דבניהו גזר ולא קבלו ממנו עד דאתא עזרא ותקן וקבלו ממנו כההיא דמשני פ"ק [דשבת] דהלל ושמאי גזרו ולא קבלו מינייהו ואתו תלמידייהו גזור וקבלו מינייהו עכ"ל ולי ההדיוט תירוץ שני אינו מחוור דאי בימי בניהו היתה תקנה זו לא מבנייהו היתה כי אם מדוד הע"ה או שלמה הע"ה כי במקום מלך אדיר ראש הסנהדרין במה כחו של בנייהו לתקן ולגזור מדעתו ואם דוד הע"ה או שלמה הע"ה גזור ודאי היו מקבלים. והעיקר כתירוץ ראשון דמתורת חסידות עבד כי השב"ח השבי"ח הכתוב לבניהו בכמה מעלות וגם זו בכלל דלא היה חייב לטבול ולא עוד אלא דתבר גזיזי וכו':

וראיתי תרגום דברי הימים בדפוס ושם נאמר דדחקת רגליה על חרדונא דמית ונחית למי השלוח ותבר גזיזי דברדא וסליק ותנא ספרא דבי רב וכו'. אלמא לפי התרגום לאו משום קרי טבל:

ח. **טומאה הותרה בצבור**. כתב הרמב"ם פ"ד דהלכות ביאת מקדש דדחויה בטומאת מת אבל לא בטומאת זבין והקשה הרב החסיד בארעא דרבנן מהדורא בתרא אות ק' משם רבני קושטנדינא עמ"ש התוספות בתעניות דף י"ז ד"ה בעינן שהקשו והלא בלא יין נמי אסורים דטמאי מתים הם ותירצו דטומאה הותרה בצבור והוא תימה דאכתי אסור בעבודה משום זבין:

והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו כתב תמהתי על קושיא זו דאי משום טומאת זיבה אפשר דעיילי וטבלי כדאמרינן התם בגמרא דבפרועי ראש לא גזרו דאפשר דמספר ועייל והתוספות לא הקשו אלא מטומאת מת דלא סגי בטבילה לחודה דבעי הזאת שלישי ושביעי עכ"ל ולכאורה לא ידענא איך נחה דעתו דעת עליון בזה דאע"ג דיכול לטבול בעינן הערב שמש. וטבול יום ששמש עד שלא העריב שמשו הוא במיתה כמ"ש הרמב"ם פ"ד מהלכות ביאת מקדש. ואם נפשך לומר אודי לי מיהת דהוי מחוסר כפרה עד שיביא קרבנותיו ואם עבד עבודתו פסולה כמ"ש הרמב"ם שם והראב"ד בהשגות סבר דחייב מיתה ע"ש ובכ"מ. וא"כ מה מועיל לו הטבילה. ואין לומר דהתוספות ס"ל דטומאת זבין נמי דחויה בצבור דדברי הרמב"ם הם תלמוד ערוך

בפסחים ריש דף ס"ז ושאר דוכתי. ותו דעל הש"ס קשיא דגם אי לא שתו יין אינם יכולים לעבוד משום זבין וצ"ע:

ט. **טיגון בשר בחלב**. יש קצת אחרונים שסברו דאינו אסור מדאוריתא ואני בעניותי כתבתי באורך בזה והבאתי דברי האחרונים והעליתי דהוא אסור מדאוריתא ועמ"ש הרב החסיד במענה לשון בלשון חכמים אות רס"ב ועיין במ"ש הרב פרי חדש בי"ד סימן פ"ז והבאתיו בספר הקטן מחב"ר שם באות י"ד יעויין שם באריכות בסייעתא דשמיא:

י. **טריפה אינה חיה**. ראיתי להרב מהר"ש אלגאזי בספר הליכות אלי אות תשמ"ח שמצא כתוב בשם ספר הארוך דהיינו בטרפות הבא אחר שנולדה הבהמה אבל בטרפות הנולד עמה הגם שהיא טריפה ואסורה מ"מ תוכל לחיות כמה שנים והקשה הרב ז"ל דהתוספות פ"ק דע"ז דף ז' ד"ה ודילמא נתקשו ואע"ג דחיה לאחר מכאן כמה שנים וכן רש"י פרק ר' ישמעאל הקשה קושית התוספות ותירץ דסבר הכא כמ"ד טריפה חיה ואימא דאפילו למ"ד אינה חיה ה"פ ודילמא נח גופיה טריפה הוה פירוש בטרפות הנולד עמו דיכול לחיות כמה שנים ולפיכך חי ועוד האריך הרב ע"ש:

ומשתכל הוית להרב כנסת הגדולה בי"ד סימן נ"ז הגהת הטור אות מ"ו ובתשובות הרב ז"ל הנדפסות מחדש בי"ד סימן ז"ך שעמד בענין זה וז"ל ושמעתי אומרים דהא דטריפה אינה חיה יותר מי"ב חדש היינו דוקא בטרפות הבא לה אחר שנולדה הבהמה אבל בטרפות הנולד עמה יכולה לחיות כמה שנים ואין נראה כן ממקומות רבים בתלמוד ושוב מצאתי בספר הליכות אלי וכו' וצ"ע וכו' ואיברא דהיא קושיא עצומה ונ"ל להליץ וכו' דס"ל דאע"ג דבטרפות הנולד עמו יכול לחיות מ"מ אינה יולדת וכו' אם זכר הוא אינו מוליד וכו' הפן השני דס"ל דלמ"ד דטריפה שנולד הטרפות עמה יכולה לחיות כמה שנים ה"ה שיולדת ואם הוא זכר מוליד דהא בהא תליא אם יכול לחיות מוליד ואם אינו יכול לחיות אינו מוליד וכן נראה מדברי התוספות וכיון שכן לא מצינן לפרושי כי מקשינן ודילמא נח גופיה טריפה ומעיקרא הוה מתחילת בריתו דא"כ קושיא זו נופלת גם כן למ"ד טריפה אינה יולדת דמה תירץ דטריפה מלהחיות זרע נפקא ודילמא נח גופיה טריפה מתחילת בריתו ואע"ג דכתיב אתך בדומין לך עדיין יכולה ללדת ולא ממעטינן לה מלהחיות זרע דהא יכולה לחיות זרע אעפ"י שהיא טריפה כיון שנולדה הטרפות עמו ומסוגית הגמרא מוכח דהאי קושיא ודילמא נח גופיה טריפה לא קאי אלא למ"ד טריפה יולדת וכו' ועי"ל דהסוגיא אי אפשר להתפרש אלא בטריפה שאחר לידה ולא בטרפות שקודם לידה וכו' ודילמא נח גופיה טריפה כלומר ולא נפקא מאתך ולא מלהחיות זרע ואצטריך מכל החי למעוטי טריפה ואי כי פריך נח גופיה טריפה היינו מעיקרא היכי

בעי למימר דמכל החי ממעט טריפה דמעיקרא כיון דיכולה לחיות והוי מכל החי עכ"ל: **וממדב"ר** קדמו"ת נבא העי"ר על הרב כנה"ג דכל הפוסקים כמאן דמנח בכיסתיה דמו מדוע הן קדם אמר מפי השמועה עד שמצא בהליכות אלי שכתב שמצא כתוב משם ספר הארוך. ועד אחרון לא הור"ה גבר איה מקום סברא זו. והרואה יראה שכן כתב באיסור והיתר הארוך סימן מ"ט אות ב' וכן מוכח מדברי הרשב"א בתשובה ח"א סימן צ"ח. וכ"כ הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן קמ"א ע"ש:

עתה אקום להתבונן בהני תלת מילי דמשנ"י הרב ז"ל לקושיית הרב מהרש"א בספר הליכות אלי ואעג ואומר דקושית הרב מהרש"א כך היא דהנה השתא קיימינן בש"ס למ"ד טריפה יולדת ויליף מאתך וע"ז הקשה ודילמא נח וכו' ובהא קשיא להו לרש"י ותוספות דהא נח חיה שני טובא ואינו טריפה וקושיתם במונח דאף דטריפה יולדת אינה חיה ועלה שפיר קמותיב הרב מהרש"א דהכי פריך ודילמא נח טריפה מטרפות שנולד עמו וחי. וכונתו דכי היכי דלמ"ד טריפה אינה חיה ואינה יולדת אמרינן דבטרפות שנולד עמו חי ה"ה נימא דלמ"ד טריפה יולדת אף דסברי השתא התוספות דלדידיה נמי טריפה אינה חיה מ"מ בטרפות שנולד עמו חי. וע"פ זה נסתר"ה דרכו הראשון דחיה ואינה יולדת דהא השתא קאי הש"ס למ"ד טריפה יולדת ומכ"ש טריפה דמעיקרא יולדת ואלו הם דברים פשוטים:

גם אשו"ר הפן השני שתירץ הרב כנה"ג ולי הדל יש להשיב על מה שתירץ דהא בהא תליא דאם טריפה יולדת היא חיה ואם אינה יולדת אינה חיה וא"כ קשיא למ"ד אינה יולדת נמי ודילמא נח טריפה מעיקרא ואע"ג דכתיב אתך יכולה ללדת ולא אימעיט מלהחיות זרע וכו' דהרי כבר כתבנו דכי מקשו התוספות דהא נח חי הרבה הוא למאי דס"ד דאף דטריפה יולדת אינה חיה ועל זה הקשה מהרש"א דאימא דקושיא ודילמא נח טריפה היינו טרפות שאינו מחודש רק נולד עמו למ"ד שהוא חי ומתוך הקושיא מוכח דטריפה שנתחדשה אינה חיה ולחכי פריך דלימא דה"פ נח טריפה דמעיקרא וא"כ מוכח בהדיא דלא תליא לידה בחיות וכפ"ז אמר רב הנח"ה שובר"ת וחלף הלך תירוצו. ותו אפילו כפי דבריו מאי קמשני אימא דכי פריך ודילמא נח טריפה קושיא זו חיילא בכולל בין למ"ד טריפה יולדת בין למ"ד אינה יולדת. ותו דמ"ד דטריפה מלחיות זרע נפקא דטריפה אינה יולדת לא דריש אתך בדומין לך כמ"ש התוספות שם דף ו' ע"א ד"ה והשתא ע"ש ולא שייכא קושית ודילמא נח גופיה טריפה ושפיר קאמר דטריפה מלהחיות זרע נפקא. ותו לדבריו נהי דמתרץ דהתוספות לא פירשו ודילמא נח גופיה טריפה שנולד עמה דמהש"ס מוכח דלא פריך אלא למ"ד יולדת וכו'. וסוף סוף תקשי

על הש"ס אמאי לא פריך על מ"ד אינה יולדת קושיא זו ודילמא נח טריפה דמעיקרא בטרפות שנולד עמה ומאי קאמר דמלהחיות זרע נפיק טריפה וכקושית הרב:

ומאי דקמשני הרב תירוץ שלישי דהיכי ממעט מכל החי וכו' גם על זה יש להשיב דהרי התוספות שם ד"ה אלא למ"ד טריפה יולדת כתבו וז"ל פירוש ולדידיה אצטריך מכל החי למעט טריפה וא"ת טריפה היכי ממעיט מהאי קרא וכו' וי"ל דנפרש לקרא הכי מכל החי שיהא כלו בריא וזריז ולא חולה וטריפה וכו' ע"ש וכ"כ רש"י דף נ"א ע"ש ולפי זה אף דנימא דכי פריך ודילמא נח טריפה היינו שנולד עמו שפיר קמותיב דנימא דמכל החי אימעיט טריפה אף דמעיקרא דה"פ דקרא מכל החי בריא וזריז. והטריפה אף שנולד עמו אינו בריא וטוב. ומאחר שכן לא ריוה צמאונינו הרב כנסת הגדולה בישוב קושית מהר"ש אלגאזי הנזכר דכלהו שינויי דמשני הרב לפי קצורנו אית להו פירכא ככל הדברים אשר ראו עיניך:

ואפשר ליישב קושית הרב מהרש"א הנזכרת דהרי התוספות בד"ה אלא למ"ד טריפה כתב דלמ"ד יולדת כ"ש דסבר דטריפה חיה וכפי זה מוכרח דמ"ש בד"ה ודילמא נח גופיה טריפה ואע"ג שחיה לאחר מכאן וכו' אין כונתם להקשות דכבר כתבו דכ"ש דחיה אם היא יולדת אלא דלפרושי סוגיין כתבו בדרך קושיא ותירוץ והעיקר שבאו לסתור ולדחות התירוץ דהוה ס"ד או שהיה מי שתירץ כך מבעלי החידושין דבאותה שעה לא ידע אך הם פשיטא להו דלמ"ד יולדת היא חיה כדמסקי בפשיטות. וכיון שכן אין להקשות דהול"ל דפירוש מ"ש ודילמא נח טריפה טרפות הנולד עמו דפשיטא להו דלמ"ד יולדת היא חיה ואין כאן קושיא לעשות אוקמתא. הן אמת דרש"י בדף נ"א נקטה בלשון דילמא ע"ש ולכל הדברות אפשר דעדיפא מינה קמשני רש"י ואין צורך לחדש אוקמתות. אבל לדברי התוספות הדבר ברור דאינהו פשיטא להו דמ"ד יולדת כ"ש דחיה:

והריטב"א בחידושיו מסיק דכי פריך ודילמא נח גופיה טריפה הכונה דמה שחיה אח"כ מעשה נסים היה ואין להקשות כמו שהקשה הרב מהר"ש אלגאזי דלוקמה בטריפות הנולד עמו אם איתא דסבר הכי דהרי הרואה יראה דהריטב"א כתב בתחילת דבריו וז"ל ודילמא נח גופיה טריפה הוה איכא דקשיא ליה והא חיה כמה שנים וכו' וכי תימא למ"ד טריפה חיה פרכינן הוה ליה לפרושי הכי בהדיא וכו' עכ"ל וא"כ נימא דגם הריטב"א אפשר שסובר דבטרפות הנולד עמו חי אלא דהוא ז"ל סבר דענין מחודש הו"ל לפרושי הכי בהדיא בש"ס אשר מטעם זה לא רצה לומר דלמ"ד טריפה חיה פריך:

אך יש לדקדק בריש הסוגיא כי קאמר דמכל החי מבעי ליה למעוטי טריפה ופריך טריפה מלהחיות זרע נפקא ומאי פריך נימא דאי מלהחיות לא מעיט אלא טריפה דהשתא אבל

דמעיקרא שנולד עמה חיה ויולדת ומשו"ה אצטריך מכל החי דמשמע בריא וזריז כמ"ש התוספות והא הו"ל להרב מהר"ש אלגאזי להקשות. ונראה דסבר מהר"ש אלגאזי דאף להך מ"ד דטרפות הנולד עמה חיה מ"מ אינה יולדת ומ"ש התוספות דהא בהא תליא היינו דמ"ד יולדת כ"ש שהיא חיה אבל מ"ד חיה אפשר שאינה יולדת. אי נמי דסוגיין להקרבה קאי וכי ממעט טריפה סבר הש"ס דאין לחלק בין טריפה דהשתא לטרפות הנולד עמה דכיון דהוא טריפה ממעיט ודוק בכל מה שכתבנו כי יש לצדד עוד. אחר זמן ראיתי להרב החסיד במדות חכמים אות קכ"ב שעמד על דברי מר זקנו הרב הליכות אלי וכתב דלא ידע מי הוא ספר הארוך ונעלם ממנו שהוא ספר איסור והיתר הארוך וכמש"ל ומה שתירץ לקושית מז"ה אינו מחוור כאשר הרואה יראה ומה שהקשה שם לעיל על מהרש"ל מדברי התוספות פ"ק דע"ז הנזכרים כבר קדמו הרב פר"ח סימן ז"ן ס"ק ו' עש"ב:

יא. **טריפה אינה יולדת.** נסתפק הרב פר"ח בתשובותיו שבסוף ספר מים חיים אי זכר טריפה מוליד ומסיק דכי היכי דנקבה אינה יולדת הכי נמי זכר טריפה אינו מוליד והכי מסיק הרב באר יעקב בי"ד סימן נ"ז ואני בעניי הארכתי קצת בענין זה בספרי הקטן מחזיק ברכה שם בי"ד סימן נ"ז בס"ד יעויין שם:

יב. **טעם.** דרך הגמרא בכמה מקומות שמחזר אחר הטעמים כשיודע שיש לו בו טעם וכשאינו מוצא סיבה וטעם אלא דתנא ושייר שותק ממנו. הרשב"א בתשובותיו חלק שני הנקרא תולדות אדם סימן ת"ג ע"ש:

יג. **טעם המפורש במשנה אשכחן טובא בגמרא שאינו חושב עיקר טעם אותו הטעם המפורש במשנה.** והביאו ראיות לזה. תוספות סוכה דף כ"ד ע"א ד"ה רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש אוסרין. והביא דבריהם הרב תוספת יום טוב פ"ד דמעילה משנה ד' וח"ש:

יד. **טומטום ואנדרוגינוס חייבין בקללת אביהם ואמם.** כך פשוט בסנהדרין פרק הנחנקין דף פ"ה ע"ב ואנא חזיתיה להרב החסיד בספר הנחמד שמע יעקב פרשת לך לך דף י"ג ע"ב דפוס ליוורנו שכתב וז"ל והענין נמשך למ"ש בסנהדרין דף פ"ה ע"ב איש איש כי יקלל אביו לרבות בת טומטום ואנדרגינוס ויש חולקין ואומרים דפטורים דדברה תורה כלשון בני אדם עכ"ל וכעת לא חזינא מי הם החולקים ופוטרים דהנה שם בש"ס אמאן דמפיק לריבויא דבת טומטום ואנדרוגינוס מקרא אחרינא פריך ותפוק ליה מאיש איש דברה תורה כלשון בני אדם. הרי דלכ"ע חייבים אלא דמר מפיק לה מקרא דאיש איש ואידך מריבויא אחרינא:

טו. **טעמא דקרא**. ראיתי לרבינו בצלאל בכלליו כ"י שכתב אפילו מאן דלא דרש טעמא דקרא בפרק המקבל היינו היכא דפשטיה דקרא משמע הכי כגון לא תחבול בגד אלמנה דהתם דמשמע בין עניה בין עשירה אבל היכא דפשטיה דקרא משמע דלא אזהר אלא משום הכי כגון לא תחסום דלא אזהר אלא לטובתה של בהמה אי משום דמעלי לה אי משום דלא תצטער משום הכי בעי פרק הפועלים היתה אוכלת ומתרזת מהו. תוספי הרא"ש פרק הפועלים. ודע דאחד קדוש חיבר קונטריס בענין זה והובא בספר חזון נחום קדשים ובעל הקונטריס הוא החכם השלם הרב כמוהר"ר אברהם קארו בן הרב הכולל כמוהר"ר רפאל קארו ז"ל והיה מהר"א הנזכר תלמידו וחורגו של מורינו הרב המחבר חזון נחום ז"ל:

מערכת י

א. **ירושלמי**. הראשונים היה להם תלמוד ירושלמי על סדר קדשים וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה דיש ירושלמי על ה' סדרים שלמים וכן נראה מהראב"ד בהשגות פ"ב דבכורים והה"מ פרק ז"ך דמכירה:

ב. **ירושלמי**. רבי יוחנן בר פלוגתיה דריש לקיש חיברו ודלא כהרב כפתור ופרח פי"ו דף פ"ז שכתב דמי שחיבר ירושלמי אין זה ר' יוחנן בר הנפחא בר פלוגתיה דר"ל שהרי בין חיבור המשנה לרבי ובין חיבור הירושלמי ר"פ שנה ורבי יוחנן היה תלמיד רבי ע"כ דבריו:

והבט ימין וראה להראב"ד בספר הקבלה שכתב שהמשנה חיברה רבינו הקדוש ק"ך שנה לחרבן ורבי יוחנן חיבר הירושלמי מאתים שנה אחר החרבן בקירוב וכן כתב הרב צדה לדרך בהקדמתו וכן מתבאר מדברי הרב מהר"ש בן הרשב"ץ סימן רנ"א דרבי יוחנן בר פלוגתיה דריש לקיש שהיה בימי רב ושמואל חיבר הירושלמי. והכי אזלי ורהטי דברי הראשונים בכמה דוכתי. וכן משמע מדברי הרמב"ם בהקדמת החיבור ומהגאון רבינו שמשון בספר כריתות בימות עולם שער שני:

ברם איבעי לאודועי דהא דכתיב בהקדמת הרמב"ם ובספר כריתות שהירושלמי חיברי רבי יוחנן בקירוב שלש מאות שנה אחר החרבן אינו מכוון והקרוב אלי דט"ס הוא וכמ"ש לקמן אות י"ב בס"ד:

ג. **ירושלמי**. כתב הרי"ף בהלכות סוף עירובין כיון דסוגיא דגמרא דילן להיתרא לא אכפת לן במאי דאסרי בתלמודא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוו בקיאי בגמרא דבני מערבא טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא

לאו דסמכא הוא לא קשרו ליה אינהו עכ"ל הרי"ף וכ"כ סמ"ג סוף לאוין ס"ה דף כ"ב ע"ב וכ"כ רבינו יהונתן בפירושו להרי"ף מציעא בכ"י ושוב מצאתי שהביאו מהר"ר בצלאל במקובצת פ"ק דמציעא דף מ"ה ע"ב דפוס אמשטרדם וכ"כ הרב מגדל עז ריש הלכות שופר. וראיתי למהר"ש בן הרשב"ץ בתשובותיו סימן רנ"א הנזכרות דאחר שכתב דסמכינן על הבבלי הוקשה לו ממ"ש פרק זה בורר במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי וכו' והמאמר הזה לר' יוחנן אבל רבינא ורב אשי סלתו הכל אח"כ ומ"ש פרק הפועלים דר' זירא צם וכו' דלשכח תלמודא דבבל וכו' אבל מ"מ כיון שנחתם אחר הירושלמי בזמן ארוך וכו' על חכמי בבל אנו הולכים וכו' עכ"ל:

וכבר הרמב"ם בתשובה כתב דהא דאמר אמטול דדיירי בארעא חשוכא אמרי שמעתא דחשיכן ר' ירמיה אזיל לטעמיה דאמר במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי וטעמא משום דלא נהירי להון טעמי דמתניתא דהלכה כמה דנהירי לרבנן דא"י ור' זירא נמי בעי דלשתכח ליה טעמי דבבלאי משום דלא נהירן ליה וכו' מיהו לא בכל הדורות היה כן אלא בימי רבה ורב יוסף ואביי ורבא דהוו להו שמדות וכו' ואמרינן פרק המנחות והנסכים והיו חייך תלואים וכו' כ"ש לשמדות שיש בהו סכנת נפשות אבל אח"כ נתגברה התורה בבבל כ"ש בימי רב אשי דאמרינן מימות ר' ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד עכ"ל והביא תשובת הרמב"ם הלזו הריטב"א בחידושי יומא על דף נ"ז וכתב ע"כ דברי רבינו וחיים הם למוצאיהם. ועין רואה דהרמב"ם כתב דר' ירמיה אמר במחשכים וכו' זה תלמוד בבלי וכן הוא בנסחתינו פרק זה בורר דף כ"ד. וקשה על הר"ש בן הרשב"ץ שכתב דר' יוחנן אמרה. ואינו כן דמאי דאמר ר' יוחנן שם הוא בבל בלולה וכו' וסמוך לזה במחשכים וכו' אמר ר' ירמיה וכו' ואולי כך היתה גירסתו. ואני ההדיוט בפתח עינים שם בסנהדרין דף כ"ד כתבתי עד"ה ע"ש ודוק]:

ויש להרגיש בפ"ק דסנהדרין דאמרו בבבלי דף י"ו ע"א דאביי אמר ממונו של כהן גדול בשלשה ופריך פשיטא ומאי פריך הרי בירושלמי בריש פ"ב אמרו בפשיטות דממונו בעשרים וג' ומאחר דאמוראי בבלאי הוו בקיאי טובא בתלמודא דבני מערבא מאי פריך בבבלי פשיטא נימא דאתא לאפוקי מאי דאמרו בירושלמי. ויש ליישב כאשר יראה המעיין בסוגיא ועוד אפשר דהא דכתבו ז"ל הוא דוקא על רבינא ורב אשי שסדרו גמרין דאינהו ידעי ודייקי בירושלמי אבל לפניהם לא היו כ"כ בקיאים וסוגיין דבבלי הנזכר אפשר דהיתה קודם דור רבינא ורב אשי וכיון דפריק שפיר שבקוהו רבינא ורב אשי כמו שהיה מקודם ודוק כי קצרתי ועמ"ש הרב באר שבע דף פ"ה ריש ע"ב:

אמנם מ"ש רבינו יהונתן דרבנן בתראי שסדרו לנו התלמוד בבלי הביאו אותן סברות שהן

כהלכה הנאמרות בתלמוד ירושלמי ורוב התלמוד בבלי מהן כגון דברי רבי יוחנן ור"ל וכל הנקראים בשם רבי ומה שראו שהוא שלא כהלכה הניחו אותו בתלמוד ירושלמי עכ"ל סיום זה שסיים דמה שראו שהוא שלא כהלכה הניחו אותו בירושלמי וכן הם דברי הרב מגדל עז ריש הלכות שופר דרבינא ורב אשי שסדרו הבבלי היו יודעין ורגילין בירושלמי ואלו היו מקובלים שכן הלכה היו קובעים אותה בבבלי עכ"ל נראה דכל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא סברי הכי דבדבר שהבבלי אינו חולק על הירושלמי נקטי כירושלמי כמפורסם וספרין פתיחו. ואולי דאין כונת רבינו יהונתן והרב מגדל עז כנראה מפשט לשונם ודוק הטב. ואחר זמן נדפסו שו"ת התייר הגדול רבינו מהר"י ן' מיגש ז"ל חדשות מעתה וראיתי שכתב בסימן פ"א וז"ל וכל מה שטען וכו' אמת חוץ מאומרו שאין סומכין על מה שבא בירושלמי הואיל ואין אנו מוצאים אותו בבבלי שלא צדק בזה שאין לנו לדחות מהירושלמי אלא דבר שבא הפכו בבבלי אבל דבר שלא בא הפכו בבבלי אין לנו לדחותו אבל נסמוך עליו ונדון בו עכ"ל ודבריו חיים וקיימים וזה דעת כל הראשונים ואחרונים כדאמרן:

ד. **ייבא כהדא**. כשאומר בירושלמי פירושו יהבא כהדא וזמנין דקאמר נשמיעיניה מן הדא והחילוק הוא כשאומר נשמיענה מן הדא משיב מהענין עצמו. אבל ייבא כהדא מביא ראיה בדומה. כן כתב הרב הגדול מהר"ר שלמה סיריילייו זלה"ה בפתיחת ביאורו לירושלמי כ"י:

ה. **ישיבת ארץ ישראל**. קצת אחרונים כתבו שהיא מצוה דרבנן והכנה"ג י"ד סימן רל"ט הגה"ט אות ל"ג נצטער על דברי הרב המבי"ט ח"א סימן רמ"ה עד שמצא להרמב"ן במצות שהוסיף דמנאה למ"ע והביא דבריו הרב ארעא דרבנן אות רצ"ז והרואה יראה להרב כנה"ג שלא נתקררה דעתו בזה וכתב דמ"מ תימה על הרב המבי"ט שעזב סברת הרמב"ם ונתלה בדעת הרמב"ן ומה גם שלא הזכיר סברת הרמב"ם כלל ע"ש:

ובספרי אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה ככל המצות אפילו בחרבנה ועמ"ש הרשב"ץ בתשובותיו ח"ג סימן רפ"ח. ועיין תשובת מהר"ם אמארילייו בתחילת ספר תורת חסד. ועיין בספר כהונת עולם בתשובותיו סימן ז"ך וסימן כ"ח ע"ש ומשם באר"ה חילוקי דינים ותשובות אחרונים הם המדברים בענין וזה ואביזריה:

ורגע אדבר מה שראיתי להרב מגילת אסתר שדחה לדברי הספרי הנזכר שהביא הרמב"ן וז"ל והמאמר שהביא מספרי שבכו וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה נ"ל שעל שלא היה בידם לקיים מקרא זה לפי שהיה הבית חרב היו בוכים והראיה ממה שקרעו בגדיהם שנראה שעל החרבן היו מתאבלים שאם מצוה זו היתה נוהגת אחר החרבן

למה בכו וקרעו בגדיהם והלא גם עתה היו יכולים לקיימה לכך נאמר בודאי שמצוה זו אינה נוהגת אחר חרבן הבית שיבנה ב"ב עכ"ל ולא ראה הרב ז"ל לשון הספרי במקומו שהרי בספרי פרשת ראה במאמר זה שהביא הרמב"ן מסיים וחזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה ואמרו עוד שם בספרי ומעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבין אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את א"י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתם אותם וישבתם בארצם חזרו ובאו להם למקומם אמרו ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצות שבתורה עכ"ל בעיניך תביט דמפורש בספרי בין במעשה שהביא הרמב"ן מהספרי בין ממעשה דרבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שחזרו מדרכם ובאו למקומם בארץ ישראל והרב מגילת אסתר שכתב דהלא גם עתה יכולים לקיימה לא שלטו מאורי אור עיניו בספרי דמפורש שחזרו לא"י ומה שבכו היינו על חרבנה שאינם יכולים לקיים וירשת ונתנו טעם דישיבת ארץ ישראל שקולה ככל המצות:

וגדולה מזו מפורש שאפילו ללמוד תורה שהלכו רבי אלעזר ן' שמוע ורבי יוחנן הסנדלר חזרו בהם שישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות ומבואר דאפילו בחרבנה וכדברי הרמב"ן. איברא דללמוד תורה מפורש פ"ק דע"ז דף י"ג ע"א דשרי ולא עוד אלא אפילו בזמן שמוצא ללמוד וכדפסק שם ר' יוחנן הלכה כרבי יוסי. והרב הגדול מהרש"א בספר גופי הלכות בביאורו להלכות מלכים דין ט' תמה על הרמב"ם דאמאי השמיט דאפילו מוצא מי שילמדנו ע"ש ומ"כ דאשתמיטתיה שכבר כתבו הרמב"ם פ"ג מהלכות אבל דין י"ד:

ובהא דפסק רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי יש לעמוד עמ"ש הרב חוות יאיר דף צ"ד ע"ב. ועיין מה שכתבתי בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף ג' סוף ע"ג ומשם באר"ה ודוק הטב כי קצרתי:

ו. **יחוד עריות**. מדאוריתא כמו שאמרו בע"ז דף ל"ו ומצאו לו רמז בתורה דכתיב כי יסיתך אחיך בן אמך והרמב"ם ריש פרק כ"ב דאיסורי ביאה כתב ויחוד העריות מפי הקבלה וראיתי להרב החסיד בארעא דרבנן אות רפ"ח שכתב על דברי הרמב"ם הנזכרים דמ"ש מפי הקבלה זהו לפי סברתו דכל דבר שאינו מפורש בכתוב לא קרי ליה דבר תורה עכ"ל ונראה דהכא אין צורך לזה דאפילו אם הרמב"ם לא קרי דברי סופרים לכל דבר שאינו מפורש בכתוב ומה שהוא דאוריתא קרי ליה דבר תורה. שפיר כתב הכא ויחוד עריות מפי הקבלה כלומר שרז"ל קבלו דאסיר יחוד מהתורה דמאי דמייתי הש"ס מקרא

כי יסיתך אינו לימוד גמור. וה"נ קאמר הש"ס רמז ליחוד מן התורה ומשו"ה כתב מפי הקבלה דלשון זה מורה דרז"ל קבלו זה שהוא מן התורה. וזה אינו ענין למה שהרמב"ם קרי דברי סופרים אף שהוא מדאורייתא. והרב המבי"ט בקרית ספר כתב איסור זה מפי הקבלה ורמזוה על המקרא וכו' ויחוד דעריות הוא דאסרה תורה וכו' ע"ש. שוב ראיתי להרב החסיד ז"ל דחזר ושנה זה בתוספת דרבנן אות זק"ן ודוק בלשונו ז"ל שם ועיין עוד להרב ז"ל באו"ד מ"ב אות ק"ז ומ"ש שם כדדרשינן כי יסיתך וכו' לאו דוקא דרמז בעלמא הוא ודוק:

ז. **יום טוב**. כתב הרב ט"ז סימן תרס"ח דלא מצינו בגמרא בשום דוכתא שיהיו ימי חול המועד נקראים יום טוב. והשיג עליו הרב החסיד במענה לשון חכמים אות רס"ז מסוגית סוכה דף ל"ח דקאמר הכא ביום טוב שני דרבנן עסיקינן דאי ס"ד בי"ט ראשון מי שרי לילך בדרך ומוכרח דהוא חה"מ עכ"ד וכבר קדמו הרב בית יעקב סימן קמ"ב שהשיג על הרב ט"ז מסוגיא זו ע"ש והרב אליה רבה נדחק שם דדוקא יום א' של חה"מ קרי יום טוב כיון שהוא י"ט ב' בח"ל ואינו מחוור ואם הרב ט"ז זכר מסוגיא הזו שהביאה הוא עצמו סימן תרנ"ב לא היה סותם דבריו בסימן תרס"ח ומה ראיה מייתי הרב אליה רבה מדברי הט"ז סימן תרנ"ב היא גופה קשיא על הט"ז והגם דשערי דחיות המה פתיחו"ת האמת יורה דרכו:

וחזינא להריטב"א ז"ל בחידושי סוכה שם על דף ל"ח שכתב וז"ל ואגב ארחין שמעינן דחולו של מועד י"ט מקרי מכיון דאסור בעשיית מלאכה והכי נמי משמע בריש פרקין ובמסכת מגילה אמרינן גבי פורים י"ט לא קבילו עלייהו לפי שלא נאסר במלאכה ומה שאין אנו אומרים בחולו של מועד בתפלה את י"ט מקרא קדש הזה לפי שעושין בו מלאכה בדבר האבד ושלא לזלזל בי"ט ממש שיהיו סבורין שהם שוין בקדושה מכיון ששוין בשמותם מפי מורי עכ"ל הראת לדעת דהריטב"א ורבו סברי הפך הרב ט"ז והרב אליה רבה וק"ק על הרב החסיד ז"ל דלא זכר שר מדברי הריטב"א הללו. שוב ראיתי להרב באר יעקב שהשיג גם הוא על הרב ט"ז מסוגיין דסוכה הלזו. ומ"ש המגיה שם אינו מחוור וכבר הריטב"א לפני הדיבור הנזכר הכריע הדבר דאיירי בחולו של מועד ע"ש ודוק:

ח. **יום שמקצתו מותר ומקצתו אסור**. במילתא דאורייתא אשכחן אך בדרבנן אין מדת חכמים כן הכי מוכח בריש פ"ק דפסחים והקשה הרב החסיד בארעא דרבנן מ"ב אות ק"א דהרי גבי אבל אמרינן מקצת היום ככלו וכבר הרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו פריק שפיר ודבריו ז"ל ברורים ע"ש:

ט. **יורד עמו עד לחייו**. משם הגאונים פירשו שורף שליש תבואתו וכתב הריב"ש בתשובות סימן שע"ד דפירוש זר הוא והגם שבקש לעשות לפירוש זה איזה סמך מסיק כי הם דברי חלומות ורש"י והערוך פירשו יורד לאומנותו ולחיותו עיין בתשובת הריב"ש הנזכרת. ורש"י בקדושין דף נ"ח פירש יורד לאומנותו כמ"ש הריב"ש בשמו. אך במציעא דף ע"א כתב רש"י פירוש זה משם אחרים ודחאו ע"ש וכבר עמד על זה הרב החסיד מהר"י לב בהקדמתו לספר שער אפרים מהרב מר אביו ז"ל ועיין מ"ש הרב מגילת ספר (שנזדמן כרגע נראה לי) בריש העשין ע"ש ודוק ועמ"ש הרב כנה"ג. ועיין מ"ש ראב"ן בספרו בסוף הספר דף קמ"ט סוף ע"א וריש ע"ב עיין בדבריו ודוק:

י. **רבן יוחנן בן זכאי**. תלמיד הלל הזקן והיה נשיא ותקן תקנות אחר חרבן בית המקדש כדתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי וכתבו התוספות פרק יום טוב במסכת יום טוב דף כ"ג דריב"ז היה נשיא משום דרבן גמליאל לא הגיעו ימיו להיות נשיא. ופשט דבריהם נראה דרבן גמליאל היה קטן כשנהרג רבן שמעון אביו ומשו"ה לא נתמנה נשיא והיה ריב"ז נשיא וביני ביני גדל רבן גמליאל והיה נשיא אחר פטירת ריב"ז. וכן כתב בפירוש הרשב"ץ בח"א סימן קל"ו ובספר מגן אבות פירוש אבות פ"א דף י"ב ע"ב שכתב דרבן גמליאל היה קטן בעת החרבן ולכך נתמנה ריב"ז לנשיא. ולכאורה קשה מדתנן שילהי יבמות דרבן גמליאל נזכר דר"ג הזקן התיר נשים עפ"י עד אחד ומזה מוכח דר"ג היה בעת החרבן יותר מכ' שנה כי ר"ג הזקן היתה מנוחתו קודם החרבן י"ח שנה א"כ כשר"ג נכדו ידע שהתיר נשים ודאי היה לו ה' שנים או יותר. והרי ראב"ע נתמנה נשיא בן י"ח שנה ואיך קאמרי התוספות והרשב"ץ שר"ג היה קטן בעת החרבן ולכך לא נתמנה נשיא:

ולפום ריהטא נראה דטעם רבן גמליאל שלא נתמנה נשיא היינו משום שהקיסר חרה אפו עליהם והרג הנשיא רבן שמעון אביו של ר"ג דיבנה בנו של ר"ג הזקן. והיתה הפצי"רה מריב"ז עם הקיסר על שושילתא דבי נשיאה כמ"ש בגיטין דף נ"ו ע"ב ופירש"י ושושילתא דר"ג משפחת הנשיא שלא תהרגם שלא תכלה שלטנות בית דוד ונראה דהוא היה רוצה להרגם וריב"ז בקש שלא יהרגם ויהיה להם איזה שליטה. אבל למנות נשיא לר"ג היה ירא ונתמנה הוא עצמו כי גדול הדור היה ומצא חן בעיני הקיסר ובהכי ניחא (דהג') [דר"ג] שהיה זקן נתמנה נשיא כי היה רצון הקיסר ובשעת החרבן (ועמש"ל מערכת א' אות קכ"א):

אחרי כן נשאתי עיני וראיתי בהרמ"ע מאמר חקור דין ח"ב פרק י"ט שכתב דר"ג היה קטן והמפרש יד יהודה עמד בזה ומסיק קרוב למה שכתבנו ויש חילוק בסו' כאשר

יראה הרואה:

שוב ראיתי להרב שאלת יעבץ ח"א סימן צ"ט שהסכים דר"ג היה קטן בעת החרבן דחלילה שריב"ז יהיה נשיא אם היה גדול ומה שאמר ר"ג לטבי צא וצלה לנו את הפסח היינו שהיו מקריבין גם אחר החרבן וכו' ע"ש באורך ומה שהכריח מריב"ז דחלילה וכו' אינו הכרח כלל דהקיסר הרג רבן שמעון הנשיא והיה בדעתו להרוג כל משפחתו לולי שריב"ז עמד בפרץ ואדרבא למצוה רבה תחשב לו לצדקה כי בזה נח רוגזיה וכבר מבואר שם בגיטין שהי"ל פחד לריב"ז לשאול הרבה מהקיסר שמא יכעוס ולא תהיה אפילו הצלה פורתא. ולכן לא היה ר"ג נשיא שלא יהיה זה גורם עד לבא חמ"ת הקיסר לבלע ולהשחית. ותו לא זכר ההיא דסוף יבמות. גם מ"ש דהיו מקריבין ק"פ אחר החרבן כמו זר נחשב כל זמן שלא נמצא הדבר בפירוש ברז"ל. ומאי דקשיא להו להרב הנזכר ולשואל ההיא דפ"ק דסנהדרין דאמר ר"ג גוזליא רכיכין ואמריא דקיקין דזה לא שייך אלא בפני הבית. כבר הר"ן ביטל את המעוררין ובחידושיו שם כתב דהיו מסתכלים בדברים הצריכים אלו היה בית המקדש קיים ע"ש ומדברי הר"ן למדנו שלא כדברי הרב שאלת יעבץ ודוק:

יא. **יתר**. בירושלמי פ"ק דסנהדרין הלכה ב' על פסוק ואל יתר זקני הגולה דריש אמר הקב"ה ביותר הם עלי זקני גולה חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל יותר מסנהדרי גדולה שבח"ל וראיתי בפירוש ירושלמי לרב קדמון בכ"י שפירש בירושלמי דדריש תיבת יתר לשון יתרון וטפילה עכ"ד ובספר פני משה פירש דדריש יתר לשון חשיבות וכו' ע"ש ופירוש כ"י הנזכר מתישב יותר ודוק:

שוב ראיתי להרב יפה מראה פ"ו דנדרים דאיתיה התם נמי לסוגייא דסנהדרין ופירש כפירוש כ"י דדריש יתר לשון חשיבות ולשון טפל ושיריים והדר פריך עלה בירושלמי וכו' ע"ש באורך הגם הלום ראיתי בספר קרבן העדה שם בנדרים שהביא פירוש הרב יפ"מ וכתב דפירושו דחוק ופירש הוא ז"ל בפירושו באופן אחר ע"ש והמעיין את אשר יבחר בו יקריב אליו:

יב. **ר' יוחנן**. מוכח בכתובות דף ח' ובתוספות שם ע"א דלא אמרינן על רבי יוחנן תנא הוא ופליג כי היכי דאמרינן על רב. וכבר הרב החסיד בספר יד מלאכי אות תקנ"ב ריבה וקבץ להוכיח כן מכמה דוכתי ומה שתמה על הרב מהר"ש אלגאזי במ"ש בספר הליכות אלי אות פ"ג ושהוא סותר דברי עצמו ביבין שמועה דף ת"ז. וכן תמה הרב קהלת יעקב בלשון חכמים דף קכ"ב ע"ד אות צ"ב על הרב מר זקנו. וכבר קדמו ביתר שאת הרב משכנות יעקב דף פ"ז לתמוה עמ"ש הליכות אלי באריכות ובאות תקנ"ו תמה על הרב

מהר"ש אלגאזי בזהב שיבה דף קי"א ועל הריטב"א בחידושיו פרק גט פשוט והביאו הנמקי ובחידושי ע"ז דף י"א ע"ג שכתבו דהלכה כר' יוחנן דרביה דרב הוה דמכמה דוכתי בש"ס מוכח להפך. וכן הפליא לתמוה הרב כנה"ג בתשובותיו חדשות מעתה עלו זה על מזבח הדפוס בי"ד סימן זקן דף ק"ט עמוד ד' על מהרש"א בספר לחם סתרים שכתב כן. וכן תמה הרב מהר"א אלפאנדרי בספר מרכבת המשנה פ"ו דדעות על דברי הרב זהב שיבה ע"ש. והרב כנסת הגדולה בתשובתו הנזכרת כתב דטעות הוא בנמקי פרק גט פשוט ואלו היה רואה דברי הריטב"א שכתב כן בשני מקומות לא תלה בט"ס. ומאחר דהם דברי רבוואתא קמאי מוכרחים אנו לומר דלאו דוקא כתבו ז"ל לשון זה אמנם הוא בהשאלה וכונתם דרבי יוחנן חכים טפי מרב כאלו היה רבו וכמ"ש הריטב"א פ"ק דכתובות דף ח' והביאו הרב יד מלאכי שם דהטעם דקי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן היינו משום דרבי יוחנן חכים טפי אלא דלא אסתייעא ליה מילתא לאסמוכי בתנא והביאו בשיטה מקובצת שם והריטב"א כתבה משם התוספות וא"כ בדרך השאלה כתבו ז"ל דרבי יוחנן רביה דרב כלומר חכים טפי כרבו ומשו"ה הלכה כרבי יוחנן לגבי דרב על דרך מאי דאמרינן דאין הלכה כתלמיד במקום הרב. והאמת שהוא דוחק וביותר בדברי הרב מהר"ש אלגאזי והוא אחרון:

ודע שראיתי בספר התרומה סימן קל"א שכתוב בסדר תנאים ואמוראי דר' יוחנן חי יותר מן שלש מאות שנה והוא פלא דביומא דף פ"ב ע"ב גבי עוברה שהריחה ביה"כ אמרו ההוא עוברה דארחא אתו לקמיה דרבי א"ל זילו לחושו לה דיה"כ הוא לחישו לה ואילחישא קרי עליה בטרם אצרך בבטן נפק מינה רבי יוחנן אלמא בימי רבי נולד רבי יוחנן ובפרק הפועלים מוכח דנח נפשיה דרבי יוחנן בקירוב אחר ר"ל בימי רבי אלעזר בן פדת. ובמ"ק דף כ"ה דר' אמי דהיה תלמיד רב מהאמוראים ראשונים יתיב שבעה ושלשים על רבי יוחנן ולפי החשבון שרב אשי שסידר הש"ס היה בשנת שנ"ח לחרבן א"כ רבי יוחנן חי אחר רב אשי וכמו שכתב בספר התרומה שם. שוב בא לידי ספר סדר הדורות ועמ"ש שם דף קי"ד. אחר זמן ראיתי בספר הקנה שנדפס עתה דף פ"ג ויש ט"ס בדפוס והוגה מספר כתיבת יד וז"ל רב חי שלש מאות שנה ור' יוחנן חי ד' מאות שנה עכ"ל:

ולכל הדברות מה שכתוב בהקדמת הרמב"ם ובספר כריתות שהירושלמי חיברו רבי יוחנן בקירוב ש' שנה אחר החרבן אינו מכוון והקרוב אלי שהוא ט"ס ועמ"ש לעיל בתחילת מערכת יו"ד הלזו:

יג. **ר' יוחנן**. ראיתי שכתב גדול אחד המיוחד דתימא הוא אם מימרת רבי יוחנן לא הוזכרה בירושלמי ואני בעניי אומר דהסברא היא כן דמאחר דר' יוחנן מר ניהו המחבר תלמוד ירושלמי מסתמא כתב כל מימרותיו בחיבורו. אמנם כמדומה אני דהמצא ימצא כמה מימרות ר' יוחנן דאיתנהו בבבלי וליתנהו בירושלמי כגון דבפרק הקומץ דף ל"ז סבר ר"י המניח תפילין בלילה עובר בלאו ובירושלמי פרק היה קורא מייתי משמיה דרבי אלעזר דעובר בעשה וסברת ר"י לא הוזכרה בירושלמי וכהנה רבות:

ודע דכתבו התוספות בכתובות דף ק"ב סוף ע"א וז"ל ואעפ"י שלפי הירושלמי קשה דרבי יוחנן אדר' יוחנן אין לחוש דבכמה דוכתי פליג אגמרא שלנו עכ"ל. ובענין זה יש לחקור דאיברא דאמוראי דגמרין בתראי וידעי לדברי הירושלמי ולא חיישי ליה ולהכי נקטינן כבבלי כמ"ש הראשונים ז"ל מיהו העוד לנו חקור דבר דבמימרא דר' יוחנן דאיתמרא בירושלמי ובתלמודין קאמר איפכא משמיה דרבי יוחנן הי"ל לעשות עיקר כירושלמי בדעת רבי יוחנן כיון דרבי יוחנן הוא חיבר הירושלמי ובזה נדחה דברי ש"ס דילן לפחות בדעת ר' יוחנן. ואפשר דכי היכי דתלמודא דידן נתחבר מרבינא ורב אשי ועם כל זה לא נגמר בשלימות והיו מוסיפין וגורעין אמוראי בתראי כנודע. הכי קר"ה בתלמוד ירושלמי שלא נגמר כלו בימי רבי יוחנן ואמוראי דמערבא אחר רבי יוחנן דאיתמרו בש"ס ירושלמי לא מפי ר' יוחנן אנו חיים אלא מאמוראי בתראי. וא"כ הדרן לקמייתא דהעיקר כבבלי דבתראה הוא ונודע אצלם דברי גמרא דמערבא ובקיאי בה טפי מינן:"

[**בעין** זוכר מערכת יו"ד אות י"ג כתבתי בשם גדול אחד דקשה אם מימרת רבי יוחנן לא הוזכרה בירושלמי וע"ש מה שכתבתי אני בעניי. ועתה ראיתי להרב שיירי כנסת הגדולה א"ח סימן תרצ"א הגהת בית יוסף אות ז' שכתב דרבי יוחנן מרי דגמרא ירושלמית היא ולמה שבקיה למימריה ולא הזכירה בירושלמי וכו' ע"ש:

ואגב אומר דמ"ש הרב כפתור ופרח פי"ו דף פ"ז דמי שחיבר ירושלמי אין זה רבי יוחנן בר נפחא בר פלוגתיה דר"ל וכו' ע"ש. עמו הסליחה דמכל רבוואתא קמאי ובתראי מוכח איפכא כמו שתראה להראב"ד בסדר הקבלה ולהרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה ובהקדמתו לחיבור והרב צידה לדרך ומהר"ש בן הרשב"ץ סימן רנ"א וע"ש בסוף שם הגדולים חלק ב' דף ק"ד ע"ש.

ראיתי להרב המאירי ז"ל בפסקי יבמות הנדפסים מחדש דף ז' ע"ג שכתב דרבי יוחנן יש לו כח לחלוק עם הברייתא ע"ש. ולפום ריהטא קשה דהוא הפך הש"ס פ"ק דכתובות דף ח' דמוכח דדוקא על רב אמרינן רב תנא ופליג אבל לא על רבי יוחנן וכמו שכתבו התוספות שם. אמנם אי זמנין דמשכחת דרבי יוחנן פליג היינו דרבי יוחנן אשכח תנא

כוותיה ובהכי תירצתי מה שהקשה מורינו הרב כמהר"ר אליעזר נחום ז"ל בכתובות דף ס"ט. ושוב אחר זמן רב נדפסו שו"ת הרשב"א ח"ג וראיתי בסימן שס"ט שכתב כן וכעין זה הו"ל להרב המאירי ז"ל לומר ודוק:

והנה ביומא דף מ"ג ע"ב אמרו רבי יוחנן לא מיבעיא דלתנא לא ציית אלא אפילו לרביה לא ציית ע"ש. ויש לישב ועיין בקונטריס יעיר אזן מערכת יוד אות י"ב בס"ד. ופשוט דמ"ש לתנא לא ציית היינו להההוא דתנא קמיה דסבר דטעה והוא היה גדול בחכמה ומצי לאפלוגי ארביה. א"נ דאשכח תנא כוותיה כדאמרן:

יד. **יומא קמא**. כשאמר בש"ס כגון הא דפ"ק דכתובות לענין ז' ברכות יש מפרשים סעודה קמייתא כדאמרינן בפסחים דף ל"ו יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מיהו אם לא אכלו עד הלילה מברכין. כ"כ הרא"ש פ"ק דכתובות וכתב הרמ"ע מפאנו בתשובותו סימן מ' שיש ג' דעות חלוקות בפירוש יומא קמא גבי ז' ברכות וגבי הבראה ע"ש באורך ובא"ה סימן ס"ב ובי"ד סימן שע"ח ובמפרשים:

טו. **ר' יהושע בן קרחה**. רש"י פירש בבכורות דף נ"ח דהוא בנו של ר' עקיבא וכן פירש רשב"ם בפסחים דף קי"ב. אבל התוספות שם בפסחים ובשבת דף ק"ן דחו פירוש זה ויתבי ומקהו אקהייתא על פירוש רש"י ורשב"ם. ובסדר הדורות דף קי"א נתעצם לישב קושיות התוספות:

והאמת כי דברי התוספות נראים מוכרחות. ודבר ה' בפיהם אמת כי רבינו האר"י זצ"ל ברוח מבינתו גלה סודו כי הם שנים ר' יהושע בן קרחה לחוד ור' יהושע בנו של ר' עקיבא לחוד והוא ז"ל עינו ראה באספקלריא של קדש את שניהם הפך מ"ש רש"י. כ"כ בשער הגלגולים שסידר הרב מהר"ש ויטאל בהקדמה ל"ו ע"ש:

טז. **רב יוסף היה מאור עינים**. וראיתי בסדר הדורות דף ק"ך ע"ד שהביא מספר מקור חיים כי ישב בבית אפל מ' יום וציוה להביא אבני שיש והסתכל ונעשה סגי נהור עכ"ד ויש להרגיש על רוב בקיאותו שהי"ל להביא מ"ש הר"ן פ"ק דקדושין גבי נשי אי מברכי על מ"ע שהז"ג דאמרו באגדה דלא מצי למיקם אנפשיה לאסתכולי בר מארבע אמות וסימא את עיניו ע"ש ובספר הפרדס לרש"י כ"י כתוב דרב היה לו עשר קדושות וכי נח נפשיה רצו תלמידיו לזכות כל א' במדה אחת קדושה שלו ור' יוסף קבל מדת רב שלא להסתכל בר מד' אמות ולא מצי וסימא את עיניו ע"ש ובספר הפרד"ס שם כתב דכן היה רב ששת שקבל כרב יוסף ולא מצי למיקם וסימא עיניו. ומורי הרב זלה"ה בספר גט מקושר דף קמ"ב צידד דרב יוסף ור' ששת לא ראו מאורות מימיהם ע"ש. ולא זכר דברי הר"ן פ"ק דקדושין הנזכרים. ועתה נדפסו חידושי הריטב"א למגילה וראיתי שכתב בדף

כ"ד מהש"ס וז"ל ורב יוסף פקח ונסתמא היה על ידי מעשה דלא מצי לקיומי בנפשיה דלא לאסתכולי בר מד' אמות כדאיתא בהגדה עכ"ל ודבריו כדברי הר"ן:

יז. **ר' ירמיה**. כתב רבינו בצלאל בכלליו כ"י מצינו ר' ירמיה והוא תנא וז"ל מפרש למסכת ע"ז מתלמידי הרמ"ה לא נודע שמו. בפרק שני א"ר ירמיה זקן שוקע מדברי הבריתא הוא ותנא היה שכן מצינו בב"ר פרשת ויהי מקץ גבי שבע פרות שנזכר שם אצל ר' יהודה עכ"ל ובפ"ב דהוריות סוף דף ח' תניא היה ר' ירמיה אומר:

יח. **יש אומרים ר' נתן**. כתבתי בענין זה ובדברי התוספות דברכות וסוטה ובתרא ועל דברתי מלכי צדק רב כהנא בספרו הנחמד יד מלאכי אות תקפ"ד על הכל שלחתי את ידי פתחתי' אני לדודי בספרי הקטן פתח עינים בבתרא על דף צ"ג ע"ש באורך:

ואתה תחזה מה שכתבתי שם דהיכא דתני ר"מ ואחרים הך אחרים היינו סברת אלישע אחר עיין שם באריכות. והן עתה אשר בחסד עליון זכאי ובאו לידי כללי רבינו בצלאל כ"י ראיתי להרב ז"ל שכתב וז"ל ובתוספות כתיבת יד פ"ק דברכות מצאתי דהיכא דפליג ר"מ עם אחרים היינו אלישע בן אבויה כההיא דאחרים אומרים משיראה את חבירו ברחוק ד' אמות דף ט' ע"ב עכ"ל רב"א עלץ לבי שכיונתי לזה ואנכי איש צעיר הרחבתי הדברים כאשר יראה הרואה בספרי הקטן פתח עינים שם. ואחר זמן ראיתי מה שהאריך בזה הרב יבין שמועה דף ה' ע"א והמעיין יראה מה שכתב הרב ז"ל ליישב לדעת רבני צרפת שהוא על דרך סגנון מ"ש בפתח עינים אך יש שינוי גדול ודבריו ז"ל דחוקים ובמ"ש בפתח עינים מתורץ מאי דאסיק הרב בקשיא לרבני צרפת ודוק הטב:

יט. **ירושלמי**. אמר רב"א בכלליו כ"י וז"ל כתב הרשב"א בתשובות סימן רצ"ח שיארע חילוף סוגיות בין הירושלמי והבבלי והוי כאיכא דאמרי. עיין בברכות בהרא"ש. וכתב הרשב"א עוד שם שהירושלמי פעמים מחליף הסוגיות ופעמים אפילו גירסת הברייתא ופעמים אפילו המשניות. ועמ"ש הרב גופי הלכות אות ק"ך וכפול לקמיה אות שצ"ט ע"ש:

עוד כתב הרב הנזכר וז"ל ר"ח ורש"י נחלקו בפרק האומנין בפירוש אם בדרך הליכתה ניטלה האמור שם דף ע"ח ע"ב וכתב הרמב"ן שם שמצא בירושלמי כדברי שניהם דלישנא קמא כפירוש ר"ח ובתרא כפרש"י וכתב עוד וז"ל ואעפ"י שיש לי לפרשה בלשון אחרת וכו' מאחר שראינו לרבנן אמוראי דפליגי בה ולרבנן דבתר הוראה דפרישו בה תרין פירושי מוקמינן לפירושייהו כפלוגתא דאמוראי עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

ך. **ר' יוחנן**. היה תלמיד מר"ש בן יהוצדק כמ"ש התוספות בנדה דף יו"ד ע"ב. ומדברי רשב"ם פרק יש נוחלין מוכח דלא היה רבו מובהק. וראיתי לרב"א בכלליו שכתב משם

רבינו ברוך בספר החכמה והעתיק דבריו הרב גופי הלכות אות ת"ה וז"ל ור' יוחנן ראה את ר"ש בן יהוצדק ובפרק זה בורר משמע שהיה רבו דגרסינן התם ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק וכו' עכ"ל וק"ק דמסוגיית פרק זה בורר דף כ"ו מוכח שלא היה רבו דחזינן דלא מיחה לכבוד רבו ומשום סוגיית זה בורר הלזו הוכרחו התוספות פ"ק דנדה בשם ר"ת לומר דתרי ר"ש בן יהוצדק הוו ע"ש ואיך רבינו ברוך מסוגית זה בורר הוכיח שהוא רבו. ואגב אומר דבלשון שהעתיק הרב גופי הלכות יש קצת דילוג וכך כתוב בכללי רב"א על שם רבינו ברוך וז"ל ובברכות שילהי פרק מי שמתו אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא ל"ש אלא לאחריו אבל לפניו כמלא עיניו וכן בסנהדרין ריש ד' מיתות ואלו רב סחורה לא היה רבו מובהק של רבא כדמוכח בשילהי אלו מציאות אמר רבא כגון רב סחורה דאסברן זוהמא לסטרון ושמא אגב שהוצרך לומר בר' סחורה אמר רב הונא מסיק נמי אמר רבא אמר רב סחורה ואם באנו לפרש וכו' ע"כ מספר רבינו ברוך סימן ע"ז ושם האריך יותר עכ"ל רבינו בצלאל:

וחזה הוית להרב קרבן העדה פירוש הירושלמי בנזיר דף כ"ט עמ"ש בירושלמי התם ר' יוחנן שאל מר' ינאי באשכבתיה דר"ש בן יהוצדק וז"ל מכאן נראה ראיה למ"ש התוספות תרי ר"ש בן יהוצדק הוו חדא קודם ר' יוחנן האי דהכא שהרי מת בימי ר' ינאי רביה דר' יוחנן וחדא תלמידיה דרבי יוחנן כמפורש בבבלי פרק זה בורר עכ"ל:

ודברי הרב ז"ל אינם מכוונים דמ"ש חד קודם רבי יוחנן לא א"ש דאם הוא רבו לא יצדק לומר קודם. גם מ"ש דהא דפרק זה בורר בבלי הוא תלמידיה אינו מוכרח שהיה תלמידו ויכול להיות חבירו. וממ"ש לו מר אין ראיה וכמו שכתבתי בעניותי בספר הקטן פתח עינים שם בסנהדרין על דף כ"ו. גם מהירושלמי דנזיר אין ראיה שהיה רבו דילמא היה חבירו ומת קודם ר' יוחנן דר' יוחנן האריך ימים יותר וגם ר' ינאי רבו היה קיים ודוק. ואחר זמן ראיתי מ"ש הרב סדר הדורות דף קנ"ו ע"ד ע"ש ובמה שכתבתי בעניותי לעיל ודוק הטב:

כא. **יתור**. אמר רב"א בכלליו כי אין דרך האמורא ואפילו רב דתנא הוא ופליג לרבות בדבריהם דבר שאינו מענין דבריהם בדרך יתור דבמשנה דוקא הוא דאמרינן הכי ש"מ ממשנה יתירה. הרמב"ן בחידושיו פרק חזקת דף ל"ד ע"ב. ומהר"י בן מיגש חולק שם:

כב. **ר' יוחנן וריש לקיש הלכה כרבי יוחנן**. בר מתלת ועמ"ש בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן שכ"ט. ועמ"ש הרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר הבהיר גופי הלכות אות קנ"ח. וכפול לקמיה אות תקי"ג ע"ש:

מערכת כ

א. **כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו**. יש לחקור אם כלל זה הוא דוקא במשנה ולא בברייתא. או מ"ש במשנתנו כולל גם בברייתא. וכבר מילתא כדנא נאמרה לקרות ונאמרה ליכתב בספרן של צדיקים. ואנן יד עניי בואו ונתבסם מתורתם ובשם ה' אלהינו נזכיר במימר קדישין:

הנה שמענוה מיסוד הרב בית חדש בארח חיים סימן קל"ג בברייתא דפטום הקטרת דקתני רשב"ג אומר הצרי אינו אלא שרף וכו' כתב וז"ל הצרי כתב הרמב"ם פ"ב דכלי המקדש בערבי שמו עו"ד בלס"אן ופירש הרמב"ן דלתנא קמא השרף שהוא נקרא צרי נכנס בסמני הקטרת ורשב"ג פליג עליה ולכן אמר הצרי אינו אלא שרף והוא אינו נכנס בקטרת והוא עו"ר בלס"אן ולא השרף הנוטף ממנו והלכה כרשב"ג במשנתנו עכ"ד עיניך הרואות דהרב ב"ח קאמר בפשיטות דהלכה כרשב"ג גם בברייתא דהא דרשב"ג דהצרי וכו' הוא ברייתא פ"ק דכריתות ועלה קאמר הלכה כרשב"ג במשנתנו אלמא ברייתא בכלל משנתנו היא:

גם אשו"ר להרב שפתי כהן בח"מ סימן קע"א ס"ק ט' על הא דרשב"ג במשנתנו שכתב וז"ל וליכא למימר דוקא במשנתנו דבתוספות פרק איזהו נשך ריש דף ס"ט מוכח להדיא דהוא הדין בברייתא עכ"ל והרי הוא כמבוא"ר דהרב ש"ך סבר כהרב בית חדש דהלכה כרשב"ג אפילו בברייתא והוכיח כן מדברי התוספות פרק איזהו נשך וגם הרב חוות יאיר דף צ"ה ע"א מסכים הולך דהכי מוכח מדברי התוספות דפרק איזהו נשך דמייתי הרב שפתי כהן דהלכה כרשב"ג במשנתנו הוי גם בברייתא:

כל קבל דנא חזה הוית לרב כהנא כהן משוח מלחמה אשר מלא יד"ו יד מלאכי בקשת ובחיצים באות ש"ז והעריך הכהן מערכה גדולה להוכיח מהש"ס דהלכה כרשב"ג במשנתנו דוקא במשנה ולא בברייתא. ואבא היום לחזות בנועם ראיותיו אשקוטה ואביטה דהראיה הראשונה דמייתי הרב יד מלאכי הלא היא מהא דאמרו בברכות דף י"ט ע"א דעל מאי דאמר ריב"ל בכ"ד מקומות ב"ד מנדין על כבוד הרב וכלן שנינו במשנתנו פריך ותו ליכא והאיכא דתני רב יוסף תודוס איש רומי וכו' ומשני במשנתנו קאמרינן והא בריתא היא הא קמן דהיכא דנקט האי לישנא במשנתנו לא משתמע מיניה אלא משנה דוקא ולא בריתא עכ"ל הרב יד מלאכי:

ואני בעניי אומר דאלו לשון הש"ס היה כמו שהביא ליכא למשמע מינה דמצינן למימר דכי אמר משנתנו לאו מילתא פסיקתא דדוקא משנה ולא בריתא אבל הכא דפרכינן עליה דריב"ל דהאיכא אחריתא ודאי בכגון זו שפיר מצינן לתרוצי מילתיה דלא תקשי

עליה דמאי דאמר ריב"ל במשנתנו כונתו במשנה לבד לא על בריתא אמנם לא נעשה בנין אב דכל דוכתא דאמרי רבנן במשנתנו הוי דוקא משנה ולא בריתא:

ואולם אמונה בחרתי דלא פריך על ריב"ל רק דאתמר התם דאמר ליה רבי אלעזר לריב"ל היכא א"ל לכי תשכח נפק דק ואשכח תלת ועל זה הקשה ותו ליכא והאיכא דתני רב יוסף וכו' ותירץ במשנתנו קאמרינן והא בריתא. והשתא איכא ראיה טפי דנראה דלשון במשנתנו משמע משנה דוקא שהרי ריב"ל נקט במשנתנו ורבי אלעזר בלי שום קושיא והכרח הבין בפשיטות דמאי דאמר ריב"ל במשנתנו הוי דוקא ומשו"ה לא מצא אלא ג' מכ"ד מקומות. ואם היה מפרש דברי ריב"ל דבמשנתנו הוי משנה ובריתא הוה משכח טפי וכמאי דמשני. וא"כ מהכא מוכח דלשון משנתנו בפשיטות היינו משנה ולא בריתא. ויש להרגיש על הרב יד מלאכי דמייתי לה לאוכוחי מינה ולא ביא"ר עליה הכהן כמשפט:

ברם יד הדוחה נטויה דשאני הכא דר' אלעזר היו דבריו עם ריב"ל ופנים בפנים דיבר עמו ויש לומר דהכיר בו בריב"ל דרצה לומר על משנה דוקא וה"ט דלא אשכח אלא תלתא. וקצת סמך יש בדבר מדפריך המקשן בפשיטות ותו ליכא והא איכא. ופריק ליה בדרך תירוץ ולא מתמה עליה כדאשכחן בעלמא דזמנין התרצן דמרתח קא רתח וסלקיה בדרך תמיהא וה"נ הוה מצי לתרץ בסגנון זה איהו אמר במשנתנו ואת מייתי מדתני רב יוסף או לשון כיוצא בו להורות דמעיקרא קושיא ליתא ולא דק. ומדלא חזינן כי האי סימנא למדנו דלשון במשנתנו כולל משנה ובריתא ומאן דמותיב שפיר קמותיב אלא דאיכא לפרוקי מטעם דרבי אלעזר משתעי בהדי ריב"ל והוא היודע מבין ריסי עיניו דכונתו על משנה דוקא:

ורואה אני להרב הכהן המביא תניין ראיה שניה וכבר קדמו הרב חוות יאיר ממנחות דף ל"א דאתמר התם שלח ליה רב יימר בר שלמיא לרב פפא הא דאמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא הלכה כר' שמעון שזורי ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר"ש שזורי הלכה כמותו אף בנתערב ליה טבל בחולין אמר ליה אין אמר רב אשי אמר לו מר זוטרא קשי בה רבי חנינא מסורא פשיטא מי קאמר במשנתנו כל מקום ששנה קאמר ופירש"י מי קאמר משנה דמשמע ולא בריתא. ולי ההדיוט ליכא למשמע מהכא דכי קאמר במשנתנו הוי מילתא פסיקתא דדוקא משנה ולא בריתא ואדרבא יש מקום לדקדק דגם כי קאמר במשנתנו אפשר דבריתא בכלל דהא הכא רב יימר בעי אי הלכה כר"ש שזורי על ערבי"ם טבל בחולין דהיא בריתא. ופריך עליה מי קאמר במשנתנו כל מקום ששנה קאמר ומשמע דאי אמר במשנתנו היה מקום לבעייתו ואי אמרת דלשון במשנתנו

מוחלט דוקא על משנה ואין בריתא בכלל גם אי הוה אמר במשנתנו לא בעי מידי דאין כאן ספק דאין בריתא בכלל ונמצא דבין אי אמר משנתנו בין אמר כל מקום ששנה ליכא למבעי דאי אמר משנתנו אין הלכה כמותו בבריתא מכח הכלל ואי אמר כל מקום ששנה הלכה כמותו אף בבריתא. ומאחר שכן הו"ל למימר פשיטא הרי כל מקום ששנה קאמר ומדחזינן דקאמר פשיטא מי קאמר במשנתנו מוכח דאי אמר במשנתנו יש מקום לבעייתו אי הלכה כמותו בנתערב וכו' ושמעינן דלשון במשנתנו אפשר דבריתא בכלל. ומעין דוגמא אנא דאמרי לאותה שהביאו הרבנים הנזכרים ממ"ש בכתובות דף ק"ט ע"א ע"ש ובה תחזי:

ועד אחרן מה שהוכיח הרב יד מלאכי וז"ל וכן נראה עוד מדברי רש"י בעירובין דף נ"ג ע"א ד"ה אי בעית אימא שכתב במשנתנו לא למד אלא דבר אחד אבל בריתות וגמרות גמר טובא הרי דבריתות לאו בכלל משנתנו הם עכ"ל אינה ראיה דמלבד דאין ההוכחה אלא מדברי רש"י ולא מהש"ס אנא בעניותין אמינא דהגם דהוה קאמר הש"ס בהדיא כרש"י יש לדחות דאיכא התם תרי שינויי אחריני ומצינן למימר דלאינך שינויי במשנתנו משמע שפיר אפילו בריתא:

הראת לדעת דמדברי הש"ס בכל הני דוכתי אין ראיה ואיכא למדחי. ומעתה מה שתמה הרב יד מלאכי מהני סוגיי על דברתי מלכי צדק מרן ז"ל בכסף משנה פי"ט דטומאת מת שכתב לדעת הרמב"ם דהלכה כרשב"ג אף בבריתא. ובמימר קדישין התוספות דפרק איזהו נשך לדעת הרב שפתי כהן. ועל פום ממלל רברבן הרב בית חדש א"ח ריש סימן קל"ג בשם הרמב"ן ועל שאר אחרונים דמהש"ס מוכח בראיות מכריחות דמאמר במשנתנו אינו סובל כי אם משנה דוקא ונתעצם בזה והאריך בחזקת הי"ד הלא בספרתו. לי הפעוט אין מופת חותך מהש"ס ככל אשר דברנו:

ואנא זעירא חזינא להרב יד מלאכי עוד הגדיל תמיהותיו על הרב ב"ח דמייתי דברי הרמב"ן בבריתא דהצרי אינו אלא שרף וכתב וז"ל ואשוב אתפלא עוד על הרמב"ן איך יצאת זאת מלפניו לומר כן על בריתא כיון דמשנתנו אמרו וכדהוכחתי לעיל בראיות מכריחות מלבד שהוא בעצמו כתב פרק ערבי פסחים ופרק יש נוחלין גבי אימתי דר"י לפרש דבמשנתנו אמרו ולא בבריתא ובלא זה נמי אשכחנא להרמב"ן גופיה שכתב פרק הכותב דהך כללא דרשב"ג לאו דוקא וליתיה אף במשנתנו ואיך כתב כן על בריתא וצ"ע עכ"ל. ועם האדון הסליחה כי הגדיל המדורה ליבה וחזר וליבה ומקשי ורמי חד"ד ותימ"א יתו"ר נפיש על הרמב"ן הפך הש"ס וסותר את עצמו מיניה וביה ולא ראה שרש דברי הרמב"ן וחשב לו הכהן דזה שכתב הרב בית חדש הוא דעת הרמב"ן וגם שהרמב"ן

כתב בפירוש דהלכה היא כרשב"ג בהא כמ"ש הרב בית חדש ושתים זו לא שמענו דהרואה יראה דברי הרמב"ן בפירושו פרשת תשא דבתחילה פירש דצרי הוא שרף הנוטף מעצי הקטף וכתב וז"ל והוא מה ששנינו רשב"ג אומר הצרי וכו' אמרו בגמרא פרק במה מדליקין ר' שמעון בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי וכן היה רשב"א אומר הצרי אינו אלא שרף הבא מעצי הקטף וכו' וראיתי לרב רבינו משה שמכניס בקטרת עץ האילן הנזכר הוא הנקרא בערבי עו"ד בלסא"ן נראה שסבור כי רשב"ג שאמר הצרי אינו אלא שרף וכו' בא לחלוק ולומר שאין הצרי מסמני הקטרת כי הוא אינו אלא שרף והקטרת אין השרף נכנס בו אלא הקטף עצמו עכ"ל:

הבט ימין וראה שהרמב"ן לא כתב דהלכה כרשב"ג במשנתנו אלא הני מילי הם מהרב בית חדש מדנפשיה כי הרמב"ן לא ביאר טעמו של הרמב"ם מדוע פסק כרשב"ג אלא פירש מהו דעתו של הרמב"ם ז"ל בפירוש הבריתא דרשב"ג חולק שאין הצרי מסמני הקטרת כי אינו אלא שרף ובקטרת אין השרף נכנס בו אלא הקטף עצמו וביאור דבריו דסבר רשב"ג דבקטרת אין שרף זה הנוטף מעצי הקטף נכנס אלא הקטף ולאו בכל שרף קאמר. ובהכי לא קשיא מה שהקשה עליו מרן בכסף משנה פ"ב מכלי המקדש ע"ש:

והיה טעמו של הרמב"ן כי לא בחר לפרש דעת הרמב"ם דתנא קמא קרי צרי לעצי הקטף ורשב"ג פליג דהצרי הוא השרף והוא הנכנס בקטרת ופסק כת"ק וכמ"ש מרן בכסף משנה שם ונמשך אחריו הרב באר שבע בתוספותיו פ"ק דכריתות ע"ש דהרי הרמב"ם כתב שם נטף האמור בתורה הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי ואי פסק כת"ק הלא הצרי הוא עצי הקטף ומשו"ה פירש דלרשב"ג אין הצרי נכנס אלא הקטף כדברי הרמב"ם. אמנם לא גלי לן טעמיה דפסק כרשב"ג. ואפשר דפסק כרשב"ג מההיא דשבת דף כ"ו דהזכירה הרמב"ן דרבי שמעון בן אלעזר קאי כוותיה ולענין הדלקת שבת אמר אין מדליקין בצרי ואמוראי שקלי וטרו בה ע"ש ואפשר לומר דכונת הרמב"ן הכי הוא דלכ"ע הקטף הוא שנכנס בקטרת ולא השרף אלא דלת"ק עצי הקטף נקראים צרי ולרשב"ג אין נקרא צרי אלא השרף והיינו דנקט לה בלשון שלילה הצרי אינו אלא השרף כלומר לא כדעת הת"ק דעצי הקטף נקראים צרי נמי לא כי אלא הצרי אינו אלא השרף לחוד הוא נקרא צרי דוקא ולא כאשר סבר הת"ק דעצי הקטף נמי נקראים צרי ונמצא דבין לת"ק בין לרשב"ג לענין הקטרת לא היה כי אם עצי הקטף אלא דפליגי בשם צרי ולענין דינא לא נפקא לן מידי וכיון דליכא ביניהו אלא שמא לא אכפת לן אם נאמר כרשב"ג:

ולכל הדברות ולכל האמירות הרמב"ן לא כתב דהלכה כרשב"ג במשנתנו על זה ומ"ש הרב ב"ח הוא מדנפשיה ואינם דברי הרמב"ן כאשר חשב הרב יד מלאכי וטעין קבא

דקשית"א על הרמב"ן. וגם זה דרשב"ג פליג כתבו הרמב"ן לדעת הרמב"ם כמבואר בדבריו. אבל דעת הרמב"ן עצמו דרשב"ג הכא מפרש כמו שנראה מדבריו קודם זה וכמ"ש רבינו בחיי בשמו וכמ"ש רש"י בכריתות דף ו'. ובכן סרו תמיהות הרב יד מלאכי מעל הרמב"ן והרי הוא כמבואר בא"ר לח"י רואי:

אקומה נא והיתה ארש"ת שפתי על דברי הגאונים הרב שפתי כהן והרב חוות יאיר אשר זכרתי מראש מקדמי אר"ש שכתבו דמהתוספות פרק איזהו נשך ריש דף ס"ט מוכח בהדיא דהלכה כרשב"ג במשנתנו הוא אף בבריתא ועל זה היו תמהי"ם הרב החסיד מהר"ר יוסף אירגז זלה"ה והרב יד מלאכי והרב קרבן נתנאל פרק השולח סימן כ"א דסברת רשב"ג דהתם נשנית גם במשנה שם בסמוך ומה יוכיחו מדברי התוספות ובאמת שיש להצטער על שני המאורות הגדולים איך יצאת זאת מלפניהם. ועל צד הדחק אפשר לישב דכונת הרב חוות יאיר והרב שפתי כהן הכי הוי דאי אמרת בשלמא דדעת ר"ת דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הוי אף בבריתא ניחא דאף דאמרינן אין הלכה כשיטה והכא מסיק אלא שיטה אתמר ר"ת סמיך אכללא דרשב"ג אלא אי אמרת דדעת ר"ת הוא כרשב"ם וסיעתו דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו היינו במשנה דוקא ולא בבריתא קשה דהגם דקאמר כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ור"ת סבר דהוא כלל גמור מ"מ בההיא דאיזהו נשך דאמר דשיטה אתמר נימא דאין הלכה כמותו בזה והא דלא אפקה מכללא בהדי ערב וצידן וראיה יש לומר דלא אפיק אלא מילי דתני במתניתין ולא בבריתא אבל הך דשמין עגל דמתניא בבריתא נמי לא אפקה בהדי ערב וצידן וראיה דלא איירי אלא בשנוי במשנה ולא בבריתא והו"ל לר"ת לפסוק כת"ק דיש לדחות דכיון דהך כללא לא אתמר בבריתא אלא במשנה לבד לא איירי אלא בשנוי במשנה לחוד וכל קבל דנא אית לן כלל דאין הלכה כשיטה. ומדחזינן דר"ת שביק כלל אין הלכה כשיטה ופסק כרשב"ג שמעינן דכלל רשב"ג הוי גם בבריתא ומשו"ה דחי לכלל אין הלכה כשיטה. ולשון במשנתנו אין מופת חותך דהוי במשנה לחוד ולא בבריתא ואין ראיה מכל הנהו סוגיי דמייתו הרב חוות יאיר והרב יד מלאכי ז"ל ככל הדברים אשר ראו עיניך אחת למעלה. ולא נעלם מהרב שפתי כהן ומהרב חוות יאיר משנה הסמוכה שם רק דסברי דעם כל זה יש להוכיח מדברי התוספות דסבר ר"ת דכלל זה הוא אף בבריתא וכדאמרן אלא דהרב חוות יאיר עמדו לפניו הנהו סוגיי ומסיק בצ"ע זה אפשר לישב בדוחק. אמנם כל כי הא הוה להו לאודועי להרב חוות יאיר והרב ש"ך ולא לסתום ולכתוב בפשיטות דמוכח מהתוספות דכלל רשב"ג הוא אף בבריתא:

איברא דמתוך חומר שבו נראה דדעת הרב שפתי כהן ז"ל דמדכתבו התוספות בפשיטות

על ההיא בריתא דאומר ר"ת דמ"מ הלכה כרשב"ג דהא אמרינן כל מקום ששנה רשב"ג וכו' מוכח דסבר ר"ת דהיינו גם בבריתא דאי הוה ס"ל דדוקא במשנה ושאני הכא דנשנה גם במשנה והגם דבמשנה לא קאמר ואפילו במקום שנהגו וכו' כברייתא מ"מ עיקר סברת רשב"ג נשנית במשנה והלכה כמותו. הו"ל לתוספות לומר דהא אמרינן כל מקום וכו' והכא עיקר מילתא דרשב"ג נשנה במשנה על דרך שפירשו התוספות לדעת ר"י בראש השנה ריש דף ט'. ומדסתמו וכתבו דהא אמרינן וכו' ותו לא מוכח דסברי דהוא גם בבריתא. זה אפשר לומר שהיה דעתו של הרב ש"ך והיה פשוט בעיניו. שוב ראיתי להרב יד מלאכי הביא משם הנמקי שכתב דעיקר מילתיה דרשב"ג בבריתא ויתכן דעל זה סמך הרב ש"ך. ובחון לשון הזהב של הרב מהר"י אירגז ז"ל שכתב על הרב שפתי כהן והביאו הרב יד מלאכי לא מוכח מידי דאע"ג דבריתא היא איתא במתניתין וכו' ולא בא בחזקת היד כמו הרב קרבן נתנאל שכתב שגו ברואה רק אמר מר לא מוכח מידי כלומר דיש לדחות. ולא תמה על הרב ש"ך משום דיש מקום לדברי הש"ך כדאמרן רק דסבר דיש לדחות הוכחתו דכמה זמני התוספות מקצרים הרבה:

ואגב רהטאי זה חזיתי להרב המופלא נר המערבי כמהר"ר אליעזר די אביל"ה זלה"ה בספרו מגן גבורים חידושי מציעא שכתב על דברי התוספות הללו וז"ל קשה דהא לא אמרינן הכא אלא משנתנו והא בריתא היא ונראה דמשמע ליה לר"ת דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו אף דבריתא סתמא איפכא מיניה הלכה כוותיה דאין הלכה כסתם בריתא אבל אי מתניתין סתמא דלא כוותיה דרשב"ג ובבריתא מייתי למילתיה אין הלכה כמותו וכו' עכ"ל וק"ק על הרב ז"ל דפשיטא ליה דלשון משנתנו הוא דוקא על משנה אמאי לא משני דעיקרה נשנית במשנה בסמוך ונכנס בפרצה דחוקה כי מה שתירץ עם האדון הסליחה דאם לשון משנתנו מוכח דוקא במשנה לפי ר"ת לא הול"ל במשנתנו ועל מי סמך שנבין דהוי אפילו בבריתא ומאי דנקט במשנתנו היינו לאפוקי סתם בריתא וכו' ותו דכל כי הא לפרש פירוש דחוק כזה הפך המשמעות הו"ל לתוספות לפרש. ותו כי הנה נודע דסתם בריתא ומחלקת במשנה בעלמא אמרינן אם רבי לא שנאה רבי חייא מנא ליה כדאמרינן פרק החולץ דף מ"ג. וכן אם הבריתא מייתי לדרשב"ג ומתניתין סתמה איפכא הלכה כסתם מתניתין וזה נודע וכך היא המדה בעלמא:

ואחזה אנכי בירושלמי שילהי מסכת בתרא דאתמר התם תמן אמרין בכל מקום הלכה כרשב"ג חוץ מערב וכו' אמרין ובלבד במשנתנו רבי אמי בר קרחה בשם רב ולמה אמרו בכל מקום הלכה כרשב"ג שהלכות קצובות היה אומר מפי בית דינו. הרי שבירושלמי בפירושא אתמר דהלכה כרשב"ג דוקא במשנה ולא בבריתא כדקאמר ובלבד במשנתנו

למעוטי הבריתא. וזו היא שקשה על מרן הכ"מ והרב ש"ך ועל כל האחרונים שהביא הרב יד מלאכי שכתבו או צדדו לומר דהלכה כרשב"ג אף בבריתא והוא נגד הירושלמי והשתא דנתבאר בירושלמי ולא אשכחן איפכא בבבלי אית לן לאשויי התרי תלמודי כמ"ש הראשונים דמילתא דלא שכיחא בתלמודין הפך הירושלמי דקי"ל כירושלמי כנודע. וקצת יש להרגיש על הרב יד מלאכי שצלל במים אדירים וחתר להוכיח דאין הלכה כרשב"ג בבריתא ולא זכר דהוא מפורש בירושלמי ומר ניהו מייתי סיפא דהירושלמי הזה בסמוך אות ש"ו ע"ש:

ואפשר לישב קצת שליש ישו"ב לדברי מרן והש"ך וסיעתם דמהירושלמי הזה עצמו משמע דלשון במשנתנו אינו מוחלט דדוקא במשנה ולא בבריתא שהרי הוצרך לפרש ובלבד במשנתנו וכיון דמהירושלמי עצמו ידענו דלשון במשנתנו יכול להתפרש בין במשנה בין בבריתא וחזינן דבש"ס דידן דבכמה דוכתי נאמר כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו ולא אשתמיט בשום דוכתא לפרש כירושלמי יש מקום לומר דגמרין פליג אירושלמי וקסבר דאפילו בבריתא נאמר וחזינן דהרי"ף והרא"ש לא הזכירו הירושלמי הזה ש"מ דקים להו דהבבלי פליג ונקטינן כתלמודין. זה אפשר לישב קצת:

והרי"ף פ"ק דבתרא גבי קרקע שאין בו דין חלוקה דפליג רשב"ג עם ת"ק כתב ופסקי רבוואתא כרשב"ג דמסתבר טעמיה והרא"ש כתב על דברי הרי"ף וז"ל ורבינו חננאל כתב דאיכא מ"ד הלכה כת"ק והכי מסתבר טפי דכיון דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים לית לן לאכרועי טעמא דיחידאה מסברא דנפשין ואדרבא שיטת הגמרא כת"ק דקמתמה גמרא בטעמא דרשב"ג וכו' ע"ש. והרא"ש בשיטת רבו אמרה כי כן הכריע מהר"ם הובאו דבריו בתשובות דשייכי לספר קנין ובמרדכי ע"ש והרב ש"ך ח"מ סימן קע"א תריץ יתיב לדברי הרי"ף דאיהו סבר הלכה כרשב"ג אף בבריתא והביא ראיה מהתוספות דפרק אז"נ וכו' כמו שכתבנו לעיל:

ואפשר לישב דברי הרי"ף על דרך ישוב הרב ש"ך והוא דהנה כתב הרא"ש פרק שור שנגח את הפרה דלית ליה להרי"ף כלליה דרבי יוחנן דכל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו. והשתא לפי זה צריך לומר דמ"ש הרי"ף פרק גט פשוט עלה דרבי יוחנן דכל מקום ששנה וכו' והדין כללא לאו דוקא הוא דלא אמרינן הלכתא כרשב"ג אלא עד דאיכא טעמא כונת הרי"ף דנהי דרבי יוחנן קפסיק ותני דכל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו וכי חזינן סברת רשב"ג סגי לפסוק כמותו בכל מקום מיהו אנן לא קי"ל כותיה דרבי יוחנן בכלא מילתא אלא היכא דאיכא טעמא. איכו השתא אפשר לומר דסברת הרי"ף כך היא דנהי דכללא דכייל רבי יוחנן הוא במשנה ולא בבריתא וזה פירוש במשנתנו וכדמפרש

הירושלמי ובלבד במשנתנו מיהו האי דרבי יוחנן מפיק בריתא היינו משום דנקט מילתא פסיקתא דכל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו אמטו להכי קאמר במשנתנו דדוקא במשנה הוא בכל מקום דרבינו הקדוש ובית דינו לא שנו במשנה אלא דבר הלכה משם רשב"ג. אבל בבריתא איכא הכי ואיכא הכי ואין הבריתות כמשנה דכל מקום הלכה כמותו אלא חזינן אי מסתבר טעמיה הלכה כמותו גם בבריתא ואי לא הלכה כרבנן. וטעמא דהלכה במשנה בכל מקום כרשב"ג ובבריתא היכא דמסתבר טעמיה היינו משום דרשב"ג הלכות פסוקות היה אומר מפי בית דינו וא"כ הוא סברת רבים כדאתמר בירושלמי אלא דרבינו הקדוש במשנה דייק ולא קתני משם רשב"ג אלא מילתא דהלכה כמותו אבל בבריתא זמנין דלא מסתבר טעמיה והלכתא כאינך רבנן דפליגי בבריתא ארשב"ג כי האף אמנם דסברת רשב"ג היא סברת בית דינו והוו רבים הלא גם בנו רבנן אחריני דמסתברא טעמיהו והלכה כמותם זוהי סברת רבי יוחנן לדעת הרי"ף. אבל הרי"ף לא פסק כרבי יוחנן לגמרי אלא סבר דהכלל אינו עיקר רק היכא דמסתבר טעמיה הלכה כרשב"ג דכבר ידענו דסברת רשב"ג אינה יחידית כי רשב"ג מפי בית דינו היה אומר כמ"ש בירושלמי והם רבים וא"כ כי מסתבר טעמיה הלכתא כותיה בין במשנה בין בבריתא דמאי חזית דכיון דלאו יחידאה הוא וגם מסתבר טעמיה מה לי משנה מה לי בריתא דבשלמא ר' יוחנן דקא פסיק ותני דבכל מקום הלכה כרשב"ג אז בחלקות ישית בין משנה לבריתא אבל השתא לדידן דאין הכלל מוכרח ונפסוק כפי העולה על רוחנו היכא דמסתבר לן טעמיה שקולים הם משנה ובריתא דלאו סברא יחידאה ומסתבר טעמיה ומשו"ה פסקי רבוואתא בההיא דאין בה דין חלוקה כרשב"ג דמסתבר טעמיה והביא הרי"ף דבריהם ותכל תלונות הרא"ש מעליהם. ואדרבא יש להרגיש על הרא"ש דהחליט דסברת רשב"ג יחידאה היא שהרי אמרו בירושלמי דהלכות קצובות היה אומר רשב"ג מפי בית דינו כמו שנאמר. וזה דרך מבא לישב דעת הפוסקים אם פסקו כרשב"ג דבריתא ודוק היטב:

אחר זמן רב נדפסו תשובות התייר הגדול רבינו מהר"י ן' מיגאש זצ"ל וראיתי בסימן פ"א שכתב וז"ל ואומרם כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה אינו עיקר ראוי לסמוך עליו והנה אמרו במשנת כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות וכל מ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות וכו' וא"ר יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ ונשנה זה המאמר בעירובין פרק בכל מערבין ואם מה שבא בכללות במשנה אינו עיקר לסמוך עליו ואפילו במקום שנאמר בו חוץ כ"ש מה שבא מהם בתלמוד שאין לנו לסמוך עליו ולעשותו עיקר ואפילו במקום שנאמר

בו חוץ ועם היות שנאמר בתלמוד פעמים רבות אמרם כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה אמנם נשנה זה לענין שאין הלכה כמותו בערב וצידן וראיה אחרונה לא לענין שבזולתם הלכה כמותו וא"כ אין ראוי לפסוק הלכה כרשב"ג אלא כשיראה מהתלמוד שיורה על זה ובזה שלא נראה מהתלמוד ראיה עליו נפסוק כדברי ת"ק על עיקר אמרם יחיד ורבים הלכה כרבים עכ"ל וק"ק מהירושלמי שהבאתי דקאמר דסברות רשב"ג הלכות קצובות מפי בית דינו ולאו יחידאה הוא. ובעיקר הכלל דבריו כדברי רבו הרי"ף שכתב פרק גט פשוט דלא קי"ל כהאי כללא אלא עד דאיכא טעמא. אמנם יש לצדד דיש הפרש בין דברי הרי"ף לדברי רבינו מהר"י ן' מיגש דלדברי הרי"ף כי חזינן טעמא אפילו מסברא דילן פסקינן כרשב"ג וכי היכי דכתב פ"ק דבתרא דפסקי רבוואתא כרשב"ג דמסתבר טעמיה. ולהרא"ם דוקא אי איכא הוכחה מהתלמוד. ויש לדחות דלאו דוקא והכי עדיף לאשווייניהו להרי"ף ותלמידו הרא"ם:

ומדברי הרא"ם הללו מסתייעי מילי דרבנן בתראי דכתבו דהרמב"ם לית ליה האי דכלי' רבי יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג וכו' דהרמב"ם מסתמא בשיטת רבו הרא"ם אמרה. וכ"ש דנראה דזו שיטת הרי"ף רבה דרביה כאמור אלא דמתשובת הרא"ם משמע דעל רבי יוחנן גופיה אמרה כמו שאכתוב בסמוך. והרב בספר יד מלאכי הביא חבילות חבילות מהלכות הרמב"ם ודברי נושאי כלי הרמב"ם למקומותם במושבותם בחצריהם ובטירותם מריש סדרא ועד אחרן הלא בספרתם:

וכבר רמזתי כמה זמני דאגב רהטאי וטרדאי לא מצינא למיקם אדוכתאי כ"ש דוכתי אחריני ורובי בקיאותיו ורמיזותיו וראיותיו של הרב יד מלאכי ותמיהותיו על האחרונים מינים ממינים שונים. ומדברי הרא"ם הנזכרים שכתב שאם במשנה אמרו אין למדין וכו' ק"ו על מה שבא בתלמוד וכו' אתה תשמע שהוא הפך מ"ש הרב יד מלאכי ריש דף ע"ב דאין למדין וכו' לא אתמר אלא בתנאים אבל לא על האמוראים שדרכן לפרש ע"ש אמנם הרב יד מלאכי כבר האריך בזה באות כ"ג והוה מסדר מערכה נגד מערכה ודברי הרא"ם הנזכרים אתו כשיטת איזה גדולים ע"ש:

ובחידושי הרמ"ה לבתרא הנדפסים עתה ראיתי דף רס"ו ע"ג מהספר שכתב וז"ל האי כללא דקפסיק ואמר כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו לא סמכינן עליה אלא היכא דחזינן סוגיא דגמרא כותיה דהא אסיקנא פרק המדיר דף ע"ז אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן ורבא אמר רב נחמן נמי התם לית ליה האי כללא אלא כסתם משנה וכן הלכתא עכ"ל ובפ"ק דף מ"א ע"ג מהספר כתב דלית הלכתא כרשב"ג אלא כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים ומאי דטרח בש"ס לפרושי מילתיה דרשב"ג לא משום

דהלכתא כותיה אלא טעמא איכא ע"ש. וראיתי בשיטה מקובצת למסכת ביצה ריש פרק אין צדין על דף כ"ד ע"ב דאמר התם אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג שכתב וז"ל מהכא שמעינן דמ"ש כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו וכו' לאו בכל דוכתא אתמר אלא דוקא היכא דמסתברא טעמיה ומשום דאפשר למימר כאן לא מסתבר טעמיה הוצרכו לפסוק כמותו עכ"ל ויש לדקדק דמה ראיה היא זו אימא דרבי יוחנן דאמר כ"מ ששנה רשב"ג הוא בכל מקום אלא דשמואל לית ליה האי כללא ואם הרי"ף פרק גט פשוט כתב דאין הלכה כרשב"ג עד דאיכא טעמא היינו דאנן לא קי"ל הכי כמש"ל אבל רבי יוחנן סבר דבכל מקום הלכה כמותו. תדע דבכמה דוכתי פריך הש"ס על ר' יוחנן דאמר הלכה כרשב"ג והאר"י כ"מ ששנה וכו' ופריק אמוראי נינהו ואי אמרת דהא דאר"י הוא היכא דמסתבר טעמיה מאי פריך ואמאי אצטריך לשנויי אמוראי נינהו נימא דה"א דלא מסתבר טעמיה להכי פסיק כמ"ש בשיטה מקובצת הכא אלא ודאי ר"י בכל מקום אמרה וא"כ מאי קאמר דשמעינן מהכא אימא דשמואל לית ליה כלל רבי יוחנן. ומן האמור קשה על מהר"י ן' מיגש בתשובה הנזכרת דנראה מדבריו דעל רבי יוחנן עצמו קאמר כמבואר למעיין דא"כ מאי ק"ל בש"ס והאר"י כ"מ ששנה וכו' הרי אין למדין מן הכללות וה"א דבהא אין הלכה כמותו דעיקר המימרא היינו לומר דבערב וציידן וראיה אין הלכה כמותו כמ"ש הוא ז"ל בתשובה הנזכרת:

חוזרני לדברי השיטה מקובצת דכעת לא זכיתי להבין מ"ש מהכא שמעינן דאם הוא לרבי יוחנן ליכא למשמע דהוא אית ליה בכל מקום האי כללא. ואם הוא לדידן אין ראיה משמואל כדאמרן וצריך ישוב וחיפוש בסוגיות הש"ס ודוק:

ב. **כלי עלמא**. כי אמרו בש"ס. משכחת לה דהוי על הנהו תנאי דמדכרי התם במשנה או בבריתא ולעולם דאיכא מאן דפליג. כן מתבאר ממ"ש הרשב"א בחידושיו פרק מצות חליצה גבי מ"ש דכ"ע לא מקשינן ריבים לנגעים וכ"כ התוספות בסנהדרין דף ו' ע"א ד"ה דכ"ע וכן מוכח ממ"ש בשיטה מקובצת מציעא דף קמ"ט ע"ג דפוס אמשטרדם משם הרשב"א ע"ש וכן כתבתי בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף י"ג ע"ד. וכן הוכיח הרב שרש יוסף דף י"ז ע"ד מסוגית שבת וכן ראיתי בכללי רבינו בצלאל כ"י דאמר דברי הכל אף דאיכא תנאי דלית להו הכי כיון דלא מתנו במתניתין תוספות שבועות דף כ"ג ע"ב גם אשו"ר עוד לרבינו בצלאל שהביא לשון הרשב"א פרק הרבית לומר דכ"ע לאו כ"ע ממש וכתב שכ"כ הריטב"א והביא ראיה ממ"ש דכ"ע אותיות נקנות במסירה וקי"ל איפכא אלא דלהנהו תנאי אמרינן:

אמנם ראיתי להרב שרש יוסף הנזכר שבזה רצה לתרץ מה שתמה הרב כנסת הגדולה

ח"מ סימן פ"ב בכללי המגו על הרב מהריב"ל שכתב דמגו להוציא לא אמרינן הוא מוסכם אליבא דכ"ע והקשה הרב כנה"ג דכמה רבוואתא סברי איפכא. והרב שרש יוסף תמה על תמיהתו מכח הכלל הנזכר. ועם האדון הסליחה דהאי כללא הוא בש"ס כי כן ארחות התלמוד לומר דכ"ע אהנהו תנאי דמדכרי התם. אמנם לא נכון לומר כן על רבנן בתראי וכ"ש על מהריב"ל והוא אחרון ובתרא טובא. ומה גם האי לישנא דכתב דהוא מוסכם אליבא דכ"ע והרב כנה"ג שפיר קמותיב וזה פשוט בעיני:

ג. **כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהני תלת דפטור ומותר**. מ"ש הרב החסיד בספר יד מלאכי אות שכ"א הגיעו כפו"ל לקמן אות תקכ"ד ותקכ"ה ע"ש ובאות תקכ"ה יש תוספת ויתבאר לקמן בס"ד:

והנה הרא"ש בפסקיו בריש שבת הקשה במאי דאתמר התם דף ג' בבא דרישא פטור ומותר דהאיכא ולפני עיור וכמו שהקשו התוספות שם והרא"ש כתב וכל זה הדקדוק אינו נראה לי דאע"ג דאיכא איסורא דלפני עיור לא איירי הכא אלא באיסורי שבת וקרי ליה פטור ומותר כיון דליכא איסורא משום שבת עכ"ל. ומידי עוברי בערי אשכנז הקשה לי הרב הישיש אב"ד דק"ק פירדא מהר"ר דוד ז"ל דכפי דברי הרא"ש מאי פריך משמואל דאמר כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מתלת לישני דשמואל מותר לגמרי קאמר והכא איכא לפני. ובו בפרק אגב ריהטא השבתי להרב ז"ל בדוחק דודאי מאי דאמר שמואל בהנהו תלתא פטור ומותר לגמרי קאמר אבל מאי דקאמר כל פטורי דשבת פטור אבל אסור משמע ליה דאסור משום שבת נמי דאי כונת שמואל דיהיה מותר משבת ואסור מצד אחר הכי הול"ל אמר שמואל כל פטורי שבת ליכא פטור ומותר אלא תלתא ומדקאמר שמואל כל פטורי שבת פטור אבל אסור משמע דאסור משום שבת קאמר:

ואחר זמן רב ראיתי שהקושיא הקשה אותה הרב יד אהרן סימן שמ"ז. שוב ראיתי למהרימ"ט בחידושי שבת שמתוך קושיא זו יישב דעת התוספות דמה"ט לא ניחא להו לומר כהרא"ש ע"ש:

ד. **כל פטורי שבת פטור אבל אסור**. יש לחקור אי האי כללא היינו כי קתני בדיני שבת פטור או פטורין אך אי קתני רבי פלוני פוטר. או חכמים פוטרין היינו פטור ומותר. או דילמא לא שנא דגם כי קתני פוטר או פוטרין איתיה להאי כללא דהוי פטור אבל אסור. או כלך לדרך זו דכי תני פוטר או פוטרין איכא הכי ואיכא הכי דזמנין הוי פוטר ומותר וזמנין הוי פטור אבל אסור. ומ"מ אינו בכלל כל פטורי דשבת דהתם פטור אבל אסור. אך האי דקתני פוטר או פוטרין הלשון שקול ולפעמים יתפרש פוטר ומותר ולפעמים יתפרש פוטר מחיוב חטאת אבל אסור מדרבנן:

והאר"ש תענה מילתא כדנא חפרוה שרים ושרשו פתוח פתיחתא דחכימי. הנה אשו"ר ארש בלבנון לחד מן קמי"א רבינו מהר"א ממיץ בספר יריאים סימן ק"ב דף מ' שכתב וז"ל תניא פרק שמונה שרצים הצד פרעוש בשבת ר' אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר ואע"ג דהלכתא כר' יהושע פטור מיהא תני וכל פטורי שבת פטור אבל אסור ועל זה יש להשיב מתרי טעמי חדא דאיכא למימר איידי דתנא ר' אליעזר מחייב תני רבי יהושע פוטר וראיה מפרק במה אשה רבי אליעזר פוטר בכובלת ואמרינן התם ר' אליעזר שרי לכתחילה ואיידי דתנא רבי מאיר מחייב תנא ר' אליעזר פוטר. ועוד איכא למימר דלישנא דפוטר לא כלל שמואל שלא כלל אלא פטור ופטורין וכו' עכ"ל הרי דכתב דלא כלל שמואל אלא פטור ופטורין אבל פוטר הוא פוטר ומותר וכבר הרב החסיד בספר יד מלאכי אות תקכ"ה הביא ביד"ו דברי ספר יריאים הללו וכתב עלה ונעלם דבר זה מעיני הגהת מרדכי ספ"ק דעירובין שכתב דאיסורא איכא אמאי דתני גבי כלאים וחכמים פוטרין עכ"ל:

ועיני ראו במכתב להחכם השלם עצום ורב בעל מחנה ראובן שתמה על רבינו מהר"א ממיץ בספר יריאים מסוגית שבת דף ס"ב ע"א דמשם מוכח כהגהות מרדכי וכ"כ התוספות בריש שבת שהקשו על שמואל הא איכא הא דרבי אליעזר פוטר ומאי קושיא אלא דס"ל דאין חילוק בין פטור לפוטר. ובאמת דכלל זה אין לו הבנה דבכמה דוכתי דשבת תני לישנא דפוטר. אחד. בדף ל"א ע"ב ור"י פוטר בכולן. והשני דף צ"ג ע"ב לענין הוצאה ור"ש פוטר והתם ודאי דאין חילוק והאי דנקט לישנא דפוטר משום דעל לשון מחייב שייך למתני פוטר עכ"ל החכם השלם הנזכר:

ולפום ריהטא זוהי שהקשה על רבינו הרא"ם דאיהו גופיה מייתי ההיא דשבת דף ס"ב דמותיב מינה החכם השלם הנזכר וכמו שהבאתי דבריו לעיל. ולדידיה דכללא דשמואל אפטור אתמר ולא אפוטר מאי פריך הש"ס מדקתני ור"א פוטר בכובלת. ואפשר דכוונת מהר"א ממיץ במ"ש דלישנא דפוטר לא כלל שמואל וכו' היינו דכי קתני לישנא דפוטר לא יתחייב מלשון זה דפטור אבל איסור דלשון פוטר אינו בכלל שמואל ומאחר שאינו בכלל יש לפרש פוטר ומותר או פוטר ואסור וזהו שאמר שלא כלל שמואל אלא פטור ופטורים כלומר כאשר תמצא פוטר ומותר לא תרמי אכלליה דשמואל אבל לא עלתה על דעת הרא"ם דכל פוטר יהיה מותר. והשתא א"ש מאי דפריך הש"ס בכובלת דכיון דהתם איכא רבנן דסברי דפטור אבל אסור ור"א מתיר לכתחילה לא ה"ל לתנא לומר ור"א פוטר דלשון זה יתפרש נמי פוטר ואסור והכא דרבנן סברי הכי נימא דר"א סובר כמותם וכיון דלשון פוטר אינו לשון מבורר הו"ל למימר מותר דהוי לשון ברור. ומשני

דתנא דברייתא זו כיון שלא הזכיר אלא סברת ר"מ ועלה קאמר ור"א פוטר לא חש לפרש: **וממילא** רווחי אינך דוכתי דמותיב החכם השלם הנזכר דתני פוטר והוא פוטר אבל אסור דגם הרא"ם סובר דלשון פוטר שפיר מתפרש פוטר ואסור. וכל עצמו דהרא"ם אינו אלא דפוטר לאו בכלל שמואל אלא אפשר דיהיה פוטר ומותר וכדאמרן:

ברם הא דרב כהנא הרב יד מלאכי סבר דדברי הרא"ם הל"מ וקשתו דרך על הגהות מרדכי עם האדון הסליחה דלא הל"ל רק דהגהות מרדכי פליג אהך כללא דאטו גברא אגברא קא רמית. ותו דלפום ריהטא המעיין בהגהות מרדכי שם בספ"ק עירובין יראה דקאי על דברי ר"ת למר אחיו רשב"ם וקרוב לומר שכל זה דברי ר"ת. והלא מהר"א ממיץ הוא תלמיד ר"ת ומאי מותיב לר"ת מדברי תלמידו. ולכל הדברות הגמ"ר כתב כן בעד ר"ת ואין לפצוח פה בזה. ותו דסבר הרב יד מלאכי דהני מילי דהרא"ם פשוטים ומוסכמים ואין הדבר כן והרי התוספות סברי כהגהות מרדכי כמו שהוכיח החכם השלם הנזכר דמותבי אכלליה דשמואל מהא דכובלת דקתני ור"א פוטר. וכן יש להוכיח מדברי הרשב"א בחידושיו שם דמקשה הכי משם התוספות ומשני כמה שינויי. וכן מוכח מדברי מרן הבית יוסף סימן שי"ו שכתב וז"ל אסור לצוד פרעוש ברייתא שם הצד פרעוש (ברייתא שם הצד פרעוש) בשבת ר"א מחייב ור"י פוטר ואף דהלכה כר' יהושע מ"מ איסורא מיהא איכא דכל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מהנך תלתא עכ"ל וזה שלא כדברי הרא"ם:

אמנם ממ"ש התוספות והרא"ש והרשב"א והר"ן פרק שמונה שרצים והרב המגיד פ"ז דשבת דפרעוש לר' יהושע היינו פטור אבל אסור אין להוכיח דסברי הפך כלל הרא"ם דנהי דפליגי בהא דפרעוש בפרטות אבל יש מקום לומר דלא ללמד על הכלל כלו יצא. דלפי מה שכתבנו בעניותנו דכונת הרא"ם דכי קתני פוטר אפשר לפרש פוטר ואוסר או פוטר ומתיר אפשר דגם הני רבוואתא מצי סברי הכי ובהא דפרעוש שפר קדמייהו לפרושי פוטר ואוסר אבל בעלמא אפשר לפרש פוטר ומתיר. הן אמת דיש להכריע דאי הני רבוותא בעלמא שמיע לרבנן לפרושי פוטר ומתיר. הכא גבי פרעוש לא הול"ל בפשיטות דאסור רק הול"ל דהגם דהלשון אינו מכריע יש להם הוכחה דאסור. ומדנקטוה בפשיטות משמע דסברי דאין לחלק בין פטור לפוטר:

הראת לדעת דהתוספות והרשב"א ומרן בית יוסף סברי דאין לחלק בין פוטר לפטור דלא כהרא"ם וקרוב לשמוע דגם הרא"ש והר"ן והרב המגיד פליגי עליה כדאמרן. ואעיקרא דדינא הר"א ממיץ גופיה לא אמרה בהחלט אלא כמסתפק אמרה. ומאחר עלות כן הדבר הקשה על הרב יד מלאכי שיש בו תפיסת י"ד על הגהות מרדכי וכתוב ביה ונעלם סברא זו דהרא"ם. במקום אשר גדולי ישראל רבו עליה. וגם הוא לא אמרה בפשיטות וגם על

החכם השלם הנזכר קשה דלפום מאי דנקיט לדברי הרא"ם כפי פשטן אמאי לא הוכיח מדברי כל הגדולים הנזכרים בדין זה דקאי ביה הרא"ם דרב שרי ורבנן אסרי ודוק:

ה. **כלן וכן כל עיקר**. משמעותו הוא על ג' ולפעמים באשגרת לישן וכיוצא נאמר גם על שנים. ואם הוא אגב חלוקות אחרות נאמר אפילו על אחד כמו שיתבאר בס"ד. והנה הרב מהראנ"ח בדרשותיו פרשת חיי שרה השריש לנו דכל לא הוי בציר מתלתא וסמוכות שלו ממ"ש התוספות בכתובות דף ח' ע"א וברכות דף י"א גבי ברכות התורה דגרסינן הלכך נמרינהו לתרוייהו ול"ג נמרינהו לכלהו דאינם שלש ברכות אלמא כי נאמר כל אין פחות משלשה עכ"ד והבאתיו בספרי הקטן שער יוסף דף פ"ה ע"ג ושם הרגשתי על כלל זה מסוף אז"נ ע"ש ואחר זמן כתבתי קצת בזה בליקוטי בס"ד:

ומן בתר כל אילין האיר וזרח ספר הבהיר יד מלאכי לרבין חסידא ובפותחי הן כל יקר ראתה עיני אות של"ו אשר הפליא והרבה להביא ראיות רבות דכל וכן כלם נאמרים על שנים ובנה דייק על מהראנ"ח ומרן כסף משנה פ"ו דיסודי התורה והאריך בזה ע"ש. וכבר בכמה דוכתי אנא נפשאי כתבית דאגב רהטאי וטרדאי לא רמינא אנפשאי אשימה עיני בסוגיות ודינים ותשובות אשר העלה ואשר הביא הרב יד מלאכי. ואני אמרתי בחפזי מה שיקלוט העי"ן. וחזיתיה להרב הכהן בראשית מאמר פתח בברכות וז"ל כלם וכן כל שייך לומר אף על שנים כן למדתי ממשנה שלימה דפרק כיצד מברכין דף מ' א' דתנן התם ועל כלם אם אמר שהכל וכו' הא קמן מבואר דנקט לשון כלם אף דלא קאי אלא אפירות אאילן ופירות הארץ דתרי מיני נינהו והכי מוכח תו פרק במה מדליקין דף כ"ט ב' דקתני ר' יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה הרי דרבי יוסי דמפיק פתילה פשו להו נר ושמן שהם שנים ועלייהו קאי מלת בכלן ותו תנינן בכלים פי"ד משנה ב' וכלן שעשאן לנוי טהורין וקאי אחזיינא ומסמר הנזכרים שם וכמ"ש הר"ש עכ"ל ואני הפעוט אומר דהני תלתא דמייתי אחד הרואה נתמ"ה וסילק את למודי"ו. דהא דתנן על כלם אם אמר שהכל נהיה בדברו כבר פירשו הרמב"ם ורבינו עובדיה על כלן אפילו פת ויין והיינו כרבי יוחנן וא"כ הרי איכא ארבעה לר' יוחנן דקי"ל כותיה. ואפילו לרב הונא הרי איכא ירקות דתני לעיל בסמוך והרי איכא תלתא ופשוט:

ומאי דתנן פרק במה מדליקין ר' יוסי פוטר בכלן הרי מבואר בש"ס דף ל"א ע"ב דמאי דמחייב ר' יוסי היינו בפתילה שצריך להבהבה שלא הבהבה מבעוד יום דבההיא אפילו ר"ש מודה דקמתקן מנא. וא"כ הרי פטר ר' יוסי גם בפתילה שהבהבה מבעוד יום ולהכי תני רבי יוסי פוטר בכלן דאיכא תלתא נר ושמן ופתילה שהובהבה ומפיק פתילה שלא הבהבה מבעוד יום. ובלא"ה אינה ראיה דהדוחה ידו נטויה לומר דכיון דתני תנא המכבה

את הנר מפני גוים וכו' הגם דת"ק פטר תני ר' יוסי פוטר בכלן כלומר לא זו דפטר את"ק מפני גוים לסטים ורוח רעה וחולה אלא גם מה שת"ק מחייב ר' יוסי פוטר בכלן וז"ל שה"ג בשם ריא"ז. המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שישן אף שאין בו משום סכנת נפשות הרי זה פטור וכן אם הוא מתכוין לחוס על הנר שלא ישרף או לחוס על השמן או לחוס על הפתילה הרי זה פטור לפי שאינו צריך למקום הכיבוי עצמו וכו' ואם כיבה אותו מפני שהוא צריך להבהב הפתילה כדי שתהא נוחה לידלק הרי זה חייב וכו' עכ"ל והרי הוא כמבוא"ר:

ואותה ששנינו פי"ד דכלים כך היא שנויה מקל שעשה בראשו מסמר כמין חזיינא טמא סימרו טמא רש"א עד שיעשה בו ג' סדרים וכלן שעשאן לנוי טהורים ושפיר תנן וכלן דאיכא תלתא כמין חזיינא וסימרו ועשה ג' סדרים וכל השלשה חלוקות אם עשאן לנוי טהורים. ומ"ש רבינו שמשון וכלן בין חזינא בין מסמרות הדבר פשוט דנקט מסמרות לכלול השתי חלוקות סימרו ועשה ג' סדרים ובעיני הדברים פשוטים ומבוארים:

והנה הרב יד מלאכי אחר שהוכיח מכמה דוכתי שלא עמדתי עליהם כתב דאין צורך להאריך בזה דמקרא מלא הוא במשלי כ"ב עשיר ורש נפגשו עושה כלם ה' ומרן בכללי הגמרא דף ק"ט הביא כלל זה מתוספות מציעא דף ל"ט ותימה דהוא פסוק ומשניות ובריתות וש"ס ותו אמאי הוכיח מהתוספות ולא הוכיח מהש"ס ותו דאין ראיה דאמרו שם לאתויי בורח והוו שלשה והביא דברי מהראנ"ח ודחה דבריו וכתב דהרמב"ן בספר הזכות סוף פ"ב דמכות כתב כמהראנ"ח ודבר תימה הוא שהוא נגד כל הנך ראיות זהו תורף דבריו בקיצור גדול ריש מילין הלא בספרתו הרואה יראה את הי"ד הגדולה:

ואני בעניי אומר דהדבר מפורסם דהסברא עיקר גדול בכל התורה וכדאמרינן בעלמא אי סברא למה לי קרא. והכא הדבר ברור דלשון כל וכן כלם משפטו ביותר על שנים והוא עיקר משמעות תיבת כל ותיבת כלם ואי חזינן תיבת כל או כלם שאין לישבו תחת שלש וליכא תרי נאמר דלאו דוקא ואשגרת לשון הוא. וכן מהראנ"ח ז"ל שם מייתי מהתוספות בכתובות דף נ"ד עמ"ש לית הלכתא ככל הני שמעתתי דלאו דוקא והגם דכונת התוספות דלא קאי אכל מאי דאתמר לעיל וכמ"ש מרן בכללי הגמרא דף צ"ט ע"ג ה"ה נימא דאע"ג דליכא אלא תרי וכל לאו דוקא. וכן מייתי מהראנ"ח שם מהתוספות בשבת דף כ"ד שפירשו כל הני שמעתתי אבי תרי לחוד ורצונו דלדעת התוספות לאו דוקא ע"ש באורך. ומעתה מה כל החרדה הזו הרי דברי הרמב"ן ומהראנ"ח טעמם ונימוקם עמם מצד הסברא ומשפט הלשון. והכתוב במשלי עושה כלם ה' אף דהמתרגם תרגם תרויהון מ"מ כתיב כלם כיון דאיכא כמה מיני עושר וכמה מיני עוני מינים ממינים שונים ולהכי

כתיב עושה כלם ה' לכלול כל המנים ואופנים נבדלים וסוגים חלוקים וזהו לפי פשט הכתוב אמנם דרך דרש יש ליישב הטב ולא אתאן הכא לדרשא. והמשניות כבר כתבנו דלקוצר דעתנו אין ראיה. ואם בשאר ראיות המצא ימצא דלא אפשר למצוא אלא תרי נאמר דלאו דוקא ואשגרת לישן הוא כמ"ש מהראנ"ח עצמו מהתוספות דכתובות דף נ"ד דכל הני שמעתתא לאו דוקא אכל מאי דאתמר וה"נ נאמר דהיכא דליכא תלתא כל לאו דוקא ומוכרח שכך סבר הרב מהראנ"ח בעד התוספות כמדובר. ומרן הקדוש להכי מייתי מהתוספות דמציעא לומר דאשכחן כל על שנים ור"ל דלאו דוקא כל. ומייתי מהתוספות דבש"ס אינו מפורש חלוקת שבויים והתוספות פירשו וכלן על נטושים ושבויים ומאי דקאמר הש"ס לאתויי בורח ממרדין זהו מכח היתור ואינו פירוש וכלן בעצם כאשר ישכיל המסתכל יפה וכן משמע מהתוספות ודברי רבינו יהונתן שהביא יש לדחות ובהכי נתיישבו דברי מרן ז"ל כאשר יראה המעיין ודוק כי קצרתי:

וראיתי להרב החסיד במענה לשון חכמים אות רצ"ב שהוכיח מדברי הרא"ש ספ"ק דברכות גבי ברכות התורה דכל לא תבא פחות משלשה ומטי בה משם מהראנ"ח פרשת חיי שרה וכתב וצריך עיון מפרק המפקיד דף ט"ל תנא וכלן שמין כאריס ומוקי לה תלמודא דאנטושים דר' שמעון בן גמליאל קאי ושם בעי ש"ס לאתויי מאי ומשני לאתויי בורח וכו' נראה דעל שנים לבד שייך לומר וכלן עכ"ל וקצת יש להרגיש דמהראנ"ח יליף לה מהתוספות ואמאי בחר לאתויי מהרא"ש. ותו דלא זכר דמרן בכללי הגמרא יליף מההיא דהמפקיד ומרן יליף לה מהתוספות והוא מהש"ס ותו דפשט דבריו נראה דמפרש וכלן שמין אנטושים ובורח והם שנים ואם כך כונתו קשה דהאיכא שבויין כמ"ש התוספות והם שלשה כמ"ש הרב יד מלאכי. ותו דהרי מהראנ"ח כתב דבתוספות כתובות דף נ"ד כתבו דכל הני שמעתתי לאו דוקא והביאו הוא ז"ל בסמוך אות רצ"א וא"כ למה הצריך עיון מהא דכלן שמין נימא לאו דוקא וככל האמור לעיל:

עלה בידינו דמשמעות תיבת כלם ותיבת כל הוא על שלשה וזמנין דמשכחת על שנים ולאו דוקא כל ואם הוא אגב חלוקות אחרות כההיא דשבועת העדות כל שמות האמורים בלוט כל מלכיא האמור בדניאל מצינו דנאמר כל על אחד נמי כמו שכתבו הריטב"א בחידושיו והרא"ש בתוספותיו שם פרק שבועת העדות גבי כל שמות האמורים בלוט וכן כתב הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סימן ס"ז וכן כתב הרב מהר"א אלפאנדארי בספר מרכבת המשנה גם בחלוקת כל מלכיא ע"ש פ"ו מהלכות יסודי התורה:

ו. **כל שמעתתא דמתאמרא בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרינן מציעאי לא אמרינן**. הכי אמרינן בנזיר דף נ"ו ע"ב ואני בעניי כתבתי בספרי הקטן שער יוסף דף נ"ה ע"ג דהיינו

דוקא בתורת חיוב אבל אם בא להזכיר מזכיר וזכור לטוב. ואחר זמן נדפס ספר בני יהודה להרב מהר"י עייאש ושם ראיתי בדף ס"ח שכתב כן. ומ"ש שם ליישב קושית הרב המוסמך מהרח"א בההיא דפסחים דף ק"ד דאמר רב יהודה לרב יצחק בריה רבבנותיה דמר גרמא ליה דלא תימא שמעתא מפומיה דהתם קפיד דלא זכה לשמעה מפי עולא גופיה אלא ע"י אחרים דאינו דומה שומע מפי הרב דייקא נמי דקאמר דלא לימא שמעתא מפומיה ולא קאמר משמיה ע"ש. עם האדון הסליחה דאין בזה שמועה או דין מסברא רק ראיה בעלמא ובכגון זה הרב והתלמיד שקולא"י נינהו. ומאי דדייק לאו דוקיא הוא דהשתא נמי מצי למימר שמעתא משמיה דעולא ומי מעכב על ידו. אבל דייק דלא תימא שמעתא מפומיה דאי נמי את אמרת משמיה. אחריני לא אמרי משמך כיון דלא אמרת מפומיה. ותו לא זכר מ"ש בחגיגה דף ט"ו קב"ה קאמר שמעתא מפומיהו דרבנן ומפומיה דר' מאיר לא קאמר. ויש לצדד. ומה שתירץ עוד דלא מרה דשמעתתא הוא אינו מחוור. ומה שגמגם על תירוץ הרב בני חיי לק"מ דמילתא פסיקתא היא דלא אמר שמעתא מפומיה דעולא אבל הנמשך מזה דלא יזכירו את שמו הא לאו מילתא פסיקתא. ודברי הרב בני חיי נכונים ונאמנו מאד:

והרב החסיד ביד מלאכי מסכים הולך למ"ש אני הצעיר ע"ש אות ש"ם. ועמ"ש בעניותי בספר הקטן ראש דוד דף קכ"א. ובספר הקטן פתח עינים שם בנזיר ודוק:

ואחר זמן רב זיכני ה' ובאו לידי כללי רבינו בצלאל כ"י וראיתי לו ז"ל שכתב וז"ל מנהג האמוראין היה שלא היו מזכירין כל שעה אלא בעל שמועה הראשון בלבד אבל לפרקים היו מזכירין כל בעלי השמועות עד שמגיעין לראשון כן כתב הראב"ד ז"ל בחידושיו למסכת ע"ז דף י"ו ע"ב אההיא דאמרינן התם מיני ומינך תסתיים שמעתתא פירוש בשם אומרה דהכי הוה דרב חמא בר גוריא קבלה מרב ורבה בר ירמיה קבלה מרב חמא כפרש"י ז"ל והקשה הוא ז"ל רבה בר ירמיה איך לא הזכיר שמו של רב חמא ותירץ כי שמא מנהג האמוראין היה שלא היו מזכירין וכו' עכ"ל ולכארה קשה מההיא דנזיר דקמאי ובתראי אמרינן ואפשר דההיא בשמעתא דאתמרא בי תלתא אך אי הוו תרי אין חיוב אלא הראשון ודוחק אי נמי הא דקמאי ובתראי אמרינן אינו חיוב אלא מנהג טוב. ולפ"ז יש לקיים גירסת הירושלמי פ"ק דשבת ראשון ראשון או אחרון אחרון וכמו שהביאה הגמי"י וא"צ לגרוס כמ"ש בשערי. וכפי מ"ש הראב"ד א"ש ההיא דפסחים דף ק"ד וניחא טובא ע"פ דברי הרב בני חיי שמנהגם להזכיר הראשון ודוק כי קצרתי:

ז. **כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור**. [כן] כתב הרב כנה"ג בסוף הכללים נפרדים וכתב הרב החסיד ביד מלאכי אות גש"ם על הרב כנה"ג

ולא אמר דבר בשם אומרו. ואני אפרש דכלל זה הוא מהשלטי הגבורים פ"ק דע"ז בשם ריא"ז ובספר באר שבע דף צ"ב ג' הקשה עליו מכמה דוכתי עכ"ל הרב יד מלאכי. ומ"ש ולא אמר דבר בשם אומרו הוא אגב שטפיה דמי לנו גדול מהרב כנסת הגדולה דאמר שמעתתא מפומיהו דכלהו רבנן. וזה אין ספק דהיה השמטת המעתיק או המדפיס:

ואשר רמי אנפשיה לפרש לנו מרא דשמעתתא לא היה צריך לזה דכבר הרב כנה"ג עצמו בשיירי א"ח סימן ש"א אמר דבר משום אמרו וכתב נמי דהרב באר שבע הקשה עליו מכמה מקומות ע"ש. ואחד הרואה שם בשלטי הגבורים אחרי דברי ריא"ז כתב ועיין פרק חבית וכונתו דשם פרק חבית בשה"ג רמז כמה סוגיות שהם להפך ע"ש:

ח. **כדי**. כתבו הרב באר שבע ומהרש"ל דרש"י פירש שם חכם והביא דברי מהרש"ל הרב יבין שמועה כלל כ"ג. והרב סדר הדורות הביא אחד עשר מקומות שנזכר זה בש"ס ולא נמצא בשום אחד מהם דרש"י פירש שם חכם. ומה שכתוב בפירש"י דגיטין דף פ"ה כדי שם חכם. אני בעניותי בספרי הקטן פתח עינים שם בגיטין שפר קדמי דאינו מרש"י והכרחתי הדבר לדעתי הקצרה ע"ש. ומצאתי בספר ישן כ"י שני פרקים מהקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה שלא נדפסו והם ביאור מילות חמורות שבתלמוד ושם פירש ואמרי לה כדי פירוש שלא נזכר בו שם חכם עכ"ל והוא כפירוש הפשוט שכתב הליכות עולם:

ט. **כל קבוע כמחצה על מחצה דמי**. ראיתי בכללי מהר"ם דאנון כ"י שהיה תלמיד הגאון מהר"ר יצחק אבוהב זלה"ה וז"ל שמעתי ממורי הרב רבי יצחק אבוהב שקבל מרבו הרב ר' יצחק קנפנטון זלה"ה טעם הדבר בקבוע כי אולי הסכים דעתו ליקח מן הקבוע מאחר שהדבר הוא על צד הבחירה כי אולי בחר בזה הקבוע אבל דפריש מרובא פריש אין הדבר תלוי בבחירה אלא במציאות כי יותר יקרה כשימצא אוקיא של כסף שנאמר שמן העשיר נאבדה שיש לעשירים כסף הרבה יותר ויותר מן העני שאין לו מה שצריך לאכול:

י. **כבוד אשה לבעלה**. הרב עיר וקדיש על ארע"א אות של"ג נסתפק אם הוא דאוריתא ונטה דעתו דהוי מדאוריתא ממ"ש אתה ואמך חייבים בכבודו ומשמע קצת דהוי מדאוריתא וכלשון הזה כתב הרב מהר"ר מרדכי אצבאן ז"ל בספר זובח תודה דף ל"ד ע"ב ע"ש וכן הסכים בספר אשד הנחלים דהוי מדאוריתא גם הרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו הביא ראיה דהוי מדאוריתא. והמעיין יראה דאין ראיותיהם ראיות וכבר אני בעוניי כתבתי בספרי הקטן חיים שאל סימן כ"ח והבאתי דברי קצת אחרונים וכתבתי שם דנעלם מהרבנים ז"ל שהרמב"ם פט"ו דאשות כתב וכן ציוו חכמים על האשה שתהיה צנועה וכו' וכן ציוו על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר

מדאי ויהיה לו עליה מורא וכו' ע"ש הרי דהרמב"ם כתב דהוי מדרבנן ושם הארכתי בזה בס"ד ומשם באר"ה דאין ראיות של הרבנים ז"ל מכריחות כאשר כתבתי באר"ש נכוחות. ועמ"ש אני בעניי לקמן מערכת למ"ד אות י"ט ודוק הטב וברור:

יא. **כבודו מחול**. שאמרו גבי אב ורב היינו דוקא כבודו ולא בזיונו דעל בזיונו אין מחילה כמ"ש הריב"ש סימן ל"ג והרב כנה"ג הביאו בי"ד סימן ר"ם בשם צפחת המים ותמהני שלא הביא שהם דברי הר"ן ספ"ק דר"ה ופסקים וכתבים סימן קכ"ז והריב"ש עכ"ל הרב החסיד במענה לשון חכמים אות רצ"ה וק"ק דהו"ל לומר שהרב כנה"ג עצמו הביאם בסימן רמ"ד לענין כבוד חכם ובסימן של"ד בסופו כתבה בכנה"ג משם הריב"ש סימן ל"ג וכן סימן ר"מ אות ל"ז הזכיר תשובות הריב"ש סימן ל"ג סמוך לדברי צפחת המים. ומה גם שהרב מענה לשון כלל שניהם אב ורב ועל זה תמה על הכנה"ג והול"ל שהביאם גבי חכם ודברי צפחת המים הם גבי אב. גם תשובת הריב"ש סימן ל"ג שרמז הרב כנה"ג ליתא בסימן ל"ג אלא בסימן ר"ך כמ"ש בכנה"ג סימן רמ"ד והרב מענה לשון נמשך אחר כנה"ג סימן של"ד ור"ם שכתבה מהריב"ש סימן ל"ג. ואני בעניי הארכתי בענין זה ובדברי קצת האחרונים בהגהותי כ"י לי"ד סימן ר"ם ועמ"ש בספרי הקטן ברכי יוסף שם בס"ד והרב דינא דחיי לאוין י"ב הביא מתשובות הריב"ש סימן ר"ך ועמ"ש בספר הקטן פתח עינים על יומא דף כ"ג ע"ש:

יב. **כבוד חכמים**. מדאוריתא וכדאמרינן בעלמא עשה דכבוד תורה עדיף. דהא ר"ע דריש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח וכתיב ואהבת את ה' אלהיך וגם רבי נחמיא העמסוני היה דורש ואהבת את ה' לרבות ת"ח אבל כשהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש דכבוד שאני וכמ"ש מהרי"ל בריש תשובותיו. והגאון בעל הלכות מנה למ"ע מתרי"ג יראת תלמידי חכמים ואף שהרמב"ם השיגו בספר המצות בשרש שני כבר כתב הרשב"ץ דגם הרמב"ם מודה שהוא מדאוריתא רק שסובר שאינו נכלל במצות במספר תרי"ג וכמ"ש מהראנ"ח בשו"ת מים עמוקים סימן ס"ט והביא דבריו הרב תוספת דרבנן ביראת ת"ח אות קנ"ב. ומיהו רש"י בשבועות דף ל' פירש עשה דכבוד תורה את ה' אלהיך תירא ע"ש ולא נקט ואהבת את ה' אלהיך דניחא ליה למנקט מאי דאתמר בפירוש בש"ס. ותו דיותר מתיחס הכבוד אצל היראה מאצל אהבה. ועוד יש לצדד בזה ועמ"ש בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ט"ו באורך:

והרב ספר חרדים כתב יראת ת"ח ואהבתם במצות התלויות בלב בענף מצוה ועמ"ש זובח תודה למהר"ם אצבאן דף י' ע"ב:

יג. **כבוד אשת אב**. אמרו פרק הנושא עמ"ש רבינו הקדוש הזהרו בכבוד אמכם וקאמר דאשת אב הואי ופריך אשת אב נמי דאוריתא וכו' ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא. וחזה הוית עיר וקדיש על ארע"א אות של"ז שכתב לאחר מיתה הוי מדרבנן כמבואר פרק הנושא דף ק"ג עכ"ל ואינו מבואר בש"ס. רק שהטור סימן ר"ם כתב דאחר מיתה איכא מצוה וכתב מרן שלמד כן מדרבינו הקדוש הוא ציוה שיכבדוה לאחר מיתה. ומרן בש"ע כתב ומ"מ דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה. וא"כ לא הי"ל להרב לומר דאחר מיתה הוי מדרבנן מאחר שמרן נקט לה בהאי לישנא דבר הגון לכבדם מוכח דסבר דליכא מצוה דרבנן רק הוא דבר הגון וגם מצוה שכתב הטור סבר מרן דלאו מצוה גמורה. ומה שהקשה הרב עיון יעקב בזה אני בעניי תרצתי בספרי הקטן פתח עינים שם פרק הנושא ע"ש בס"ד:

וראה ראיתי בפירוש רבינו אפרים על התורה כתיבת יד ובסוף כל פרשה כתוב נימוקי רבינו אלעזר מגרמיזא בעל הרקח ושאר גדולים ושם כתוב וז"ל את אביך לרבות אשת האב אף לאחר מיתת האב עכ"ל ובתחילת ההשקפה נראה הפך הש"ס. אמנם אפשר דמפרש בש"ס הני מילי מחיים כלומר דהוה ס"ד לפרש מחיים וקמ"ל רבי דהרבוי הוא אף לאחר מיתה. ואין זה משמעות הש"ס. דנראה דכונת הש"ס דהרבוי הוי דוקא מחיים כמ"ש הטור. א"נ אפשר דמצוה איכא כמ"ש הטור והוא אסמכתא בעלמא מ"ש אף לאחר מיתת האב. ולפי זה קרוב לשמוע דסבר דהוי מצוה מדרבנן כמ"ש הרב החסיד ז"ל:

יד. **כבוד אשת חבר בחיי בעלה**. מדברי רש"י והרמב"ן והרשב"א והר"ן ריש פרק שבועת העדות משמע דיש מצוה לכל הפחות דרבנן לכבדה. וכ"כ הריטב"א בחידושיו שנדפסו מחדש שם דכבוד אשתו של חבר מדרבנן. ודלא כהרב כנה"ג י"ד סימן רמ"ד הגה"ט אות ד' דכתב דהוא מתורת חסידות וכמו שכתבתי אני בעניי ודקדקתי על דברי קדשו בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ בסימן טו"ב. הן אמת דהרב כנה"ג כתב כן לישב דעת הפוסקים שהשמיטוה ע"ש. אמנם אפשר דלאחר מיתה הוא מתורת חסידות ואיכא למיחש דמסתמן טענת בעל דינה ומשו"ה השמיטוהו הפוסקים. אבל בחיי בעלה הוה קם להדיא וכבר ידעי כ"ע דצריך לכבד לת"ח וה"ה לאשתו ולא יסתמו טענת בעל דינה וזה לא צריכא למימר ולא היו צריכים הפוסקים להביאה ועמ"ש הרב שפתי כהן משם אגודת אזוב ומ"ש עליו ע"ש. וזה נכלל במ"ש בברכי יוסף דף ס"ד ע"ב ותו שהמדקדק בדברי הרשב"א והר"ן וכו' אלא שקצרתי כאשר יראה המעיין. ונמצא דעיקר דברי הרב כנה"ג נכונים בטעם הפוסקים שהשמיטוה מפני שהיה מתורת חסידות אך הול"ל דהיה אחר מיתה כמ"ש רש"י וסיעתו וגם התוספות כתבו שמא היה אחר מיתה. וסברו

הפוסקים דאין לעשות חסידות זה דמסתתמן וכו'. ובחיי בעלה איכא מצוה ולא מסתתמן וזה פשוט א"צ לכתבו הפוסקים. אמנם מהרב כנה"ג נראה דאף בחיי בעלה אין מצוה שאם כיוין להאמור הו"ל לאודועי ולא לסתום כל כך. ועמ"ש מהר"י באורים דמסכי"ם הולך למ"ש והרב ב"ח י"ד סימן רמ"ב כתב משם מהר"ם מינץ דכל שהיא אלמנת ת"ח יש מצוה לכבדה:

עלה בידינו דמבואר מפי גדולי עולם דאשת חבר בחיי בעלה מצוה לעשות לה כבוד והוא מצוה דרבנן לכל הפחות. ורבינו האר"י זצ"ל כתב דאין חיוב לעמוד לפני אשת חכם ולא לעשות לה הדור והמצוה הוא יראה לבד עיין בשער המצות סודן של דברים. ואחר זמן ראיתי דברי הרב שאלת יעבץ ח"ב סימן קל"ה מ"ש בזה והרואה יראה שיש להעיר במ"ש עיין בדבריו ודוק:

טו. **כלאי זרעים**. כתב הרב משנה למלך ריש פ"א מהלכות כלאים ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים וכו' עמ"ש מרן ועיין פרק השוכר את הפועל דף ס"ד דאמרינן דרבנן פליגי עליה דרבי עקיבא ולא עוד אלא שנראה שם דלרבנן מותר לקיים וזהו הפך מ"ש מרן דלרבנן איסורא איכא ויש לישב בדוחק עכ"ל:

ואנן בדידן אשר עד כה ברכנו ה' שנדפסו חידושי ע"ז להריטב"א הן לו ראינו ראיה מהימנא להריטב"א שכתב שם וז"ל אי רבנן מאי איריא לעקור אפילו לקיים נמי שרי נראה לומר דבשל גוי הוא דאמרינן דשרי לרבנן דאלו בשל ישראל אי אפשר דשרו ולא אסירי מדרבנן מיהת עכ"ל ואם הרב מש"ל היה רואה דברי הריטב"א נחה דעתו דעת עליון. ואני בעניי הארכתי בזה בברכי יוסף י"ד סימן רצ"ה ואנכי עמדתי גם על דברי הריטב"א בחידושי קדושין ע"ש באורך:

טז. **כל פטורי דשבת פטור אבל אסור**. הרב ארעא דרבנן הביא מהמרדכי פ"ק דתעניות דה"ד בשבת אבל בעלמא פטור ומותר ע"ש אות קי"ז ועמ"ש בהגהות מרדכי ספ"ק דערובין שכתב בכלאים פטור אבל אסור. ועמ"ש הרב מהר"י עייאש בעפרות זהב אות ל"ח שסתר כלל זה. ולעיל אות כ"ו קיים אותו והשיג על אחרונים. ואפשר שזה רמז פה וכתב ועיין לעיל אות פ"ה ששם באות כ"ו דקאי על אות פ"ה קיימו וכאן חזר בו. שוב ראיתי להרב יד מלאכי הפליא עצה הגדיל תושיה הן הראנו את עושר כבוד בקיאותו ואסף איש טהור מקמאי ובתראי איש איש ממקומו דגם בשאר מילי סברי פטור אבל אסור וגם בדברי הרמב"ם יש מי שסובר כן ותמה על הרב הליכות אלי סימן תרמ"ט שלא הביא אלא דברי המרדכי דתעניות עיין שם באריכות. והרב ארעא דרבנן צדיק עת"ק אשר חזה למז"ה בספר הליכות אלי ולא זכר שר אמבוהא דספרי ועמ"ש לפנים דף נ'

ע"ב להליץ קצת בזה בעד מרן והרב כנה"ג ע"ש ויש להרגיש על הרב יד מלאכי שלא השיג גם על הרב ארעא דרבנן:

יז. **כדאי הוא ר' פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק**. דאמרינן בש"ס. ראיתי להרב מהר"ש בן הרשב"ץ בתשובותיו סימן תקי"ג שכתב בהקדמה שלישית דמדברי הרשב"א נראה שאינו מחלק בין דאוריתא לדרבנן וקשה דמפורש בעירובין דף מ"ו דההיא דמייתי הרשב"א מנדה דף ז' ודף ט' דאמרו כדאי הוא ר"א וכו' היינו דוקא בדרבנן ע"ש ובפירש"י. וכיוצא בזה שפיר קמותיב הרב שפתי כהן סימן רמ"ב בקונטריס הוראה על הרב ב"ח. וכן תמצא לגדול דורנו הרב דברי אמת בקונטריסים דף מ"ז דהשיג על הרב ט"ז י"ד סימן רצ"ג וקצת אחרונים. וכבר קדמו להרב מהר"י בכר דוד להשיג על הרב ט"ז הגאון הרב ש"ך בספרו הנחמד נקודות הכסף שם בי"ד סימן רצ"ג ע"ש. וגם הרב מהר"ם בולה בספר הבהיר גט מקושר סימן כ"ה אות ס' הקשה על מהרד"ך ומהרימ"ט שכתבו כן מדעתם. ועמ"ש הרב הגדול מהר"ם ן' חביב בכלליו כלל ו' ובכפות תמרים דף י"ט:

יח. **כל ת"ר היא בריתא שגורה בפי הכל**. כמ"ש לעיל מערכת בי"ת אות כ"ו. והרב גופי הלכות אות פ"ז כתב גם כן בריתא שכתובה בלשון ת"ר ידועה לכל כמו משנה כ"כ הרב בצלאל בכלליו עכ"ל ובכללי הרב בצלאל הנזכרים כ"י כתוב שם שכ"כ תוספות שאנץ פרק כיצד הרגל והושמט מספר גופי הלכות. ועוד ראיתי לרבינו בצלאל הנזכר בכלליו כ"י שכתוב שם במקום אחר וז"ל בפרק אין צדין משמע דת"ר עדיפא דקאמר התם דף כ"ו ע"ב אמר אביי כותיה דרבה בר רב הונא מסתברא מדקתני וכו' וקשה דמאי אולמיה דהאי מאידך בריתא אלא משום דת"ר היא עדיפא והרא"ה תירץ שם בענין אחר. ובתוספות שאנץ פרק כיצד הרגל הרבה בריתות יש שאינם ידועים לאמוראים והרבה פעמים אמוראים חולקין ואומר עליה התלמוד תניא כותיה דפלוני ות"ר ידוע לכל כמו משנה ועל כן פריך התם לימא הלכה כסומכוס אעפ"י שהיא בריתא כיון שהיא שנויה בת"ר עכ"ל וזה סמך גדול למה שכתבתי בעניותי במ"א ורמזתיו לעיל שהרמב"ם פסק כבריתא דמתניא בלשון ת"ר והיינו כמ"ש הרב הנזכר דמשו"ה קאמר הש"ס מסתברא כרבה בר רב הונא מדקתני וכו' ודוק:

יט. **כופר האמורא שלא אמר כך**. והוא עומד בסברתו אלא כופר בהם שלא נקשה לו ודכותה פ"ק דקמא אמר עולא אמר ר' אלעזר גובין מן העבדים וכו' וא"ל רב נחמן לעולא אמר ר"נ אפילו מיתמי הרי שהיה כופר במה ששמע מרבותיו כדי שלא יקשו לו. הריטב"א במגילה על ההיא דמקריבין אעפ"י שאין קלעים וכו' עכ"ל הרב הגדול רבינו בצלאל בכלליו כ"י:

והן עתה חדשות מעתה עלו זה חידושי מגילה להריטב"א בדפוס ושם אני מוצא הלשון כמ"ש הרב הנזכר בדף יו"ד מהש"ס. אבל הלשון שהביא מקמא הוא מוטעה. ואינו מובן ג"כ מה יוכיח הוכח. אבל הדבר מבואר בש"ס קמא דף י"א ע"ב והכי אתמר אמר עולא אמר רבי אלעזר הלכתא גובין מן העבדים א"ל רב נחמן לעולא א"ר אלעזר אפים מיתמי לא מיניה. ואמרו שם ריש דף י"ב לבתר דנפק א"ל עולא הכי א"ר אלעזר אפילו מיתמי אמר ר"נ אשתמטי עולא ופירש"י עולא נשמט ממני וירא וכו' ומתירא הוא שמא אקפחנו בהלכות ובקושיות עכ"ל והרי הדבר מבואר טובה תוכח"ת את כל ונוכחת. והריטב"א הביא עוד ראיה שעומד במשנתו אלא שכופר בדבריו שלא נקשה לו כדאיתא ריש פרק בתרא דמכות גבי לא תעשה שקדמו עשה ע"ש:

כ. **כלל ופרט המרוחקין הוי ככלל ופרט וכלל. ריבוי ומיעוט היכא דמקרבי הוי ככלל ופרט וכלל. וריבוי ומיעוטי היכא דמרחקי הוי כריבוי ומעוט וריבוי**. חידושי הר"ן לסנהדרין פרק נגמר הדין. קמייתא יליף לה מדאמרינן השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי ע"ז דדמו ליה בכל מילי ותרי בתריתא יליף להו מדאמרינן התם בסמוך ור' אליעזר דדריש ריבויי ומיעוטי וכי אי הוו מקרבי להדדי לא הוה מרבינן אלא ע"ז דדמי ליה בכל מילי. כללי רב"א כ"י:

כא. **כל שהוא**. אמר רב"א בכלליו כ"י כשאומר במשנה שעור ומכנהו בלשון מעט הוא יותר שיעור מכל שהוא. כ"כ הרשב"א ז"ל על ההיא דפ"ב דמקואות המניח כלים בראש הגג לנגבן אם יש בו כמעט מים הריב"ש סימן פ"ג. ולפעמים מזכיר כל שהוא ולאו דוקא אלא שיעור יש לו. תוספות ס"פ לא יחפור דף כ"ז ע"ב. ובפ"ק דערובין וכמה כל שהו וכתוב בחידושי הריטב"א שם וז"ל משום דאשכחן בכמה דוכתי בתלמוד כל שהו דאית ליה שיעור בעי הכא כמה הוי. ובבתרא דף ק"ן ע"א מסיק דכל היכא דתני כל שהוא לית ליה שיעורא. ובקדושין פ"ק האריכו התוספות בענין כל שהו. ובפ"ב דביצה כל שהו דאית ביה כזית עכ"ל רבינו בצלאל אשכנזי ועיין גופי הלכות אות רס"ה:

כב. **כדי נסבה**. אמר רב"א בכלליו כ"י לפעמים אומר בגמרא כדי נסבה ופירושו לחנם ובלא אמת. כ"כ הרב המגיד פי"ט מהלכות שבת:

כג. **כללות**. מר ניהו רב"א בכלליו כ"י כתב אע"ג דאמרינן אין למדין מן הכללות וכו' כל היכא דלא אשכחן בהדיא דנפקי מכללא סמכינן עליה. הר"ן בגיטין פרק שאחזו. והרא"ש כתב פרק שבועת הדיינים וז"ל לא אמרו אין למדים אלא היכא דמוכחא מילתא במתניתא או בגמרא אבל אנן לית לן לשבושי כללי דמסרו לנו רז"ל דא"כ אין לדבר סוף

ולא נסמוך על תלמוד ערוך שבידינו שהרי רובו כללות ועמ"ש מהר"י ן' מיגש בתשובות סימן פ"א ודוק:

כד. **כל שכן**. לא שייך לומר כל שכן אלא כד הוו בחד אנפא כ"כ הרשב"א בחידושיו פרק הרבית שרצה להוכיח מההיא דאמרינן התם דף ס"ד ע"ב מ"ד הלוהו כ"ש הלויני ודור בחצרי כדברי הרמב"ם שכתב דאף בהלויני אם עבר ודר אין צריך להעלות לו שכר ולאו רבית קצוצה הוא ואע"ג דאדעתא דהכי אוזפוה מעיקרא דאי לא תימא הכי לית להו חד אנפא דזה רבית קצוצה וזה אפילו אבק רבית לית ביה ומאי כל שכן אחר דליתנהו בחד אנפא. רב"א בכלליו כ"י:

כה. **כדרבי פלוני**. אמר רב"א בכלליו כ"י לפעמים אומר התלמוד כדרבי פלוני והויא משנה כההיא דפרק המוכר את הספינה דף פ"ו ע"ב כדאמר רב כהנא שנתות היו בהין והוא משנה בפרק שתי מדות. או פסוק כההיא דכתובות ויבמות כדאמר רב אסי ולזות שפתים הרחק ממך אלא משום דמרגלא בפומיה. הר"ן בחידושיו לפרק הספינה עד כאן דברי רב"א. וכיוצא בזה כתבו המפרשים פ"ד דאבות דתנן שמואל הקטן אומר בנפול אויבך דהוא פסוק אלא דהיה שגור בפיו אמנם שם יש גירסא אחרת כמו שתראה שם להרב תי"ט:

כו. **כהן גדול אינו מעיד זולת עדות שהיא למלך**. כמ"ש הרמב"ם כתב הרב הגדול המבי"ט בספרו הבהיר קרית ספר פ"ה מהלכות כלי המקדש דהיינו מדרבנן. אמנם לי הפעוט נראה דהוי מדאוריתא כמו שכתבתי בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף פ' ע"ש:

זך. **כתובת קעקע**. הא דאמרו במכות דף כ"א אסור לאדם ליתן אפר מקלה ע"ג מכתו משום כתובת קעקע ורב אשי התיר משום דמכתו מוכחת עליו ומוכח דגם בלא צורת אותיות איכא משום כתובת קעקע כתב הריטב"א בחידושיו למכות שם דהוי מדרבנן. וכן כתב בשו"ת מעיל צדקה סימן ל"א דהוי מדרבנן וכן עיקר וכמ"ש הריטב"א ז"ל שהבאתי אבל מ"ש שם הרב מעיל צדקה דמאן דאסר היינו אם נעשה על גבי מכתו כמין אות לא נהירא דסתמא קאסר. והרב הנזכר נסתפק אם בעינן שתי אותיות והסכים מסברא דאפילו אות אחת ע"ש והרב מהר"י אלפאנדארי ז"ל במוצל מאש דת סימן נ"א גבי אלו דברים שאין להם שיעור נסתפק אם הוא בכל שהוא או בעינן כתב ע"ש:

ואשתמיט מינייהו דברי הרב החינוך במצוה זו שכתב ועובר על זה וכתב אפילו אות אחד בכל מקום שבגופו וכו' לוקה ע"ש ולשון הרמב"ם בספר המצות ורבינו ירוחם דנקטי רושם לאו דוקא ובמ"א כתבתי בזה בס"ד. ואחר זמן ראיתי להרב יעב"ץ בלחם

שמים ח"ב שילהי מכות שגם הוא נסתפק בענין זה ונעלמו ממנו דברי הרב החינוך הנזכר:

כח. **כהן אינו מטמא לאברים**. כמו שדרשו רז"ל לה יטמא ולא לאבריה ושמעתי שהרב המובהק המקובל מהר"ר אברהם ן' מוסה זלה"ה היה מקשה דמדברי רש"י בסוטה דף ג' סוף ע"א מוכח דאינו מטמא לאבריה כשהיא חיה ומסוגית נזיר דף מ"ג מבואר דאף כשמתה אינו מטמא לאבריה זולת שדרה וגולגולת:

כט. **כשתמצא לומר**. לעיל במערכת אלף אות נ"ב כתבתי בעניותי דהגאונים והרמב"ם שסברי דכל את"ל פשיטותא מפרשי כפירוש הרב ספר יוחסין כשתבא לתמצית הדברים:

ומצאתי בספר ישן נושן כ"י שני פרקים מהקדמת פירוש המשנה להרמב"ם שלא נדפסו והם ביאור מילות חמורות שבתלמוד ושם כתוב וז"ל כשתמצא לומר כשתדקדק ותדע מיצוי הדברים עכ"ל עלץ לבי. וחזיתיה לדעתיה דמר רב כהנא בספר המפואר והמשובח יד מלאכי אות של"ג. לחלק יצא בין כשתמצי ביוד לכשתמצא באלף ע"ש באורך ואני בעניי לא שמיע לי:

מערכת ל

א. **לדבריו קאמר וליה לא ס"ל**. כתב הרמב"ן בספר המלחמות פרק יום הכפורים בשמעתא דסנדל של שעם דתלמודא מצי למימר לדבריו קאמר וליה לא ס"ל ולא אנן מסברא דילן והקשה מורינו הרב המופלא מהר"י הכהן הרב המחבר בתי כהונה זלה"ה דהרמב"ן גופיה במלחמות פרק י"ט של ר"ה בשמעתא דמצות צריכות כונה איהו מפרק לה הכי מדנפשיה:

ב. **לא בדא**. כשאומר בירושלמי כתב הרב הגדול מהר"ר שלמה שריליי"ו בפתיחתו שכתב לביאורו לירושלמי דהפירוש הוא לא יש מקום לחשוב מחשבה זאת:

ג. **לא צריכא**. שמעתי בקטנותי מפה קדוש הרב המופלא חסידא קדישא כמהר"ח ן' עטר זלה"ה דלא שייך לא צריכא כי אם על קושית הפשיטות והיתור וזהו בעצם לא צריכא לא היה צריך לאומרה כי חלוקה זו פשוטה ומיותרת אלא להשמיענו זה עכ"ד. ואחר זמן מצאתי כלל זה בשיטה מקובצת כתובות על דף ג' מהש"ס במ"ש שם לא צריכא דאתי וקבע. וגם בפרק י"ג דף מ"ב מהספר. אך אחרי שנים רבות נזדמן לידי ספר שארית יוסף למהר"י ן' וירגא ומידי עוברי אנא חזיתיה שכתב דמלבד קושית הפשיטות והיתור

נאמר על פנים אחרים ועיין מה שכתב הרב שני לוחות הברית דף ת"ז משם מהר"ש סיריליייו זלה"ה:

ד. **לאפוקי**. הרא"ש פ"ק דכתובות סימן י"ט כתב דר"ח פסק דכתובה דרבנן משום דאמרינן לאפוקי רשב"ג וכתב הרא"ש עלה דטובא אשכחן בש"ס לאפוקי דקי"ל הלכתא הכי בגיטין לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ובפרק הזהב יש הרבה כאלו וכו' ע"ש. וראיתי להרב קרבן נתנאל שם שכתב וז"ל ופרק הזהב יש הרבה כאלו תמיה אני מאד שבפרק הזהב לא מצינו לאפוקי אלא בסוגיא במנא דכשר וכו' דף מ"ז במנא לאפוקי מדרב ששת דכשר לאפוקי מדשמואל למקנייה לאפוקי מדלוי ורבינו גופיה שם סימן ז' פסק דלא כר' ששת ושמואל ולוי ובדף נ"ה ונ"ו לאפוקי מדרב קטינא ולאפוקי מדרב כהנא וכו' ורבינו פסק דלא כר' קטינא ודלא כרב כהנא ודוחק לומר דכונת רבינו על הרי"ף והרמב"ם שפוסקים כרב קטינא וכרב כהנא וכו' ונ"ל להגיה ובפרק הזה יש כאלו וכיוין למ"ש ריש מכילתין דילמא לאפוקי מדרבותינו דאמרי זמנו של שטר מוכיח ואנן קי"ל כרבי יוסי עכ"ל ולא הונח לי הגהתו חדא דכבר הביא מגיטין הא דקאמר לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר וכו' ואמאי אכפל לאתויי להא מפ"ק נמי וגם הלשון אינו מתוקן. ותו דבתוספי הרא"ש לכתובות כתב כלשון הזה שכתב בפסקיו והוא דוחק עצום לומר שגם שם הוא ט"ס:

והתוספות בראש השנה דף ט' ע"א והגהות מרדכי סוף כתובות כתבו נמי דאין ראיה ממאי דאמר לאפוקי שאין הלכה כמותו. ודברי הגהות מרדכי הביאם הרב מהרש"א בספר גופי הלכות אות רע"ג וע"ש מה שהביא מדברי הרי"ף ועיין בשיטה מקובצת מציעא על דף מ"ז מ"ש משם תוספות שאנץ ע"ש. ואחר זמן ראיתי שהרב חוות יאיר בכלליו אשר בסימן צ"ד לו זכר שר הני דוכתי ויותר מהמה אך לא זכר דברי הרא"ש פרקא קמא דכתובות ע"ש סוף דף צ"ב ושם רמז לדברי הרא"ש ריש ע"ז סימן ו' וראיתי שם בהרא"ש דאינו מזכיר מפרק הזהב כלל ועמ"ש במעדני מלך שם בע"ז ודוק:

אחרי כתבי הן כל יקר ראתה עיני כללי הרב הגדול כמהר"ר בצלאל אשכנזי כ"י וראיתי לו ז"ל שכתב וז"ל כל היכא דאמרינן לאפוקי מדר' פלוני ליתי הלכתא כוותיה וההיא דאתקין רב בגיטי מיומא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי ורב גופיה פסק כר' יוסי פרק יש נוחלין ה"ק מאי דכתבינן מן יומא דנן ולעלם שאינו אלא שופרא דשטרא לא צריך למכתביה אליבא דרבי יוסי ואפילו משום שופרא דשטרא אבל מודה הוא דהלכה כר' יוסי ומשום שופרא דשטרא כתבינן ליה. תוספי הרא"ש במציעא פרק הזהב עכ"ל הרב

הנזכר וקשה דדברי הרא"ש הללו הפך מ"ש בתוספותיו פ"ק דכתובות ובפסקיו שם ובריש ע"ז כמבואר:

ה. **לאתויי**. כשאומר בש"ס לאתויי הא דרבי פלוני וסמוך לו מייתי מימרא או בריתא מצינו לומר דמאי דקאמר לאתויי קאי אף על הבריתא והמימרא דבסמוך והש"ס קיצר כן כתב הרב פרי חדש בביאורו להלכות גיטין סימן קכ"ה ס"ק ג':

ו. **לכאורה**. פירוש תיבה זו לכאורה כמו לכעורה כלומר לאדם כעור שאינו מעיין רש"י מהדורא קמא הביאו רבינו בצלאל בשיטה מקובצת למסכת כתובות סוף פרק נערה ע"ש והערוך ערך כאורה כתב שהיא לשון ארמי:

ז. **לאתויי**. מחודש שפירושו למעוטי. מסכת נזיר דף ס"ב ע"א. כן פירשו התוספות שם. אבל מהר"ם מרוטנבורק הביאו הרא"ש בתשובותיו כלל ל"ג סימן ד' חלק על ר"י וכתב דלא אשכחן לאתויי בש"ס שפירושו למעוטי ע"ש באורך. והרא"ש בפסקיו ריש קדושין פירש לאתויי למעוטי והביא ראיה והביאו מרן בכללי הגמרא דף ק"א ריש ע"ב עיין שם:

ח. **לא שנו**. זמנין דהתנא שנה סתם ומיירי בב' ענינים וקאמר לא שנו על חלק אחד אעפ"י שהתנא כללם בדבור אחד כי הא דשבת דף נ' דתנן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוטל את הכסוי ופירשו התוספות והרא"ש דרישא מיירי בכל גיזי צמר בין של הפתק בין שאינם של הפתק דאין מטלטלין אותם וקאמר רבא לא שנו בהנהו שאינם של הפתק אלא שלא טמן בהם וכו' והא דקתני סיפא כיצד הוא עושה בשל הפתק קאמר ואעפ"י שטמן אין מטלטלין אותם ע"ש ועיין בספרי הקטן שער יוסף סוף דף ק"ט ע"ש ודוק:

ט. **לא ראינו אינה ראיה**. ואימתי הוי ראיה יעויין בשו"ת מהר"י קולון שרש קע"ב והרב פרח מטה אהרן ח"א סימן ס"ו ס"ז ומורינו הרב זרע אברהם חלק אבן העזר סימן יו"ד דף ל"ב ע"ג יע"ש ומשם באר"ה:

י. **לערבינהו וליתנינהו**. זמנין דמשכחת דהדינים שוים והוה ליה לתנא לערובינהו אלא דאי הוה ערבינהו הוה מצינן למטעי באיזה דבר אמטו להכי פלגינהו בחלקו"ת ישית למו כן כתבו התוספות בשבת דף מ' ד"ה למ"ש רוחץ:

יא. **לפני עיור וכו'**. פ"ק דע"ז אמרינן דמושיט יין לנזיר ואבר מן החי לב"נ דעבר אלפני היינו דקאי בתרי עברי נהרא. וכתב מור"ם ז"ל בהגהה ריש סימן קנ"א י"א דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם ה"ד אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במ"א וכו' ויש מחמירין וכו' ע"ש וביאר הרב ז"ל בדרכי משה דעת היש מחמירים דהיינו ממ"ש הר"ן פ"ק דע"ז דאע"ג דיכול ליטלו בלא"ה אסור מדרבנן משום דאסור

לסייע עוברי עבירה והוא דעת התוספות והרא"ש והמרדכי ריש שבת:
ובצפייתינו צפינו להרב שפתי כהן שכתב דאין כאן מחלקת דמה שכתבו התוספות והרא"ש ריש שבת והר"ן פ"ק דע"ז מיירו בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור מה שאין כן בגוי ומומר דאינו חייב להפרישו ע"ש באורך. ונראה להביא קצת ראיה לדעת מור"ם ממ"ש בנדרים דף ס"ב רב אשי הו"ל ההוא אבא זבניה לבי נורא א"ל רבינא לרב אשי האיכא לפני עיור א"ל רוב עצים להסקה ניתנו ומסתמא הוא שכיחי עצים למזבן ואפ"ה א"ל רבינא האיכא לפני עיור ואי אמרת בשלמא כדעת מור"ם דלהר"ן פ"ק דע"ז וסיעתו גם להגוי איכא איסור מרבנן אף דיכול ליטול בלא"ה משום מסייע ידי עוברי עבירה שפיר א"ל רבינא האיכא לפני עיור כלומר דמדרבנן מיהא אסור אף דשכיח עצים לקנות אלא אי אמרת כדעת הרב ש"ך דלא כתבו הר"ן ודעמיה אלא דוקא בישראל אבל לא בגוי דאינו מצווה להפרישו א"כ מאי פריך רבינא האיכא לפני הא אסיקנ' דה"ד דקאי בתרי עברי והכא הא שכיחי עצים:
הן אמת דאף לדעת מור"ם תקשי מהא דנדרים להמרדכי פ"ק דע"ז וסיעתו דשרו למכור להם אם מוצאים לקנות בהם ממקום אחר דא"כ מאי פריך רבינא לרב אשי הא עצים שכיחי ובכי האי גונא שרי למכור להם. ודחיקא מילתא לאוקמה בדלא שכיח לקנות ולא נשכח כדין הוא אב"א דרב אשי:
עוד נראה להביא ראיה לדעת מור"ם ממ"ש הרמב"ם פ"ח דשמיטה דין ח' מחזיקים ידי גוים בשביעית בדברים בלבד וכו' מפני שאינן מצווין על שביתת הארץ וכו' ע"ש אלמא משמע דאם היו מצווין היה אסור להחזיקם אפילו בדברים ואתיא כסברת הר"ן פ"ק דע"ז וסיעתו דאף דיכול ליטלו אסיר מדרבנן דאסור לסייע ידי עוברי עבירה וה"ה לגוי נמי ומטעם זה גבי שביעית אם הגוי היה מצווה היה אסור להחזיקו אף בדברים. גם מלשון הר"ן פ"ק דע"ז נראה קצת כדעת מור"ם דהרי הר"ן קאי על כוס יין לנזיר ועל אבר מן החי לבני נח ועל שניהם הוא אומר בש"ס דדוקא בתרי עברי איכא לפני ואף דלא קאי בתרי עברי אסיר מדרבנן ומסתמות דבריו משמע דקאי גם אאבר מן החי לגוי ע"ש ובחידושי הריטב"א לע"ז ודוק. ולשון פסקי תוספות בריש שבת שכתבו צריך להפריש חבירו מעבירה וכו' נראה קצת כדברי הרב שפתי כהן:
והרב מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה סימן ה' פירש דברי התוספות דסנהדרין דף ס"ג גבי שתוף דכתבו דליכא לפני דאין הגוים מוזהרים דכונתם דאף דלא קאי בתרי עברי איסורא איכא ע"ש וזה כדעת מור"ם אבל אין דבריו מוכרחים בתוספות ובפרט לפי מ"ש הרב פר"ח א"ח סימן תצ"ו במנהגי האיסור סעיף כ"ב דכיון דאין האיסור לפני האוסר

והמתיר מזמינו הו"ל כתרי עברי ע"ש:

ואתה תחזה להרב באר שבע בתשובותיו סימן ס"א בעצים שנותנין הגוים ביום אידם ונוטלין גם מישראל דמייתי אותה שאמרו פרק בן סורר דף ע"ד קוואקי ודימונקי היכי יהבינן להו ואסר ליתן להם בידים ע"ש והרב משאת בנימין סימן פ"ו לנדונו הביא ההיא דבן סורר והתיר לתת אף בידים והביאו הרב כנסת הגדולה סימן קמ"ח הגהת הטור אות י"ח ולא זכר מדברי הרב באר שבע ע"ש ועמ"ש הרב חוות יאיר דף ר"ע ע"ב ודף רס"ז ע"ב ע"ש:

הנה ארש"י אשר קרית"י לי מימות החור"ף וכך היה כתוב בהגהותי. והן עתה כן ראינו בעי"ר וקדיש על ארע"א דרבנן אות של"ט שכתב וז"ל וכתבו התוספות וכו' מדרבנן אסור בכל גוונא ועיין בנדרים דף ס"ב ע"ב דמוכח הכי ועיין בש"ך י"ד סימן קנ"א עכ"ל עין רואה דהושיטה לזו בקנה אך קיצר את הרחב:

ואשא עיני ואראה להרב החסיד בספר הנחמד יד מלאכי אות שס"א שהקשה מהא דנדרים דהא אסיקנ' דקאי בתרי עברי והתם נכונו ללצים גזרי עצים וכתב ששמע דרבינא פריך דרב אשי אדם חשוב שהי"ל להתקדש במותר לו וע"ז כתב הרב הנזכר וז"ל ולא נהירא דא"כ מה זו תשובה שהשיב לו רב אשי רוב עצים להסקה נתנו הלא אעפ"כ יש לו לאדם חשוב כמוהו ליזהר גם בזה ולדידי מעיקרא קושיא ליתא שהרי כתבו התוספות וכו' איסורא מדרבנן איכא וכו' דבזה מדויק דלא קאמר והא קעבר אלפני אלא והאיכא לפני כלומר והאיכא איסור דרבנן השייך לאיסור לפני עכ"ל בקצור ע"ש באורך. ולא זכר דהרב החסיד בספר ארעא דרבנן בשני האותו"ת רמזו כמו שהבאתי לשונו לעיל בסמוך. ותו נבא העי"ר על דבריו ז"ל שכתב דאעיקרא קושיא ליתא ומייתי דברי התוספות וכו' ומוכח מדבריו דהא מילתא מוסכמת ולא רבו עליה. והרי המרדכי פ"ק דע"ז ורבים אשר אתו כמ"ש בדרכי משה י"ד סימן קנ"א סברי דכיון דאפשר ליטלו אפילו איסורא ליכא ולדידהו קשיא מאי פריך רבינא לרב אשי וכאשר אנכי העירותיהו מראש מקדם אחת למעלה:

לכן נראה לפי קצורי לקיים התירוץ ששמע מאחד קדוש דרבינא אתי עלה מטעם דרב אשי אדם חשוב וצריך להחמיר בדבר המותר וכדאמרינן בעלמא דרבי אמי אקפד הגם דלא עבוד איסורא וכתורה יעשו דאדם חשוב שאני וה"נ רבינא א"ל והאיכא לפני עיור כלומר לתא דלפני עיור דהגם דמדינא שרי דעצים שכיחי מ"מ גדול כבודו דרב אשי וצריך ליזהר. ומה שדחה הרב הנזכר דא"כ מה זו תשובה וכו' כגון זו נדחה ונראה דמצד היותו אדם חשוב יש להחמיר בקונים לע"ז אף דימצאון שם דשרי. אבל הכא דרוב

עצים להסקה גם אדם חשוב שרי דאיכא תרתי למעליותא חדא דעצים שכיחי וזאת שנית דאעיקרא רוב עצים להסקה ובהכי תנוח דעתנו כסברת המרדכי ודעמיה דסברי דשריותא היא:

יב. **לפני עיור**. שייך אף אם למושיט התרא הוא כל שאסור לגוי אסור להושיט לו האסור. כ"כ הרב פרי חדש בי"ד סימן ס"ב והשיג על הרב מהר"ש קאיידניבר בספר אמונת שמואל ויש להביא ראיות לסברת הרב פרי חדש וכן מוכחי דברי הר"ן פ"ק דע"ז וכבר הארכתי אני הדל בענין זה בספרי הקטן מחזיק ברכה שם בי"ד סימן ס"ב והבאתי דברי האחרונים בזה ע"ש באורך:

יג. **לפני עיור**. לא שרי אלא כי ההיא דמושיט יין דכיון דלא קאי בתרי עברי נהרא יכול הנזיר והגוי ליקח אותו וליכא תו לתא דלפני עיור ואיסור לפני עיור לא נעשה כלל. אבל לוה שיודע ודאי שהמלוה ילוה לישראל אחר ברבית ומשו"ה לוה הוא ברבית לא נפטר מלפני כיון שאם היה מלוה לישראל אחר אותו ישראל היה עובר ובשביל שלוה זה לא נפטר מלפני. כן הוא דעת גדולי הדור שלפנינו הרב הגדול מהר"ר אברהם רוזאניס וחתנו הרב הגדול במשנה למלך והרב המופלא כמהר"ח אלפנדארי והרב המובהק מהר"ח אלגאזי בבני חיי ודעמייהו ודלא כהרב כנסת הגדולה בי"ד סימן קט"ן וכדמשמע מהרב פני משה ח"ב סימן ק"ה והגם שמורינו הרב זרע אברהם בי"ד סימן א' מסיק כדברי הרב כנה"ג והרב פ"מ. העיקר כדברי הרבנים הנזכרים וגם דברי הרב פני משה ביארם הרב מש"ל וכמו שכתבתי בעניותי באורך בענין זה בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ט' אות ג' ע"ש באריכות:

יד. **לשון אחר**. מצינו בגמרא על כונות מתחלפות הרשב"א בחידושי קדושין דף ט' מהש"ס וכ"כ מרן בכללי הגמרא משם הריטב"א דף קט"ו ע"ג ע"ש. ועיין פרק הזהב דף נ"ז גבי ההקדשות אין להם אונאה. כן היה כתוב בליקוטי מימי חרפי. ואחר זמן נדפס חדש ממש ספר"א נהר ספר הבהיר יד מלאכי ושם ראיתי באות שע"ד הפליא עצה הגדיל תושיה ריבה וקיבץ מכמה מקומות ובסוף דבריו תמה על הרב כנה"ג שברוב בקיאותו לא הזכיר כלום וכן בכמה וכמה מקומות הפליא הפלא ופלא על מרן בכללי הגמרא ועל הרב כנה"ג שלא הביאו א' מעשרים מהמקומות שמביא הוא נר"ו:

ואני אומר להליץ בעד מרן והרב כנה"ג כי הם ז"ל לא כיונו מלאכתם לכך כי הוו עסקי לחבר חיבוריהם הגדולים הרבים והעצומים אשר ישנם פה עמנו ואשר אינם בידינו רק דזמנין דרך אקראי מתוך לימודם היו רושמים איזה כלל פרט למזומן ושינ"ת עראי ואותם הרשימות אח"כ סדרום ונעשה ספר או קונטריס. ולכן אין לתמוה על הגאונים ז"ל

דעסקי רובי גדולי חיבוריהם פוטרות והיה בעיניהם הכללים כפרפראות וחילוק קליות ומסתפקים במועט מן הבא בידם מאשר ולא כל אשר וזה בעיני קשט אמרי אמת. וכבר הרב בית דוד בי"ד סימן קל"ג כתב דספר כללי הגמרא חיברו מרן אחר חיבור הב"י בסוף ימיו דבתחילת ימיו לא היה מוציא זמנו בכללים. והרב יד מלאכי בסוף דף קצ"א הביא דבריו ודחאם ע"ש ודברי הרב בית דוד עיקר וכן מוכח קצת ממ"ש בספר כללי הגמרא דף צ"ז שלא עצר כח והקיפוהו חלאים ולא יכול לתקן המפתחות ולא יכול לראות אם יש שום כפל ומחלה פני המגיה לתקן ע"ש. ומזה נראה שהיה בסוף ימיו ותקנו כאשר בא מידו להדפיסו וביני ביני נשבה ארון הקדש זצ"ל והדפיסו בנו. וכן ראיתי להרב כמהר"ר דוד קורינאלדי שחלק על הרב יד מלאכי מסברתו וממ"ש בקורא הדורות. ולי ההדיוט נראה כמו שכתבתי דבתוך לימודו זמנין דמשכח כלל א' והיה רושם בקונטריס ולא כיוין מלאכתו לכך רק קמא קמא דמטא לידיה ושוב בסוף ימיו סדר הקונטריס הזה ממה שהיה רשום אצלו אשר רשם אגב לימודו לחיבוריו הקדושים וכך היה עושה הרב כנסת הגדולה ודעתייהו על חיבוריהם הנוראים היקרים המסולאים. והני כללי מיני דשאים. משמשין בערבוביא ויהיו נקראים. על יד על יד לפי דברים הבאים. ולא עליהם היתה כונתם בעצם בראש הקרואי"ם:

טו. **לשונות הפכיים והכונה אחת.** בל יכון באר"ש והתוספות פ"ק דפסחים אמתניתין דר"י אומר בודקים י"ד וכו' דחו פירש"י דלר"י קרי ליה שעת הביעור ולחכמים קרי ליה מועד אעפ"י שהם לשונות משני תנאים ומצינן למימר דכל אחד לא רצה לשנות לשון רבו וכל שכן אם שני הלשונות אמורא אחד אמרן. הרב פרי חדש סימן תס"ח דין ד' דף מ"ג ע"ד:

טז. **לא זו אף זו.** לעיל במערכת זיי"ן כתבתי קצת. ולמ"ש התוספות פ"ב דקדושין דאין לומר לא זו אף זו בשני תיבות נראה דהגם דיש תיבה אחת בינתים התוספות אמרוה ותיבת אחת כגון על או וכיוצא לא משוה ליה שתי בבות הפך מ"ש מהר"י חזן בעין יהוסף וכמו שכתבתי בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף ז' ודף ע"ו. וכן הוא דעת מורי הרב זלה"ה בסוף ספר נחפה בכסף אך הרב החסיד הרמ"ך בספר הבהיר יד מלאכי אות שפ"ב נראה שהוא מסתפק בזה דבראש אמי"ר הקשה על ספר זרע יצחק ובסוף כתב שיש לו לסמוך על סברתנו ע"ש:

ומה שהקשה הרב יד אהרן א"ח סימן שכ"ט על כלל זה מההיא דנודרין להרגין וכו' והזכרתיו בשערי. הן עתה שמעה אזני משם אחד קדוש שתירץ דפליגי ב"ש וב"ה אי נודרין ולא נשבעין או אפילו נשבעין ואי לא נקט הרגין אלא מוכסין הוה אמינא דמאי

דפליגי הוא במוכסין דוקא דאין נשבעין אבל בהרגין כ"ע מודו דאף בשבועה להכי נקט הרגין לאשמועינן דבהרגין נמי פליגי עכ"ד אלא דק"ק דתני תנא לאשמועינן לב"ש דפליגי בהרגין. והתלמוד מקשה טעמא דב"ש אתי לאשמועינן אמנם כבר כתבו ז"ל דמצינו דתנן רבותא לב"ש להודיע במאי פליגי וכמ"ש הרב יד מלאכי אות רצ"ג ודוק הטב:

טוב. **לאו דלא תסור**. הרב ארעא דרבנן אות בש"ם הביא פלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן והקשה לדעת הרמב"ם מ"ט אמרו גזרה לגזרה לא גזרינן ע"ש:

ודע דרבנן בתראי הרב לב שמח והרב קנאת סופרים כתבו דאין כונת הרמב"ם כמו שסבר הרמב"ן דדעת הרמב"ם דאינו עובר על לא תסור אלא הממרה דבריהם כזקן ממרא וכיוצא בו. וכמ"ש בעניותי לעיל במערכת הי"ת אות י"ט והסכים על זה הרב המופלא גדול הדור מהר"י בכר דוד בקונטריסים דף נ"א ע"ג ע"ש ובזה תירצו כל קושיות הרמב"ן והרשב"ץ על הרמב"ם ואתיא מכללא קושית הרב הנזכר:

חי. **לא תתגודדו**. לא תעשו אגודות אגודות מדברי מרן בכסף משנה פי"ב מהלכות ע"ז מוכח שהוא מדאוריתא אמנם מדברי הרמב"ם בספר המצות מוכח שהוא מדרבנן וכבר בספרי הקטן שער יוסף דף ס"ו ע"ב עמדתי על דברי מרן. ולעיל במערכת בי"ת אות ח' כתבתי בזה ושם הבאתי דברי הרבנים הרב ארעא דרבנן אות שמ"ד והרב מהר"י עייאש על זה והיתה ארש"ת על דברי קדשם ע"ש ודוק:

יט. **לא תשקצו את נפשותיכם**. כתב הרמב"ם סוף הלכות מאכלות אסורות אסרו חכמים מאכלות ומשקין שנפש רוב בני אדם קיהה מהן וכו' וכן אסרו חכמים לאכול ולשתות בכלים הצואים וכו' שכל דברים אלו בכלל אל תשקצו את נפשותיכם והאוכל מאכלות אלו מכין אותו מכת מרדות עכ"ל הנה מבואר בדבריו שכל זה מדרבנן וכ"כ הרב פרי חדש י"ד סימן קי"ז ס"ק י"א. ויש להרגיש מדוע הרב ז"ל לא הקשה על מרן הבית יוסף שנסתפק אם הוא מדרבנן או מדאוריתא ועל הט"ז דפשיטא ליה שהוא מדאוריתא מדברי הרמב"ם שכתב אסרו חכמים. וכבר הרב החסיד בתוספת דרבנן אות קס"ד הקשה כן ע"ש:

וראיתי להרב תבואות שור סימן י"ג ס"ק ב' דף כ"ז ע"ב שכתב דאין ראיה מלשון אסרו חכמים דכתב הרמב"ם דכל מה שאינו מפורש בתורה כי אם על פי פירוש שפירשו רז"ל שייך לומר אסרו חכמים והביא ראיה ממ"ש הרמב"ם פי"ג דרוצח אסרו חכמים והוא מדאוריתא והאריך בענין זה עש"ב. ולי ההדיוט לשון אסרו חכמים מוכח דהוי מדרבנן ולא אשכחן אלא דהרמב"ם כותב דברי סופרים והוא מן התורה. ואם כותב מדבריהם בזה יש מחלקת האחרונים. אבל כשכותב אסרו חכמים נראה דאין לפרש כי אם מדרבנן וכמו

שכתבו הרב לחם חמודות והרב פרי חדש. והרי הריטב"א בחידושי מכות דף ט"ז כתב וז"ל א"ר ביבי בר אביי האי מאן דשתי בקרנא דאומנא וכו' מפורש במ"ק פירוש רבינו מאיר הלוי בזה ונראה ממנו דס"ל שזה אסור תורה אבל כל המפרשים ז"ל כתבו שאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כאידך דהמשהה נקביו עכ"ל עין רואה שכתב דכל המפרשים כתבו שאינו אלא דרבנן ואם סבר הריטב"א דהרמב"ם ס"ל שהוא מדאוריתא ודאי שהיה מזכיר דעתו כמו שנוהג כמה פעמים. גם ראיתי להרשב"ץ בספר זהר הרקיע לאוין קצ"ד שכתב וז"ל ומ"ש מאן דשתי בקרנא דאומנא וכן המשהה את נקביו עובר משום בל תשקצו אינו אלא אסמכתא מדבריהם וכן כתב בפירוש הרמב"ם עכ"ל הנך רואה בעיניך לגדול המורים הרשב"ץ שכתב שהרמב"ם בפירוש כתב שהוא אסמכתא וכדעת הרל"ח והרב פרי חדש ודלא כהרב תבואות שור. ומה שנסתייע הרב ת"ש מדברי הרמב"ם פי"א דרוצח דאסרו חכמים דהתם דאוריתא אינה ראיה דגם שם נמי נימא דהוא מדרבנן כאשר יראה הרואה. ועמ"ש בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן ג' והלשון צריך תקון קצת ובסוף צ"ל ושם ראיתי דהרב הנזכר הוא המסבי"ר לומר דמשהה נקביו (ואינך) [וכו'] עובר איסור תורה וכ"מ מסמ"ק סימן פ' דאיכא איסור דאוריתא ע"ש ודוק כי קצרתי כצ"ל:

כ. **לינה**. כתב הרדב"ז בתשובה דלינה היא כל הלילה כלה והרב גנת ורדים י"ד כלל ג' סימן ה' חלק עליו וכתב דאשתמיטתיה ברייתא דספרי. ואני בעניי בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן תקכ"ו יישבתי הברייתא דספרי לדעת הרדב"ז ועשיתי סמוכות לדעתו ע"ש באורך. ועתה ראיתי להרב המפורסם מהר"י עייאש בספרו הבהיר לחם יהודה פט"ו דסנהדרין גם הוא כתב דהעיקר כסברת הרדב"ז ותריץ יתיב ברייתא דספרי כדשניין ע"ש באורך:

כא. **לא נחלקו ב"ש ובית הלל בזה מעולם**. כן כתבו התוספות בריש ביצה דהקשו דרבי יהודה אתי כב"ש והיכי שביק ב"ה ועביד כב"ש ותירצו דר' יהודה יאמר דלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בזה מעולם עיין בדבריהם. וכן אמרו בש"ס בשבת דף מ"ב עמוד א' וביבמות דף כ"ח. ועיין מ"ש הרשב"א בחידושיו לנדרים על דף כ"ב בסוף:

כב. **לא באלף**. אמרו בסוטה דף ל"א סוף פרק כשם דלא באלף נמי משמע כמו לו בויי"ו. ומהרש"א בחידושי אגדות שם בסוטה הקשה מאשר לו חומה ואשתמיטתיה דברי התוספות בחולין דף ס"ה דהקשו קושיא זו עצמה ותירצו דדריש מדשני לכתוב באלף יותר מכל אותם לו שרוצים לומר הן שכתובים בויי"ו ש"מ לדרשה ע"ש. ושוב ראיתי להרב החסיד במענה לשון דף כ"ד ע"ג בספר נאות יעקב שהביא דברי מהרש"א

והתוספות דחולין ומה שהקשה שם מפ"ג דנדרים עמ"ש הרב מופת הדור מהרח"א בספר ישרש יעקב דף פ"ז ע"ב ודברי הרמב"ם בפירוש המשנה פרק כשם כבר הביאם שם בספר מענה לשון. ואני הדל באו לידי יד כהה תוספות כ"י לסוטה ודבריהם כדברי התוספות דחולין רק מצד שיש שינוי קצת אעתיק דבריהם וז"ל אלא מעתה בכל צרתם לא צר ה"נ תימה אמאי לא בעי ה"נ מכמה פסוקים כמו אשר לא כרעים כדדרשינן אעפ"י שאין לו עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן וכל אשר לו חומה אעפ"י שאין לו עכשיו וי"ל משום דפשיטא ליה דלא בעי לומר אשר לא כרעים ממש דהא ארבה וסלעם וחרגול ידועים וכו' וכן אשר לו חומה פשיטא ליה דאינו ר"ל לא ממש דבעיר חומה משתעי אבל בכל צרתם לו צר אינו פשוט לו כל כך שיש לתלות ולפרש כמו ולא היתה צרתם צרה כי אם להם עכ"ל:

כג. **לשון שלילה לא שייך למתני במילתא דרבנן**. הכי משמע בש"ס בזבחים סוף דף נ"ז דדייק מהא דתנן הפסח אינו נאכל אלא עד חצות בלשון שלילה דרבי אלעזר בן עזריה היא דהוי מדאוריתא עיין שם:

כד. **ללישנא קמא לא הוי תיובתא**. פירוש דהוה ס"ד לאותובי כן כתב רש"י במציעא דף ל"ד ע"א. וכשאומר הש"ס הא ל"ק ר"ל אם אין קושיא אחרת הא לא קשיא ואיכא פרכא אחריתי כן כתב רשב"ם בתרא דף צ"ג ע"ב. ועיין מ"ש בעניותי לעיל מערכת האל"ף אות מ' בס"ד:

כה. **לא מיבעיא**. ההפרש בין לא מיבעיא לאומרם לא זו אף זו הוא דכי קאמר לא מיבעיא גזרת החיוב קאי על כלם אלא דבקמיתא פשיטא טפי מבתריתא מינה ולא מיבעיא קאמר הלכך איכא לאקשויי דלמה ליה למתנייה כלל דבכלל מאתים מנה אבל כי אמרינן לא זו אף זו קתני אין שום גזרה על הפשוטה דהא קאמר לא זו פירוש דאינו צריך לומר בה מידי ושמור חילוק זה יפה. רבינו בצלאל בשיטה מקובצת לכתובות פרק אלו נערות על דף ל"ד ע"א ד"ה כי פטרי רבנן. והוא בדפוס קושטנדינה פרק אלו נערות דף ע"א עמוד רביעי ורמזו ח"ש:

כו. **לא נתנה תורה שבע"פ לידרש בי"ג מדות ואין דנין ק"ו מהלכה**. רש"י בשבת ריש דף קל"ב ועמ"ש הרב דברי אמת בקונטריסים דף פ' ריש קונטרס ט'. ובדף צ' ע"ב הביא מהתוספות סוטה דף כ"ח דאף יוכיח מהלכה לא אמרינן וע"ש בסוף המפתחות:

כז. **לישני דגמרא איכא דלא פלגינן במידי**. רבינו בצלאל בכלליו כ"י וכבר הביא דבריו הרב גופי הלכות אות ש"ח. אלא שהושמט שם וצ"ל ובתשובותיו סימן אלף ק"ן ומ"מ כצ"ל:

כח. **לאפוקי**. הרב גופי הלכות הביא כלל מרבינו בצלאל ע"ש אות ש"י והשמיט מאן אמרה להאי כללא. ובכללי הרב בצלאל כ"י כתבו משם סדר עולם שחיבר הרמב"ם ז"ל:
כט. **לא תחליף**. אמר רב"א בכלליו כ"י פרק הגוזל קמא דף צ"ו ע"ב א"ל לאו אמינא לך לא תחליף ההוא משמיה דרבי אלעא אתמר. כתב רבינו חננאל לא באה זו השמועה אלא להודיע כמה היו זהירין להגיד השמועה ממי שקבלה וכי כל דבריהם אינן אלא קבלה ברורה ממי שראוי לקבל שמועה מפיו. הרשב"א בחידושיו שם:
ל. **לישנא קמא**. מצינו שהוא דברי הכל ולאיכא דאמרי בהא נמי פליגי ובכל התלמוד לא מצינו איכא דאמרי שהוא הפך מן הראשון. רבינו בצלאל בכלליו כ"י מרבינו שמשון מקוצי פ"ק די"ט:
לא. **לא חיישינן לב"ד טועים**. עמ"ש בעניותי לעיל מערכת בי"ת אות כ"ה ושם הבאתי דברי מרן והרדב"ז בתשובות מרן הנדפסות מחדש ועיין בסנהדרין דף ל' וחידושי הר"ן שם. ועתה ראיתי להרב כרם שלמה בשו"ת ח"מ סימן א' דף קי"ב ע"ג שהביא דברי הרדב"ז ומרן הנזכרים וכתב שהם בתשובות הרב המבי"ט וכעת תשובות הרב המבי"ט ליתנה. גבאי. ובכנה"ג סימן ט"ל הגהת ב"י אור מ"ח רמזם ועמ"ש הרב כרם שלמה שם לענין דינא:
לב. **לאו כולי עלמא דינא גמירי**. כבר הרב יד מלאכי בח"ג אות כ"ג ואות כ"ד הורה גבר מפתח של זהב בפוסקים בענין זה ועמ"ש הרב עבודת הגרשוני סימן מ"ד ע"ש:

מערכת מ

א. **מדשקיל וטרי אליבא דפלוני ש"מ דכוותיה סבירא ליה**. הרב החסיד ביד מלאכי אות ת"ט ואות ת"י חשף זרוע קדשו ריבה וקיבץ לערוך שלחן במדב"ר ויד"ו אוחזת גופי הלכות אהרניות ערניות ומידי עוברי ראתה עיני דף פ"ט פתח ביוש"ר אור להקשות על דברי הר"ן ריש שבועת הדיינים ובא רעהו הרב המובהק מהר"א ישראל נר"ו בדף צ"ג ע"ב ותריץ יתיב דברי הר"ן באורך. ואיידי דחביבותיה גבאי אני אמרתי בחפזי לעורר את האהבה דלפום ריהטא נראין דברי הרב הכהן נר"ו ואחזה אנכי מ"ש מהר"א הנזכר דרבי אלעזר לא שמע לדברי המקשים לשמואל אלא מעצמו בא"י פירשה למתניתין בטוענו דינר מטבעות ולאו משום קושיא אמר הכי דאם איתא הול"ל אמר לך שמואל עכ"ד:
ואיברא דהר"ן הכי סבר דר' אלעזר לא שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל אבל הא קא קשיא ליה להרמ"ך דמנ"ל לומר הכי נימא דר' אלעזר כל עצמו לא אתא אלא ליתובי מתניתין אליבא דשמואל והצל יציל ממאי דאיפריך. ומאי דדייק דלא קאמר ר"א אמר

לך שמואל אינו הכרח דלאו בכל דוכתא נקט האי לישנא כידוע ובסוגיין גופה רב אשי משני למאי דפריך לשמואל מבריתא וקאמר הש"ס אמר רב אשי ה"ק וכו' ולא קאמר אמר לך שמואל. וזה מפורסם לכל רואי השמש אור התלמוד דלא בכל דוכתא קאמר בהאי לישנא אמר לך:

ואעיקרא דדינא כי קאמר התרצן בהאי לישנא אמר לך. מקום יש בראש לומר דמגרעות נתן ואתא לאורויי דלאו הלכתא היא וכן כתבתי אני בעניי בספרי הקטן שער יוסף דף מ'. והרב המחבר הכהן הגדול אות ל"ה הביאו שבשפלנו זכר לנו ואביט והן עוזר לי במימר קדישין מרן והרמב"ח ומהר"ח ן' עטר זכר כלם לברכה. באופן דעליה אנו דנים דמנ"ל להר"ן דרבי אלעזר לא שמע מאי דאיפריך שמואל. ומאי דאמר מר דכונת הר"ן היא כדברי הרדב"ז ח"א סימן קס"ב ואין ביניהם כמלא נימא. לפי ראות עיני בתוך הי"ד לשונות הר"ן והרדב"ז לא נתקררה דעתי בדין עירובא דהרדב"ז כתב דרבי אלעזר שהיה בזמנו דשמואל אלולי דסבר כוותיה לא מתרץ מתניתין אליביה אבל רב אשי דהוא בתרא מתרץ כל דברי האמוראים וכו' כמו שהביא לשונו הרמ"ך דף פ"ט ע"ב ומוכח מדבריו דאף רבי אלעזר שמיע ליה מאי דאיפריך שמואל אי לא סבר כוותיה לא מתרץ מתניתין אליביה דהא הרדב"ז בחלקו"ת ישית מר' אלעזר לרב אשי דמר בדריה. ומר בתרא טובא ורב אשי אתא לשנויי מאי דאיפריך שמואל מבריתא כמבואר בסוגיין ותלי טעמא משום דהוי בתרא הא אי הוה חד מן קמי"א היה בדורותיו לא מתרץ מתניתין כוותיה. ואיהו כתב לדעת הר"ן דרבי אלעזר איהו אי הוה שמיע מאי דאיפריך שמואל אף שהוא בזמנו איהו מפרק לה אף דלא ס"ל כוותיה. ולדעת הרדב"ז אין אנו צריכים למ"ש הר"ן דהוה בא"י ולא שמע דאי נמי הוה בבבל ושמיע ליה לא הוה מתרץ אליביה דמאן דלא סבר כוותיה וזה ברור ואיך כתב דאין ביניהם כמלא נימא דמשמע דאם מצא נימא הקפיד:

ומה שכתב עוד דאם רבי אלעזר שמע מרבו הך קושיא או ששמעה בבבל ותירצה אליבא דשמואל ודאי מסתמא דשמואל ס"ל ברישא וסופא ואף אי לא סבר כרביה מאי אכפת ליה לתלמודא אי ס"ל לתלמיד כרבו הרי אין הלכה כתלמיד במקום הרב כשנחלק בחייו כיון דלא קבל רבו דבריו כמ"ש הר"ן ריש סוכה עכ"ד לא ידעתי מאי דפשיטא ליה דודאי כרביה ס"ל והא כיון דרבי אלעזר אדם גדול שפיר מצי לחלוק. וההיא דהר"ן דסוכה אינו אלא אם נחלק עם רבו פנים בפנים. אבל אם חלק על רבו ורבו לא שמע דבריו כחלק אחר מיתה דמי והכא רבי אלעזר לא נחלק עמו בפניו פנים בפנים. ומספקא ליה לש"ס אי ס"ל כוותיה או פליג עליה שלא בפניו דהלכה כוותיה כשם דהלכה כמות"ו. ומ"ש הר"ן שם בחייו לאו דוקא וכמ"ש במקום אחר:

ואשר כתב הרב מהר"א הנזכר דהר"ן גריס ר' אליעזר והיה תלמידו של רבי יוחנן כמ"ש ביוחסין דף ל"ה והוא היה בא"י ודלא כדרך תמים שהגיה אלעזר והאריך בזה. עם האדון הסליחה דרבי אלעזר הוא היה תלמידו של רבי יוחנן כמבואר בירושלמי פ"ב דברכות ופ"ב דשקלים. ובבלי ביומא דף נ"ג ויבמות דף צ"ז ובתרא דף קל"ה ע"ב ותמורה דף כ"ה ע"ב והביאוה התוספות במנחות דף ע"ט ע"ב וכריתות כ"ז ובתרא דף קכ"ד וכהנה רבות. ומ"ש משם ספר יוחסין אחד הרואה בספר יוחסין באמוראים דף נ"ט יראה דהביא מכמה דוכתי דרבי אלעזר היה תלמידו של שמואל בבבל וסליק והיה תלמיד רבי יוחנן. ולא מצאתי מ"ש משמו דרבי אליעזר תלמיד רבי יוחנן. ובדף ל"ה בדפוס אמשטרדם שלפני לא מצאתי אלא דרבי אליעזר הגדול תלמיד רבן יוחנן בן זכאי וצדקו דברי דרך תמים:

אמנם לי ההדיוט מעיקרא קושיא ליתא והני קושיי דמקשה הרב יד מלאכי בדברי הר"ן פרק שבועת הדיינים בלשון הר"ן עצמו לק"מ דאם הר"ן היה מביא ראיה היה מקום לדחות ראיתו מהני טעמי דקמותיב הרב יד מלאכי אמנם הר"ן בלשון זה מבואר דסבר דאין ראיה מאמוראי דמתרצי ושקלי וטרו אליביה דאמורא הקודם דהכי הוי ארחייהו וכפי סברתו זאת לתרוצי סוגיא כתב דרבי אלעזר בא"י הוה גמיר וכו' ומשו"ה אמרו בש"ס למידק מר"א דכשמואל ס"ל דהש"ס קים ליה דרבי אלעזר בא"י הוה ולא שמע וכו' וכפ"ז מה מקום להקשות על הר"ן שהוא לא הביא ראיה מזה עד שיקשה כקושיות הרב יד מלאכי. אלא הר"ן אתא לתרוצי סוגיא לפום הך סברא דליכא למימר מדמתרצי אמוראי אליביה הלכתא כותיה וכי היכי דלא תקשי דהש"ס בעי לדיוקי מרבי אלעזר תריץ יתיב ובעיני הדברים פשוטים כי יתן את רוחו המעיין. ומ"ש הרב מהרא"י דף צ"ו לתמוה עמ"ש הרב הרמ"ך דהרא"ש מייתי דברי הרי"ף סתם וכו' דהו"ל לרמוז וכו' אין כאן תימה דכבר הגאון הש"ך הוכיח כן בראיות ברורות וגם אני בעניי הוכחתי כן וזה דבר אמיתי שכן רגיל הרא"ש בהרי"ף להעתיק דבריו בסתם ואני הצעיר הוספתי כי כן דרכו לעשות בהלכות נדרים ובכורות של הרמב"ן ובפירוש רבינו שמשון לזרעים כמ"ש במקומות אחרים בס"ד. ובענין זה אי מדשקיל וטרי הלכתא כוותיה עמ"ש הרב גדולי תרומה דף מ"ג והרב דינא דחיי לאוין דף ק' וריח שדה בשו"ת סימן ח' ומה שכתבתי אני בעניי בספר הקטן ראש דוד בראשו:

והוי יודע דכשנדפס ספר יד מלאכי בו בפרק אשו"ר ברהטי"ם מ"ש על דברי הר"ן והתויתי תיו הני מילי דברים אמורים ולא אסתייעא מילתא לעמוד על כל דברי הרב המחבר והרב מהרא"י בענין זה. אמנם אחר כמה וכמה שנים כתבתי להפך מזה והוא

לעיל במערכת ה"א אות ס' ושם נאמר שבמקומות אחרים כתבתי להפך והמעתיק עוית שלא הרגיש בחזרה ולא רמז מזה:

ב. **מקדש**. הרמב"ם פירש בההיא דתנן במשנתנו בראש השנה דף כ"ט במקדש היו תוקעין דמקדש כולל גם ירושלם. ומקשים מפ"ב דיומא בההיא דעשרה נסים נעשו לאבותנו בבית המקדש דפריך פתח במקדש ומסיים בירושלם ולדעת הרמב"ם דמקדש כולל גם ירושלם מאי פריך. ויש לחלק דכי אמרה הרמב"ם היינו כי קתני מקדש אז סבר דירושלם בכלל מקדש אבל כי תני בית המקדש אז הוא על בית המקדש ממש ולא על ירושלם דהא בית קאמר. וכן תירץ הרב יד אהרן ריש סימן תקפ"ח. והשתא לדעת הרמב"ם דמקדש כולל ירושלם מקשה הש"ס ביומא בסוגיא הנזכרת בכח גדול דכי קתני מקדש כולל גם לירושלם והכי הו"ל למתני עשרה נסים נעשו במקדש והיה כולל גם לירושלם. ברם השתא דקתני נעשו בבית דמקדש קפיד למנקט בית שלא יהיה בכלל ירושלם ועתה יגדל נא כח הקושיא לדעת הרמב"ם דפתח במקדש וסיים בירושלם. והא דקאמר פתח במקדש היינו דבלשון הש"ס הוא על בית המקדש והרמב"ם כי אמרה על לשון משנה ובריתא אמרה ודוק הטב ועמ"ש בספר הנחמד הליכות אלי אות תקע"ה:

ג. **מן הבהמה**. בחולין דף קכ"ח ע"ב דריש תרי מיעוטי מן הוי מיעוט ומדהו"ל לכתוב מהבהמה וכתיב מן הוו תרי מיעוטי והביאו הרב מהר"ש אלגאזי בספר הליכות אלי אות תק"ד. וראיתי במכתב למורינו הרב מהר"י הכהן שהקשה משם הרב החסיד מהר"ר יהודה חאביליי דהרי אמרינן בריש מנחות ובבכורות מן הבקר להוציא את הרובע וכו' ולא דריש ליה אלא לחד מיעוטא אף דכתיב מן:

ד. **מילתא דאתיא בג"ש אי טרח וכתב לה קרא**. פליגי רבואתא התוספות והר"ן וכמו שכתב הרב משנה למלך פ"ד דמלוה דין א'. ולפי דעת הר"ן והוא דעת הרשב"א דמילתא דאתיא בג"ש טרח וכתב לה קרא נסתלקה קושית הרא"ם בריש פרשת תבא דכיון דאית לן ג"ש אמאי אצטריך מראשית ואין אנו צריכים למה שנדחק בספרו ולהגיה בלשון רש"י אלא דטרח וכתב הג"ש וכן מוכח מהש"ס ורש"י במנחות דף פ"ד. ודלא כהרב ברכת הזבח שנדחק שם הרבה בזה ע"ש דף קל"ג. וכן מוכח מהירושלמי והזכירו הרא"ם פרשת שלח. וכל האחרונים שכתבו על דברי הרא"ם אין גם אחד שזכר מהא דאמרן:

ה. **מילתא דאתיא מבינייא**. כתב הרב משנה למלך שם פ"ד דמלוה סוף דין א' דלא טרח וכתב לה קרא. ושמעתי מקשים על הרב ז"ל ממ"ש התוספות [שבת] דף קל"א ע"ב ד"ה אי מעומר דכתבו איפכא דמילתא דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא. ולפום ריהטא סברית מימר דעיקר מאי דק"ל להתוספות התם היינו דאמאי אצטריכנא לזה

ג"ש והא אתיא מביניא ואהא משנו ברישא דזמנין לא דייק ואי הוה דייק הוה משכח פרכא ובהכי א"ש האי שינויא דמשנו א"נ מילתא דאתיא במה הצד וכו' כלומר ולא תקשי אמאי אצטריך לזה הג"ש כמבואר וא"כ הא דקאמרי התוספות וכתב לה קרא הוא אשגרת לישן ורצונם טרח וכתב ג"ש ודוקא בג"ש אמרינן הכי גבי ביניא והחילוק ברור דבשלמא ג"ש ילפינן מינה כמה מילי כי הך ג"ש דט"ו ט"ו אבל מילתא דאתיא מביניא לא כתב לה קרא דלא אצטריך אלא להא מילתא דאתיא מביניא וכדגמיר לה הרב מש"ל מההיא דהשוחט והמעלה:

הן כל אלה עלה במחשבה והיד כותב"ת דמיתבא דעתיה דרבינו הרב משנה למלך ברם אנן מה נענה שראיתי בפסקי תוספות שבת סימן תל"ח שכתוב שם מילתא דאתיא מביניא טרח וכתב לה קרא ע"ש וגם אני שמעתי דאותיבו תיובתא כלפי סנאיה דהרב ז"ל ממ"ש הריטב"א בחידושיו לקדושין על דף ל"ה מהש"ס ד"ה הא דאמרינן משום כפרה וכן בחידושי מציעא על דף ל"א ע"ב הביאו בשיטה מקובצת שכתב בהדיא דמילתא דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא כדאמרינן בעלמא. והרב גופי הלכות כלל תע"ט הביא דברי התוספות דשבת וכן בספרו הנפלא יבין שמועה כלל תס"ג וכן בספרו הנחמד הליכות אלי אות תקכ"א ובספר הבהיר גופי הלכות כתב דיש טעם נכון לומר במילתא דאתיא מביניא טרח וכתב לה קרא יותר מק"ו. ודבריו חיים וקיימים. ועיין ברא"ם ריש פרשת אמור. ואחר זמן רב עלה בכב"ש מזבח הדפוס ספר הבהיר יד מלאכי ושם ראיתי בסימן ת"ך השיג על רבינו הרב מש"ל מתוספות שבת ותו לא ע"ש:

ואחר זמן רב זיכני ה' ברוב חסדיו הרבים ובאו לידי יד כהה כללי רבינו בצלאל אשכנזי כ"י ושם ראיתי הביא כלל זה מהריטב"א פרק אלו מציאות. ותו לא:

ו. **משה**. בירושלמי פ"ג דדמאי ופ"ב דסנהדרין ובהוריות ר' חגי היה רגיל לישבע ביקרא דמשה ע"ש ובספר גופי הלכות אות שנ"ד. ורש"י בחולין דף צ"ג פירש משה תלמיד חכם ובשאר דוכתי פירש גדול הדור והביאה הרב יד מלאכי אות תל"ח ועיין בחתימת מהר"ש ן' ויליסיד בפני משה ח"א סימן י"ב. ורבינו האר"י זצ"ל פירש דת"ח מופלג בדור מתעבר בו ניצוץ משה רבינו ע"ה ומשו"ה אמרו בש"ס משה וכו' ויצדק פירוש זה כשמדבר אמורא לחבירו:

ז. **מחו לה מאה עוכלי בעוכלא**. שאמרו בש"ס אשמעתא קאי ולא ח"ו אמאריה דשמעתתא וכמו שפירש רשב"ם בפרק הספינה שדו בה נרגא מאה הכאות במשקל ששמו עוכלא ששברו הטעם הזה ובערוך פירש מחו לשון מדידה כמה מדות מדדו כאן כלומר תמהו עליה. ופרק הקורא למפרע אמרו דמחו לה אמוחא ופירש בערוך שמכה

שמועה זו על קדקדה וכו' ורש"י פירש שהאומר עצמו שאמר השמועה לאחר שאמרה הכה מוחה וכו'. הדברים האלה כתב הרב הגדול מהר"י מטראני בתשובותיו א"ה סוף סימן מ' שהוא ז"ל כתב לשון זה וסברו שרצונו על אחד קדוש מדבר ותמהו עליו והוא השיב דח"ו הוא לא כיוין למריה דשמעתא ולישנא דגמרא נקט דגמ"ר ל"ה משתמען מיליה ולא אמר לי"ה:

ח. **מדשקיל וטרי אליבא דפלוני ש"מ הלכה כמותו.** בחד לקבל חד כן כתב הרב יד מלאכי אות תי"א והוכיח כן מדברי הרא"ש והר"ן ושאר גדולים ולבסוף כתב וז"ל אמור מעתה דלא צדק הרמב"ן במ"ש פרק לולב הגזול דלא סמכו הגאונים אהך כללא אלא שאינו נדחה הכלל המסור בידינו דליתא וכמו שהוכחתי בטעמי נכוני וברירי ומה גם דממ"ש הרא"ש בשמו פ"ט דנדרים והר"ן פ"ב דקדושין לא משמע הכי עכ"ל ונוראות נפלאתי על חסיד שכמותו איך שבקיה לחסידותיה וכותב על הרמב"ן כמי שכותב על אחד מאחרוני זמנינו. ומה הלשון אומרת לא צדק דליתא על חד מרבוואתא קמאי לאריא דבי עילאי מתיל משתו יגורו אלים הרמב"ן ז"ל. ומה יוכח הוכיח מהרא"ש והר"ן דכתבו איפכא ואפילו מקמאי. הלא הרמב"ן חולק עמהם כי שיח ושיג לו. והכי הול"ל דהרמב"ן חולק עם הרא"ש והר"ן ודעמיהו ותו לא. וגם לשון דליתא כמו שהוכחתי בטעמי נכוני וברירי מה הם אלו הטעמים ואם כונתו שהוכיח מדברי הרא"ש והר"ן להפך לא שייך לשון טעמי וכו' רק הול"ל דכמה גדולים סברי איפכא כמו שהוכחתי. ואם כונתו לפסוק הלכה אע"ג דכבר על הרוב בכל סוגיא הראשונים האירו עינינו בה הול"ל דנקיטינן כהרא"ש והר"ן וסיעתם ולא כהרמב"ן דרבים נינהו. ומאי דקשיתיה ממ"ש הרמב"ן עצמו בהלכות נדרים כ"י פ"ט והביאו הרא"ש בפסקיו יש לומר דהתם איכא טעמי אחריני וזה שכתב דשו"ט הוא לסניף לבד. ועוד יש לחלק דכי אמרה הרמב"ן שם היינו דוקא בכללי פרק מי שהוציאוהו דאמרינן התם היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר משא"כ הכא דמיירי בכלל שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן דאלים טפי. שוב ראיתי להרמב"ן בחידושי שבועות שנדפסו מחדש על דף מ"ב בסוף שכתב וז"ל וכל היכא דאתמר אין הלכה ל"ק כלל דכלהו כללי היכא דלא אתמר נינהו והיכא דאתמר אתמר עכ"ל. ולכל הדברות לישר"י לן מר דכתב על הרמב"ן כאשר ידבר איש אל רעהו וכן לא יעשה. ומה שלמד מדברי הרי"ף פ"ק דסוכה עמ"ש על זה הרמב"ן שם פרק לולב הגזול ודו"ק הטב:

ט. **משנת ראב"י קב ונקי.** רוב הגדולים רבוואתא קמאי ובתראי דקמאי סברי דכלל זה בין במשנה בין בברייתא וכאשר גדול הדור הרב המופלא מהר"ר יצחק בכר דוד זלה"ה

בספר הבהיר דברי אמת בקונטריסים דף י"ג כל דברי הראשונים נסקרים לפניו בסקירה אחת ומטי להו בחד שיחי"א ושם מבואר כי רוב הראשונים סברי הכי. והיה משנה אשר על יד"ו השני די על ידי"ה זהורית"א הרב החסיד הרמ"ך בספר הנחמד יד מלאכי שכל את ידי"ו הראנו את עושר כבוד בקיאותו. אחד הרואה לדבריהם דרבנן מלי כריסיה בשרא דתור"ה ושתי"ה היתה נקראת מי אמרי"ם אמרי נועם. אף אני אביא שכן כתב ראב"ן בספרו מפי רבינו הלוי דף קמ"ט ע"א דקי"ל כראב"י בכל דוכתא ולחלק יצא בין כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו למ"ש משנת ראב"י קב ונקי ע"ש. ובאמת שהלשון מוכיח דהוא אף בברייתא מלבד מ"ש רשב"ם בבתרא דף קל"ח וראב"ן דבמשנתנו מוכח דהוא במשנה לחוד משא"כ משנת עוד אני הדל מוסיף לדקדק דברשב"ג וכיוצא תלו הדבר בתנא השונה דברי רשב"ג. אבל הכא תלו הדבר בעצמו של ראב"י ואמרו משנת ראב"י קב ונקי ומוכח דר"ל לימוד ראב"י קב ונקי וא"כ הוא כל לימודו בין במשנה בין בברייתא ותיבת משנת קאי על רבי אליעזר בן יעקב עצמו כמבואר. והרב יד אהרן בכלליו והרב באר יעקב בי"ד סוף דף קמ"ג מספרו הביאו ראיה דהלכה כראב"י אף בברייתא מסוגית החולץ דף ל"ו והזכירה גם הרב פר"ח בהגהות הרמב"ם פ"ב דבית הבחירה. ונעלם מהם שכבר קדמם הסמ"ג לאוין של"א והרמב"ן במלחמות סוף פרק התקבל והר"ן פרק אלו טריפות שכלם הביאו ראיה זו ע"ש:

ומרן בכסף משנה פרק ב' מהלכות בית הבחירה כתב דהרמב"ם שפסק כר' שמעון ולא כראב"י משום דרשב"י הוא מאריה דגמרא טפי ואע"ג דקי"ל דמשנת ראב"י קב ונקי אפשר דהני מילי במשנה אבל לא בברייתא עכ"ל וכבר תמהו על דבריו. וראיתי להרב יד מלאכי אות תט"ו שכתב דדברי מרן בכ"מ פ"ב דבית הבחירה תלמיד טועה כתבן תדע דהא כבר יהיב טעמא למה שפסק הרמב"ם כרשב"י ולא כראב"י משום דרשב"י מאריה דגמרא טפי ומה מקום לחזור ולהרגיש ואע"ג דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי הלא כבר מילתיה אמורה דשאני רשב"י דהוא מאריה דגמרא טפי מראב"י אלא ודאי דלאו דברי מרן נינהו ואיך שיהיה הלא טוב לנו למסמי חדא מקמי כל אלין דוכתי דאייתינא שכתב להפך עכ"ל:

ושותיה דמר לא גמירנא דטעם דר"ש הוא מאריה דגמרא טפי אינו מספיק לדחות כלל משנת ראב"י קב ונקי אלא האי טעמא דמאריה דגמרא מועיל היכא. דמכח הכללים המסורים בידינו אין בכללם שום כלל לפסוק הלכה כחד מיניהו ונמצא הדבר שקול אז חזינן מי משניהם מאריה דתלמודא טפי ופסקינן כוותיה. אבל כאשר כפי הכלל הלכה כחד אף דאידך מאריה דגמרא טפי פסקינן ככללין:

אמור מעתה סלקי שפיר דברי מרן דאחר שכתב שפסק כרשב"י דהוא מאריה דגמרא טפי הוקשה לו דהא לא מהני נגד כלל משנת ראב"י קב ונקי ותירץ דאינו בברייתא וכיון דדל מהכא כלל משנת ראב"י ק"ו דלא נאמר אלא במשנה ולא בברייתא א"כ הדבר שקול ופסק כר"ש דהוא מאריה דגמרא טפי זה כונת מרן פשוטה לפניה. ותו ק"ק על הרב יד מלאכי דאשתמיטיתיה שכן כתב מרן נמי פ"ה דהלכות מחוסרי כפרה דין ט' דאע"ג דראב"י פליג בברייתא ואמר הכל הולך אחר הצפורים לא חש ליה כיון שלא נשנה במשנה עכ"ל הרי דגם הכא מרן אזיל לשיטתיה דפרק ב' הלכות בית הבחירה דמשנת ראב"י דוקא במשנה ולא בברייתא ואינם דברי תלמיד אלא דברי הרב עצמו. והרב הליכות אלי דף ע' ע"ב כתב על דברי הרב כנה"ג דליכא למימר דבא ללמד דהלכה כמותו אף בברייתא דלא יש ס"ד דיש חילוק ממשנה לברייתא מאחר דקאמר משנת ראב"י ולא קאמר ממשנתנו ע"ש ולא זכר כמה גדולים דס"ל דלפי האמת גם כלל משנת ראב"י קב ונקי הוא דוקא במשנה ולא בברייתא:

ודע דהרב העטור דף ס"ז סבר דמשנת ראב"י קב ונקי לאו כללא הוא דאשכחן כמה וכמה דאפסיק הלכתיה כוותיה ואי בכל דוכתא הלכתא כוותיה אמאי אצטריך למפסק דהלכה כראב"י בכמה דוכתי ומייתי שם כמה מקומות שפסקו הלכה כראב"י ע"ש ועל מבוכה זו ישב הרמב"ן בחידושיו לשבועות הנדפסים מחדש על דף מ"ב ובסוף בא לכלל ישוב הנהו דוכתי דפסק הש"ס כראב"י ע"ש. והרשב"א בחידושיו פרק אלו טריפות על דף ס"ד כתב משם הרב העיטור דלא אמרי משנת ראב"י אלא במשנה לא בברייתא והרבה יש שאין הלכה כמותו ע"ש וכ"כ בתורת הבית דף נ"ד דהרי"ף פסק כרבנן וכן פסק הרב העטור וכן הרב בעה"ת ואף שאמרו משנת ראב"י קב ונקי לא אמרו אלא במשנה אבל בברייתא הרבה יש שאין הלכה כמותו עכ"ל ויש לדחוק דברי הרב העטור שהבאתי ולהסכימם עם דברי הרשב"א. ודברי הרשב"א הנזכרים הם כדברי הר"ם ן' חביב בתוספת יה"כ על דף פ"ו בסוף דכלל משנת ראב"י הוא במתניתין יתד שלא תמוט אך בברייתא איכא הכי ואיכא הכי והרב יד מלאכי דחה דבריו ע"ש וכבר יש פנים הנראין לסברתו והרשב"א כתב כך כאשר יראה המעיין ודוק הטב כי קצרתי:

ועוד איכא פלוגתא דרבואתא אי הלכה כר' אליעזר בן יעקב אף נגד רבים וכבר בספר דברי אמת וספר יד מלאכי האריכו למעניתם ועמ"ש הרב כנה"ג בתשובותיו י"ד הנדפסות מחדש סימן י"ג וכבר כתב הרב ז"ל ענין זה שכתב בתשובותיו בספרו הנהדר כנה"ג י"ד סימן ט"ו ורבינו בצלאל בכלליו כ"י כתב משם הרשב"א בתורת הבית הלכות עירובין שהלכה כראב"י אף נגד רבים:

י. **מנלן מנלן וכו'**. כן הוא בריש מגילה ופרק כל התדיר ועמ"ש הרב החסיד בספר יד מלאכי אות תמ"ה. והרב מופת הדור מהר"ח אלפאנדארי בספר דרך הקדש דף י"א כתב דאף שהוא פסוק מפורש בתורה אם אינו מפורש במשנה תלמודא בעי מנלן וסמוכות שלו מדברי התוספות ריש פרק כל התדיר והשיג על הרב באר שבע ע"ש באורך. ואני בעניי בספר הקטן שער יוסף דף ס"ו כתבתי דלא גמרינן מהתוספות אלא כההיא דתדיר קודם לא כתיבא בהדיא אלא משמעותא דקרא דמלבד עולת הבקר ובהא משמע מהתוספות שם דאם אינו מפורש במשנה מצי לשאול מנא לן. אבל כי כתיב קרא בהדיא כגון שמירת הבית אף אי ליתיה במשנה אין להקשות מנ"ל. ועיין בתוספי הרא"ש למגילה וחידושי הריטב"א למגילה שנדפסו מקרוב מאי דפירשו במ"ש שם במגילה מנ"ל מנ"ל ע"ש. וביומא דף ו' למה מפרישין למה מפרישין וכו' ע"ש ועיין להרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר הנחמד הליכות אלי שפירש במנ"ל מנ"ל דמגילה קצת על דרך הרא"ש והריטב"א ע"ש ודוק ובחידושי הריטב"א יש ט"ס:

יא. **מודה אני בזה**. בלשון זה נדחקו רש"י והתוספות במציעא דף ל"ז ע"ב ובתרא דף קנ"ח ע"ב והרא"ש בתוספותיו להוריות על דף ג' ע"ב הוקשה לו לשון זה ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן שער יוסף דף כ"ג ובאחורי תרעא שם. ועיין מ"ש מרן בכללי הגמרא דף ק"ו ע"א והרב גופי הלכות אות ש"ס והרב יד מלאכי אות תל"ו ע"ש ודוק:

יב. **מודה פלוני בזה**. כשיאמר אמורא י"א שהלכה כמותו מדהוצרך אמורא לומר דמודה פלוני בזה כמ"ש מהרש"ל בביאורו לסמ"ג לאוין ע"ה משם רבינו אבי העזרי שפסק כר' אליעזר דחזינן דאמוראי אמרי הכל מודים וכו'. ודברי ראבי"ה הללו שהביא הרב מהרש"ל נעלמו מהרב מהר"ם והרב גדולת מרדכי על המרדכי פ"ק דשבת וגם מהרב שלטי הגבורים פ"ב דביצה והביאם הרב כנה"ג סימן תקכ"ט נעלמו דברי ראבי"ה הנאמרים באמת. אמנם ביאורי מהרש"ל לסמ"ג נדפסו אחר שלטי הגבורים. ובמקום אחר הארכתי בעניותי בענין זה:

יג. **מי לא מודה**. כשאומר הש"ס לשון זה מורה ובא דהוי סברא פשוטה כן מוכח מהתוספות פ"ק דביצה דף ט' ד"ה גלגל. אמנם ממה שכתב הרא"ש בפסקיו שם נראה שחולק בזה. לך נא ראה בעיניך תביט דברי התוספות והרא"ש ומשם באר"ה:

יד. **מהו דתימא**. לפעמים קאמר הש"ס מהו דתימא וזמנין דמשכחת דקאמר סלקא דעתך אמינא וקבלתי דכשאומר הש"ס מהו דתימא זו הסברא אמת בעלמא אלא דהכא לא שייכא. וכשהדבר הוא טעות דגם בעלמא אין סברא כזו אז אומר הש"ס סלקא דעתך אמינא:

טו. **משנה יתירה**. זמנין דדייק הש"ס ממשנה יתירה הפך המשמעות כמו שאמרו בהוריות דף ב' ע"ב תנא ראוי להוראה אפילו גמיר ולא סביר סביר ולא גמיר. הרי דמשמעות ראוי להוראה גמיר וסביר משמע וממשנה יתירה ילפינן הפך המשמעות גמיר ולא סביר סביר ולא גמיר:

וכתבו התוספות פ"ק דביצה דף ו' ע"ב ד"ה השתא דממשנה יתירה אמרינן אם אינו ענין לשבת דהא שמעינן ליה תנהו ענין לי"ט ע"ש ודוק:

טז. **מותר**. פ"ק דכתובות דף ג' ע"ב אמאי דאמרינן התם נהגו הכא מותר. מתבאר מדברי רש"י והריטב"א דמותר משמע דיחיד הבא לימלך מורין לו אבל לא דרשינן בפרקא בפרהסיא. ועפ"ז יש מקום פתו"ר הא דאמרינן ריש הוריות עד שיאמרו להם מותרים אתם והוו בה רבנן לאפוקי מאי וחכמים פותרי"ן לפי דרכם. ועל פי זה אפשר דהיינו דמעיט דלא הויא הוראה עד שיאמרו להם מותרים אתם כלומר שיורו לצבור בפרהסיא לאפוקי אם שאל שאל האיש והוא באחד אם חלב זה מותר והתירו לו. ואפשר דהיינו דדייק רש"י התם וכתב עד שיאמרו בית דין לצבור מותרים אתם לצבור דייקא:

ותבט עיני להרב כנסת הגדולה בכללים נפרדים אות י"ב כי גמ"ר חסיד מהא דרש"י פ"ק דכתובות שהבאתי דלשון מותר משמע דוקא דיעבד ע"ש ולי ההדיוט מעולם לא נתכוון לזה רש"י ושום אחד מהמפרשים כאשר אחד חכם ואחד תם בעיניו יראה בדברי רש"י ובשיטה מקובצת ומ"ש רש"י דל"ג לכתחילה היינו לאפוקי דנהגו לאו דיעבד והרא"ש והר"ן ריש מסכת חולין כתבו דמותר לכתחילה משמע עיין בדבריהם ודוק היטב. וכן נראה מדברי הרב פר"ח דמשמעות מותר לכתחילה כמו שתראה בסימן ק"ח ס"ק ב' שכתב דמ"ש בירושלמי לוי אמר מותר היינו בדיעבד וכלפי דרב אסר אף בדיעבד קאמר לוי דמותר בדיעבד ובכי האי גונא שפיר קאמר מותר בדיעבד ע"ש אלמא דאי לאו הכי מותר לכתחילה משמע ועמ"ש הרב אור חדש בשיטתו לפסחים על זה דף צ' ע"ד על דף ע"ו מהש"ס ודוק בדבריו ואין כאן מקום להאריך:

טוב. **מותר**. אפשר לפרש דתני תנא או אמורא מותר והיינו מאיסור דקאי ביה אבל אסור מצד אחר וכ"כ הרא"ש בפסקיו ריש שבת דפטור ומותר מדין שבת קאמר אבל איכא איסור דלפני עיור ע"ש. והנה שנינו במשנה פ"ד אחין שלשה אחין ב' מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית גרש א' מבעלי אחיות את אשתו ומת נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת זוהי שאמרו וכלן שמתו או שנתגרשו צרותיהן מותרות ומכאן הביא ראיה הרב מהרלנ"ח דליכא איסור קטלנית ביבמה דהרי משנתנו זו הנכרית היא קטלנית ומותרת להתיבם לאח השלישי. ומהרד"ך בית שני חדר י"ג ומהר"ר צבי אשכנזי בריש תשובותיו

דחו ראית מהרלנ"ח הנזכרת דמאי דתנן מותרות היינו מאיסור ערוה דאיירי ביה אבל אה"נ דאסורה משום קטלנית. ויש להביא ראיה לכאורה לדבריהם מלשון הרא"ש הנזכר: **ואני** בעניי הייתי מקיים ראית מהרלנ"ח דהגם דנימא דמאי דקתני מותרות היינו מאיסור ערוה ולא הותרה מצד קטלנית הניחא בלשון המשנה או אמורא אך יש ראיה מלשון הטור שכתב מותרת להנשא לאח אחר ואם במשנה דחינן הכי בלשון הטור ליכא למדחי דהו"ל לפרש. וכן ראיתי שכתב הרב שפתי כהן בי"ד סימן פ"ז ס"ק ז' שכתב דדברי הפוסקים שכתבו סתמא דמותרים בבישול משמע דמותרים לגמרי וליכא למימר מותרים מדינא אבל מ"מ אסורים משום מראית העין ע"ש והיינו על דרך שכתבנו לקיים ראית הרב מהרלנ"ח מהטור שכתב מותרת להנשא לאח אחר דמותרת לגמרי משמע:

אמנם מתשובת הרשב"א בח"ג הנדפס מקרוב סימן נז"ר משמע דגם הפוסקים אפשר לומר דנקטי מותר מאיסור בישול מדינא אבל אסור משום מראית העין דמסתמא לא סבר דהרי"ף והרמב"ם פליגי עליה וכמו שכתבתי אני בעניי בספרי הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן פ"ז אות ח' בס"ד:

חי. **מעשה**. דמייתי הש"ס ולא הוזכר שמו ושם אביו או שם עירו אפשר לומר משל בעלמא הוא ולא אירע דבר זה מעולם. ויש ללמוד זה מהא דאמרינן בעירובין דף ס"ג אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אותו תלמיד יהודה בן גוריא שמו ואמרו שם שמו ושם אביו למה שלא תאמר משל היה. והכי אמרו בבתרא דף ט"ו איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה וכו' אם כן שמו ושם עירו למה לי ומהא שמעינן דמעשה שלא הוזכר שמו ושם אביו ושם עירו אפשר שהוא משל בעלמא. ויש לדקדק ממ"ש בחולין דף צ"ד ע"א אמר רבי אליעזר בן יעקב על דבר זה נהרגו שלש נפשות ופריך מאי קמ"ל ומשני דכולא ראב"י היא. ולפי האמור מאי פריך אימא דהוה ס"ד דמשל בעלמא הוא להכי אתא רבי אליעזר בן יעקב לומר שאינו משל אף שלא הוזכר שמו ושם אביו או שם עירו אלא הכי הוה עובדא ועל דבר זה נהרגו שלש נפשות. ואפשר לומר דכיון דר"א בן יעקב קאמר שנהרגו שלש נפשות א"כ הוא ידע או שמע מעשה זה ומסתמא ידע באיזה עיר אירע זה לפחות הגם דלא ידע שמו והול"ל דזה אירע בעיר פלונית והגם שנאמר שלא ידע אפילו שם העיר הול"ל ברישא אמר ראב"י שמעתי שהיה מעשה באחד שזימן וכו' אלא משמע דלא נחית להכי ומאי קמ"ל ומשני דכלא ראב"י היא כלומר תני תנא הכי בסוף לאשמועינן דכל הבריתא ראב"י קאמר לה וממילא שמעינן נמי דאינו משל אלא דתנא בא לומר דכלא ראב"י היא:

ועל פי האמור ניחא מאי דאיכא למידק דאמאי אכפל תנא לומר אמר ראב"י על דבר

זה נהרגו ג' נפשות מישראל הול"ל תחילת הבריתא ת"ר רבי אליעזר בן יעקב אומר לא ימכור אדם לחבירו וכו' וידעינן שפיר דכולה ראב"י ואמאי סתם בתחילה ואיחר עד עתה והוצרך להאריך לשון. אמנם אפשר דתני תנא כי האי גונא להשמיענו שזה המעשה האחרון הוה עובדא ונהרגו ג' נפשות והמעשה הקודם ששגר לחבירו חבית וכו' משל היה. וגם ללמד יצא דכולא ראב"י היא ודוק הטב וק"ל:

יט. **מנהג מבטל הלכה**. שאמרו רז"ל אין חילוק בין הלכה מן התורה להלכה מדברי סופרים. כן כתב הרב הגדול בעל כנסת הגדולה בתשובותיו הנדפסות מחדש קראו בשמותם בעי חיי בחלק י"ד הנקרא עץ הדעת סוף סימן קצ"ו. ואתה תחזה דשם כתב הרב משם הרדב"ז בתשובה כ"י ודעמיה דמנהג הסוחרים בקאמבייו"ש מבטל הלכה והגם דהיינו שסברי דהוא אבק רבית אבל בנ"ד לדעת מהר"ם וסיעתו הוי רבית קצוצה מדאוריתא עם כל זה מנהג מבטל הלכה עש"ב ולפום ריהטא קשה ממ"ש הרדב"ז עצמו בתשובות דפוס ויניצא סימן שנ"ט וממה שהביא הרדב"ז שם ובח"א סימן ע"ג מדברי הריטב"א ורבותיו דבמנהג להקל אפילו ע"פ גדולים אין חוששין כל שנראה שיש בו צד איסור וכו' ע"ש באורך ובמ"ש הרב פר"ח סימן תצ"ו במנהגי האיסור סעיף עשירי דאף באיסור דרבנן יש לבטל המנהג והביא דברי הריטב"א הנזכרים ע"ש וצריך ישוב וחיפוש:

כ. **מלקות**. מי שנתחייב מלקות ועד שלא לקה עשה תשובה לא נפטר מהמלקות וכן בעונשים של בית דין של מטה. כן כתבו התוספות ביבמות סוף דף כ"ב אהא דמוקי הש"ס מאי דתנן התם מי שיש לו בן מכל מקום וכו' וחייב על מכתו וכו' בעשה תשובה וז"ל בשעשה תשובה והא דאמר פרק הנחנקין דף פ"ה לכל אין הבן נעשה שליח וכו' התם כשעשה תשובה וא"ת בשלמא מלקות משכחת דמחייב אע"פ שעשה תשובה אלא לקללו משעשה תשובה אין רשאי לקללו אפילו אחר וי"ל דאם הזכיר שם שמים לבטלה או עשה דבר שנתחייב בו נדוי אעפ"י שעשה תשובה חייב ולא מפטר עכ"ל וכן כתוב בפסקי התוספות. וכן כתב הרב משנה למלך פ"ו דתלמוד תורה דין י"ב וז"ל מי שנתחייב נדוי מפני כבודו של חכם יכול הת"ח למחול ויפטר מן הנדוי וכו' אבל מי שנתחייב נדוי מפני שחטא למקום כגון שהזכיר שם שמים לבטלה אף שעשה תשובה לא נפטר מנדויו כמ"ש התוספות פ"ב דיבמות עכ"ל. והראב"ד בהשגות פ"ד דע"ז דין ו' כתב לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה עכ"ל:

וכזה ראיתי להרב פנים מאירות בח"א סימן תשעים במי שחטא ובא לידי חילול שבת והרב רוצה לנדותו והוא תוהא בחר"ט אנוש חרטה גדולה ומקבל להתענות ולתת קנס והרב עודנו עומד בדעתו לנדותו וכתב הרב ז"ל שהדין עם המורה והביא דברי התוספות

הנזכרים דאף שעשה תשובה לא נפטר מנדוי וכו' עש"ב הרי דפסק הלכה למעשה כדברי התוספות כמבואר:

כל קבל דנא רואה אני להרב שבות יעקב בח"ב סימן קי"ג שכתב ההיא דרב שילה הורה להנשא אשת מי שטבע וכו' והיו רוצים לנדותו וכתב הרב ז"ל הטעם הוא משום גדר דאל"כ איך עלה על דעת רב לשמותיה בלי הודעה כלל דודאי גברא רבא כמוהו יעשה תשובה ולא ינדוהו אף שלא נעלם מאתי שהתוספות ביבמות דף כ"ב דאפילו עשה תשובה משמתינן ליה אבל באמת דעת הרי"ף והרא"ש אינו כן דמוקי ההיא דאמרינן לכל אין הבן נעשה שליח להכותו ולקללו בשלא עשה תשובה אפ"ה אין לו לעשות כן לכתחילה וכן דעת הרמב"ם וכ"כ הבית יוסף סוף סימן רמ"א וכן מבואר בי"ד סימן של"ד ומקרוב נדפס פנים מאירות סימן צ' ופסק בפשיטות כתוספות ונעלם ממנו דברי כל הפוסקים שהבאתי עכ"ל:

ואני בער ולא אדע במה כחו גדול לדחות דין התוספות דאיברא דהתוספות מפרשי דלכל אין הבן נעשה שליח לאביו וכו' בעשה תשובה וכ"כ המרדכי בשם ר"ת. והרי"ף והרמב"ם והרא"ש פירשוה בלא עשה תשובה ואיסורא איכא. מ"מ הדבר פשוט דמאי דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש אוקמוה בלא עשה תשובה היינו מכח שיטתם בסוגיית הנחנקין אבל לא פליגי על דין התוספות דגם בעשה תשובה לא נפטר ממלקות ונדוי אלא דסברי דגם בלא עשה תשובה אין הבן נעשה שליח וכו' דאיסורא איכא. ומה סימנים מצא דפליגי על דין התוספות. ואדרבא לשון הרמב"ם פ"ה דממרים שכתב וז"ל עבר אביו ואמו על עבירה שלוקין עליה והיה הוא חזן לפני הדיינים לא יכה אותם וכן אם נתחייב נדוי לא יהיה שליח לנדותם ולא ידחוף אותם בשליחות ב"ד אעפ"י שראויין הם לכך ולא עשו תשובה עכ"ל ופשטן של דברים הם דקאמר אעפ"י שראויין וכו' דלא מיבעיא שעשו תשובה אלא אעפ"י שלא עשו תשובה אלמא דגם בעשו תשובה איכא מלקות ונדוי. ועוד יש לדקדק זה ממאי דכתב אעפ"י שראויין הם לכך ולא עשו תשובה דהול"ל אעפ"י שלא עשו תשובה לחוד ואמאי האריך לומר אעפ"י שראויין ולא עשו אלא רמז בזה דגם שעשו תשובה ראויין לכך דהתשובה אינה מצלת מחיוב מלקות ונדוי שנתחייבו ובודאי דהוא אסור עם עשו תשובה וראויין לכך מחמת העבירה שעשו ונתחייבו. והחידוש הוא אעפ"י שראויין ולא עשו תשובה איסורא איכא. ולשון הטור י"ד סימן רמ"א והש"ע הוא לשון הרמב"ם:

וכבר אני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף שם בי"ד סימן רמ"א פירשתי שיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בסוגיית הנחנקין דס"ל דבעיין דבעו מרב ששת ובריתא דלכל נעשה

שליח הכל מיירי בין בעשו תשובה בין בלא עשו תשובה ומתניתין דיבמות בהכה מעצמו ובהכי יישבתי קושיית הרב לחם משנה ע"ש באורך ורב אחד מגדולי דורנו במכתב כתב עלה הנפק על ישובי האמור שכתבתי בברכי יוסף. וכן ראיתי להרב בית חדש שם סימן רמ"א שכתב סעיף ה' לדינא דאפילו לא עשה תשובה איסורא דרבנן איכא ומכ"ש אם עשה תשובה אבל חיובא ליכא אפילו עשה תשובה מאחר שברשות ב"ד עושה וכו' ע"ש והרב ז"ל קאי על דין עבר עבירה שלוקין וכן אם נתחייבו נדוי אלמא גם בעשה תשובה מלקין ומנדין ומפרש דברי הגאונים ע"ש:

ועוד אני ההדיוט אני תמיה על הרב שבות יעקב דהרי אמרינן ריש פרק הלוקין דף י"ג ע"ב רבי עקיבא אומר חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן חייבי מיתות ב"ד אינו בכלל מלקות מ' שאם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן ופירש"י רע"א חייבי כריתות אם התרו בהם ישנו בכלל מלקות ולוקין ואין כאן משום חיוב שתי רשעיות שאתה עונשו מלקות עם הכרת ולמה אינן שתי רשעיות לפי שיכול לפטור עצמו מעונש הכרת ע"י תשובה מב"ד של מעלה וכו' עכ"ל הרי בחיוב מיתה מפורש דאם עשה תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין לו. וגם אם נתחייב מלקות משמע דאינו מועיל התשובה אלא לכרת לא למלקות. והכי מוכח ממ"ש שם דפריך על רבי עקיבא דכרת ומלקות הם שתי רשעיות מאי אמרת שאם עשו תשובה השתא מיהת לא עבדי ומשני רבינא לעולם כדאמרינן מעיקרא שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להם מאי אמרת הא לא עבוד תשובה לא פסיקא מילתא. והשתא אי אמרת בשלמא דמי שנתחייב מלקות אי עביד תשובה לא נפטר מהמלקות א"ש דמלקות מילתא פסיקתא משא"כ כרת דמצי למעבד תשובה ומפטר. אלא אי אמרת דנתחייב מלקות ועשה תשובה נפטר מהמלקות א"כ קרא דכתיב כדי רשעתו איירי במלקות. דלאו מילתא פסיקתא ומאחר שכן נמעיט כרת אפילו דהוי מילתא דלאו פסיקתא דהא איירי קרא במלקות דלאו מילתא פסיקתא וקאמר כדי רשעתו משום רשעה אחת דלא יהיה רשעה אחרת ובודאי דמעיט אף דלא הוי מילתא פסיקתא דומיא דמלקות דבגויה משתעי וא"כ כריתות ומלקות לא יתכנו דתרוייהו לאו מילתא פסיקתא הוו והם שתי רשעיות. אלא מוכח דאם עשה תשובה לא נפטר מהמלקות והשתא כדי רשעתו היינו מלקות דאיתיה בכל גוונא אפילו עשה תשובה וכרת ליתא בעשה תשובה שב"ד של מעלה מוחלין לו:

וכן מוכח מדברי הרמב"ן במלחמות סוף מכות במה שתירץ לקושית הרז"ה במאור שם וז"ל רבי עקיבא הכי קשיא ליה חייבי כריתות אמאי ישנן בכלל מלקות מ' ואין

אומרין שלא ילקה ויעמוד בחיוב כרת שבו כמו שעושין בחייבי מיתות בית דין שכל מי שנתחייב שתי מיתות נדון בחמורה והכא כרת חמור הדר אמר לפיכך דנין אותו במלקות שאם עשה תשובה ב"ד של מעלה מוחלין לו הכרת וכיון שכן עונש מלקות עיקר שהכרת אין עונשו עונש גמור ומלקות חמור ממנו נדון בחמורה שהרי כרת קל הוא שהרי אפשר שלא יתקיים בו שב"ד של מעלה מוחלין לו עכ"ל והדברים מבוארים אין צורך להאריך רק בעיניך תביט אמרי קדוש הרמב"ן שהכרת קל שבתשובה נמחל והמלקות חמור ממנו והוא עיקר והיינו דאפילו עשה תשובה אינו ניצול מהמלקות:

וכי תאמר בלבבך הרי מסורת בידינו שאין דבר עומד לפני התשובה ומצינו שהתשובה מועלת ומכפרת ומצלת על הכל ואיך התשובה לא תציל מעונש מלקות ונדוי ומיתה וכמו שתמה הרב מגדל עז פ"ד דע"ז דין ו' דלמה לא תועיל התשובה אחר כל דבר שבעולם והכתיב שובו בנים וכדאיתא בראש השנה דף י"ח וביומא ובירושלמי דפאה עכ"ל:

זו תשוב"ה לתשובה דאינה מצלת מעונש בית דין לא ממלקות ולא מנדוי ולא ממיתה והטעם ברור דכיון דעיקר התשובה הוא בלב שיכיר בחטאתו ותוקף עונו דעבר אמימרא דרחמנא ויתבייש מאד ויתחרט חרטה גמורה אמיתית ויגמור שלא ישוב עוד לכסלה וכל זה מיראת ה' ואהבתו וכיוצא. אם כן בית דין אינם יכולים לרדת חדרי בטנו ולדעת מצפונות לבו כי הגם הלום יכוף כאגמון ראשו אשר צ"ם לו צו"ם בעל בכ"י ושאר סיגופים לא למראה עינים נשפוט דאפשר דמיראת המלקות או המיתה זאת היתה לו ולבו בל עמו ושבע ושבעים תועבות בלבו והוא טובל ושרץ בידו ולכן הסנהדרין או הבית דין עושים כמצותן וארבעין בכתפיה וגזרה לעומתו הנה מיתת"ו. ויש להרגיש על הגאון מהר"ר יחזקאל נר"ו בספרו הבהיר ספר נודע ביהודה בא"ח סימן ל"ה דכתב דגזרת הכתוב היא ע"ש וכבר אנכי העירותיהו בקונטריס שמחת הרגל חלק ראשון דף י"ג ע"א ושם יש ט"ס בשורה ז"ך וכצ"ל ומ"ש דאין ספק וכו' הוא מפורש בש"ס במכות דף י"ג ע"ב והזכירה הרב נר"ו בסמוך וכן הוא בתוספות יבמות כצ"ל ובהגהותינו להלכות סוטה כתבנו בעניותנו בזה:

זאת עולה מן המדב"ר דמה שאין הבן נעשה שליח ב"ד להכות ולקלל לאביו במצות בית דין לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ומרן הוא איסור דרבנן וכמ"ש הרב בית חדש והבאתי דבריו לעיל:

ומי שנתחייב נדוי על שעבר מצות ה' או דרבנן ועשה תשובה וכן מי שנתחייב מלקות או מיתת ב"ד ועשה תשובה אין תשובתו מצלת אותו מהעונש של ב"ד של מטה וכדברי התוספות והרב מש"ל והרב פנים מאירות כדבר האמור:

כא. **מדות שהתורה נדרשת בהם ואף הל"מ נקראים דברי סופרים**. כמ"ש הרמב"ם בספר המצות ונצר משרשיו בשרש ב' וכתב הרב ארעא דרבנן אות שמ"ח דמצא להרמב"ם פ"ב דטומאת מת ולמרן בכ"מ שם דהלמ"מ נקרא דין תורה והרמב"ן וכו' וכבר עמדו על זה הה"מ ומרן בכ"מ פ"א דהלכות אישות וכו' עכ"ל ויש להרגיש עליו שלא הקשה על דברי מרן פ"ב דטומאת מת דפ"א דאישות תבריה לגזיזיה דשם מרן והה"מ כתבו דלדעת הרמב"ם גם הלמ"מ נקראת ד"ס והוא הפך דברי הכ"מ פ"ב דטומאת מת. ואפשר דסמך על מה שבסוף הלשון רמז הרב פר"ח י"ד סימן כ"ט דשם הקשה על מרן מפ"א דאישות ע"ש ועיין מה שרמזנו בעניותנו לעיל במערכת ד' אות ט"ו ושם נפל ט"ס בדפוס בסוף הלשון בע"ג שיטה ז' וכצ"ל אבל אסור מדבריהם והרי הוא מן התורה ולא קשה מידי דאפילו להלכה למשה מסיני קרי לה דברי סופרים כצ"ל. ועמ"ש הרב דברי אמת בשו"ת דף ט' ע"א ובקונטריסים דף מ"ט ע"ד ובקונטריס תשיעי ע"ש באורך ובספר יד מלאכי דף קע"ט:

כב. **מנין הציציות**. כתב הרמב"ם ריש הלכות ציצית דאין להם מנין מן התורה ומרן בכ"מ תמה בזה דהאמרן גדיל ב' גדילים ד' ומסיק בצ"ע והביאה הרב ארעא דרבנן אות ש"ן:

ויש להרגיש על הרב ארעא דרבנן דעדיין לחלוחית הדיו קיימת כי בסמוך אות שמ"ח הביא דהרמב"ם סבר דכל שאינו מפורש בתורה ונדרש בי"ג מדות קרי ליה דברי סופרים והשתא הביא קושית מרן דאיך הרמב"ם כתב דאין מנין הציציות מן התורה דהא אתי מדרשא ופרק התכלת משמע דמדאורייתא יש להם מנין ומאי קושיא הרי דעת הרמב"ם דכל שאינו מפורש בכתוב קרי ליה ד"ס וכבר השמיעונו הוא ז"ל והה"מ פ"א דאישות דהגם דדין תורה יש לו קרי ליה ד"ס והראיה קדושי כסף כמו שהאריכו שם וא"כ מאי ק"ל על הרמב"ם גבי מנין חוטי הציצית שכתב שאין להם מנין מן התורה הרי הוא אזיל לשיטתיה דאינו נקרא מן התורה כל שאינו מפורש אלא מקרי ד"ס אף שדינו דין תורה כי הכא דהמנין מדאוריתא כדמוכח פרק התכלת אבל אינו נקרא מן התורה:

ועוד יש לדקדק על מרן כסף משנה דקודם לזה הביא ראיה לדברי הרמב"ם שאין מנין החוטין מן התורה אבל מד"ס יש להם מנין והיינו דאמרינן פרק הנחנקין והאיכא ציצית דעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס ע"ש והרי מרן עצמו פ"א דאישות בכסף משנה כתב וז"ל ודע שאני מצאתי סעד מדברי הש"ס פרק הנחנקין וכו' הרי דלארבע טוטופות קרי ליה ד"ס אעפ"י שהם מדאוריתא שהרי זקן ממרא אם הורה לעשות ה' טוטפות ממיתין אותו והא פשיטא דאין ממיתין אותו אא"כ הורה לעשות דבר שהוא מדאוריתא וא"כ ע"כ דד"ס קרי לדבר שהוא מדאוריתא אלא שאינו מפורש בתורה עכ"ל עין רואה דמרן עצמו

מלמדנו לעיל דמ"ש בהנחנקין פירושו מד"ס מוכרח דהוי מדאוריתא ואם כן איך פ"א דציצית מייתי ראיה מההיא דהנחנקין למנין החוטין מדקאמר פירושו מד"ס ואדרבא מהתם מוכח דהוי מדאוריתא כמ"ש איהו גופיה פ"א דאישות:

ואפשר דסבר מרן דהכא הא דגדיל שנים גדילים ד' משמעותיה דקרא הוא ואף למה שהשריש הרמב"ם דהנדרש בי"ג מדות קרי ליה ד"ס הא הוי משמעותיה דקרא ונאמר עליו מן התורה וכן נראה ממ"ש מרן בכ"מ ריש פי"ג מהלכות עדות ע"ש. אלא דכל כי הא הו"ל לפרש וצריך ישוב וחיפוש בהא דמשמעות הכתוב ותו דהכא חזינן דבית הלל אית להו שלש חוטין כמ"ש במנחות דף מ"א וע"ש בתוספות. ומאחר שכן אינו פירוש פשוט ומוכרח בכתוב דנימא דהוי כמפורש בתורה ואף לדעת הרמב"ם נקרא מן התורה. ועבר"י א"ח סימן י"ג:

ואחר זמן נדפס ספר לב שלם וראיתי פ"א מהלכות ציצית דתריץ יתיב קושית מרן על דרך הנז'. ומדבריו מוכח דסבר דרש"י ס"ל כדעת הרמב"ם ע"ש ולכאורה נראה דרש"י לא סבר כהרמב"ם כמו שכתבתי בעניותי בספר הקטן בר"י ח"מ סימן ט"ו ע"ש ודוק:

כג. **מחזיק במחלקת עובר בלאו דכתיב ולא יהיה כקרח**. הכי אתמר בסנהדרין פרק חלק וכתב הרב ב"ש בתוספותיו לפרק חלק על דף ק"י דכל מוני המצות לא מנו לאו זה דס"ל דאסמכתא בעלמא היא עכ"ד וכן כתב הרמב"ם בפירוש בספר המצות בשרש ח' ובלאוין מ"ה דהוא אסמכתא והבאתי דבריו לעיל במערכת בי"ת אות ח':

כד. **מונה ישראל אפילו לדבר מצוה אסור**. כמו שאמרו ביומא דף כ"ב והוא מדברי קבלה דכתיב ויפקדם בטלאים וכ"כ הר"מ הלכות תמידין פ"ד דין ד' ומה שאמרו שם א"ר אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו דכתיב אשר לא ימד רב נחמן בר יצחק אמר בב' לאוין דכתיב אשר לא ימד ולא יספר נראה דהוא אסמכתא בעלמא והרב באר שבע בתוספותיו פ"ק דתמיד הקשה אמאי יליף מדברי קבלה ולא ממקרא מלא כי תשא את ראש וכו' ופירש"י אל תמנם לגלגלת אלא ע"י מחצית השקל ע"ש. והא ל"ק דהכתוב מיירי בכל ישראל כדכתיב ולא יהיה בהם נגף ונגף הוא דוקא כשימנה כל ישראל וכמ"ש הרא"ם דהנגף אינו אלא כשמונה כל ישראל או רובם ע"ש ועוד הקשה הרב ב"ש אמאי לא מנו מוני המצות לאו זה והטיב אשר דיבר הרב דברי אמת בקונטריסים דף ח"ן ע"א דאין דרך מוני המצות למנות לאוין הבאים מכלל עשין ולק"מ קושית הרב באר שבע ז"ל:

וראיתי להרב חוות יאיר סימן ט' דף י"ג ע"א שכתב וז"ל בלשון רז"ל נמצא טובא המחזיק במחלקת עובר בלאו והנהנה מצרי עין והשח שיחת חולין והמונה לישראל והעולה מבבל לא"י ומאן דשתי בקרנא דאומנא ובודאי דאין בהם מלקות ואסמכתא נינהו עכ"ל

ומבואר ממ"ש בסמוך דאפילו לאו הבא מכלל עשה דכי תשא וכו' ליכא דהתם הוי לכל ישראל כדאמרן:

כה. **מפני מה אמרה תורה**. הרב החסיד רב"ה בארע"א אות שמ"ז כתב וז"ל מפני מה אמרה תורה לא שייך לומר אלא בדבר שהצדוקים מודים בו וחידשו התוספות מנחות דף ס"ה דהיינו כשאומר מפני מה אמרה תורה אבל כשאומר אמרה תורה בלא מפני מה היינו אף בדבר שאין הצדוקים מודים עכ"ל והרב ז"ל צדיק עת"ק לשון הרב יבין שמועה כלל תקכ"א והרב החסיד הרמ"ך אות ס"ד כתב משם הרב קנאת סופרים שכתב על הרב יבין שמועה עינו הטעתו דאיפכא כתבו התוספות ע"ש ואני בעניי אומר לישר"י לן מר דעשה עין של מעלה טוע"ה מדרך השכל והיה לו לכלכל דבריו לפני מי שגדול ולומר דאגב שיטפיה זה טעות קולמוס כל כי האי זוגא חלופי שנתחלפו הדברים. ושם הרב יד מלאכי השיג על הרב מהר"י חאגי"ז והרב ארעא דרבנן שהעתיקו דברי הרב יבין שמועה ולא ראו הדברים בשרשן:

ואני בעניי תמיה על כל הרבנים הנזכרים. דזהו לס"ד של התוספות אבל למסקנא אין הפרש בין מפני מה אמרה תורה לאמרה תורה וז"ל התוספות במנחות דף ס"ה ע"ב וה"ר משולם גריס וכו' וזו מדרש חכמים ולא שייך לומר אמרה תורה אלא בדבר שהצדוקים מודים בו כי ההיא דפרק בתרא דר"ה אמרה תורה הבא עומר בפסח וכו' ור"ת אומר דמצינו שלהי פ"ק דר"ה אמרה תורה נסכו לפני בחג אעפ"י שאין הצדוקים מודים בו ומיהו יש לחלק דהתם אמרו מפני מה אמרה תורה אבל יש להביא ראיה מהא דאמרינן עולת חדש בחדשו אמרה תורה חדש והבא תרומה חדשה ואין הצדוקין מודים בדרשה זו עכ"ל עין רואה דהתוספות סברו לחלק דמה שהוכיח ר"ת ממ"ש אמרה תורה נסכו וכו' דלשון זה נאמר אף בדבר שאין הצדוקים מודים דשאני התם דאפיקיה בלשון מפני מה. ותוך כדי דבור חזרו מחילוק זה מכח ההיא דעולת חדש אמרה תורה וכו' דלא אמרו התם מפני מה ואין הצדוקים מודים וא"כ מסקי התוספות כר"ת דאין הפרש מלשון מפני מה ללשון אמרה תורה ואידי ואידי נאמרים באמת אף בדבר שאין הצדוקים מודים בו והדברים מפורשים ומבוארים באר הטב:

ומריהטא דלשון התוספות הנזכרת משמע דר"ת הביא ראיה מאמרה תורה נסכו לפני מים בחג ועל זה כתבו התוספות ומיהו יש לחלק וכו' אבל יש להביא ראיה וכו'. אמנם ראיתי בספר הישר של ר"ת כ"י דף קס"ח בתשובת ר"ת לרבינו משולם על כמה פרטים ובפרט זה סמוך לענין אחר השיב וז"ל אנא ואת שלם הרב ר' משלם אשר כתבת עיקר על הגירסא שלא לצורך ולא מחמת קושיות נפלאתי עליך כי המגיהים לצורכה אינם

בכלל ברכה ולא זכה לשכר תרומת הלשכה. ומגיהי חנם. בעיני דינם. למדורי גהנם. ויש לך לדעת כי מי שכתב מנה ימים וקדש חדש דוקא כתב ובעלי התלמוד כתבו שתלמידים המגיהים אינם מגיהים דברים של תימה ואפילו היתה גירסת מלכותך כן לסטים שכמותך כבשוה. וכ"ש שיודע אני שאינה כן. שהרי רבינו חננאל מאפריקי היה וכתב כמותנו. וגם הלכות גדולות מאספמיא ברוב הגהותיך לא הסכימו. ועוד כי שיבוש גדול כתבת כי לא יאמר אמרה תורה אלא בדבר שהצדוקים מודים בו. שקר הוא. ושפיל לסיפא דר"ה דקאמר מפני מה אמרה תורה הביאו עומר וכו' ומפני מה אמרה תורה נסכו לפני בחג. ודבר זה בע"כ אין צדוקים מודים בו. וראיה לפתגם. הנרגם. באתרוגם ואם מפני שבזה יש מפני מה לא נשתנה בכך כדאמרינן עולת חדש בחדשו אמרה תורה חדש והביא לי קרבן מתרומה חדשה. וטעמך דעת הכרס. ואם מפני שהיא תשובה לצדוקים הא ליתא דההיא דמנחות לעיקר דרשא נשנית עכ"ל ועוד האריך הרבה לדחות פירושו והגהתו של רבינו משולם ע"ש באורך עיניך הרואות כי כל דברי התוספות יצאו מפה קדוש ר"ת ז"ל עצמו:

ומעתה הדבר קשה על הרב הגדול מהר"ש אלגאזי דמלבד דהדברים הפוכים בחילוק מפני מה לאמרה תורה עוד בה דמסקנא דמילתא דאין חילוק ובין כשאומר מפני מה ובין כשאומר אמרה תורה ניתן ליאמר על דבר שאין הצדוקים מודים בו. והרב מהר"י חאגי"ז והרב ארעא דרבנן נמשכו אחר הרב ז"ל ולא שלטו מאורי אור עיניהם בתוספות. ועד אחרון הרב יד מלאכי שהשיגם וקבע באות ס"ד דאמרה תורה לא שייך לומר אלא בדבר שהצדוקים מודים בו דהרי זהו ס"ד של התוספות וברצוא ושוב דחו חילוק זה מכח מ"ש אמרה תורה חדש וכו'. ומה גם לפי מה שראינו בספר הישר הכל הם דברי ר"ת:

ועוד נעלם מהרבנים הנזכרים דברי התוספות פ"ק דראש השנה דף ה' ע"א ד"ה אמרה תורה שכתבו אחר דברי רבינו משולם וז"ל וקשיא דמצינו לקמן בפרקין אמרה תורה נסכו לפני מים בחג אעפ"י שאין הצדוקים מודים בו שרגמוהו באתרוגיהם ולא מסתבר לחלק משום דהתם קאמר מפני מה אמרה תורה ועוד אשכחן דדרשינן עולת חדש וכו' עכ"ל הרי דברי התוספות ברור מללו שדחו חילוק בין מפני מה אמרה תורה להיכא שאומר אמרה תורה הן מצד הסברא הן מכח ההיא דעולת חדש וכו' וזו היא שקשה על הרבנים הנזכרים. וגם דברי התוספות בחגיגה דף טו"ב ע"ב כך הם ובפשיטות מייתו ההיא דעולת חדש וכו' ע"ש. והרב יד מלאכי שם אות ס"ד אחר שקבע כלל דאמרה תורה לא נאמר אלא בדבר שהצדוקים מודים בו וכשאומר מפני מה אמרה תורה הוא דבר שאין הצדוקים מודים בו מהתוספות דמנחות הנזכרים סיים ועיין פ"ב דחגיגה י"ז ב'

ד"ה אמרה תורה. ונראה כונתו דהתוספות דחגיגה פליגי דלא נחתו לחילוק זה. ודבריו קשים לשמוע דדברי התוספות דמנחות וחגיגה שוו בשעוריהם דגם במנחות הכי מסקי. ותו דהתוספות בחגיגה מייתו אמרה תורה חדש והבא שאין הצדוקים וכו' וזה נגד הכלל הזה ואמאי לא העיר על זה אף בלא סיום התוספות דמנחות וב"ש דלפי האמת הן הן דברי התוספות דמנחות כמדובר:

ותו דלשון הרב יד מלאכי שכתב בעד התוספות דמנחות דכשאומר מפני מה אמרה תורה הוא דבר שאין הצדוקים מודים בו אינו מכוון דריהטא דלישנא משמע דכשאומר מפני מה הוא דוקא על דבר שאין הצדוקים מודים בו והא ליתא דהרי אמרו בראש השנה דף ט"ז מפני מה אמרה תורה הביאו עומר וכו' מפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם וכו' ומפני מה אמרה תורה נסכו לפני מים וכו' דהרי דאיכא מפני מה אמרה תורה דהצדוקים מודים דהיינו עמר ושתי הלחם וכמו שרבינו משולם הזכירם כמ"ש התוספות שם במנחות. וכונת התוספות לס"ד שרצו לחלק בין היכא דאמרינן מפני מה להיכא דאמרינן אמרה תורה היינו דכי קאמר מפני מה יכול להיות שאין הצדוקים וכו' אבל פשיטא דגם על דבר שהצדוקים וכו' אמרו לשון מפני מה וא"כ דברי הרב יד מלאכי אינם מדוקדקים דהול"ל דכשאומר מפני מה ניתן ליאמר גם על דבר שאין הצדוקים מודים בו. ויען שהרב יד מלאכי תלי זיניה על ספר קנאת סופרים חיפשתי אחריו עד שבא לידי ושם ראיתי שכתכב דף ב' ע"ד הרמב"ן בהשגותיו על שרש א' שכתב דקאמר דרז"ל יאמרו אמרה תורה על מילי דרבנן וז"ל יקשה לזה מה שבא בדברי התוספות פ"ב דחגיגה דף י"ז ומנחות דלא שייך למימר אמרה תורה אלא בדבר שהצדוקים מודים בו. ובההיא דלעיל דנסכו לפני מים בחג שאינו דבר שהצדוקים מודים בו כתבי דיש לחלק משום דהתם קאמר מפני מה וכו' ואע"ג דאח"כ הביאו הם ז"ל עוד ראיה מעולת חדש אמרה תורה דאין הצדוקים מודים בו מ"מ עדיין לא הרוחנו אלא שיאמר זה הלשון אף במדרש חכמים אבל בדבר שלא דרשו אלא אסמכתא אין לנו ואגב ארחין אמינא דהרב יבין שמועה אגב שטפיה וכו' עכ"ל. ונחה דעתי דכבר נרגש ממסקנת התוספות ותריץ יתיב אך יש לדקדק דביום הלחמו עם הרב יבין שמועה. אמאי לא הקשה לו דלמסקנת התוספות אין חילוק בין לשון מפני מה לאמרה תורה כדאמרן:

והנני יוסיף להקשות על הרב יד מלאכי דמאחר שראה דברי הרב קנאת סופרים דהביא מסקנת התוספות איך הוא עשאו כלל זה החילוק דאמרה תורה לא שייך אלא בדבר שהצדוקים מודים וכבר הרב קנאת סופרים כתב משם התוספות דהביאו ראיה להפך מעולת חדש אמרה תורה ואין הצדוקים מודים בו ודוק:

כו. **מגו**. כתב רבינו בצלאל בכלליו כ"י. אין מגו אלא כשהמגו מקיים טענה הראשונה כגון שליש שהושלש שטר בידו שהוא טוען שנפרע והמגו הוא שהיה יכול לשרפו שהרי השרפה וטענת הפרעון שתיהן עולות לטעם אחד אבל אם יאמר שהחזירו נמצאת טענת המגו לקיים השטר וטענתו הראשונה להפקיע כח השטר ואין זה מגו כמו שכתבנו פרק הספינה. הרב המאירי פרק זה בורר:

ודע שעוד ראיתי לרב"א תשובת הרא"ש כ"י שהביא בענין מגו וכבר קדם וזכה בה הרב גופי הלכות אות שצ"ה ועוד הביא רבינו בצלאל אשכנזי משיטת סנהדרין להרמב"ם בטענת מגו והביאו הרב גופי הלכות אות שפ"ט:

זך. **מקרא נדרש לפניו או אינו נדרש**. לא אמרינן כן בכל מקום. תוספות מציעא דף צ"ה ע"א וכתוב שם בתוספי הרא"ש דהכל לפי הענין וכן מוכח פ"ק דר"ה גבי יובל ובזבחים גבי ונתת באצבעך. הרב בצלאל בכלליו כ"י:

כח. **מלתא דאתיא בבנין אב טרח וכתב לה קרא**. חידושי הראב"ד למציעא ס"פ המקבל. רב"א בכלליו כתיבת יד ושם כתב מהתוספות מציעא דף נ"ג דמילתא דאתיא מסברא טרח וכתב לה קרא:

כט. **מילתא דאתיא בקל וחומר דטרח וכתב לה קרא**. הני מילי כי כתיב לה בהדיא אבל בג"ש לא אמרינן הכי שהרי זו וזו מדות הן בתורה ומאי אולמיה דג"ש מק"ו דטרח למכתביה. הרא"ה ז"ל. כן כתב בחידושי קדושין לתלמיד הרשב"א ונראה שהוא בן הריטב"א על ההיא דקדושין דף ל"ה דאי ס"ל דכי כתיב בני אהרן אכלא ענינא כתיב לשתוק מיניה קרא ותיתי בק"ו. כללי רב"א:

ל. **מקשה התלמוד לפי הפשט אעפ"י שיש נסתר בענין**. כההיא דיעקב אבינו לא מת דקא פריך תלמודא לפי הפשט והאומר לא אמרו אלא לענין נסתר וכן פרק אלו מגלחין מ"ש ויקנאו למשה במחנה וכו' מלמד שכל א' וא' קנא לאשתו ממשה. ומשני התם משום שנאה הוא דעבוד והתם ודאי לאו כפשטיה הוא דח"ו משה שהיה מונע עצמו מאשתו יאמר עליו שחשדוהו מנשיהן אלא ודאי על שהיה משה מדבר עם השכינה שנקראת כלה וארוסה והתורה נקראת מאורסה והיו מקנאין בו כאלו בא על ארוסתם כמו שאמרו הלומד תורה לפני ע"ה כאלו בא על ארוסתו בפניו ומשום שהיו אומרים הענין בלשון קלון ולא היו מפרשים דבריהם על איזו אשה היו אומרים חשב להם כאלו חשדוהו בנשותיהם ואפ"ה קא מקשה מינה לפי הפשט. רבינו חיים בר דוד תלמיד הרשב"א בפרישתו למועד קטן. כ"כ רבינו בצלאל בכלליו והמה בכתובי"ם:

לא. **מיעוט**. אמר רבינו בצלאל אשכנזי בכלליו כ"י לפעמים דורשים תיבה אחת לריבוי ותיבה זו במקום אחר דורשה למיעוט כמ"ש התוספות בקמא דף ס"ג. ובפרשת אמור דרשו הקרובה אליו שתי התיבות לרבות. ושם בשארו הקרוב אליו דרשו למעט. לפי שעיקר דברים אלו הלכתא נינהו ואסמבינהו אקראי ועוד שם דרשו האזרח והגר הכתוב ביום הכפורים לרבות הנשים ובסוכה למעט נשים. ובספרא פרשת ויקרא דרשו ויצק עליה לרבות. ויצקת עליה למעט ורש"י בפירוש התורה הביא שניהם:

לב. **מיעוט אחר מיעוט לרבות**. כבר הרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר הבהיר גופי הלכות אות שצ"ז הביא דברי רבינו בצלאל בכלליו אמנם כתוב בספר גופי הלכות משם הרמב"ן ובכללי רב"א כ"י כתוב הרמ"ה בחידושיו לסנהדרין ואחר הלשון שהועתק בגופי הלכות עד מרבה בעיקר. הוסיף וכתב והכי נמי איכא לפרושי גבי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כי הני תרי טעמי דכתיבנא וטעמי מעליי אינון עכ"ל. וממטבע הלשון ניכר שהם דברי הרמ"ה:

ודע שמהר"ם מרוטנבורק הביאו הרא"ש בתשובותו כלל ל"ה סימן ד' כתב דכל היכא שאנו יכולים לומר דקמא מיעט דבר אחד ובתרא שאר דברים יש לפרש כן ובהכי פירש מ"ש פ"ק דסנהדרין גבי ט' וכהן ע"ש והדבר דחוק:

לג. **משנה**. אשכחן משנה מדברת בנושא אחד ושניה לה בנושא אחר ושלישית בנושא של ראשונה עצמו ומאי דהפסיק באמצעית מפני שהראשונה והשניה הם שנוים במחלקת רצו לשנות תחלה כל המחלקת ואעפ"י שהחולקים של הראשונה אינם של שניה. רב"א בשם תוספי הרא"ש שילהי מציעא עלה דמתניתין וכן בית הבד:

לד. **משנה**. לפעמים מכנה המשנה ברייתא לפי שהיא במסכתא אחרת. תוספי הרא"ש פרק מרובה גבי ההיא דהיו עדים ממשמשין ובאין וכ"כ בריש פ"ג דשבועות עמ"ש שם התוספות ול"ג בסמוך ברייתא במסרבין בו ואי גרסינן ה"ג ברייתא היו"ד בקמץ כלומר משנה חיצונית הכי אמר רב"א בככליו כ"י. והגם דתיבת ברייתא לעולם פירושה חיצונית. אפשר שכוונתו לעשות שינוי קצת בהברה להבדיל בין הנושאים:

ועתה נדפסו תוספי שבועות להרא"ש וכתוב שם ואי גרסי ברייתא ה"פ כלומר משנה חיצונית. ולפי זה לא יש שינוי בהברה. אמנם ראיתי תוספי הרא"ש לשבועות כ"י וכתוב שם כדברי רבינו בצלאל ואי גרסינן הכי גרסינן ברייתא כלומר משנה חיצונית. וצדקו דברי רבינו בצלאל וגם מטבע הלשון נראה כגירסת רבינו בצלאל ודוק. שוב ראיתי שמרן בכללי הגמרא דף קט"ו סוף ע"א רמז זה וקיצר ע"ש:

לה. **משנה כיחידאה**. ראיתי קצת כללים מפוזרים בכללי רבינו בצלאל כ"י בזה ואמרתי אס"ף אסיפ"ם אל מקום אחד. טפי ניחא לאוקומי מתניתין כיחידאה ואליבא דהלכתא מלאוקומה כרבים ודלא כהלכתא. הריטב"א משם התוספות בחידושי מציעא פ"ק על מתניתין דמציאת בנו ובתו. ולהרא"ש שם לשינויא קמא אית ליה דטפי ניחא ליה לאוקומיה מתניתין כרבנן ולא כיחיד אע"ג דסבר לה כההוא יחידאה:

לו. **משנה כיחידאה**. דעת המקשן לאוקומי מתניתין כיחידאה טפי מלאוקומה דלא כרבי והמתרץ ניחא ליה לאוקומה דלא כרבי אע"ג דהוא סידר המשניות מלאוקומה כיחידאה תוספי הרא"ש קמא פרק ראשון:

לז. **משנה כיחידאה**. זמנין דמוקי לברייתא כיחידאה ואעפ"י שהזכיר הענין בשם וחכמים אומרים תוספות פ"ג דמ"ק דף ך' ע"א:

לח. **משנה כיחידאה**. אעפ"י שהאמורא פוסק כיחיד אפ"ה לא בעי לאוקומיה מתניתין כותיה דיחידאה. הרא"ש בתוספותיו בקמא פ"א על מה שכתבו שם התוספות ד"ה ואמר שמואל הלכה כרבי יוסי. ד' כללים הללו מצאתי מפוזרים בכללי רבינו בצלאל בד' מקומות. ואנא זעירא עלה בקב"ץ ופנה אל הסובב. ודברי הרא"ש הללו בתוספי קמא שוו בשעוריהם לשינויא קמא שכתב בתוספי מציעא כמ"ש בסמוך אות ל"ה. והוספתי להעתיק זה דהכא משמע מדברי רב"א דנקט לה בפשיטות ואלו התם קאמר לחד שינויא ועוד דהכא משמע אף שהאמורא פוסק הלכה למעשה כמו כל פסקי הש"ס ודוק:

טל. **משנה**. רבינו הקדוש כשסידר המשנה מצא דברים סדורים ובאים ופעמים סדרם הוא כפי חכמתו ואותם שסודרו כבר על ידי הראשונים לא נראה לשנות הסדר שחייב אדם לומר כלשון רבו ועל כן תמצא פרק בכל מערבין ומשתתפים חוץ מן המים ומן המלח והכל נקח בכסף מעשר חוץ וכו' והנודר מן המזון וכו' ועל כן עקר דין מעשר ונדרים ממקומם הטבעי והביאם כאן בשביל התיחסות מה. שזה מסדר הראשונים שלא היו שונים כסדר המסכתות אבל היו מחברים דברים הדומים באיזה דמיון כדי שלא ישתכחו כי דמיון הדברים הם אוחזים זה לזה ולכן לא שינה סדרם. רבינו בצלאל בכלליו כ"י משם גאון בתשובה וסיים וכלל זה יועיל לכמה מקומות ועיין בתשובות מהר"י קולון בתחלת שרש קע"ז עכ"ל רב"א ואחר זמן ראיתי שבספר שארית יוסף נתיב המשנה כלל י"ו הביא תשובת הגאון:

ומ"ש הגאון שלא היו שונים כסדר המסכתות לכאורה יקשה על זה ממאי דתנן סוף כלים א"ר יוסי אשריך כלים וכו' ומוכח דכבר לפני רבינו הקדוש קראו בשמותם של מסכתות דר' יוסי היה קודם שמלך רבינו הקדוש וכבר היתה מסודרת כלים. אמנם אפשר דכמה

תנאים שנו משנתן באופן אחר שלא ע"י מסכתות:
ודע דבמחזור ויטרי כתוב על קלף כתב וז"ל מימות משה ועד הלל שעלה מבבל היו שש מאות אלף סדרי משנה כמו שנתן הקב"ה למשה בסיני ומהלל ואילך נתמעט העולם וחלשה כבודה של תורה ולא תקנו הלל ושמאי כי אם ששה סדרים והם אנשי משנה מהלל ועד רבי נתן ורבי והם היו סוף משנה עכ"ל:
ומ"ש דהלל ושמאי תקנו שש סדרי משנה. הנה אשו"ר למרן הקדוש בריש כללי הגמרא שכתב משם ספר כריתות שקודם רבי היו ת"ר סדרי משנה ובא רבי וקצר וכ"כ הרב יבין שמועה וכן מתבאר ממ"ש עוד לקמיה כאשר עין אדם ישר יחזה ונראה הפך מ"ש מחזור ויטרי ואשא עיני גם אשו"ר דברי ספר כריתות בשרשם ונראה להסכימם עם מ"ש במחזור ויטרי. וז"ל ספר כריתות בריש ימות עולם ואתחיל לפרש זמן עמידת התנאים מהלל ומשמאי שהם המקבלים והמקבלים מהם עיקר אנשי המשנה כי עד ימיהם היו שש מאות סדרי משנה ומימיהם נתמעטה התורה מפני הגלות ולא תקנו כי אם ששה סדרים מהם עכ"ל:
ויכולני לפתו"ר דמ"ש כי עד ימיהם היו ת"ר וכו' קאי להלל ושמאי ומ"ש מפני הגלות היינו שבסוף בית שני היינו משועבדים לרומיים והיו צרות גדולות ומחלוקות ובימי ריב"ז תלמיד הלל נחרב הבית ואמרו פ"ק דשבת הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותם לפני הבית ק' שנה. ובכן יעלו דברי הכריתות עם מ"ש מחזור ויטרי. ואם מרן הקדוש ראתה עינו דברי מחזור ויטרי ודאי היה מפרש דברי הכריתות כדפרישנא להו וכן הרב יבין שמועה. וזה פשוט:
והכי אשכחן בספר הקדוש קנה דף פ"א ע"א כתב דממשה רבינו ע"ה עד הלל הזקן היו ת"ר סדרי משנה וזקני ב"ש וזקני ב"ה סדרו ששה סדרים והניחו השאר ע"ש אך יש מעט הפרש דבמחזור ויטרי כתב דהלל ושמאי תקון שיתא סדרי ובספר הקנה כתב זקני ב"ש וזקני ב"ה. ובספר יוחסין כתב כדברי מחזור ויטרי ע"ש דף י"א דפוס אמשטרדם:
וכתב עוד בספר הקנה שם ובא רבינו הקדוש וקצר אותה משנה וסידר המשנה הזו שבידינו והמשנה הנותרת הסיב את שמה תוספתא על שיש בה תוספת על המשנה הזו. והמשנה הראשונה הסיב את שמה חיצונית ותרגום חיצונית ברייתא על שם שהיא חיצונית מן המשנה. ולכן כל מקום שקצר רבינו הקדוש את הלשון בכל המשנה כולה ואין התלמוד יכול לתרצה חוזרים ומתרצים אותה מן המשנה שהסב את שמה תוספתא וראה אתה בעיניך אור לי"ד וכו' ולמה אמרו שתי שורות במרתף וכו' ומרתף לא נזכר כאן וזהו שאמרו מרתף מאן דכר שמיה חסורי מחסרא והכי קתני וכן בכל מקום שקיצר

רבינו הקדוש את לשון המשנה וכו' חוזרים האמוראים ואומרים חסורי מחסרא והכי קתני כלומר מחוסרת היא המשנה משלפניה הקרויה תוספתא עכ"ל ועוד האריך ע"ש וכבר ידוע דהוא ספר קדמון קדוש ונורא ונכתב שנים רבות קודם התלמוד כלומר קודם שסידר רב אשי וכתב התלמוד:

ומדברי קדשו למדנו דחסורי מחסרא היינו שבכונה מכוונת קיצרה רבינו הקדוש מהמשניות שסידרו זקני ב"ש וזקני ב"ה או שסידר הלל וברוח מבינתו כלכל דבריו שיובנו למבינים:

ועוד למדנו ההפרש שיש בין ברייתא לתוספתא. אשר מרן הקדוש בכללי הגמרא כתב ימים רבים הוקשה לי למה זו נקראת ברייתא וזו נקראת תוספתא עד שמצאתי בספר כריתות שהתוספתא נתוספה על המשנה וכו' ע"ש והרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר הבהיר יבין שמועה הוא הצ"ד כמה צדדין לפרש דברי מרן מאי דקשיתיה וכיצד נתישב ע"ש באורך. והרי הוא כמבוא"ר בדברי הקדוש קנה ודוק הטב. ועמ"ש פתח עינים חגיגה דף ק"ד ע"ד ובהשמטות ועיין תשובת רב שרירא גאון בריש ספר שערי צדק הבאתיה בועד [לחכמים] ח"א מערכה ג' אות ט' ע"ש:

מ. **משנה**. רבינו הקדוש בסוף ימיו הסכים הוא ובית דינו לכתוב סדר משנה שהיא בידינו כמ"ש הרמב"ם וכן כתבו רב שרירא גאון בתשובה הובאה בספר יוחסין וכן כתב רבינו שמואל הנגיד בספר מבא התלמוד. והתירו רבינו הקדוש ובית דינו לכתוב תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' אך לא התירו [אלא] לכתוב המשנה ותו לא ובפירושא אתמר שהשאר הנה זה עומד באיסורו. לעיל לפנים אות ט"ל הבאתי דברי הקנה בחיבור המשנה וראיתי להרמ"ק שכתב על הזוהר הקדוש שמביא מתניתין ותוספתות כי היו מימי קדם מרז"ל והיו מדברים בלשון קצר והרשב"י בכל דרוש מביא מתניתין או תוספתא והביאו מז"ה בח"א דף קנ"ד ע"ב בזהרי חמה ע"ש ונראה פשוט כי היו משניות ותוספתות בסתרי תורה ומוסר ואפשר דהיו בכלל הת"ר סדרים שהיו קודם הלל הזקן ע"ה ודוק. ואני בעניי הארכתי קצת בזה בספרי הקטן פתח עינים במציעא דף ל"ג בס"ד ע"ש:

מא. **משנה**. רבינו הקדוש רוח ה' דיבר בו ומילתו על לשונו בחיבור המשנה ויהי הקצ"ר אמיץ שרמז בו כמה דינים והלכות וסודות הפלא ופלא וכל תיבה כמעט תחת כבודה תשלח קצירה וענפיה ארזי אל הרמים והנשאים וכתב הרמב"ם בהקדמתו לחיבור. רב חיבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עיקרי המשנה ורבי חייא חיבר התוספתא לבאר עניני המשנה וכן רבי אושעיא ובר קפרא חיברו בריתות לבאר המשנה עכ"ל ורבינו מהר"י ן'

מיגש רבו של הרמב"ם כתב בתשובות הביאה בשיטה מקובצת מציעא על דף י"ט ע"א כתב וז"ל הברייתא היא הלכה בפני עצמה ואין כונתה לפרש המשנה שאין זה התלמוד ואין מנהגו כלל שתהא הולכת הברייתא על מלות המשנה לפרשה ואין הברייתא באה לפרש אותם ולא זו הדרך עכ"ל בקצור ע"ש באורך:

ורבינו בצלאל בכלליו כ"י הביא בקצור דברי רבינו מהר"י ן' מיגש הנזכרים והוסיף עליהם וז"ל ובפרק ד' מיתות שנינו הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה וכו' ובגמרא ת"ר נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה בבית אביה פרט וכו' ופירש"י ז"ל ת"ר נערה ולא בוגרת אקרא קאי כי תהיה נערה בתולה וכו' פירוש אע"ג דנקט לפרושי פרטי דקרא דכי ימצא איש מקמי דפרטי דבית אביה דכתיב בפרשת מוציא ש"ר אע"ג דפרשת מוציא ש"ר כתיבא ברישא טפי ניחא בהכי ולא לומר דאמתניתין קאי דאין דרך התלמוד שתהא הברייתא הולכת על מלות המשנה כדלעיל ואפשר דנקט הכי משום דהנך נפישן עיין בפירוש הרמ"ה ז"ל שם. עכ"ל רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל והגם שתמצא ברייתא שנראית מפרשת המשנה על כל תיבה ותיבה דע שקדמה לה ברייתא אחרת שהיא אומרת כמשנה וזו ברייתא שניה לה קיימא על הברייתא קודמת כמו שכתב רבינו מהר"י ן' מיגש בתשובה הנזכר הן לו הובאה שם באסיפת זקנים במציעא:

ויצדק מאד כל זה לפי דברי ספר הקנה שהבאתי שהתוספתא היא מה ששייר רבינו הקדוש משיתא סדרי שנסדרו מב"ש ובית הלל. והברייתא היא מה ששיירו זקני ב"ש וב"ה מהת"ר סדרים שקדמו להם. ואם כן אין הברייתא והתוספתא באות על תיבות המשנה. ועפ"ז ניחא לשון הרמב"ם וסדרו דנקט דרב יהיב דעתיה לכבוד אלהים הסד"ר דבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עיקרי המשנה כי הני דרשות לחוד והמשנה לא נבררה מהם משא"כ התוספתא כי רבינו הקדוש תרם ממנה שיתא סדרי אשר סידר. והברייתא כל חלבה הורם ע"י זקני ב"ש ובית הלל. לכן רב נתן דעתו לחדש דבר מעתה חדש ממש אשר חלו בו ידים. ורבי חייא העדיף מטובו לחבר התוספתא אשר מתוכה הורמה משנת רבינו הקדוש אשר הרים והיה הנשאר משיתא סדרי של זקני ב"ש וזקני ב"ה חוברה לה התוספתא ורבי אושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות מהנשאר מהת"ר סדרים שמהם הרימו ב"ש וב"ה לסדר השיתא סדרי ומתוכה יתבארו נמי דברי משנתנו שסידר רבינו הקדוש ודוק הטב. אמנם לשון הרמב"ם הוא סתום מאד ודחוק קצת אמנם להסכים דברי הרמב"ם לגאונים שקדמו שהבאתי אפשר לפרש כן ונאמר שלא רצה להאריך בדבר דלא נפקא לן כל כך. ברם גם לפי ספר הקנה רבי ורבי אושעיא ודעמיהו שחיברו הברייתות

והתוספתא היה מה שקבלו מרבינו הקדוש וגם בהסכמתו והיינו דאמרינן בעלמא אם ר' לא שנאה רבי חייא מנא ליה. ואמרו בנדרים דף מ"א ע"א רבי הוה גמיר תליסר אפי הלכה אגמריה לר' חייא ז' וכו' ע"ש:

מב. **מקשה לפעמים מברייתא ולא ממתניתין**. אע"ג דמתניתין אלימא ליה משום דבברייתא דריש לה מקרא אי נמי משום דמפרשא טפי. כן למד רב"א בכלליו כ"י מתוספי הרא"ש פ"ק דהוריות גבי ולטעמיך הא דתניא בעשותה ע"ש. וכ"כ הרא"ש במציעא דף מ"ט ע"א הביאו הרב בצלאל במקובצת דלא פריך ממתניתין דשביעית דהוי מדיוקא והברייתא מפורשת:

מג. **רב מארי בר רחל**. דעת התוספות דתרי הוו כמ"ש בשבת דף קנ"ד ופרק הרבית דף ע"ג ובתרא דף קמ"ט וכ"כ בתוספות כ"י ברכות דף ט"ז ועמ"ש בעניותי בספר הקטן פתח עינים שם בברכות דף ט"ז ע"ש ודוק:

מד. **מימרא**. אומר האמורא מימרא בפני עצמה אע"ג דהאמורא פירושא דמתניתין קמ"ל אפ"ה קאמר לה שמעתא באפי נפשה וטובא איכא בתלמודא וחדא מינייהו פרק האשה שנתארמלה רב הונא דוקיא דמתניתין קמ"ל ואע"ג דמימרא באפי נפשה אמרה דאמר אין מחזיקין בנכסי קטן פרק המפקיד. רב"א בכלליו כ"י משם הרמב"ן בחידושי מציעא פרק השואל על ההיא דרב אסי דאמר אם נכנס יום אחד בימות הגשמים וכו'. ואני בעניי נהירנא דזמנין דעבידנא הכרח זה או ליישב או להקשות דאמאי אמרה מימרא בפני עצמה ולא אמר לפירושא דמתניתין ואין כלל זה סותר כל כך דאכתי יש מקום לומר משום דעל הרוב האמורא פרושי קמפרש ולא אמר מימרא בפני עצמה:

מה. **מקשה**. זמנין מקשה ממתניתין ומתרץ והדר מקשה תו מברייתא ומתרץ והדר מקשה מסיפא דהך ברייתא גופא קושיא דממתניתין דלעיל מצי לאקשויי אלא כיון דאותביה מרישא דהאי מתניתא משום הכי אותביה נמי מסיפא. רב"א בכלליו כ"י מהראב"ד בחידושיו פרק הזהב על ההיא דמתיבי עד כמה תפחת:

מו. **מקשה אע"ג דלא ידע פירוש הברייתא**. לברר הברייתא הוא בא הרשב"א פרק לא יחפור על ההיא דמרחיקין השובך מן העיר ואע"ג דהתם משמע דאמתניתין קמקשה. ופרק חזקת על דף ל"ט כתב דלפעמים מקשה קושיא ואינה אלא לפרש הענין. וזמנין דפשיטא ליה התירוץ אלא שהתלמוד מפרש דבר דרך קושיא ותירוץ. הר"ן גיטין דף תקס"א. רב"א. ועיין שארית יוסף נתיב הקושיא כלל ג' שהביא דברי הרשב"א ממקומות אחרים. ורב"א הזכירם גם כן:

מז. **מקשה לפעמים להדיא מסברת שאין הלכה כמותו**. תוספות מציעא קי"ג. והרשב"א בחידושי מציעא פרק ואלו מציאות ודכוותא פרק האשה שנתארמלה פריך וליזיל בתר רובא אע"ג דקי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב. ותשובות הריב"ש קפ"ג ותוספות כתובות דף י"ו ודף כ"א והר"ן פרק אין מעמידין ומ"מ אין דרך להקשות מדבר שכבר נדחה. תוספות ר"פ ח' שרצים. וכתב הרשב"א בתשובות סימן אלף ר"ל וז"ל שיטה פשוטה ביד הראשונים דכל היכא דפריך סתמא כחד מהאמוראים פסקינן כותיה. ומיהו אי סוגיין דעלמא דלא כותיה לא משגיחינן במאי דפרכינן מיניה דבהנהו לא פריך אלא בדרך הניחא. וכ"כ פרק מי שמתו. וכתב הר"ן פ"ב דקדושין אשכחן פירכא אליבא דלא כהלכתא ובתוספות קמא דף ע' דרך להקשות ממילתא אע"ג דליתא. ורשב"ם בתרא דף קע"א א' כתב לא מותבינן תיובתא אלא ממשנה או ברייתא שהיא הלכה. כללי רבינו בצלאל אשכנזי כ"י. והגם דראיתי בשארית יוסף למהר"י ן' וירגא נתיב הקושיא כלל ט"ו שהזכיר איזה בקיאות בזה ע"ש מ"מ הנה הבאתי דברי רב"א שהם בקיצור וריבוי בקיאות:

ודע שתשובת הרשב"א סימן אלף ר"ל זכר ר"ב היא תשובת הרשב"א להרב ר' דן אשכנזי והרב הנזכר השיבו וחזר הרשב"א להשיבו ותשובת הרשב"א על תשובתו היא בח"ג הנדפס מקרוב סימן ש"ע ובראשו כתבו על זה דזמנין דפריך הש"ס מסברת מי שאין הלכה כמותו ע"ש ואחר זמן רב ראיתי שעמד בזה הרב יד מלאכי באות תקכ"ב והגדיל לעשות ברוב בקיאותו ע"ש באריכות:

מח. **מקשה אתיביה לאמורא דמספקא ליה מילתא**. והוה ליה למימר תא שמע בקמא פרק מרובה אתיביה אביי לרבא קרבנו ולא הגזול וכתב הרשב"א בחידושיו שם דלא נמצא כזה בכל התלמוד כללי רבינו בצלאל כ"י:

מט. **מר**. כתב מרן בכללי הגמרא דף קי"ו ע"א משם התוספות פ"ק דערכין דף ה' דאביי לא היה אומר לרבא חבירו מר ומכח זה הפכו הגירסא וכתבו דגרסינן רבה וכתב עלה מרן ז"ל ואיני יודע מי דחקם לכך שהרי מצינו דקרי מר אפילו לאיניש דעלמא פרק הפועלים בעובדא דר"א בר ר' שמעון עכ"ל מרן ז"ל והכי אמרינן בשילהי ביצה מר מדידיה קא ממלא ומר מדידיה קא ממלא:

אמנם אפשר לומר דהתוספות סברי דשאני התם בהני דשילהי ביצה ופרק הפועלים דמיירי באנשים שאינם ידועים ולישנא בעלמא הוא אבל רבו או חבירו שמדבר עמו לא אמר ליה מר. אך יש להעיר דהתוספות בבתרא דף ל"ד ובשבועות דף מ"ז כתבו דהרב קורא לתלמידיו רבותנו וכ"ש דאמר מר. ואפשר דכונת התוספות בערכין הוא דאביי

לרבא לא היה רגיל לקרותו מר ולא משום דרב לתלמיד בעלמא לא אמר ליה מר אלא דבכל הש"ס לא אשכחן דאביי אמר מר לרבא ודוחק ועמ"ש בריש ספר קול בן לוי בזה ומבין ריסי הרב מהר"י עייאש בספר בני יהודה דף ס"ח ניכר דנראה שלא זכר דברי התוספות דערכין הנז"ל וההיא דפסחים דף ק"ד דקאמר רברבנותיה דמר וכו' רב יהודה לרב יצחק בנו שהוכיח מינה הרב מהר"י עייאש וחד דעמיה לאו שמא מתייא דההיא דרך עצ"ב וכמו לעג שעושה לבנו. וההיא דאמר רבא לתלמידיו מר מאהבה ומר מיראה י"ל ביראה דחשיבי בשמים עד"ש התוספות בערכין גבי רב יוסף דאמר לאביי ועוד דלפי האמור זמנין דרב לתלמיד אמר ליה לקיים יהי כבוד תלמידך וכו':

והרב פני יהושע בשיטתו לברכות על דף ח' מדנפשיה הכריח מדאמר ליה מר שהיה יותר גדול מרבא ע"ש ולא הזכיר דברי התוספות רק כתב כן בפשיטות:

ן. **מוקי אוקמתא ואינה לעצמה אלא ללמוד כיוצא בה**. כהא דאמר רב פפא פרק הפועלים דף פ"ח ע"א הכא בתאנה העומדת ותאנה אינה מחויבת במעשר אלא מדרבנן דמדאורייתא לא מחייב אלא דגן תירוש ויצהר והתם משמע דכלהו מודו דמדרבנן חצר קובעת אלא ודאי ללמוד מהם לדלית קאמר שהיא חייבת במעשר מדאורייתא והכי קאמר בתאנה ואי דייקת תאנה לאו דאורייתא תוקמה בגפן. חידושי הרמב"ן שם. כללי רב"א כ"י:

נא. **מצות צריכות כונה**. רב"ה בארעא דרבנן אות שנ"ו כתב שהרב משפט צדק ח"ב סימן ס"ב והרדב"ז הביאם הרב כנה"ג סימן תקפ"ט כתבו דהיינו דוקא במצות דאורייתא אבל במצות דרבנן א"צ כונה עכ"ד והרב פרי חדש סימן תפ"ט הכריח דמרן בש"ע סבר דהלכה כמ"ד מצות צריכות כונה אבל במצות דרבנן נקיטינן דא"צ כונה ועמ"ש הרב מקראי קדש ומורי הרב בספר הבהיר נחפה בכסף א"ח סימן ח' ומה שכתבתי בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תפ"ט על דבריהם בס"ד:

נב. **מעשר כספים**. כתב הרב החסיד בארעא דרבנן אות שס"ו וז"ל כתב הרב בית חדש דאפילו מדרבנן ליתיה ועיין חוות יאיר דף רע"א וריי"ג עכ"ל. ודעת הרב טורי זהב ומהר"י הכהן בהגהת שער אפרים סימן פ"ד דהוי דרבנן. וכן דעת הרב מהר"ד אופנהיים בתשובת הרב חוות יאיר ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סימן פ"ה. ומצאתי להרב צידה לדרך מאמר א' כלל ד' פ"ו שכתב דחייב לעשר כל הבא לידו ומייתי לה מהספרי שזכרו התוספות בתעניות דף ט'. וכן משמע בירושלמי ריש פאה ומדרש תנחומא. ואני בעניותי כתבתי בענין זה בספר הקטן ברכי יוסף יורה דעה סימן מט"ר עיין שם באריכות. וסברת הרב בית חדש שהביא הרב ארעא דרבנן היא דחויה כמבואר ממ"ש שם בבר"י ושם

הבאתי מה שנדחקו האחרונים ליישב דברי הרב ב"ח ועלימו תטוף מילתי בס"ד. ועתה בא לידי ספר שו"ת להרב המופלא מר קשישא ראש על אר"ץ הנקרא בית דינו של שלמה ואגב רהטאי חזה הוית העמיק הרחיב בדיני מעשר כספים ע"ש בראש תשובות י"ד ובל"נ לעת פנאי אעמוד על דבריו בס"ד:

גן. **מתנות עניים**. כתוב למ"ר קדיש על ארע"א אות שס"ט וז"ל כתב הרמב"ם פ"א ממתנות עניים שאינן נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל כתרומות ומעשרות וכבר נתבאר בגמרא שהפאה נוהגת בח"ל מדבריהם והוא תלמוד ערוך בחולין דף קל"ז ע"ב רב ושמואל דאמרי תרוייהו פאה בס' ופריך מאי קמ"ל תנינא אין פוחתין לפאה מס' ומשני התם בארץ הכא בח"ל ועיין במרן שנדחק מאד להביא מהיכן נתפרש עכ"ל וכבר קדמו הרב פרי חדש לתמוה על מרן ומייתי מפרק ראשית הגז עיין שם במים חיים ואשתמיטיתנהו להרב פר"ח ולהרב ארעא דרבנן דמרן עצמו בבית יוסף סימן של"ב כתב גם כן דמ"ש הרמב"ם וכבר נתפרש בגמרא היינו הך דדף קל"ז ע"ש:

דן. **מקצת היום ככלו**. נסתפק הרב החסיד בארעא דרבנן אם בדאורייתא אמרינן הכי ופשיט לה ע"ש ונעלם ממנו תשובה שלימה להרב גנת ורדים בא"ח כלל א' סימן כ"ח שעמד בזה באורך בכל הפרטים ע"ש. ואחר זמן רב נדפס עפרא דארעא להרב המפורסם מהר"י עייאש ז"ל ורמז תשובת הרב גנת ורדים י"ד כלל ה' סימן ד'. אבל עיקר הדבר בתשובה שהזכרתי ושם בי"ד רמז שבתשובה אחרת האריך ע"ש. ובתשובות הרדב"ז הנדפסות מחדש בפירדא סימן תנ"ד העלה דמקצת החדש אינו ככל החדש לענין אבלות אב ואם בחדש י"ב וע"ש דהקל במקצת יום אחרון די"ב חדש ובסימן תקנ"ט שם הכריע במ"ש מקצת היום ככלו דבדבר מצוה כת"ת או עונה מקצת לילה ג"כ סגי ויאחר העונה מזמן הרגלו ע"ש והמנהג הוא להחמיר בלילה ועמ"ש מהריט"ץ בחידושי פרק איזהו נשך ע"ש:

נה. **מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין**. אמרו פרק המביא דאפילו בדאוריתא וכתב הרא"ש בשם הרב העטור דהיינו דוקא במידי דאתא מדרשא אבל במאי דכתיב בהדיא באורייתא מחינן וענשינן להו עד דפרשי. וחזה הוית להרב החסיד בארעא דרבנן מ"ב אות קו"ל דמייתי מהרב הגדול מהר"ח אבואלעפיא ששמע מפה קדוש דהקשה מההיא דאם לפניך גלוי וניחא ליה דחייבים להוכיחם אבל אין חייבים במיתה וכו' עש"ב ודבריו בספר נכתבים ספריו הקדושים ישרש יעקב מקראי קדש הלכות דעות ע"ש:

ונעלם מהרב הגדול מהרח"א ומהרב ארעא דרבנן דשל כת קודמין היא היא מוצאת מפום ממלל רברבן הסמ"ג עשין י"א ע"ש. וזה כשלשים שנה שאני הדל תירצתי לקושית

הרב מהרח"א דדברי הרב העיטור היינו ביש בידם למחות דוקא. ובו בפרק עלה בכב"ש ספר"א רבא דעמיה מורינו הרב הגדול מהר"י זאבי ז"ל וראיתי בחלק הדרושים שתירץ כתרוצנו לקושיא אחרת שהקשה הוא ז"ל ע"ש:

ודע דהא דמוטב שיהיו שוגגים הוא בין לאנשים בין לנשים ומ"ש מהרימ"ט ח"א סימן פ"ג ארחא דמילתא נקט ודלא כמו שהבין מדבריו גדול הדור הרב המופלא מהר"י בכר דוד בספרו היקר דברי אמת בקונטריסים דף פ"א והשיג עליו. וכבר אנא זעירא כתבתי באורך בקונטריסי בענינים אלו בס"ד:

הגם הלום אחר זמן רב עתה נדפס עפרא דארעא להרב המפורסם מרום מראשון מהר"י עייאש ז"ל וראיתי באות מ"ו שהקשה על הרב מהרח"א מדברי התוספות פרק המביא ופרק ב"ב ע"ש אמרי קדוש. ואני הפעוט נראה בעיני דאין הוכחה מהתוספות פרק המביא דסברי כהרב העטור והה"מ דמ"ש דודאי לא אכלי וכו' כונתם דודאי ישראל קדושים ולא אכלי ביה"כ ממש והוא מסברא. ומה שסיימו דעבדי איסורא מדאורייתא קאי על התוספת דהגם דהוי דאורייתא התוספות אמר מוטב וכו'. ותו הן לו יהי דתוספות סברי כך מאי מקשה להרב מהרח"א דמותיב ומשני להרב העטור אטו גברא אגברא קא רמית. ומה שתירץ הוא ז"ל דלא ידעו דעברו ע"ז וג"ע וש"ד וכו' או דמיחו וכו' הוא דוחק עצום ורב. ונעלם גם מהרב מהר"י עייאש דדברי הרב מהרח"א הם דברי הסמ"ג כמדובר. ואעיקרא יש לצדד בתולדה שהוליד מדברי מהרח"א זלה"ה כאשר יראה המעיין ודוק כי קצרתי:

נו. **מנא לן ומנה"מ**. כתב הליכות עולם כי אמרו בש"ס הכי. משמע שהוא מדאורייתא. והרב ארעא דרבנן אות תקע"ד כתב וז"ל אלא שאני מצאתי הפך דבריו בריש פ"ב דביצה דבעי הש"ס על ערובי תבשילין מנה"מ ופרש"י היכא אסמכוהו רבנן עכ"ל וק"ק דמציאה זו קדם מר זקנו הרב הגדול ביבין שמועה דף י"א ע"ב וזכה בה שהוא הקשה מפ"ב דביצה. ועוד נעלם ממנו שהגאון הרא"ם קדים ואמרה והביא לשונו הרב מר זקנו בספר הבהיר גופי הלכות אחר הכללים. ומה שהשיג הרב מהר"י עייאש בעפרות זהב לו על הרב ארעא דרבנן אות ע"ו אינה השגה כלל וכמה יש להשיב על דבריו כאשר ממעיין"י הישועה יחזו פנימו:

ודע שעיקר דברי הליכות עולם הם מהרמב"ן בספר השגות על המצות שרש א' אלא דהרמב"ן לא קאמר כל מנ"ל ועל הרוב ידבר ואם נאמר שגם הליכות עולם כך דעתו ומ"ש כל מנ"ל וכו' הוא אגב שיטפא ועל הרוב ידבר. נתורצו שני קושיות הרא"ם אשר השיג על ה"ע באדרע וחיל הא חדא מפ"ב דביצה ואידך כמ"ש התוספות דהני כנגד מי דרבנן

וכו' ע"ש ואם נאמר דפירוש ה"ע כמקור שממנו חוצב הם דברי הרמב"ן יעלה ארוכה לכל כאשר יראה המעיין הטיב וכבר בה"ע הזכיר הרמב"ן ודוק ועמ"ש הרב יד מלאכי אות ת"ל:

ורבינו בצלאל בכלליו כ"י כתב וז"ל אע"ג שרוב הפעמים שאומר מנ"ל הוא על דבר שהוא מן התורה כמ"ש הרא"ש פרק יום הכפורים מצינו מנ"ל שהוא על דבר שהוא מדרבנן בפרק הכותב אלמנה מהאירוסין מנ"ל דאית לה כתובה ופ"ק דחולין י"ד עכ"ל ועיין בכללי הגמרא דף קט"ו ע"א כלל אחד במנה"מ ע"ש:

זן. **מלך אינו מעיד**. הוי מדאורייתא כן אמרו בש"ס ריש פרק יום הכפורים וריש פרק שבועת העדות ובענין זה ובפסקי הרמב"ם לפנים האר"ש יסדתי בספר הקטן שער יוסף דף פ' ה' יגמור בעדי לחזור על תלמודי. והא דמלך אינו מעיד מדאורייתא הוא לכל מלך אפילו מבית דוד. וכ"כ הרב תרומת הדשן בפסקים וכתבים סימן קע"ו ובקונטריס אחורי תרעא דף קע"ז וקע"ח הוכחתי"ו בשב"ט אנשים מדברי גדולי עולם ראב"ן והתוספות והריטב"א וסייעתם ע"ש באריכות בס"ד ושם אתן את דודי על דברי הרב המופלא כמהר"א ישראל זלה"ה בספר הבהיר בית אברהם ח"מ סימן כ"ח ע"ש:

חן. **מלך לא דן ולא דנין אותו**. אמרו בסנהדרין דף י"ח דהוי משום מעשה דינאי וכתב הרב הגדול מהר"ש אלגאזי זלה"ה בספר רצוף אהבה דף קי"ט דמריש סברי דקרא דכתיב בית דוד דינו לבקר משפט הוא הדין מלכי ישראל. ברם בתר דנה עיניהם ישיתו ישר יחזו מעשה שהיה אז הלמ"ו דפירושא דקרא דכתיב בית דוד דינו לבקר משפט הוא דוקא דבית דוד מלכים מדייני"ם לאפוקי מלכי ישראל וכ"כ הרב בספר הבהיר גופי הלכות דף צ"ו ובספר בית דוד פ"ד דסנהדרין ע"ש:

אמור מעתה הא דמלך לא דן במלכי ישראל לאו גזרה דרבנן מאותו מעשה אכן הן הן הדברים דברי קבלה לדעת הרב מהרש"א ז"ל:

נט. **מכאן סמכו חכמים מן התורה**. לשון זה מורה דאינו מן התורה אלא מדרבנן מדלא קאמר מכאן אמרו או מכאן למדו. כ"כ הרב קרבן אהרן פרשת אמור. ואני הדל מצאתי תניא דמסייע ליה דברי התוספות בסוטה דף ז"ך ע"ש. ומדברי הרמב"ן בחידושיו לכתובות בסוף המסכתא (והם בדפוס רק שחשבו שהם חידושי הרשב"א) מוכח דכשאומר מכאן סמכו חכמים מן התורה הא והא איתא דהדרשא אסמכתא אמנם הוא דאורייתא כשאר תורה שבעל פה וכבר כתבתי זה דרך אגב לעיל במערכת דל"ת אות ך' דף כ"ד וע"ש ודין הוא הד"ר נאמר ליכתב במקומו הראוי. ופרע בהיקפו כי לעיל

נכתב אגב כלל דבר תורה וכאן בו תרמו"ז שאחר שנדפס מערכת דל"ת נתחדש דבר אצלי ויכתב בסוף בקונטרס קלורית לעין על דף כ"ד בס"ד:

ס. **מקח וממכר בשבת**. כתב הרב החסיד בגו ארע"א מהדורא בתרא אות קד"ם דדעת רש"י ביצה דף ל"ז דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר מן התורה וכו' ע"ש. וחזה הוית להרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו אות ב"ן שתמה עליו דליכא למ"ד מן התורה אלא לכל היותר הוא דברי קבלה והאריך מאד בזה. ותימא על תמיהתו מה כל החרדה הזו וכי הרב ז"ל לא ידע שהוא דברי קבלה. והלא הרב מהרי"ע עצמו הביא לשון רש"י סביב הרי"ף שכתב מדאורייתא ופירש בו דלאו דוקא ואם כה יאמר בדברי הרב ארעא דרבנן דמ"ש מן התורה לאו דוקא. ועוד לא זכר שהרב ארעא דרבנן לקמן במ"ב אות קע"ו הביא מדברי הרא"ש במ"ק דקרי הש"ס עשה מלתא דכתיב בדברי יחזקאל דהוי מדאורייתא ממש כדאמרינן בעלמא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל אסמכיה אקרא עכ"ל ולפ"ז שפיר כתב הרב ז"ל דהוי מן התורה:

סא. **מכת מרדות אין מכין על הספק**. מרן כ"מ פ"ט דכלאים סוף דין ו' והרב ארעא דרבנן אות קל"ט מ"ב כתב דתמהו עליו ממ"ש הרמב"ם ספ"ג דביאת מקדש עכ"ד והתייר הגדול הרב בני יעקב בהגהותיו הקשה ממ"ש הרמב"ם פ"ו דאסורי מזבח דין ג' המקדיש יין פסול או שמן או סולת או עצים פסולים הרי הדבר ספק וכו' ומכין אותו מכת מרדות. ויתר על כן אחרוני זמננו הרבו להקשות על מרן. והרב ארעא דרבנן הביא דברי הרמב"ם דאסורי מזבח הנזכר מ"ק אות שע"ד:

סב. **מתוך שאינו יכול לישבע משלם**. דין זה הוא מדרבנן כן כתב הרב הגדול מארי מתניתין מהר"י חאגי"ז בשו"ת הלכות קטנות ח"א סימן י"ב עיין בדברי קדשו:

סג. **מכין ועונשין שלא מן הדין לעשות סייג לתורה**. איכא פלוגתא דרבוואתא אי להמית בעינן סנהדרי גדולה או כל בית דין מצי למעבד. וכתב הרב החסיד ביד מלאכי ח"ג סימן תט"ו שיש לדקדק מדברי הרמב"ם פכ"ד דסנהדרין דסבר דבעינן סנהדרי גדולה. ואני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ב' עמדתי בדקדוק דברי הרמב"ם ושם כתבתי דמלבד דהטור ומרן סברי בדעת הרמב"ם איפכא. יש להכריח ולדקדק מדברי הרמב"ם דלא בעי סנהדרי גדולה וכדנקטי בדעתיה הטור ומרן. ושם הבאתי דברי הראשונים ואחרונים בענין זה ע"ש באורך:

סד. **מנודה**. אם דיניו מדאורייתא או מדרבנן עיין להרב דברי אמת בחלק השו"ת דף מ' ע"ג עיין שם באורך כי הענין הזה עומד עליו ומבאר"ו:

סה. **מיעוט**. כל שהכתוב בתחילה כתב ריבויים ולבסוף מיעט אין לך למעט אלא הפחות רבינו מהר"י רוזאניס בספרו הנורא מש"ל הלכות משכב ומושב פ"ב דין ג':

סו. **מימרות**. אשכחן דאמר רב שלש מימרות סתמיות והם כדעת רבי מאיר וכתבו התוספות בסנהדרין דף ט"ו ובגיטין דף ל"ט והתוספות והרא"ש בתוספותיו בערכין דלא סבירא ליה לרב הכי אלא לר"מ קאמר וליה לא ס"ל והוא חידוש שחידשה תורה שלימה שלהם:

סז. **מגיה המשנה**. הש"ס פרק אין צדין גבי בהמה שמתה דפריך והתנן רש"א מחתכין והיא סתם וכתב רשב"ם בתרא דף צ"ג טוב לחסר המשנה ולא נימא מידי דמשמע ע"י דוחק:

סח. **מי יימר דמזדקק ליה חכם אי לא מזדקק לו חכם סגי בג' הדיוטות**. הקשה מורינו הרב מהרי"ך דבקדושין דף ס"ב גבי גר אמרו מי יימר דמזדקקי ליה תלתא איהו מותיב לה ואיהו מפרק לה בספרו הבהיר בתי כהונה ח"ב ריש חלק בית אבות חילוק נאה הלא בספרתו נפלאות מתורתו:

סט. **מ"ט**. היכא דאתמר בתלמוד לא שייך בדאורייתא שו"ת הרשב"א סימן תקפ"ז וסימן אלף תקע"ח בשאלה ועיין ריש פרק שני דביצה ופירוש רש"י שם:

ע. **מוחלפת השטה**. כי קמשני הש"ס כתב הר"ן דההוא דמייתי מחליף והרא"ש חילק בין היכא שאומר מוחלפת השיטה להיכא שאומר אלא והבאתי דבריהם בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ע' ועמ"ש הרב הגדול מהר"ם ן' חביב בתוספת יום הכפורים דף ח' דפוס אשכנז ע"ש באורך וכמ"ש אני הדל שם בברכי יוסף ודוק:

ואחר זמן נזדמן לידי ספר חדש לרב אחרון הנקרא באר יעקב ואגב רהטאי בדף קמ"ג עמוד ג' ראיתי שהוכיח מכתובות דף יו"ד דמהפך בתריתא וכתב שהיא ראיה גדולה ע"ש ונעלם ממנו דהר"ן הביא ראיה זו פרק ב' דגיטין ע"ש ודוק:

עא. **מעשה בחסיד אחד**. אמרו בש"ס דכל היכא דאמרו כי האי לישנא הוא ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה בר אלעאי ועמ"ש הרב ברכת הזבח בתמורה דף ט"ו ומ"ש אני הדל בפתח עינים שם. וראה זה חדש שמצאתי בספר הקדוש קנה דף פ"ג שכתב וז"ל כל מקום שנאמר מעשה בחסיד אחד רבי יהודה בר אלעאי או רבי יהודה בן בבא או ר' יהודה הנשיא חד מהני תלת הוא עכ"ל ואולי כך הגירסא בש"ס:

עב. **מומר לנסך ולחלל שבת בפרהסיא הוי כמומר לכל התורה כלה**. הכי אמרינן פ"ק דחולין ובקונטריס פני דוד דף י"ח ע"א צדדתי דזה הוא מדרבנן ע"ש ודוק הטב:

עג. **מיד**. לשון מיד אפילו כל אותו היום מיקרי מיד. כן כתב הרב צמח צדק והרב בנו בסימן ק"ך והביאו ראיות לזה עיין בדברי קדשם באורך:

עד. **מלאכה בחול המועד**. עמ"ש במערכת חי"ת אות טו"ב ובדעת הרמב"ם עמ"ש הרב המגיד ומהר"י איסקאפה ומ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תק"ל בס"ד:

עה. **מלאכה**. יום שהיחיד מקריב קרבן נראה דאסור במלאכה מדרבנן למ"ד דע"פ אסור מדרבנן אך מדברי הרמב"ם פ"ו מכלי המקדש שכתב דהוי מנהג משמע דליכא איסור מן הדין ושמא סבר דיש לחלק. כ"כ הרב הגדול במשנה למלך שם פ"ו דכלי המקדש ע"ש באורך:

עו. **מאי ביניהו איכא ביניהו**. כתב מהרש"ל בים של שלמה על חולין פרק העור והרוטב סימן יו"ד דהרמב"ם סבר במאי ביניהו דהתם דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלא חד תנא מוסיף אדחבריה ע"ש:

ואשמעה אחד קדוש מדבר דעל פי דברי הרב מהרש"ל איהו מפרק לה לקושית הרב מקראי קדש פ"א דהלכות קרבן פסח גבי פלוגתא דרבה ור"י אמאי מפשיטין כלו ואני בעניי אמרתי להרב הנזכר דאין דמיונו עולה יפה ככתוב בהגהותי בס"ד:

ומעין דוגמא לדברי מהרש"ל כתב הר"ן לדעת הרמב"ם סוף פרק כל הנשבעין וכתב שכן דעת הרי"ף אף ע"ג דלישנא דמאי ביניהו לא א"ש ע"ש באורך והזכיר דברי הר"ן בקצור הרב יד מלאכי אות תמ"ט ע"ש:

מערכת נ

א. **נעשה**. כתב הרב גופי הלכות אות תכ"ג משם כללי רבינו בצלאל ז"ל שמצא בשיטה קדמונים למציעא על סוגית דף ל' דנעשה לא אמרינן כשיש בברייתא לשון אבל וכו' ע"ש. ובכללי רבינו בצלאל כ"י שבידי כתב כן בשם גיליון תוספות. וכן כתוב בשיטה מקובצת למציעא משם גיליון תוספות ע"ש ונודע כי הוא רבינו אליעזר מטו"ך. והוא סידר התוספות שבידינו הנקראים תוספות טוך כנודע:

והרב יד אהרן א"ח סימן שכ"ט הקשה על זה הכלל מקדושין דף ה' דהש"ס קאמר נעשה בברייתא דקתני אבל ותירץ. וע"פ דבריו יישבתי קצת לתרוצי סוגיא בספר הקטן שער יוסף דף כ"ח ע"ג. ואחר שנים רבות נדפס ספר יד מלאכי ערער על הכלל הנזכר סימן תפ"ח ע"ש:

ב. **נזיקין**. כולא נזיקין חדא מסכתא ויש סדר למשנה כמ"ש פ"ק דע"ז והרב גופי הלכות סימן תכ"ד מייתי מחידושי הריטב"א ריש שבועות דדעת רבינו מהר"י ן' מיגש דמאי

דפריך הש"ס ריש שבועות מכדי תנא ממכות סליק אע"ג דאין סדר למשנה משום דמ"ש כלא נזיקין חדא מסכתא היינו כל סדר נזיקין והקשה הרב גופי הלכות דמה יתרץ מהר"י ן' מיגש מאי דפריך ריש סוטה תנא מנזיר סליק וכו' וצ"ע עכ"ד והרואה בחידושי רבינו מהר"י ן' מיגש לשבועות שנדפסו בזמננו יראה דשם תירץ תירוצים אחרים ואפשר דכונתו דשם בסוטה יתורץ בתירוץ אחר אמנם בהא דשבועות יש תירוץ פרטי דכלא נזיקין חדא מסכתא פירושו כל הסדר ומודה הרב ז"ל דהאי לא סליק אלא בשבועות אבל אינך תירוצים יועילו בכל מקום ודוק הטב:

ג. **נקוד**. כל שהכתב רבה על הנקוד אתה דורש הכתב וכו' הרב גופי הלכות אות תכ"ו האריך בענין זה ע"ש ואני הדל עמדתי בענין זה ועל דברי הרב גופי הלכות בספר הקטן שער יוסף דף צ"ו ודף צ"ז ע"ש באריכות בס"ד:

ד. **נקודות**. כתבו פסקי התוספות דמנחות אות רי"א כשכתב עזרא את התורה עשה נקודה אמר אם יאמר משה למה נקדת אשיב הלא לא מחקתי עכ"ל ונראה דלזה נתכוונו הרב פרישה והרב ט"ז י"ד סימן רע"ד אלא שיש ט"ס בדבריהם. ונעלם מהרב מהר"ם בן חביב בעזרת נשים דף ל"א דשם כתב הרב דפשפש ולא מצא מקור דברי הט"ז ולא זכר דברי פסקי תוספות גם לא זכר דברי רבינו הערוך ערך נקד עיין שם ובמקומות אחרים כתבתי עוד בזה בס"ד:

ה. **נשואין ומלקיות כרבי וסתות ושור המועד כרשב"ג**. הכי אמרו ביבמות דף ס"ד והרב יד מלאכי אות תצ"ב הביא מהרמב"ן והרשב"א והריטב"א דוסתות משום דמדרבנן נינהו אזלינן להקל וכו' ע"ש ומשמע דבאיסורין דאורייתא קי"ל כרבי וכ"כ הריטב"א בחידושי חולין על דף ג' דבכל איסורין קי"ל כרבי דתרי זמני הויא חזקה. אמנם הרא"ש בפסקיו במציעא פרק המקבל כתב דבמאי דלא אפסיק הלכתא הלכה כרשב"ג דאבוה ורביה הוי וכן כתבו ראב"ן ורבינו ישעיה מטראני בפסקי יבמות. ואני הצעיר הארכתי בזה בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סימן ט' ומחזיק ברכה י"ד סימן יו"ד וסימן פ"ד אות כ"ט ובשאר מקומות בס"ד:

ו. **נשואין במועד**. אסור מדאורייתא כמו שהוכיח הרב מגן אברהם א"ח סימן מתו"ק. והרב אליהו רבא שם כתב דנשואין וסעודה אסור מדאורייתא אך נשואין בלא סעודה לא אסור אלא מדרבנן ועמ"ש הרב שיירי כנסת הגדולה ע"ש:

ז. **נביאות**. אמר רב"א בכלליו כ"י. כשאומר בתלמוד אין אלו אלא דברי נביאות הוי לשבח כלומר אין חכמה כזו שמבין לחלק כך מסברא. וכשאומר עשו דבריהם כדברי נביאות לא הוי לשבח פירוש לאומרם בלא טעם. תוספות עירובין דף ס' ע"א. ופ"ק דבתרא דף

י"ב כתבו התוספות דגם אלו דברי נביאות לא לשבח קאמר אלא שאומר בלי טעם. אחרי כתבי ראיתי שמרן הקדוש כתב כלל זה בכללי הגמרא סוף דף ק"א. רק דמ"ש רב"א מתוספות פ"ק דבתרא הביאו מתוספות פרק הנשרפין [ולעת הלום] אגב רהטאי לא מצאתי [מזה] פרק הנשרפין ואפשר שהוא טעות סופר בדברי מרן וצ"ל פרק השותפין ובשיטה מקובצת שם הכריע דהוי לשבח דמייתי מינה תניא נמי הכי א"ר אבדימי דמן חיפה מיום שנחרב בית המקדש אעפ"י שניטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה עכ"ל ומ"ש דמייתי מינה תניא נמי הכי כונתו דאגב ברייתא זו דקאמר תניא נמי הכי דקתני בה אין אלו אלא דברי נביאות מייתי א"ר אבדימי וכו' ומשמע דהוי לשבח:

ח. **נשים במצות דרבנן שהזמן גרמא שוות לאנשים**. כן הוא דעת רבינו תם בספר הישר וכן כתוב בתשובות מהר"ם דפוס פראג סימן תע"ג וט"ס יש וצ"ל ועוד דעשה דרבנן שוה בכל וקשה דהא נשים כצ"ל. וכן כתב בספר ארחות חיים דף ס"ג דכל מ"ע דרבנן שוו נשים לאנשים אף דהוי שהזמן גרמא. ואני בעניי עמדתי על זה בספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן רצ"א ובאתי אל הישו"ב מה שיקשה על סברא זו ע"ש באורך בס"ד:

ט. **נותן טעם לפגם**. כתב הרב החסיד בארעא דרבנן אות תח"י משם מהרי"ל דאין איסור נותן טעם לפגם אלא מדרבנן ע"ש. וכבר הרב עצמו לקמן אות תקמ"ז כתב דהרמב"ם ריש פרק י"ז דמאכלות כתב קדרה שנתבשל בה איסור וכו' לא אסרה תורה אלא כשהיא בת יומא דלאו נ"ט לפגם הוא ומדברי סופרים אסרו אפילו אינה בת יומא:

יוד. **נשים אם נאמנות באיסורי תורה או דוקא באיסורי דרבנן ושאני נדה דלא סגי בלאו הכי**. עיניך תחזינה מישרים לגדול דורנו הרב דברי אמת בתחילת ספרו בשו"ת סימן א' שהאריך לברר דעת הראשונים בזה ומסיק דרובא דרבוואתא סברי דאשה נאמנת בכל האיסורין אפילו בדאורייתא וכותיהו נקיטינן ע"ש באריכות:

יא. **נשים בבהמ"ז**. איבעיא בברכות דף ך' אי חייבות דאורייתא והרב החסיד בארעא דרבנן אות תט"ז כתב דאם נסתפקה אם בירכה ברכת המזון אינה חוזרת ע"ש. ולא זכר תשובת הרב שער אפרים סימן י"א דנסתפק בזה ומצדד אצדודי והרב ארעא דרבנן קורא ופושט בלי שום ראיה דאינה חוזרת. ומה שהור"ה גבר בשו"ת יד אליהו סימן ט' הרואה יראה דגם שם מגמגם בה ועיקרו להעיר בש"ס עש"ב. ומיהו אני ההדיוט בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קפ"ו העליתי דאינה חוזרת ע"ש באורך:

יב. **נחמיה בן חכליה**. אמרו בש"ס בסנהדרין דף ל"ח דהוא ניהו זרובבל ועיין שם במהרש"א. וק"ק על הרמב"ם בהקדמתו ועל רבינו עובדיה פ"ק דאבות דמנאום לשנים ואולי סמכו על איזה מדרש רז"ל ופשטי הכתובים ומהכתוב בעזרא ב' זרובבל ונחמיה

אפשר דאינו בן חכליה. וצריך חיפוש ומצאתי תשובת רב סעדיה אבן דנאן והיא לו נדפסה בתשובת פאר הדור להרמב"ם סימן רכ"ה שכתב שאחר שמת זרובבל נכנס במקומו משולם בנו והוציאו משולם ונכנס נחמיה בן חכליה ע"ש:

יג. **נתגרשה**. בגט שהוא כשר מדאורייתא ופסול מדרבנן וזנתה יש להסתפק אם מותר בעלה להחזיר גרושתו מי אמרינן דכיון דאגידא ביה מדרבנן וזנתה קרינן בה ונטמאה מדרבנן ואסורה או דילמא כיון דמדאורייתא הגט כשר שריא לחזור לבעלה ואני בעניי כתבתי בזה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ה סימן יו"ד והבאתי ראיות ברורות דשרי להחזירה כאשר ממעיינ"י הישועה בעיון ישר יחזו פנימו וכבר נשאתי ונתתי בענין זה עם רבנים מובהקים גדולי הדור והסכימו לדברי:

יד. **נאנסה והיא אשת כהן**. נסתפק הרב חלקת מחוקק אי שריא לבועל וגאון עזנו הרב משנה למלך פ"ב דסוטה כתב דאסורה ואני ההדיוט כתבתי בזה בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סימן י"א והבאתי קצת ראיות שיש לצדד להתירה ועיין מ"ש האחרונים:

טו. **נאסרה בשבילו לבעלה אסורה לו**. כ"כ מור"ם א"ה ריש סימן י"א ונתחבטו האחרונים ועמ"ש בבר"י ונראה דצ"ל ואם לא נאסרה בשבילו כמ"ש ז"ל ונראה לי שהוא דין פשוט ומבואר בב"י מתשובות הרא"ש כלל ל"ב דבא עליה בסתר ולא היו עדים ולא קול ולא אסרוה על בעלה אך הוא ידע שבא עליה אסורה לו וז"ש מור"ם וה"ה אם לא נאסרה בשבילו שלא היו עדים ולא קול ולא אסרוה ובהגהותי כ"י הארכתי קצת בזה ושם דחיתי פירוש הרב קרבן העדה ועיין בתוספי הרא"ש וחידושי הריטב"א פ"ק דכתובות. ואין להשגיח על מה שציין על הגהה כי נודע שהמציין לא צדק לפעמים ולא מיד הרב הם כידוע ודוק כי קצרתי:

מערכת ס

א. **ספרי**. הוא על במדבר ודברים. כן כתב הרב בית דוד פ"ד דמנחות והביא מהערוך ושפתי ישנים ע"ש. ולא היה צריך לזה כי הוא מפורש ברש"י בסנהדרין דף פ"ו. ובהקדמת הרמב"ם. ובעיקר דבריו הדבר קשה דחשד לגאוני עולם שלא ידעו זה. ואין זה כונתם וכמ"ש הרב שושנים לדוד:

ב. **ספרא וספרי**. כתב הרמב"ם דרב סידר ספרא וספרי. ודלא כמי שאמר שרבי יהודה חיברו דאמרינן פרק הנחנקין סתם ספרא רבי יהודה וזה אינו דכי היכי שאמרו סתם מתניתין רבי מאיר והכונה דרבינו הקדוש חיבר המשניות והסתם משנה סתם כרבי מאיר כן רב חיבר ספרא וספרי. ובריתות ת"כ סתם על דעת רבי יהודה. ובריתות ספרי

סתם על דעת רבי שמעון. וכמ"ש הרב קרבן אהרן:
והרב יש"ר מקנדיא כתב במצרף לחכמה שהביא ראיה לזה דבפרשת טהרה שנינו בספרא א"ר חייא אני השבתי לפני רבי ע"ש והרב קרבן אהרן נשקו על ראשו ע"ש וגם אני בעניי מצאתי בספרי פרשת שלח דשנינו פרשת ציצית רבי אומר זו קדושת ציצית ובסוף הפרשה מעשה שבאה לבית מדרשו של רבי חייא. ומזה מוכח דלאו ר' יהודה חיבר ספרא ולא רבי שמעון חיבר ספרי ואתי שפיר לדעת הרמב"ם שרב חיברם. ועמ"ש הרב החסיד מהר"י ן' סאמון זלה"ה הובאו דבריו בספר יד מלאכי אות רנ"ו:
ג. **סמוכים**. אע"ג דרבי יהודה לא דריש סמוכים הני מילי בתרי פסוקי אבל בחדא פסוקא דרשינן כן כתב הראב"ד בחידושיו לע"ז על סוגית דף כ"ז דאמרו מ"ט דרבי יהודה דכתיב לה' המול וכו' עכ"ל רבינו בצלאל בכלליו כ"י:
ד. **סתם ואח"כ מחלקת דאין הלכה כסתם**. שאמרו פרק החולץ אין הכונה דלעולם אין הלכה כסתם אלא לפעמים אין הלכה כסתם ולפעמים הלכה כסתם כן כתבו הריטב"א והרב הנמקי פרק החולץ משם הרמב"ן. וכתב הרב יד מלאכי אות תצ"ט דאשתמיט זה מהרב כנה"ג בכלליו סימן כ"ט שכתב זה משם בנימין זאב עכ"ד. ואני בעניי אומר דעוד אשתמיט מהרב כנה"ג ומהרב יד מלאכי תשובת הרשב"א סימן קי"ד והרב תוספת יום טוב פ"ח דחולין. וגם הרב תי"ט בפ"ו דנזיר משנה ט' ופ"ח דחולין אשתמיט מיניה דברי הרמב"ן שהביא הרב הנמקי. גם הרב תי"ט שינה מדתו דבפ"ח דחולין הו"ל לציין מ"ש פ"ו דנזיר כמנהגו דרומז לכל המקומות כידוע. ובכלל זה דסתם ואח"כ מחלקת עמ"ש מהראנ"ח ח"ב סימן ד"ע ובספר דברי אמת בקונטריסים דף מ"ו ע"ש:
ה. **ספק**. אמרינן בעלמא אין ספק מוציא מידי ודאי. וראיתי בכללי רב"א שכתב לא אמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי אלא כשהן בדור אחד אבל רבא שהוא בתרא יש לחוש לספיקו נמקי יוסף פרק כיצד הרגל מהריטב"א בשם רבותיו:
ו. **ספיקא דאורייתא לחומרא**. כבר נודע פלוגתא דרבוואתא אי מדאורייתא ספיקא לחומרא או נימא כל ספיקא רחמנא שריא ורבנן החמירו בספק תורה. והרמב"ם סבר דספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן. והרשב"א סבר דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא. וגדולי האחרונים הפליאו עצה הגדילו תושיה בזה. ועיין להרב דברי אמת בקונטריסים דף פ"ה ע"ש באורך ובסדר אליה רבה ובכרתי ופלתי וראשון לציון ובתי כהונה ריש בית ועד ע"ש ובית דוד י"ד סימן מ"ח ואני אמרתי בחפזי מטמין ברמ"ז אות אחת בארש כי הרב פרי חדש סימן ק"י הכריע כדעת הרמב"ם מסוגית יומא והרב מופת הדור מהרח"א בספר הבהיר עץ החיים בלשונות דף ז' דחה ראית הרב פר"ח. וראיתי

להרב גדול הדור מהר"ם בן חביב בסוף שמות בארץ שהפליא לתמוה על ראית הפר"ח מיומא דקאמר אצטריך קרא לרבויי ספיקא ע"ש באורך. והמעיין יראה דמכל מה שהשיג הרמב"ח על הפר"ח בזה אין טענה על הפר"ח ולא קשה מידי והעת נחוץ ופנאי לא היה לי ואני שמעתי מקשים על הרב פר"ח ממ"ש הוא עצמו בתחילת כללי ס"ס על הוכחת מהרי"ט דהתוספות כהרשב"א ולי הצעיר נראה דיש ליישב כאשר יראה המעיין היטב. ועיין מה שכתב הרב החסיד בארעא דרבנן מהדורא בתרא אות קס"ו מה שהביא מסוגית ע"ז ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן ראש דוד פרשת ראה בס"ד. ומאי דאייתי מכתובות דף נ"א עמ"ש אני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תקפ"ח בס"ד:

ודע שהרב בנין אריאל פרשת טהרה בתוך דבריו כתב דרש"י סבר כדעת הרמב"ם ע"ש ועמו הסליחה דדעת רש"י הוא כהרשב"א כמבואר בדברי רש"י בקדושין דף ע"ג וכמו שהוכיח מהרימ"ט ז"ל בתשובה ריש חלק י"ד והרב פר"ח סימן ק"י והוכיח עוד הפר"ח מדוכתי אחריני דרש"י סבר כפיקא דאורייתא לחומרא מן התורה כהרשב"א ע"ש:

ז. **ספק ספיקא**. כתב הריב"ש משם התוספות דבעינן ס"ס המתהפך וכ"כ הליכות עולם והגאון הרב מנחת יעקב הוכיח מדברי התוספות פ"ק דכתובות דף ט' כמ"ש הריב"ש וה"ע משם התוספות דבעינן מתהפך. ואני הפעוט בספרי הקטן פתח עינים הוכחתי מדבור הנזכר להפך ע"ש ועתה ראיתי להרב הגדול מהרש"א בגופי הלכות שהוכיח כן מדבריהם כמו שהוכחתי לע"ד ותאזרני שמחה. וראיתי במכתב לגדול דורנו מורינו הרב מוהר"י הכהן בעל בתי כהונה שהוכיח דלא בעינן ס"ס המתהפך וז"ל בריש פרק האשה בתרא יצאת מלאה חוששת רי"א אינה חוששת ופירש"י דשמא הפילה ואת"ל לא הפילה שמא נקבה והתם אינו מתהפך דאי אמרת זכר תו לא מצית לומר שמא הפילה וברור עכ"ל ולי ההדיוט יש לדחות דשפיר הוי מתהפך וק"ל ועיין יד מלאכי אות תק"ד:

ודע שהרב מופת הדור מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת בשו"ת דף ך' ע"ג כתב דמצא שרש דברי התוספות דבעינן מתהפך בפרק חזקת דף נ"ה ובחידושי הרמב"ן שם ותמה על מהרימ"ט והרב פר"ח ע"ש באורך ואני שמעתי מהרב המופלא כמהר"ר אברהם ישראל זלה"ה שעמד בזה וראה שאין ראיה מדברי התוספות דבתרא והשיג על הרב מהר"י בר דוד ואני בעניי פנאי לא היה לי להתיישב בדבר. ואחר זמן רב עתה נדפס מחדש קול אליהו לרב חביבא הרב מהר"א ישראל זלה"ה אחיו של הרב הנזכר וראיתי בי"ד סימן ך' דף ל"ד שתמה על הרב דברי אמת בזה ע"ש ועיין בית דוד י"ד סימן מ"ח והרדב"ז בתשובות דפוס ויניציא סימן קס"ה:

ח. **סבלונות**. שנוהגין בקושטנדינה העלה הרב דברי אמת דהם קדושין ודאין דרבנן ומשורת הדין אין סבלונות חלין על סבלונות אך יש לחוש בדבר שבערוה לחולקין ואסף וקבץ דברי האחרונים בזה ע"ש בשו"ת סימן ה' דף ז' ע"ד ועמ"ש בקונטריסים דף קי"ב ע"ד:

ט. **ס"ס להחמיר**. אף בדרבנן אזלינן לחומרא. הרב החסיד בארעא דרבנן אות נח"ת משם הרב משנה למלך פ"ד דבכורות ע"ש. ולא זכר דהרב משנה למלך גופיה פ"ח דאבות הטומאות דין ה' ופ"י דמקואות דין ו' לא החליט הדבר שמצא קצת סתירה לדבריו ואין ולאו ורפיא בידיה ע"ש באורך והרב החסיד בספר יד מלאכי אות תק"ה זריז ונזכ"ר הפותח י"ד את משנ"ה התורה ומקומו מוזכ"ר בדברי המגיה במש"ל:

יוד. **ספקא דתרי ותרי**. אף לסוברים דתרי ותרי ספיקא דאורייתא אין איסורו אלא מדרבנן לדעת הרמב"ם דכל ספיקא רחמנא שרייא. כ"כ הרב גדול הדור מהר"י בכר דוד בספר הבהיר דברי אמת משם כמה גדולים מהראנ"ח ומהרימ"ט והרב פני משה ושקיל וטרי בזה ע"ש באורך בקונטריסים דף ע"ה. ועמ"ש הרב ז"ל לעיל בשו"ת דף ח"י ע"ב ודוק ועמ"ש הרדב"ז בתשובות דפוס ויניציא סימן תשמ"ט ע"ש ודוק:

יא. **ס"ס ואתחזק איסורא**. עמ"ש הרב החסיד על ארע"א אות תנ"ט והרב פני יהושע בקונטריס אחרון דכתובות אות מ"ו עלה בהסכמה דלא כרבני הספרדים שהם מקלים אלא באתחזק איסורא אין להתיר בס"ס. והרב כרתי ופלתי בבית הספק הסכים עם רבני הספרדים להקל בס"ס אף באתחזק איסורא וכתב ברוך הבוחר בהם ובמשנתם ועמ"ש הרב עדות ביעקב סימן ח"י ומשאת משה א"ה בתשובה שהשיב להרב יד אהרן. ועמ"ש בתשובות כנה"ג לי"ד הנדפסות מחדש סימן ס"ג דאע"ג דאתחזק רעותא עבדינן ס"ס לקולא ע"ש:

יב. **ספקא דרבנן היכא דאתחזק איסורא**. לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא. שפתי כהן. והרב פר"ח פליג. והרב שער המלך הלכות מקואות הכריע כהרב ש"ך אך הרב כו"פ הכריע כהרב פר"ח וגם הרב פנים מאירות בראשון סימן ט"ו חלק על הרב ש"ך ע"ש פלפלא אריכתא:

יג. **ס"ס ובספק שני אסור מדרבנן**. מותר דהס"ס מתיר דאורייתא ואיסור דרבנן סגי בספק א' כ"כ סמ"ק והביאוהו הרב ש"ך והרב פר"ח כללי ס"ס אות ט':

וחזה הוית להרב שער המלך בהלכות מקואות בסוף כלליו תמה עליהם דהוא תלמוד ערוך פ"ק דפסחים דף ט' דרש"י ותוספות לחד שינויא סברי דאסור מכניס תבואה במוץ מדרבנן ובס"ס שרי הכל:

ועם האדון הסליחה דרש"י פירש דוקא משום דאית לן חזקת חבר דמסייעת לספק וכן פירש רש"י בהדיא בנדה דף ט"ו וכ"כ הרשב"א לדעתו בתשובותיו סימן שס"א. ודעת הרשב"א ורבינו אפרים דמותר בקבע אף לאיניש דעלמא. ואם כן מאי תלמודא. הא אינו נלמד אלא מתירוץ ראשון של התוספות. ואין להביא ראיה ממנו כיון דר"י עצמו הוא המתרץ שני תירוצים ולתירוץ שני אין ראיה דיש לדחות לכל צד. ולרש"י נמי אין ראיה דסמיך אחזקת חבר. והגם די"ל דשאני התם דודאי טבילי. ומה גם דאיכא חזקה דאסירי כמ"ש הרשב"א בתשובה הנזכרת מ"מ אין ראיה:

גם לרבינו אפרים והרשב"א אין ראיה דהוא שריותא אף מדרבנן. והרב תורת חיים בשיטתו שם בפסחים פור"ש לעשות לו דר"ך בשיטה זו מדנפשיה. ודעת קדושים ימצא רבינו אפרים והרשב"א. ואני אמרתי בחפזי שזה נעלם מהרב שער המלך לעיל מזה גבי נמוחו שכתב דהרשב"א סבר כתירוץ שני דהתוספות. והרי הרשב"א סבר כרבינו אפרים. ואף דכונתו דספק דרבנן אינו מוציא מידי ודאי וגם הרשב"א מסתמא מודה בזה דמשנתנו בשביטל ובדיקה דרבנן ואין ספק מוציא מידי ודאי. מ"מ יתכן דס"ל להרשב"א כתירוץ ראשון של תוספות גבי בדיקה או כמ"ש בעניותנו במקום אחר לדעת הטור והרמב"ם דבחמץ דוקא החמירו. ובמעשר הא סבר כרבינו אפרים:

ואיברא דמהא דאין ספק מוציא מידי ודאי אף בדרבנן לפי פשט התלמוד ולחד שינויא דר"י לפום ריהטא יש ראיה דבדאתחזק לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כדעת הרב ש"ך:

והנה ממ"ש הרשב"א בתשובה הלזו לשיטתו דאמאי חבר אף ע"ה לשתרי דספק וספק הוא לפום ריהטא מוכח קצת דלא כסמ"ק דלא קשיא ליה אלא לפי שיטתו. ויש לדחות. ודוק הטב כי קצרתי. ואחר זמן רב עתה נדפס חדש ממש ספר שו"ת להרב מהר"א ישראל זלה"ה את קולו שמענו קול אליהו ואגב רהטא לו תשורנו עין בריש הספר א"ח סימן ו' שעמד בזה והביא דברי הרב שער המלך וע"ש מה שכתב. וכבר אני הדל שמעתי מפי הרב הנזכר שהעלה בתשובות שלא כאשר צידד הרב שער אפרים מכח דברי הסמ"ק והזכרתיו בספר הקטן ברכי יוסף סימן קפ"ו אך לא ראיתי כל תשובתו וגם הא דהרב שער המלך כתבו אחר כך כי באותו פרק לא יצא לאור ספר שער המלך ודוק במ"ש הרב הנזכר ובמ"ש אני הדל לעיל ובברכי יוסף:

יד. **ספיקא דרבנן**. אם יש בו סרך קדושה אין להקל לעשות מעשה לכתחלה הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן כ"ב:

טו. **ס"ס לענין טהרת כהן**. דבר שמותר מכח ס"ס נראה מדברי הרב עזריה יהושע שהביא הרב כנה"ג י"ד ריש סימן שע"א שיש ליזהר לכתחילה. ומה שתמה הרב כנה"ג שם

עליו לק"מ כמו שכתבתי בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן שמ"ג ואחר זמן בא לידי שו"ת שאלת יעבץ ח"ב וראיתי בסימן זע"ק שגם הרב ז"ל דקדק בזה על הרב כנה"ג. ועמ"ש הרב יעבץ עוד שם בכונת הרוקח ועמ"ש הרדב"ז בתשובות דפוס ויניציא סימן ק"ק:

טז. **סתימתאה**. בכמה מקומות בש"ס אמרי זו דברי ר' פלוני סתימתאה עירובין דף ל"ח ריש מגילה ובסוף מגילה חולין דף כ"ט בכורות דף ל' ודף נ"א ועיין מה שפירש רש"י במגילה שהביא פירוש יש מפרשים דכלהו סתמי אליבא דר"ע ודחאו. ובחידושי הריטב"א למגילה הנדפסים מחדש מביא בשם רש"י הפירוש של י"מ ומקשה עליו הקושיא שהקשה רש"י על היש מפרשים. אלא שבלשון הריטב"א יש ט"ס כמובן ואפשר שגם זה ט"ס. ומה שפירש הריטב"א שם דכל מקום שנאמר זו דברי ר"פ סתימתאה ר"ל שנסתמה משנה זו לדעתו. הוא דחוק. ויותר נראה מה שפירש רש"י דסתימתאה קרי כל מי שראה רבי דבריו במקומות הרבה ושנאן סתם כמ"ש בעירובין דף ל"ח וזה כונתו גם בריש מגילה והרי הוא כמבוא"ר. ובמכות דף י"ז ע"א רש"י פירש כשיטתו. והריטב"א בחידושיו שם כתב כפירושו. ושם כתב דמפירש"י שם נראה דמפרש דניחא ליה לר' יוחנן לאשמועינן דכלהו סתמי כר' עקיבא וכתב דאין הלשון משמע כן וכו' ע"ש באורך. ולכאורה לא ראיתי שם בדברי רש"י דמוכח כמ"ש הריטב"א לדעתו כאשר יראה הרואה בנסחא דקמן ע"ש ודוק הטב:

טוב. **סימנים דקתני במשנה בטענת בעל דין**. כגון נתתיו לך ונתתו באונפלי. וכיוצא בזה כהן הוא ובן אחי אבא הוא. אין לדקדק ולהוציא ענין או דין מזה כמ"ש הרב ש"ך ח"מ סימן צ"א בשיטת אמר לחנוני תן לי בדינר פירות שלחזק פירושו טען ואמר לאיזה צורך האריך התנא לומר ונתתו באונפלי שלך. והרב מהר"ר צבי בתשובות סימן קמ"ג ריש דף קי"ב. ונדפס ג"כ בהגהתו לט"ז ח"מ. השיב דהכי ארחיה דתנא אע"ג דלאו נפקא לן מידי דאמרי אינשי מילתא יתירתא לאמת דבריהם. ותנא ארחא דמילתא נקט:

חי. **סתירה ממשנה לבריתא**. אורחיה דתלמודא לאתויי לפני מימרא ואוקמתא. מהראנ"ח בדרשותיו פרשת צו עיין שם:

יט. **ספק איסור**. מר ניהו רב"ה בארע"א אות תמ"ד למד מדברי רש"י בחולין דף קל"ד דלא אמרינן ספק איסור להחמיר אלא באיכא מיתה או כרת ומסיק בצ"ע. ונעלם מהרב ז"ל דעל מבוכה זו ישב הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן צ"ח ע"ש:

ך. **סומא**. לר' יהודה פטור מכל המצות וכתבו התוספות ודעמיהו דחייב מדרבנן שלא יהיה נראה כגוי:

ודע שמדברי רבינו ישעיה בספר המכריע סימן ע"ח מוכח דהא דפטור לר' יהודה סומא היינו אפילו מלאוין. ולכאורה הוא תימא דהסומא מן התורה יעבור על הלאוין לחלל שבת וחמץ בפסח וע"ז ג"ע ש"ד וכבר שם בספר המכריע יש הגהה לאחד קדוש שתמה מאד על רבינו ישעיה בזה. ואני בעניי נסב"ר לבי בקרבי דאפשר דסבר רבינו ישעיה דז' מצות ב"נ חייב ודייק ר' יהודה לומר דפטור מכל מצות האמורות בתורה כלומר לאפוקי מצות ב"נ דנאמרו קודם נתינת התורה. ובזה הויא הצלה פורתא וישוב לסברת רבינו ישעיה ז"ל. וזאת לפנים האר"ש יסדתי בספר הקטן פתח עינים שם בקמא. ושם כתבתי דלפום ריהטא היה נראה דהתוספות וסיעתם שכתבו דחייב מדרבנן שלא יהא נראה כגוי משמע דסברי כרבינו ישעיה. ושוב דחיתי דאפילו תימא דחייב בלאוין לדעת התוספות שפיר כתבו שלא יהא נראה כגוי דקיום הלאוין הוא בשב ואל תעשה ואינו ניכר שהוא ישראל:

והן עתה בא לידי תוספות קמא לתלמיד רביני פרץ וראיתי שכתב אהא דר' יהודה פוטרו וכו' וז"ל לכן נ"ל דאע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצות היינו דוקא מן התורה אבל מדרבנן חייב ואע"ג דאשה דמפטרא ממ"ע לא מחייבא אפילו מדרבנן מ"מ מחייב סומא מדרבנן משום דעבדו ביה רבנן היכרא מגוי דאי הוה מפטר אפילו מדרבנן א"כ לא הוה ביה היכרא מגוי אבל אשה אע"ג דמפטרא במצוות עשה גם מדרבנן מ"מ איכא הכרא טובא בינה לבין גויה כמו דם נדה ושאר מצוות טובא עכ"ל ומסוף דבריו שכתב כמו דם נדה וכו' ניכר שראש דבריו אמת דסומא פטור מלאוין והוא נראה כגוי. וליכא לעיולי פילא בקופא דמחטא כי פשט הדברים הכי משמע דסברי כרבינו ישעיה:

ואנכי חזון הרבתי להרב החסיד על הארץ הטובה ומתקריא ארעא דרבנן אות תס"א דרמי ומקשה על מ"ש התוספות במגילה דף כ"ד דטעם סומא מפני שהוא גדול ובר דעת דעדיף מקטן ותפוק להו דיכול לבא לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח כמ"ש המרדכי ע"ש ולא קשה מידי אטו גברא אגברא קרמית מהמרדכי להתוספות דהמרדכי סבר דסומא מיקרי דיכול לבא לידי חיוב אם נתפקח ודמי למ"ש פ"ג שאכלו דיכול לבא לידי חיוב אם יאכל כדי שביעה. אבל התוספות סברי דרב המקום ביניהם דמ"ש בש"ס דיכול לבא לידי חיוב היינו משום שהוא בידו ויכול לאכול כדי שביעה. אבל סומא דאינו בידו להתפקח לא חשבינן ליה שיכול לבא לידי חיוב כי הן הן מפלאות תמים דעים הוא לבדו הסמו"י מן העי"ן נתן עיניו בו כי האף אמנם באיזה מין מחולי עינים רופא אומן זמנין יגיה חשכו הוא במין פרטי וגם זה בידו יתברך כי כמה מהם לא עלתה ארוכה ופשוט:

כא. **סירכא**. כתוב למ"ר על ארעא אות תס"ב וז"ל כתב הרשב"ץ בתשובה שסירכא אינה טריפה שאסרה תורה אלא שטרפה ארי והרב כנה"ג י"ד סימן כ"ט תמה על דבריו וכתב דדברים אלו שלא בהשגחה דח"י טרפיות כלם הן מן התורה ואין הפרש בין ניקבה הריאה ע"י חולי או שטרפה ארי הכל שוה ואיסור הסרכא אינו אלא מפני חשש נקב וכבר אמרו במכילתא כי ובשר בשדה טריפה דיבר הכתוב בהוה וה"ה שאר החולאים וכ"כ הרמב"ם עכ"ל והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב כתב וז"ל עיין מה שהשיג הכנה"ג על תשובת הרשב"ץ וגם עיין בפר"ח דכן הוא האמת דכל הטריפות אסורין מן התורה ובודאי דהרשב"ץ לא יכחיש זה וכבר באו דבריו בארוכה בספר יבין שמועה וכו' ואין כונת הרב באותה תשובה אלא על מה שנתבאר בתורה בפירוש עכ"ל: **ובמטו** מינייהו מלכי יסלח"ו הצדיקים דתלו בוקי סריקי על הרשב"ץ גדול המורים. ומה שנדחק מהר"י עייאש בסוף דבריו לא ניתן ליאמר. ואני תמיה על שני הרבנים הנזכרים איך לא שלטו מאור עיניהם דהרשב"ץ מר ניהו הוא דמשיג על חכם אחד שרצה לומר דמן התורה ליכא אלא טריפת ארי והרשב"ץ מחי לה אמוחא דטרפיות כלם מן התורה והדברים מבוארים בספר כנסת הגדולה וכן הוא בתשובות הרשב"ץ ח"ג סימן רצ"ג והדברים מבוארים אין צורך להאריך:

כב. **סדור קנים דלחם הפנים**. דאורייתא ואינו דוחה שבת משום דאפשר מע"ש וכו' כמ"ש במנחות דף צ"ז ע"ש והקשה הרב ארעא דרבנן מ"ב אות ק"ס מהקטר חלבים דדחו שבת אף דכשרים כל הלילה ע"ש ובריש הספר. ולי ההדיוט יש לומר דהקטר חלבים מעצם הקרבנות שנצטוינו להקריב בשבת. מה שאין כן סידור הקנים שהוא נטפל וענף לחם הפנים א"נ דהתם הקרבנות נקרבים בשבת. והכא לחם הפנים אינו דוחה שבת ולכך גזרו גם על סדור הקנים. א"נ דתניא בת"כ יערכנו אין עורך את הקנים עמו בשבת והביאו הרב קול הרמז ומוכח דהוי מדאורייתא שלא לסדר הקנים בשבת ולכן גזרו נמי על נטילתן מהישנה משום טלטול ומיהו סוגית הש"ס דף צ"ז הנזכרת קשיא לפי זה ונראה דהיא גופה מקשה הרב קול הרמ"ז אלא שיש איזה ט"ס בדבריו. ואפילו נאמר דרבא דס"ד דהוי סדור קנים דרבנן ומסיק דא"צ דאינו מתעפש סבר דברייתא דת"כ אסמכתא מ"מ הו"ל לרבא או לש"ס להביאה לברייתא דת"כ ותו דמנ"ל דהוי אסמכתא אימא דהיא דרשא אמיתית ובפרט השתא דידעינן דקנים דאוריתא. ואפשר לומר בדוחק שרבא ודאי ידע מברייתא דת"כ דבימי אמוראי בתראי היה שגור הת"כ לפום רבנן אמנם לא קבע דבריו עלה דיכול לומר אסמכתא בעלמא היא אמנם השתא דמפרש ומנקיותיו אלו קנים משמע דאורייתא ופירש טעמה. וכיון דלכל הדברות צריכים אנו לדברי רבא

על נטילתם לא חש להביא בריתא דתורת כהנים ועדיין צריך ישוב ורבינו הלל בפירושו כ"י והרב קרבן אהרן מייתו על בריתא דת"כ סוגית הש"ס ולא לימדונו איך יכונו יחדיו ועמ"ש הרדב"ז דפוס ויניציא סימן תשל"ז. והרב מהר"י עייאש בעפרות זהב תירץ דשאני הקטר חלבים משום חביבה מצוה משא"כ סדור קנים דאם עשאן מע"ש לא ביטל מצוה בזמנה ע"ש ולא נהירא דה"נ בסדור קנים נמי נימא חביבה מצוה בשעתה כמו שיתבאר גם מה שתירץ דיש לחלק בין מאי דאפשר מקודם למאי דאפשר אחר הזמן עמו הסליחה דה"נ סדור הקנים בלחם הפנים של שבת זו לא אפשר מע"ש אלא אחר שבת כמבואר בש"ס שם ופירש"י. ומ"ש הרב ארעא דרבנן ומשני משום דאפשר מע"ש הוא תחילת התירוץ שתירץ רבא ומסיים ה"נ לא דחי שבת עלייהו טעמא מאי משום דלא לעפש וכו' כמבואר בש"ס וממילא אזדא ליה מ"ש בתירוץ ראשון דאם עשאן מע"ש וכו' דבע"ש אינו עושה כי אם להסירם מהלחם הישנה. אבל לסדרם ללחם חדשה הוא במ"ש ומאי קאמר ודוק:

כג. **ספיקא דיומא בדרבנן לא עבדינן**. והוא תלמוד ערוך במנחות דף ס"ח ע"ב וכבר כתבתי בעניותי בזה באיזה מקומות בס"ד:

וצופה הייתי להרב החסיד בספר קהלת יעקב בחלק תוספת דרבנן אות רכ"א דמייתי סוגית מנחות הלזו וכתב וז"ל וזה טעם ושרש דברי הרא"ם בתוספותיו הלכות חנוכה שכתב בפשיטות דמאי דלא עבדינן ט' יומי חנוכה מספיקא היינו משום דחנוכה דרבנן. ונוראות נפלאתי על הרב עץ חיים ז"ל בלשונות דף ד' שכתב על דברי הרא"ם וליתא דמגילה נמי הוי מדרבנן ואפילו הכי נ"ט המרדכי דמאי דלא עבדינן תרי יומי משום דכתיב ולא יעבור דמשמע הא לאו הכי עבדינן תרי יומי. והוא פלאי דאדרבא הי"ל לדחות דברי המרדכי מהש"ס דמנחות וכו' שדברי הרא"ם מוסכמים מתלמוד דידן בהדיא והוא ז"ל נהפך עליו אל הרודף כאלו הרא"ם מפי עצמו אמרן וכו' עכ"ל:

ועם האדון הסליחה דלא ראה הדברים בשרשן וסמך על לשון הכתוב בספר עץ החיים כי הנה בעץ החיים כתוב וז"ל הקשה הרב אמאי לא עבדין ט' ימים מחמת ספק וכתב משום דהויא מדרבנן ליתא דמגילה ג"כ דהויא דרבנן ואפ"ה נ"ט המרדכי וכו' משום דכתיב ולא יעבור הא לא"ה הוה עבדינן תרי יומי וצ"ע וליתא דבחנוכה לא הו"ל ספיקא וכו' עכ"ל והבין דהרא"ם תירץ מדרבנן ומהרח"א הקשה עליו מהמרדכי ואינו כן אלא הכל מהרא"ם ותיבת וכתב משום דהויא מדרבנן הוא טעות סופר וצ"ל וכ"ת משום דהויא מדרבנן ליתא וכו' וכ"כ הרב עצמו במקראי קדש דף קכ"ט וז"ל וכי תימא דהוי דרבנן והא המרדכי נ"ט במגילה וכו'. והדבר מבואר דמ"ש בעץ החיים וכ"ת משום דהויא מדרבנן

ליתא דמגילה וכו' הכל דברי הרא"ם עד וצ"ע ואח"כ על זה כתב הרב מהרח"א ז"ל וליתא דבחנוכה לא הו"ל ספיקא וכו' וכן הוא במקראי קדש דף קכ"ט אלא דמ"ש בעץ חיים וליתא דבחנוכה לא היה ספק דבט"ו יום היה מגיע אחרון שבישראל וכו' הביאו במקראי קדש משם מהר"י פורת ע"ש. באופן דהרא"ם הוא עצמו כתב דלא אפשר לומר דחנוכה מדרבנן שהרי המרדכי וכו'. וכן הוא בדברי הרא"ם בתוספותיו בלשון אחר. ומעתה על הרא"ם יש לתמוה דמסיק בקשיא ודחה דאע"ג דהוי מדרבנן הרי המרדכי וכו' דהרי תלמוד ערוך דבדרבנן ספיקא דיומא לא עבדינן. ולמרדכי י"ל שמגילה דברי קבלה כמ"ש הרב החסיד בתוספת דרבנן. ולא כמו שהבין הרב תוספת דרבנן דהרא"ם תירץ דחנוכה מדרבנן וכתב דשרשו פתוח אלי מים סוגית מנחות. וקושטא דמילתא הוא דהרא"ם דחה טעם דרבנן מכח דברי המרדכי והרי ספרו כאן והוא עד:

ואני בעניי בברכי יוסף סימן תר"ע הבאתי מספר העתים והפר"ח שנ"ט דחנוכה דרבנן וכתבתי דדבריהם הם סוגית הש"ס במנחות ע"ש ועמ"ש הרב תוספת דרבנן שלמד מדברי הרז"ה גבי עומר ועמ"ש אני בעניי בבר"י סימן תפ"ט ודוק הטב:

כד. **סתם משנה**. הרב יעב"ץ בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב סימן ע"ה כתב דמ"ש רבי יוחנן הלכה כסתם משנה היינו אפילו לא כתיב בהדיא אלא אתי מדיוקא והביא ראיה מחולין דף מ"ג ע"ש. ואני בעניי אומר דאם הדיוק מוכרח פשיטא דלרבי יוחנן הלכה כסתם משנה ואין צריך ראיה. ואם אינו מוכרח אינו בסוג הלכה כסתם משנה וזה פשוט. ואתה תחזה מ"ש בסוגיא דשמעתא הנזכרת. ולכל הדברות נראה דנעלם ממנו גירסת הרי"ף והרשב"א והר"ן דגרסי במתניתין דאלו כשרות ניטל הכבד ונשתייר ממנה כל שהו. ובדף מ"ו ע"א גרסי והתניא נשתייר ממנה כזית ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן מחזיק ברכה י"ד ריש סימן מ"א בס"ד:

כה. **סתם משנה**. כתב הריטב"א בחידושי תעניות עמ"ש בש"ס דף יו"ד הגיע י"ז במרחשון דדעת הרי"ף דאף על גב דבעלמא תפסינן לישנא דש"ס ושבקינן לישנא דאמוראי מ"מ נקיט לישנא דאמורא משום דהלכה כסתם משנה וסתם במשנה ומחלקת בברייתא הלכה כסתם משנה ע"ש באורך ועיין מ"ש שם הר"ן בביאור ההלכות. ועיין תשובת הרדב"ז ז"ל בדפוס ויניציא סימן ק"ס:

כו. **ספק אם איסורו מדאורייתא או דרבנן**. מקרי ספיקא דאורייתא ולחומרא כ"כ מרן הב"י י"ד סימן רכ"ח מתשובת הר"ן. ועיין במוצל מאש דת סימן י"ב ומהר"ש חיון סימן מ"ב והרב המגיד פ"ט דמאכלות והרב מש"ל בדין המומי"א ועיין בית דוד י"ד סוף סימן מ"ח ועמ"ש הרב ארעא דרבנן אות תל"ז משם מהר"י אדרבי ע"ש ודוק ואחר

זמן רב עתה בין כתיבה להדפסה מחדש ממש נדפס ספר קול אליהו לרב חביבא הרב כמהר"א ישראל זלה"ה ואגב רהטאי ראיתי בראש הספר בא"ח סימן ו' שתמה על מהר"י אלפאנדארי במוצל מאש סימן י"ב דאין זה מיקרי ספיקא דאורייתא. לחומרא ולא זכר מדברי תשובת הר"ן הנזכרת ואיידי דטרידנא טובא לא יכולתי לעמוד בדבר וכמ"ש הרב הנזכר והיום קצרה:

זך. **סתם**. במשנה ומחלקת בברייתא דאמרינן פרק החולץ הלכה כסתם סתם בברייתא ומחלקת במתניתין מאי אם רבי לא שנאה ר' חייא מנא ליה. ההיא כללא ר' אבהו בלחוד הוא דכייל ליה ואמוראי אחריני לית להו הכי בסתם מתניתין ומחלקת בברייתא דאיכא טובא דפסקי לעתים כמחלקת דברייתא חוץ מרבי יוחנן ואליבא דאמוראי דאמרי משמיה דרבי יוחנן הלכה כסתם משנה ור' אבהו נמי תלמידיה דר' יוחנן וסבר כרביה. אמנם לדידן אפשר לומר שהברייתא נשנית אחר המשנה דבי רבי חייא ור' אושעיא תלמידי דרבי והלכך אע"ג דאיכא סתם משנה ר' שנה להם הברייתא לבסוף והו"ל סתם ואח"כ מחלקת. הרשב"א בחידושי קמא על דף ק"ב עיין בדברי קדשו:

כח. **סתם ויחיד החולק**. כל עוד דאין ראיה ברורה דאין הלכה כיחיד מצי המוחזק לומר קים לי כיחיד הרב מהר"ר שמואל ן' ויולייסיד בתשובות הובאה בספר פני משה ח"א סימן י"ב והביא ראיות לזה ע"ש וסמוכו"ת שלו תמהי"ם וכבר הוו בה רבנן הרב עדות ביעקב סימן קי"ב והרב גדול הדור מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת בקונטריסים דף ע"ז גם אני בעניי כתבתי בזה בספרי הקטן פתח עינים במסכת טבול יום ע"ש:

כט. **סברה דמותר לזנות**. מוכח מדברי מהר"י קולון בתשובה שרש קס"ח דאסורה מדאורייתא עיין שם. אמנם לי ההדיוט משמע לי מתשובות הרשב"א סימן אלף קפ"ט דמדאורייתא שריא אמנם אסורה מדרבנן משום קנס דהוה לה למידק. ובשו"ת נודע ביהודה חלק א"ח סימן ל"ה כתב בתוך דבריו נשי לאו דינא גמירי ואינה יודעת שנאסרת על הבעל ואומר מותר לא גרע עכ"פ משוגג עכ"ד והדבר קשה דמהריק"ו אסר ופסק מור"ם כוותיה סימן קע"ח ואשתמיטתיה להרב הנזכר ואני בעניי הארכתי בזה בספר הקטן חיים שאל סימן מ"ח בס"ד ע"ש באורך:

ל. **סתם יינן**. פלוגתא דרבוואתא אי הוי עיקרו מן התורה. מהראנ"ח בשניות סימן קי"ב ועיין להרב גדול הדור מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת בקונטריסים דף פ"ט ע"ג שהקשה על דבריו ע"ש. ועיין עוד שם בקונטריסים דף צ"א ומה שכתבתי קצת בספרי הקטן פתח עינים על סנהדרין דף ק"ו ע"ש:

לא. **ספרים חיצונים**. המסכתות הקטנות מסכת כלה ומסכת שמחות ומסכת סופרים ודכוותיהו קראו בשמותם התוספות והרא"ש ושאר גדולים בכמה דוכתי ספרים חיצונים. והיינו על דרך ברייתא שר"ל חיצונית שאינה מן המשנה ה"נ ספרים אלו אינם מן הגמרא וכמ"ש הרב בית חדש י"ד סימן רע"ה דמסכת סופרים קראו הרא"ש ספרים חיצונים שהוא ספר שאינו נכנס בכלל הגמרא עכ"ד:

ולכי תידוק אתה תשמע דאומרם ספרים חיצונים אינו לאפוקי שאינן נכנסים בכללי הגמרא כדאמרן וכדברי הרב בית חדש דהרי אין יחס ביניהם ובין הגמרא כלל דהגמרא תסובב על המשנה והוא דרך שקלא וטריא והני מסכתות ריח מין הגמרא לא עדת בהון. לכך נראה דקראום חיצונים לומר שאינם מן הבריתות והתוספתות דמסכתות אלו יש להן דמיון מה אל הבריתות. וקראום חיצונים כלומר חיצוניות דחיצוניות דהבריתא ר"ל חיצונית. ואלו חיצונים מן הברייתא:

וחזיתיה להרב בית דוד א"ח סימן שס"ה שכתב דמסכת סופרים הוא מזמן התנאים ותימה עליו דבמסכת סופרים שם אתה מוצא דנזכרו בה אמוראים ר' יוחנן וריש לקיש ורב הונא ודכוותייהו ואף אמוראי בתראי רבא ורב אשי הוזכרו. ותו אשתמיטיתיה מ"ש הרא"ש בהלכות ס"ת דמסכת סופרים נתחברה בדורות אחרונים ולא הובא מדבריו בתלמוד:

והרב החסיד ביד מלאכי דף קע"ד הקשה על הרא"ש וז"ל מה שסיים שלא הובא בתלמוד זה תימה אצלי דהא כמה בריתות שהביא התלמוד בהקומץ כלם מצויינים שם במסורת הש"ס שממ"ס נינהו ומכאן אתה דן שמ"ש במ"ע שמ"ס נתחבר אחר התלמוד ליתא אף לדעת הרא"ש עכ"ל ומדעתי כי קשים דבריו ותימה על תמיהותיו אטו ממסורת הש"ס אשר כן עשו בתראי דבתראי קמותיב לגדול המורים מרבוואתא קמאי (לדידן) הוא הרא"ש. ותו דאשר בנה אצלו ציון במסורת הש"ס דהבריתות ההם הנה הנם במסכתא סופרים קושטא הוא אבל לא פורש ודאי דהש"ס מייתי להו ממסכת סופרים. ושפיר מצינן למימר דהש"ס לא מייתי להו ממ"ס אלא משרשי הבריתות שבידם. ומסכת סופרים מהבריתות ההם לקחם או מהתלמוד עצמו. וכונת הרא"ש דהתלמוד לא רמז מסכת סופרים ולא אמר תנא במסכת סופרים כי היכי דאמרו בכתובות דף כ"ח תנא באבל רבתי וכן הוזכרה מסכת כלה. ולפי האמור דעת הרא"ש דנתחברה אחר התלמוד ויש הוכחה מהרא"ש שנתחברה בימי הגאונים כמו שכתבתי בעניותי בברכי יוסף א"ח סימן קפ"א. ומה שכתוב שם ואף אמוראי בתראי רבא ורב כהנא ורב אשי סמי מהתם רב כהנא וצ"ל רבא ורב אשי כצ"ל:

לב. **ספק ספיקא**. אין לעשות ספק בדבר שנקבעה הלכה בש"ע דקבלנו הוראות מרן. וכן אין לעשות ספק בדבר שהמנהג פשוט כחד מרבוואתא. הרב כנסת הגדולה בתשובותיו הנקראות בעי חיי בחלק עץ הדעת והם תשובות דשייכי לי"ד סימן ק"ז דף ס"ג ע"ג וסימן ק"ם דף פ"ו ע"ד. אמנם נהירנא דכמה אחרונים עבדי ספק ספיקא אף בדבר שפסק מרן לאיסור כל שיש חולקין עושים ספק מזה ועמ"ש אני בעניי במחזיק ברכה א"ח סימן ז'. ואחר זמן רב עתה הקול נשמע ספר קול אליהו שו"ת להרב מהר"א ישראל זלה"ה וע"ש בא"ח סימן ו' שתמה על מ"ש הרב כנה"ג בי"ד סימן מ"ה הגהת בית יוסף אות ע"ב שכתב כמ"ש בתשובה הנזכרת ע"ש:

לג. **ספק ספיקא בענין ברכות**. כשיש שני ספיקות לברך דעת הרב כהונת עולם סימן מ"ח זלה"ה דברוכי מברכינן. אך הרב משאת משה בראשון בראשו סבר דבשתים לא עלתה לו לברך ובמפתחות ספר כהונת עולם בסוף הרב כמהר"ר אלעזר זלה"ה ן' הרב המחבר דחה כל דברי הרב משאת משה לקיים דברי הרב מר אביו דבספק ספיקא מברך כל קבל דנא הרב מכתם לדוד זלה"ה א"ח סימן ג' דחה כל דברי הרב משאת משה והעלה דאפילו בכמה ספיקות לא יברך ע"ש. ואני בעניי אומר דבכל דבר שיתחדש בכי האי גוונא דיש ספיקות לברך עתה שבנו לכללין ספק ברכות להקל:

לד. **רב סמא בן רב אשי** מת בחיי אביו כ"כ רש"י בכתובות דף ס"ט אמנם רבינו ישעיה והרא"ש בתוספותיו והריטב"א בחידושיו והריב"ש ושאר גדולים סברי שמת אחר רב אשי ועיין בשיטה מקובצת כתובות ובמשנה למלך ובשו"ת כרם שלמה א"ה סימן נ' ועמ"ש אני בעניי בספרי הקטן פתח עינים שם בס"ד:

לה. **סמיכה בטהורים**. מדרבנן הכי אמרינן בזבחים דף ל"ב ועמ"ש התוספות בחגיגה דף ט"ז ואני בעניי הארכתי בזה בספרי הקטן ברכי יוסף ריש י"ד ובמחזיק ברכה שם ע"ש באורך:

מערכת ע

א. **עד לאחת**. מנחות דף י"ח ע"א והיה חביב לו ביותר עד לאחת. הכי גריס במגילת סתרים לרבינו נסים גאון ופירש עד מאד כדמתרגמינן מאד לחדא וי"מ עד הנפש שנקראת יחידה. כן כתבו התוספות שם ועיין בפירש"י. והרב מהר"ש ן' הרשב"ץ בתשובותיו סימן ר"ץ הביא הגירסא חביב לו עד לאחת ופירש חביב לו עד מאד ובתנחומא פרשת קרח ויחר למשה מאד נצטער לאחת והוא תרגום של מאד עכ"ל וביוחסין דף ל"ב דפוס אמשטרדאם בתחילה הביא עד לאחת ופירש כנפשו ואח"כ הביא

עד לאחד ופירש מאד ע"ש ומדברי התוספות והרשב"ש נראה דגם לאחת יש לפרש מאד כמבואר:

ב. **עד**. בירושלמי לשון עד הוא פירוש כדי. מרן בבית יוסף א"ח סימן ק"א משם הרב הגדול מהר"ר יצחק אבוהב זלה"ה:

ג. **עד**. אשכחן כמה דוכתי בגמרין דלא תני עד והוי כאלו תני עד. תוספות חולין דף נ"ד ע"ב ד"ה כסלע. ושמעתי מקשים מגיטין דף ל"א מעת לעת ולק"מ. ומורי הרב הקשה למה שתירץ הרשב"א שם בחולין לקושית התוספות ממ"ש רש"י שם דף נ"ה ע"א ודוק:

ד. **עד כדון**. בירושלמי פירושו זו דברי ר' פלוני כן פירש הרב פני משה פירוש ירושלמי בסוטה דף י"ד במ"ש שם עד כדון כר' עקיבא כר' ישמעאל וכו' ופירש עד כדון כר' עקיבא זו דברי ר' עקיבא דדריש לשלישי מן התורה. כר' ישמעאל אבל לר"י שמענו דלית ליה שלישי וכו' עיין שם ובתוספותיו השיג על הרב קרבן העדה ע"ש:

ה. **עשה**. הוכיח הרב החסיד בספר יד מלאכי אות תקט"ו מהש"ס והרמב"ם והתוספות דעשה הוא קל מל"ת ותמה על דברי הרמב"ן פרשת יתרו שכתב שמ"ע גדולה ממצות לא תעשה. ועתה ראיתי להרב הגדול הרד"ף זלה"ה בפירוש תוספתא דנזיקין דף ס"א ע"ב שקיים דברי הרמב"ן והשיג על הרב יד מלאכי ז"ל עש"ב. ותמה על הרב מהר"ם ן' חביב שכתב בתוספת יה"כ שהדבר צריך תלמוד מכח דברי הרמב"ן דמאי תלמודא אצטריכא ליה במילתא דאית לה שרש וענף בש"ס עכ"ד ואין כאן תימה דכיון דהרמב"ן רב גובריה אמרה ודאי צריך תלמוד גדול דליכא למימר דאשתמיטו מהרמב"ן הני סוגיי דידעי חכמי דורנו. וכבר נודע תקף גדולת הרמב"ן וכחו הגדול בתלמוד דכליה תלמודא כמאן דמנח בכיסתיה דמי ונחנו מה אפילו לומר אחד ממאה מגדולת תקף ידיעתו. וזכורני שבספר הקדוש שושן סודות וספר חרדים כתבו כדברי הרמב"ן וכמדומה שראיתי בספר הקדוש קנה שכתב כסברת הרמב"ן ודי בזה:

ו. **ערבות דכל ישראל ערבים זה לזה**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות תפ"ט מייתי פלוגתא דהרב מהר"ם ן' חביב סבר דערבים אף במידי דרבנן ומורינו הרב זרע אברהם א"ח סימן י"ב חלק עליו דאין ערבות במידי דרבנן עכ"ד ואני הפעוט עמדתי בזה ואחשבה לדעת הרב מהר"ם ן' חביב דערבות איתיה אף במידי דרבנן כמ"ש בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קכ"ד ע"ש:

ז. **עני המהפך בחררה ובא אחר ולקחה נקרא רשע**. זה חזיתי להרב החסיד בארעא דרבנן אות תצ"ט שכתב נסתפקנו אי הוי ד"ת או מד"ס נמי רשע מיקרי ומצאתי למור"ם בח"מ סימן ל"ד כתב ז"ל המגביה ידו על חבירו להכותו פסול לעדות מדרבנן משמע

דס"ל דמד"ס נמי רשע מיקרי עכ"ל ואני בעניי לא ידעתי במה נסתפק ומה מציאה היא זו אטו העובר על דברי חכמים מי איכא ספיקא אי מקרי רשע. והרי אמרו העובר על דברי חכמים חייב מיתה ומי שחייב מיתה מי איכא ס"ד דאינו נקרא רשע. ותו הרי אמרו ביבמות דף ך' ע"א אמר רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי:

ח. **עשה כבית שמאי לא עשה כלום**. כתבו התוספות ריש סוכה דף ג' דהיכא דבית הלל מחמירין מדרבנן ובית שמאי מוקמי לה אדאורייתא אם עשה כב"ש לא יצא י"ח אפילו מדאורייתא. והביאו הרב ארעא דרבנן אות תק"א. אמנם הרמב"ן והר"ן והריטב"א סברי דלא קיים המצוה כראוי כרצון חכמים אבל יצא י"ח מדאורייתא מיהא וכמ"ש בעניותי בספרי הקטן דברים אחדים דף קי"ו ע"ש:

ט. **עובר בעשה כמה פעמים**. אמרו בתלמוד לשון זה והוא אסמכתא בעלמא כמו שכתב הרב חוות יאיר סימן ט' והרב מהר"ר מרדכי אצבאן בהקדמת זובח תודה וכך היה מונה כמה ענינים דנקטי כי האי לישנא ע"ש וכיוצא כתב הרמב"ם בשרשי ספר המצות. ועמ"ש לעיל מערכת מם אות כ"ד בס"ד ע"ש:

יוד. **עשה**. כתב רבינו בצלאל בכלליו כ"י. היכא דהוו תרי לאוי ועשה לא אמרינן דהוי לאו הנתק לעשה דלא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי ודוקא כי הוו תרי לאוי סמיכי להדדי כמו לא יחליפנו ולא ימיר. תוספות מכות דף ט"ו. והרא"ש כתב שם בתוספותיו דהיכא דהעשה הוי בקום עשה ומתקן הלאו אלים למדחי תרי לאוי משא"כ בממר שאין בו מעשה בקיום העשה אלא אם המיר קדוש מאיליו לכן לא אלים למעקר תרי לאוי:

יא. **עד קרוב והוא פסול**. וקבלו עליו לכשר לא הוו תרתי לרעותא ועדותו מועיל כן צדדתי אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן כ"ב אות ז' ע"ש באריכות:

יב. **עד גוי**. אם קבל עליו הוי קבלה כ"כ המרדכי ריש פרק זה בורר משם מהר"ם וכתב מרן בבדק הבית דדוקא עד אבל אם קבלו לדיין אינו רשאי לדון לפניו והרב ש"ך תמה עליו וחלק על מרן ואשתמיטא תשובות מהר"ם בקצרות סימן רמ"ה שהוא מקור דברי המרדכי דשם מבואר דדברי מהר"ם דוקא בעד. ועוד הארכתי בזה בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן כ"ב אות י"ד בס"ד ע"ש:

יג. **עד קרוב או פסול**. שקבלו וכבש עדותו אינו חייב בשבועת העדות כ"כ הרב הלכות קטנות ח"א סימן ק"ך ואע"ג דהוא כתב דין זה מסברא. דבר ה' בפיהו אמת וכן מתבאר מיסודן של ראשונים הרמב"ן והרשב"א והריטב"א וכתבו ז"ל דהוא מפורש בירושלמי עד אחד שא"ל הרי אתה מקובל עלינו כשנים יכול יהא חייב ת"ל והוא עד או ראה את

הכשר להעיד עדות ממון יצא א' שאינו כשר להעיד עדות ממון. והיה העלמ"ה מכמה גדולים כמו שכתבתי באורך בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן כ"ח אות ב' בס"ד ע"ש:

גם אשו"ר נלוה עמם של רבותנו הנזכרים הוא הרא"ש כי עתה נדפסו תוספי הרא"ש לשבועות ושם בדף ל"ה פירש משנתנו כדתרגמוה רבוואתא דאשמועינן אם קבלוהו דבעינן שיהא ראוי להעיד ממילא ע"ש. גם נדפסו עתה מחדש חידושי הרמב"ן לשבועות ושם עין בעין יראה הרואה את דבריו ז"ל:

יד. **עד**. שכירו או בן הבית שלו בין בשכר בין בחנם הרי הוא כאוהב ושונא שמעידים לו מפני שלא נחשדו ישראל על כך. רבינו מהר"י ן' מיגאש זלה"ה בתשובותיו הנדפסות מחדש סימן קס"ב. ומהריק"ש בתשובותיו אהלי יעקב סימן ח"י כתב משם הרדב"ז בתשובות המקדש בת אחת בפני שני נערים שלו הם נוגעים בעדות דניחא להו שתהיה בתו של ראובן אשתו של שמעון אדונם לפי שראובן עשיר ויש לדיין להעמיק לדעת אם נמצא שיש צד הנאה לזה העד בעדות זו ודוק. ועמ"ש הרב כנה"ג ח"מ ריש סימן ל"ג שתי תשובות מהרדב"ז בענין זה דנראות סותרות ע"ש:

טו. **עם**. כששונה התנא זה עם זה פליגי רבוואתא דלרבינו תם העיקר הוא אותו שנאמר עליו עם כגון יפה ת"ת עם דרך ארץ כי דרך ארץ עיקר כמ"ש בשמו הגהות מיימוניות פ"ג מהלכות ת"ת ותוספות ישנים סוף יומא. ורבינו אלחנן ס"ל דעם טפל ותורה עיקר. והתוספות ישנים סברי עם עיקר כשהוא מיותר. וכבר בעניותנו כתבנו בזה בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תכ"ג ומחזיק ברכה שם. ושם כתבנו דרבינו שמשון פ"ז דטהרות סבר דפשט עם עיקר. אך זימנין דמשכחת עם טפל ועמ"ש הרב מהר"ש אלגאזי בספר הליכות אלי אות תרכ"ח ועמ"ש אני בעניי על זה בפתח עינים במסכת אבות פ"ב על משנה ב' ע"ש ודוק:

טז. **עבד**. הוקש לאשה וגמר ג"ש לה לה מאשה כידוע. והתוספות פרק החובל דף פ"ח כתבו דכי גמיר לה לה מאשה היינו להחמיר אבל לגרעו מאיש ולפסלו לעדות כאשה לא נלמוד וכו' ודבריהם תמוהים מסוגית חגיגה ואני בעניי כתבתי בזה ודברי האחרונים בספר הקטן פתח עינים בקמא על דף פ"ח ע"ש ודוק:

טוב. **עובר לעשייתן**. יש מפרשים דהא דאמרו רז"ל לשון עובר ולא קודם דלשון עובר משמע תכף לעשיה כ"כ הרב המאירי בפסקיו למגילה דף כ"ג מהספר וכן הרמ"ע ז"ל בספר אלפסי זוטא פירש דקראי דמייתי היינו ללמד שהקדימה תהיה סמוכה ביותר ע"ש שהאריך:

חי. **עדות בב"ד והדיין שומע מפי המתורגמן**. כתב הרדב"ז בתשובה דפוס ויניציא דאיסורו מדרבנן ע"ש סימן ש"ל וסימן של"א וכ"כ הרב בית חדש סימן טו"ב ועיין מ"ש בעניותי על תשובת הרדב"ז בספר הקטן ברכי יוסף שם ח"מ סימן טו"ב בס"ד ושוב ראיתי שהזכיר תשובת הרדב"ז לבד בתוספת דרבנן במערכת פ"ה אות רנ"ד ע"ש:

יט. **עבד עברי**. כתב רבינו מהר"י רוזאניס ז"ל בספרו המזוקק פרשת דרכים בסופו בהגהותיו על ספר החינוך פרשת משפטים דמשכחת לה עבד עברי באשה בקונה עבד פחות מט' שנים ויום אחד וכו' ע"ש ותמה על זה הרב המופלא כמהרח"א בר דוד זלה"ה דלא משכחת לה ע"ע קטן דהא אינו נמכר בגניבתו כי קטן הוא וגם אינו יכול למכור עצמו. ומה שהביא הרב ממ"ש הרמב"ם סוף הלכות עבדים ההיא מיירי בעבד כנעני ועיין מ"ש מרן בכ"מ פ"א דעירובין דין ך':

ך. **עדות**. קרוב ונתרחק כשר וכתב רשב"ם בבתרא דף קכ"ח כגון חתנו ומתה בתו ואין לו בנים ממנה כדתנן פרק זה בורר ותמה הרב כנה"ג ח"מ סימן ל"ג הגהב"י אות י"ח דזהו סברת רבי יהודה אבל רבנן פליגי דכיון שמתה אף דהי"ל בנים ממנה ועודם בחיים כשר והכי איפסיקא הלכתא עכ"ד ויש להרגיש קצת דהרב מהר"ר איסרלן וחד דעמיה הרגישו בדברי רשב"ם ובטלו את המעוררי"ן וכתוב שם דלרווחא דמילתא כתב כן רשב"ם כדרכו לאוקומיה אליבא דכ"ע וכו' ע"ש. ואדרבא מ"ש רשב"ם כדתנן פרק זה בורר הור"ה גבר דשם נאמר פלוגתא דר"י ורבנן. והמבין יבין דבעי לאוקומי ככ"ע. והוא דוחק. והיותר שיש להרגיש דקודם לזה הרב כנה"ג שם בסמוך הזכיר פסקים וכתבים ואחר כך הקשה הקושיא על רשב"ם. והקרוב אלי דזה שכתב הרב כנה"ג עיין בפסקים וכתבים סימן ר"ן היה כתוב בגליון וקאי אחר הקושיא הנזכר וכונתו לרמוז דכבר עמד בזה בספר פסקים וכתבים והמעתיק או המדפיס עוית כאשר כתבתי בעניותי בכיוצא בזה בכמה מקומות. ובספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ל"ג הבאתי דיש מי שתירץ לזה ודחיתי התירוץ ע"ש ודוק:

כא. **עביד עובדא כשמעתיה**. כתב הרב הליכות אלי אות תרל"ה בשם הרא"ש בפסחים דהכי הלכתא דאי לאו דקים ליה דהכי הלכתא לא עביד עובדא. ואפשר לומר דמדהוצרך הגמרא לספר דשמואל עביד כשמעתיה משום דסבר גמרא דכך הלכה עכ"ל:

ואע"ג [דהא] דעביד עובדא [היינו] כשמעתיה [מ"מ יש ראיה וזוהי] טובה תוכח"ת דהכי הלכה ואין לומר דמשום דהוא סבר הכי להכי עביד הלא תראה בירושלמי ריש ברכות דפריך אר"ג דאמר לבניו אם לא עלה ע"ה חייבים לקרות ור"ג פליג על רבנן ועביד עובדא כוותיה והא ר' מאיר פליג על רבנן ולא עביד עובדא כותיה והא רבי עקיבא פליג על

רבנן ולא עביד עובדא כוותיה ורבי שמעון פליג על רבנן ולא עביד כוותיה ושם אמרו דרבי שמעון לאדם שעשה כמותו אמר ליה ואין חבירי פליגי עילואי קרי עליה ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הוות ליה ע"ש באורך הא למדת דגדולי עולם לא עבדי עובדא כוותייהו וא"כ כי חזינן מאן דעביד עובדא כוותיה שמעינן דקים ליה דהכי הלכתא:

ומכאן תשובה למה שהקשה מהרש"ל בים של שלמה פ"ק דביצה סימן מ"ב במ"ש שם דף י"ד אר"א בר צדוק כך היה מנהגן של בית ר"ג וכו' ורבינו ירוחם פסק כן וכתב מרן בבית יוסף סימן ת"ק דטעמו ממ"ש כך היה מנהגן ומעשה רב והקשה מהרש"ל דהגם דמעשה רב שאני הכא דהיו נוהגין על פיו וכו' ע"ש:

ולפום הא דאתמר בירושלמי דתנאי לא עבדי עובדא כוותיה וגם ללו"ט ההולך ועושה כמותם ותלמודא מתמיה איך ר"ג עביד עובדא כוותיה. א"כ כי אשכחן דמנהג בית ר"ג הכי אמרינן ודאי דקים ליה דהכי הלכתא ורבים אשר אתו רבנן אחריני ומעשה רב. ועיין מה שכתבנו בעניותנו בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן רפ"ו ופתח עינים שם בביצה ודוק:

כב. **עני**. מסיק בירושלמי פ"ג דבכורים ופירש הרב יפה מראה נתעכב לאסוקי שמעתיה. ויותר נראה מה שפירש הרב מהר"ר אליהו מפולדא בפירושו נתעכב לעלות אצלי. וכן ראיתי להרב השלם מהר"ם דלונזאנו במעריך שפירש איחר לעלות ושם הביא מפ"ק דסוטה דאמרו עני דריש פירוש איחר דרשתו וממקומות אחרים ע"ש. וגם בפירוש עני הגם שהכל הולך אל מקום אחד. טפי ניחא דפירוש עני הוא איחר ולא נתעכב ודוק:

כג. **עשה דלעולם בהם תעבודו**. איכא פלוגתא דרבוואתא אי הוי עשה גמור מדאורייתא דהרמב"ם במנין המצות מנאו לעשה גמור וכן הסמ"ג עשין פ"ז והרב החינוך מצוה של"ב וכן נראה מדברי הרשב"א בתשובה סימן קכ"ז דסבר דהוא עשה גמור וכן נראה ממ"ש הרשב"א בחידושי גיטין פרק השולח. אכן הר"ן כתב שם דלאו עשה גמור הוא וכ"כ הריטב"א בחידושיו משם רבינו דלאו עשה גמור אלא איסורא מדרבנן והכי נקיט הרב פרח מטה אהרן ח"א סימן כ"ט דהריטב"א ורבו והר"ן סברי דהוי דרבנן. ובספרי הקטן פתח עינים בריש שבת דקדקתי מדברי הריטב"א בחידושיו לעירובין על דף ל"ב דמוכח מדבריו דעשה גמור הוא. ולעיל במערכת אלף אות ק"ג דקדקתי עמ"ש הריטב"א בחידושי מגילה הנדפסים מחדש דמוכח מדבריו דאסור לשחרר עבדו ליכא איסורא אפילו דרבנן וכתבה משם מורי נר"ו. ועיין מ"ש בענין זה שם בפתח עינים ריש שבת ובגיטין על דף ל"ח וגם כתבתי עוד בזה באיזה מקומות. והן עתה הגיע לידינו ספר קהלת יעקב לרבי"ן חסידא ובספר תוספת דרבנן אות רנ"ג האריך בזה ואגב רהטאי ראיתי

שכיונתי לדעת עליון באיזה דבר שכתבתי בפתח עינים בגיטין ע"ש האמנם לא מצינא למעבר אמיליה ולהתבסם מתורתו כראוי ולעמוד על דברי קדשו אפילו שנ"ת עראי:

כד. **עבדים**. סתם דתני תנא במתניתין ומתניתא הם עבדים שאינם משוחררים. והרואה יראה כמה מרבנן בתראי שכתבו שהטור בריש י"ד מפרש מאי דתנן ריש חולין נשים ועבדים בעבדים משוחררין. ואין דבריהם מחוורים דעבדים בסתם הם שאין משוחררים וכבר הרב פר"ח השיג על זה ומייתי תלמוד ערוך בריש חגיגה דאמתניתין דקתני הכל חייבים בראיה חוץ מחש"ו ועבדים שאינם משוחררים דייק הש"ס מאי שאינם משוחררים אלימא שאינן משוחררין כלל ליתני עבדים סתמא וכו' הראת לדעת דכי תני עבדים סתמא הוו עבדים שאינן משוחררין ודלא כהרב ט"ז וקצת אחרונים וכבר אנן בעניותין כתבינא בזה בספרי הקטן ברכי יוסף בריש י"ד ומשם באר"ה:

מערכת פ

א. **פרהסיא**. הגם שלא יהיה בפני רבים כיון שהדבר נודע לרבים. מקרי פרהסיא. הרשב"ץ ח"א סוף סימן קנ"ה מהא דאמרינן בסנהדרין דף ע"ד והא אסתר פרהסיא הואי וכתיב בערב היא באה ע"ש ועמ"ש התוספות בכתובות דף ט' ע"ש:

ב. **פשיטא**. זמנין דפריך הש"ס על דין שדן אמורא למי שבא לדון לפניו. ולכאורה צריך להבין מאי פריך פשיטא אטו משום שהוא פשוט ישתוק הדיין שלא לזכות הזכאי ולחייב החייב. והיותר נכון בזה לומר דפריך פשיטא על מסדר התלמוד שהביאו. ועליו מקשה האמורא האחרון פשיטא דאם הדיין הוצרך לדון בדינא דאתי קמיה אמאי קבעוהו בסדר התלמוד. וכ"כ בשיטה מקובצת ביצה על דף ז' וכ"כ הריטב"א בחידושי שבועות על דף ל"ו במאי דפריך תרתי למה לי וע"ש בחידושי הרב מהר"ר ברוך אנגי"ל. ומזה למדתי אני הפעוט לפרש כן בסוגית ערכין דף כ"ד ע"ש:

ג. **פיסול עדות בא לגויה**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות תקכ"ח כתב משם מהרח"ש א"ה סימן י"ט דהוי מדרבנן ולו יעיר מדברי מרן בבית יוסף ח"מ סימן ל"ד ע"ש וכבר קדמו הרב כנה"ג א"ה סימן מ"ב בהגהת הטור אות מ' ע"ש באורך:

ד. **פיסול עדי רבית**. משמע מדברי התוספות במציעא דף ע"ב לחד שינויא דברבית דאורייתא פסילי מדאורייתא והרב ארעא דרבנן הקשה עליהם מדברי רבינו ירוחם והרב החינוך ע"ש באורך באות תקכ"ז. ועם האדון הסליחה אטו גברא אגברא קא רמית ועיין בהרא"ש פרק המניח. ותו דלא זכר דברי רבינו הרב משנה למלך מ"ש בעד התוספות והוא ז"ל מעלה בזכור"ו המש"ל באות זה וכבר הוינן בה בעניותין בספר הקטן ברכי

יוסף ח"מ סימן ל"ד אות ח' ע"ש באורך. ואחר כמה שנים נדפס קונטריס עפרא דארעא להרב המפורסם מהר"י עייאש ושם תירץ והביא דברי המש"ל ע"ש ודוק:

ה. **פסולי דרבנן מחמת עבירה דאורייתא**. לא בעו הכרזה. כ"כ הרב ארעא דרבנן אות תקכ"ד משם הרב מהרימ"ט א"ה סימן מ"ג. ויש להרגיש עליו דהרב מהרימ"ט כתבה כמסתפק ואין ולאו ורפיא בידיה. אמנם כן הכריע הרב כנסת הגדולה בתשובתו הרמתה באה ונהייתה בספר עדות ביעקב בסימן טו"ב ע"ש ועמ"ש אני הדל בספר הקטן ברכי יוסף ה"מ סימן ד"ל אות כ"ו ע"ש:

ו. **פיסול לעדות הרגיל להוציא שם שמים לבטלה**. הוא מדרבנן ובעי הכרזה. מרן בתשובות א"ה דיני קדושין סוף סימן יו"ד וכן כתוב בתשובת הר"א ן' נחמיאס הובאה שם בתשובות מרן ז"ל ודברי מרן ודעמיה אשתמיטיתנהו להרב כנה"ג ח"מ סימן ל"ד ולהרב גדול הדור מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת דף ל"ה דשקיל וטרי טובא בזה. ומה שהביא הרב כנה"ג בזה סברת מור"ם בתשובה ודברי מהר"ר נפתלי שם דקדקתי עליו בספר הקטן ברכי יוסף שם סימן ל"ד אות י"ז ושם הארכתי בס"ד ע"ש:

ז. **פריעת ב"ח מצוה**. כתב הרדב"ז בתשובות סימן תר"י דפוס ויניציא שהוא מצות עשה מן התורה ונכלל בכלל והשיב את הגזלה ע"ש ועמ"ש הרב החסיד על ארע"א אות קע"ז שהביא כמה דעות בזה עיין בדבריו ז"ל ואחר זמן נדפס תוספת דרבנן וראיתי לו ז"ל אות רנ"ח שהביא תשובת הרדב"ז הנזכרת:

ח. **פסול**. כתב הרא"ם בתוספותיו לסמ"ג הלכות חנוכה דמילי דתנאי לאמוראי כמילי דאורייתא לתנאי וכמו ששונים התנאים פסול במילי דאורייתא משום דקודם שנשנית המשנה כבר שעוריהן מסיני ושייך למתני בהו לשון פסול כלומר לא נעשה כתורה וכהלכה הכי נמי האמוראים שונים במילי דתנאי פסול משום דקודם שאמרו האמוראים את דבריהם כבר נשנו שעוריהם בדברי התנאים ושייך לומר בהם פסול כלומר שלא נעשו כמו שנשנו בדברי התנאים כדפירש רבינו ישעיה הראשון עכ"ל הרא"ם דף זר"ע ע"ב יעויין שם:

ט. **פסול**. אשכחן דבמקום כשר ודיעבד קתני פסול רבינו מהר"ר אליעזר ממיץ בספר יראים דף ס"ב ע"ב מצוה קכ"ד והביא ראיה לדבריו ע"ש:

יוד. **פשיטות**. כתב הר"ן בחידושי סנהדרין על דף נ"ה ע"א וז"ל יכול רב ששת לומר אני לא אמרתי תניתוה אלא לאלנות אבל שיהא הפשיטות לגוי הבא על הבהמה אינו במשמע אף שכל השאלה לא היתה אלא על זה. וכן ריש פרק נערה הכי קאמינא ממון הוי להורישו לבניו ואף על פי שהשאלה לענין קרבן ודוק:

יא. **פשיטא**. בריש פרק כ"ג דסנהדרין פריך פשיטא אי לא דיינינן ליה איך דאין והאר"ל התקוששו וקושו וכו' ויש לדקדק אימא הא קמ"ל וי"ל אי הכי הוה ליה לאשמועינן בכללות לא גבי כה"ג בפרטות ומדתני גבי כ"ג ש"מ לאו להכי אתא. רבינו יונה בחידושי סנהדרין כ"י שם:

יב. **פלוגתא**. היכא דאיכא דברי ת"ק ואח"כ פליגי תרי תנאי אפשר לפרש דהתרי תנאי פליגי בדעת תנא קמא מר סבר שכונת ת"ק הכי ואידך סובר שכונת ת"ק הכי. וכיוצא בזה יש לפרש כאשר יהיה אופן זה באמוראים. כן כתבו התוספות בפסחים ריש דף פ"ב דרב זביד ורב חמא פליגי אליבא דר' חמא בר עוקבא וכן כתבו בדף פ"ג ד"ה ור"ש דר' יעקב ור"ש פליגי אליבא דת"ק וכן כתב הר"ן בחידושי סנהדרין על דף כ"א גבי לא ירבה לו נשים די"מ דר"י ור"ש פליגי אליבא דת"ק ושם יש הגהה דכתוב בתוספי הרא"ש דכי האי גוונא איכא פרק חזקת ופרק המזבח מקדש בזבחים ע"ש ודוק:

יג. **פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט**. הכי אתמר בירושלמי פ"ב דברכות ופ"ק דשבת. והביאו הפוסקים בכמה מקומות ומ"ש הרב שבות יעקב בח"ב סימן ל' דתלמודין פליג עלה עמו הסליחה דכל הראשונים הביאוהו וכמ"ש באורך בספר הקטן שער יוסף סימן ח' ושם כתבתי דעל הא דירושלמי הקשו האחרונים דעינינו הרואות כמה חומרות שכתבו הפוסקים והמחמיר תבא עליו ברכה. ואנכי איש צעיר נראה לע"ד דכל דאיכא פלוגתא והלכה כמקל אם החומרא ההיא זריזות וזהירות גם לסברת המקל אז אמרינן המחמיר תבא עליו ברכה. אבל כשהחומרא לדעת המקל אין בה זהירות וטיבותא אז נאמר כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. כמו שכתבתי בספרי הקטן שער יוסף שם:

והרמב"ן והריטב"א בחידושיהם לקדושין על דף ל"א כתבו דהא דנקרא הדיוט הוא בעושה מצוה שאין אדם חייב בזה. אבל אם מצוה זו כבר נצטוו אחרים כגון נשים במ"ע שהזמן גרמא שהם פטורות אבל האנשים מצווים בכי האי גוונא לא נאמר פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ולכן נשים יכולות לקיים מ"ע שהזמן גרמא הואיל והם מצות שנצטוו בהם האנשים. ואני בעניותי כתבתי על זה בשערי שם ובספר הקטן ברכי יוסף י"ד סימן של"ג ובספר הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן ס"א ובפתח עינים מציעא על דף ל' ושם כתבתי דכל זה במצות שבין אדם למקום אבל מצות שבין אדם לחבירו לא שייך כל הפטור שכבר נצטוינו בכללות לעשות לפנים משורת הדין כדתני רב יוסף. והיינו דאמרינן התם במציעא דף ל' דפריך והא ר' ישמעאל ברבי (יוסף) [יוסי] זקן ואינו לפי כבודו הוה ופריק לפנים משורת הדין הוא דעבד דתני רב יוסף וכו' ע"ש ודוק:

יד. **פסול**. מי שאינו מכבד החכמים כראוי בידוע שהוא פסול. הריטב"א בחידושיו למגילה אשר נדפסו עתה מחדש ממש בסוף המסכתא גבי הודע את ירושלם ע"ש:

טו. **פטר חמור**. נוהג גם בח"ל מדאורייתא כמתבאר מהש"ס ספ"ק דקדושין וכן פסקו כל הפוסקים וכן מפורש יוצא מדברי הרמב"ן בחידושיו לקדושין שם. ורבים תמהו על מ"ש הרמב"ן בפירוש התורה פרשת בא והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני בעבור כי מצות פטר חמור איננה נוהגת אלא בארץ והדבר קשה דמהש"ס מוכח איפכא והזכרתי קושיא זו בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן שכ"א ע"ש. ועתה נראה לי דכונת הרמב"ן לומר שאינה נוהגת במדבר עד שלא באו לארץ וכמ"ש אח"כ דהנולדים במדבר בכורות לא נתחייבו במדבר וז"ל וע"ד הפשט קדש לי כל בכור כל הנמצאים בישראל היום וכו' ולא ציוה להם עתה פדיון עד שהחליפם בלויים וציוה בפדיון העודפים אבל המצוה בנולדים לא נהגה במדבר וציוה כי כאשר יבואו אל הארץ תנהג באדם ובבהמה ובפטר חמור עכ"ל והיינו מאי דקאמר בעבור כי מצות פטר חמור אינה נוהגת אלא בארץ לאפוקי שלא נהגה בנולדים במדבר ומשו"ה כתיב והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני ואה"נ כי בבואם לארץ נוהגת פטר חמור בארץ ובח"ל דאתקש לתפילין ות"ת כמ"ש הרמב"ן בחידושיו. ולדעת רש"י משום שחובת הגוף היא אלא דעל רש"י דקדק הרמב"ן דאכתי לא ק"ל הא. ואה"נ דלמאי דמסיק איכא תרי טעמי לדעת הרמב"ן. ולא הוצרך הרמב"ן בפירוש התורה לפרש כי הוא דבר הלמד מענינו ממ"ש סמוך לזה אח"כ. ולא נחית התם לפסקי הלכות והגם שהוא קצת דוחק בלשון נראה דיציבא מלתא ומהימן פשריה:

טז. **פריה ורביה**. הרב החסיד קדיש על ארע"א אות תקי"ז הביא תשובת מהרד"ך בית י"ז חדר ט' שכתב דאסור לאדם לעמוד בלא אשה הוא מדאורייתא ואין שבועה חלה עליו וכן אשה הנשבעת שלא תנשא ואנכי עפר דל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ה סימן א' אות ט"ו דקדקתי על הרב ז"ל אמאי לא כתב דלהרמב"ם פרק ט"ו דאישות הוא מדרבנן. ואחר זמן רב שנדפס ברכי יוסף עלה בכב"ש מזבח הדפוס ספר הנחמד קהלת יעקב ובתוספת דרבנן אות רס"א כתב דנשמט בארעא דרבנן והגיה הלשון והוסיף ולדעת הרמב"ם וכו' ע"ש ובתשובת מהרד"ך הנזכרת אני הדל כתבתי שם בברכי יוסף דאשתמיטיתיה תשובת הר"ן ועוד הארכתי קצת על דברי מהרד"ך ואיזה אחרונים בס"ד:

טוב. **פסוק אחד לפעמים ממעטים ממנו שני דברים א' להקל וא' להחמיר**. דגבי אונאה ממעט קרקע להקל שאין בו דין אונאה וממעט הקדש להחמיר לדעת רב חסדא דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר ואין לתמוה על זה שזה תלוי בסברא כי היכי דבקמא

ממעט מרעהו להקל בנכרי ולהחמיר בהקדש. רבינו בצלאל בכלליו כ"י משם הרא"ש בתוספותיו פרק הזהב:

חי. **פרט דעליה קאי כלל לא דיינינן ליה בפרט וכלל**. דאז הוי כלל מוסף על הפרט ורבי כל מילי אלא הוי כלל הצריך לפרט דאמרינן פרק כיסוי הדם דאין דנין אותו בכלל ופרט תוספות פרק כיצד צולין דף ע"ה ע"א וכן כתב הרב המאירי בשטתו לסנהדרין פרק נגמר הדין עכ"ל רב"א בכלליו כ"י:

יט. **פרטא**. הא דאמרינן בשבועות דף ל"ח ושאר דוכתי דויו פרטא למאן דאמר יש מבוכה גדולה בסוגיות ובפסקי הרמב"ם במקומות שונים ואני בעניי בימי חרפי הניפותי ידי יד כהה בענין זה הן למה שנוגע לקושיות הש"ס הן בדיני הרמב"ם ושקלא וטריא בדברי המפרשים הלא הוא בסוף ספרי הקטן שער יוסף בקונטריס הסימנים סימן יו"ד ועמ"ש בעניותי בספר הקטן פתח עינים על קדושין דף י"ז ע"ש:

ך. **פריך הש"ס חכמים היינו ת"ק**. ומשני דאתי למסתם כוותיה סוף פרק המפלת וכן הקשו ותירצו התוספות במנחות דף י"ב והזכירו סוגית פרק המפלת. וכפי זה לכאורה קשה על הרא"ש בפירושו למסכת כלים פי"א משנה ה' שתמה על אותה משנה דחכמים היינו ת"ק ואמאי לא משני כשינויא דהש"ס פרק המפלת. ולזה יש לומר דהחולק התם הוא ר' אליעזר ומאחר דקי"ל דאין הלכה כר"א משום דשמותי הוא לא הוה אצטריך לשנות דברי ת"ק בלשון וחכמים דבלא"ה אין הלכה כר"א דשמותי הוא ובהא הוא דקשיא ליה להרא"ש דחכמים היינו ת"ק. האמנם דברי הרב תי"ט פ"ב דזבחים דמקשה קושית התוספות במנחות קשים וכבר הושג מהאחרונים וכבר כתבתי בעניותי בספרי הקטן שער יוסף בקונטרס הסימנים דף ל"ג ע"ד ועמ"ש בפתח עינים שם בכלים פי"א:

מערכת צ

א. **צורבא מרבנן**. רש"י פ"ק דתעניות דף ד' פירש דצורבא מרבנן הוא תלמיד בחור מחודד ולזקן קאמר האי מרבנן. והרב ספר יוחסין באמוראים באות צד"י חלק על רש"י והביא ראיות דהש"ס קאמר צורבא מרבנן על גדולי הדור. והרב סדר הדורות נראה דאזיל ומודה. והרואה יראה דיש לדחות איזה ראיות שהביא הרב ספר יוחסין דמאי דנקט צורבא מרבנן לא על הנדון רק דהיה שגור לפום רבנן אותו המאמר כגון צורבא מרבנן קב"ה תבע ביקריה וכיוצא. אך פשטי השמועות נראה דקאמר צורבא מרבנן אפילו על גדול. וגם מדברי רבינו בעל הערוך משמע קצת דאינו מפרש כרש"י. גם מדברי הרב הנמקי פרק מי שמת בההיא דרב ספרא גברא רבה וכו' והביא דבריו מרן סימן רפ"ז

משמע דאינו מפרש כרש"י:

ואחזה אנכי להרב חוות יאיר ז"ל סימן ע' ריש דף ע"ד שכתב דמהרש"ל בים של שלמה סוף פרק מרובה פירש צורבא מרבנן ראש ישיבה וליתא מפירש"י דתעניות ע"ש ואשתמיטיתיה דיש חולקין על רש"י. ותו קשה עליו דמהרש"ל לא מסיק הכי אלא כתב שאין לומר שהוא ראש ישיבה ומ"מ מדברי מהרש"ל נראה דלא סברו כרש"י:

ב. **צורבא מרבנן**. כתב הרב שבות יעקב בתשובה סימן קד"ם דהגם דכתבו מהר"י וייל וסיעתו דאין דין תלמיד חכם בזמן הזה מכל מקום דין צורבא מרבנן דפירש"י בחור חריף יש לו לת"ח בזמן הזה והביא דבריו הרב מהר"י בתומים סימן ט"ו ומוכח דמסכים עמו. ולי ההדיוט קשה דעיקר סמוכות מהר"י וייל הוא מדאמרינן במציעא דף ס"ז דרבינא אכיל בנכייתא ולא היה מחשיב עצמו ת"ח כמ"ש בתוספות. והרואה יראה דבש"ס אמרו דצורבא מרבנן לא אכיל בנכייתא ולשון התוספות שם ואומר ר"ת דרבינא לא היה רוצה ליטול את השם ולעשות עצמו צורבא מרבנן. איכו השתא כי מייתו ראיה מהר"י וייל ודעמיה מזה דאין ת"ח בדורות אלו ודאי דכונתם דבזמן הזה אף דין צורבא מרבנן אין לו ועוד הקשיתי בעניותי על זה בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ט"ו אות ג' ע"ש באריכות בס"ד. והרדב"ז בתשובות חדשות דפוס פירדא סימן תנ"ג כתב אני חושש אי איכא השתא צורבא מרבנן דמותר לו הערמה ע"ש:

ג. **צער בעלי חיים**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות תקל"ו הביא דברי הרב חוות יאיר בתשובה סימן קצ"א דבאדם לא שייך צער בעלי חיים. והרב הכא שפתי צדיק שתק"ו יחדיו סגר עליהם המדב"ר על דברת הרב חוות יאיר. ואולם בספר שארית יעקב דף יו"ד פרשת צו ראתה עיני דאשתפוך חמימי על הרב חוות יאיר וילכוד את חוותיהם דדבריו הפך תלמוד ערוך בעובדא דר' ישמעאל במציעא דף ל' דגם באדם יש צער בעלי חיים וכן הוא בתשובות הרשב"א סימן רנ"ב ורנ"ו זהו תורף דבריו:

ועם האדון הסליחה דאגב שטפיה כתב דבטעינה יש צער בעלי חיים ובטעינה ליכא גדר צער בעלי חיים כדמוכח בש"ס שם דף ל"א. ותו נעלם מהרב ז"ל דהרדב"ז סימן תשכ"ה כתב בזה ופליג על הרשב"א ומקיים דעת החולק והארכתי קצת בזה בספרי הקטן דברים אחדים דף צ"ה ע"ש:

ד. **צער בעלי חיים דאורייתא**. והרב ארעא דרבנן שם באות תקל"ו הביא משם הרב מהר"ר יצחק ערוך שהקשה על המרדכי פ"ק דע"ז דכתב דצער בעלי חיים דרבנן שהוא הפך כל הפוסקים ע"ש והנני יוסיף להקשות דדברי המרדכי שם מאיש לוקחו רבינו מהר"א ממיץ בספר יריאים סימן שנ"ב. ובספר יריאים גופיה סימן רס"ז ורס"ח מוכח

דס"ל צער בעלי חיים דאורייתא. ואחר זמן ראיתי שהמרדכי פ"ב דמציעא כתב דצער בעלי חיים דאורייתא. ובחידושי אנשי שם סביב המרדכי מקשה דבריו אהדדי ואיהו מפרק לה דיש צער בעלי חיים דאורייתא ויש דרבנן אך בחלקו"ת ישית מצער גדול לצער קטן ע"ש באורך ועיין בהרב נמקי יוסף ובספר גופי הלכות אות תפ"ג:

ה. **צדדי הבעיא צריך שיהיו בענין אחד**. הכי אמר רב"א בכלליו כ"י וסמוכות שלו מדברי הרא"ש בתוספותיו להוריות על דף י"ב דאמרינן התם בעא מיניה רבא מר"נ משיח שנצטרע מהו באלמנה או מפטר פטר ופירש"י מי אמרינן כהונה גדולה מדחא דחיא ליה להאי מאלמנה וכיון דאדחי ידחה ואסור באלמנה. או דילמא מפטר פטר באלמנה כיון שנצטרע ואינו אסור באלמנה אלא בזמן שהוא בכהונה גדולה וכתב על זה הרא"ש ולא נהיר דתרי צדדי הבעיא אינן בענין אחד דמדחא דחי הוא קודם שנצטרע ומפטר פטר הוא אחר שנצטרע ואין זה שטת התלמוד אלא בכל מקום שני צדדי הבעיא הם בענין אחד וכו' ויש לפרש וכו' ע"ש:

ו. **צריך**. מרן בכללי הגמרא דף ק"ג הביא מרש"י בברכות (דף ט"ו) דצריך לכתחילה משמע ובריש חולין כתבו התוספות דאין צריך לכתחילה משמע עכ"ל ויש לתמוה עמ"ש מרן גופיה בב"י סימן ריי"ט שהשיג על הטור דצריך לעיכובא. וכבר תמהו על מרן שלמים וכן רבים כמ"ש הרב בית דוד א"ח סימן צ"ב ועיין חוות יאיר דף רס"ג ורע"ג וכנה"ג א"ח סימן קכ"ח הגהת ב"י יד אהרן א"ח סימן ל"ב פנים מאירות ח"א סימן ס"ו משאת משה ח"ב י"ד סימן ט' וסימן יוד:

והרדב"ז בתשובותיו כתיבת יד סימן שני אלפים נ"ז כתב כבר ידעת דאיכא דצריך הוי לעכובא ואיכא דוכתא דלא הוי לעיכובא אלא למצוה מן המובחר וזה דעת הר"ן אבל לשון הטור משמע לעיכובא עכ"ל והרב מיירי בסוכה דצריך לחדש בה דבר והאריך קצת בזה והבאתי דבריו בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תרל"ו וע"ש מ"ש בעניותי על דבריו ודברי האחרונים בס"ד. ושם דקדקתי דאמאי לא הזכיר הרדב"ז דצריך לכתחילה נמי משמע כמ"ש הטור סימן ריי"ט ע"ש והנני יוסיף דהרדב"ז עצמו בתשובה דפוס ויניציא סימן ש"ל וסימן של"א כתב דממ"ש הרמב"ם וצריך משמע דצריך לכתחילה אבל לא לעיכובא ונראה דהתם דייק מדכתב הרמב"ם וצריך להשתדל ולבדוק וכו' ע"ש ודוק:

ז. **צפור דרור**. מהר"י קולון שרש קנ"ח כתב דצפור דרור הדרה בבתים טמאה והקשה עליו הרב פר"ח א"ח סימן תצ"ז מדשנינו בברייתא פרק אין צדין צפור דרור צריך לקשור בכנפיה כדי שלא תתחלף והאריך בזה והעלה דשם צפור דרור כולל טהור וטמא ע"ש

באורך והרבה מן האחרונים כתבו בענין זה ורמזתים בספרי הקטן ברכי יוסף שם סימן תצ"ו ע"ש:

ח. **צריך**. משמע דלא הוי מדאורייתא אלא מדרבנן הרדב"ז בתשובה דפוס ויניציא סימן ש"ל וכ"כ רב"א בכלליו מדברי הרב הנמקי והביאו הרב גופי הלכות ועיין בארעא דרבנן ע"ש ובמ"ש בסמוך באות ו' ע"ש ודוק:

ט. **צפרית חד זמן**. בירושלמי דחגיגה וכתבתיו במערכת האלף אות ל"ד ע"ש:

יוד. **צמות**. בירושלמי פ"ק דפאה אתת צמות לטחוניא ופירש הרב יפה מראה אסיפה וקבוץ שהיו מתקבצים לעשות מלאכה אל בית המלכות ע"ש ומה שפירש מהר"י ן' חביב מס אינו מחוור. וכזה ראיתי להרב השלם מהר"ם דלונזאנו במעריך שדחה פירוש מהר"י ן' חביב ופירש שהוא לשון קבוץ (כפירוש הרב י"מ) ומייתי מכמה מקומות בירושלמי ובמדרש שפירושו כן ע"ש באורך:

יא. **ציון קברות**. במ"ק דף ה' אמרו רמז לציון קברות מן התורה שנאמר ובנה אצלו ציון וכו'. והרב הגדול בעל משנה למלך כתב פ"ז דהלכות יום טוב דין י"ז ד"ה וראיתי להרב תי"ט דמ"ש הרמב"ם פרק י' דטומאת צרעת דכל הטמאים חייבים להודיע לכל שהם טמאים שיפרשו מהם אסמכתא בעלמא כההיא דאמרינן פ"ק דמ"ק רמז לציון מן התורה וכו' עכ"ל והרב החסיד רב"ה בארע"א מ"ק אות נ' הקשה עליו דמאי ראיה מייתי מדקאמר רמז וכו' הרי אמרו רמז לנסוך המים והוא מן התורה ועוד שמדברי התוספות שם במ"ק מוכח דהוי מדאורייתא עכ"ד והא דנסוך המים דפשיטא ליה דאורייתא הרי הרמב"ן בספר המצות שרש ראשון סבר דהוי דרבנן אמנם ודאי דלשון רמז מן התורה קאמר על דאורייתא נמי. ואפשר לומר דלא עלה על לב הרב משנה למלך להוכיח ממ"ש רמז דהוא דרבנן ממאי דנקט לשון רמז רק דהוה פשיטא ליה דציון דרבנן כמו שמפורש בנדה דף נ"ז בהדיא דהוי דרבנן:

ודע כי אני בעניי זה שנים רבות שמעה אזני מפום רבנן קדישי משם הגדולים רבני עיר ואם בישראל קושטאנדינה יע"א שהקשו על התוספות דמ"ק מסוגית נדה ויתכן שהיה פשוט בעיני הרב משנה למלך ולכך קאמר שהוא אסמכתא הא דציון ואין ראיתו ממאי דקאמר רמז כי לא נעלם מעיני הרב משנה למלך ז"ל כי יש כמה סוגיות דבדאוריתא קאמר רמז וכ"כ הרמב"ן בשרש ג' והביא מכמה מקומות. והן הן הדברים פשיט"י דספר"א ולא כתיב בהו ונעלם מרב תנא דכליה תלמודא כמאן דמנח בכיסתיה דמי. והרב הליכות אלי אות תרפ"ז הביא ראיה דרמז נאמר על דאורייתא מהא דרמז לציון ונעלם ממנו סוגית נדה הנזכרת דהוי דרבנן ומיהו ראיתו קיימת לדעת התוספות דהתם.

ובספר קהלת יעקב הנדפס חדש ממש בתוספת דרבנן אות רס"ז בקצרה זכר סוגית נדה ודברי תוספות בתרא קמ"ז וכתב ועיין במ"א אות נ' עכ"ד ודברי התוספות דבתרא כבר הביאם בארעא דרבנן אות שמ"ו ואות ת"י וק"ק שהעלים עין [בארעא דרבנן] ממ"ש באות נ' [ודוק הטב]:

מערכת ק

א. **קרא אשכח ודרש**. הרב החסיד בספר יד מלאכי השיג עלי אני הדל בהדי תרגימנא דסבי הרב לחם משנה והרב ש"ך בשם אביו שכתבו דהאי לישנא מורה שאינו הלכה והרב ז"ל מייתי מכמה מקומות דאמר כי האי לישנא והוא הלכה. ואני בעניי כבר כתבתי בזה בספר הקטן דברים אחדים בקונטרס אחורי תרעא דף ק"פ ע"ש באורך ושם הבאתי דברי הרב יד מלאכי ועלימו תטוף מילתי בס"ד:

ב. **קולי בית שמאי וחומרי בית הלל**. הרב יד מלאכי יד"ו פתוחה באות תקל"ג והאריי"ך הכהן בזה. ואתה תחזה מה שהסכים בפירוש הירושלמי וכזה ראיתי דפירש הראב"ד בפירושו למסכת עדיות סוף פרק רביעי ע"ש ודוק:

ג. **קסבר**. אנא זעירא כתבתי בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף ק"ה דמדנקט הש"ס האי לישנא משמע דלית הלכתא כותיה ורבין חסידא ביד מלאכי מילא את ידו ומטיבותיה דמר סייען בסיוע שיש בו ממש מכמה דוכתי ובפרט מסמ"ג סוף עשין קל"ג ע"ש וכן כתב ספר התרומה בהלכות ארץ ישראל ע"ש. ומיהו הרב מהרש"ל בים של שלמה פ"ח דיבמות סימן ל"ג השיג על הוכחת ספר תרומה בזה ע"ש באורך:

ד. **קאמר אמורא לחבריה למעבד מילתא ולאו משום דהכי הלכתא**. אלא לרווחא דמילתא אמר הכי כלפי מה שהיה סבור חבירו ודכוותא בתלמודא. הריטב"א בחידושיו למגילה פרק בני העיר על ההיא דאמר רב אשי זיל זבנה מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר והתם לענין המכר א"צ מעמד אנשי העיר אלא לענין הדמים אבל לענין שיהא המכר קיים ויוצא לחולין בז' טובי העיר סגי אלא דלרווחא דמילתא אמר הכי כלפי מה שהיה סבור רבינא שלא היה צריך לקנותה כלל א"ל שילך ויקננה. רבינו בצלאל בכלליו כ"י:

ה. **קרא אסמכתא**. זמנין דקאמר אף אי אסיר מדאורייתא מ"מ האי קרא אסמכתא דקרא לאו להכי הוא דאתא ועיין בריח שדה סימן י"ב ובליקוטיו דף ע'. שוב ראיתי שהביאו הרב החסיד עיר וקדיש על ארע"א מהדורא קמא אות נ"ט משם הרמב"ם. וחזר לכתבו באות ע"ח ע"ש. גם אשו"ר שהביאו הרב יד מלאכי אות מתו"ק:

ו. **קושיא אלימתא כי מקשה לא שביק לסיומי ברייתא והפלוגתא עד דפריך עלה וכשאינה קושיא כל כך דדבריו מובנים אלא דאיכא למפרך עליה סיים הבריתא והדר קאמר אמר מר**. רבינו בצלאל במקובצת לכתובות דף קכ"ו ע"ב:

ז. **קושיא**. ארחא דתלמודא למשבק קושיא קטינתא משום קושיא רבתא ובפירוקא דפריקו קושיא רבתא איפרק קושיא קטינתא. הר"ן בחידושי סנהדרין על סוף דף י"ח מהש"ס:

ח. **קושיא**. כי מקשה אמורא מסיפא דברייתא ומשני לה והדר פריך אמורא אחר מרישא ומסיק בתיובתא י"ל דהאמורא דפריך מסיפא לא שהיא סיפא דברייתא דלקמן רק היא ברייתא אחרת שלימה וברייתא דלקמן לא ידעה א"נ האמורא אחרון בש"ס פריך מתחילה מרישא ואסקה בתיובתא והדר פריך האמורא דקדים בש"ס מסיפא כלומר דגם מסיפא איכא לאותוביה ומשנו ליה דמסיפא ליכא תיובתא. הכי הוה שקלא וטריא דאמוראי אבל רב אשי סידר דברי האמורא האחרון בתחילה ופריק והדר קושית הראשון ואסקיה בתיובתא. הריטב"א חידושי קידושין דף י"ו ע"ב ד"ה תיובתא דר"ל:

ט. **קיום שטרות דרבנן**. היינו דוקא כשאין הבעל דין טוען מזוייף לפנינו אבל בעל דין אומר שהוא פסול אז צריך קיום אף מדאורייתא. סמ"ע סימן מ"ו ס"ק ט"ו. והרב שפתי כהן חולק:

יוד. **קנוניא**. כתב הרמב"ם פ"ב דמלוה דין ו' ראובן שהיה חייב לשמעון מאה ולוי חייב לראובן מאה מוציאין מלוי ונותנין לשמעון לפיכך אם אין לראובן נכסים והיו לו שטרי החוב על לוי ואמר לוי שטר אמנה הוא פרוע הוא והודה לו ראובן אין משגיחין על הודאתו שמא קנוניא הם עושים וכו' ע"ש והרב המגיד כתב בשם הראב"ד דאם הלך ראובן ופרע לשמעון ואח"כ הוציא שטרו על לוי גובה אותו ממנו כיון שמתחילה לא האמינוהו אצל שמעון וכו' ע"ש והביאו מרן בבית יוסף סימן מ"ז וכתב משם הרב בעה"ת שהרמב"ם חולק ע"ש:

ותהי עלה גדול הדור הרב המופלא כמהר"ר יצחק בכר דוד ממ"ש הרמב"ם והראב"ד פי"ח דאיסורי ביאה באשת כהן דאמרה נאנסתי שמותרת לו וכתב הרמב"ם שאסורה לכהן אחר והשיגו הראב"ד דהיתה קטטה ביניהם יש לה אמתלא ומותרת גם הקשה ממ"ש הראב"ד הלכות שלוחין פרק עשירי דין ו' טען שמעון שיש חוב ללוי וכו' עיין שם בדברי הרמב"ם והראב"ד ועיניך תחזינה ע"כ שמעתי ולעת פנאי צריך להתישב בדינים הנזכרים לחזות בנועם אם יש חילוק סברייי ביניהם והיה לזכרון:

יא. **קרא**. מצינו דמעיט מילי דרבנן. כבר עיר וקדיש על ארע"א מייתי דברי מרן הקדוש הלכות נערה פ"א דין ה' ועיין מה שהאריך בזה מורנו הרב מהר"י הכהן הובאו דבריו בספר אור גדול לרבינו מהר"י זאבי ז"ל לימוד קס"ט:

ואנא חזיתיה להרב הכולל מהר"ר חיים הלוי סנדורי בכתיבותיו שהקשה על זה מסוגית פרק השוכר גבי כנפשך שבעך דפריך ולוקח מדאורייתא מי מחייב. ויש לחלק לפק"ד. וכיוצא למה שהביא הרב החסיד בגו ארע"א מדברי הרא"ם פרשת משפטים כן כתבו התוספות בגיטין דף מ' דאם הרגילות כך אתי קרא וכן כתב הרשב"א שם בחידושיו ע"ש:

יב. **קריאת ס"ת בצבור**. הביא הרב החסיד בספרו הבהיר ארע"א זיו יקריה אות תקמ"ב בשם תשובת הרשב"ץ שהביא מרן י"ד סימן רל"ט שהקריאה בצבור תקנת סופרים ע"ש ותשובת הרשב"ץ היא בתשובתיו ח"ב סימן רס"א. וכן משמע מדברי הרב שלמה בנו בתשובותיו סימן כ"ד. והוא תלמוד ערוך פרק מרובה דף פ"ב ע"א שהוא תקנת נביאים וכ"כ הרמב"ם פי"ב דתפלה שהיא תקנת משה רבינו וע"ש מ"ש מרן בכ"מ. ועמ"ש הרב פרי חדש א"ח סימן קל"ט ומה שכתבתי אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף בסימן קל"ה ומשם באר"ה:

וקריאת פרשת זכור כתבו התוספות ריש פ"ב דברכות והרא"ש בפסקיו פ"ג דפרשת זכור דאורייתא ויש מי שכתב דגם פרשת פרה דאורייתא כמ"ש מרן בש"ע סימן קמ"ו וסימן תרפ"ה ומדברי תוספות ישנים כ"י פרק שני דברכות מוכח דאפשר דגם פרשת שקלים ופרשת החדש דאורייתא כמ"ש אני בעניי בספר הקטן פתח עינים שם ריש פ"ב דברכות ובספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן קמ"ו ואם קבלה נקבל:

יג. **קרקע**. בקרקע לענין רבית מר ניהו רב"ה בארע"א הביא דברי הרב גדולי תרומה דמצי לומר קים לי ותמה עליו מדברי מהרשד"ם י"ד סימן ס"ב דהיכא דאיכא ספיקא אי הוי רבית קצוצה שהיא רבית דאורייתא מוציאין מידו ע"ש אות תקנ"ו. ובמ"ב אות קצ"ח הביא דברי מהרשד"ם:

ועם האדון הסליחה דנעלם ממנו אמבוהא דספר"י רבנן בתראי דפליגי על מהרשד"ם ואני בעניי בקונטרס שבסוף ספרי הקטן שער יוסף סוף סימן ו' הבאתי כמו ט"ו רבנים דפליגי על מהרשד"ם ע"ש באורך. ויש מי שרצה לומר דמהרשד"ם גופיה הדר מר משמעתיה. אמנם בזה אני הדל שם כתבתי להשוות דבריו ע"ש באורך. ואחר זמן רב נדפס עפרא דארעא להרב המפורסם מהר"י עייאש ז"ל ושם השיג על הרב הנזכר ע"ש:

יד. **קראי דייקי כותיה דר' פלוני**. לא אמרינן כן מסברא דנפשין כל עוד דלא אתמר הכי בהדיא בגמרא. נמוקי יוסף ריש פרק השואל בשם האחרונים שחלקו בזה על רבינו

חננאל עכ"ל הרב יד מלאכי אות תקמ"ה. וראיתי בשו"ת הרשב"א סימן קצ"ד וסימן רמ"ב בפלוגתא דר"מ ורבי יהודה לענין אי בנים מיקרו כשאינם עושים רצונו של מקום וכתב הרשב"א ואע"ג דר"מ ור' יהודה הלכה כרבי יהודה הכא רבי מאיר קראי קא דייק. ונראה דאין זה סותר לדברי האחרונים שהביא הרב הנמקי דהכא ר' מאיר גופיה איהו קראי קא דייק ומייתי כל הנהו קראי ולא דמי שאנו נאמר דקראי דייקי כר' פלוני. והכא הוי מעין היכא דאתמר בגמרא. ותו דהא דבנים מיקרו אינו כל כך ספק דין ודוק היטב. ומיהו גם בהא דבנים במ"א הוכחתי דהרמב"ן נקיט כר' יהודה:

טו. **קבלה**. כתוב בפירש"י בתעניות דף ט"ו כל מקום שהנביא מצוה ומודיע לישראל קרי ליה קבלה ובכל דוכתא דלא אתפקד נביא אלא שהוא מספר והולך דיליף מילתא אגב ארחיה לא קרי ליה קבלה עכ"ל עש"ב. ועטרת ראשי אבא מארי זלה"ה היה מקשה משם הרב כמהר"ר ידידיה הכהן ז"ל ממ"ש ברי"ה דף ז' דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי קבלה למדנו דהוא הפך מ"ש רש"י ע"ש. והנה מה דסברי דהוא רש"י מתורת רבינו בצלאל אשכנזי למדנו דזה אינו מרש"י ז"ל והוא טעות בפירש"י אד הוא דיבור תוספות. ולקושיא הנזכרת אפשר לומר דמעולם לא עלה על לב דדברי הנביאים לא מקרו קבלה. רק התוספות כתבו דהך תנא דבמקום אחד קרי ליה קבלה ובמקום אחר לא מנהגו הוא דלא קרי קבלה אלא כשהנביא מצוה ומודיע לישראל. אך ודאי הכל מיקרי דברי קבלה כן נראה ליישב:

טז. **קנין סודר**. הרב ארעא דרבנן אות תקפ"ב משם הרב המבי"ט בח"א סימן כ"ה [כ'] דהוי דאורייתא עכ"ד הרב ארעא דרבנן. וכן כתב עוד הרב המבי"ט בספרו קרית ספר פ"ה דמכירה דעד בעז הוה הלכתא ואתא איהו ואסמכיה אקרא. ובתשובה הנזכרת הוכיח מדין עבד דאוכל בתרומה דאורייתא בקנין ע"ש. ולי ההדיוט יש להוכיח כן מדברי התוספות בקמא דף ק"ד ע"ב ד"ה אגב אסיפא דביתא שכתבו וז"ל וההיא דפרק הזהב גבי היה עומד בגורן דפריך וליקני ליה אגב ארעא ומשני דלית ליה ארעא התם מדאורייתא בעינן דאית ליה ארעא דאי לית ליה ארעא לא היו קרויים מעותיו מדאורייתא שיוכל לפדות בהן מ"ש וכו' ע"ש:

למדנו מדבריהם דסוגית פרק הזהב איירי בקנינים מדאורייתא דבעינן שיהיו מעותיו מדאורייתא שיוכל לפדות מ"ש. והתם פריך בגמרא ניקנינהו ניהליה מעות להאיך אגב סודר ומשני דלית ליה סודר וכו' ע"ש אלמא קנין מדאורייתא הוא לפי דברי התוספות הנזכרים:

וכן מתבאר מדברי הרמב"ן הביא דבריו בשיטה מקובצת למציעא על דף מ"ז ע"ב וז"ל

וק"ל לרבי יוחנן מתנת מטלטלין דליכא מעות במה תקנה תרצו בתוספות דמודה ר' יוחנן במתנה כיון דליכא מעות דקונה במשיכה והרמב"ן אומר דאף מתנה אינה נקנית אלא בחליפין או בחצרו או באגב כדכתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות עם ערים בצורות וגו'. הריטב"א. עכ"ל. ומשמע דלהרמב"ן חליפין הוי דאורייתא כמו חצר ודוק. שוב ראיתי להרדב"ז דפוס ויניציא סימן תק"ג שכתב מסברתו שהוא מדרבנן ע"ש ועיין בתוספות דרבנן אות רפ"ה ע"ש. והרואה יראה שהרדב"ז כתב שם דמשמע ליה שהוא מדרבנן דהא מדברי קבלה ילפינן לה ע"ש ואין זה הכרח דהלכתא גמירי לה ואתא בעז ואסמכיה אקרא וכמ"ש הרא"ש פ"ג דמ"ק דקרי הש"ס מילתא דכתיבא בדברי קבלה דהאי דיחזקאל מדאורייתא ממש הוי כדאמרינן בעלמא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכיה אקרא. ועתה מצאתי להרמב"ן בסוף שרש שני שכתב וז"ל וכן קנין חליפין הנלמד מבעז דבר תורה הוא מפני שאמר הכתוב וזאת התעודה בישראל ולא שמעתי חולק בו לומר שיהיה קנינו מדבריהם בלבד עכ"ל ונעלמו דבריו מהרדב"ז והמבי"ט והרב ארעא דרבנן:

וראיתי להרב החינוך פרשת בהר מצוה של"ו (בחינוך המודפס עם חומש) שכתב וז"ל מדיני המצוה וכו' שהקרקעות וכו' והמטלטלין וכו' והביאו ז"ל ראיה על היות המטלטלין וכו' וכמו כן הביאו ראיה על קניית הקרקעות וכו' ואין ספק כי אלו הקניות כלן מתקנת חכמים הן והביאו הכתובים לסמוך בהן דבריהם והאמת כי חכמתם היקרה העתידה להתגלות על ידם היתה רמוזה וגנוזה בתוך הכתובים וכו' ע"ש ובדין הקנין כתב לקמן וז"ל ועוד יש קניה אחרת בקרקעות ומטלטלין והוא החליפין וזאת הקניה היא המורגלת לפנים בישראל וכו' עכ"ל ודבריו מטים קצת שהיא דברי קבלה דוקא ולא מדאורייתא ויש לדחות. ועיין מ"ש עוד לקמן:

והנה על דברי הרמב"ן שהבאתי לפנים דסבר דמדאורייתא ליכא אלא ג' קנינין חצר ואגב וחליפין. תהי בה רב חביבי בספר דרך המלך ממשנת פ"ד דמעשר שני ואני חדל באתי לכלל ישוב בספרי הקטן פתח עינים שם יע"ש:

טוב. **קנין דרבנן**. מי שקנה איזה דבר בקנין דרבנן אי מועיל למילי דאורייתא. פלוגתא דרבוואתא וכבר עמד בזה התייר הגדול הרב המופלא גדול הדור כמהרר"א נבון בספרו הבהיר מחנה אפרים הלכות משיכה סימן ב' וארוכ"ה לו עלתה. אף אנן נמי מתניתא דמר קמתנינן וכתיבנא בעניותין בכמה מקומות בענין זה ועל דבריו של גדול הנאמר:

והרב עיר וקדיש על ארע"א דרבנן מהדורא בתרא אות קמ"ה הקשה למ"ש מרן בב"י א"ה סימן כ"ח במי שקנה במעמד שלשתן וקדש בו ממ"ש התוספות בסוכה דף ל' ע"ב ד"ה

שינוי החוזר לברייתו ע"ש וכפי מה שפירש דבריהם הרב מחנה אפרים כמ"ש הרב בנו בהגהתו. לא קשה מידי דמ"ש התוספות אלא נראה לתרץ דהתם משום תקנת השבים וכו' קאי לקושיא קמייתא דהגוזל והרי הוא כמבוא"ר למעיין והוי סייעתא משם. ומה שהקשה עוד הרב ארעא דרבנן מ"ב אות קכ"ג והשיג מדברי התוספות הנזכרים על הרב משאת משה ח"א ארח חיים סוף סימן ד' לא קשיא מידי. ותו ק"ק דהרב ארעא דרבנן גופיה במהדורא קמא אות ו' למד מהסוגיא דההיא סבתא דאזלינן בתר דבריהם. ולא זכר מדברי התוספות לפי שיטתו. וע"ש בארעא דרבנן אות תקע"ט:

ולפום ריהטא יש להעיר על דברי מרן בב"י סימן כ"ח בא"ה שכתב על דברי רבינו ירוחם דכיון דקנה המעות מדין מעמד שלשתן מקודשת מדאורייתא. מסוגית נדה דף מ"ו דאמרינן אתו נשואין דרבנן וכו' אשר מסוגית נדה הנזכרת שמעתי מקשים למ"ש התוספות בע"ז דף ס"ג ד"ה והא מחסרא משיכה. שוב ראיתי להרב ארעא דרבנן במ"ב אות י"ו שעמד בדברי התוספות דע"ז הנזכר ועיין בנזיר דף כ"ט ומ"ש הראב"ד ומשנה למלך פ"ב דנזירות דין י"ג ועמ"ש מהרימ"ט י"ד סימן כ"ו. ומדבור התוספות דע"ז הנזכרים ק"ק על מ"ש התוספות בקמא דף ק"ד ע"ש הדק היטב. והרב משנה למלך פ"ה דאישות עלה ונסתפק במוכר שקדש בחפץ שמכר וכו' ועיין מ"ש הרב מחנה אפרים בקנין משיכה סימן י"א והרב בני יעקב בתשובותיו סימן ב':

הדרן עלך ואתה תעמוד פ"ק דסוכה בפלוגתא דר"מ ור' יהודה בעושה סוכתו למעלה מגמל ובתוספות שם. ובתוספות כתובות דף י"א גבי גר קטן מטבילין אותו וכו' ועיין בשו"ת מהר"ר צבי סימן ק"ן. ובשו"ת הרב המבי"ט ח"א סימן כ"ה שהביא ראיה דקנין דאורייתא ממה שעבד אוכל תרומה דאורייתא. ועיין מש"ל פ"ה דמכירה דין א' מ"ש משם מהרימ"ט. ובמש"ל פי"ז דאיסורי ביאה בפנויה שבא עליה הכ"ג לא עבר על עשה דאשה בבתוליה דדרך נשואין אסרה תורה. וראה בעיניך סוגית ריש פרק יום הכפורים דמסיק דמילי דאורייתא לחוד ולר"ל מייתי קרבן שבועה בחצי שיעור אע"ג דאסור מדרבנן וכן משחק בקוביא לר"פ מייתי קרבן ולר"א אי לאו קרא דאם לא יגיד מייתי דמדאורייתא חזי ועמ"ש בריש שבועת העדות ומ"ש התוספות בההיא דהכל מודים בעד מיתה ועיין סוגית קדושין דף מ"ג הן הן שלוחיו הן הן עדיו מ"ש הר"ן עלה והרי האמינתו תורה ומה שפירש הוא ז"ל:

ודע דיש לדחות באיזה בקיאיות דסברת מרן ודעמיה היינו גבי ממון דשייך הפקעת ממון מטעם הפקר ב"ד הפקר. אמנם במילי דלאו ממונא מילי דאורייתא לחוד ולא מהני דרבנן ובהכי ניחא מה שהקשו לתוספות ע"ז מסוגית נדה הנזכרת. אך הרב מחנה אפרים

שם פקפק בזה. ועמ"ש גדול דורנו הרב דברי אמת בקונטריסים דף ס"ב ע"ב ובארעא דרבנן אות תרל"ו. ובספר בירך יצחק פרשת קרח כתב דאם נטמא הככר בטומאה דרבנן דלאו בת שריפה היא ומדאורייתא טהורה ודאי דאם קדש בה אשה מקודשת ע"ש ומאי דפשיטא ליה הוא סול"ע בסלע המחלוקות פלוגתא דרבוואתא קמאי ובתראי בכמה דוכתי כמבואר. ועיין להריטב"א בחידושי יומא בסוגיא הנזכר ועמ"ש הרשב"א בתשובות סימן אלף קס"ו. ועיין מ"ש פרק הנזיקין אוקמוה רבנן ברשותיה לעבור כרת ופ"ק דפסחים ונבטליה בשית והרב מקראי קדש סימן תל"ד דף קנ"א וזה מוכיח דבממון אפקירו רבנן. וכל הכתוב אינו אלא רומ"ז על האר"ש ויהי הקצ"ר אמיץ מעלה בזכור"ו והמעיין יראה בעיניו ישים מעייניו והיה צדק אזור מתניו דבור על אופניו ועיין בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן תרנ"ח מה שרמזתי בזה ואני אמרתי בחפזי מעי"ר ובא על דברי הרב שער המלך ועל דברי הרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו ע"ש:

חי. **קטן נאמן להעיד בגודלו מה שראה בקטנו באיסורים דרבנן**. כ"כ בח"מ סימן ל"ה בהגהה ועמ"ש אני בעניי לעיל מערכת אלף אות צ"ו. והן עתה אחר שנדפס מקצת הקונטריס הזה בא לידי באקראי דרך עראי קונטריס כ"י מרב חביבא הרב כמהר"ר אליהו ישראל זלה"ה וראיתי שכתב משם בנו הגדול זלה"ה הקושיא שהקשתי בברכי יוסף סימן ל"ה משם הרב מר אחיו זלה"ה וזכרתיה לעיל במערכת האלף אות צ"ו הנזכר ותירץ דמגילה דברי קבלה והיינו כמו שכתבתי אני בעניי לעיל:

ועוד כתב שם שמדברי רבינו מהר"י ן' מיגש שהביא בשיטה מקובצת דכתובות פרק שני דף י"ד מהספר מוכח בהדיא דלא לכל מילי דרבנן נאמן הקטן כי אם בהני מילי דתנן במתניתין. וכן דקדק מלשון הסמ"ג לאוין רט"ו וכפי זה מעיקרא קושיא ליתא. והקושיא הנזכרת יש לה מקום לדעת ריא"ז דה"ה בשאר איסורין דרבנן והביאו הרב המפה וצ"ל דשאני מגילה זהו תורף דברי הרב הנזכר בכ"י:

ולפי מ"ש הרב תרומת הדשן בפסקים וכתבים סימן ר"ך משם ראבי"ה נראה דסבר כריא"ז דה"ה בשאר איסורין דרבנן אלא שהלשון מוטעה והגיהו מהרח"ש בקונטריסו המופלא והביא דבריו הרב כנה"ג סימן ל"ה ע"ש וקצת יש להרגיש על הרב כנה"ג דהביא דה"ה בשאר איסורי דרבנן משם הרב המפה ולא הביא שכ"כ ריא"ז דמשם מקור דברי מור"ם כמ"ש בדרכי משה:

הגם הלום ראיתי אחרי רואי להרב הדר"ת אליהו ד"ל בכ"י שאחרי כן הביא דברי בספר הקטן ברכי יוסף מה שתירצתי לקושיא זו וכתב וז"ל ואחר המחילה אין טעם לדבריו אלה דא"כ לא הול"ל קטן היית וכו' דמשמע דלהיותו קטן אין ראיה דבקושטא כל כי

הא לחזור ולקרא לעצמם אפילו אם היה גדול הקורא יתכן לומר שלא יצאו השומעים בקריאתו וחזרו וקראו לעצמם ואין הדבר תלוי להיותו קטן ולא ידעתי כונת הרב בזה עכ"ל:

ועמו הסליחה כי דברי ברור מללו דלהיותו קטן דוקא אנו חוששים לזה דאימור שלא יצאו בקריאתו ואח"כ קראו והוא לא ידע. אבל בגדול אין לחוש לזה כי השומע מהגדול יצא י"ח. ואם קרה מקרה שאחד לא רצה לצאת וקרא אח"כ יהיה מאיזה טעם כמוס עמו. זה לא נגע בקריאת הגדול דקריאת הגב"ר מגעת ודאי להוציא י"ח השומע. וגם הוא מציאות הרחק מאד מאד"ם. אבל אנן דמספ"ל אי קטן מוציא אין ראיה מקטן שקרא דאימור דאין קטן מוציא ולא יצאו בקריאתו כי אח"כ קראו ודברי ברורים וטעמן ונימוקן עמן כמדובר. ובברכי יוסף כתבתי ועוד יש לחלק ולא פירשתי. והחילוק הוא דמעיד בגודלו מה שראה בקוטנו באיסורין דרבנן דעלמא אבל לא לענין קטן אי מועיל שיעיד שבקטנו הועיל ודוק הטב:

יט. **קנין דקונה האומן בשבח כלי**. ראיתי להרב מהר"א ישראל בתשובותיו הנדפסות מחדש והוא ספר קול אליהו דחקר אי קנין זה דקונה האומן בשבח כלי הוא דאורייתא או דרבנן ופשיט דקנה מדרבנן ע"ש ח"מ סימן ל"ח ודוק בדבריו ז"ל:

ך. **קוביא**. עיין מה שפירש הרב חוות יאיר בהשמטות דף רנ"ז סוף ע"ב ושם הזכיר דהרא"ם בתשובות פירש בזה. אחר זמן ראיתי שכבר הרב קהלת יעקב בלשון חכמים סימן תס"ה דף קל"ה ע"ד הביא דברי הרב חוות יאיר באורך ע"ש:

כא. **קופץ ונקפץ**. דתנן בגיטין דף נ"ט רש"י פירש עקימת שפתים כדכתיב קפצה פיה וכ"כ הערוך אבל הראב"ד בספר תמים דעים סימן רל"ט פירש לשון דילוג וכתב דהכי אמרו בירושלמי ודחה פירוש הערוך ע"ש:

כב. **קמ"ל דר' עקיבא כר"ש ס"ל**. הכי אמרינן במכות דף י"ז וכתב רב"א בכלליו כ"י לפעמים אנו אומרים דהרב סובר כתלמיד כהא דאמרינן ר"ע כר"ש ס"ל ואע"ג דר"ש תלמיד ר' עקיבא משום דאשכח סברת ר' שמעון בהדיא בברייתא וסברת ר' עקיבא לא היתה אלא קבלה קאמר הכי. תוספי הרא"ש שם עכ"ל ועמ"ש הריטב"א ז"ל בחידושיו שם:

כג. **קבלה**. כי היכי דלקבלו מיניה פעמים שהאמורא אומר שקר כמ"ש בערובין דף נ"א לסמוך עילואי דתניא ר' יוסי אומר ולא היא תנא ליה בדר' יוסי כי היכי דלקבלו מיניה זהו תורף דברי הרב גופי הלכות אות תצ"ח והכי אמרינן בברכות דף מ"ג דרב פפא אמר הכי אמר רבא ואמרו בש"ס ולא היא לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד והרב מר וקציעה

א"ח סימן קנ"ו תמה מאד בההיא דברכות ע"ש ולא קשה מידי דהתם רב פפא היה סובר שהאמת אתו וכן הוא הדין והיה מתבייש לחלוק ותלה ברבא וזה פשוט וכבר הארכתי אני הדל בזה בספרי הקטן ברכי יוסף חלק א"ח סימן רט"ו ושם הבאתי דברי מרן בכסף משנה ודברי האחרונים ועיין עוד מה שכתבתי בברכי יוסף ח"מ סימן י"ב אות י"ב ועמ"ש מהרלנ"ח ומהר"י בי רב בקונטריס הסמיכה אשר בסוף תשובות מהרלנ"ח דף רע"ט ודף רצ"ט ודף ש"ט ומשם באר"ה ועמ"ש לעיל מערכת כ"ף אות י"ט ודוק:

מערכת ר

א. **ריבוי אחר ריבוי**. אע"ג דבכל דוכתא למעט הני מילי כשהן בענין אחד כגון גם לי גם לך אבל כשהם בשני ענינים כההיא דפרשת שלמים בת"כ אם זכר לרבות את התמורה אם נקבה לרבות את הולד ששניהם לרבות זכר תמורה ונקבה ולדות. ור' יהודה קאמר עלה התם הרי הוא אומר ארי ודוב הכה עבדך פירוש אל תתמה שהרי כיוצא בו גם את הארי גם את הדוב וגו' ששניהם מרבים לפי שהן שני ענינים. מספר לבנת הספיר משם רבינו אליעזר מקינון ולא כן פירש הראב"ד שם. רבינו בצלאל בכלליו כ"י:

ב. **ראיה**. זמנין דמייתי ראיה ממשנה או מברייתא והראיה ההיא היה יכול להביאה מכמה מקומות אחרות ונקט הא משום דחביבא ליה דילפינן מינה חידוש גדול. הרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל ריש בתרא כדתניא מחיצת הכרם שנפרצה. רב"א בכלליו כ"י:

ג. **רבא לטעמיה קאמר**. הגם דהוא ברייתא הוא הביאה תחילה לבית המדרש ואינך אמוראי יאמרו דלא מתניא בי ר' חייא. תוספות עירובין דף ל"ח ע"ב:

ד. **רב תנא הוא ופליג**. ולא אמרינן על ר' יוחנן תנא הוא הרב יד מלאכי האריך בזה אות תקנ"ב ועמ"ש אני ההדיוט בפתח עינים על כתובות דף ח'. ולעיל במערכת יו"ד אות י"ב ע"ש בס"ד:

ה. **רב תנא הוא ופליג**. לא משני הש"ס אלא מתוך דוחק גדול שאינו מוצא תירוץ אחר כן כתב הרב יד מלאכי אות תקנ"ד משם הכריתות והליכות עולם ושיטה מקובצת והריטב"א ע"ש:

ולפום ריהטא הוקשה לי הצעיר מסוגית כתובות דף ח' דשם מקשה לרב ולר' יוחנן מברייתא אחת ולרב משני תנא הוא ופליג ולר' יוחנן משני באוקמתא אלמא דאף דאיכא לשנויי אמרינן רב תנא הוא ופליג. וכן משמע קצת מדברי התוספות שכתבו לא בעי לשנויי כי תניא ההיא בברכת מזון כדמשני ר' יוחנן דנראה לו דוחק להעמיד וכו' וניחא ליה לומר טפי דפליג ע"ש:

אמנם ראיתי בשיטה מקובצת שכתב שיטה אחרת דטעמא דהני שינויי היינו דהוה קים ליה דרב לא מפליג וכלפי ליא קים ליה בר' יוחנן דלא אמרה בכל גוונא ע"ש באורך וכפ"ז ל"ק דרוח חכמים נוחה לפרש כמ"ש בשיטה מקובצת ופשוט ושם בשיטה מקובצת כתב דהכי נקיט לה הרא"ה. ואע"ג דכתב שם משם הריטב"א כמ"ש התוספות והריטב"א כתב דלא משני רב תנא ופליג אלא אגב דוחקא כמדובר לא תברא כאשר יראה המעיין וק"ל:

ו. **רב חסדא**. הוזכר בירושלמי והוא היה בימי ר' יוחנן מחבר הירושלמי. הרב מהר"ר לוי ן' חביב בתשובותיו סוף סימן קכ"ו וכתב שם שכן מבואר בספר סדר הקבלה לר' אברהם בן דוד ז"ל:

ז. **ר"ש בן פזי**. נראה מהתוספות בבתרא דף קמ"ט דפזי שם אשה. ומצאתי בתשובות הגאונים ז"ל כתיבת יד בסימן טו"ב וז"ל. לרבינו האיי גאון ז"ל. שאלת יואב בן צרויה למה נקרא בשם אמו ועוד שם אביו ידוע הוא כמו שכתוב ושריה הוליד את יואב אבי גי החרשים. תשובה שמתוך שהיתה אמו אחות המלך דוד נקרא על שמה לגדלהו בה. ובחכמים ר' שמעון בן פזי נקרא על שם אמו מפני שהיא בתו של רבי חייא כדמפורש בנדה דאמר מר יהודה וחזקיה טוי ופזי אחוותא וגם רבה בר חנה היא בתו של ר' חייא וגם רב יצחק בר שמואל בר מרתא היא אחות של רבי חייא דאמר מר אייבו וחנה ושילת ומרתא ור' חייא כלהו בני אבא בר אחא ברסלא עכ"ל:

ומ"ש הגאון על רבה בר חנה דחנה בתו של ר' חייא אפשר דהוי ט"ס וצ"ל אחותו דהא מייתי דאמר מר אייבו וחנה אם לא שנאמר דקים ליה להגאון דר' חייא קרי שם בתו חנה כשם אחותו. אך מסוף פרק הבא על יבמתו מוכח דיהודית דביתהו דר' חייא לא ילדה אלא תרי זמני וכן מוכח מההיא דנדה על כן נראה דצ"ל אחותו. ומיהו בסנהדרין דף ה' בנסחתינו קאמר דרבה בר חנה היה בן אחי ר' חייא דקאמר לרבי עליה בן אחי יורד לבבל ומוכח דחנה אחיו של רבי חייא כמו שפירש רש"י ואהא בעי בש"ס דמ"ש על רבה אמר בר אחי ועל רב בן אחותי ע"ש. ויש סיוע לזה ממ"ש הרב קהלת יעקב בלשון חכמים אות צ"א דף קכ"ב ע"ד משם התוספות בקמא דף ס"ז ע"ש ודוק:

ומ"מ עין רואה דרבינו האיי גאון אמר מר על ר"ש בן פזי דפזי אמו בתו של ר' חייא וכמ"ש התוספות דפזי שם אשה. אמנם מהזוהר הקדוש במדרש הנעלם פרשת לך לך קאמר דבן פזי על שם כלי פז ע"ש. שוב ראיתי בספר יוחסין באות יו"ד ואות שי"ן מהאמוראים דמביא דברי רש"י דפזי בת ר' חייא ורמז דברי הזוהר והכריע מהירושלמי דפזי שם אדם ע"ש ויש לדחות:

ח. **ראש בית דין הגדול הוא ראש ישיבה של ע"א**. הרמב"ם פ"ד דקדוש החדש. ועיין בריש הלכות סנהדרין ופירוש המשנה לו ז"ל פ"ד דבכורות. ובסמ"ג עשין צ"ז ובהריב"ש סימן רע"א ובאר שבע סוף הוריות ע"ש:

ט. **רמז**. מן התורה כתב הרב מהרש"א בספר הנחמד הליכות אלי אות תרפ"ז משם מהר"י ליאון דאע"פ שאומר רמז אינו מדרבנן אלא מדאורייתא כמ"ש רמז לעדים זוממין וכתב הרב ז"ל דמצא לו ראיה פ"ק דמ"ק רמז לציון מן התורה וכתבו שם דהוי דאורייתא עכ"ד הרב הליכות אלי ויש עוד ראיה מע"ז דף ל"ו רמז ליחוד מן התורה והוא דאורייתא ואחרי כתבי ראיתי להרב חוות יאיר דף רי"ג ע"א דהשיג על הגאון מהר"ד אופנהים דלמד ממ"ש רמז שאינו מן התורה ומייתי הני ויותר ע"ש הגם הלום ראיתי אחרי רואי להרב ארעא דרבנן אות תקצ"א שהביא דברי מהר"י ליאון והור"ה גבר ועיין חוות יאיר ע"ש:

אחרי כתבי ראיתי להרמב"ן ז"ל בספר המצות בהשגותיו בריש שרש ג' שכתב וז"ל כבר נאמר בלשון רמז במקומות שהן מן התורה אמרו בזבחים דף י"ז רמז לטבול יום וכו' וכן אמרו רמז לעדים זוממין וכו' ובגמרא דע"ז רמז ליחוד וכו' ובספרי וכו' רמז לשיר וכו' וכן בהרבה מקומות אומרים רמז בדברים שעיקרם תורה עכ"ל וכנראה דדברי הרמב"ן הללו נעלמו מהרבנים הנזכרים דמייתו לה משם מהר"י ליאון והו"ל להביא דברי רבינו הגדול הרמב"ן. ועוד אני תמיה על מהר"י ליאון בשרש הראשון איך חשב דטעם הרמב"ן דנסוך המים מדרבנן משום דאמר רמז ועל זה הקשה דמצינו רמז מן התורה ומייתי ממ"ש רמז לעדים זוממים. הרי הרמב"ן כתב כן בשרש הג' ומייתי הא דעדים זוממים ומשאר דוכתי כנזכר. ועמ"ש בעניותנו לעיל מערכת צד"י אות י"א בס"ד:

יוד. **ר' יהודה ור' שמעון**. כתוב בספר הקדוש ספר הקנה דף פ"ג ע"א ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר"ש. וגם ראב"ן בספרו ריש דף קכ"ב כתב כן דר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' שמעון וכן מוכח ממ"ש ראב"ן עוד דף קכ"ד. ובספרי הקטן שער יוסף דף קי"ד ע"ג הבאתי שכן כתב מרן בב"י י"ד סימן קפ"ט והרב תפארת שמואל בהגהותיו כתב שמצא לבה"ג ר"י ור"ש הלכה כר"ש ומשם נמשך להב"י עכ"ד:

ואני בעניי תמהתי שם דהרי זה בבל יאמר בעד מרן דעינינו הרואות דבהרבה מקומות עצמו מספר בבית יוסף ובכסף משנה כתב דהלכה כר' יהודה כמפורש בגמרין פרק מי שהוציאוהו. וזה פלא בשנותו את טעמו. ועוד נעלם ממנו דבה"ג בדף ק"ח כתב כנסחתנו דהלכה כר' יהודה וא"כ צ"ל דמ"ש בדף ק"ך הוא לפי הירושלמי כמ"ש שם הלכות דבני מערבא. זהו אשר הקשתי שם בשערי. ועוד אני מוסיף דממ"ש מרן סימן תקפ"ב בא"ח מוכח דלא היה בידו ספר הלכות גדולות וקרוב לשמוע כי מרן השלים כל הבית יוסף

מהדורא קמא בשנת ש"ב ובה"ג נדפס שנת ש"ח ומהדורא בתרא השלימה שנת שד"י ועל הרוב כשהשלים מהדורא בתרא לי"ד עדיין לא בא לידו ספר הלכות גדולות ועמ"ש בברכי יוסף שם סימן תקפ"ב. והרב בני חיי י"ד סימן קפ"ט תמה על דברי מרן בב"י שם ומה שתירץ אינו מחוור וגם הרב עצמו דחאו ע"ש:

ואחר זמן רב נדפס הספר הנחמד יד מלאכי להרב החסיד הרמ"ך ובסימן תקע"ז הפליא עצה הגדיל תושיה ולפי רוב הענוה בשפלנו זכר לנו מ"ש בשערי ועמ"ש באחורי תרעא דף ק"פ ע"ג מה שרמזתי שם בקצ"ר אמיץ ובספר הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן תמ"ג ע"ש ודוק היטב ומאי דמסיק הרב יד מלאכי דהרא"ה יחיד בדבר עיניך הרואות דיש לו חברים גדולי ישראל כמבואר ממ"ש:

יא. **ר' מאיר ור' שמעון**. כתוב בספר הקדוש קנה דף פ"ג דהלכה כר' שמעון וכן כתוב בתשב"ץ למהר"ם סימן י"ח וכ"כ במבא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד וכ"כ הרא"ש בפסקיו פרק אין מעמידין וכן אמרו בירושלמי דהלכה כר"ש וכן הוא בה"ג דף ק"ך. וכבר האריך בזה רבי"ן חסידא ביד מלאכי אות תק"פ ואני בעניי הארכתי בזה בספר הקטן ברכי יוסף א"ה בסימן טו"ב ע"ש באורך. ובספרי הקטן פתח עינים פ"ה דדמאי כתבתי עוד בזה על דברי הרב עיר וקדיש מהר"ם די לונזאנו על דברי הירושלמי שם. ושם תמהתי על הגאון מהר"ר יחזקאל נר"ו בשו"ת נודע ביהודה בי"ד סימן כ"ו דף ל"ט ע"ד שתמה על מה שכתוב במבא התלמוד ונעלם ממנו אמבוהא דספר"י ע"ש ואין להאריך ועמ"ש לעיל במערכת בי"ת אות י"א. ומבין ריסי עיני הרב שושנים לדוד סוף תרומות ניכר קצת דלא זכר דיש מערכה לקראת מערכה דיש שפוסק כירושלמי דהלכה כר"ש וטעמו דכיון דאסתפק בגמרין נקטינן כפשיטות הירושלמי האמת דמה שהשיג על ה"ע הדין עמו דאיך כותב לא דק על מי שדבריו כגמרין דהגם דנמצא מי שפוסק כירושלמי אין להשיג על מי שפוסק כגמרין. ובספר לחם משנה פירוש משניות בסופו בכללים אשר יסד כתב ר"מ ור"ש הלכה כר"מ והוא כמ"ש מהר"ם מלובלין והוא הפך השני תלמודים כמ"ש הרב יד מלאכי וכמ"ש אני הדל בברכי יוסף א"ה סימן טו"ב ע"ש באורך:

יב. **ר' יוסי קטנותא**. תנן סוף סוטה למה שמו קטנותא שהיה קטנותן של חסידים ופירש הרמב"ם בפירוש המשנה בכללם ושרשן לפי ששרש הדבר והתחלתו קטון ע"כ דבריו ז"ל:

וחזה הוית להרב החסיד בי"ד הקדש יד מלאכי אות תקפ"ז שכתב דמפירוש זה של הרמב"ם הוליד הרב ספר יוחסין באות יו"ד של תנאים דא"כ יהיה אחר ר' יוסי הכהן ור' יהודה בן בבא וכו' ותולדה זו איני מכיר דלפירוש הרמב"ם היה מראשוני החסידים וכן

נראה מהרב תוספת י"ט שחלוק הרמב"ם בפירושו עם רש"י ורבינו עובדיה ומאחר שכן נוליד מזה שהיה קודם ר' יוסי וכו' ואפשר דט"ס וצ"ל וא"כ יהיו אחריו ר' יוסי וכו' אלא דבירושלמי פרק המניח אמרו דהוא יוסף הבבלי ותו קשה מאי דתנן פסקו החסידים וי"ל דפסקו זמן מה והכי דייקא דלא קתני בטלו והירושלמי לשיטתיה דגריס תמציתן של חסידים זהו תורף דברי הרב יד מלאכי:

ולי ההדיוט כל דבריו תמוהין דחלק עלינו השוין הבבלי והירושלמי וכתב דהוא ט"ס בספר יוחסין. ואני תמיה איך נחה דעתו לומר דט"ס הוא בדברי ספר יוחסין וצ"ל וא"כ יהיו אחריו ר' יוסי הכהן וכו' והלא שם הביא דברי הירושלמי דהוא יוסף הבבלי חבר רבי וא"כ מחכמי דור אחרון של התנאים. ולפי הגהתו הוא סותר הקודם שכתב דהוא קודם ר' יוסי הכהן תלמיד ריב"ז. ולפי הירושלמי הוא בזמן רבי ואיך הרב ספר יוחסין כותב דבר ואפכו בהעלם אחד סמיכי אהדדי בלי שום רמז. ותו אמאי לא הקשה על הרמב"ם שהוא הפך הירושלמי. תו אשתמיטיתיה להרב יד מלאכי דבברייתא בתלמודא דידן שילהי סוטה תנינן משמת אבא יוסי בן קטנותא בטלו החסידים והרי דתני בטלו הפך מאי דקאמר דדייקא דלהכי תנן פסקו ולא בטלו דאי תני בטלו הוה משמע דבטלו לגמרי משום הכי תני פסקו דלפי שעה פסקו והדר חזרו ע"ש כי השתות יהרסון דבברייתא תני בטלו חסידים. והשתא פסקו דמתניתין פירושו בטלו:

אמנם הדברים פשוטים ואני תמיה כהן שדעתו יפה איך אפיק שפ"ה דהרמב"ם אמרתו צרופה ומעולם לא עלה על דעת הרמב"ם דרבי יוסי קטנותא היה ראשון לחסידים קודם תלמידי ריב"ז וגם הוא מודה דהיה אחרון החסידים וכדתנן משמת ר' יוסי קטנותא פסקו החסידים ופשיטא דהיה אחרון לכל חסידי התנאים. אלא דלא ניחא להרמב"ם לפרש כדתרגמוה רש"י ורבינו עובדיה דפירוש קטנותן של חסידים היינו קטניהם וסופם דאין זה כבוד לקרא לו שם שהוא קטן החסידים וכזה ראיתי להרב תי"ט שכתב על פירוש רש"י ורבינו עובדיה ולבי מהסס דא"כ כינוי השם שלא לכבודו. ותו יש דוחק בפירושם דמדוע ככה עשו לפתוח פה לשטן שהוא סוף החסידים וקראו לו שם זה בימיו דבשלמא התנא דקאמר פסקו החסידים קושטא קאמר דאחריו לא קם כמוהו. אמנם לקרוא לו שם זה לא אריך. זאת היתה להרמב"ם לפרש דאדרבא שם זה לכבודו שהוא היה בכלל ושרש החסידים ופירש תיבת קטנותן שרשן שהשרש בתחילתו קטון ומפני זה נקרא השרש קטן ונמצא דקראוהו קטנותא לומר שהוא משרש החסידים ומכללן ולעולם דגם להרמב"ם הוא אחרון סוף החסידים וקדמו לו הרבה ר' יוסי הכהן ור' יהודה בן בבא ור' יהודה בר אלעאי:

ומה שנראה מהרב תוספת י"ט שהרמב"ם חלוק על רש"י ורבינו עובדיה כן הוא האמת והיינו בפירוש תיבת קטנותן לחוד דלרש"י ורבינו עובדיה פירושו מקטניהם וסופן ולהרמב"ם מכללם ושרשם אמנם גם להרמב"ם היה סוף החסידים. ומ"ש הרב ספר יוחסין וא"כ יהיה אחר ר' יוסי הכהן וכו' לאו מפירוש הרמב"ם הוליד כן אלא ממשנתינו גופה דקתני פסקו החסידים וכל זה דברים פשוטים ודוק:

יג. **רבנן**. הרב החסיד ביד מלאכי אות ת"ר מייתי מכמה דוכתי דרבנן הם תלמידים לדעת רש"י ומתאמרא משמא דגאון בשיטה מקובצת ע"ש באורך. וגם התוספות בחגיגה דף ט"ו כתבו איכא למימר דקטנים הם אלא דאין ולאו ורפיא בידיהו משום דודאי רבנן נאמר גם על הגדולים. והרב פרי חדש בנימוקיו להלכות תלמוד תורה פ"ד כתב דסתם רבנן הוו גדולים ע"ש. והדבר ברור דתיבת רבנן יש לה שתי משמעיות ומתפרשת לפי המקום דכי קאמר רבנן דבי רב הוא על התלמידים כמו שפירש הגאון. וכן מתני לרבנן. וכיוצא פירושו תלמידים. אמנם רבנן פליגי הלכתא כרבנן וכיוצא הם גדולים:

יד. **רב הונא ורב יהודה**. יש לפסוק כרב יהודה כסף משנה פ"ד דנדרים דין י"ד ושכן פסקו הרא"ש והר"ן עד כאן לשון הרב יד מלאכי אות תר"ח. ומכי חזיתנהו להני מילי הוקשה לי טובא דרב הונא גדול מרב יהודה דאשכחן בקדושין דף ע' דאזל לקמיה רב יהודה ובעי מיניה אי ליזיל לגבי רב נחמן. ורב הונא גדול שבתלמידי רב. ובשילהי משקין אמר רבא חכמתיה דרב הונא ויהבו לי. ואלו גבי רב יהודה אמרו בברכות ותעניות כל תנויי דרב יהודה בנזיקין וכי מטי וכו'. ומוכח דחכמתיה דרב הונא יתירה על רב יהודה:

וכאשר דמיתי כן הוא דנסחא מוטעת נזדמנה לפני הרב יד מלאכי בכסף משנה והוא ט"ס וצ"ל רב נחמן ורב יהודה כמבואר בש"ס דנדרים דף י"ד וט"ו דהפלוגתא היא בין ר"נ לרב יהודה. וכתב שם הרא"ש דרב יהודה גדול בחכמה מרב נחמן ע"ש. ומדברי הר"ן שם דף ט"ו ע"ב ליכא למילף מידי אפילו לגבי רב נחמן משום דיהיב טעמא דהלכה כרב יהודה משום דשקלו וטרו בש"ס אליביה הא לאו הכי לא פסיקא להר"ן דהלכה כרב יהודה לגבי רב נחמן. וקצת סמך יש לדעת הר"ן דבמציעא דף ס"ו משמע דרב נחמן היה מחזיק עצמו גדול מרב יהודה ע"ש:

ולפי גירסתנו בש"ס אין צורך להני טעמי דהרא"ש והר"ן כי הא מילתא דרב יהודה בשם רב אמרה וא"כ הוו תרי לגבי ר"נ ונוסף על זה גדולת רב דהלכתא כותיה אף לגבי שמואל רביה דר"נ באיסורי. אלא דהרא"ש והר"ן לא גרסי כגירסתנו. ובכסף משנה דפוס חדש הגירסא רב יהודה ור"נ. וכ"כ בבית יוסף סימן רי"ג ושם הביא הגירסא אמר רב יהודה

אמר רב וכן בבית חדש שם וכתב דהלכה כרב יהודה אמר רב ולא העי"ר דמהרא"ש והר"ן מוכח דלא גרסי הכי כמדובר:

טו. **רבנן**. זמנין דתנן וחכמים אומרים אע"ג דרבנן פליגי ומתניתין חד תנא אלא דבמאי דתני האי תנא בדבריו מודו ולא פליגי אלא במאי דמשמע מדיוקא דהך תנא משום הכי תני לה בלשון חכמים. הריטב"א בחידושי קדושין על דף כ"ג מהש"ס במ"ש ג' מחלוקות בקנין עבד כנעני משם הרמב"ן:

טז. **ראשי תיבות**. אין דרך בעל הספר לכתוב ראשי תיבות כי אם דבר שהוא מורגל או שהזכירו שם פעם ופעמים כנה"ג י"ד סימן כ"ח הגהת ב"י אות ל"ז משם רש"ל בים של שלמה פרק כיסוי הדם סימן ו':

טוב. **רבית פחות מש"פ**. עמ"ש הרב החסיד קדיש על ארע"א ועיין מה שכתבתי אני בעניי בספרי הקטן פתח עינים בכתובות על דף מ"ו בס"ד:

חי. **ר' יהודה ור' מאיר הלכה כרבי יהודה**. ואמרינן בהדיא פרק מי שהוציאוהו דרב לית ליה הני כללי וראיתי להרב באר יעקב דף קמ"ג ע"ג שהקשה על מ"ש הר"ן הביאו בבית יוסף א"ח סימן שי"ח דע"כ לא מורי רב לתלמידיו כר' מאיר אלא משום דס"ל דלא אתמר ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י אלא מטין אתמר אבל אנן דקי"ל הלכה אתמר נקיטינן כר' יהודה עכ"ל ותימא דמבואר שם דרב לית ליה הני כללי וכתב שם הרב באר יעקב דאשתמיטיתיה סוגית עירובין עיין שם. ומלבד שהוא בבל יאמר על הר"ן דאשתמיטיתיה סוגית עירובין. עוד יש לתמוה כי הנה הרב באר יעקב נראה דלא ראה דברי הר"ן בשרשם אלא ממה שהביא מרן בב"י אבל הרואה דברי הר"ן עצמם והם בפרק כירה עוד ישוב יתפלא דכתב אלא מטין אתמר כדאיתא בעירובין ע"ש הרי דמזכיר סוגית עירובין עצמה ואתמהא מי ששנה זו לא שנה זו. איברא דאינם דברי הר"ן עצמו רק כתב כן משם אחרים כאשר יראה הרואה בדברי הר"ן ומ"מ הדבר קשה דהר"ן הו"ל להשיג על דבריהם:

ולפי מ"ש הריטב"א בחידושיו לעירובין שם דהיכא דאשכחן לרב שפוסק הלכה נגד הכלל אין לפסוק הפך רב דהא אסיקנא דהני כללי לאו מילתא פסיקתא נינהו אלא היכא דאתמר אתמר א"כ במאי דפסק רב אפשר דמודה ר' יוחנן וכו' ע"ש ואני בעניי הבאתי דבריו ז"ל לעיל מערכת ה"א אות מ"ג וכתבתי שם דכמה זמנין פסקו הפוסקים הפך הכלל מכח דרב פסק הכי ודעתם כדעת הריטב"א. ולפ"ז לא סליק האי טעמא דכתב הר"ן משם אחרים דרב מורי לתלמידיו כר"מ משום דלא סבר דהלכה כר' יהודה לגבי ר"מ. דאיברא דרב הכי ס"ל. אמנם אנן כל דלא אשכחן בפרטות דאיפסיקא הלכה בדין

הפרטי ההוא דלא כרב אנן נקיטינן כרב דדילמא ר' יוחנן מודה בפרט זה דהיכא דאתמר אתמר וכו' כדבר האמור:

שוב נזכרתי דבאחורי תרעא דף ק"פ ע"ג רמזתי דברי הבית יוסף סימן שי"ח ולפי המשוער אצלי כיונתי להקשות קושיא הנזכרת דכמה זמני אני רומז דבר שיש לו עיקר ברמז קטון לפי העת כי נחליתי או הכביד נחוצת"י ואני סומך להרחיב הדברים אח"כ וחליף שעתא. ולא נפקא מידי בזה אכן דק קנה זה אשתמוטי קא משתמיט להגיד לאדם. וה' ברחמיו יעזרנו על דבר כבוד שמו ומיניהו דרבנן ומיני יתקלס עילאה ויזכנו לכוין אל האמת לשמו ולשמה תורת אמת כי"ר:

מערכת ש

א. **שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן**. אני בצדק אחזה את הי"ד הגדולה יד מלאכי לרבין חסידא אות יתר"ו דמייתי דברי הרא"ש פרק הגוזל קמא שתמה על הרי"ף דסבר דמדשקיל וטרי תלמודא ושמואל היכי משדר וכו' הלכה כשמואל והקשה מחולין דף י"א ור"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא ומפרק גיד הנשה דף צ"ה רב היכי אכיל בשרא וכו' דמאי מקשה להרי"ף והלא בהדיא שם פסק הרי"ף כרב והוא פלא שלא הרגיש שום אחד זהו תורף דבריו הלא בספרתו נפלאות מתורתו:

והפלאה זו איני יודע מה היא הלא מראש אביא דברי הרא"ש שם פרק הגוזל וז"ל וסבר רב אלפס מדקאמר גמרא אלא שמואל היכי משדר ושקיל וטרי גמרא וכו' ואיפכא נראה לי דמדקאמר גמרא שמואל היכי משדר מכלל דלית הלכתא כותיה כדאמרינן פ"ק דחולין ר"מ דחייש למיעוטא היכא אכיל בשרא וכן גבי בשר שנתעלם מן העין דאסר רב אומר גמרא ורב היכי אכיל בשרא משום דאנן לא קי"ל כרב קאמר ורב היכי אכיל בשרא וכו' ע"ש. עין רואה ואזן שומעת דהרא"ש לא הקשה על הרי"ף אלא הוא מביא ראיות לדבריו למ"ש ואיפכא נ"ל דמדקאמר שמואל וכו' כדאמרינן פ"ק וכו' ושפיר מייתי ראיה ממ"ש ורב היכי אכיל בשרא לדעתו דלא קי"ל כרב כמ"ש פרק גיד הנשה וסמך על מ"ש שם דשם הביא דברי הרי"ף ואח"כ כתב דעת רש"י והוא שם הביא ראיה מדקאמר ורב היכי אכיל בשרא דהוי כההיא דפ"ק ע"ש. והמדקדק הטב בנועם שיח דברי הרא"ש דאדרבא הוא נרגש מההיא דפרק גיד הנשה ותירצה כלאחר יד ואפרש שיחותי אמרנו נבא העי"ר דהול"ל הרא"ש כדאמרינן פ"ק דחולין ר"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא ופרק גיד הנשה ורב היכי אכיל בשרא ותו לא על דרך שכתבה לאותה שאמרו פ"ק דחולין. אלא הכי כונתו דעיקר ראיתו מההיא דפ"ק דהדבר ידוע דלא קי"ל כר"מ דחייש

למיעוטא ולכן קיצר בה ולא כתב אלא כדאמרינן פ"ק דחולין ר' מאיר דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא ותו לא. והשתא כדי שלא נקשה עליו דהרי פרק גיד הנשה אמרו ורב היכי אכיל בשרא והיא הלכה לזה אמר וכן גבי וכו' אומר גמרא ורב וכו' משום דאנו וכו' כלומר לא תסבור דהלכה כרב כמ"ש שם הרי"ף ואפ"ה אמרו ורב היכי אכיל וכו' והן נסתר זה דהרי מצינו לשון זה אף בדבר שהוא הלכה לזה אמר דלא היא אלא גם שם אמר לשון זה משום דלא קי"ל כרב. והיינו טעמא דהאריך בזו ולא כתבה בקיצור כההיא דר"מ חייש למיעוטא משום דבזו יש חולקין ואדרבא לא כתבה לסייועיה אלא כי היכי דלא תיהוי תיובתיה כן נראה לי ההדיוט ברור. ועיין בים של שלמה פרק בתרא דיבמות סימן ב':

ב. **שנאמר**. כתב רבינו בצלאל בכלליו כ"י לפעמים אומר שנאמר ולא קאי למאי דסליק מיניה בפרק יש נוחלין ולא נתחלקה בכסף שנאמר בין רב למעט. האי שנאמר אירשא קאי שאמר שלא נתחלקה אלא לי"ב שבטים. הראב"ד בחידושי בתרא:

ג. **שמע מינה**. אע"ג דמסיק בגמרא שמע מינה זמנין לא קי"ל הכי. נמקי יוסף פ"ק דיבמות. רבינו בצלאל בכלליו כ"י:

ד. **שמע מינה**. כי קאמר גמרא ש"מ הכי והכי ולא קמהדר זמנא אחריתא למימר שמע מינה לא הויא מסקנא דתלמודא הכי עד דאמר ש"מ זמנא אחריתי רבינו יונה בעליותיו לבתרא פרק יש נוחלין על ההיא דש"מ אפילו בבריא דף קל"א ע"א. רבינו בצלאל בכלליו כ"י:

ה. **שנינו**. כתב הרב תוספת י"ט פ"ק דאבות משנה ב'. דלשון שנינו נאמר אמתניתין ומתניתא ולא על מימרת אמוראים. ומדברי הרב המבי"ט בתשובותיו בראשון סימן קנ"ו משמע דגם על בריתא לא יצדק לשון זה. וכתב הרב תי"ט פ"ט דבכורות משנה ה' דהראב"ד בהשגות פ"ג דאיסורי מזבח דין יו"ד דכתב מ"ט לא תני יתום אמתניתין קאי דאי על הרמב"ם לא קאמר לא תני:

ו. **שבחוהו**. לא שייך אלא בדבר שאין בו מכשול כלל. שיטה מקובצת למסכת כתובות פרק שני דף ח' ע"א דפוס קושטנדינה:

ז. **שקולים הם ויבואו שניהם**. תוספות יבמות דף ק"ג ריש ע"ב. ואתה תחזה למהרש"ל אכיף ימא רבא ים של שלמה שם פרק מצות חליצה סוף סימן א' שהביא ראיה מדברי התוספות לדרשת מעיני פרט לסומין ולמחזי רוקא. ולקוצר דעתי לא דמו כאשר יראה המעיין:

ח. **שכר ברכה**. רחמנא אחזי לן בארעא"י תרי ארעת"א סמיכת"א ארעא דרבנן עפרא דארעא שניהם המלכים הם המדברים בפרט זה מרום מראשון הרב החסיד מליא כל ארע"א זיו יקריה אות תרכ"ז הביא לנו דכתב מהרש"ל דשכר ברכה דאמרו בחולין דהוי עשרה זהובים דבמצוה דרבנן פטור ועפ"ז תירץ הרב ש"ך ח"מ סימן שפ"ב דחשיב פה"ג ולא הטוב והמטיב דהוי דרבנן ועל זה הקשה מורינו הרב מהר"א יצחקי ז"ל דגם ברכת פה"ג דרבנן וכו' ע"ש באורך. ועל זה כתב הרב המפורסם בעפרות זהב לו אות פ"ב לתרץ דברי הש"ך דברכת הטוב שלא נתקנה כי אם לאחריה מקריא מצוה דרבנן משא"כ ברכת פה"ג דנתקנה לפני ההנאה דאסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה אינה נקראת מצוה דרבנן ונוטל עשרה זהובים משום הברכה עכ"ל:

והאר"ש תענה כי אני בעניי כתבתי בענין זה באורך בספרי הקטן שער יוסף בסופו סימן ז' וברכי יוסף א"ח סימן תל"ד ומחזיק ברכה י"ד סימן כ"ח ופתח עינים בחולין על דף פ"ו ובמקומות אחרים והעליתי בעניותי דלא כמהרש"ל והש"ך דאין חלוק בין מצוה דאוריתא לדרבנן והוכחתי כן מדברי התוספות והרא"ש והרשב"ץ ח"ג סימן קנ"ו עש"ב. ועל קושית מורינו הרב מהר"א יצחקי על הש"ך הניפותי ידי בשער יוסף ומחזיק ברכה. ומה שתירץ הרב המפורסם בעפרות זהב לקוצר דעתי לא נהלמו לי דבריו דודאי ברכת בפה"ג דרבנן ואין בזה ספק. והא דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה הוא דרבנן. ואם כונתו דבמצוה דרבנן גופה הרב ש"ך מחלק בין כשהברכה לפניה ובין ברכה לאחריה. גם זה לא שמיע לי דמאן פלג במצוה דרבנן. ותו דהרב ש"ך כל כי הא הו"ל לאודועי ולחלק בין הנושאים כיון דכלם מדרבנן ודוק הטב:

ט. **שהיה כבר**. הכי אמרו בגיטין דף מ"ב מאי עבדי שהיה כבר. ומהרימ"ט בתשובה בח"א סימן קכ"ג הקשה על מ"ש והשימותי את מקדשכם אף כשהם שוממין בקדושתן עומדין ונימא מקדש שהיה כבר ותירץ ע"ש והר' מהר"י אלפאנדארי במוצל מאש דת סימן מ"ג הקשה בזה ממקומות אחרים ועיין בספר שבות יעקב חלק א' בקונטריס פאר יעקב סוף ברכות ע"ש:

יוד. **שנה עליו הכתוב לעכב**. משתכל הוית כעיני עבדים אל י"ד אדוניהם אשור"ה נא וארא להרב החסיד בספרו נהד"ר בקדש יד מלאכי באות תרי"ח כתב בכתב יד"ו וז"ל שנה עליו הכתוב לעכב לא בעינן אלא בקדשים אבל בכלהו אינך מילי בחד קרא סגי לעכב כ"כ הכריתות והתוספות ריש פרק התכלת דף ל"ח ובפ"ק דפסחים דף י"א ריש ע"א וכו' אכן ראיתי להרב נמקי יוסף פרק השואל שכתב גבי הפרת נדרים ושאלה בבעלים דשנה הכתוב לעכב וכו' ולפי כללין לא היה צריך לזה עכ"ל:

והנה מדברי התוספות פ"ק דפסחים מן הבא ביד"ו של הרב הנזכר שכתבו וז"ל ואין לתמוה מי איכא מידי דמדאוריתא לכתחילה אסורה ובדיעבד שריא דאיכא מילי טובא דבעינן שישנה עליו הכתוב כגון קדשים עכ"ל משמע לפום ריהטא דאיכא מילי חוץ מקדשים דשנה הכתוב לעכב דכן כתבו דאיכא מילי טובא כגון קדשים ולשון זה מוכח דאיכא מילי בר מקדשים כמבואר נגלה אל עין הקורא וא"כ התוספות בפסחים סברי כהרב הנמקי דגבי הפרת נדרים ושאלה בבעלים כתב דשנה לעכב. ויש להרגיש על הרב יד מלאכי דמשוה תוספות דפסחים עם תוספות דמנחות ודייק על הרב הנמקי. והרי התוספות בפסחים לא סברי כתוספות דמנחות ואתו התוספות דפסחים כהרב הנמקי. ובמקום אחר כתבתי בענין זה בס"ד:

יא. **שמעון בני חכם**. דאמר רבינו הקדוש פרק הנושא בשיטה מקובצת שם הביא מרש"י במהדורא קמא דפירש חכם אב ב"ד. ויש להרגיש דבשילהי הוריות קאמר ר"מ חכם. ור' נתן אב בית דין ואע"ג דהקדים ר"מ חכם לר' נתן אב"ד מ"מ שם מבואר דכבוד אב"ד יותר מחכם ומוכח דאין פירוש חכם אב בית דין. והרב יפה מראה סוף בכורים פירש חכם הוא הגדול שבחכמים שנושאין ונותנין עמו בהלכה ויודע טעמי תורה ויושב לשמאלו של הנשיא עכ"ל ועמ"ש הרב הרמ"ך אות דרכ"ת בי"ם:

יב. **שלוק**. הרב החסיד מר ניהו רב"ה בארע"א אות רב"ת כתב וז"ל כתבו הפוסקים דשלוק הוא בכלל בישול לענין בשר בחלב ואסיר מדאוריתא ואע"ג דהנודר ממבושל מותר בצלי ובשלוק התם שאני דבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם עכ"ל:

ודע דיש מבוכה גדולה בענין זה בסוגיות בבלי וירושלמי ודברי הפוסקים וסברות מתחלפות ופסקי הרמב"ם ולאו מילתא פסיקתא היא כדמוכח מהרב הנזכר דדוקא בנדרים וכו' ואני בעניי עמדתי קצת בזה בספרי הקטן מחזיק ברכה י"ד סימן ב"ן ובקונטריס אחרון שם וכי תאוה נפשך למען דעת שרשן של דברים וספרי האחרונים דשקלי וטרו בזה עיניך תחזינה מישרים ומשם באר"ה:

יג. **שריפת תרומה טמאה בי"ט**. כתבו התוספות פ"ב דשבת דף כ"ה ד"ה כך אתה וצידדו שם התוספות לומר דאין עשה בשריפתה אלא מדרבנן משום דדמיא לקדש א"נ איכא עשה בשריפתה מדאוריתא משום דאקרי קדש עד כאן לשון הרב החסיד בארעא דרבנן מ"ב אות טו"ר:

ודע דפרק כיצד צולין דף פ"ב ע"ב אמרינן דקדשי קדשים וקדשים קלים גמרא גמירי לה דבשריפה ופריך והבשר אשר יגע וכו' למה לי ומשני סד"א וכו' ע"ש וכתבו התוספות תימא לרשב"א וכו' ואם תאמר ונילף ק"ו מתרומה דבעי שריפה וי"ל משום דאיכא

למפרך וכו' ע"ש וראיתי להרב שער המלך שנדפס חדש ממש שבריש פרק י"ט מפסולי המוקדשין הקשה על דברי התוספות הנזכרים דלפי מ"ש התוספות פרק במה מדליקין הנז' מאי מקשה דנילף ק"ו מתרומה הא אי לא כתיב גבי קדש טמא שריפה מהיכא ידעינן תרומה עיין בספרו באורך:

ולפום ריהטא אפשר לומר דשיטת התוספות פרק כיצד צולין היא דמהא דנפקא לן בשבת דיכול להסיק תרומה טמאה תחת תבשילו מפסוק את משמרת תרומותי א"נ מדכתיב לא בערתי ממנו בטמא אבל תרומה טמאה מבער מינה ידעינן דנשרפת דאי אמרת נקברת וכיוצא הא קי"ל כרבנן סוף תמורה דכל הנקברין לא ישרפו דאין משנין מצותן וה"ה לתרומה אמאי נשרפת אלא מוכח דמצותה בשריפה. וכן תמצא לרש"י ורבינו עובדיה בסוף תמורה שכתבו דתרומה טמאה נשרפת נפקא מהא דמשמרת תרומותי ע"ש והכי סבר רשב"א בתוספות דפרק כיצד צולין ואמטול הכין פריך דנילף ק"ו מתרומה משום דרשב"א סבר כרש"י ורבינו עובדיה דמהתם נפקא תרומה טמאה בשריפה דאין לשנות ממצותה. והגם דיש לחלק קצת בין דין הנקברים לא ישרפו לתרומה מ"מ יש מקום לומר דהסברא הוא לרבנן שלא לשנות מצותה וכמו שנראה מרש"י ורבינו עובדיה כדבר האמור. והתוספות ורש"י והרשב"א בשבת סברי דיש לחלק בין הנקברין לא ישרפו לתרומה טמאה דיכול לשורפה וליהנות ומשו"ה כתבו דמשום דאיקרי תרומה קדש. ואפשר לומר עוד דלרווחא דמילתא כתבו השתא דכתיב בהדיא קרא בקדש. ומיהו לחד שינויא דהתוספות והרשב"א דהוי מדרבנן צ"ל דמחלקין ביניהם ואין ראיה מדשרי להסיקה. כן נראה לכאורה:

ואחר זמן רב בא לידי ספר אור חדש להרב הגדול מהר"ר אלעזר נר"ו נכדו של הרב פנים מאירות והוא שיטה על מסכת פסחים ומידי עוברי ראיתי שהקשה על התוספות מדבריהם בשבת כקושית הרב שער המלך ואיהו מפרק לה וצריך לעת פנאי להתישב בדברי הרב נר"ו:

יד. **שיננא דקרי ליה שמואל לרב יהודה בכמה דוכתי**. יש מפרשים דפירוש שיננא חריף ומחודד ולפי פירוש זה עיין מ"ש בעניותי בספרי הקטן דברים אחדים דף ס"ב ע"ב וע"ג ובספרי הקטן פתח עינים בחולין על דף ק"י במ"ש אי הוית בי ר' יהודה אחוי לך חורפאי כלומר דרב יהודא חריף ותלמידיו למדים ממנו ושם עם החריפים הייתי מראה חורפתי והיתה ניכרת לחריפים ע"ש:

ויש מפרשים דשיננא פירושו שיניו גדולים ושני הפירושים הביאם בערוך ופירוש זה השני כתבו בשם י"א וכתב הרב יד מלאכי אות תרכ"ה וז"ל ודע דהך יש אומרים (שכתב

הערוך שר"ל גדול השיניים) הוא רבינו האיי גאון שמצאתי בשיטה מקובצת לרבינו בצלאל על כתובות דשם פ"ק דף ס"ה ע"ד שכתב וז"ל כתב רבינו האיי גאון ז"ל שיננא דהוה אמר ליה שמואל לרב יהודה פשוטו בלשון ארמי ששיניו גדולות שכל מי שהוא גדול השינים קרי ליה שיננא. ויש שדורשין אותו ששמעתתיה חריפין כחץ שנון ולא דמי דהכין הוה אלא מיחזיא מילתא דרב יהודה רבון שיניה כמשמעו עכ"ל וממ"ש דהיש אומרים הוא רבינו האיי גאון נראה שהבין שרבינו האיי דוחה פירוש חריף ומקיים פירוש שיניו גדולות. ולפי זה דברי רבינו האיי שכתב ולא דמי דהכין הוה אלא מיחזיא מילתא וכו' הוא דחיית פירוש דשיננא הוא חריף. אמנם לשון הגאון אינו מתישב ולא סליק שפיר דנראין הדברים תפלים ומחוסרי תבלין ואינם מכוונים:

לכן נראה לפרש דברי רבינו האיי גאון באופן זה שיתבאר. והן קדם אביע אומר קצת הערות בשני הפירושים האלה כי הנה לפירוש ששיניו גדולים אבא העי"ר דאמאי קרי ליה לר' יהודה שיננא דיש לו שיניו גדולים דזה נראה קצת גנות ואפילו תימא דאין זה גנות דהרבה בני אדם ימצאון שם בבבל כך ושמואל גופיה רבה שיניה כמ"ש בנדרים דף נ' וא"כ לא אפשר דלגנותו הוא אומר במילתא דאיתא בדידיה. מ"מ אם אינו שבח אמאי שמואל לו רג"ל על לשונו לקרותו תדיר שיננא. ולפי פירוש האחר שהוא חריף יש להעיר חדא דאמאי לא מסתפי מעינא בישא דיתנו עיניו בו חביריו על דרך אותה שאמרו פרק הרואה חכימת כולי האי יהבו ביה עינוי ושכיב. ותו דכלהו תלמידי דשמואל ירע בלבבם דרביה אחשיביה לדידיה דוקא חריף. ומהני טעמי יש לפרש פירוש ג' לומר דתרוייהו איתנהו דהיו שיניו גדולות וגם היה חריף. ופנימיות שמואל לכבדו ולשבחו דהיה חריף אך כדי שלא יקפידו שאר החברים אמר לשון זה דהשומע ישמע ויסבור דשיננא הוא דשיניו גדולות ולא תשלוט בו עין הרע וגם לא יקפידו שאר החברים. אך בעצם כונתו לשבחו דהוא חריף:

ולכי תידוק תמצא דזה כונת הגאון ז"ל הן הבין במת"ק ודש"ן עדיו והיינו דקאמר ויש שדורשי"ן וכו' וכי תימא דאי פירושו חריף יש שני הרגשות אחד דאמאי לא חייש לעין הרע וזאת שנית דיקפידו שאר חביריו לז"א ולא דמי דהכין הוה כלומר דזה שהוא קורא שיננא ור"ל חריף אינו ניכר שכן הוא. דנראה דמ"ש לו שיננא הוא שיניו גדולות כפשטו אך כוונת שמואל אינו לזה אלא שהוא חריף והיינו דקאמר אלא מיחזיא מילתא דרב יהודה גדלו שיניו כן נראה שהוא כונת רבינו האיי גאון ודוק הטב בלשון רבינו האיי גאון זצ"ל ואין להאריך כי יתן רוחו המעיין ולבבו יבין דזה כונת רבינו האיי זצ"ל:

טו. **רב ששת**. היה סיני כמבואר בזבחים דף צ"ו ובתוספות בכורות סוף דף נ"ב. והיה גם כן חריף כמבואר במנחות דף צ"ה ועיין בספר חוות יאיר בכלליו:

טז. **שעה**. הוא זמן מועט ולאו דוקא. רבינו יונה ריש פרק אין עומדין וכ"כ הרב שפתי כהן י"ד סימן שצ"ט ומ"ב סימן ע"ד והתוספות בגיטין דף ע"ה ע"ב ד"ה ורמינהי כתבו דיום אחד לאו דוקא אלא ה"ה שעה אחת וכ"כ הסמ"ע סימן ל"ה והרב אליה רבה א"ח סימן ג"ן. והרב משנה למלך פ"ב דאישות דין כ"א כתב דבן י"ג ויום אחד לאו דוקא יום שלם אלא מיד אחר י"ג מקרי גדול. והרב בית יעקב סימן קכ"ב כתב דמ"ש גבי נדרי עינוי נפש ניוול דחד יומא הוא יום שלם. וכבר הרב משנה למלך פרק י"ב דנדרים השיגו דהרמב"ם כתב לפי שעה ע"ש והנני יוסיף דעוד נעלם מהרב בית יעקב דברי רבינו עובדיה ומרן בכסף משנה דכתבו בפירוש דה"ה אפילו שעה אחת ובמקום אחר כתבתי בעניותי בזה על ראיות הרב בית יעקב:

טוב. **שתיק משתק**. אי אודי ליה או לא חש להשיב עמ"ש מרן בכללי הגמרא דף צ"ח ע"א ועיין עוד מה שכתב שם בדף ק"ד ועמ"ש הרב שבות יעקב בראשון סימן צ"ב ועמ"ש הרב מהר"ר צבי אשכנזי בתשובותיו היקרות סימן קכ"ד מה שחילק בזה ושם הרבה להשיב על הרב שבות יעקב ע"ש באורך:

חי. **שכור**. הא דקיימא לן שכור אל יורה הוא מדאוריתא. ספר קול אליהו להרב מהר"א ישראל זלה"ה הנדפס מחדש שו"ת בחלק י"ד סימן ג' וע"ש סימן ב':

יט. **שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא**. בקונטריס כ"י ראיתי להרב המופלא מהר"ח אבולעלפיא בר דוד זלה"ה שנסתפק באונס שראה שזנתה אשתו ואין עדים בדבר אי אמרינן שוייה אנפשיה חתיכה דאסורא ונאמין לאוסרה עליו. או לא כיון דאיסור לא יוכל לשלחה רביע עליה. ופשיט דאינו נאמן לאוסרה עליו והביא ראיה מדברי הר"ן בנדרים גבי האומרת טמאה אני לך ומדברי רבינו ישעיה בחידושי קידושין עלה דההיא עובדא דיהודית והאריך בזה וזה קיצור תורף דבריו:

ך. **שעות מונין לקדשים**. וכתב הרמב"ם פ"א דמעשה הקרבנות דין י"ג וז"ל שעות מונין לקדשים ואם הוסיפו שעה או פחתו שעה פסולין כיצד קרבן שמצותו להיות בן שנה אם הוסיף על השנה שעה אחת פסול וכו' וכן בכל הזבחים עכ"ל ומוכח בהדיא דכי היכי דבן שנה פסול אם הוסיף על השנה שעה אחת כן הוא בכל הזבחים ומוכח דכל שהוא בן שתים אם הוסיף פסל ופר שהוא בן שלש אם הוסיף פסל וכן מוכח מדברי הרב קרית ספר שכתב וז"ל אם נכנס בשנה שניה בין שחיטה לזריקה פסול כדאמרן ומינה לכל הזבחים עכ"ל:

ומכאן קשיא לי הדל על דבריו של גדול הרב משנה למלך פ"ב דאסורי מזבח דין ו' שכתב דכונת הרמב"ם פ"א דמעשה הקרבנות דין ו' במ"ש יותר על זה הרי הוא זקן ואין מקריבין אותו דלכתחילה אין מקריבין אותו מפני הכבוד ע"ש באורך דמדברי הרמב"ם הנזכרים מוכח שהוא פסול. ועוד הקשה אחד מן החברים דמדברי הסמ"ג עשין רט"ו מוכח הפך הרב משנה למלך ע"ש בדברי הסמ"ג ועיניך תחזינה. ועוד כתבתי בזה על דברי הרב משנה למלך במקום אחר בס"ד:

כא. **שכיר בערב שבת**. נסתפק הרב הגדול המג"ן בספר זבח השלמים סימן צ"ז דף כ"ח ע"ב אי חייב לפרוע לו יום הששי מאחר דליל שבת לא ניתנה פריע"ה או אפשר שלא יעבור כיון שאינו יכול ואפילו מליל א' ואילך לא יעבור כיון שהלילה ראשונה שהיה מחויב התורה פטרתו. וכתב עוד שם דהגם שלא יעבור הלאו מ"מ עובר על עשה דביומו תתן שכרו. והוסיף עוד הרב לומר לפי מ"ש מור"ם בהגהה דפועלים דידן שאין עושים מלאכה עד הלילה כיון ששקעה החמה עובר. ובע"ש דמדינא אינו עושה עד הלילה א"כ באותו זמן שיוצא ממלאכתו מחויב לגדל פר"ע ואם לאו עובר זהו תורף דבריו:

ואשתמיט מהרב ז"ל מ"ש הרב החינוך מצוה תקנ"א וז"ל והשוכר בערב שבת ונדחה מלפרוע השכר בשביל השבת יש לדון בזה שאינו עובר עוד בשל תורה הואיל ואדחי אדחי אבל חייב מדבריהם משום אל תאמר לרעך עכ"ד:

כב. **שיכול והלא דין הוא**. דקתני בבריתות כתבו התוספות בחולין דף כ"ב דל"ג תרוייהו. אמנם רש"י והר"ן בחידושיו שם בחולין גרסי ליה. והרב הגדול מהר"ש אלגאזי בספר הבהיר יבין שמועה כלל תנ"א הביא ד' פירושים מהרמ"ה בבריתא אחד. ואני השפל כתבתי בעניותי בזה בספרי הקטן שער יוסף דף ס'. והרב כמהר"ר דוד חיים קורינאלדי זלה"ה השיג עלי ואני בעניי השבתי על דבריו הלא הוא בספרי הקטן פתח עינים ח"ב דף נ"ו ע"ג ע"ש:

כג. **שם ליווי**. אמרו בברכות פרק כיצד מברכין כרם זית איקרי כרם סתמא לא איקרי וכי האי גוונא אמרו בכמה דוכתי כאשר אסף וקבץ הרשב"ץ בתשובה ח"ב סימן ד' וגאון עזינו הרב הגדול מהר"י רוזאניס הובא במוצל מאש דת סימן ז' ופי"א דפרה ופי"ד דנגעים מעיט אזוב שיש לו שם ליווי וחרב מהר"י רוזאניס הקשה דפרק כסוי הדם ב"ש מעיט אפר מכסוי דעפר שריפה אקרי עפר סתמא לא איקרי וב"ה פליג וקי"ל כב"ה והלא זה סותר כל הנהו דוכתי דממעט שם ליווי והרב ז"ל תירץ לזה שני תירוצים. והרב מהר"י אלפאנדארי שם סימן ח' שדי נרנא בתירוציו והמעיין יחזה כי תירוצי הרב מהרי"ר יש להם קיום. ואני בעניי תירצתי לקושיא זו אפס קצהו אתה תחזה בספרי הקטן מחזיק

ברכה י"ד סימן כ"ח אות כ"ב. ועיין גו"ר א"ח כלל א' סימן כ"ט. ומתשובת הרשב"ץ הנזכרת ומדברי מהרי"ר ומהר"י אלפאנדארי במה שרצו ליישב תשובת הרב מהר"י קולון ז"ל יש ללמוד לעלמא כמה חילוקים ע"ש ודוק בחון בהם וחקור מהם:

כד. **שחד דברים**. הוא פלוגתא דרבוותא איכא מאן דאמר שהוא אסור דאורייתא ואיכא מאן דאמר דשחד דברים אינו אסור מן התורה ולא מדרבנן ומהרד"ך בית כ"ו האריך בזה והסכים דכל הנהו עובדי דפרק שני דייני דאמרי פסילנא לך לדינא הוא מדאורייתא. אמנם מפשט דברי הגאון שהביא העטור ודברי התוספות ודברי הרב חקות הדינים נראה דס"ל דאין איסור מן התורה ואפילו מדרבנן אלא מדת חסידות ועמ"ש בבר"י ח"מ סימן ט':

כה. **שכר קרקע**. כתב הטור בשם הרמ"ה שאינו עובר עליו על בל תלין וכ"כ הרא"ש בתוספותיו וקשה לי דבת"כ שנינו בהדיא דעובר גם על שכירות קרקע. וראיתי בפירוש התוספות על החומש דמייתי הת"כ וכתבו ומכאן יש ללמוד דהשוכר בית וכו' ומשהה שכרו עובר על בל תלין ותלמוד שלנו אין מזכיר קרקעות עכ"ל ואולי דעת הרמ"ה דכיון דבבריתות דמייתי הש"ס הוזכרו כלים ובהמה ולא זכרו קרקע פליגי אבריתא דת"כ והוא דוחק ומה גם דלפחות הו"ל לפוסקים להזכיר ת"כ ולדחותו ודוק:

מערכת ת

א. **תנא ושייר**. לדעת רשב"ם ז"ל כך דרכו של תנא לשייר דבר אחד כמו שנים והא דאקשינן בכל דוכתא מאי שייר דהאי שייר פירושו מנא לך ששייר התנא שום דבר שאתה עושה אותו שיירן והקשו עליו בתוספות שאנץ מסוגיא דחומר בשור מבבור דפ"א דב"ק והם כתבו דלעולם אין לו לתנא לשייר דבר אחד עיין שם בתוספות שאנץ רבינו בצלאל בכלליו כ"י והרב הליכות עולם דף כ"ח ע"א (מיבין שמועה) כתב בפשיטות מדנפשיה כדברי תוספות שאנץ ע"ש:

ב. **תנא ושייר**. טפי עדיף לאוקומי מתניתין כיחידאה ולא לשבושיה לתנא ולא לאוקומיה כרבים ותנא ושייר דשינויא דחיקא. רבינו בצלאל מהראב"ד בחידושיו סוף פ"א דקמא וכן כתב מרן בכללי הגמרא דף כ"ח משם הרמב"ן והרשב"א ע"ש:

ג. **תנא ושייר**. לא אמרינן היכא דקתני אלו כן מוכח מהש"ס פ"ק דקדושין דף י"ו וממה שכתב הריטב"א שם. ואני הדל בנערותי הוקשה לי דברי התוספות דזבחים דף פ"ד עם מ"ש בכתובות דף כ"ט וגם דברי הרב בית חדש ח"מ סימן פ"ז ואחר זמן רב נדפס ספר יד מלאכי וראיתי באות תרנ"א שגם הוא נר"ו הקשה כן ואין צורך לכפול הדברים.

והתוספות והרא"ש שם פ"ק דקדושין כתבו וז"ל והא אלו קתני משמע כל היכא דקתני אלו לא שייך תנא ושייר ובכמה מקומות תני אלו ואמרינן תנא ושייר ונראה כל היכא דקתני ענינים הרבה אמרינן תנא ושייר אף דקתני אלו עכ"ל ובזה מתורץ מה שהקשה הרב באר שבע גבי ואלו נאמרין מלבד מה שתירץ הרב יד מלאכי דהוי דבר ואיפכו כמ"ש התוספות בכתובות ע"ש ובכללי הגמרא למרן הקדוש דף כ"ח (מיבין שמועה):

ד. **תמיהא לי**. האי לישנא הוי כאומר תמיהא זו שאני תמיה היינו לשיטתי. וכשאומר תמהני היינו לכל הפירושים. הרב מהר"ם חאגי"ז בספר שתי הלחם סימן ל"ו:

ה. **תוספתא**. יש בריתות לאין חקר שלא הוזכרו בש"ס הרב עיר וקדיש מהר"ם זכות בפירושו לזוהר הקדוש ח"ג על דף מ"ב. עיין בהשמטה במערכת מ"ם אות מ"ם:

ו. **תנא ושייר**. אמרינן אף היכא דתני אין בין. תוספות מגילה דף ח'. ועיין מאי דכתיבנא בעניותין בספרי הקטן שער יוסף דף ק"י ושם כתבתי חילוק בזה ע"ש באורך:

ז. **תנא בארץ ישראל קאי**. הכי אמרינן בש"ס פרק כלל גדול דשבת גבי הזורע והחורש. וכן כתב הרא"ש פ"ק דביצה גבי גלגל עיסה. ומצינו פרק לא יחפור דף כ"ו דמוקי בריתא בבבל. והכי אתמר בביצה דף י"ד הא לן והא להו בדייסא ע"ש:

ח. **תלמיד חכם**. דבר היתר שאסרו רז"ל לעשותו לת"ח שלא ילמדו ממנו שרי לת"ח לעשותו שלא להחזיק עצמו לת"ח. הכי מוכח מהתוספות מציעא דף ס"ז ע"ב ד"ה רבינא אכל בנכייתא. ועמ"ש אני בעניי בספרי הקטן חיים שאל מתשובותי ריש סימן א' ע"ש:

ט. **תיובתא**. מאן דאתותב יש מקום לומר דלא הדר ביה ויש לו להשיב למאי דאותבוהו. ברם לבעלי התלמוד נראה להם שהיא תיובתא גמורה ולית לה פתרי. ופתרונו לא שמיע להו כלומר לא סבירא להו. הרב הגדול מהר"י מטראני בחידושיו לקידושין פרק האומר על דף נ"ט במחלקת ר' יוחנן וריש לקיש אי אתי דיבור וכו' ע"ש:

יוד. **תא שמע**. הרבה בסוגיא אחת ובת"ש ראשון מזכיר הפשטן. כל הת"ש מיניה הוו. כן נראה לדקדק מרש"י שבת דף י"ג ע"א ד"ה ופליגא דר"י ע"ש ודוק:

יא. **תסתיים**. אע"ג דקאמר הש"ס תסתיים זימנין דלא סמכי רבנן דגמרא עלה. כן כתב הרמב"ן במלחמות סוף פרק במה בהמה ע"ש:

יב. **תבעי**. בלשון ירושלמי כתיק"ו בבבלי. תמורה סוף דף י"ג ש"ס ורש"י. כלומר דהש"ס דילן קאמר תיבעי ורש"י פירש לשון ירושלמי כמו תיקו בלשון בבלי. ועמ"ש מרן הקדוש בכללי הגמרא דף ק"ח ע"ב ע"ש. [ושם כתב דהאי לישנא תיבעי הוא בנדרים שהלשון משונה והוי כמו תיק"ו. ועיין בנדרים דף כ"א ע"ב דאמרו בש"ס הכי תבעי:

יג. **תשמישי המת דאסורין בהנאה**. הוא מדרבנן לכ"ע מהרשד"ם בתשובותיו סימן ר' מי"ד וראיתי להרב המופלא מהר"ח בר דוד אבואלעפיא זלה"ה בקונטרס כ"י שתמה על מהרשד"ם והוכיח דאסורין בהנאה מדאורייתא על כל פנים לסברת כמה רבוואתא והאריך הרבה בזה. שוב ראיתי להרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו במערכת אלף על אות ע"ג מארעא דרבנן ותרא אותו אות ל"ג שערער קצת על מהרשד"ם גם אחר זה בא לידינו תוספת דרבנן שנדפס מחדש ובאות רע"ג הקשה על מהרשד"ם מדברי רש"י ע"ש אמנם מהרח"א הנזכר האריך בענין להוכיח נגד מהרשד"ם:

יד. **תניא כוותיה**. היכא דהוזכרה הברייתא במקום שנחלקו מותבינן. והיכא דבו בפרק לא נזכרו ולא ידעו ושוב הובאה הברייתא לבית המדרש אמרינן תניא כותיה דפלוני וממילא איפריך אידך. כן כתב ראב"ן בספרו דף קמ"ב ע"ד:

טו. **תמיה**. אם תמה אחד על חבירו אין ראיה מזה שהוא חולק. הרב באר שבע זלה"ה בתשובותיו בתשובה אחרונה ע"ש:

טז. **תירוץ**. אם במקום אחד תירץ תירוץ אחד ובמקום אחר קאמר שהתירוץ ההוא דוחק ותירץ תירוץ אחר. אין לתמוה על זה דכך דרכן של חכמים כדאמרו בקמא דף פ"ד ע"ב אר"ע משל לצייד וכו' אבל אי סותר לענין הדין הוא תימא. הרב מהר"י מטראני בתשובותיו ח"מ ריש סימן קכ"ד:

טוב. **תלמוד לא חייש לפעמים למנקט אליבא דהלכתא**. וזה לשון הרשב"א בחידושיו לראש השנה כ"י (וחידושי ר"ה להרשב"א שנדפסו הם קיצור מחידושיו והוא החומש מחידושיו כ"י) אע"ג דקי"ל כר' אבהו דשנים שדנו דיניהם דין אפ"ה יש לומר הכי נסיב לה הכא אליבא דרב אחא וארחא דתלמודא בהכי דלא חייש בכל כי האי למנקט אליבא דהלכתא אלא מאי דמחזי טפי לפשיטותא דמילתא ולכשת"ל דלית הלכתא אלא כאידך דוק מינה כאידך והרבה מקומות איכא דכוותא בתלמודא עכ"ל הרשב"א בחידושיו כ"י ריש פרק ראוהו ב"ד:

חי. **תנן**. כתב רבינו סעדיא גאון בכלליו כ"י וקראם דרכי התלמוד וחיברם בלשון ערב ויעת"ק משם רבינו בצלאל בכללים שלו כ"י וז"ל צריך אתה לדעת שבין אומרם תנן לאומרם תנן התם הפרש רב והוא שכשאומרים תנן מבלתי שיצרפו מילת התם הם רומזים אל הלכה שבאותו פרק או באותה מסכתא עצמה לא אל זולתה מן המסכתות האחרות. וכשאומרים תנן התם אין כונתם על הלכה שבאותו הפרק או באותה מסכתא אלא אל זולתה מן המסכתות תהיה אותה המסכתא באותו הסדר עצמו או בסדר אחר לא יתחלף המשפט בזה ולשון התלמוד יאמת זה אם ניצולו הנסחאות מהטעות. ואמנם

אומרם תנן שהוא נאמר על אותו הפרק הוא ממה שאמרו בתלמוד פרק השותפין תנן המקיף את חבירו מג' רוחותיו וזהו באותו הפרק עצמו רצוני לומר פרק השותפין וממה שהוא נמצא באותה מסכתא עצמה בזולת אותו פרק הוא בתלמוד פרק ד' מיתות תנן אלו הן הנהרגין וזאת ההלכה היא בפרק ואלו הן הנשרפין ממסכתא זו ר"ל מסכת סנהדרין. ואמנם אומרם תנן התם שהוא נאמר על מסכתא אחרת מאותו הסדר עצמו הוא אומרם בתחילת מסכת סוכה תנן התם מבוי שגבוה וזה המאמר הוא במסכת עירובין מסדר מועד עצמו וכן אמרו במסכתא עירובין תנן התם סוכה שגבוה ואמנם אומרם תנן התם על מה שהוא במסכתא אחרת מסדר אחר הוא אומרם בתלמוד פרק השותפין תנן התם אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום וזה בפאה מסדר זרעים עכ"ל. והרב הליכות עולם ומרן בכללי הגמרא דף י"א ע"א הביאו מאיזה מקומות נגד הכלל הזה. אמנם אין ראיה מנסחאות שבידינו בדקדוק זה. ואפילו הגאון ז"ל שהיו בידו נסחי דווקני כ"י והיה קרוב לזמן חיבור הש"ס כתב אם ניצולו הנסחאות מהטעות. וכ"ש הנסחאות שבידינו שהורקו מכלי אל כלי בכמה העתקות ודפוסים. ומדברי הריטב"א שהביא מרן בכללי הגמרא נראה שהוא מקיים הכלל הזה ע"ש ועיין להרב באר יעקב דף קמ"ג ע"ג:

יט. **תנא דבי ר' ישמעאל**. כתב רבינו סעדיא גאון ז"ל צריך אתה לדעת שבקצת מקומות שאמרו תנא דבי ר' ישמעאל רמזו בזה אל תורת כהנים ורובם מזולתה ואם תדקדק זה בתלמוד תמצאם לקוחים מתורת כהנים ומזולתה כפי מה שאמרנו עכ"ל מועתק. רב"א בכלליו כ"י:

ך. **תנא דבי אליהו**. הרב באר שבע כתב שהוא תנא המוזכר בהקדמת הרמב"ם. ואנכי איש צעיר תמהתי עליו ועל הרב שיירי כנסת הגדולה שהביא דבריו והוכחתי בראיות מופתיות שהוא אליהו הנביא זכור לטוב. והרב החסיד הרמ"ך בספרו הנחמד יד מלאכי אות תרמ"ז הביא משם גדול הרב באר שבע שאינו אליהו הנביא ז"ל אלא הוא תנא וכו' ומשם קטן אנא זעירא שצדדתי שהוא אליהו הנביא ז"ל ע"ש. ואיברא כי בשערי דף ק"ך כתבתי לכאורה. והטעם כי בו בפרק לא באו לידי תנא דבי אליהו וזקוקין דנורא. אמנם אח"כ הן מתוך הספרים הנזכרים הן מטעמים אחרים נתברר לי מאד דהוא אליהו הנביא זכור לטוב וכמו שכתבתי בעניותי בקונטריס אחורי תרעא ושם הגדולים ח"ב אות סמך ע"ש באורך ודוק:

כא. **תרי שינויי**. היכא דמשני הש"ס. ראיתי בקונטריס כתיבת יד להרב המופלא כמהר"ח אבואלעפיא בר דוד זלה"ה שכתב וז"ל דע דכי נאמרו בגמרא תרי שינויי דנ"מ לענין דינא והתירוץ האחד משמא דאמורא והתירוץ האחר נאמר בסתם דעת הראשונים

לפסוק כתירוץ הנאמר בסתם משמא דגמרא. אמנם אם בתחילה משני תלמודא בסתם ושוב חוזר ומתרץ תירוץ אחר משמא דאמורא בהא לא קי"ל כתירוץ הנאמר בסתם. זוהי סברת הר"ש די וידאש הובאו דבריו בשיטה מקובצת למציעא עלה דההיא דפ"ק דב"מ דף יו"ד בנפילה ניחא ליה דליקני ע"ש. ומ"מ הר"ן חולק בזה וסבור דגם בזה שינויא דגמרא עיקר והלכתא כוותיה יע"ש עכ"ל הרב מהרח"א הנזכר:

וקיצר הרב קצת בזה ומבואר שם בשיטה מקובצת דהרא"ה פסק כשינויא דר"פ והשיג עליו הר"ן דכיון דפירוקא קמא פירוקא דגמרא לית לן למידחייה מקמי פירוקיה דר"פ וכן דרך הגאונים לפסוק כלישנא דגמרא. ועל זה בא הר"ש די וידאש ליישב דברי הרא"ה וחילק חילוק הנזכר. וכבר מרן דכל רז לא אנס ליה הביא בכללי הגמרא דף ק"ד ע"א דברי חידושי הר"ן למציעא דמייתי דברי הרא"ה והשגת הר"ן עליו ע"ש. והר"ן פרק שבועת הדיינים הביא ממ"ש הרי"ף פרק ערבי פסחים דקי"ל כלישנא קמא דהוא לישנא דגמרא ולא כלישנא בתרא דמר זוטרא וזה הפך הר"ש די וידאש. ושפיר קמותיב הר"ן על הרא"ה. אלא דמ"מ הרא"ה אפשר דבהא ס"ל כמ"ש הר"ש הנזכר ולא סבר כהרי"ף ומזה הקשה בספר חשק שלמה בכלליו אות ל"ד על הרב עדות ביעקב סימן ע"ב דף רי"ב ע"ש באורך:

כב. **תבלין**. כתבו התוספות בחולין דף ו' ד"ה ואינו חושש שאינן חייבים במעשר וכן כתבו בנדה דף נ' לחד שינויא דתבלין אינן חייבין במעשר ותמה עליהם הרב פרי חדש במים חיים פ"ו דמתנות עניים דדבריהם הפך הש"ס בעירובין דף כ"ט ע"ש:

כג. **תנן**. זמנין דקאמר על בריתא דתנן וכבר כתבתי לעיל בזה במערכת בי"ת אות י"ב ואות נ'. והן עתה אחר שנדפס קצת מקונטריס זה באו לידי כללי רבינו בצלאל כ"י וכתב וז"ל זמנין דמייתי בריתא וקרי לה בשם מתניתין משום דבמתניתין רמיזא א"נ משום ששנינו מקצתה במקום אחר במשנה או קאמר דתנן אטו לתא דאידך דקאמר עלה דתנן. חידושי הרמב"ן שילהי מציעא. והר"ן ז"ל כתב בחידושיו לבתרא ריש פ"ק אההיא דתניא מחיצת הכרם שנפרצה וז"ל ואפשר דמשום הכי גרסינן דתנן דכיון דהאי דינא במתניתין הוא מסמכינן ליה אמתניתין:

כד. **תירוץ אמורא הקודם על דברי אמורא אחרון**. אמר רב"א בכלליו כ"י וז"ל אביי עושה תירוץ על קושית התלמוד על רב אשי. ודאי גם אביי ידע דברי רב אשי והוצרך לו לתרץ והתלמוד סידר כן לפי שהוא מתישב יותר הטב אחר הסוגיא. תוספות ע"ז פרק ר' ישמעאל דף נ"ד ע"א. וקרוב כיוצא בזה שם דף נ"ז ע"א אר"נ אמר שמואל הלוקח עבדים מן הגוים אעפ"י שמלו וטבלו עושין יי"נ וכו' וכמה אמר ריב"ל עד י"ב חדש וריב"ל לא

קאי על דברי שמואל לפרש דבריו דהא איהו קשיש מיניה הוה ועיקר דבריו של ריב"ל נאמרו פרק החולץ גבי הלוקח עבד מן הגוי מגלגל עמו י"ב חדש ותלמודא קבעה הכא לפרושי מלתא דשמואל. שם בתוספות דף נ"ז ע"ב ד"ה לאפוקי מדרב וכו':

כה. **תני הש"ס כמה דברים עיקריים ושקלא וטריא לפעמים תני להו חדא זמנא בחד דוכתא ובמקום הראוי להם משמיטם**. תוספות כריתות דף י"ד סוף ע"א. וכן כתב הרב באר שבע בתוספותיו להוריות דף ד' ע"ב ד"ה מה ממרא מן הדבר ופרק חלק דף פ"א. ועמ"ש בעניותי בספר הקטן שער יוסף דף כ"ח ודף נ"ב ע"ד:

כו. **תקנה לא זזה ממקומה**. היינו דוקא בגזרה כוללת. הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג הלכות חמץ ועמ"ש הרב פרי חדש י"ד סימן קי"ו ס"ק ב' והרב לשון למודים א"ח סי' ב':

זך. **תוך כדי דבור כדיבור**. יש לחקור אי הא דאמרינן תוך כדי דיבור כדיבור אי הוי דבר תורה ומדאוריתא הוא דכדיבור דמי או דילמא תקנתא דרבנן היא ועמד בחקירה זו הרב המופלא מהר"ר יהודה נבון זלה"ה בספרו הבהיר קרית מלך רב בח"ב דף ד' ע"ש ומשם באר"ה. ובענין תוך כדי דיבור האריך הרחיב בפלפולא אריכתא ועומקא דדינא בכל הסוגיות ודברי הראשונים ואחרונים רב אחאי גאון הרב המופלא חסידא קדישא י"ט ראשון דאוריתא נר"ו בספר הבהיר קהלת יעקב בחלק תוספת דרבנן. עיין שם באורך וברוחב. ובספר דרך המלך לרב חביבי נר"ו באריכות גדול ע"ש:

כח. **תוספת שבת**. הרמב"ם סבר דאין תוספת שבת דאורייתא ואפילו מצוה מדרבנן ליכא. הרב המגיד פ"א דשביתת עשור כפי מה שביאר לדעתו מרן בב"י סימן רס"א:

וחזה הוית להרב החסיד וקדיש על ארע"א אות תרמ"ג שכתב וז"ל תוספת שבתות וי"ט כתב הרב המגיד פ"א מהלכות שביתת עשור דלהרמב"ם ז"ל הוי דרבנן ולשאר פוסקים כלהו הוי דאורייתא עכ"ל והרב כתב כן משום שראה להרב המגיד שם שכתב דלית ליה תוספת דבר תורה וסבר דכונתו דדוקא דבר תורה לית ליה אבל מדרבנן אית ליה תוספת. אמנם אשתמיטיתיה מ"ש מרן בית יוסף סימן רס"א על דברי הה"מ וז"ל ומשמע לי דדבר תורה שכתב לאו דוקא דמדרבנן נמי לית ליה תוספת דאל"כ לא הי"ל להשמיטו עכ"ל:

ומיהו הרדב"ז בשו"ת ללשונות הרמב"ם סימן קי"ג וסימן רס"ח כתב דגם דעת הרמב"ם שיש תוספת לשבת והאריך הרב שם בזה יעויין שם:

אכן במהות התוספת נחלקו הפוסקים דיש מי שסובר דאין שיעור לתוספת ואיכא מאן דאמר דיש שיעור לתוספת ואנחנו לא נדע. ועוד יש סברא דשיעור התוספת חצי שעה כאשר עין אדם ישר יחזה בב"י סימן רס"א ותוספות ושיטה מקובצת פרק המביא והרשב"א בתשובותיו ח"ג סימן ש"ן, והמרדכי פרק הקורא את המגילה כתב דתוספת

שבת לאחריה הויא מן התורה ולפניה מדרבנן. ועמ"ש גדול הדור הרב דברי אמת בקונטריסים דף פ"א ע"ג ע"ש:

כט. **תפילין אחר שקיעת החמה המניחם**. כתב הרב החסיד מר ניהו רב"ה בארץ"א אות תרמ"א וז"ל אמרינן פרק הקומץ דף ל"ו דהמניח אחר שקיעת החמה עובר בלאו וכתבו התוספות דמדרבנן הוא דאסור שמא יישן בהם וקרא דושמרת אסמכתא בעלמא דקרא בחקת הפסח הכתוב מדבר והרמב"ם פ"ד דתפילין כתב עובר בלאו עכ"ל ומדבריו ז"ל מוכח דכונתו לומר דהרמב"ם חלוק על התוספות וסבר דעובר בלאו ממש. ואיברא דהכי משתמען מילוהי דמרן בכסף משנה מ"מ ארי עלה הרמ"ע בתשובותיו סימן ק"ח והכריח דגם דעת הרמב"ם שהוא אסמכתא שהוא פסק כר' עקיבא וכ"כ הרב המבי"ט בקרית ספר וכ"כ הרדב"ז בתשובותיו הנדפסות מחדש בפירדא סימן תק"ן שדעת הרמב"ם נמי שהוא אסמכתא. וכן הוכחתי אני הדל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ל' בס"ד עש"ב. ולעיל במערכת ה"א אות טו"ב נתבאר דמחלפא שיטתיה דהרדב"ז ע"ש:

ל. **תרומה טמאה**. כן בקדש ראינו בעי"ר וקדיש על ארע"א במ"ב אות רל"ג שהקשה משם הרב המובהק כמהר"ר יעקב ששון זלה"ה על רש"י שכתב ביבמות דף צ' וגיטין דף נ"ד שכתב דכהן טמא שאכל תרומה טמאה במיתה והוא הפך הש"ס פרק הנשרפין דף פ"ג דאר"א כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת:

גם אשו"ר להרב המופלא מהרח"א בר דוד זלה"ה בכ"י שהביא קושית הרב מהר"י ששון הלזו וכתב וז"ל ובמ"א כתבתי ישוב לדברי רש"י והן עתה האיר ה' את עיני ומצאתי משנה ערוכה פי"א דפרה משנה ג' כדברי רש"י דתנן דכילה של תרומה וכו' והאוכלה חייב מיתה וכו' ונתקשה בה הר"ש מהא דשמואל וניחא ליה דמתניתין דלא כוותיה ועיין בתי"ט עכ"ל מהרח"א בכ"י. ואחר זמן ראיתי בספר מחנה ראובן בשיטתו ליבמות שם על דף צ' שהוקשה לו קושית הרב מהר"י ששון ותירץ תירוץ מהרח"א ע"פ משנת פרה ודברי הר"ש הנזכרים והמתיק הדברים ואח"כ הביא דברי רש"י בבכורות דף י"ב ע"ש באורך. ונעלם מהרב מהרח"א ומבעל מחנה ראובן שהרב פרי חדש במים חיים פ"ז דתרומות הקשה קושיא זו ותירץ ע"ש אך הרב ארעא דרבנן הזכירו. אלא שכתב ששמע קושיא זו בשם הרב מהר"י ששון ואין צורך לשמועה והיא ל"ו נדפס"ה בספר בני יעקב להרב הנזכר בהגהות הר"מ פ"ז דתרומות. ועמ"ש הרב פני יהושע בשיטתו לשבת על דף י"ד מהש"ס ועיין עוד בספר מחנה ראובן בשיטתו לעירובין על דף ל"ה מהש"ס:

לא. **תקון**. מי שעשה איסור דרבנן ויכול לתקן אך בתקונו עושה איסור דרבנן אחר דינא הוא דמה שעשה עשוי ולא יעבור איסור השני כן נראה מדברי הרב הגדול מהראנ"ח ח"א סימן קי"ח וכן נראה שהדבר פשוט:

לב. **תיק"ו דאיסורא**. כתב הרב החסיד בספר הבהיר יד מלאכי אות תרל"ד דהרא"ם בספר יראים סימן רי"ז כתב כל תיק"ו דאסורא אפילו בדרבנן לחומרא ושמעתי שכן פירש רבינו חננאל זצ"ל כל תיק"ו דחשיב בספיקא הלכך בדאוריתא ובדרבנן ספק לחומרא של תיק"ו עכ"ל והקשה הרב הנזכר דהגמ"יי פ"ב דחמץ כתב דר"ח סבר כהרמב"ם דספיקא בדרבנן אפילו באיסורא לקולא וכתב דאפשר שט"ס נפל בספר יריאים וצ"ל ר"מ במקום ר"ח והכי נקט לה מרן בב"י א"ח סימן תל"ז ע"ש עכ"ל ולי ההדיוט יש להשיב עליו חדא דסתם ר"מ הוא מהר"ם בר ברוך ורבינו אליעזר ממיץ הרב המחבר ספר יריאים קדם הרבה למהר"ם כי הרא"ם תלמידו של רבינו תם ומהר"ם תלמיד הר"י מויינא והר"י מויינא תלמיד רבינו יהודה מפריש ורבינו יהודה מפריש תלמידו של ר"י בעל התוספות כידוע ואיך אפשר דהרא"ם יביא משם מהר"ם. והגם שתיבות אלו כתובות. בספר יראים באותיות קטנות הדבר ברור שהוא לשון הרב יראים עצמו. ותו דודאי הוא טעות סופר במרן ב"י וצ"ל רא"ם כי כך כתוב בהגהות מיימוניות דרא"ם אזיל לחומרא כמו שהוא אמת דהרי ספר יריאים כתב כן וכן הרב בית חדש כתב הרא"ם בתוך דבריו ופשוט בעיני דר"מ שכתוב בב"י שהוא ט"ס וצ"ל רא"ם ואין לפני כי אם ב"י דפוס ברלין ואפשר שבדפוס אחר יהיה כתוב רא"ם. ויותר היה נראה לומר דר"ח שכתוב בהגהמ"יי שסבר כהרמב"ם הוא ט"ס והוא ר"ם שידוע שהוא רבו של הרב הגמ"יי ושמעתתיה בפומיה כוליה יומא. והרב יד מלאכי הביא ראיה להרב ספר יראים ודעמיה ממ"ש בברכות דף נ"א ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין וכו' וכבר הביא ראיה זו הרב מנחת יעקב בריש ספרו והביא דברי הרב שיירי וחילק כמו שכתב הרב יד מלאכי ע"ש באורך ועמ"ש בעניותנו לעיל במערכת בי"ת אות ל"ג בס"ד:

לג. **תרגמא פלוני אליבא דפלוני**. לפעמים מפרשה אליבא דבר פלוגתיה משום דלדידיה נמי קשיא קצת כן כתב הרב החסיד ביד מלאכי אות תרמ"ב משיטה מקובצת כתובות על דף ק"י והקשה עליו דאמאי מהדר אטעמיה במה שתרגמה רב נחמן אליבא דרב ששת כיון דר"נ גופיה אמר בקמא דף ק"ו דאף דלא ס"ל כרב מפרשה אליביה עש"ב ולק"מ דאם ר"נ אמרה היינו לרב שהיה רבו ורבן של כל בני גולה ואכתי לא שמיע לן דככה יעשה לרב ששת חבירו ורב שאני ופשוט:

לד. **תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם**. הרב החסיד בארעא דרבנן אות תרמ"ד הקשה על דברי מרן בב"י סימן כ"ה דמצות ציצית דקודמת אינו אלא מאסמכתא דתדיר שהרי תדיר יליף מקרא וכו' ע"ש באורך והרב המפורסם מהר"י עייאש בעפרות זהב לו תירץ דמ"ש אסמכתא לא על עיקר תדיר קודם אלא על פרט זה שאנו אומרים דהא הוי כמו תדיר קאמר. וזה ניתן ליאמר. אבל מ"ש ברישא דמרן לא כיוין על זה וכו' ע"ש. עם האדון הסליחה דהגם דנימא דמרן לא כיוין לזה. תיקשי דהאיכא תדיר. והרב ארעא דרבנן שהביא בלשון מרן אסמכתא דתדיר הוא אגב שיטפיה דמרן לא כתב בהדיא אסמכתא דתדיר אלא כתב אסמכתא לחוד. המעיין יראה כי קצרתי בלשוני ועיניך תחזנה מישרים דברי הרבנים ז"ל בשרשן ויבין את זאת. ובענין תדיר ומקודש בסוגיות פרק כל התדיר ופרק התכלת ודברי התוספות ודברי הרב מופת הדור מהרח"א בדרך הקדש ויתר אחרונים אנא נפשאי כתבית בפרטים אלו ובתשובת הגאון מהר"ץ סימן ק"ו וסוגיות הירושלמי דיומא ונזיר בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ץ' ושאר דוכתי ועמ"ש בפתח עינים שם. הוא ברחמיו יפתח לבנו ועינינו במאור תורתו אור **החיים**. ועמ"ש הרב מר וקציעה על דברי מרן ז"ל ודוק:

לה. **תדיר קודם**. אף דהתדיר אינו אלא לשעתו ושאינו תדיר נוהג לזמן מרובה כן הוכחתי אני הצעיר בספרי הקטן ברכי יוסף סימן תרמ"ג אות ב' בחלק ארח חיים מסוגית סוכה דף נ"ו דרבה בר בר חנה סבר זמן ואח"כ סוכה דתדיר קודם אלמא דגם דהתדיר אינו אלא לשעתו ושאינו תדיר נוהג לזמן מרובה תדיר קודם והגם דרב פליג דסוכה ואח"כ זמן ופסקו הכי הלכתא הרי מפרש התם טעמא דחיובא דיומא דעדיף ומוכח דאי לאו טעמא דחיובא דיומא עדיף הוה מודה דזמן קודם דתדיר קודם זהו תורף דברי שם בברכי יוסף. והנני יוסיף לבאר לאפוקי מי שיפקפק בזה דאין לומר דרב פליג על רבה בב"ח ע"ז ונקט טעמא רויחא דכל כי הא דנפקא מינה לדינא לעלמא הו"ל לרב לאפלוגי ולומר דלא שייך תדיר בזה כיון דאינו אלא לשעתו דהשתא דיהיב טעמא משום דחיובא דיומא עדיף שומע אני דאי לאו הכי סבר דזמן קודם שכן תדיר. ואם נפשך לומר. הרי מסורת בידינו דאפושי פלוגתא לא מפשינן ועלינו לקרב הדעות בכל האפשר. ואם כן אית לן למימר דרב לא פליג בהא נמי ומהכא מוכח דלכ"ע תדיר קודם אף כי אינו אלא לשעתו ושאינו תדיר נוהג לזמן מרובה:

וכבר שם בברכי יוסף דקדקתי על הרב שיירי סימן תרכ"ב שישנו בנותן טעם שיאמרו אבינו מלכנו קודם צדקתך דהגם דצדקתך תדיר לא אמרו תדיר קודם אלא היכא דכי הדדי נינהו אבל הכא אבינו מלכנו נאמר בשחרית ומנחה וצדקתך אינו אלא במנחה ועם

נשיקת הרצפה קשיא עליה מסוגיא הנזכרת וגם טעם אחר שנתן הרב שיירי דקדקתי עליו שם:

ובענין אבינו מלכנו כבר מפורש הטעם מפום ממלל רברבן רבינו בעל העתים והביאו ארחות חיים וכמ"ש שם בספרי הקטן ברכי יוסף ע"ש:

לו. **תיקו**. כתב הרב יעבץ בספר לחם שמים בסוף עדיות דמ"ש הרב תוספות י"ט בהגהה כי תיקו נוטריקון תשבי יתרץ קושיות ואבעיות הבל הוא כי אין יוד בתיבת תיק"ו והאריך ע"ש ובכל הספרים כתוב תיקו ביוד וכן כתב בספר התשבי תיקו ביוד אך שח ושחק גם הוא על נוטריקון הנזכר. ושרי להו מאריהו כי בספר הקדוש קנה כ"י ובפרקי הקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה שלא נדפסו כתבו נוטריקון זה:

לז. **תיקו**. ראיתי להרב קרבן נתנאל פ"ק דביצה סימן כ"ד שכתב דדעת הרי"ף והרא"ש דכיון דרב אשי ודורו שחתמו התלמוד מסקי בעיא בתיקו כונתם שישאר בספק איסור ומשו"ה פסקי התם לחומרא אפילו באיסור דרבנן ומטי בה משם רש"ל וכי האי גונא כתב הרב ש"ך בהלכות שאלה עכ"ד וכתבתי אני הדל בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן תקל"א דכלל זה בל יכון באר"ש דהמצא ימצא כמה בעיות דסלקי בתיק"ו והרי"פ והרא"ש פסקו בדרבנן לקולא ועמ"ש בסמוך אות ל"ב. וכתב בספר חשק שלמה בכללים אות פ"ט בשם הרב מר אביו ז"ל דהא דאמרינן תיקו לקולא לדעת הרי"ף והרא"ש ורבינו ירוחם כי שקיל וטרי הש"ס על אותה בעיא ובעי למפשט להתרא ולקולא ודחי לה ולא איפשיטא אזלינן לחומרא והרמב"ם והסמ"ג לא סברי הכי וכו' ע"ש:

לח. **תרי ותרי**. איכא פלוגתא אי הוי ספיקא דרבנן או דאוריתא וקי"ל דהוי דרבנן הרדב"ז בתשובות דפוס ויניציא סימן תשמ"ט. והרב דברי אמת האריך הרחיב העמיק בענין זה והמסתעף בקונטריסים קונטריס שמיני דף ע"א עד דף פ' ע"ש נפלאות מתורתו ועיין לעיל מערכת סמך אות יו"ד:

טל. **תרביצא**. במנחות דף פ"ב עמוד ב' ובתרביצא אמור ופירשו רש"י ותוספות בית המדרש שמרביצין בו תורה והתוספות סיימו ולשון שהוסיפו בו רבנן בש"ס ע"ש ורש"י ביומא דף ס"ב ע"ב כתב ושיטתא דתלמידי תרביצאי היא ע"ש והרמב"ם בפרקי הקדמת פירוש המשנה כ"י כתב תרביצא לפי שלא הוזכר בה שם חכם אלא מפי כל החבורה נזרקה קרי ליה הכי ופירושו בית המדרש שמרביצין בו תורה. הוא ברחמיו יזכנו ללמוד תורה לשמה תורת **חיים**:

לכל האותו"ת אשר בקונטריס זה בא סימן ויוסיפו לך **שנו"ת חיים**

הודו לה' כי טוב אשר לא עזב חסדו. וברוך שם כובדו. לעושה נפלאות גדולות לבדו. ברוך ה' לעולם. כל הנשמה תהלל יה הללויה ומרומם על כל ברכה ותהלה:
ת"ו ש"ל ב"ע

קלורית לעין

לשון סיום למפתח הערכים שנדפסו בסוף הספר בדפוס ליוורנו (א"ה: לפנינו תוקן בתוך הספר)
כי אעבור בס"ך מיחזי כאתוו"תא. עולות מספר על קרנו"ת המזבח סימנין דאוריתא וערבה לה' מנחת האומר כאימרא יאה ושויאו תרביא על חדוותא. בארש **חיים**:
לשון הקדמה להשמטות שנדפסו בסוף הספר בדפוס ליוורנו (א"ה: לפנינו תוקן בתוך הספר) בס"ד. **קלורית לעין**. מן השיטי"ם שנים ועולו"ת מועטות. לקונטריס עין זוכר תקונים והשמטות:
מקד"ם לעי"ן הגדתי היום כי קונטריס עין זוכר ישרתי"ו אף עשיתיו במשך ימים שיש בהם ירחים ואחזתי ביד ימיני פורת עלי עי"ן ונמוקים חדשים גם ישנים זאת היתה לי שיטי"ן רהוטי רהוט אשו"ר ברהטי"ם תוך הי"ד ובנו ארע"א. ברם עיקר שרשוהי בארעא דרבנן מצ"א דבר ה' ביד מלאכי בראיותיהם ורמזיהם לא חפשת"י בתוכו"ת ובסתום חכמה אגב טרדאי ורהטאי דכחיש חילאי כי לא בקסתי אפתח שרשי מקורות לדבריהם דרבנן וזמנין דמשכחת סמכת"י באורמים לי מארע"א קא יניק על י"ד ה"יאור והזכרתי דבריהם כי שוקד אני אהימנותיהו דרבנן. ובכן אם המצא ימצא הש"ג י"ד ולא סובר"ת יתהון ארע"א נקי אנכי דלא חזאי מקורי ראיותיהם ועד בשחק נאמן: